YALÇIN DOĞAN

DAR SOKAKTA SİYASET

(1980-1983)

3. Baskı

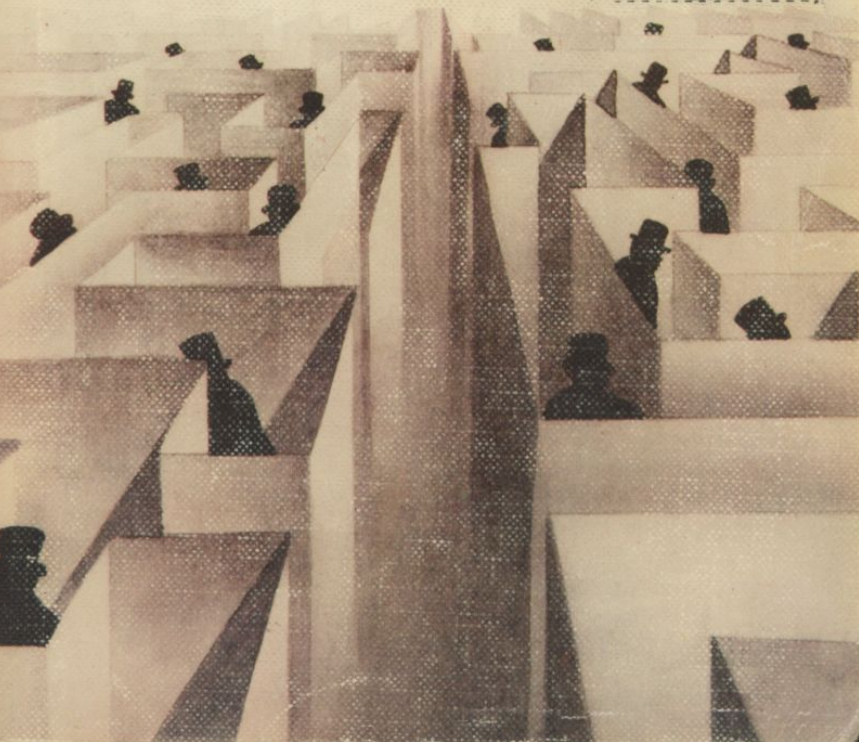

DAR SOKAKTA SİYASET
(1980 - 1983)

1. Basım : Eylül 1985
2. Basım : Ekim 1985
3. Basım : Ekim 1985

Dar Sokakta Siyaset (1980 - 1983), Yalçın Doğan / 3. Baskı, Ekim 1985 / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Özyılmaz Matbaası / Dizgi Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlayan, Tekin Yayınevi, Ankara Cad. No. 51 - İstanbul
Tel. : 527 69 69

YALÇIN DOĞAN

DAR SOKAKTA SİYASET

1980-1983

Üçüncü Basım

TEKİN YAYINEVİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ 7

Giriş

AMERİKA'NIN ÖZAL'DAN YANA GİRİŞİMİ 11

Birinci Bölüm

DİL OKULUNDA ZORAKİ BALAYI 21
Liderler 12 Eylül'ü Öğreniyor 26
MHP'ye Uyarı 32
12 Eylül Avrupa'da 38

İkinci Bölüm

HAMZAKOY'DAN ESEN İLK ŞOK 42
Herkes Hamzakoy'a Bakıyor 46
Dil Okulu: Farklı Bir Cezaevi 52

Üçüncü Bölüm

ECEVİT'İN CHP GENEL BAŞKANLIĞINDAN İSTİFASI 62
Bay Ecevit, Bay Demirel 63
İsmet Paşa'dan Hareketle 67
Tartışılmayan İstifa 73

Dördüncü Bölüm

PARTİLERDE İÇ HESAPLAŞMA 83
Türkeş'in İhtilâl Değerlendirmesi 87
Okulda, Hapiste, Yönetimde 12 Eylül 89
CHP Farklı Telden Çalıyor 90
Kayyımlar Görev Başında 94
220 İdamlı İddianame 97

Beşinci Bölüm

SAĞDA VAKIF - SOLDA VAKIF 100
CHP'de Sonuçsuz Kalan Toparlanma Girişimi 106
Bizim Ev'den 14 Mayıs'a 110
Beyaz Güvercinli Vakıf 113
İş Bankası Yönetim Kurulu İçin Üye Aranıyor 121
Demirel'den Dışişleri Bakanlığına 124

Altıncı Bölüm

... VE SİYASAL PARTİLER KAPATILIYOR 129
Kapatmadaki Sorun: CHP'nin İş Bankasındaki Payı 134

120 Yılın Kapanışı 137
Nerede, Nasıl Duydular? 139
Avrupa Gerçeği ve Romantikler 156
Yedinci Bölüm
DANIŞMA MECLİSİ'NDE İSTENMEYEN SİYASET ... 164
Üyeleri Başkanlık Sorguya Çekiyor 171
Her Yerde Siyaset Jimnastiği 174
«Aziz Kardeşim Erdal» 181
Sekizinci Bölüm
GEÇİCİ MADDELERDE KALICILIK 187
Red Oyu Neyi Halleder? 194
Dokuzuncu Bölüm
BAŞBAKANLIKTA ÜÇ ODA 198
Bir Temel Soru: İktidar Kime Devredilecek? 202
«Muvazaa Demezler mi?» 204
Onuncu Bölüm
KARINCA KÜTÜĞE GİDER 208
Londra Büyükelçiliğinde Pazarlık 214
Pazarlık Ankara'da Daha Başkadır 216
Amerika'da Zayıflamak 226
«Aman Bölünmeyelim» 230
Başbakan ve Müsteşarı Ayrılıyor 233
Onbirinci Bölüm
SOL ÇALKALANIYOR - SAĞ PARÇALANIYOR 237
Ankara Başka Telden Çalıyor 240
Bebek'te Bir Yemek, Eşme'de Bir Düğün 245
Güvensizliğin Yarattığı Düş Kırıklığı 250
Gümüşpala Modeli 254
Durulmayla Sonuçlanan Dalgalanma 259
Müsteşar Bey'in Lideri Ziyareti 266
Gizli Kalmış Birleşme 270
Celâl Bayar Kırk Yıl Sonra Parti Kuruyor 274
Onikinci Bölüm
ÇANKIRI İLE BİRLİKTE DEĞİŞEN HAVA 278
Frankfurt'tan Side'ye, Oradan Ankara'ya 281
Mavi Ev'li Günler 284
Onüçüncü Bölüm
120 YILIN SONRASINDA 292
Onbir Günlük Parti: Büyük Türkiye Partisi 295
Gölhan'ın İtirazı ve Bir Bunalım 301
Evren, Esener'i Uyarıyor 304
Son Birleşme Denemeleri 305
BTP'nin Kısa Bir Anatomisi 313
Pembe Köşk'te İkinci İnönü 315

«Vatan Evlâtları» Sunalp'la Birlikte 323
Kendisine Moral Arayan Parti: Halkçı Parti 327
Anavatan'a Nasıl Geldik? 332
Ondördüncü Bölüm
ZİNCİRBOZAN VAKASI 336
Kırmızı Mercedeste Kurulan Parti: DYP 343
Zincirbozan Günleri 345
Onbeşinci Bölüm
VETOLAR İŞLİYOR - SIRDAŞ HESAP GÖREV YAPIYOR 364
Sırdaş Hesap Görev Başında 367
Vetolar Partilerde 369
Göç Yolda Düzelir 373
19'un Uğuruna İnananlar 380
Ahretçilerle Hilâl'e Doğru 382
Yüksek Seçim Kurulu'na Üç Ayrı Tepki 386
Onaltıncı Bölüm
6 KASIM'A DOĞRU 390
Sunalp'ın İstifa Kararı 397
Ulusu Ekibiyle Sunalp Ekibinin Karşı Karşıya Gelmesi 399
Haig'in Ankara'ya Beklenmedik Ziyareti 401
Tercih Özal'a Nasıl Kaydı? 404
Sunalp'tan Vaz mı Geçilmişti? 411
Evren'in 4 Kasım Konuşması 414
Seçim ve Sonrası 420
Sonuç
İTTİFAKLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ 424
Cindoruk ile Gölhan'ın Zincirbozan'dan Konsey'e Dilekçeleri 431

ÖNSÖZ

Güney Amerikalı ünlü yazar Octavio Paz'ın nitelemesine yürekten katılıyorum: «Gazeteci çağının kahramanı değil, tanığıdır.»

Tanıklık çeşitli yollardan gerçekleşebilir. Bazen olaylar izleyerek, bazen olaylara karışarak ve bazen de sanık sandalyesine oturarak. Biçim ne olursa olsun, bu gazetecinin tanıklık işlevini değiştirmez, olsa olsa ek boyutlar katar.

12 Eylül Harekâtıyla birlikte, Türkiye 1980 - 1983 arasında çarpıcı bir dönemden geçti. İzlerini en az on yıl ve belki de daha uzun sürdürecek olan bu dönemde Ankara'da gazeteci olarak yaşamak, çağının tanıklığı açısından, kolay bulunmaz bir fırsattı. Üç yıl içinde ekonomide, kültürde, sosyal yaşamda ve siyasette 100 - 120 yıllık geleneklere son veren olaylar yaşandı. Toplum, boyutları çok geniş ve derin değişimlerden geçmekle karşı karşıya kaldı. Onayladı, onaylamadı... İçine sindirdi, sindirmedi... Ama, toplumun her kesimi farklı bir biçimde ve de her alanda bu değişiklikleri kavramaya çalıştı, kendi özel yaşamında alabildiğine hissetti.

Söz konusu değişikliğin en önemli ve en çarpıcılarından biri siyasette gözlendi. Sadece politikayla doğrudan etkilenenler değil, ama politik tercihleri nedeniyle (kullandıkları oylar yoluyla), milyonlarca insan 12 Eylül döneminde alınan siyasal kararlardan derinden etkilendiler. Belki tepkilerini hemen o anda göstermediler. Hattâ, belki aradan bunca yıl geçmesine rağmen, hâlâ göstermediler. Ama etkilendiler.

Geriye dönüp bakıldığında, yaygın siyasal etkilenmenin partilerin kapatılmasıyla birlikte ortaya çıktığı görülür. Etkilenmenin tek göstergesinin mutlaka, hemen o anda tepki göstermek olmadığını göz önünde tutarak...

1981 Ekim'inde siyasal partilerin kapatılması, 120 yıldır aralıksız süren partiler düzenine son verdi. 1860'dan 1981'e dek, yani 120 yıl, partiler hep etkin olamadılar. Ama, varlıklarını hep korudular. Böylelikle de hiç azımsanmayacak bir gelenek oluşturdular. Siyasal katılmanın, siyasal mücadelenin demokrasiye uzanan geleneğini oluşturmada tarihsel bir işlev yürüttüler.

Bu kitap böyle bir geleneğin tarihini anlatmıyor. Ama, 120 yıllık geleneğin noktalanışını, yani partilerin kapatılmasını hareket noktası olarak alıyor. Bu hareket noktası aynı zamanda kitabın yazılmasında da temel nedenlerden birini oluşturuyor. Kapatılmayla birlikte gelen partisiz ondokuz ayın yine siyaset açısından perde arkasına iniyor. Ve 1983 Mayısında partilerin yeniden nasıl ve hangi koşullarda kurulduklarını aktarmaya çalışıyor.

1980 - 1983 arasında yaşanan üç yıl, bir gazeteci gözüyle siyaset açısından olaylarla aktarılıyor.

Çağın tanıklığı belgelere dayanırsa önem taşır, anlam kazanır. Ben üç yılın olaylarını belgelemek amacıyla olayların içinde yaşamış, olayları yönlendirmiş önde gelen yaklaşık 150 politikacı ve asker ile o dönemde sorumluluk üstlenmiş yetkililerle görüştüm. Tam bir buçuk yıl sürdü bu görüşmeler. Çünkü, aynı kişiyle bir, iki, üç, dört ve bazen beş kez görüşmek zorunluğu doğdu. Her görüşme üç-dört saat sürdü. Ortaya yaklaşık sekiz bin sayfalık belge, görüşme notu ve teyp bandı çıktı. Bunları tek bir kitapta özetlemek istedim. Üç yılın panoramasını bir nefeste çizmek amacıyla.

Kitabın oluşmasında en büyük katkı tartışmasız görüştüğüm sorumlular ve yetkililere aittir. Hatalar ve eksiklikler elbette bana ait olmak üzere. Herhangi bir olayı mümkün olduğu ölçüde, olayı yaşayan her iki tarafın bilgisinden yararlanarak aktarmaya çalıştım. Çok büyük kolaylık ve anlayış gördüm. Ulaşmak istediğim kişilerin hemen hemen yüzde doksanbeşi ile görüşme olanağına kavuştum. Olayların için-

de yer alan insanlar, gerek belge iletmekte, gerekse bilgi aktarmakta çok açık davrandılar. Çoğu, olaylar yaşanırken tuttukları notlardan aktarmayı yeğledi. Bir bölümü özellikle not tutmadığını, «tutulan notların günün birinde başlarına iş açabileceğini» söyledi. Ama, yine de yardımlarını esirgemedi.

İlk bakışta üç yıla nasıl sığabildiğine şaşırdığım siyasal olaylarda sağdaki gelişmelere daha çok yer ayırdım. Cünkü, Türkiye'nin o günlerini ve bugününü belirlemede sağdaki olaylar daha çok önem taşıyor. Elbette soldaki olayları da özetledim. Gördüğüm şu oldu: Sağ ayaklarını yere daha iyi basıyor. Her duruma daha kolay uyum gösteriyor. Bunun iyi mi, kötü mü olduğu tartışmasına girmiyorum. Yalnız sol, kavramları tartışırken galiba zaman zaman nerede ve hangi koşullarda yaşadığını unutabiliyor. Kavramlara boğuluyor, gerçeğe uzak düşüyor. Gerçeği yakaladığında ise, bu kez bunun pratiğini bulmakta güçlük çekiyor.

Gazeteci çağının tanığıdır, derken gazetecilikle bilim arasındaki köprüyü de kurmuş oluyoruz aslında. Gazeteci bilim adamı değildir. Ama, bilim adamının irdelemesine belge bırakarak, bilime belki bir katkıda bulunabileceğinin heyecanını taşır. Bilimi de, gazeteciliği de yaratan bu heyecan değil midir zaten?

Bu çalışmayı yürüttüğüm birbuçuk yılı aşkın süre içinde benimle aynı heyecanı yaşayan politikacılara, sorumlulara ve yetkililere teşekkür ederim.

Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü, değerli meslekdaşım ve yakın arkadaşım Hasan Cemal ile Cumhuriyet Gazetesi Ankara Bürosunda birlikte çalıştığım arkadaşlarıma kitabın hazırlanması sırasında gösterdikleri anlayış ve yardımdan dolayı ayrıca teşekkür ederim.

Heyecanın düşünmeyi etkilediğini, düşüncenin de yanılgıları azaltabildiğini bilerek...

Yalçın Doğan
Ağustos 1985, Ankara

CUMHURBAŞKANI SAYIN KENAN EVREN'İN AÇIKLAMASI

Kitabın bir özeti Cumhuriyet Gazetesi'nde 1985 Eylül'ün ikinci haftasında yayınlanırken Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren, Yalçın Doğan'a bir açıklama gönderdi.

Cumhurbaşkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Danışmanı Ali Baransel aracılığıyla Yalçın Doğan'a gönderilen Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in konuya ilişkin açıklaması aynen şöyle:

«Sayın Yalçın Doğan,

Dar Sokakta Siyaset başlıklı yazı dizinizin dünkü bölümünde, 1982 Anayasa oylaması ve Cumhurbaşkanlığı seçiminde, 'Evren tek sandıkta ısrar etti' şeklinde bir değerlendirme yer almıştır.

Sayın Cumhurbaşkanımız 1982 Anayasa oylaması ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin başından beri ayrı ayrı sandıklarda yapılmasından yana olduklarını ifade etmişlerdir ve bir aday varsa, onun da rahatça ortaya çıkmasını istediğini savunduğunu bildirmişlerdir. Ancak, o tarihte konunun görüşüldüğü toplantıda çoğunluk bu doğrultuda oy kullanmadığı için 1982 Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin tek sandıkta yapılmasının kararlaştırıldığını belirtmişlerdir.

Bir gerçeği aydınlatması açısından, Sayın Cumhurbaşkanımızın bu görüşlerinin gazetenizde yayımlanmasını rica ederim.»

NOT: *Açıklama ile ilgili olaylar VIII. bölümde anlatılıyor.*

G İ R İ Ş

AMERİKA'NIN ÖZAL'DAN YANA GİRİŞİMİ

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Burt sekreterine seslendi. Bir-iki dakika sonra sekreter New York'daki (212 285 5000) numaralı telefonu çevirirken genç bakan yardımcısı daktilodan yeni çıkmış kâğıdı bir kez daha dikkatlice okudu. Üzerinde uzun uzun düşünmüş, üstlerine danışmış, sonunda oturup kendi kaleme almıştı.

(212 285 5000) numaralı telefon açıldı: «Wall Street». Dışişleri Bakan Yardımcısı Burt'un sekreteri «Burası Washington Dışişleri Bakanlığı, Bakan Yardımcısı Mr. Burt Yazı İşleri Müdürünüzle görüşmek istiyor» dedi.

Amerikan Yönetimi ile Amerika'nın en etkin gazetelerinden «Wall Street Journal» yıllar yılı işbirliği halinde çalışmışlar, yönetimin istekleri ünlü gazetede dile getirilmiş ve yayımlanan haberler, yorumlar sadece Amerika içinde değil, tüm dünyada yankılar yaratabilmiş, Amerika'nın istekleri bu gazete aracılığıyla diğer ülkelere kolayca iletilebilmişti. Bu nedenle Amerika ile ilişkide olsun olmasın, ülkeler «Wall Street Journal»ı dikkatle izler, burada yayımlanan yazıları inceden inceye kendi politikalarından süzerlerdi.

Washington'daki çalışma odasında Burt'un telefonu sinyal verdiğinde karşısında «Wall Street Journal»ın Yazı İşleri Müdürü vardı. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Burt konuya girdi.

Birkaç ay sonra Türkiye'de askerî yönetim sona erecek ve seçimler yapılacaktı. Askerler seçimlere üç siya-

sal partinin girmesine izin vermişti. Ancak, Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi'nin seçimlere girip giremeyeceğinden Amerika endişe duyuyordu. Ankara'dan Washington'a ulaşan haberlere göre, Özal'ın seçimlere girmesinin engellenebileceği sonucuna varılıyordu. Bunun üzerine Amerikan Yönetimi düşünmüş ve bir yazı hazırlamıştı. Şimdi Burt bu yazının «Wall Street Journal»da bir an önce yayımlanmasını istiyordu.

«Wall Street Journal» son üç yıldır Türkiye'yi yakından izliyor ve zaman zaman da Türkiye'nin çeşitli sorunlarına ilişkin yazılar yayımlıyordu. Bundan gerek Avrupa Hükümetleri, gerekse uluslararası malî piyasalar geniş bir biçimde etkileniyordu. Hele de, Özal adı gazete için çok aşinaydı. 24 Ocak ekonomik kararlarından sonra gazete Özal'ın politikalarını ve bizzat kendisini her türlü eleştiriye karşı savunmuş, izlediği ekonomik politikaları her zaman desteklemişti. Özal'ın son üç-dört yılında, gerek başbakanlık müsteşarlığında, gerekse başbakan yardımcılığında, dış ekonomik ilişkilerine yönelik bilgiler, Türkiye'nin dış dünyada nasıl görülmekte olduğuna ilişkin haberler, Özal açısından, olumlu değerlendirilmiş ve öyle yayımlanmıştı. Çünkü, gazete 24 Ocak ekonomik kararlarını «doğru» buluyor, bu kararlar Amerikan yönetiminden başlayarak Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve diğer uluslararası bankalar tarafından hararetle destekleniyordu. 24 Ocak kararlarının mimarı, 12 Eylül döneminde 22 ay kadar başbakan yardımcılığını yürütmüş ve o sırada bu politika aynı kararlılıkla uygulanmıştı. 24 Ocak kararlarının mimarı, 12 Eylül'ün ekonomik işlerden sorumlu başbakan yardımcısı şimdi nasıl olur da, seçlmlerde engellenirdi?..

26 Ağustos 1983 tarihinde, yani Türkiye'deki 6 Kasım seçimlerinden yaklaşık iki ay kadar önce «Wall Street Journal»da iki sütun üzerine bir başyazı yayımlandı. «Türkiye'nin Dönüm Noktası» başlığını taşıyan yazı aynen şöyle:

«Son olarak Filipinler örneğinde de görüldüğü gibi, ABD dış politikasının hassas dengesi siyasal geçiş dö-

nemlerinde Amerika'nın müttefiklerini koruması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman kusurlu, ancak dostça kılavuzluk yapmayı amaçlayan Amerikan yönetiminin eleştirileri, müttefiklerinin istikrarı konusunda riskli bir ortam yaratmakta ve bunun sonucunda müttefikler totaliter rejimlere kaymaktadır. Amerikan dış politikasının başarısızlıkları nakarat halinde halen bir çok olayda yankılanmaktadır. Nikaragua'daki Somoza örneği, İran'daki Şah rejimi örneği, Güney Vietnam'daki Diem ve Küba'daki Batista örnekleri gibi. ABD, bu dış politikası ile yalnızca kendi politikasının temellerini çürütmekle kalmamakta, aynı zamanda müttefiklerinin meşru olan gücünün barışçı yollardan değişimini de geciktirmektedir.»

Amerikan yönetimi, kendini eleştiren bu girişten sonra, belki de böyle bir girişle yazının objektifliğini kanıtlamak istercesine, düşüncelerini şöyle sürdürüyordu :

«Amerika bu tür hassas dengeleri ve bunlardan doğan ikilemleri çözmek için daha akıllıca yol bulamadı. Filipinlerin Amerika ile olan askerî ve tarihî ilişkileri şöyle bir hatırlanırsa, Filipinler için ne yapılabileceği konusunda Amerika'nın bir öneri getirmesi gerçekten güç. Ancak eşit değerdeki başka bazı müttefiklerimiz için Amerika'nın sessiz ve ustaca önerileri belki çok daha fazla geçerli olabilir. Bu nedenle Türkiye'de demokrasiye dönüşün ilk adımını oluşturan seçim çalışmalarına bir göz atmakta yarar vardır.»

Amerikan yönetimi Türkiye ile Filipinleri aynı kefeye koyduktan sonra, konuyu Türkler'e getiriyordu :

«Türkler, güç anlaşılır ve karmaşık insanlardır. Onlar Amerikan dış politikasının son 10 yıldaki beceriksizliğinin kurbanlarıdır. Yunanistan'da Albaylar Cuntası tarafından başlatılan Kıbrıs olaylarından dolayı Türkiye'ye uyguladığımız ambargo, bu beceriksizliğin en çarpıcı örneklerinden biridir.

Türkler aynı zamanda Sovyetler Birliği tarafından finanse edilen terörist grupların da kurbanı olmuşlardır. Söz konusu terörist eylemler Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin 1980 yılında ülke yönetimine el koymasıyla son bulmuş-

tur. Yönetime el koyan ordu en kısa sürede demokrasiye yeniden dönüleceği sözünü vermiş, ve burada hemen özellikle belirtmek gerekir ki, sözünü tutmuştur.

1980 öncesinin terör eylemleri, askerî konseyin lideri ve 6 Kasım seçimlerinden sonra da Cumhurbaşkanı olarak liderliğini sürdürecek Türkiye'nin sevilen ve akıllı lideri Kenan Evren ile son bulmuştur.

Askerler yeni politik yapıyı oluştururken ilk adımı Anayasa ile attılar. Sonra eski partileri kapatarak, seçimlere yeni partilerle gitme kararını verdiler. Seçim sistemini değiştirerek hükümet kurmada ortaya çıkabilecek tıkanmaları giderdiler. Eski siyasî parti liderlerinin yeni seçimlere girmesini yasakladılar. Açıkça söylemek gerekirse bu yasaklar ideal demokrasi anlayışını sarstı. Ancak ülke sorunlarının üzerine giden askerlere karşı toplumda sempati yine de çok fazla eksilmedi.

Türkiye, şu anda daha başka önemli gelişmelere sahne oluyor.

Beş kişiden oluşan askerî konsey, oniki partiyi veto etti. Kasım seçimlerine sadece üç partinin girmesine izin verdi. Generaller, Milliyetçi Demokrasi Partisi'ni desteklerken, Halkçı Parti'yi de resmî muhalefet partisi olarak görüyorlar. Ancak Halkçı Parti'nin böyle bir ortamda, solda muhalefeti nasıl yürüteceği ve gerçek bir muhalefet yapıp yapamayacağı şu anda belli değil. Seçimlere katılan üçüncü ve bizim hesaplarımıza en uygun parti ise, eski başbakan yardımcısı Turgut Özal'ın liderliğindeki Anavatan Partisi'dir.

Özal, 12 Eylül'den önce sivil hükümet tarafından Türkiye'nin ekonomik sorunlarını çözmek amacıyla görevlendirilen bir bürokrattı. Yönetime el koymalarından sonra askerler, Özal'ı unutmadılar ve hükümete aldılar. Özal başbakan yardımcılığına getirilince büyük bir başarı gösterdi. Son on yılda uluslararası ekonomi piyasasının en önemli ekonomik kararlarını aldı. Ordunun desteklediği parti ile bütünleşmeyi reddederek bugünkü partisini kurdu. Partisini kurarken çeşitli güçlüklerle karşılaştı. Şu anda generallerin Özal'ın kurmuş olduğu bu par-

tiyi veto ederek seçimlere sokmamaları için geçerli herhangi bir nedenleri olduğunu sanmıyoruz.

Türkiye'de şu anda yaygın olan bir kanı da, Özal'ın partisinin 6 Kasım seçimlerine katılmasının engellenebileceğidir. Buna gerekçe olarak generallerin desteklediği Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin varlığı gösterilmekte ve bu partinin generallerce desteklendiği bilinmektedir. Özalın veto edilme ihtimaline bir başka gerekçe olarak da askerî konsey başkanı Kenan Evren'in seçimlerin iki parti arasında geçmesini istemesi gösterilmektedir. Ancak Özal'ın geçmiş dönemdeki ekonomik başarıları, bu tür dedikoduları geride bırakmaktadır. Bu söylentiler, belki de, seçimlerin meşruluğunu yoketmek için ortaya atılıyor olabilir. Kaldı ki böyle bir seçimden çıkacak hükümeti şimdiden zayıflatmak amacını da taşıyor olabilir. Çünkü unutmamak gerekir ki Türkiye'de geride kalmış dönemin geleneksel partilerinin siyasal yaşamdaki etkinlikleri ağırlığını hâlâ korumaktadır.

Amerikan diplomasisinin Türk generallerinden bilmelerini kesinlikle istedikleri nokta şudur: Toplumda bir gerginlik yaratılmadan, seçimlerde Özal'ın partisinin kazanması, demokrasiye erken dönüş için esen bir ümit rüzgârıdır. Amerikan Dışişleri Bakanlığı, bu işin üstesinden gelinmesini dikkatle izlemektedir. Ancak geçmiş dönemdeki olaylar Amerikan yönetimini bu konuda kaygılandırmaktadır.

Olayların akışı içinde Amerikan dış politikası, herhangi bir bunalım ortaya çıktığında, kendisine etkili taktikler bulabilir.

İnsan hakları üzerinde etkili konuşma sanatını kullanarak diplomasi taktiklerini geliştirebilir. Amerikalılar, bir ulusun gerçekten oluşumunu beklerken pek fazla sabırlı olmadıklarını da unutmazlar.»

***

Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliği'nin teleksi 27 Ağustos 1983 tarihinde, hergünkü gibi, yani «Wall Street Journal»de Türkiye ile ilgili yayımlanan yazıdan bir gün sonra, yeniden tıkırdamağa başladı. Ankara'daki Ameri-

kan Büyükelçiliği, Washington'dan aranıyordu: «Ankara Büyükelçiliği'ne ve İstanbul Konsolosluğu'na, acele» kaydını taşıyan Washington'dan gelen teleks bir gün önce Wall Street Journal'de yayımlanan yazıyı Türkiye'ye aynen geçiyor ve «ilgililerin dikkatine» sunuyordu.

***

Aynı anda Türkiye Cumhuriyeti Dışlşleri Bakanlığının teleksi de aynı amaçla tıkırdıyordu. Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği, Wall Street Journal'de çıkan yazıyı Türkçeye çevirip, makaleyi «Türk Dışişlerinin dikkatine» sunuyordu. Ancak dışişlerine Washington'dan gelen teleksde önemli bir not düşülmüştü: «Gönderdiğimiz yazı tümüyle Amerikan yönetiminin görüşünü yansıtmakta, bu nedenle de yetkililerin mutlaka dikkatine sunulması istenmektedir.»

***

Gazeteyi eline alan Burt, Amerikan yönetiminin en çok güvendiği «İki Richard»dan biri olan Burt, hemen Türkiye'ye ilişkin yazıyı aradı. Kendisi Amerika'nın dış politikasını ve özellikle ortadoğu politikasını yönlendirmede kendi bakanına yardımcı olurken, adaşı Richard Perle de yine aynı bölgede Amerika'nın savunma politikasını oluşturmaya katkıda bulunuyordu. Ortadoğudaki Amerikan politikası «iki Richard»ın elinde gelişiyor, yönlendiriliyor ve Amerikan yönetiminin üst düzeyi her geçen gün «Richardlar'a olan güvenini» bir kez daha vurguluyordu. Bu nedenle Richard Burt'ün kendine güveni tamdı. Kendi yazdığı yazıyı, gazetede bir kez daha dikkatlice okudu ve sekreterine seslendi. Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği'nin aranmasını istedi. Yaklaşık bir saat kadar sonra genç bir Türk diplomat Burt'ün çalışma odasında tüm dikkatiyle Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı'nı dinliyordu :

«Sanırım bugünkü Wall Street'te Türkiye ile ilgili çıkan yazıyı gördünüz. Yazı yönetimin düşüncelerini aynen yansıtmaktadır. Sizden ricam, yazının tümüyle bizim düşüncelerimiz olduğunu hükümetinize bildirmenizdir.»

***

Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliğine son bir haftada Washington'dan gönderilen iki önemli teleks daha vardı. Yine «Acele» kaydıyla ve «Yayınlanması» koşuluyla gönderilen telekslerden ilki 20 Ağustos 1983 tarihini taşıyordu.

Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Amerikan basını tarafından yöneltilen iki soruyu yanıtlıyordu. Bu soruların Amerikan basını tarafından kendilerine yöneltilmesi istenmişti.

Telekste tek bir soru vardı: Son günlerde Türkiye'de kapatılan Tercüman ve Milliyet gazetelerinin yayından alakonulmasını nasıl karşılıyorsunuz?

Yanıt: «Amerikan yönetimi demokratik sürecin bir gereği olarak basın özgürlüğünün her zaman yanındadır. Türkiye'deki askerî yönetim kasım ayında yeniden demokrasiye dönüş için seçimlere gidileceğini açıklamıştır. Seçimlere giderken askerî yönetimin basını da yanına alarak daha yapıcı bir diyaloga gireceğini ümidediyoruz».

24 Ağustos 1983 tarihini taşıyan diğer teleks ise Amerikan basını tarafından Amerikan Dışişleri Bakanlığına yöneltilen tek bir soru ve onun yanıtından oluşuyordu: «Türkiye'deki siyasal partilerin veto edilmelerine karşı Amerikan yönetimi herhangi bir tepki gösterdi mi?» sorusuna verilen yanıt teleksde aynen şöyle yer alıyordu :

«Bizim de basın özetlerinden izlediğimiz kadarıyla Türk Hükümeti son olarak iki siyasî partinin kasım seçimlerine girmesini engellemiştir. Buna rağmen önümüzdeki dönem içinde askerî yönetimin siyasal partilerle, basınla ve diğer kamuoyu odaklarıyla daha yapıcı bir işbirliğine döneceğini ümidediyoruz. Türkiye'nin yeniden parlamenter demokrasiye dönmeye başladığı şu günlerde Türk Toplumunun bütün kesimlerinin düşüncelerinin dile gelmesine önem veriyoruz. Ve bunun mümkün olduğu ölçüde geniş bir biçimde parlamentoya yansıyacağına inanıyoruz.»

Wall Street'te çıkan yazıyla birlikte bu iki notun da Washington-Ankara haberleşmeleri sırasında Türk kanal-

larından doğrudan Çankaya'ya yansıtıldığına, Amerikalıların yine hiç bir kuşkusu yoktu.

24 Ağustos 1983 tarihi 12 Eylül 1980 askerî harekâtıyla başlayan bir dönemin çeşitli aşamalarının en anlamlılarından birisiydi. Çünkü 6 Kasım 1983'de yapılacak seçimlere hangi partilerin katılacağının en son belirleneceği tarih 24 Ağustos'tu. Bu tarihe kadar 30 kurucu üyesi Millî Güvenlik Konseyi'nce onaylanmış ve 34 ilde ve bu illere bağlı ilçelerin en az yarısında örgüt kurabilmiş olan siyasal partiler, seçimlere girmeye hak kazanıyordu. Amerikan Büyükelçiliğine gelen telekslerden ikincisinin 24 Ağustos tarihini taşıması ve hemen o gün Türkiye'deki siyasî gelişmelere ilişkin Amerikan yönetimine soru sorulması herhalde basit bir rastlantıdan ibaret değildi. Bütün dünyadaki olayları izlemeye alışkın olan Amerikan basını böylesine ince bir noktayı elbette ki gözden kaçırmamıştı. Ama bu ince noktayı gözünden kaçırmasını engelleyen sadece kendi çalışma yöntemi değil, Amerikan Dışişlerinin ortadoğu uzmanlarıydı aynı zamanda.

***

Türkiye'de 12 Eylül 1980 tarihinde askerler ülke yönetimine el koydukları zaman dünyada çeşitli tepkiler ortaya çıkmış, Amerikan yönetimi ise «harekâtı anlayışla karşıladıklarını» bildiren bir açıklamada bulunmuştu. O açıklamayı o tarihlerde yönetime yakınlığı ile bilinen Paul Henze kaleme almıştı. O tarihteki açıklama Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcına neden olmuş ve üç yıl boyunca Türkiye'ye gelen çeşitli düzey ve görevdeki Amerikalılar, yaptıkları her ziyaretin ardından «Türkiye ile Amerika ilişkileri tarihin en iyi dönemini yaşamaktadır» cümlesini sık sık kullanmışlardı.

10 Eylül 1980'de Amerika'yı ziyaret eden Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya onuruna Türkiye'nin Washington Büyükelçiliğinde bir kokteyl verilmişti. Konu Türkiye'deki anarşi, siyasal çözümsüzlük, ekonomik tıkanıklık ve de Cumhurbaşkanının meclislerde aylardır bir türlü seçilemeyişiydi. Bu yönde kendisine yöneltilen bir soruya Şahinkaya aynen şu yanıtı verecekti:

«Merak etmeyin, önümüzdeki 48 saat içinde Türkiye'nin bir Cumhurbaşkanı olacak!»

Kokteyli ve o günkü havayı Amerikalılar çok net anımsıyorlardı. Askerler ülke yönetimine el koyduktan sonra adım adım demokrasiye dönüş çarkını işletmeye başlamışlardı. Bu dönüşün şimdi son dönemecine girilmişti. Amerikan Yönetimi biliyordu ki, son virajı alırken çok dikkatli davranmak gerek. Onun için de Amerikan Yönetimi kendi yazdığı yazıya büyük önem veriyor ve yazının amacına ulaşmasını istiyordu.

Turgut Özal «seçimlerde engellenmesin» diyordu. Bu düşünceden kendisini öylesine kurtaramayacaktı ki, salt bu yazıyla yetinmeyecekti.

Ama nasıl?..

***

Türkiye nasıl olmuştu da, bu noktaya gelmişti?.. 24 Ağustos 1983 tarihine hangi koşullarla gelinmiş, askerî yönetim partileri ne zaman ve nasıl kapatmış, kapatmadan önce neler düşünmüş, yeni partiler nasıl oluşmuştu?..

12 Eylül 1980 ile seçimlerin yapıldığı 6 Kasım 1983 arasında geçen üç yıl Türkiye'nin yakın tarihinde en canlı olayların yaşandığı bir dönemdi.

Şimdi sayfaları baştan çevirmeye başlayalım...

I. BÖLÜM

DİL OKULUNDA ZORAKİ BALAYI

Kulaklarında aynı ses ve aynı ton sürekli çınlıyordu. Evren Paşa'nın üç gün önce radyo ve televizyondan okuduğu 12 Eylül'ün ilk bildirisinin, bir milletvekili olarak kendini doğrudan ilgilendiren bölümü: «Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır...»

Önce telefon kesildi. Ardından kapı çalındı. Saate baktı, sabahın 5.30'u. Birkaç asker ve kapıdaki subay, nazik bir biçimde «Bir süre askerî yönetimin güvencesi altında tutulacağını ve kendisine herhangi bir kötülük gelmeyeceğini» söyledi. Subay istediği kadar nazik davransın, «kötülük gelmeyeceğine ilişkin» istediği kadar güvence versin, ihtilâl ihtilâldi! Her ihtilâl de, kendi yasalarını beraberinde getirirdi. Kendisindeki gerginliğin eşine ve çocuklarına yansımaması için hiçbir neden yoktu. Bir an düşündü. Asılacak mıydı? Kurşuna mı dizilecekti? Yargılanacak mıydı? Yoksa subayın söylediği gibi bir süre gözetim altında tutulduktan sonra, dosyaları incelendikten ve temize çıktıktan sonra gerçekten serbest mi bırakılacaktı?

Çocuklar ağlamaya başladı. Eşinin yüreğinde bir damar çatladı.

*
**

Yattığı ranzadan şöyle bir doğruldu. İşte Adalet Partilisi, CHP'lisi, MSP'lisi, hattâ MHP'lisi, senatörüyle - milletvekiliyle, çeşitli partilileri ile farklı siyasal gruplar masanın çevresinde toplanmışlar, günün sorunlarını uslu us-

lu tartışıyorlardı. 12 Eylül'e Türkiye neden gelmişti? Sorumluluk kimlerdeydi? Üzerine düşeni sadece politikacılar mı yapmamıştı? Yoksa ülke, tüm kurumlarıyla birlikte mi bir batağa saplanmıştı? 12 Eylül önlenemez miydi? Türkiye ve benzeri ülkelerde askerlerin ülke yönetimine el koymaları neden bir zincir gibi sürekli uzayıp gidiyordu?

Ankara'da Merkez Komutanlığı'nın içinde, Özel Harp Dairesi ile karşı karşıya bulunan Eskişehir yolundaki Dil ve İstihbarat Okulu, 12 Eylül'ün ilk saatlerinden başlayarak «feshedilmiş parlamentonun» milletvekili ve senatörleri ile dolmaya başladı. MSP ile MHP'lilerin hemen hemen tüm parlamenterleri, CHP'nin 9 eylül günü, yani askerlerin yönetime el koymalarından üç gün önce bir bildiri yayımlayan 32 milletvekili, ve bazı AP milletvekilleri, Dil Okulu'nda bir süre konuk edildiler. Yüzüne baktığında herkesi derin derin düşündüren iki kişi daha Dil Okulu'nun konukları arasında yer aldı: 27 Mayıs Devrimi'ni gerçekleştiren Ahmet Yıldız ile yine 27 Mayıs'çı olup da daha sonra diğer arkadaşlarından yolu ayrılan ve MHP'de görev alan Ahmet Er. Urfa milletvekili Celâl Bucak, Ahmet Yıldız'la Ahmet Er'i görünce kendini tutamadı:

«Siz ihtilâli yaptığınızda Urfa'da bir takım olaylar olmuş. Benim pek haberim yoktu. Ama beni içeri attılar. Bakın görüyor musunuz, Allah büyük. Ben de şimdi sizinle birlikte yatıyorum.»

Ahmet Yıldız lâfın altında kalmadı :

«Tarih bu! Gelecek insana neler gösterir, hiç bilinmez!»

Sonradan Milliyetçi Demokrasi Partisi kurucuları arasında yer alacak olan ve 12 Eylül'den önce AP milletvekilliğini sürdüren Ahmet Buldanlı ile yine Muğla milletvekili Unat Demir ve onların biraz ötesinde senatoda hırçın tavırları ile tanınmış AP'li Ömer Naci Bozkurt, CHP'li Ertuğrul Günay ve Ferhat Aslantaş'la oturmuş, günün sorunlarını tartışıyordu. Ama ne çanta fırlatmalar, ne yumruklaşmalar, ne karşılıklı ağır sözler... Bunların tümü geride kalmıştı. Şimdi artık aynı kaderi paylaşıyorlardı. Belki birbirlerine çok özel sorunlarını açmıyorlardı ama, Dil

Okulu'ndaki yaşamı, düşünce ayrılıklarına rağmen, paylaşıyorlardı.

Ranzadan doğruldu. Birden bir hafta öncesinin Meclisini anımsadı. «Neydi o günler!» diye kendi kendine mırıldandı. Demirel'in kurduğu AP azınlık hükümetini desteklediğini 1979 kasımında açıklayan MSP, aradan dokuz ay geçtikten sonra verdiği bir gensoru önergesi ile Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'i, yanına CHP oylarını da alarak düşürmüştü. MSP lideri Necmettin Erbakan, 7 Eylül'de Londra'da katıldığı Avrupa İslâm Konseyi Toplantısından Türkiye'ye mesaj gönderiyor ve partisinin «tek başına hükümet kurabileceğini» söylüyordu. Bundan bir gün önce ise, yani 6 Eylül'de, MSP Konya'da «Kudüs'ü Kurtarma Günü» adı altında bir miting düzenlemiş ve mitingde polis kayıtlarına göre «Şeriat gelecek, vahşet bitecek Ezan sesi isteriz; Tek halife-Tek devlet-Tek Millet; Ayasofya açılsın» gibi sloganlar birbirini izlemişti. Daha sonra bu miting MSP'nin başına büyük işler açacak, ancak üç yıl süren yargılamaların sonunda MSP aklanacaktı. Ama çoğu MSP milletvekili bir-birbuçuk yılını hapislerde geçirmek zorunda kalacaktı. Bu siyasal karmaşaya 9 Eylül günü CHP'nin 32 milletvekili de bir bildiri yayımlayarak katıldı. Yayımladıkları bildiride «Sağda, geride bir CHP toplumun öncüsü olamaz. Dengeci ve kararsız tutum terkedilerek toplumsal çelişkinin emekten, bağımsızlıktan, demokrasiden yana yer alması gerekir. Türkiye'nin itilmeye çalışıldığı iç ve dış tuzaklar, CHP'nin toplumumuzun tüm anti-emperyalist, anti-faşist, anti-tekel güçlerin demokratik kurallar içinde dayanışmasına öncülük etmesi ile bozulabilir. Kurtuluş Savaşı bilincinin oluşturduğu CHP'nin 9 Eylül 1980'deki yöneticileri dünyamızın, ülkemizin ve partimizin içinde bulunduğu önemli koşullarda yeniden bir durum muhakemesi yapmak ve Atatürk'ün kurduğu parti olmanın yüklediği kaçınılmaz ödevleri omuzlamakta daha da gecikmemek zorundadırlar.

Mecliste gerek AP ve gerekse MSP erken seçim için ayrı ayrı önerge vermişler, ancak önergeler komisyonlarda günlerce beklemişti. Her parti kendine göre bir engel-

leme yapıyor, AP ise bu engellemelere karşı «siyasal çözümsüzlüğün ve anarşinin önlenmesinde tek yol erken seçimdir» düşüncesini işleyerek parlamento kulislerinde sürekli bu konuyu gündemde tutuyordu. Demirel, altını çizerek aynı sözü kimbilir kaç kez yinelemişti:

«Bu iş asker kokuyor. Her geçen gün daha kötüye gidiyoruz. Gelin erken seçime evet deyin. Benim bütün hedefim ülkeyi seçimlere götürmektir. Memlekette hükümetler bir defa seçim yoluyla el değiştirse, bir hükümet yerini seçim yoluyla bir başka hükümete bıraksa bütün bu meselelerin altından Türkiye çok kolay kalkar. Gelin erken seçime evet deyin.»

Erken seçime ilişkin doksan sayfalık Anayasa Komisyonu Raporu, günde ancak onar sayfa okunabiliyor ve komisyon raporu sonuçta «erken seçimi Anayasa'ya aykırı» buluyordu.

11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gün, Başbakan Süleyman Demirel Bakanlar Kurulu toplantısından sonra basına şu açıklamayı yapıyordu:

«Bakanlar Kurulu, anarşi, terör, bölücülük, yıkıcılık ile devletin mücadelesinde ne yapıldığı, nerede olunduğu, ne çeşit olayların cereyan ettiği, bu konuda devletin ne yaptığı hususunu her hafta gözden geçirmiştir. Türk milletini rahatsız etmek isteyenler, Türkiye'nin bölünmez bütünlüğüne zarar vermek isteyenlerin bu arzuları mutlaka kursaklarında kalacaktır. Türk devleti azimkâr ve topyekûn bir mücadelenin içindedir. Esasen olay bir millî meseledir ve bir millî meselenin gerektirdiği şekilde mücadelenin yapılmasına gayret sarfedilmektedir. Hükümet devlet demek değildir. Ama devletin önemli bir uzvudur.

Hükümet canla başla Türkiye'nin düşmanlarına, Türk devletinin düşmanlarına, kanunlar dairesinde gerekli dersi vermek için yürütülen mücadeleyi takip ve idare etmektedir. Üstüne düşeni yapmaktadır ve yapmaya da devam edecektir.»

Ranzada 12 Eylül öncesinin son bir haftasını böyle anımsarken, bundan sonra nelerin olabileceğini de kestirmeye çalışıyordu. Bir milletvekili olarak kendi vicdanı ile

hesaplaşıyor, «şu oylamada böyle oy kullansaydım, burada şu konuşmayla arkadaşlarımı ikna etseydim, acaba 12 Eylül'ü hep birlikte önleyemez miydik?» düşüncesine kapılıp kalıyordu.

Radyoda okunan bildiri onu kendine getirdi. Can kulağıyla bildiriyi dinlemeye başladı:

«Millî Güvenlik Konseyi'nin 13 no' lu bildirisidir:

1 — Millî Güvenlik Konseyi Başkanının 12 Eylül 1980 günü TRT'de yaptıkları konuşmada belirttikleri gibi dört siyasî parti liderinin, emniyetlerini Silâhlı Kuvvetler güvencesi altında tutmak amacıyla geçici bir süre için belirli yerlerde ikametleri istenmiştir.

2 — Bu çağrıya üç parti liderinin uymasına rağmen, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in uymayarak evinden uzaklaştığı, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının bildirileri ile de en yakın garnizon komutanlığına müracaat ederek yukarıdaki bildiri doğrultusunda hareket etmesi istenmesine rağmen şu ana kadar buna da icabet etmemiştir.

3 — MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş 14 Eylül 1980 günü saat 13.00'e kadar en yakın garnizon komutanlığına müracaat etmediği takdirde kendisinin Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bildirilerine ve Millî Güvenlik Konseyi emirlerine uymadığından dolayı suçlu duruma düşeceği açıklanır.»

Bu bildiriyi TRT'de Genel Kurmay Genel Sekreterliği'nin bir başka açıklaması izledi:

«12 Eylül 1980 günü Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin ülke yönetimine el koyması üzerine CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel eşleri ile Gelibolu Hamzakoy, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan İzmir Uzunada'da askerî dinlenme tesislerine kendilerine tahsis edilen motellerde Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin koruması ve güvencesi altında bulunmaktadır.

Parti Genel Başkanları'nın ve eşlerinin ikametlerinde her türlü ihtiyaçları karşılanmakta olup arzu ettikleri yakınları ile telefon görüşmeleri sağlanmaktadır.»

Liderler 12 Eylül'ü Öğreniyor

Alpaslan Türkeş, 12 Eylül harekâtının yapılacağını 11 Eylül sabahı saat 11.00'de öğrendi. O günlerde ordunun yönetime el koyacağı sözleri özellikle Ankara'da çok sık dolaştığı için önce önem vermedi. Çünkü bu tür sözler bir kaç kez boş çıkmıştı. Bununla birlikte MHP lideri saat 11.00'de elde ettiği bilginin peşini bırakmadı. Saat 16.30'u gösterdiğinde Türkeş için «ihtilâl artık kesinleşmişti». Bir ara «Ocak 1980'de olduğu gibi ordu yine muhtıra mı verecek?» diye düşündü. Ancak sonradan en yakın çevresine haber ulaştırarak «ordu bu gece yönetime el koyuyor» dedi.

11 Eylül gecesi 20.30 haberlerinde önce Başbakan Süleyman Demirel, biraz önce özetini verdiğimiz açıklamasını yaptı. Hemen onun arkasından siyasal partiler birbiri ardına, kendi düşünceleri doğrultusunda görüşlerini açıklamaya başladılar. MHP adına o akşam açıklama sırası Yaşar Okuyan'da idi. Türkeş'in evinde ve o saatte onunla birlikte olan Yaşar Okuyan, yanındaki İstanbul MHP milletvekili Turhan Koçal'a döndü ve «görüyor musun, bütün partiler birbirine küfrediyor, birkaç saat sonra artık kimse kimseye küfredemeyecek» dedi. Okuyan bu sözleri söylerken, Türkeş, telefonun başından ayrılmıyor, sürekli sağa-sola telefon ediyordu.

«Ordu ihtilâl yapıyor. Ama acaba kim yapıyor? Bana bir an önce bunu öğrenin» diye, her önüne gelene aynı soruyu soruyordu.

***

11 Eylül günü gece yarısına doğru, CHP lideri Bülent Ecevit de, 12 Eylül harekâtının kimin tarafından yapıldığını öğrenmek için telefonla Genelkurmayı arıyordu.

Gündüz CHP Genel Merkezindeydi. Genel Sekreter Üstündağ, bir-iki kez partiyle ilgili ufak-tefek sorunlar için yanına girmiş, aralarında kısa konuşmalar geçmişti. Üstündağ, odasına yeniden indiğinde kapısı çalındı, içeri Tabiî Senatör Suphi Karaman girdi:

— Sayın Üstündağ, duydunuz mu? Bizim öğrendiği-

mize göre, Silâhlı Kuvvetler bu gece yönetime el koyuyor.

Karaman'ın heyecanla ve neredeyse on saniye içinde aktardığı bu tarihsel gerçek karşısında Üstündağ bir an şaşırdı. Birkaç saniye dalgın dalgın baktı. Arkasından ayağa fırlayarak «Hemen Genel Başkan'a haber vereyim» dedi ve Suphi Karaman'ı odasında yalnız bıraktı.

— Sayın Genel Başkan'ım, Silâhlı Kuvvetler'in yönetime el koyacağına ilişkin bir haber var. Üstelik bu ikinci. Biraz önce İstanbul'dan bir sendikacı telefon etmiş partiye ve benzer şeyi söylemiş.

Ertesi gün yapacağı Trabzon konuşmasını hazırlamakta olan Ecevit, daktilodan başını kaldırdı, «böyle haberler zaman zaman çıkıyor, herhalde o haberlerden biridir» dedi. Ama, o anda kendini müthiş rahatsız ve tedirgin hissetti.

CHP Genel Merkez'inin gece bekçisi Seyyit Ali 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece saat 01.30 dolaylarında Üstündağ'ı'n evine telefon etti:

— Efendim, askerler geldi, ihtilâl oldu diyorlar, bizi buradan çıkarıyorlar. Efendim, ben şimdi ne yapacağım?

Seyyit Ali'nin sözleri, duyduğu heyecanın etkisiyle ağzında yuvarlanıp gidiyordu. Onun için Mustafa Üstündağ ilk anda gece bekçisinin ne söylediğini tam olarak anlayamadı :

— Ne dedin, ne dedin?

— İhtilâl yapmışlar efendim, askerler geldi, bize 'buradan çıkın' diyorlar. Çıkalım mı?

CHP Genel Merkezi'ne gelen subay baktı ki olacak gibi değil, gece bekçisinin elinden telefonu aldı:

— CHP Genel Sekreteri Sayın Mustafa Üstündağ ile mi görüşüyorum efendim?

— Buyurun. Benim.

— Silâhlı Kuvvetler idareye el koydu. Biz de burayı teslim almak için görevlendirildik. Gece saat 03.00'den sonra sokağa çıkma yasağı var. Diğer partilerin olduğu gibi sizin partinizin kapısını da mühürlemek zorundayım.

— Peki, teşekkür ederim. Gece bekçisini verir misiniz bir dakika?

Telefonu yeniden alan Seyyit Ali'ye CHP Genel Sekreteri tek bir talimat verdi:

— Gelen arkadaşlara çay ver, onların dediklerine de karşı çıkma.

Üstündağ saatine baktı. Gecenin 01.30'uydu. Ecevit'i aradı :

— Sayın Genel Başkanım, şimdi partimizin gece bekçisi ile konuştum. Gündüz konuştuğumuz olay doğrulanıyor. Askerler gelmiş partiye.

Ecevit :

— Sayın Üstündağ, siz olayı biliyorsunuz, onun için biraz heyecanlısınız galiba.

Üstündağ direniyordu:

— Efendim, Silâhlı Kuvvetler ülke yönetimine el koydular. Olay doğru. Partiye gelen askerlerin başındaki subayla konuştum.

«Bir dakika izin verir misiniz öyleyse» diyen Ecevit, telefonu bıraktı, pencereye doğru gitti ve yeniden açık bıraktığı telefona döndü:

— Doğru. Dışarda askerler var. Burası da sarılmış.

Ecevit bir an durdu, gözü daktilodan yeni çıkardığı ve ertesi gün Trabzon mitinginde yapacağı konuşmasına takıldı:

— Peki şimdi Trabzon mitingi ne olacak?

Üstündağ'la yaptığı telefon konuşmasını sona erdiren Ecevit hemen Genelkurmay'ı aradı:

— Benim aldığım bilgiye göre harekâtın başında Genelkurmay Başkanı sayın Evren bulunuyor. Bu doğru mu?

Telefona çıkan Evren Paşa'nın yaveri Ecevit'in sorusunu yanıtladı :

— Evet, doğru.

— Kendisiyle görüşebilir miyim?

— Şu anda ellerini yıkıyor. Çok özür dilerim.

***

Süleyman Demirel'in telefonu çaldı. Karşısındaki bakanlarından biriydi:

— Ne oluyor? Bir hareket var. Etimesgut'tan tanklar şehre doğru yürümeye başlamış.

Başbakan Demirel'in o gece aldığı belki ellinci telefondu bu. Ve herkes aynı şeyi merak ediyordu. Demirel, son derece sâkin bir sesle her telefona aynı karşılığı veriyordu :

— Bizim millet ve devlet önünde alnımız açıktır. Verilmeyecek hiç bir hesabımız yoktur. Bir takım rahatsızlıkları ben de duydum. Millî Savunma Bakanı'nı görevlendirdim. Ama harekâta ilişkin herhangi bir ipucu alamadım.

Aynı gün, saat 20.30 dolaylarında, İçişleri Bakanı Orhan Eren, Jandarma Genel Komutanı Sedat Celâsun'u arayarak kendi makamına rica etti. Ertesi gün Türkiye'nin doğusunda bazı olayları yerinde gözlemek amacıyla İçişleri Bakanı Eren, Jandarma Genel Komutanı Celâsun ile birlikte doğuya gidecekti. Bu gezinin organizasyonu için Jandarma Genel Komutanından bilgi almak istiyordu. Telefonu kapatınca Celâsun bir an durakladı. Birkaç saat sonra roller değişecek, bazı görevler tarihe karışırken, yeni isimler tarihin kapısını aralayacaktı. Ama şu anda İçişleri Bakanı kendisinin üstündeydi. Ve o, hükümetin emrinde bir komutandı. Kısa süren tereddütten sonra Orhan Eren'in yanına gitti.

Demirel, Eren'i aradığında İçişleri Bakanı, Başbakanına bu olayı aktardı. Ancak saat 23.30 dolaylarında Demirel de yargısını kesinleştirmişti: «Evet, ordu ülke yönetimine el koyuyor».

***

Türkeş, yaptığı telefon konuşmalarından sonra, yanında bulunan Turhan Koçal ile Yaşar Okuyan'a döndü: «Harekât hiyerarşi içinde yapılıyor. Fakat yine de gelişmeleri izlemek gerek.»

Askerler Türkeş'in Or-An Sitesi'ndeki evine geldiklerinde evin önünde duran koruma polislerinden şu bilgiyi aldılar: «Alpaslan Türkeş biraz önce beyaz renkli 131 Mu-

rat arabayla gitti. Yanında galiba iki kişi de vardı.» Beyaz Murat'ı kullanan Yaşar Okuyan, Türkeş'i Gaziosmanpaşa semtindeki Kader Sokak'taki bir eve bıraktığında saat 23.30'u gösteriyordu. Arabayı kullananın Yaşar Okuyan olduğunu askerler bir saat içinde öğrendiler. Okuyan'ın tüm şeceresi hemen komutanların önüne geldi. Yalova'nın Elmalık köyünde Okuyan'ın annesi ve akrabaları yaşıyordu. Bir kısım akrabaları da Rize'nin Çayeli ilçesindeydi. Beyaz Murat önce Yalova'da, sonra Çayeli'nde arandı. Ama bulunamadı. Çünkü Beyaz Murat Kader Sokak'taki evin önüne parkedilmişti.

İki buçuk gün saklandığı evde Türkeş hem kendi yakınlarıyla, hem de MHP içinde kendine yakın bazı arkadaşlarıyla konuştu. Şöyle diyordu: «Ben gelişmeleri izliyorum. Ne olacağını tam bilmiyorum. Ordu kışladan çıkınca, kimin, ne zaman ne yapacağı belli olmaz. İhtilâlden geliyorum ben. Herkes birbirini kollar. Hiyerarşi içinde yapıldı. Ama sol bir cunta bu hareketten bir mâdil (sapılacak yer) alır ve kendi harekete geçebilir. Bunun için beklemek gerek.»

Türkeş'in bu değerlendirmesine karşı, bazı MHP'liler «ya bir komünist ihtllâlse ne olacak, bunun için iyi düşünmek gerekir, isterseniz yurt dışına kaçabilirsiniz» önerisinde bulundular. Türkeş bunlara yüz vermedi: «Hayır, ben böyle bir şey düşünmüyorum. İhtllâl hiyerarşi içinde oldu. Komünist bir ihtilâl olamaz».

Saklandığı evde Türkeş'i kaygılandıran asıl etken «ordunun kışlasından çıkınca neleri yapabileceğine» ilişkin düşünceleriydi. Bir keresinde İsmet Paşa dönemin başbakanı Süleyman Demirel'e «Paşalar bu odada ihtilâli plânlarken, yaverleri yan odada bir başka ihtilâli plânlar» dememiş miydi?! Ama 11 Eylül'ün tüm siyasal liderlerinin aklına gelen bu soruyu, onları tedirginliğe iten bu düşünceyi Türkiye hiç bir zaman yaşamadı. 12 Eylül kendi hiyerarşisi içinde geldi, ve seçimlere kendi hiyerarşisi içinde döndü.

⁂

AP Genel Şekreteri Nahit Menteşe ile CHP'nin eski

İçişleri Bakanı ve emekli hava generali İrfan Özaydınlı Genelkurmay'dan o gece aynı saatte çıktılar. Menteşe, Silâhlı Kuvvetlerin yönetime el koyduğunu bildirmek üzere Demirel'in Güniz sokaktaki evine giderken, Özaydınlı da aynı amaçla Ecevit'in Or-An Sitesi'ndeki evine yöneldi. Demirel'in masasında, ertesi gün olağan olarak uygulayacağı gündem duruyordu. Ecevit ise ertesi gün CHP'nin Trabzon mitinginde yapacağı konuşma üzerinde hazırlıklarını yeni bitirmişti.

Demirel'in gündemi o defterde hâlâ duruyor. Ecevit'in Trabzon konuşması çantasında saklı...

***

Türkeş tüm Türkiye'de harıl harıl aranırken, Çankaya'daki cumhurbaşkanlığı köşkünün önüne üç hilâlli bir bayrak dikilmek istendi. 18-20 yaşlarında bir gencin elindeki bayrak köşkü koruyanlar tarafından görüldüğü anda ele geçirildi, genç yakalandı. Hemen soruşturmaya gönderildi. Savcılıkta aklî dengesinin yerinde olmadığına karar verilen bu genci MHP çevresinde tanımayan yoktu. MHP Genel Merkezindeki odacının oğlu olan bu genç hakkında daha önce verilmiş tıbbî raporlar hemen ortaya çıktı. Ve genç ertesi gün serbest bırakıldı.

***

Merkez Komutanlığı'nın telefonu çaldı. O günlerde ihbarlar arka arkaya yağıyor, ayrıca çeşitli sorunlarına yanıt arayan vatandaşlar komutanlığı sık sık arıyorlardı. Telefonu kaldıran subay tok bir sesle karşılaştı: «Ben MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş. Ankara Gaziosmanpaşa'da Kader Sokak'ta .... numaralı evdeyim. Teslim olmak istiyorum. Gelip beni alabilirsiniz.»

Saat sabahın 07.30'uydu.

14 Eylül pazar sabahı saat 07.30'da edilen bu telefondan sonra Türkeş, özel bir uçakla MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın yanına, İzmir Uzunada'ya gönderildi. Türkeş'in teslim oluşu ve Uzunada'ya gönderilişi, tıpkı diğer parti liderlerinin gönderilmiş olmaları gibi, bir bildiri ile aynı gün kamuoyuna açıklandı.

Herkes, «liderler Hamzakoy'da ve Uzunada'da ne ka-

dar kalacak, parlamenterler Dil Okulu'nda ne kadar yatacak» diye birbirine sorarken, Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren 16 Eylül günü düzenlediği basın toplantısında konuya açıklık getirdi :

«Eğer herhangi bir parti lideri de suç işlemişse, elbette kanun karşısında bunun hesabını vermek zorunda kalacaktır.»

Askerî yönetimin siyasal parti liderleriyle ilgili ilk yargısı kamuoyuna bu biçimde açıklanıyordu. Daha sonra Türkeş ve Erbakan yargılanacak. Erbakan toplam bir yıl kadar, Türkeş dörtbuçuk yıl kadar hapis yatacak, Ecevit ve Demirel 12 Eylül'den bir ay sonra Hamzakoy'dan ayrılarak Ankara'ya döneceklerdi.

MHP'ye Uyarı

Askerî yönetimin MHP ile ilgili kuşkuları 12 Eylül öncesine dayanıyordu. Dönemin Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Nihat Özer 22 Temmuz 1980 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel'e 2070-450-80/10992 sayı ile yazdığı kişiye özel yazıda aynen şu bilgiyi veriyordu :

«Başbakanlığa-Ankara.

1 — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın ve diğer Sıkıyönetim Komutanlıklarının muhtelif bildirileri ile umumun görebileceği yerlere, öğrenim kurumlarına, Kamu ve özel kuruluşlara ait binalara siyasî amaçlı veya halkın huzurunu bozucu, bölücü, kışkırtıcı yazı ve slogan yazmak yasaklanmıştır.

2 — Bu yasaklamaya aykırı harekette bulunanlar hakkında 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ve T.C.K. 536'ncı maddeleri uyarınca kanunî işlem sürdürülmektedir ve sürdürülecektir.

3 — Ancak, çeşitli yasaklamalara rağmen Ankara'nın birçok bölgesinde, özellikle yasadışı örgüt yandaşlarınca duvarlara yazı ve slogan yazılmakta ve bu konuda mücadele sürdürülmektedir. Yazılan yazılar, Güvenlik görevlileri nezaretinde ilgililere temizletilmekte ve yakalanan kişilerle ilgili takibata başlanılmaktadır.

4 — Duvarlara yazı yazma işinde biri hariç ülkemiz-

de mevcut yasal siyasal partilerin hiçbirlnin isim ve amblemlerine rastlanılmamakta ve bu parti yöneticileri bu tür propagandaya müsamaha göstermemektedirler. Fakat MHP için aynı şeyleri söylemek mümkün olamamaktadır. Özellikle MHP Genel Merkezi ve bağlı diğer kuruluşlarının bulunduğu Bahçelievler semtinde, bu partinin ve yazılan yazılardan parti ile ilişkisi kolayca tesbit edilebilen ÜGD (Ülkücü Gençlik Derneği) veya ÜYD (Ülkü Yolu Derneği) adlı örgütlerin sloganları ile dolu olduğu görülmektedir. Bu semtte başkaca siyasî görüş sahiplerinin girip faaliyette bulunması; Komutanlığa intikal eden bilgi ve olayların değerlendirilmesi sonucu mümkün değildir. Örneğin Bahçelievler 1. Cadde üzerinde ekli fotoğraflardan 1 numara ile işaretlenen 5 ayrı pozunda görüleceği üzere duvarlara ve yollara, (MHP-ÜYD) sloganları ve (Başbuğ Türkeş) yazıları, 2. cadde ve 9. sokak üzerinde 2 numara ile işaretlenen 3 ayrı fotoğrafta görüldüğü gibi (Bir Mustafa'ya bin komünist geberecek, MHP-ÜYD) yazıları yazılmış ve resmedilmiştir. Keza Bahçelievler 5. sokak 3 numara ile işaretlenen 2 ayrı fotoğrafta, 30. sokak 4 no ile işaretlenen 2 ayrı fotoğrafta, 6. Cadde 5 no. ile işaretlenen bir fotoğrafta ve 40. sokak 6 no ile işaretlenen bir fotoğraf üzerindeki duvar, ağaç, bina, vesair yerlere bu partinin veya organik bağı olan diğer örgütlerin simge ve sloganları yazılmıştır. Bu yazılar söz konusu bölgede yoğun olmakla birlikte diğer mahallelerde de rastlanılmaktadır. 7 numara ile işaretlenen 3 ayrı fotoğrafta görüldüğü üzere Komutanlık bildirilerini tamamen ihlâl eden ve kesinlikle kışkırtıcı yazıların altında bu partinin ismi verilmekte ve cihad çağrıları bu parti adına yapılmaktadır. Bu ise, anarşinin kazandığı bu boyutlar karşısında ve özellikle iktidara destek sağlayan bu parti açısından son derece ilginç ve düşündürücüdür. Anılan nedenlerle ve durumun önemi belirtilerek bir bakıma iktidarın desteğinde sayılabilecek olan MHP Genel Başkanı ve yöneticilerine, bu gibi davranışlarda bulunanlara müsamaha göstermemeleri konusunda uyarıda bulunulmasını ve gereğini tensiplerinize arz ederim.»

Başbakan Demirel bu yazıya 26 Temmuz 1980 tarih ve 11/01707 sayı ile, aynen şu karşılığı verdi:

«Sıkıyönetim Komutanlığına-Ankara,

İlgi: 22 Temmuz 1980 tarihli ve İSTH 2070-450-80 İH. KSM. 10992 sayılı gizli-kişiye özel yazınız.

Yukarda gün ve sayısı yazılı yazınız ve eki fotoğraflar tetkik edilmiştir.

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununa göre, Sıkıyönetim yasaklarına aykırı hareketlerde bulunmak suçtur ve cezayı kovuşturmak gerektirir. Suçun kimin tarafından işlenmiş olduğu, olayın suç vasfını kaldırmaz. Başka bir ifade ile hiç kimse suç işleme İmtiyazına sahip değildir. Kanunlar önünde herkes eşittir.

Bizim Hükümet görevini deruhte ettiğimiz geçen 8 ay zarfında, bu anlayışımıza ters düşen tek bir hareket yoktur. Bilindiği gibi, görev başında bulunan hükümet koalisyon hükümeti değildir. Millet Meclisinde destek aldığı partilerle siyasî İktidarı da bölüşmüş değildir. Hükümete destek veren partilerin herhangi bir hareketinden Hükümetimiz sorumlu olamaz. Ayrıca, bu partiler Hükümetin emrinde de değildirler.

Bu itibarla, Hükümete destek verdiği noktasından hareket ederek, Hükümetin diğer partiler üzerinde herhangi bir nüfuzu söz konusu olamaz. Kim suç işliyorsa, kim olduğuna bakmaksızın gereği yapılmalıdır. Bunun dışında idareten alınacak bir tedbir bahis mevzuu değildir.

Bilgi edinilmesini rica ederim.

Saygılarımla».

***

Başbakan Süleyman Demirel'in bu mektubunu Türkiye'deki genel asayiş ve anarşinin görüşüldüğü Sıkıyönetim Koordinasyon Toplantısı izledi. 3 Ağustos 1980 günü yapılan Sıkıyönetim Koordinasyon Toplantısında terörün önlenmesi için Sıkıyönetim Komutanları belli öneriler getirdiler. Toplantıda ortaya çıkan önerilerin ilgili bakanlıklar tarafından yeniden ele alınması ve henüz sonuçlandırılmamış noktaların hızlandırılması için Genelkurmay

Başkanlığı 5 Ağustos 1980 tarihinde Başbakanlığa bir yazı yazdı.

12 Eylül'ün en büyük ve en önde gelen gerekçelerinden biri Türkiye'de hükümetlerin anarşiyi bir türlü durduramayışları oldu. 6 Kasım 1983 seçimlerine kadar geçen üç yıllık dönem boyunca Meclislerdeki siyasal tıkanıklığın hemen yanısıra ve ondan çok daha ötede, anarşinin önlenemeyişi üzerinde her fırsatta duruldu.

Bu nedenle Başbakanlığa Genelkurmay Başkanlığı tarafından 7130-736-80/HRK sayılı yazının 12 Eylül'den bir ay önce düzenlenen Genişletilmiş Sıkıyönetim Koordinasyon Toplantısında alınan kararları içermesi ve bunun Başbakanlığa bildirilmesi özel bir anlam taşır. Sıkıyönetim Komutanları önerilerini sıralarken Genelkurmay Başkanlığı da Başbakanlığa yazdığı yazıda «önerilere yapılan işlemler hakkında 25 Ağustos 1980 tarihine kadar bilgi verilmesini arz» etmektedir. Komutanların önerilerini aynı yazı şöyle sıralıyor :

1 — Her kamu ve özel teşebbüs yöneticisi kendi imkânları içinde kuruluşunun emniyetini alması, her şeyi sıkıyönetim komutanlarından beklememesi.

2 — Mahkemelerin, süratli ceza veren bir organ haline getirilmesi.

3 — Ceza ve tutukevlerinin, iskân bakımından yeterli hale getirilmesi, buralarda disiplini sağlayacak olan, savcılar, cezaevi müdürleri ve gardiyanların sorumluluklarına müdrik olmasının sağlanması.

4 — Emniyet teşkilâtında, Emniyet Müdürlerinin, Emniyet Âmirlerinin, polislerin ve bekçilerin nitelik ve nicelik bakımından yeterli hale getirilmesi; bu teşkilâtın araç, gereç, telsiz, silâh, mühimmat, ikmal ve bakım ünitelerinin geliştirilmesi.

5 — Anarşist unsurların, ekonomik kaynak olarak kullandıkları tüketim kooperatifleri denetlenmeli.

6 — Devlet memurları, devletin yanında, vatandaşın dert ve dilekleri ile beraber olacak duruma getirilmesi, politize olan devlet memurlarının ayıklanması suretiyle, idarinin yansızlığının sağlanması.

7 — Sendikaların malî denetlemelerinin yapılması.

8 — Büyük kentlere yapılan düzensiz göçler, buna paralel gelişen düzensiz kentleşmenin önlenmesi, halkın sosyo-ekonomik problemleri çözülmeye çalışılması.

9 — Askerî birliklerimizdeki polis adayı ve polislerin eğitim sırasında, statüsünün ne olduğu açıklığa kavuşturulması maksadıyla üst düzeyde her türlü durumu karşılayacak detaylı bir protokolün yapılması ve bunların tâbi olduğu cezaî müeyyidenin belirlenmesi.

10 — Görevinden mütevellit suç işleyen güvenlik kuvvetleri mensuplarının ayrı bir ceza ve tutukevinde muhafaza edilmesi.

11 — Mahallî istihbarat uzmanlarının daha etkili hale getirilmesi.

12 — Polis memurlarının cephane ikmali, silâhlı kuvvetlerdeki ikmal sistemine (kıta yükü) benzer bir sisteme bağlanması.

13 — Emniyet teşkilâtında, terfilerde üst seviyedeki yığılmanın önlenmesi, bu maksatla terfi sisteminde yeniden düzenleme yapılması.

14 — Polis memurlarının 2. bölgeye tayini, Türk Silâhlı Kuvvetlerindeki tayin sistemine benzer bir esasa bağlanması.

15 — Cezanın caydırıcılığını engelleyen meşruten tahliyenin kaldırılması.

16 — Devlet dairelerinde, astları üzerinde devlet otoritesini sağlayamayan âmirlere yer verilmemesi, âmirlerin astları üzerindeki denetimin sağlanması.

17 — Siyasî partiler arasında, küçük parti çıkarları bir tarafa bırakılarak, tehlikeli boyutlara varan anarşi ve teröre karşı ortak tavır alınarak partiler arasında diyaloğun sağlanması.

18 — Her türlü kaçakçılığın önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması.

19 — Sıkıyönetim ödeneklerinin zamanında gönderilmesi.»

Yazının bu genel önerilerinden sonra çeşitli sıkıyönetim bölgelerinin gerekleri doğrultusunda ilgili Sıkıyöne-

tim Komutanlıklarının ayrı ayrı önerileri aynı yazıda yer alıyor.

Başbakan Süleyman Demirel 1979 kasımında azınlık hükümetini kurduktan sonra her ay olduğu gibi ağustos ve eylül aylarının başında da yine bir durum muhakemesi yaptı. «Hangi sorulara cevap arıyoruz, çare nedir» biçiminde resmî yazıya dökülen bu hükümet değerlendirilmesi, ülkenin çeşitli sorunlarını belirlemeye yönelik sorular içeriyordu. Söz konusu resmî belgeye göre hükümetin sorduğu sorular belirttiğimiz belgede aynen şöyle yer alıyordu :

«Her ilde — problem ne? Rahatsızlık mihrakları nedir? Ne yapılmıştır? 'Burası sükûnete kavuşmuştur' diyebilmek için ne yapılması lâzımdır? Ne zaman bunu söyleyebiliriz? İlde devletin kadrosu nedir?

Devletten, kooperatiflerden, belediyelerden maaş ve ücret alanlardan anarşi ile ilgili olanlar var mıdır?

Kaymakamlar, okullar, öğretmenler, polis, fabrikalardaki yöneticiler ve çalışanlar, devlet dairelerinde ve kuruluşlarında çalışanlar, belediyeler, Cumhuriyet Savcıları anarşi mücadelelerinde nerededirler?

Faili meçhul kalmış olaylar ve cinayetler var mıdır? Kurtarılmış bölge, mahalle, ilçe merkezi, kasaba, köy var mı? Devlete güven duygusu zedelenmiş midir? Devlete güven duygusunu ihya etmek için daha ne yapmak lâzımdır? İllerin merkezî hükümetle münasebetlerinde aksaklıklar nedir?

Yapılacak iş — anarşi, terör, bölücülük ile mücadelenin önemli olduğu yerlerde Millî Eğitim Müdürü, Emniyet Müdürü, Kaymakam, okul yöneticisi, emniyet âmiri, Cumhuriyet Savcısı, Hapishane Müdürü ve gardiyanı, fabrika yöneticisi, il ve ilçede müdür ve şef gibi görevlere cumhuriyete sadık, liyakatli, ehliyetli, çalışkan, cesur kişiler hiç vakit kaybetmeden getirilmelidir.»

12 Eylül yaklaşırken AP azınlık hükümeti, sorduğu bu sorular ve koyduğu bu ilkelerle boğuşuyordu.

12 Eylül Avrupa'da

Türkiye'nin Avrupa Konseyi katındaki büyükelçisi Semih Günver, 12 Eylül sabahı saat yediyi çeyrek geçe telefon sesiyle fırladı. Avrupa Konseyi'nin protokol şefi eski gazeteci İzzet Sedes heyecanlı bir sesle büyükelçiye haberi ulaştırdı :

— Oldu beyefendi.

Semih Günver'in belki de aylardan beri beklediği haber, işte 12 Eylül sabahı gelmişti. İzzet Sedes, telefonu hemen noktaladı :

— Avrupa Konseyi'ndeki gelişmelerden size sürekli haber aktaracağım.

Günver, 1980 yaz aylarını Strasbourg'da oldukça heyecanlı geçirmişti. Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi'nin Türk üyeleriyle hem Başbakan Demirel'e, hem de muhalefet lideri Ecevit'e Türkiye'deki olayların Avrupa'da nasıl değerlendirildiğini sık sık iletmişti. Hatta bir büyükelçi olarak bunda o kadar ileri gitmişti ki, Avrupa'nın Türk hükümetlerinin anarşi ve terörün üstesinden gelemeyişleri karşısında, Cumhurbaşkanının bir türlü seçilemeyişi ve siyasal tıkanıklığın karşısında nasıl hayrete ve endişeye düştüğünü uzun uzun anlatmış, resmî kişiliğiyle değil ama, her iki liderle arasındaki ilişkiye güvenerek, iki büyük partinin koalisyon yapması gerektiğini vurgulamıştı. Böyle bir koalisyonun ordunun desteğini alacağına Avrupa inanıyordu.

Büyükelçi Günver'in bu önerileri yanıtsız kalmamıştı. Başbakan Demirel, kendisine haber yollayarak «Türkiye'de her sorunun demokrasi kuralları ve parlamento içinde halledilebileceğini» bildirmişti. Ecevit ise, kendisine yazdığı mektupta «Endişelerini anladığını, telkinini kendi görüşlerine uygun bulduğunu, ancak diğer parti liderinin bu yoldaki teklifleri olumsuz karşıladığını» bildiriyordu.

Avrupa'daki başka ülkelerde askerî yönetimlerin işbaşına gelmesi karşısında Avrupa Konseyi'nin tavrının ne olduğunu ve olabileceğini çok iyi bilen deneyimli büyük-

elçi Semih Günver, bir an düşündü. Beklenen olmuştu, ama derhal harekete geçmek de kaçınılmaz bir görevdi. Hemen giyindi. Ermeni terörü nedeniyle sıkı güvenlik altına alınmış olan ikametgâhında kendi özel korumasının henüz gelmemiş olmasına aldırmadan, tek başına sokağa çıktı. Oturduğu evle Türkiye'nin Strasbourg daimî temsilciliği birbirinden birkaç yüz metre uzaktaydı. Temsilciliğe geldiğinde Strasbourg'daki diğer Türk diplomatlarının da orada olduğunu gördü. Ankara'dan henüz resmî bir telgraf yoktu. Beş-on dakika sonra Günver'in odası Strasbourg'da bulunan bazı konuklarla doldu. Bunlardan biri Lizbon Büyükelçisi Nejat Balkan, diğeri ise tesadüfen o sırada orada bulunan ve iki gün sonra kurulacak hükümetin Çalışma Bakanlığına getirilecek olan Prof. Turan Esener'di. Esener, hareketten memnun ve heyecanını gizlemiyordu. O sırada Ankara'dan ilk haber geldi. Devlet Başkanı ve MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren'In öğle saatlerinde TRT'de yapacağı konuşma metni, vakit yitirmeden, tüm dış temsilciliklere gönderilecekti

Diğer dış temsilciliklerden farklı olarak Strasbourg'daki büyükelçiliğin yerine getirmesi gereken bir formalite vardı: Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Karasek'e Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesinin istisna kuralından yararlanacağımızın resmen bildirilmesi.

Sözleşmenin söz konusu 15. maddesi Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin savaş halinde ya da bir ülkenin yaşamını tehdit eden bir tehlikenin varlığı halinde, İnsan Hakları Sözleşmesi ile tarif edilen yükümlülükleri, sözleşmenin bazı maddeleri hariç olmak üzere, geçici olarak askıya alabileceğini öngörmekte ve bunun gerekçeleri ile başlayış tarihinin yazılı olarak Konsey Genel Sekreterliği'ne bildirilmesini zorunlu kılıyordu.

Günver, hemen Fransızca bir mektup hazırladı. Hazırladığı mektubu onay için Ankara'ya teleksle iletti. Daha sonra Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenecek ama o sırada müsteşar olan İlter Türkmen, kısa süre içinde onayını gönderdi.

Mektup, Ankara'dan alınan onay üzerine hemen Genel Sekreter Karasek'e gönderildi. Bu hukuksal önlem Türkiye'ye çok kısa bir süre için, belki biraz soluk alma payı tanıyacaktı. Ama sadece bir solukluk zaman...

12 Eylül Avrupa Konseyi'nde bomba gibi patladı. Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler için, artık ne zaman biteceği belli olmayan, yeni ve ciddi bir konu çıkmıştı. Türkiye'de demokrasi askıya alındığı halde, demokratik kurallara sıkı sıkıya bağlı kalan Avrupa Konseyi, 30 yıldır üyeliğinde barındırdığı Türkiye'ye karşı nasıl bir tavır alacaktı?

Karasek, biraz sonra Semih Günver'i aradı. Avusturya'da bir sağ partiden parlamentoya girmiş eski bir diplomat olan Franz Karasek, daha sonra ülkesinin parlamenteri olarak Avrupa Konseyi'ne gönderilmişti. Siyasî komisyonda bir ara Kıbrıs Raportörlüğü yapmış, aslında tarafsız bir gözle hazırladığı bu rapor, özellikle Kıbrıslı Rumları ve Yunanlıları müthiş kızdırmıştı. Yunanlıların rapor üzerindeki kızgınlıkları bir Selânik gazetesinde dile gelmişti. Gazete aynen: «Yalnız Türk taraftarı değil, aynı zamanda Türk asıllıdır. İsmi de Karasek değil, Kara Eşek'tir» demişti. Bu yakınlığa rağmen Türkiye ile Karasek'in arası, zamanla açılmıştı. 1975'lerde Genel Sekreterliğe Türkiye'den birisi uluslararası memur olarak atanmak istenmiş, Karasek bu göreve bir Türk'ün atanmasını uygun görmediğinden, öneriyi reddetmişti. Beş yıl içinde Genel Sekreter olarak bir kez olsun Türkiye'ye resmî ziyarette bulunmamıştı.

Karasek telefonda Günver'e, mektuplarını aldığını ve Türkiye hakkında bilgi edinmek istediğini söyledi. Strasbourg'da bu temaslar yürütülürken Evren Paşa'nın konuşması özet olarak Dışişleri Bakanlığından tüm temsilciliklere ve bu arada Strasbourg'a da gönderilmeye başlanmıştı. Teleksten çıkan metin hemen Fransızcaya çevrildi ve tüm Avrupa Konseyi'ne üye ülkelere dağıtıldı.

Karasek'in ilk anda belki çok fazla olumsuz bir tepkisi yoktu. Ama aynı gün Konsey'in Başkanı Hollandalı liberal De Koster, Türk Büyükelçiliğine danışmadan, Ev-

ren'ın konuşması ışığında bir basın bildirisi yayımladı. De Koster, «Mümkün olan en kısa zamanda demokrasiye dönülmesini, siyasal tutuklama yapılmamasını, Avrupa Konseyi'nde bulunan Türk parlamenterlerin özgürlük ve güvenliklerinin sağlanmasını, ayrıca genel seçimlerin tarihinin hemen açıklanmasını» istiyordu.

Aynı gün akşamüstü Genel Sekreterin yardımcılarından İngiliz Pristman da Büyükelçi Günver'e telefon edenler arasındaydı. İngiliz parlamenter, Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi'nin iki hafta sonra 24 Eylül'de başlayacak çalışmalarına Meclis ikinci Başkanı Turan Güneş ile Türk Parlamento Grubu Başkanı AP milletvekili Cevdet Akçalı'yı De Koster'in özel olarak davet ettiğini bildiriyordu. Günver hiç vakit yitirmedi. Hemen Ankara'yı aradı. 24 Eylül'de Avrupa Konseyi bu iki Türk parlamenterini Strasbourg'da görmek istiyordu. İlter Türkmen, «Merak etme, Millî Güvenlik Konseyi'ne anlatıp izin almaya çalışacağım» karşılığını verdi. Üç gün sonra Delegeler Komitesi olağanüstü bir toplantıya çağrıldı. Günver, Türkiye'deki anarşiyi ve terörü uzun uzun anlatarak, «terörün Türkiye'deki demokrasiyi yıkmaya yöneldiğini, askerlerin ise demokrasiyi daha sağlam temellere oturtmak amacıyla, istemeye istemeye ülke yönetimine el koymak zorunda bırakıldıklarını, ve her sefer sözlerine sadık kalarak kışlalarına çekildiklerini, General Evren'in de 12 Eylül konuşmasıyla benzer bir taahhütte bulunduğunu» uzun uzun anlattı.

İlginçtir, Avrupalı parlamenterlerin ve o sırada konseyi yönetmekte olan bu delegelerin hiçbiri ses çıkarmadılar. Hattâ Günver'e tek bir soru bile sormadılar. Sadece dinlediler.

Günver'in içi rahatladı. Oysa 12 Eylül'le birlikte, Türkiye, Avrupa Konseyi'nde yeni bir ilişkiler sistemine giriyordu. Bir süre sonra Türkiye ile Avrupa Konseyi arasında iplerin iyice gerginleşeceğini, hatta kopma noktasına ulaşacağını, Büyükelçi Günver dahil, kimse tahmin edememişti.

II. BÖLÜM

HAMZAKOY'DAN ESEN İLK ŞOK

«Şaşırdım» diye söze başladı Evren Paşa, «Hükümeti kurarken bizim ılımlılardan ve iki büyük partiden deneyli politikacılar alalım diye düşünmüştüm, ama şimdi bakıyorum ki bizim güvendiğimiz ve tanıdığımız politikacılar bile Hamzakoy'a telefon edip onlardan izin istiyorlar.»

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in 12 Eylül'ün hemen ertesinde parti liderlerine ilişkin ilk gözlemi buydu. 12 Eylül'le birlikte ülke yönetimine bütünüyle el koyan askerler, ilk iş olarak yeni bir hükümetin oluşturulması girişimine başladılar. Ve 12 Eylül'ün üzerinden daha 24 saat ancak geçmişti ki, Evren Paşa'nın yukarıdaki gözlemine yol açan bir olayla karşılaştılar. Aslında bu ilk gözlem askerî yönetimle siyasal partilerin arasını giderek açacak ve derin uçurumlara sürükleyecek ve hattâ sonunda partilerin kapanmasına kadar gidecek yolun sadece bir başlangıcıydı. Ama böyle bir gözlemin partilerin kapatılmasına kadar gideceğinin, bu sözleri söylerken Evren Paşa'nın kendisi de herhalde bilmiyordu.

***

Adnan Başer Kafaoğlu ile Coşkun Kırca, Büyük Ankara Oteli'nin bir odasına yerleşmişler harıl harıl 12 Eylül'ün birinci bildirisinin taslağını hazırlıyorlardı. Sıcak bir ağustos günü, 12 Eylül'den yaklaşık üç hafta kadar önce neredeyse 25 yıldır politikanın, diplomasinin, ekonominin içinde olan, sivillerle olduğu kadar askerlerle de ilişkilerini hiç kesmemiş olan Kafaoğlu ve Kırca, şimdi, çok tarihsel bir görev üstlenmişlerdi :

«12 Eylül'ün birinci bildirisini hazırlamak!»

Büyük Ankara Oteli'nde hazırlanan taslağın daha sonra tarihe geçecek olan bildirisinde yer almayan çok önemli bir cümle vardı: «Partiler feshedilmiştir.»

Parlamentonun ve hükümetin feshedildiği, parlamento üyelerinin dokunulmazlığının kaldırıldığı, hazırlanan birinci taslakta da vardı. Yine aynı taslakta «Partilerin feshedilmesi» kararına da gelinmişti. Ancak bu kararı veren askerler değil, bildiri taslağını hazırlamakla görevli Adnan Başer Kafaoğlu ile Coşkun Kırca idi. Madem ki askerler ülke yönetimine «bütünüyle» el koyuyorlar ve hattâ bunun da ötesinde «İkinci Cumhuriyetin temellerini atmak için» yola çıkıyorlar, o halde partiler de neden bu arada ve daha başlangıçta feshedilmesindi?

Kırca ve Kafaoğlu'na egemen olan bu düşünce, birinci bildirinin taslağına yansıdı. Ağustos ortalarında hazırlanan taslak Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülent Ulusu'ya verildi. Komutanlar taslak üzerinde kendi aralarında uzun uzun tartıştılar, biçimlendirmeye çalıştılar. Taslağın «Partiler feshedilmiştir» cümlesine gelince, birden durdular. Derin bir nefes alarak birbirlerine baktılar, «Ne yapacağız?» gibilerinden...

Çeşitli düşünceler ileri sürüldü. Ülke yönetimine emir komuta zinciri içinde el konuyordu. Gerçi, ülkenin içinde bulunduğu sorunları çözmek ana amaçlardan biriydi. Ama, bu sorunları çözerken partileri kapatmaya ne gerek vardı? Önlerinde heyûlâ gibi duran, ülkeyi iç savaşın eşiğine getirmiş bir anarşi vardı. Asıl amaç, bunu durdurmaktı. Kaldı ki, kısa süre içinde de yeniden parlamenter demokrasiye dönülmesi amaçlanıyordu. Özellikle bu nedenle de siyasal partilerin kapatılmalarına bir gerekçe gösterilemezdi. Ayrıca anarşi ve bölücülüğün önlenmesi açısından askerlerin ülke yönetimine el koymasını halk bir ölçüde anlayışla karşılayabilirdi. Ama siyasal partilerin kapatılmasını halk acaba nasıl karşılardı?

Komutanlar arasındaki bu tartışmalardan sonra, taslakta yer alan «Partiler feshedilmiştir» cümlesi çıkartıldı. Dolayısıyla siyasal partilerin varlıklarının sürdürülmesine,

ancak sadece siyasal faaliyetlerin durdurulmasına karar verilmiş olunuyordu.

«Buyurun sayın başbakan» diyen polis memuru 0003 plâkalı Başbakanlık makam arabasının kapısını Turhan Feyzioğlu'na açarken selâma geçti. Dört siyasal parti lideri, Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, Alpaslan Türkeş Hamzakoy ve Uzunada'da «Türk Silâhlı Kuvvetlerinin teminatı altında» bulunurlarken, beşinci siyasal partinin lideri Turhan Feyzioğlu, askerler tarafından başbakanlığa getirilmişti. Gerek politikadaki ağırlıkta, gerekse parlamentodaki ve yurt çapındaki sayısal sıralamada en sonra gelmesine rağmen, Güven Partisi liderinin «Atatürk'e bağlılığına» askerler çok inanmıştı. Bu nedenle de başbakanlığa Feyzioğlu uygun görülmüştü.

Gerçi ondan önce kendisine başbakanlık önerilen ilk kişi, yine bir Güven Partili olan Emin Paksüt idi. Eskiden beri askerlere yakınlığı ile tanınan Emin Paksüt, başbakanlığı kabul etmedi, ama 1983 sonuna dek Millî Güvenlik Konseyine ve bu arada özellikle Evren Paşa'ya en yakın sivillerden biri oldu. Bir anlamda askerlerin «sivil danışmanı» rolünü üstlendi. Ve bir çok siyasal kararda, kararın oluşumunda önemli katkıları olduğunu bugün askerler bile saklamıyor.

Askerî yönetimle birlikte insan tipleri de tek-tek ortaya çıkmaya başlamıştı. Sivil dönemlerde ortalıkta pek görünmeyen, adı-sanı şöyle böyle bilinen «siviller», askerî yönetimle birlikte bir anda askerlerin çevresini almaya başladılar. Bunların bir kısmı hükümette, bir kısmı bürokraside görev alırken, bir kısmı da perde arkasında danışmanlık görevini yürütmeyi yeğlediler. Askerlere fikir verdiler. Onlarla yakınlaştılar.

1979 Aralık sonunda verilen muhtırada imzası bulunanlar arasında Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülent Ulusu da vardı. Eğer Ulusu Paşa 1980 30 Ağustosunda emekli olmayıp görevinde kalsaydı, 12 Eylül günü Türk tarihine adı «Millî Güvenlik Konseyi Üyesi» olarak geçecekti. Hem bu nedenle, hem de belki sivil kökenli bir kişiye

hükümetin kurulması görevinin verilmesinin pek doğru olmayacağı düşüncesinden hareketle, başbakanlık görevi için, sonunda, Genişletilmiş Komuta Konseyi, Emekli Oramiral Bülent Ulusu üzerinde karar kıldı. Dört siyasal parti lideri Ankara dışında iken, beşinci ve en küçük partinin liderine başbakanlığın verilmesini, daha sonra komutanlar kendi aralarında «yanlış» bulmuşlardı.

Şimdi iş, yeni hükümetin bir an önce oluşturulmasına kalmıştı.

12 Eylül günü sabah saat 03.00 - 04.00 dolaylarında Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit «Kenan Evren, Orgeneral, Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı» imzalı şu metni aldılar:

«Yapılan bütün uyarılara rağmen, Siyasal Partilerin takındıkları uzlaşmaz tutum ve aşırı uçlara sempati gösterilmesi veya destek sağlanması; anarşi, terör ve bölücülüğü büyük boyutlara ulaştırarak ülkemizi parçalanma noktasına getirmiştir.

Türk Silâhlı Kuvvetleri ülke bütünlüğünü korumak, millî birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, Devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak maksadiyle, İç Hizmet Yasasının kendisine tevdi ettiği Cumhuriyeti kollama ve koruma yetkisine dayanarak yüce Türk milleti adına ülke yönetimine el koymuştur.

Parlamento ve hükümet feshedilmiş, siyasî faaliyetler durdurulmuştur.

Parlamento üyeliği sıfatınız kaldırılmıştır. Hiçbir konuda beyanat vermeye yetkiniz yoktur.

Can güvenliğiniz Türk Silâhlı Kuvvetlerinin teminatı altındadır. Bu maksatla, emniyet içinde evinizden havaalanına götürülecek, oradan uçakla Hamzakoy/Gelibolu'ya gideceksiniz. Arzu ettiğiniz takdirde ailenizi de yanınızda götürebilirsiniz. Geçici bir süre ikamet edeceğiniz adres

aşağıdadır. Bir saat içinde hazırlanıp harekete hazır olduğunuzu güvenliğiniz için gelen subaya bildiriniz. Talimatı getiren subayın ikazlarına uyunuz.

Bu talimat ile belirtilenler dışındaki her türlü tutum ve davranışınız suçtur.

Rica ederim.»

Demirel ve Ecevit'e verilen bu yazıda adres olarak «Hamzakoy/Gelibolu» gösteriliyordu. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a verilen yazıdaki tek fark, ona gösterilen adresti: «Uzunada/İzmir.»

Herkes Hamzakoy'a Bakıyor

Geniş bir hol. Hole açılan kapılardan ikisi, yatak odalarına ait. Üçüncü kapı ise banyonun. Holün önünde geniş bir balkon. Hemen giriş katında. Kumların üzerinde. Denize otuz-kırk metre uzaklıkta. Aslında subaylar ve generaller için yapılmış bir dinlenme tesisi.

Ecevit ve Demirel, Hamzakoy'daki bu dinlenme tesisine Ankara'dan uçakla gelirlerken birbirleriyle hemen hemen hiç konuşmadılar. Sadece selâmlaşmakla yetindiler. Aslında kimse kimseyle pek konuşmadı. Rahşan Ecevit ile Nazmiye Demirel de eşleri gibi uçakta oldukça düşünceliydiler. Uçak İstanbul'a indikten sonra helikopterle Gelibolu'ya geçtiler. Sonra da otobüsle helikopter alanından bir ay süreyle kalacakları Hamzakoy'daki dinlenme tesislerine gittiler. Her ikisinin odasına da bir gün sonra telefon bağlandı. Günlük gazete ve dergiler düzenli olarak getirildi.

Demirel'e ilk telefon edenlerden biri galiba Ekrem Ceyhun'du. Yıllar yılı Demirel Hükümetlerinde görev alan ve AP kurmayları arasında sayılan Ekrem Ceyhun «Abi, nasılsın, iyi misin?» diye söze başladıktan sonra konuya girdi: «Abi, sana bir şey söylemek istiyorum. Bazı arkadaşların hükümette görev almak gibi bir durumları hâsıl oluyor. Ne yapalım?»

Demirel: «Devlet bizim devletimiz. Aman memleket hizmetsiz kalmasın. Görevdeki arkadaşlarımız, yeni yöne-

tim 'git' deyinceye kadar, kalsın. Bunu bürokratlar için söylüyorum. Siyasî olarak bizim arkadaşlarımızdan bazıları hükümette görev alırsa, bu onlar için sıkıntı olur. Kendilerini tahribetmiş olurlar. Derler ki, 'demek ki bu ihtilâlin içinde Adalet Partisi varmış'. Bürokratlar hükümette görev alacaklarsa, alabilirler. Bunların siyasî bir tarafı yok. Ama siyasî olanlar sakıncalı.»

Demirel'i aynı amaçla arayanlardan biri de Turgut Özal'dı. 11 Eylül günü DPT Müsteşar Vekili ve Başbakanlık Müşteşarlığı görevinde bulunan Özal'a 14 Eylül günü Başbakan Yardımcılığı öneriliyordu.

Özal: «Abi, böyle bir görev öneriyorlar, ne dersin?» diye sorunca, Demirel, «Devlet devamlıdır, hizmet devam etmeli» diyerek şöyle sürdürdü: «Sen şimdi eline sekiz-dokuz aydır ağır bir yük almışsın. Tam yolun ortasında yükü bir anda elinden bırakırsan hem yük bozulur, hem de seni tahribeder. Hizmetin devamlılığını unutmamak lâzım.»

Özal, Demirel'in bu sözlerini daha sonra «bana izin verdi» diye yorumlayacak, Demirel ise ikisi arasına zamanla girecek mesafenin ve hattâ Özal'ın yeni bir parti kurmasıyla birlikte açılacak mesafenin başlangıç noktasını, Özal'ın «12 Eylül hükümetinde görev alması» olarak belirleyecekti.

Pencereden denize baktı. Sonra telefonun başına geldi. Geniş holde bir tur attı, önce balkona çıktı, dalgın dalgın denizi seyretti. Sonra yeniden telefonun başına döndü. Ankara'dan kabine arkadaşı Sümer Oral'ı arıyordu. Demirel çok tedirgin olmuştu. Üç saat kadar önce kendisine hükümette görev önerilen politikacılardan biri de Sümer Oral'dı. Oral,, Demirel'e «Evren Paşa beni hükümette görmek istiyor» dediğinde Demirel, «Sümer, kabul et, madem ki sana görev teklif ediyorlar, o halde kabul et» karşılığını vermişti. Ama telefonu kapattıktan sonra verdiği yanıttan çok rahatsız olmuştu. 1970'lerde Maliye Bakanlığının genç bürokratları arasında yer alan Sümer Oral, 1977 seçimlerinde parlamentoya girmiş, 1979 kasımında kurulan AP azınlık hükümetinde de Demirel tarafından Sos-

yal Güvenlik Bakanlığı'na getirilmişti. Demirel bir an düşündü. Ekrem Ceyhun'a ve diğer politikacı arkadaşlarına «siyasîler hükümette görev almasın» dediği halde, Sümer Oral'a farklı bir şey söylemiş olmanın tedirginliği içinde, Oral'ı Ankara'da buldu: «Sümer, sen gençsin. Siyasî geleceği olan bir politikacısın. Onun için damga yersin. Görev alıp almamayı istersen bir daha düşün.»

Son üç saat içinde içi içine sığmayan Demirel, bu telefondan sonra sâkinleşmişti.

*
**

Telefonların ardı arkası kesilmiyordu. Türkiye'nin dört bir tarafından sadece CHP'liler ya da AP'liler değil, yani sadece politikacılar değil, aynı zamanda telefon numarasını bulabilen sade vatandaşlar da Hamzakoy'dan Demirel ve Ecevit'in sesini duyabilmek amacıyla 03'e ardı kesilmeksizin telefon yozdırıyorlardı.

Telefonlar da Demirel'e olduğu gibi, CHP'lilerin de Ecevit'e «bundan sonra ne yapacaklarına» ilişkin soruları bir türlü bitmek bilmiyordu.

Durumu gören Ecevit, oturdu, bir mesaj hazırladı. Gerek Ecevit'in, gerek Demirel'in Hamzakoy'dan yaptıkları telefon konuşmaları, çok kısa bir süre içinde bir not halinde Evren Paşa'ya sunuluyordu. Demirel de, Ecevit de elbette bunu biliyorlardı. Başbakanlık yapmış bu iki politikacının böyle bir tahminde bulunmaları hiç de güç değildi.

Kendisini arayan CHP'lilere Ecevit, sürekli olarak şu mesajı yazdırıyordu :

«1979 Mayısında Gönen'de yaptığım konuşmadan itibaren, belli bir oyunun tezgâhlanmakta olduğuna dair uyarılarda bulundum. Hedef demokrasi idi. CHP idi ve bendim. Demokrasi yıkılmak ve şimdiki gibi bir ekonomik model uygulanmak isteniyordu. Bunun tezgâhlanmakta olduğu belliydi.

Dokuz ay, geniş tabanlı bir hükümet kurulmasını sürekli önerdim. Bunalımdan ordu müdahalesine gerek kalmaksızın, demokrasinin kendi mekanizmaları ile çıkış yolunu göstermeye çalıştım.

Ancak, eskiden bunu önerenler bile, bu kez, başka bir plân uygulamak istedikleri için, karşı çıktılar.

Bütün demokratik mekanizmalar tıkatıldı, terör alabildiğine kışkırtıldı ve ordu müdahalesi kaçınılmaz duruma getirildi.

Yılbaşından beri uygulanmakta olan ekonomik modelin gereği, demokrasiden ve işçi haklarından kurtulmaktı. Bunlar sağlandı: Demokrasi sona erdi, işçi hakları işlemez duruma getirildi ve malûm ekonomik model devam ediyor.

Şimdi o modele uygun bir rejim oluşturulacaktır ve bu yeni rejimin sağladığı olanaklarla ekonomik model daha başarıyla uygulanacaktır. Yani, AP'nin kendi getirip de başarılı biçimde uygulayamadığı model şimdi daha etkili biçimde uygulanacaktır; ve AP'nin yıllardan beri istediği ama gerçekleştiremediği Anayasa ve rejim değişiklikleri de gerçekleşmiş olacaktır. Modelin devam edeceğinin açıklanması ve Özal'ın daha geniş yetkilerle yerinde kalması bunları açıkça gösteriyor.

Gerek dünya konjonktürü dolayısıyle, gerek bu modeli desteklediği için, Batı, bu gelişmelerden tedirgin olmayacaktır. Hatta memnun olacaktır.

Bu sırada bu gelişmelere karşı bir mücadele açmak da yararsızdır. Çünkü halk can güvenliğinden başka birşey düşünemez hale getirilmiştir. Uygulanan plânın sonucu budur.

Aydın kesim de kendi yozlaştırdığı demokrasiden umut kesmiştir.

Şimdi birçok CHP'li bile AP Hükümetinden kurtulmuş ve can güvenliğine kavuşmuş olmanın sevinci içinde bulunabilir.

Sonrasını, ilerisini düşünenlerin çok olduğunu sanmıyorum.

Terörden beklenen fonksiyon yerine getirilmiştir. Yer yer sağ-sol eylemcilerin bir günde barışıp koklaşmaları, perde ardında nasıl aynı eller tarafından oynatıldıklarını gösteriyor.

Her türlü sola karşı çok olumsuz bir ortama giriyoruz.

Çok uzun nefesli ve sabırlı bir çalışmaya hazırlanmalıyız. Orduyu karşımıza almadan ve tedirgin etmeden mücadelemizi sürdürmeye çalışmalıyız.

Eğer son zamanlarda bize ısrarlı olarak yöneltilen cepheleşme telkinlerine kapılmış olsaydık ve fraksiyonların bizi çekmek istedikleri tuzağa düşmüş olsaydık, bu müdahale şimdikinden de çok farklı olurdu ve CHP bugün çok güç durumda bulunurdu.

Bu konudaki dikkatimizi sürdürmeliyiz.

Bir süre sonra, söyleyeceklerimizin daha iyi anlaşılabileceği ortama geliriz.»

Ecevit'in bu mesajında ilginç bir nokta Özal'a ilişkin bölümdü. Ecevit mesajında «Özal'ın daha geniş yetkilerle yerinde kalacağını» tahmin ettiğinde hükümet henüz açıklanmamış, Özal'ın da yeni hükümette başbakan yardımcılığına getirileceği hakkında açığa çıkmış herhangi bir ipucu yoktu. Aslında Ecevit, Özal'a ilişkinin tahminlerinde, üç yıl boyunca, hiç bir zaman yanılmayacaktı. Hattâ herkes 6 Kasım 1983'te seçim öncesinde dış dünyanın ve Türkiye'de belli etkin çevrelerin seçimde MDP yönünde ağırlık koymuş olduklarını öne sürerken Ecevit «Hayır. Yurt içinde ve dışında etkin odakların gerçek tercihi Özal'dır, seçimi Özal kazanacaktır» diyecekti.

Mesajının başında vurguladığı «Gönen konuşması» ise 1979 yılında iş çevrelerinin Ecevit Hükümetine karşı giriştikleri amansız mücadelenin ilânlar yoluyla desteklendiği ve bu hükümetin düşürülmek istenmesine karşı kendisinin tepkilerini içeren konuşmaydı.

Hamzakoy'dan gönderdiği bu ana mesajın dışında Ecevit'in bir kaç önemli tepkisi daha vardı. 14 Eylül günü Turhan Feyzioğlu'nun başbakanlığa getirileceğini Mustafa Üstündağ telefonla haber verince Ecevit bağırmaya başladı :

— Anlaşıldı bunların ne yapacağı. Bırakın ne halleri varsa görsünler. Kesinlikle yardımcı olmayacaksınız.

Üstündağ :

— Sayın Genel Başkanım, lütfen... sanırım dinliyorlardır.

— Biliyorum dinlediklerini. Bunu bildiğim için de söylüyorum. Dinlesinler. Feyzioğlu'nun başbakanlığa getirilmesi askerlerin kendi koydukları kurallara aykırıdır. Sayın Evren dün yaptığı konuşmada Silâhlı Kuvvetlerin en kısa sürede yeniden demokrasiye döneceğini açıkladı. Şimdi de tutuyorlar Feyzioğlu'nu başbakanlığa getiriyorlar. Demokratik rejime dönüşü bu iş çok daha güçleştirebilir.

Üstündağ, bir başka konuya girdi :

— Sayın Genel Başkanım, bir başka şey daha söylemek istiyorum. Bizim partimizden de Orhan Eyüboğlu ile Tarhan Erdem'i bakanlığa getirmeyi düşünüyor askerler.

Ecevit :

— Kim ne yaparsa yapsın. Size biraz önce söyledim, yardımcı olmayacaksınız diye...

Hamzakoy'dan yapılan telefon görüşmelerinde Ecevit'i çok daha fazla sinirlendiren bir olay CHP'li belediye başkanlarının partilerinden istifa koşuluyla ve MGK tarafından uygun görüldükleri takdirde görevlerini sürdürebileceklerine ilişkin haberdi. Yine Üstündağ, taşıdığı sorumluluğun gereği, Hamzakoy'dan Genel Başkanını arayacak ve Ecevit'in bu konuda şu tepkisiyle karşılaşacaktı :

— Bu moral dışı bir davranışa zorlamak olur. Bu ahlâk dışı bir zorlama olur. İnsanlar bir partiye girmişse, inançları dolayısıyla girmişlerdir. Bir mevkide tutunabilmek için, bir mevkide kalabilmek için inançların tepilmeye zorlanmasını ben yakışıksız bulurum.

Ecevit'in bu görüşleri ve tepkileri Ankara'daki CHP çevrelerinde geniş yankılar uyandıracak ve aralarında yoğun tartışmalara yol açacaktı. Tartışmalar, aradan aylar geçip, olayların tek tek gelişmesi yaşandığında neredeyse bir tür vicdan muhasebesine dönüşecekti. Acaba Orhan Eyüboğlu başbakan yardımcısı olsaydı?.. Acaba hükümette AP'den birkaç kişi görev almış olsaydı?.. Acaba o zaman partiler kapatılmaz, demokrasiye geçiş biraz daha yumuşak olmaz mıydı?.. Hamzakoy'dan yapılan telefon görüşmelerinin ve ortaya çıkan tepkilerin yarattığı vicdan

muhasebesi hem AP cephesinde, hem CHP cephesinde aylar ve aylar boyu sürüp gidecekti.

***

Kendisine «Hükümette görev alayım mı almayayım mı» yolunda danışanların dışında «Biz bugünlerde ne yapmalıyız, parti olarak?» gibi çok yoğun sorular yöneltildiğinde Demirel şunları söylüyordu: «Biz hür ve demokrat Türkiye'nin peşinde olduk. Bizim kusurumuz nedir? 1960 ve 1971 nelere çare olmuştur? Bunu çok iyi düşünmek gerek. Bugünü öyle değerlendirmek gerekir. Ama teşkilât olarak siz hepiniz dimdik durun, dayanışma içinde olun ve dağılmayın.»

Demirel'in kendi örgütüne gönderdiği «Dağılmayın» mesajı, ilk bakışta çok sıradan bir söz gibi gelebilir. Ama zaman geçtikçe, hele de 1982 sonlarına gelindiğinde ya perde arkasında, ya da önünde siyasal faaliyetler alabildiğine yoğunlaştığında «Dağılmayın» sözünün anlamı çok daha net bir biçimde ortaya çıkacaktı. 12 Eylül 1980'den başlayarak, 6 Kasım seçimlerine dek geçen 3 yıllık süre içinde ve ondan sonra da bugünlere gelinceye dek, AP örgütü, kapatılmış olsa bile, hiç bir zaman dağılmadı. Elbette fire verdi, ama örgüt olarak ayakta kalmasını becerdi. Tarih önünde şunu söylemek gerek ki, AP örgütünü ayakta tutmasını bilen Demirel'in usta politikasıydı. Tek tek insanlarla ilgilenmesi, onların özel sorunlarına eğilmesi, politikayı insan ilişkilerinden hiçbir zaman ayırmaması, AP liderini üç yıl içinde kendi örgütü gözünde daha da yüceltti. Fiilen kayıtlı partilisi ya da geçmiş yıllarda oyu ile AP'yi destekleyen sıradan vatandaşı hiçbir zaman Demirel'e güvenini yitirmedi.

CHP'de tam tersi bir olgu yaşanırken...

Dil Okulu: Farklı Bir Cezaevi

CHP'li Mehmet Sönmez ile MHP milletvekili Ali Fuat Eyüboğlu arasında çıkan çok küçük bir tartışma hariç tutulursa, Dil Okulunda çeşitli partilere mensup milletvekilleri arasında tam bir «sulh ve sükûn vardı. Dünyadaki olay-

lar tartışılırken, bir ara Ali Fuat Eyüboğlu «Endonezya'da solculara karşı yönetimin tavrını alkışlamak gerek» deyince, Mehmet Sönmez «Bu tür davranışlar uygarlık dışı değil mi, bakın şu anda birlikte askerî gözetim altındayız, daha derin düşünmek gerekmez mi?» yolunda bir itirazda bulundu. Bu diyalog, bir hafta on gündür birbiriyle büyük ölçüde iyi geçinmeye çalışan CHP ile MHP'liler arasında bir-iki saat süren soğuk bir rüzgârın esmesine yol açtı... Ama hepsi o kadar. 12 Eylül sabahından başlayarak, yaklaşık bir ay süreyle bir arada yaşayan 100 kadar çeşitli partilere mensup parlamenterlerin arasında geçen herhangi bir tartışmayı şu anda hiç kimse anımsamıyor. Çünkü herkes «aramızda başka bir tartışma olmadı ki!» karşılığını veriyor.

Liderler Hamzakoy ve Uzunada'da yurdun çeşitli yanlarından gelen telefonlara cevap vermeye çalışırken, yeni dönemin nasıl değerlendirmeleri gerektiğini düşünürken, ağaçlıklı bir bahçe içinde oturtulmuş Dil ve İstihbarat Okulu binasında gözetim altındaki parlamenterler kendilerini olanca yoğunluğuyla politikaya kaptırmışlardı.

Sanki herkes yedeksubay okulunda gibiydi. Ülkenin kaderine hükmetmiş, bakanlık yapmış milletvekili olarak, verdikleri oylarla yıllar yılı Türkiye'nin iç ve dış politikasını etkilemiş insanlar, işte sabah kahvaltısından sonra bahçede hep birlikte, kendi istekleriyle, beden eğitimi hareketleri yapıyorlardı... «Bir, iki..» «Bir, iki... Dizleri yukarı kadar çekin, zıplamaya başlayın, hayır hayır, Ferhat sen biraz daha yukarı çek... Turan, seninki daha iyi olsun... Bir, iki... Bir, iki...» Beden eğitimi sırasında bir ara CHP'li Deniz Baykal'la MHP'li Agâh Oktay Güner, sırt sırta geldiler. Sabah güneşi ve beden eğitimi ikisini de yormuştu. Parlamentoda hiç bir zaman bir araya gelmemiş, hatta belki de aralarında tek bir söz bile konuşmamışlardı. Birden sırt sırta gelince ikisi de bir an ne yapacaklarını şaşırdılar, birbirlerinin yüzlerine uzun uzun baktılar ve gülümseyerek ayrıldılar.

Binanın giriş katında askerî yönetim için idarî ünlteler vardı. Onun altındaki bodrum katta binada gözcülük

görevi yapan erler için yemekhane ve yatakhane. Parlamenterlerin kaldığı asıl bölümler, ikinci ve üçüncü katlardaydı. Aslında önceden bir tutukevi olarak düşünülmediği geniş salonlardan ve bazı idarî odaların biçiminden belliydi, küçük üniteler biçiminde. 12 Eylül'den bir ay kadar önce Dil Okulu'nun belli bir süre tutukevi olarak kullanılması düşünülmüş olacak ki, oradaki askerler ve subaylar «biz buraya bir ay önce falan getirildik, bir aydır burada sizler için her türlü düzeni kurduk» biçiminde açıklama yapıyorlardı. Yapılan düzenleme geniş salonların yirmi kişilik koğuşlar haline getirilmesiydi. Küçük odalar da iki kişilik yatakhanelere dönüştürülmüştü. Kentte su sıkıntısı varken, Dil Okulunda kalanlar hiç bir zaman su sorunu ilc karşılaşmadılar. Duşlar sürekli aktı. Hattâ haftada bir gün sıcak su verildi. Ankara yavaş yavaş soğumaya başladığında kaloriferlerin yanmamasından, dolayısıyla üşümüş olmaktan hiç kimse yakınmadı. Binanın ana girişindeki holler yemekhaneye dönüştürülmüştü. Önceleri AP'liler bir masada, CHP'liler bir masada, MSP ve MHP'liler ayrı masalarda yemek yerken, Eylül sonuna doğru masalar karışmaya, milletvekilleri arasında sohbetler koyulaşmaya başladı. Her iki salonda televizyon ve radyo baştan beri istenildiği zaman izlenebiliyordu. 14 Eylül'den başlayarak da isteyen, istediği gazeteyi satın alıp okuyabiliyordu. Eylül içinde gelenler belki sadece parlamenterlerdi. Ancak daha sonra Dil Okulu'na çeşitli sendikaların ve meslek kuruluşlarının üst düzey yöneticileri de gelmeye başladı. Örneğin TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu, Sosyal-İş Genel Başkanı Özcan Kesgeç, PET-KİM-İŞ Genel Başkanı Mustafa Karadayı, TÖB-DER Genel Yönetim Kurulu üyeleri ile bazı meslek kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri, bir süre parlamenterle birlikte kaldılar. Haklarında başka dâvalar açılınca, başka cezaevlerine nakledildiler. Her sabah birkaç asker gelip içerdekilerin bir ihtiyacı olup olmadığını soruyordu. Dışarıya gönderilecek bir haber, yapılacak bir telefon, postaya verilecek bir mektup, dışardan alınacak herhangi bir şey için...

Dil Okulu'nda bugün herhangi bir cezaevi ile asla karşılaştırılmayacak rahat denilebilecek böylesine bir düzenin kurulmasında ve uygulanmasında «Okul Komutanı» genç bir yüzbaşının katkısını 1980 Eylülünü Dil Okulu'nda geçiren hiç bir parlamenter bugün unutmuyor. Yüzbaşı'dan «akıllı, yumuşak, ama müthiş bürokrat, titiz, bir kâğıdı bile imzalamadan bir taraftan öbür tarafa aktarmayan bir subay» diye sözediyorlar. Yılmaz Eryanıkoğlu adındaki bu yüzbaşı günlük işlerin tümünü üstlenmişti. Ama parlamenterler zaman zaman Merkez Komutanlığından bazı yüksek rütbeli subayların Yılmaz Yüzbaşı'nın yanına gidip geldiklerini görmüşlerdi.

Çeşitli partililer Dil Okulu'na «hangi ölçüye göre 100 dolayındaki milletvekilinin toplandığını» araştırmak istediler. Ancak işin içinden pek çıkamadılar. Örneğin Meclis tutanaklarına geçmiş ve o tutanaklarda görüşmeler sırasında Mustafa Kemal'e açıkça dil uzatmış insanlar vardı. Ama bunlar Dil Okulu'nda değillerdi. Nurcular, Süleymancılar da 100 parlamenter arasında pek yoktu. Çok aşırı uçların temsilcileri belki yine gözetim altına alınmamıştı. İçerdeki parlamenterlere göre kimlerin gözetim altında bulunduğuna ilişkin bir araştırma yapılsa, yine onlara göre «belki son günlerde göze çarpan bazı parlamenterler» diye bir niteleme yapılabilirdi.

Gözaltına alındıktan birkaç gün sonra karşılıklı siyasal düşünceler yavaş yavaş önce parti gruplarının kendi içinde, daha sonra da diğer partililerle birlikte tartışılmaya başlandı. Hangi partiden olursa olsun milletvekillerinin tümü, «demokraside» birleşiyorlardı. Bir parlamenter «12 Eylül zorunlu olarak geldi» derken, bir başkası «erken seçim kararı alınsaydı, 12 Eylül'e gelinmezdi, liderler kendi aralarında anlaşsalardı başımıza bu iş gelmezdi» yargısında bulunuyordu. Bazı MSP'liler «Allah Evren'den razı olsun, memleketi kurtardı diye dua ederken bir başkası «askerî müdahaleler artık sona ermeli, Türkiye ikide birde askerî müdahale ile karşı karşıya kalmamalı» doğrultusunda düşüncesini açıklıyordu. Ama herkes şu düşüncede birleşiyordu: «Dünyada ve Türkiye'de

askerlerin sürekli müdahalesi önce iyi olabilir, ama bundan, sonradan demokrasiye dönülse bile, bir gün demokrasi zararlı çıkıyor. Sivil kadrolar asgarî müşterekde anlaşamayınca askerlere davetiye çıkıyor.» Bir MHP'linin nitelemesiyle «dışarda birbirlerini boğazlayacak insanlar, Dil Okulu'nda birbirlerini tanımaya ve anlamaya çalıştı. Belki düşünceleri karşılıklı birbirine ters geldi, kabul etmedi, ama karşılıklı insanî yakınlaşmaların olduğunu bugün kimse inkâr edemez.»

Toplu halde tartışılan ilk konulardan biri. Dil Okulu'nda kalanların bugün anımsadıklarına göre, Millî Güvenlik Konseyi tarafından Sıkıyönetim Komutanlarının yetkilerini arttıran yasayla ilgiliydi. Sıkıyönetim Komutanlarının yetkileri arttırılmış, gözaltı süresi uzatılmış, üç aya kadar olan hapis cezalarına da Yargıtay yolu kapatılmıştı. Bu yasa değişikliği radyodan okununca parlamenterlerin çoğu son bir kaç gün içinde galiba ilk kez «bir yedeksubay okulunda değil, ama askerî rejimin tutukevinde olduklarının» anlıden bilincine vardılar. Yasa değişikliğini duyunca bir parlamenter atıldı: «Biz hükümette iken parlamentodan böyle bir değişikliği nasıl geçirebilirdik? Terörü önlemek adına olsa da parlamentodan böyle bir değişikliği imkânsız geçiremezdik.» Bir aşka parlamenter yerinden doğruldu: «Bu yetkilerle şimdi bir Sıkıyönetim Komutanı, dilediğini yapar. Ama biz de bunu Parlamento dan geçiremezdik.»

İki ayrı partiye mensup iki parlamenterin bu teşhisine onları dinleyenler de katıldı. Nitekim benzer düşünceyi o tarihten dokuz ay kadar önce Demirel de taşımış ve hattâ bunu askerlere iletmişti. 1979 Aralık sonunda komutanların Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e verdikleri muhtıradan sonra Başbakan Demirel 1980 Ocağının ilk günlerinde Çankaya'daki Başbakanlık konutunda muhtırayı veren komutanlarla 9 saat süren bir toplantı yapmıştı. Genelkurmay Başkanı ile dört kuvvet komutanının Başbakan Demirel'le yaptıkları toplantıda Demirel şöyle demişti: «Benden, bir, Takrir-i Sükûn; iki, İstiklâl Mahkemeleri; üç, sürgün; dört, Tuncell Kanunu istemeyin. Ben

hem bunları Meclis'ten geçiremem, hem de bu tür kanunların demokrasi içinde yeri olduğuna inanmam. Devletin demokratik otoritesinin sağlanması gerektiğine sonuna kadar ben de inanıyorum. Ama bu tür kanunların, tekrar edeyim, demokrasi içinde ve benim demokrasi anlayışımda yeri yoktur.»

Dil Okulunda ziyaretler bir hafta sonra başlamıştı. Dışardan getirilen yemekler, börekler, çörekler, içerdekiler tarafından hemen paylaşılıyor; alınan haberler, koğuşta hemen «tedavül»e giriyordu.

AP'liler, ilk görüşmeden sonra koğuşa sevinçle döndüler. Hamzakoy'daki liderleri Süleyman Demirel, Dil Okulunda bulunan parlamenterlerin evlerini Gelibolu'dan tek tek aramış ve ailelerine «Geçmiş olsun» demişti.

CHP'liler buruktu. Hamzakoy'dan onların ailelerini arayan olmamıştı.

İlginçtir, Dil Okulunda CHP kesiminde ortaya çıkan tek gerginlik galiba CHP'lilerin duyduğu bu burukluk oldu.

Parlamenterlerin tamamını güldüren, hele bugün şöyle geriye baktıklarında onları iyiden iyiye neşelendiren olay, kendi aralarına 20-25 yaşlarında üç gencin katılması oldu. Biri, babasının astsubay olduğunu, diğeri emekli memur olduğunu, üçüncüsü de kendisinin işçi olduğunu söylüyordu. Gerçekte bir başka cezaevine gönderilmesi gereken bu üç genç, nasıl olmuştu da Dil ve İstihbarat Okuluna gelmişlerdi?.. Gençler, parlamenterlere «Abi, nasılsın? Ne diyorsun sen bu işlere?» diye yaklaşıyor, sonra kendi öykülerini anlatıyorlardı. Zaman zaman parlamenterler şu ya da bu gencin kendilerine anlattıkları yaşam öykülerini birbirlerine aktarırken aradaki çelişkiyi kolayca bulabiliyorlardı. «Acaba onlar kimdi?» diye sorduğunuzda, bugün o parlamenterlerin kimi gülüp geçiyor.

Bu üç gencin tutukluluk süresi de tıpkı parlamenterler gibi, bir ayın sonunda sona erdi!...

İlk bir ayın sonuna doğru, dört parti arasında belli bir farklılaşma başlamıştı: yasal açıdan. Eylül sonlarına doğru MSP ve MHP'liler ifade vermek üzere savcılığa çağ-

rılmaya başlarken, AP ve CHP'lilerin, dokunulmazlıkları nedeniyle âdi suçlardan ifadesi alınmayanlar dışında, kalanlar hiç bir zaman savcının karşısına çıkmadılar.

Çünkü Evren Paşa 12 Eylül günü radyo ve televizyondan yaptığı konuşmanın bir yerinde aynen şöyle demişti :

«Parlamento üyeleri, siyasî faaliyetlerinden dolayı suçlanmayacak ve yeni yönetime karşı suç teşkil edecek tutum ve davranışlarda bulunmadıkları sürece haklarında herhangi bir işlem yapılmayacaktır. Ancak kanunların suç kabul ettiği fiilleri vaktiyle işlediği saptanan parlamenterler hakkında gerekli kovuşturma yapılacaktır.»

Gerek liderler, gerekse parlamenterler bulundukları yerlerden ne zaman çıkıp evlerine dönebileceklerini kendi aralarında tartışırken, Devlet Başkanı Orgeneral Evren 16 Eylül 1980 tarihinde düzenlediği basın toplantısında bir soru üzerine şöyle diyordu: «Onların güvenceleri için bu yola başvurulmuştur. Kendileri gözaltında değildil. Bulundukları mahalde serbestçe dolaşmaktadırlar. Bu ortam içerisinde Ankara'da bulunmaları, kendilerinin güvenliği bakımından bazı mahzurlar doğurabilir. İlk günün heyecanı ile vaktiyle yapılan bazı çirkin hareketlere tevessül edilebilir. Bunun için ortam yatışıncaya kadar kendilerinin böyle bir yerde kalmalarını uygun gördük. Ama onları da çok kısa bir zamanda tekrar yerlerine, evlerine iade edeceğimizi söyleyebilirim. Ama bunun hakkında kati bir tarih veremem. Her gün bütün Türkiye'nin dört köşesinden haberler alıyoruz. Daha sakin ve normal bir düzene geçtiğimiz zaman onları Ankara'ya getirteceğiz.»

*
**

Hükümetin oluşumunda Millî Güvenlik Konseyi ile parti liderlerinin arasını ilk açan olay, Hamzakoy'dan gönderilen mesajlar ve kendisine bakanlık önerilen bazı kişilerin liderlerine danışmalarıydı.

Hükümet oluştuktan sonra, bazı üst düzey bürokratların eski liderlerle ilişkiyi sürdürmeleri, askerlerde «ikinci bir şok» yaratıyordu. Millî Güvenlik Konseyi ile liderlerin arasını açan bu ikinci olay karşısında Evren Paşa si-

nirlenecek ve «Bunlar ne biçim bürokrat, siyasî partilerle ilişki kuruyorlar ve bizim alacağımız kararları saptıyorlar» diyecekti. Partiler hakkında yönetimin düşüncesi değişmeye başlıyordu. Nitekim, 14 Ekim 1980'de Devlet Başkanı Orgeneral Evren Diyarbakır'da halka yaptığı konuşmanın bir bölümünde aynen şunları söyleyecekti:

«O falan partidendir, bu falan partidendir, öteki başkadır. Bunu silmek için geldik. Bundan sonra da belki parti olacak, olacak ama vatandaşlar, partililer birbirlerini böyle hain gibi görmeyecek. Şurada bir yurtdaşımız 'bu dört parti olmasın paşam' diye sesleniyor. Evet, bunu sizlere soracağız, millete soracağız. Milletin nabzını yoklayacağız, ondan sonra yapacağız. Merak etmeyin, şuna inanın ki her partili rejimde, tek parti, diktatörlüğe götürür. Bizim böyle bir niyetimiz yok.»

***

11 Ekim 1980 günü Süleyman Demirel ile Bülent Ecevit'in Hamzakoy'daki «Silâhlı Kuvvetlerin güvencesi altında bulundukları süre» sonra ermişti. Necmettin Erbakan ile Alpaslan Türkeş, haklarında yasal soruşturma açılıp durumları tutukluluğa dönüşürken, Ecevit'le Demirel'e, Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltuk imzasını taşıyan şu yazı veriliyordu:

«1. Silâhlı Kuvvetlerce, belli bir yerde güvence altında bulundurulmanız sona ermiştir.

2. İkametgâhınızda da gerekli koruma ve emniyet tedbirleri 12 Eylül'den evvel olduğu gibi alınacaktır.

3. Siyasî parti faaliyetleri yasaklanmış olduğundan;

A. Siyasî amaçlı ve yönlendirici faaliyetlerde bulunmayacak ve beyanat vermeyecek,

B. Evinizde bu amaca yönelik toplantılar tertip etmeyecek,

C. Bu amaçlı toplantılara katılmayacak,

D. Şehir içinde lehte ve aleyhte toplantı ve gösterilere neden olabilecek faaliyetlerde bulunmayacak.

E. Bunların haricinde normal ziyaretlerinizi yapabilecek ve makul ölçüler içinde ziyaretçi kabul edebileceksiniz.

4. Ankara dışı, yurt içi seyahatlarınızı güvenlik önlemleri için Sıkıyönetim Komutanına bildiriniz.

5. Yeni yönetimin bugüne kadar yayınlamış olduğu karar ve bildirilerdeki esaslara uymanızı ve yeni yönetimin politikasını veya icraatını etkileyebilecek her türlü davranış ve beyanlardan sakınmanızı önemle rica ederim.

Millî Güvenlik Konseyi emri ile.»

Demirel ve Ecevit'e verilen bu yazılar bilgi için Genelkurmay Başkanlığı ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına da gönderildi.

***

«İsmi okunanlar bir adım öne çıksın» diye yüksek sesle bağırdı yüzbaşı Yılmaz Eryanıkoğlu. Yanında, bir kaç dakika önce bir ciple Dil Okulu'na gelen bir albay vardı. 11 Ekim 1980 gecesi Dil Okulu'nda gözetim altında bulunan tüm parlamenterler, okul komutanlığı tarafından aniden toplantıya çağrılmışlardı. Herkes heyecanlıydı. Birbirlerine döndüler, «Ne oluyor acaba?» diye endişeyle baktılar. Ancak bu endişenin altında gizli bir sevincin de yattığı belliydi. Çünkü bir gün önce, ziyaret saatinde parlamenterleri ziyarete gelen ailelerden bazıları, bir kaç gün içinde serbest bırakılacaklarını öğrendiklerini söylemişlerdi. Acaba?

Geniş salonda çıt çıkmıyordu. Sadece okunan isimler salonda derinden yankılanıyor, ismi okunan parlamenter gruptan ayrılarak bir adım öne çıkıyordu. Herkes kendi ismi okunacak mı, okunmayacak mı diye merak ederken, bir adım öne çıktığında, başka daha kimlerin bir adım önde olduğuna bakıyor ve orada gördüklerine dayanarak «öne çıkışın anlamını» kavramaya çalışıyordu.

İsimlerin okunması bitti. AP'lilerin tümü bir adım öne çıkmıştı. MHP ve MSP'lilerin tümü arkadaydı. CHP'lilerden ise Erol Saracoğlu, Selâhattin Öcal, Ahmet Türk, Ferhat Aslantaş ile 27 Mayıs'çı Ahmet Yıldız da ismi okunmayanlar arasında yer almışlardı. Ahmet Yıldız ile Ferhat Aslantaş daha sonra Halkevleri dâvasından yargılanacak, diğer üç CHP milletvekili ise, milletvekilleri sırasında

işledikleri siyasî olmayan ufak tefek suçlardan dolayı yargılanacaklardı.

İsmi okunanlar serbest bırakılıyordu.

Kimin içerde kalacağı, kimin serbest bırakılacağı kesinleşince MHP'li Agâh Oktay'ın sesi duyuldu :

— Vah Türkiye vah!..

MSP'liler ellerindeki tespihleri çekip dua okumaya başlarlarken, bu kez albayın sesi yükseldi :

— İsmini okuduklarımız lütfen hemen eşyalarını toplasınlar. Hemen çıkacaklar.

Kime ait olduğu belli olmayan bir başka ses merakla sordu :

— Hemen mi?

— Evet. Lütfen hemen eşyalarınızı hazırlayın.

Sevinçle burukluk birbirine karıştı. Çıkanlar, geride bıraktıkları arkadaşları adına üzülmenin burukluğunu yaşarken, duydukları sevincin pek tadına varamadılar. Kalanlar, içerde kalmanın başlarına neler getireceğini düşünürken, dışarı çıkanların sevincini pek paylaşamadılar.

Okulun önüne iki tane otobüs getirilmişti. Gece saat 23.00'dü. Otobüsler ana güzergâhlar doğrultusunda yol alırken parlamenterler kendi evlerine en yakın yerlerde otobüsten tek tek inmeye başladılar. Saat 24.00'e çok az bir zaman kalmıştı. Sokağa çıkma yasağının başlamasına çok az bir süre kaldığı için «sokağa çıkma yasağını son anda ihlâl etmek» istemiyorlardı. Ellerindeki çantalarla evlerinin zilinî çaldılar.

III. BÖLÜM

ECEVİT'İN CHP GENEL BAŞKANLIĞINDAN İSTİFASI

Tek bir daktilo kâğıdına yazılmış metni önce Hayrettin Uysal okumaya başladı. Dört beş çift meraklı gözün önünde Uysal, bir solukta okuduğu metinden başını kaldırdığında «Efendim, bu benim gönlümden kopuyor» diye ayağa fırladı, «çok büyük bir muhalefet hareketidir bu, siz bununla 12 Eylül'ü gerçekten sarsacaksınız.»

Odadakiler birbirine baktı, «Ne oluyor?» gibilerinden. Hayrettin Uysal, elindeki metni Gündüz Ökçün'e uzattı. Ökçün de bir solukta okudu, o da ayağa fırladı: «Çok güzel bir metin efendim, kelimenin tam mânâsıyla enfes. Tamamen katılıyorum.»

Sonra Metin Somuncu aldı. Metni okurken sandalyesinden yavaş yavaş ayağa kalkmaya başladı. Büyük bir şaşkınlık içinde ağzından önce uzun bir «Aaaa...» çıktı. Ardından, «Ama efendim... ama... bu sizin istifanız... Hani... üç gün önce... konuşmuştuk. Yani Hamzakoy'dan geldiğiniz gün... O gün, 12 Eylül 12 Mart değildir, demiştiniz. Şimdi 12 Mart'taki gibi bir çıkış yapıyorsunuz. İzin verir misiniz, şunu bir tartışalım.»

Ecevit bıçak gibi kesti :

— Hayır. Neyi tartışacaksınız?

Metin Somuncu :

— Hayır efendim, tartışalım. Ne getirir, ne götürür? Bu dönemde Partiyi genel başkansız bırakmak doğru mudur, yanlış mıdır? Biz ne olacağız burada, biz ne yapacağız şimdi?

Ecevit'le Somuncu arasındaki bu kısa diyalog sürerken Coşkun Karagözoğlu oturduğu koltuktan ok gibi fırladı, Metin Somuncu'nun elinde tuttuğu Ecevit'in istifa mektubunu bir anda aldı, yüreği çarparak okudu ve Ecevit'e dönerek düşüncesini belirtti :

— Evet, tartışmamız gerekir efendim, ben sayın Somuncu'ya katılıyorum. Mutlaka tartışalım.

İstifa yazısını okumak odada bulunanlar içinde en son Genel Sekreter Mustafa Üstündağ'a nasiboldu. Neye uğradığını şaşıran Üstündağ'ın yüzü, bir anda allak-bullak oldu. Önce durakladı. Sonra arkadaşları gibi, o da oturduğu koltuktan fırladı :

— Efendim, ne olursunuz, hiç olmazsa bir saat, çok değil, hiç olmazsa bir saat tartışalım. Kararınızı ondan sonra verin. Siz ne yapıyorsunuz?

Ecevit :

— Siz ne söylüyorsunuz? Ya Süleyman Demirel benden önce istifa ederse, benim durumum ne olacak?

***

«Bay Demirel-Bay Ecevit deyimleri benim için teferruattır. Burada tez, ben'im. Bu tür seslere pek kulak asmam. Beni AP Genel Kongresi seçti. Genel Kongre ile geldim, Genel Kongre ile giderim. Genel Başkanlıktan neden istifa edeyim?»

Bu, aynı saatlerde AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in değerlendirmesiydi. Demirel, Ecevit'in istifa haberini ve gerekçesini duyduğunda, düşüncesini belirtmeyi şöyle sürdürüyordu :

«Toplasınlar Kongreyi, güçleri yeterse beni partinin kongresinde devirsinler. Yoksa istifa için bir neden görmüyorum. Bu lâfların niçin çıktığını bilmiyorum. Bunlar başka bir olaydan, sayın Ecevit'in istifasından galat. Ben yerimdeyim ve kıpırdamaya da hiç niyetim yok.»

Bay Ecevit, Bay Demirel

15 Ekim 1980 tarihinde Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık bir basın toplantısı düzenledi. Yerli ve yabancı çok sayıda gazeteci, çe-

şitli soruların karşılığını bulabilmek amacıyla Millî Güvenlik Konseyi (MGK) Genel Sekreterliğine başvurmuş, zamansızlık nedeniyle bu sorulara tek tek yanıt vermek Genel Sekreterlik tarafından mümkün olamamıştı. Bu nedenle de Genel Sekreter Orgeneral Saltık MGK'nin de iznini alarak bir basın toplantısı düzenlemeyi uygun görmüştü.

12 Eylül'den sonra değişik çevrelerde «12 Eylül'ün beyni» olarak nitelendirilen Saltık, 12 Eylül'den 15-20 gün kadar önce İzmir'deki Ordu Komutanlığı'na atanmıştı. Askerlerin deyimiyle Saltık'ın Izmir'deki Ordu Komutanlığı'na atanması tam bir «örtme tâyin» idi. Genel Sekreterlikte bulunduğu süre içinde ince zekâsıyla MGK Genel Sekreterliğini ustaca yürüten, uygulamaları sırasında hemen hemen hiçbir açık vermeyen Orgeneral Saltık üzerinde 12 Eylül'ün ilk günlerinde bir başka nedenle daha durulmuştu: Başbakanlık. Saltık Paşa'nın bir ara başbakanlığa atanması söz konusu olmuş, ama MGK «Sivil bir başbakan»ı daha uygun görmüştü. Orgeneral Saltık, belli zamanlarda gerek ordu içinden, gerek sivil kesimden gelen güçlüklerin üstesinden gelmesini her zaman bilmiş, bu nedenle de yönetim tarafından kişiliği üzerinde «tam bir mutabakat» sağlamıştı. Hattâ Amerikalılar, kendisiyle her görüşmeden sonra çok fazla etkileniyorlar, yaptığı görüşmeler sırasında söylediği sözlerin anlamı ve doğrultusu ne olursa olsun, en ufak bir kıpırdama ve mimik görmediklerinden dolayı önce şaşırıyorlar, konunun nasıl değerlendirildiğini yüz ifadesinden değil, ancak kullandığı sözcüklerden çıkarmaya çalışıyorlar ve arkasından hemen ekliyorlardı: «General Saltık çok usta bir poker oyuncusu! Jest ve mimiklerinden hiçbir şey anlamak mümkün değil! İhtilâlin beyni! General Saltık galiba çift beyin taşıyor.»

Sohbet havası içinde geçen basın toplantısında Saltık Paşa değişik konulara değinirken, siyasal partiler ve liderlerle ilgili şu vurgulamalarda bulunuyordu :

«Türkiye'de siyasî barışın devam etmesine büyük öl-

çüde önem veriyoruz. Siyasî partilerin faaliyetleri bu nedenle durdurulmuştur...»

«Sorular içinde, siyasî partiler ve seçim yasalarının iki partiye olanak tanıyacak şekilde mi düzenleneceği, sorusu var. Kesinlikle böyle, parti sayısında, konusunda bir sınırlama düşünülemez. Ama, seçim kanununda, içinden geçtiğimiz on yıllık, hattâ daha evvelki koalisyonlar nedeniyle doğan sıkıntıları bertaraf edecek ilkeler en uygun şekilde yer almaya çalışacak...»

«Liderlerin bir süre siyasetten men edileceği konusunda bir söylenti var, deniliyor. Bu hususun anayasaya da gireceği söyleniyor. Böyle bir yaklaşım şu anda düşünülmüyor. Ancak, bugünkü noktaya gelişimizde ve memleketin demokratik, parlamenter rejiminin işlemeyişindeki önemli faktörleri mutlaka göz önünde tutacağımıza değinmek isterim...»

«Ben iki o dönem liderinin tekrar kolkola girmelerinin dahi barışı sağlayabilecek etken olduğu inancında değilim...»

«Siyasî ortam içinde öyle zannediyorum ki, ne Demirel, ne Ecevit bu dönemde yol gösterici demeçler vermek, bir başka deyişle, siyasî polemik yaratma yoluna gitmeyeceklerdir, inancındayım.»

Saltık Paşa'nın 12 Eylül'den hemen hemen bir ay sonra, 15 Ekim günü düzenlediği basın toplantısında söylediği sözler, gerçekte askerî yönetimin siyasal partilere ve liderlere bakış açısının yavaş yavaş biçimlenmekte olduğunu gösteriyordu.

Ama, aynı basın toplantısından «Ecevit'in istifasının çıkacağını», Saltık Paşa'nın kendisi bile düşünmemişti.

MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık söz konusu basın toplantısını sadece yabancı basın mensuplarına açık tutmuştu. O günlerden başlayarak Ankara çok yoğun yabancı gazeteci akınına uğrayacak ve böylesi bir yoğunluk üç yıl boyunca sürüp gidecekti. Basın toplantısına Ankara'daki Türk gazeteciler çağrılı değildi. Ama, basın toplantısı başkentte elbette duyulmuştu. Kaldı ki, basın toplantısına katılan UPİ, AFP, AP gibi uluslararası

ajanslar basın toplantısını tüm dünyaya olduğu gibi, gazetelerin İstanbul'daki merkezlerine de geçmişti. Nitekim ertesi gün Saltık'ın sözleri Türk Basınında da geniş biçimde yankılanacaktı.

Basın toplantısından iki gün sonra, 29 Ekim 1980 günü ise, MGK Genel Sekreterliği bir bildiri yayımladı :

«Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğinden bildirilmiştir. 28 Ekim 1980 tarihinde MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'ın yabancı basın mensuplarıyla yaptığı toplantıda, bazı sorulara verdiği cevaplar, basının bir kısmında Bay Demirel ve Bay Ecevit'in yasaklamalar kalktığında siyasî hayata yeniden parti lideri olarak dönebilecekleri izlenimini vermeye yol açacak manşet ve ibarelerin yer almasına sebep olmuştur.

Bu toplantıda siyasî faaliyetler serbest bırakıldığında Bay Demirel ve Bay Ecevit'in diğer vatandaşlar gibi siyasî faaliyetlerini sürdürebilecekleri açıklanmış, ancak herhangi bir partinin lideri olacaklarına dair bir beyanda bulunulmamıştır.

12 Eylül harekâtını gerektiren olaylar arasında, siyasal partilerin demokratik kurallara uygun olarak işlemesine imkân verecek yolların tıkanmış olması önemli sebeplerden birini teşkil eder.

Seçim ümitlerini parti liderlerinin takdir ve kararına bağlı gören, milletvekillerinin yüce ulusun kendilerine verdiği emaneti şahsî iradeleriyle kullanmayarak Senato ve Meclisin sorumsuz bir adalet içine düşürülmesi kamuoyunun gözleri önünde cereyan etmiştir.

Partiler kanunu yeniden düzenlenirken, liderler sultasına yol açmayacak şekilde demokratik güvencelerin getirilmesi görüşünden hareketle siyasî parti liderlerinin belirli sürelerden daha fazla hizmet etmelerini önleyecek esaslar düşünülmektedir.»

Geriye dönüp bakıldığında, işte bu bildiri siyasal partilerle askerî yönetimin arasını iyiden iyiye açan ve bu yönde çok önemli bir dönemeci oluşturan belge niteliğindeydi. Bildiri, varolan siyasal partiler ve onların liderleri konusunda askerî yönetimin düşüncelerini ilk kez böyle-

sine açık-seçik ortaya koyuyordu. O tarihten iki yıl sonra referanduma sunulacak anayasanın geçici maddeleriyle getirilen yasaklamaların ilk işaretinin bu bildiri olduğu çok daha sonra anlaşılacaktı,

Ama, bildiriyi ilk ve anında değerlendiren CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit oldu.

İsmet Paşa'dan Hareketle...

Orgeneral Haydar Saltık'ın basın toplantısını yaptığı saatlerde Ecevit'in Or-An'daki evine CHP Genel Yönetim Kurulu üyeleri gelmişti. Saltık «Ecevit ve Demirel bundan sonra liderlikte kalamazlar...» doğrultusunda sözler söylerken CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ doğrudan Başbakan Bülend Ulusu'ya bağlı, çaldığında doğrudan Ulusu'nun kendisi tarafından açılan telefonu arıyordu :

— Sayın Başbakan, biraz önce biz aramızda düşündük ve şöyle bir karara vardık: iki gün sonra Cumhuriyet Bayramı. CHP adına Anıtkabir için bir çelenk hazırlasak, oraya koydurmak mümkün olabilir mi?

Bülend Ulusu, son derece nazik bir üslûpla :

— Efendim, ne demek? Gayet tabiî biz bunu sağlarız. Yalnız ben ilgililerle, müsaade ederseniz bir görüşmek isterim.

12 Eylül'den sonra askerî yönetimle gerek CHP'liler, gerekse AP'liler kanalları belli kişiler aracılığıyla açık tutmak istiyorlardı. Askerî harekâta ve Hamzakoy'dan gönderilen mesajlara rağmen, askerler ve partiler birbirlerine karşı yine de dikkatli davranmaya özen gösteriyorlardı. Askerî yönetimle doğrudan temas görevini CHP adına Mustafa Üstündağ üstlenmişti. CHP Genel Yönetim Kurulu üyelerinden ve eski bir asker olan İlyas Kılıç, Bülend Ulusu'yu ordudan tanıyordu. İlyas Kılıç CHP'nin kendisiyle temas etmek istediğini söyleyince Ulusu, «Hay hay, elbette» karşılığını vermiş ve eklemeyi unutmamıştı :

— Sayın Genel Başkana saygılarımı iletirseniz sevinirim.

Saltık'ın basın toplantısı yaptığı saatlerde CHP lide-

rinin evinde bir araya gelen Yönetim Kurulu üyeleri, arada geçen bir aylık süre içinde «bir parti stratejisi» geliştirmek üzerinde uzun uzun çalışmışlar ve bu arada tarihten yararlanmayı da düşünmüşlerdi.

Siyasal faaliyetler yasaklandığı için partililer ne yapacaklarını bilmiyor, partilerinin bir siyasal strateji geliştirmesini istiyor, ama bunların da tıpkı parti yönetimleri gibi bir parti disiplini içinde derlenmesine özen gösteriyordu. Dağınık çalışmaları bir araya getirmek ve siyasal faaliyetler yasakken, büyük kentlerde olduğu kadar, Anadolu'nun da en uzak yerlerinde bulunan partililere «ne yapılması gerektiğine» ilişkin mesajlar iletmek istiyorlardı. Merkezde bulunanlar da, partiler kapatılmadığına göre, parti yöneticisi olarak ve bu arada herhangi bir suç işlemeden bu tür bir yönlendirmenin zorunluğuna inanıyorlardı.

Bu düşüncelerle Ecevit'in evinde bir araya gelen CHP Yönetim Kurulu üyelerinden bazıları, Genel Başkanları Hamzakoy'da iken oluşturdukları stratejiyi, ona aktarıyorlardı. Söze Üstündağ girdi :

— Efendim, siz yokken, biz şöyle bir değerlendirme yaptık, önce şuna baktık ve karar verirken İsmet Paşa'dan yararlanalım dedik. 12 Mart'ta İsmet Paşa nasıl bir tepki göstermiş? İsmet Paşa'nın o tarihte yaptığı konuşmaları taradık. Bu konuşmaların birinde İsmet Paşa aynen şöyle diyor: «Askerler ancak başarılı olursa kışlaya dönerler, buna çok dikkat etmek gerek, yani onlann başarılı olmalarına ve kendilerini başarılı hissetmelerine.» Bu sözden bizim anladığımız, askerleri sıkıntıya sokmamak gerek, dönüş yollarını açık tutmak gerek. Ne kadar kısa sürede başarılı olduklarına güvenirlerse, o kadar kısa süre içinde kışlalarına dönerler. Bu görüşten hareket ederek üç maddelik bir strateji geliştirdik. Bir; 12 Eylül kaçınılmazdı. İki; Türk ordusu bir Güney Amerika ordusu değildir, geleneği vardır, geleneğinde demokrasi vardır. Geçmişteki müdahalelere baktığımızda hep sözünde durmuş ve kışlasına dönmüştür. Üç; bunlardan hareketle biz parti olarak askerlere yardımcı olmaya çalışmalıyız.

Sayın Genel Başkanım, bu nedenle 12 Mart'ta gösterilen tepkiler 12 Eylül harekâtından sonra geçerli olmayabilir. Bunun için de dikkatli olmak zorundayız.

Üstündağ sözlerini bitirdiği zaman, Ecevit sigarasından derin bir nefes çekti, oturduğu yerden penceresinin önünde uzanan geniş yeşilliğe baktı. Evin hemen önünden başlayan yeşillik ilerde yeni yeni gelişen bir ormana dönüşüyor, tâ uzaklarda da Ankara'nın, «Orta Doğu gölü» diye bilinen gölüne uzanıyordu. Bir an durdu. Sonra tane tane konuşmaya başladı :

— Önce şunu bilmenizi isterim: 12 Eylül, bir 12 Mart değil. 12 Eylül, geçen yüzyıldan bu yana ordunun ülke yönetimine en ağır müdahalesidir. En kapsamlı, en derin bir müdahaledir. 12 Mart olmadığına göre ve bugün koşullar 12 Mart'tan çok daha farklı olduğuna göre, elbette her zaman aynı çıkış yapılmaz. Bundan endişe etmeyin.

Bu sözler, odada bulunan Mustafa Üstündağ, Genel Sekreter Yardımcısı Altan Öymen, Erol Tuncer, Metin Somuncu, Coşkun Karagözoğlu'nu büyük ölçüde rahatlattı. Demek ki, Genel Başkanları 12 Mart'ta olduğu gibi bu sefer herhangi bir çıkış yapmayacak ve görevinden istifa etmeyecekti. 12 Mart'ta o dönemde Genel Sekreterlik görevinden istifa ettiğini ve o istifanın öyküsünü çok iyi bilen odadakiler, gerçekten derin bir nefes aldılar.

Ecevit sözlerini sürdürdü :

— Ben şimdi aslında sizlerle bir başka konuyu görüşmek istiyorum. Şu anda her türlü siyasal faaliyet yasak. Buna istesek de istemesek de uyacağız. Fakat siyasal faaliyetin dışında partililerin bir takım güncel işleri vardır. Yani personelin aylığının ödenmesi, zorunlu bazı teknik ve yasal işlemlerin yapılması gibi. Partilere siyasal çalışmayı yasaklamakta kararlıysalar, yapacağımız bir şey yok, yasaklasınlar. Ama siyasal çalışmalarla, yönetsel ve malî çalışmaları birbirinden ayrılsın. Bu çalışmaların sürmesine bir çekirdek kadroyla izin verilsin. Hükümetle temas kurabiliyorsunuz madem, bunu sağlamaya çalışın.

Ecevit, daha sonra işi pratiğe indirgedi :

— Hükümet eğer bu tür çalışmalara izin vermezse parti adına veya parti içinde zamanın boş geçirilmemesi için yapılacak çalışmalar vardır. Başlıca toplum sorunları üzerine, uzmanların da yardımıyla eğilinerek araştırmalar yapılabilir. Olaylar yakından izlenip değerlendirme yapılabilir. Haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan arkadaşlarımızla, özellikle hukukçu arkadaşlarımızın yakından ilgilenmeleri gerekir. Son dönem parlamenter arkadaşlarımız içinde maddî bakımdan çok zor durumda olanlar vardır. Bunların kendi başlarına iş kurmaları zor olabilir. Onlara ortaklaşa yardım edilmelidir.

Ayrıca, gerçek ve sağlıklı bir demokratik siyasal yapı oluşturulmasına Silâhlı Kuvvetlerle, olabildiğince sürtüşmeye girmeksizin, azami katkı olanakları araştırılabilir. Burada çalım yaparak puan toplamaya kalkışmakla, ihtiyat ve sorumluluğu çekingenliğe ve pasifliğe dönüştürme arasındaki sınırı çok iyi gözetmek gerekiyor. Yani puan toplamak için çalım da yapılmasın, ihtiyatlı ve sorumlu davranalım derken, o gerekçeyle, bir çekingenliğe ve pasifliğe de iş vardırılmasın. Biz, halkın gözünde devleti ve demokrasiyi kuran partiyiz. Bu imajımızı canlı tutmamız ve pekiştirmemiz gerek. Ekonomik konulardaki kaygılarımızı 24 Ocak'tan bu yana dile getiriyoruz. Şimdi tutarlı bir tavırla, sorumlu ve uyarıcı eleştirilerde bulunmayı sürdürmeliyiz. Olabildiğince az masraflı bir sürekli iletişim düzeni kurulmalı, örgüt birimleri veya kişiler olarak partili arkadaşlarla kamuoyu yoklaması ve oluşturması yapılmalıdır. Şimdi yeni bir Anayasa hazırlanacak. Belki bu konuda bir takım olumsuz gelişmeleri önlemek için elimize bir fırsat geçebilir. Hazırlıklı olalım. Anayasa, seçim yasası, partiler yasası konusunda birer çalışma yapalım. Ayrıca, vergi yasaları, toprak reformu, personel rejimi, kooperatifler ve diğer konularda kamuoyuna yönelik, hani böyle kendi başımıza hayal kuruyormuşuz izlenimi verecek şekilde değil, fakat herhangi bir aşamada telkinde bulunabilme olanağı elimize geçtiğinde, o yollar ve kanallar açıldığı takdirde çok iyi hazırlıklı olmamız gerek. Ekipler oluşturun.

Bu konuşma olurken Ecevit'in evine Genel Yönetim Kurulu üyelerinden İlyas Kılıç, Güler Gürpınar, Hayri Öner, Gündüz Ökçün, Çetin Bozkurt, Mehmet Gümüşçü ile Orhan Akbulut da geldiler.

Ecevit'in söylediklerini herkes harıl harıl not ediyordu. Çaylar içilirken Ecevit görüşlerini açıklamayı sürdürdü :

— Arkadaşlara iletin lütfen, şimdi madem ki siyaset yasağı var, vakitlerini Anadolu Kulübü'nde, avukat yazıhanelerinde, «halimiz ne olacak?» diye dertleşerek geçireceklerine, bu söylediğim yönde çalışmalara katılsınlar. Ben yıllarca kendimizi toplumsal örgütlenmeye gereken önemi vermiyoruz, diye eleştirdim. Toplumsal örgütlenmeye önem vermeyen bir demokratik sol parti olamaz. Televizyonu açıyoruz, Esnaf ve Sanatkârlar kuruluşlarında, Şoför Derneklerinde, Ziraat Odalarında, Kızılay'da, Türk-İş'te karşımıza yönetici olarak hep eski AP'li parlamenterler çıkıyor. Bu kitle örgütlerinin CHP olarak, biz, hiçbirinde yokuz. Şimdi madem ki siyaset yasağı var, her arkadaş, kendi ilgi alanında gidip bu kuruluşlarla bağlantı kursun. Yani esnaf kökenli olan Esnaf Derneklerinde, çiftçi kökenli olan kooperatiflerde...

27 Ekim 1980 günü, Ecevit'in evinde geçen bu konuşmalar, son derece önemliydi. Aslınla 27 Ekim 1980 günü, CHP tarihinde başlıbaşına önemliydi. Saltık basın toplantısını sona erdirirken, Ecevit'in evindeki sohbet de sona eriyor ve CHP açısından dramatik bir gelişme başlıyordu. Ecevit, bir yandan orduyla basın toplantısı nedeniyle karşı karşıya gelirken, kendi örgütüyle de arasına ciddi bir mesafe giriyordu. CHP Genel Yönetim Kurulu üyeleri, daha sonra, sürekli olarak «biz bu çalışmaları yürütmek için komiteler kurduk, ama bir türlü Genel Başkan'a ulaşamadık» diyecekler; Ecevit ise, «Benim verdiğim görevleri hiç kimse ciddiye almadı ve yerine bile getirmedi» diye, yıllarca birlikte çalıştığı partlli arkadaşlarını eleştirecekti.

CHP içinde, istifa etmiş Genel Başkan ile örgüt yönetimi arasında artık kolay kolay onarılamayacak görüş

ayrılıkları doğmaya başlamıştı. Örgüt yöneticilerinin Ecevit'i, Ecevit'in örgüt ve parti yöneticilerini karşılıklı eleştirmeleri her geçen gün dozunu arttıracak ve iki yıl içinde artık taraflar birbirlerini görmez olacaklardı.

***

Üstündağ, Başbakan Bülend Ulusu'dan haber bekliyordu. Ertesi gün Cumhuriyet Bayramıydı. Bir gün önce CHP adına Anıtkabir'e çelenk koyup koymayacaklarına ilişkin olarak Ulusu'ya başvurmuş, şimdi de yanıt bekliyordu. Tıpkı başvuruyu bilen öteki CHP'liler gibi.

Saat 13.00'dü. Radyo'yu açtı. Haberleri dinlemek istiyordu. Spiker, haberleri okumaya bir bildiriyle başladı:

«Kayyum ile yönetilen kuruluşlar hiç bir yere çelenk gönderemez...»

Tüm partiler, 12 Eylül'den sonra siyasî faaliyetler yasaklandığı için kayyumla yönetilmeye başlanmıştı.

***

Metin Somuncu, Erol Tuncer'i aradı. Televizyonda 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gösterileri yayınlanıyordu. Somuncu önündeki listeleri karıştırıyor, Genel Başkanı Ecevit'in verdiği direktif doğrultusunda oluşturulan komisyonları isimlendiriyordu. «Şu milletvekili şu komisyona, diğeri bu komisyona...»

Ertesi gün, saat 14.30'da Ecevit'le buluşacaklardı. Çalışma grupları hakkında Genel Başkana bilgi aktaracaklar, Ankara'daki Genel Yönetim Kurulu üyeleri olarak iki gün önce yaptıkları konuşma sonuçlarının o gün hangi aşamada olduğunu kendisine ileteceklerdi. Metin Somuncu, Erol Tuncer'e ve o da diğerlerine, aynı haberi ulaştırdı: «Genel Başkan yarın 14.30'daki görüşmeyi, sabah 10.00'a aldı.»

Görüşme saatinin değiştiğini duyan yönetim kurulu üyelerinin istisnasız tümünde aynı düşünce uyandı. Biraz önce TRT'den dinledikleri haberlerde Millî Güvenlik Konseyi'nin Orgeneral Haydar Saltık'ın basın toplantısına ilişkin bildirisini tümü dinlemişti. Herkeste aynı kuşku uyandı: Acaba?.. Herkes birbirine telefon ediyordu: Yoksa, daha önce görüşmüş olmalarına rağmen, Genel Baş-

kanları yine bir tepki mi gösterecekti? Endişe korkuya, can sıkkınlığı tümünde uykusuzluğa dönüştü.

Yatakta bir sağa, bir sola dönerken, yönetim kurulu üyelerinin çoğu, bir kaç gün önce eski genel sekreter yardımcılarından İsmail Hakkı Biler'in kendilerine anlattığı görüşmeye inanmak istiyorlardı.

Hamzakoy'dan döndükten sonra liderini ziyaret edenlerden biri de İsmail Hakkı Birler'di. Bir ara Ecevit'le başbaşa kaldığında düşüncesini açıkladı :

— 12 Eylül bir gecede plânlanmadı. Askerlerin bir gündemi var. Başarılı olmalılar ki gündemlerini tamamlasınlar ve kışlalarına dönsünler. Bu nedenle biz CHP olarak gündeme yeni bir madde eklemeyelim. Askerlerin gündemlerini bitirmeleri için onlara yardımcı olalım. Aksi halde onların kalış sürelerini uzatmış oluruz.

Ecevit, başını sallayarak Birler'i onayladı :

— Görüşünüze katılıyorum. Gündemlerini uzatmamak gerek.

Gerçekte kendileri de Ecevit'le yaptıkları görüşmelerde benzer izlenimi edinmişlerdi. Ama yine de o gece kimseyi uyku tutmadı. Sabahı zor ettiler.

Tartışılmayan İstifa

30 Ekim 1980 günü sabah saat 10.00'da Bülend Ulusu, Ecevit'in CHP yönetiminde görevli Hayrettin Uysal, Gündüz Ökçün, Metin Somuncu, Coşkun Karagözoğlu ve Mustafa Üstündağ'a ilettiği istifa mektubundan önce, olaylar böyle gelişmişti... Ecevit'in evine gelen yönetim kurulu üyeleri bir gece önceki kaygılarında haklı çıkmışlardı... Genel Başkanlarının kendilerine hiç bir tartışma fırsatı tanımadan kaleme aldığı istifa açıklaması aynen şöyleydi :

«Bugün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığından ayrılmış bulunuyorum.

Zorunlu olacağı anlaşılan bu ayrılışı şimdi gerçekleştirmekte yarar gördüm.

Bu dönemde, tüm parti çalışmaları yasaklandığı gibi, Genel Başkanlık görevinin gereklerini yerine getire-

bilmem de olanaksızdı. O nedenle, Genel Başkanlığı bırakmam, Partide bir yönetim sorunu yaratmayacaktır. Parti çalışmalarına izin verilip Kurultay toplanıncaya kadar geçecek süreyi, üyelerimizin, yeni Genel Başkan seçimi üzerinde düşünerek değerlendirmeleri de böylece kolaylaşmış olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, gücünü, kişilerden değil, kurucusu yüce önder Atatürk'ün ilkelerinden, Cumhuriyetle ve demokrasiyle bütünleşmiş tarihinden ve kendini hizmetine adadığı halktan alır. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığından ayrıldıktan sonra da, Atatürk ilkeleri ışığında, Cumhuriyetin sürekliliği ve demokrasinin kökleşmesi için, Türk halkının özgürlüğü ve mutluluğu için, ömrüm boyunca çalışmayı, görevlerin en değerlisi bileceğim.

Genel Başkanlıktan ayrılırken, Atatürk emanetinin bilincine varmış tüm Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarıma, düşünceleriyle ve oylarıyla Cumhuriyet Halk Partisi'ne destek olan yurttaşlarıma, ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yıllarca kendilerini temsil onurunu bana vermiş bulunan Ankaralı ve Zonguldaklı hemşerilerime şükranlarımı sunarım.

Düşünce ve parti ayrımı gözetmeksizin büyük Türk Ulusuna barış ve özgürlük içinde mutluluklar, esenlikler, başarılar dilerim.»

İstifanın bir de Genel Sekreter Mustafa Üstündağ'a hitaben bir eki bulunuyordu. Ek'te Ecevit şöyle diyordu:

«İlişikteki açıklamada belirttiğim düşüncelerle ve nedenlerle Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığından istifa ediyorum. Gereğini rica ediyorum.

Yıllardır hizmetinden kıvanç duyduğum, bundan sonra da Atatürk ilkeleri ve programı doğrultusunda görevlerin en onurlusu bileceğim Cumhuriyet Halk Partisi'ne ve partideki değerli arkadaşlarıma şükranlarımı ve başarı dileklerimi sunarım. Saygılarımla.»

Odada bulunanlar «tartışalım, hayır tartışmayalım, yerinde bir istifa» diye ayağa kalkmış farklı düşünceler ileri sürerken yan odaya geçen Ecevit önce BBC'nin An-

kara muhabirini aradı. İstifa mektubu biraz sonra da tüm yayın organlarına ulaşmış olacaktı.

Yeniden odaya döndüğünde, Metin Somuncu itirazını sürdürdü :

— Acelenizi anlıyorum efendim. Siz 13.00 haber bültenine istifanızı yetiştirmek istiyorsunuz. Ama böyle bir haberin yayınlanmasına izin vereceklerini sanmıyorum.

Bu itiraz, Ecevit'in de itirazı ile karşılaştı :

— Neden vermesinler?

— Şartlar değişik de efendim, onun için vermezler.

Söze Üstündağ karıştı :

— Sayın Genel Başkanım, kendimi çok kötü hissediyorum, izin verin biz de istifa edelim. Yani Genel Yönetim Kurulu olarak istifa edelim.

Ecevit şiddetle karşı çıktı :

— Hayır. Kesinlikle çözülme havası vermemek gerek. Siz görevinizi sürdürün.

Ecevit, istifa mektubu ile birlikte Mustafa Üstündağ'a hitaben eklediği yazıya önem veriyordu. Çünkü CHP tüzüğüne göre Kurultay yapılıncaya dek Genel Başkan'a Genel Sekreter'in vekâlet etmesi öngörülüyordu. Dolayısıyla görevinden istifa eden Genel Başkanın muhatabı Parti Genel Sekreteriydi.

Üstündağ direniyordu :

— Neden istifa ediyorsunuz? Daha onu bile anlatmadınız.

Sigaralar yakıldı, derin derin nefesler çekildi, Rahşan Hanım odada bulunanlara tek tek çay servisi yaptı... Herkes yeniden yerine oturdu ve Ecevit istifa gerekçesini anlatmaya başladı :

— Bildiğiniz gibi Hamzakoy'dan Ankara'ya döndüğümüz gün Etimesgut Havaalanı'nda sayın Demirel'e ve bana birer yazılı tebligat yapıldı. Bunda bize konulan yasaklar sıralanıyordu. Benim, Genel Başkan olarak konuşmam, yazmam yasaklanıyordu. Herkes iyi kötü konuşacak, yazacak, partide dilediği gibi at oynatacak, ben Genel Başkan olarak yetkilerimi kullanamayacağım, kamuoyu ile iletişim içindeyken bile partideki kargaşayı önle-

mekte güçlük çekerken, bir de şimdi evime hapsolup susacağım, yazamayacağım, konuşamayacağım, toplantı yapamayacağım, bir yere gidemeyeceğim, hiç bir eylemde bulunamayacağım. Fakat partinin içini karıştırmak isteyenler istediklerini yapabilecekler. Bununla Genel Başkanlığın bağdaşamayacağını düşünüyorum.

Odada bulunanlar Ecevit'in bu birinci gerekçesini dinlerlerken birden neye uğradıklarını şaşırdılar. Tümünde aynı düşünce uyandı: «Demek Genel Başkanları, istifayı, daha Hamzakoy'dan döndüğünde kafasına koymuştu. Çünkü şimdi ortaya koyduğu gerekçe, 11 Ekim günü Etimesgut Havaalanı'nda, Demirel'le birlikte kendisine imzalatılan tebligata dayanıyordu.»

Ecevit devam etti :

— İstifanın bir nedeni budur. İkincisi de şu: İşte dün akşam, hepiniz dinlediniz, sayın Saltık'ın basın toplantısını biliyorsunuz. İlân ettiler, dediler ki «Siyasî hayat yeniden serbest bırakıldığında eski genel başkanlar yerlerinde kalamayacak, yani belli bir süre kalmış olanlar kalamayacak» dediler. Belli ki ben, sayın Demirel ve diğer iki partinin lideri genel başkan olarak kalamayacağız. Nasıl olsa beni ayıracaklar. Genel başkan kalamayacağımızı bile bile, hiç bir yetkisini kullanamayan bir genel başkan olarak göreve devam etmeyi ben içime sindiremem. Parti şimdiden kendine bir genel başkan arayışı içine girsin. Hiç değilse özel olarak herkes kendi kafasında bunun arayışı içine girer. Siyasî faaliyet serbest bırakıldığında zor bir durumla karşılaşılmaz.

Genel Başkanlıktan istifa eden Bülent Ecevit, bu görevinden ayrılmakla, kendisine konulmuş olan yasakların kalkmış olması gerektiğini düşünmüş ve istifanın hemen ardından da «Arayış» dergisiyle ilgili girişimlerine başlamıştı.

İstifa haberi yayılınca Or-An'daki «Genel Başkanın Evi», partililerin hücumuna uğramıştı. Daha sonraki günlerde eve gelen parti sorumlularına istifasının gerekçesini anlatırken Ecevit, şunları da ekliyordu :

— Genel Başkanlıktan ayrıldım. Benzetmek gibi ol-

masın, haddim değil ama, Atatürk, Padişahın verdiği üniforma ile Kurtuluş Savaşı'nı başlatamazdı. Evvelâ sırtından üniformayı çıkardı. Başka bir kisveye girdi. Ondan sonra padişaha karşı mücadelesini açtı. Benim de, madem ki Genel Başkanlık sıfatım üzerimdeyken, demokrasiye dönüş sürecine bir katkım olamayacak, o zaman o katkıyı yapabilmek için istifa ettim. Önemli nedenlerden birisi budur. Bir de siz partilileri ilerisini şimdiden düşünmeye ve bu yönde sorumluluk almaya çağırmak istiyorum. Ben kalsam, sorumsuzca arayışlar, çabalar devam edecekti. Ama ben ayrılınca, herkes «sorumluluk bana düştü» diyecektir, demeleri gerekir.

Şimdi sizden ricam, istifamı örgüte yayın, gerekçesiyle anlatın.

İstifadan hemen sonra liderle örgüt arasında açılmaya başlayan mesafenin ikinci dönemeç noktasını da buradaki görüş farkı oluşturacaktı. Ecevit «İstifamı kendi seçim bölgeme bile göndertemedim, Ankara'nın en yakınındaki illere bile göndertemedim» diye parti yöneticilerini suçlarken, partililer, «Elimizden gelen her çabayı gösterdik, ama Genel Başkan bize bir kere küsmüş artık» diyeceklerdi.

***

Ecevit'in yanından çıkan grup hep birlikte İlyas Kılıç'ın Hanımeli Sokak'taki yazıhanesine gitti. Heyecanla radyoyu açtılar. 13 Haber Bülteninde Genel Başkanları'nın istifasına ilişkin tek bir satır yoktu.

***

Genelkurmay İstihbarat Başkanlığından bir general, Ecevit'i aradı :

— CHP Genel Başkanlığından istifa ettiğinize ilişkin açıklamanız bize de ulaştı. Ancak şunu bildirmek zorundayım ki açıklamanıza yayın yasağı konulmuş bulunuyor.

Bu telefondan yarım saat sonra aynı general, Ecevit'i ikinci kez aradı :

— Açıklamanızın tümü üzerindeki yayın yasağını kaldırmayı düşünüyoruz. Ancak dördüncü paragrafı istifa mektubunuzdan çıkarmanızı rica ediyoruz.

Ecevit, mektubunun dördüncü paragrafında «CHP'nin gücünü kişilerden değil, kurucusu yüce önder Atatürk'ün ilkelerinden, cumhuriyet ve demokrasiyle bütünleşmiş tarihinden ve kendini hizmetine adadığı halktan alır. CHP Genel Başkanlığından ayrıldıktan sonra da Atatürk ilkeleri ışığı altında cumhuriyetin sürekliliği ve demokrasinin kökleşmesi için, Türk halkının özgürlüğü ve mutluluğu için ömrüm boyunca çalışmayı, görevlerin en değerlisi bileceğim» diyordu. Telefondaki generale, «Hayır. Çıkarmam.» karşılığını verdi. Onun bu yanıtı üzerine general, beşinci paragrafın da yasaklandığını söyledi. Ecevit, beşinci paragrafta yalnızca partili arkadaşlarına, ve kendisini seçenlere teşekkür ediyordu.

Sonunda, telefon görüşmesinde yeniden başa dönüldü ve açıklamanın tümü yasaklandı.

***

Orhan Akbulut, Hayri Öner, İlyas Kılıç, Erol Tuncer, Metin Somuncu hep birlikte Mustafa Üstündağ'ın evinde bu kez TRT'nin 19.00 haber bültenini dinlemeye başladılar :

«Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğinden bildirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterinin yabancı basın temsilcileriyle yaptığı toplantıda faaliyetleri durdurulmuş siyasî partilerden CHP ile AP Genel Başkanlarının gelecekteki siyasî faaliyetlerinin ne olabileceği konusunda sorulan bir soruya verdiği cevap bazı basın organlarında kamuoyunu yanıltıcı nitelikte değişik ve yanlış manşetler ve haberler tarzında yayınlandığından, Genel Sekreterlikçe 29 Ekim'de bir bildiriyle gerçek durumun açıklanması gerekli görülmüştür. Bu bildirinin yayınlanmasından sonra Bülent Ecevit CHP Genel Başkanlığından istifa ettiğini, siyasî maksatlı bir demeç niteliğini taşıyan bir açıklama metniyle kamuoyuna duyurmak teşebbüsünde bulunmuştur.

12 Eylül 1980 günü bir numaralı bildiriyle bütün siyasî faaliyetler durdurulmuş bulunduğundan, kişisel istifa kararının duyurulması maksadını aşan böyle bir açık-

lama metni 12 Eylül 1980'e kadar geçen olayların akışı içinde Bülent Ecevit'in vaki beyan ve davranışlarını ister istemez bütünüyle tartışma konusu haline getirebileceğinden bu metnin yayınlanması memleketin muhtaç olduğu huzur açısından Millî Güvenlik Konseyi'nce uygun görülmemiştir.»

Bildiriyi dinleyen İlyas Kılıç, arkadaşlarına döndü :

— Çok güzel oldu. Çünkü şimdi vatandaş Anadolu'da merak edecek, acaba Bülent Bey ne dedi diye. Bülent Bey'in söylemediği ithamlar bile dilden dile kimbilir nasıl geçecek... Muhalefet açısından bu istifa mektubu iyi oldu. Yönetim açısından da tabiî ki kötü oldu.

*
* *

Siyasal Partilere karşı tavır almakta, askerî yönetim kendine 12 Eylül öncesi koşullara ek olarak, yeni bir gerekçe daha bulmuş oluyordu :

«Bakın, liderler bizimle işbirliğine gitmek istemiyorlar, tersine bize güçlük çıkartmak istiyorlar ve bunu da inatla sürdürüyorlar».

Askerler istifa mektubunu okuduklarında küplere binmişlerdi.

*
* *

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel 30 Ekim 1980 günü TRT'nin saat 19 haberlerinde yayınlanan MGK bildirisini dinledikten sonra yanındakilere döndü :

«Orgeneral Sayın Saltık'ın basın toplantısından sonra yayınlanan bildiride yer alan (Bay Ecevit-Bay Demirel) sözleri yeni bir kriz doğurmuştur. Askerî müdahale fiilî bir durumdur. Tasvip ya da red söz konusu değildir. Müdahaleyi ben gönlüme sığdıramıyorum. Ama, kriz zamanlarında üç noktaya sadakat lâzım geldiğini düşünüyorum. Bir, hedefe sadakat. Burada hedef, benim için, hür ve demokrat bir Türkiye'dir. İki, kendimize sadakat. Üç, arkadaşlarımıza sadakat. Bu üçünü bir arada tutmak lâzım. Doğruda sebat edelim. Bayrağı kaybetmeyelim, kadroyu yitirmeyelim. Burnumuzu kanatmayalım ki, olayların içinden sıyrılabilelim. Hür ve demokratik Türkiye hedefinden

asla taviz vermeden Büyük Türkiye idealine ancak böyle ulaşırız».

Ecevit'in genel başkanlıktan istifası karşısında kendi arkadaşlarına bu sözleri söyledikten sonra ekledi :

«Şöyle bir 48 saat bekleseydi, bir görseydi bakalım ne oluyor diye... Acele etti, istifa etmeseydi, daha iyi olurdu».

Ecevit'in Genel Başkanlıktan istifası AP çevrelerinde de öylesine yankılanıyordu ki, kendisini ziyarete gelenlere, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, sürekli olarak benzer düşünceler aktarıyor ve daha sonra düşüncesini şöyle açıklıyordu :

«Sayın Ecevit bugün yapılan kavganın aktörlerinden biridir. Onun da, benim de, üzerimizde sürekli tartışılmaktadır. Sahnede biz varız. Askerî müdahalenin muhatapları bir anlamda biziz. Şimdi o artık 'eski gazeteci-yeniden gazeteci' olamaz. Eski gazeteci olarak yazı yazamaz, çünkü bugünkü yönetime çok fazla karşı duramaz. Çünkü ortam uygun değil. Yeni yazar olarak bugünkü durumu yine savunamaz. Zaten savunması mümkün değil ki. Onun için hangi misyonla istifa ediyor, hangi misyonla gazeteciliğe dönüyor, dergi çıkarmak istiyor, bunu anlamak müşkül».

***

Hamzakoy'dan döndükten sonra olduğu gibi, istifasının dördüncü gününde Ecevit'i yeniden ziyaret eden İsmail Hakkı Birler, o görüşmeyi hatırlatarak konuya girdi :

— Sayın Genel Başkanım, geçen gün askerlere yardımcı olmamız gerektiği konusunda anlaşmaya varmıştık. Şimdi sizi istifa etmekle askerlerin gündemini uzatmadınız mı?

— Nasıl olur?

— En azından onların iş gününü uzattınız. Daha önceden o gün için yapmayı plânladıkları işleri o gün yapamadılar ve sizin istifanızla uğraştılar. Kaldı ki, istifa-

nızla birlikte partilerle ilgili askerî yönetimde yeni düşünceleri gündeme getirmiş oldunuz.

*
**

CHP grup başkan vekili Metin Tüzün ile CHP kabinesinde iki kez görev alan önce Ticaret Bakanı, sonra Maliye Bakanı görevini üstlenen Ziya Müezzinoğlu istifadan sonra Ecevit'e gittiler. Müezzinoğlu :

— Kararınızı saygıyla karşılıyoruz. Ama bunun bazı sakıncalar taşıyabileceğini de herhalde kabul edersiniz.

— Genel Başkan olarak hiçbir şey yapacak durumda değildim. Bu nedenle istifa ettim. Bundan sonra mesleğimi icra etmeye çalışacağım. Yani gazeteciliğe döneceğim. Bir gazeteci olarak partime, ülkeme ve demokrasiye hizmet edeceğim.

— Genel Başkan olarak söyleyemediklerinizi bir gazeteci olarak nasıl yazabileceksiniz?

— Herkes gibi ben de mesleğimi icra edeceğim. Buna engel olunacağını sanmıyorum.

Metin Tüzün, araya girdi :

— Daha önce oluşturmayı kararlaştırdığımız gruplar, komisyonlar, üzerinde çalışılması gereken konular bundan sonra ne olacak? Umarız bu çalışmalarda hiç olmazsa koordinasyon görevini bizden esirgemezsiniz.

— Sayın Tüzün, beni tanırsınız, şimdiye kadar sorumluluğunu taşımadığım bir makamın yetkilerine sahibolmayı hiç bir zaman düşünmedim. Bu benim tabiatıma ters düşer.

*
**

Ecevit'in istifasına açıktan ilk tepkiyi göstermek için Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, yaklaşık bir buçuk yıl bekleyecekti. 3 Nisan 1982'de Bursa'da halka yaptığı konuşmada, Evren, önce iki parti liderinin Hamzakoy'dan dönüşten sonra kendilerine imzalatılan tebligatı hatırlatarak «siyasî parti faaliyetleri yasaklanmış olduğundan, siyasî amaçlı ve yönlendirici faaliyetlerde bulunmayacaklarını, beyanat vermeyeceklerini, yeni yönetimin politikasını veya icraatını etkileyebilecek davranış ve beyanlardan sakınmalarını» istediklerini halka yine ilk kez açık-

layacak ve Ecevit'in artık epey uzak geçmişte kalan istifasını şöyle yorumlayacaktı :

«Bu yasaklara bir müddet riayet ettiler. Ancak kısa bir süre sonra kim akıl verdiyse, bunlardan biri parti başkanlığından istifa etti. Etti ama, faaliyetlerine yine parti başkanı gibi devam etti. Bir mecmua çıkararak mevcut yönetimle mücadeleye kalkıştı. Bir müddet buna da müsaade ettik. Ama öyle bir hal aldı ki, 52 sayılı Millî Güvenlik Konseyi kararını almak lüzumu hâsıl oldu.»

***

Ecevit'in istifasını izleyen günlerde, Türkiye'nin her yanında, Adana'nın ilçelerinde, Van'ın köylerinde, Sinop'un merkezinde, Kırklareli'nin kasabalarında, Muğla'nın mahallelerinde partililer kendi kendilerine «Bizim genel başkan neden istifa etti acaba?» diye uzun uzun düşündüler... Bazı köylerde, ilçelerde «İstifası çok iyi oldu» yolunda değerlendirmeler yapılırken, bu istifa, Türkiye'nin başka bazı yerlerinde de tam tersi tepkilere yol açtı.

Türkiye'nin bir çok ilçesinde CHP binalarında Bülent Ecevit'in resmi indi, yerine İsmet İnönü'nün resmi asıldı.

***

12 Eylül'den başlayarak yaşamını yitirdiği 1983 Haziranına dek geçen süre içinde pırıl pırıl bir kişilik sergileyen CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ, her konuşmasında arkadaşlarını uyaracaktı :

«Bülent Bey istifa etse de bu partinin Genel Başkanıdır. Çocuklar, bırakın bunları, ben lider falan değilim. Partinin lideri işte orada, oturuyor. İstifa etse de orada oturuyor. Benim Genel Başkan Vekilliğim hiçbir şey ifade etmiyor.»

IV. BÖLÜM

PARTİLERDE İÇ HESAPLAŞMA

«Mümkün olan en kısa sürede demokrasiye geçişi sağlamak için biz tabiî hâkim kuralına uyalım» diye söze başlayan Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren bir kaç gün önce kendisine sunulan MHP ve MSP raporlarını gözden geçiriyordu. Tarih 4 Ekim 1980'di.

Millî Güvenlik Konseyi siyasal partilerle ilgili en önemli toplantılarından ilkini yapıyordu. MGK'nın beş üyesinin dışında MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık, Başbakan Bülend Ulusu, Devlet Bakanı İlhan Öztrak, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun ile Sıkıyönetim Savcısı Hâkim Albay Nurettin Soyer, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin MGK için ayrılan odasında toplantı halindeydiler.

AP ile CHP'ye «parti olarak» dokunulmayacağı daha 12 Eylül öncesinde kesinleşmişti. Her iki partiden belli suçlar işledikleri düşünülen parlamenterlerin dışında, doğrudan bu iki partiye yönelik herhangi bir önlem düşünülmüyordu. Bu nedenle hazırlanan raporlar sadece MHP ile MSP'yi içeriyordu. MGK Başkanlığına sunulan rapor çoğaltılmış ve Konsey üyesi komutanların süzgecinden geçtikten sonra iş, bu konuda karar vermek üzere toplantı düzenlemeye kalmıştı. Evren konuşmasını sürdürdü :

«Partilerle ilgili dâvalara hangi mahkeme görevli ise, o mahkeme bakacak. Sıkıyönetim görevliyse sıkıyönetim bakacak. Bakanların suistimali varsa, Anayasa Mahkemesi bakacak. 27 Mayıs'ta Yassıada Mahkemesi kuruldu. Bu tabiî Hâkim kuralına aykırıdır. Madem ki yeniden nor-

mal rejime geçmek istiyoruz, o zaman fevkalâde mahkemeler kurmaktan kaçınmalıyız. Bu döneme siyasî mahkeme kavramı girmemelidir. Bu dönemin hukuk literatürüne ben böyle girmesinden yana değilim.»

MGK Başkanı'nın bu sözlerini oy hakkı bulunan diğer dört konsey üyesi ve kuvvet komutanları Nurettin Ersin, Tahsin Şahinkaya, Nejat Tümer ile Sedat Celâsun onaylıyorlar, Evren ise MGK'nın belki de kendi arasında daha önce bir araya geldiği kısa görüşmelerden birinde aldıkları ortak kararı tarihe malediyordu :

«Neden 27 Mayıs'taki hatayı yapalım? Partileri neden kapatalım? Teşkilâtları var, malları var, işte bir o kadar da insan var. Partileri kapatmayalım ki sun'i partiler doğmasın.»

Bu sözlerin, 12 Eylül'den hemen bir ay sonra askerî yönetime egemen olan havayı yansıtması açısından önemi çok büyüktü. Çünkü o tarihlerde daha partilere ilişkin sert önlemlere gidilmesi düşünülmüyordu. Gerçi hükümet kuruluşu sırasında parti liderlerinden destek görmediklerini ve bunun kendilerinde «unutulmaz etki» yaptığını askerler söylüyordu, ama yine de «Parti kapatmak» gibi bir düşünceye henüz gelmemişlerdi. Devlet Başkanı Evren 4 Ekim 1980 tarihli toplantıda MHP ve MSP dâvalarına ilişkin dosyaların ne zaman hazırlanabileceğini sordu. «MHP ve MSP dosyaları bir hafta sonunda tamamlanır» yanıtını alınca çevresine baktı ve her iki partinin lideri için yasal bir önlemin alınması gerektiğini vurguladı.

Bir başka deyişle Demirel ve Ecevit'in bir hafta sonra Hamzakoy'dan dönmeleri kararlaştırılırken, aynı gün Alpaslan Türkeş ile Necmettin Erbakan'ın tutuklanmaları kararına varıldı. Sıkıyönetimi ilgilendirdiği gerekçesi ile de MHP ve MSP dâvalarına Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde bakılması kararlaştırıldı.

Bu toplantıdan bir kaç gün sonra yapılan bir başka toplantıda ise «Olağan Mahkemeler-Tabiî Hâkim» kuralının yeniden gündeme gelmesini bir kaç bakanın Danıştay'dan yakınması yol açmıştı. 12 Eylül'den önce Danıştay'a açılan atamalarla ilgili dâvalar sonuçlanmaya baş-

lamış ve Danıştay, görevlerine son verilen bazı kişileri görevlerine iade etme kararını vermişti. Bazı bakanlar, Ulusu Hükümetinin bazı bakanları «bu kararları uygulamazsak acaba nasıl bir duruma düşeriz, şimdi ne yapmamız gerekiyor» diye Danıştay'a kızgınlıklarını belli ederlerken, yüksek yargı organlarıyla hükümet arasındaki köprüyü kuran Devlet Bakanı İlhan Öztrak, «Danıştay kararlarına saygı gerek» diyerek kabine arkadaşlarını sakinleşmeye çağırıyordu. Ne var ki Ulusu Kabinesinin bakanları «İyi, güzel, saygı gösterelim ama kararları da uygulayalım mı bu arada?» diyerek askerî yönetimden pratik çözümler istiyorlardı. Hattâ bazı bakanlar işi öylesine ileri götürüyorlardı ki, yukarıda anlatılan toplantıdan bir kaç gün sonra devlet başkanıyla bir araya geldiklerinde konuyu akıl almaz bir biçimde açıyorlardı.

Bir bakan «Sayın Devlet Başkanım» diye söze başladı ve görüşünü çok net bir cümleyle dile getirdi:

«Danıştayı lâğvedelim!»

Hızını alamayan bir başka bakan «Efendim, güçlük çıkıyor, Anayasa Mahkemesini de lâğvedelim!»

Belki daha başkaları da söz alacaktı ama, sert bir el işaretiyle Devlet Başkanı Evren, konuşmaları noktaladı:

«Olmaz böyle şey! Normal müesseseler, yeni kurulacak sistemde de yer alacaktır. Danıştay da, Anayasa Mahkemesi de kurulacak yeni sistemin normal ve hukukî müesseseleridir.»

Bu arada Ankara Sıkıyönetim Savcılığı, MSP ve MHP milletvekillerini, partiye bağlı olduğu varsayılan yan kuruluş üyelerinin ifadelerini almaya başlamıştı. Ocak 1981'e gelindiğinde yasal açıdan MHP ve MSP için Sıkıyönetim Savcılığında belli bir görüş oluşmuş, toplanan belgeler Millî Güvenlik Konseyi'ne yeniden sunulacak hale gelmişti. Son bir karar için MGK'nın yeniden toplanması gerekiyordu.

12 Eylül'den sonra Millî Güvenlik Konseyi ve ona bağlı Genel Sekreterliği, çalışmalarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası'nın çeşitli bölümlerinde sürdürüyordu. 12

Eylül öncesi «Bütçe Komisyonu Salonu» olarak kullanılan ikinci kattaki oldukça geniş bir salon, MGK'nın resmî toplantılarına sahne oluyordu.

İşte yine böyle bir toplantıda Konsey Başkanı ve üyeleri ile Sıkıyönetim yetkilileri ve iki kabine üyesi ve başbakan bir araya geliyorlardı.

MHP ve MSP için parti olarak dâva açılacak mıydı, açılmayacak mıydı? Gündemin konusu buydu. Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun ile Sıkıyönetim Savcısı Albay Nurettin Soyar, her iki parti hakkında tüm ayrıntılarıyla bilgi aktardıktan sonra Devlet Başkanı Evren şöyle bir çevresine baktı. MGK kendi içinde oylamaya mı gidecekti, yoksa karar hemen orada çıkacak mıydı?

Konseyin iki üyesi dâva açılmasını isterken, diğer iki üyesi dâva açılmasına gerek görmediklerini belirttiler. Tüm 12 Eylül dönemi boyunca olduğu gibi, o gün de, son sözü Evren söyledi ve işi bağladı :

— Madem ki konu bu noktaya kadar geldi, artık iki parti için dâva açmaktan başka çare kalmıyor. Bütün hukukî deliller de bunu gerektiriyor.

Türkeş ve Erbakan'ın yargılanmaları, bu toplantıdan sonra bir daha MGK'nın hiçbir resmî toplantısında dile gelmeyecekti. Sadece bir keresinde o da aylar sonra, yine MGK ile Sıkıyönetimin ve Hükümetin bir ortak toplantısında Alpaslan Türkeş'in hasta olduğu ve bu nedenle «tahliye edilmesinin üzerinde düşünülmesi» gerektiği belirtilecek, buna Evren, yine net bir cümleyle karşılık verecekti :

— Biz ne karışırız? Mahkeme var ya!

***

Alpaslan Türkeş'le Necmettin Erbakan birbirlerinin odasına pek uğramıyorlardı. Aynı koridorda ve hatta bir birine çok yakın odalarda bulunmalarına karşın, yine de sadece Dil Okulu'nun koridorunda ya da havalandırma için bahçeye çıktıkları zaman karşılaştıklarında selâmlaşmakla yetiniyorlardı. Belki bir kaç nezaket sözü, o kadar...

İzmir Uzunada'dan Ankara'ya getirildiklerinde, ifadeleri alındıktan sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından tutuklanmışlar ve her ikisi de 12 Eylül'ün ilk günlerinde parlamenterlerin kaldıkları Dil ve İstihbarat Okulu'na getirilmişlerdi.

Türkeş'in İhtilâl Değerlendirmesi

CHP Milletvekili Ertuğrul Günay ile gazeteci yazar İlhami Soysal, Dil Okulu'ndaki salonun bir köşesinde satranç oynarken bir süre sonra yanlarına Alpaslan Türkeş gidip gelmeye başladı. Satrancı izliyor, ara sıra «bana kalırsa şunu şöyle oynasaydınız, atı oraya sürerseniz, önünüzü kaleyle keser» gibi tavsiyelerde bulunuyordu.

Yine bir gün, böyle bir satranç partisi sonunda iş dönüp dolaşıp siyasete döküldü. Türkeş, son derece nazik bir üslûp içinde ve seçtiği sözcükleri olanca dikkatiyle kullanarak şöyle bir tahlile girişti :

— Ben uzun zamandan beri tetkik ediyorum, dünyadaki ülkelere bakıyorum. Hangi ülkede askerler yönetime müdahale etmişse, o ülke pek ileri gitmiyor. Ancak sivillerin kurumlaştığı toplumlar ve sivillerin yönetimi sürgit götürdüğü ülkeler kalkınabiliyorlar. Bu benim hayat görüşüm oldu. Tetkik ettim ve bu sonuca vardım. Şimdi de yüksek sesle bunu söylüyorum.

Eski bir ihtilâlcinin, 27 Mayıs'a damgasını vuranlardan ve bununla da kalmayıp çeşitli zamanlarda benzer girişimlerde bulunduğu ileri sürülen, ama daha sonra mahkemelerde aklanan Alpaslan Türkeş'in bu sözleri Dil Okulu sâkinleri arasında çok büyük yankılara yol açtı. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren kadronun önde gelen isimlerinden olan, ama birkaç ay sonra bu kadroya ters düşerek, iktidarı belki de bir iç darbeyle kendi doğrultusunda kullanmak isteyecek olan albay Alpaslan Türkeş, aradan yirmi yıl geçtikten sonra bir başka askerî yönetimin tutuklusu olarak bulunduğu Dil Okulu'nda «İşte bu benim hayat görüşüm oldu» diyor ve herhangi bir ülkede askerlerin «yönetime müdahale etmelerini» eleştiriyordu.

Arkasından, yine o günlerde çok sık verdiği bir örneği yineliyordu :

— Bir birlik var. Ziraat Mühendisleri Birliği. Bu, sağ eğilimli bir kuruluştu. 1979 yılında tarandı. Bana kalırsa sağın uğradığı en büyük saldırılardan bir tanesi buydu. Ölüm ve ağır yaralanma olayları meydana geldi o saldırıda. Biz bunun faillerini tespit ettik; Sıkıyönetim Komutanlığına aktarıldılar. Sonra o faillerin ne olduklarını bilmiyorum.

Türkeş'in sık sık bu örneği vermesini kimse yorumlayamıyordu. Türkeş bu örnekle neyi anlatmak istediğini hiç bir zaman açıklamadı!

***

Hakkında dâva açılan Türkiye İşçi-Köylü Partisi lideri Doğu Perinçek ile arkadaşlarının Dil Okulu'na getirilmeleri, özellikle MHP'lllerle bu partililer arasında bir gerginlik yarattı. Birbirlerine önce uzak davrandılar. Ama daha sonra MHP'lllerin diğer parti gruplarına uzak davranmaya pek fazla zamanları da yoktu, havaları da...

Çünkü 12 Eylül öncesinde MHP içinde varlığı bilinen gruplaşma kısa bir süre sonra hapishane hayatına da yansımıştı. 12 Eylül öncesinde MHP'de «Toplumcular-Milliyetçiler» diye iki ana akım vardı. Bu iki görüşü savunanların her biri, diğer grubu suçluyor ve bu arada Genel Başkan Alpaslan Türkeş'in öteki gruba «Mavi boncuk» dağıttığını öne sürüyordu.

12 Eylül'ün ilk günleri geride kaldığında, insanlar artık soğukkanlı düşünmeye başladıklarında, MHP'liler de askerî yönetim öncesinin parti içindeki çekişmelerine Dil Okulu'nda yeniden döndüler. Hattâ bu gruplar kendi içlerinde ortak bir yaşam sürdürüyor, birbirlerinin odasına da hemen hiç uğramıyorlardı. Çeşitli meslek kuruluşlarının üyelerine, oradaki MSP ve CHP'lilere gidip geliyor ama kendi içlerindeki diğer grubun üyelerine oldukça uzak davranıyorlardı.

Uzak davranmada bir başka etken de, artık yavaş yavaş şekillenmeye başlayan MHP iddianamesindeki görüşlerdi. 12 Eylül'ün erken saatlerinde öncelikle aranan

yerlerden biri de MHP Genel Merkeziydi. İddianameye göre MHP binasında silâhlar bulunmuştu. Sorgulamalar sırasında MHP'lilerin tümüne «bu silâhların nereden geldiği, kimin tarafından sağlandığı» soruluyor, bu sorular, savcının karşısında MHP'lilerin tümünün moralini bozuyordu. Savcılıktan Dil Okulu'na geldiklerinde de çok fazla açıktan açığa olmamakla birlikte, pek fazla söze dökülmemekle birlikte, en azından karşılıklı davranışlarla sorumluluk, bir grupla öteki grup arasında gidip geliyordu.

MGK'da «MSP ve MHP'nin yargılanacağına» ilişkin alınan karar, bir hafta sonra Dil Okulu'nda öğreniliyordu. Gerek MHP'liler, gerekse MSP'liler kendileri hakkında dâva açılacağından artık en ufak bir kuşku duymuyorlardı. Zaten Savcılıkta alınan ifadeler sırasında edindikleri izlenimler, istisnasız bu doğrultudaydı.

Ama MHP kesiminde hengâme, iddianamenin kesinleştiği gün koptu.

Okulda, Hapiste, Yönetimde 12 Eylül

MSP'li Fehim Adak, bir yandan elindeki tesbihi çekiyor, öbür taraftan da dua ediyordu.

Mamak'taki sorgulamadan Dil Okulu'na yeni dönmüşlerdi. «Lâiklik konusunda siz ne düşünüyorsunuz?» sorusuna MSP'nin eski İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, «inanca yönelik sorular sorulamayacağını, eyleme yönelik sorular sorulabileceğini» savcıya hatırlatmış; Fehim bey de bu cevabı biraz sert bulmuştu. Asiltürk anlatıyor, Fehim bey dua ediyordu. Ama o gün, sorgulamadan gelmiş olmasına karşın yine de çok mutluydu.

Bir eski MSP milletvekili, o günlerde Avrupa'da eroinle yakalanmış ve bundan dolayı da Necmettin Erbakan ile Fehim Adak'ı suçlamıştı. Bununla ilgili 12 Eylül'den sonra açılan dâva o gün sonuçlanmıştı. Bir rastlantı, dâvanın beraatle sonuçlandığı gün, aynı zamanda görüşme günüydü. Fehim Adak, beraatini eşine duyurmuştu.

Ertesi gün, Fehim Adak'ın ortaokulda öğrenci olan oğlu sınıfına girmemişti. Babasının beraat ettiğini yazan gazeteleri, okulun kapısında üst üste yığmış, önüne gelen

arkadaşına «babasının beraat ettiğini» anlatmaya çalışmıştı. Sevinçle. Umutla.

MSP'liler Erbakan ile Adak'ın beraatinden duydukları mutluluğu tıpkı Korkut Özal'a duydukları kızgınlık gibi, hiç bir zaman gizlemediler. Dönemin başbakan yardımcısı, 6 Kasım seçimleri sonrasında Başbakan Turgut Özal'ın kardeşi olan MSP'nin eski Tarım ve İçişleri Bakanlarından Korkut Özal, geçirdiği bir trafik kazası nedeniyle aylardır hastanede yatıyordu. Dil Okulu'na hiç bir zaman gelmemişti ve gelmeyecekti. MSP'liler, kendi aralarında Korkut Özal için «hasta değil, numara yapıyor; o hastanede yatarken bizler hapisteyiz» diyorlar, zaman zaman Turgut Özal'ın, kardeşini Gülhane Askerî Hastahanesi'nde ziyaret etmesini eleştiriyorlardı. Özal kardeşler ile MSP arasındaki bir kaç yıl sonra iyiden açığa çıkacak görüş farkları, kaynağını bu duygusal tepkilerden alacaktı. Sıkıyönetim mahkemesinde MSP dâvası beraatle sonuçlanıp tahliyeler gerçekleştiğinde, MSP'liler Korkut Özal için «O hiç bir zaman hapiste yatmadı ki! Onun geçmiş siyasî kariyerinde hiç bir zaman hapis yok, biz hapis yattık. Kendi kitlesi önüne artık o bir daha zor çıkar. Yatan biz olduk» diyeceklerdi.

CHP Farklı Telden Çalıyor

CHP'de tüm eski defterler ortaya dökülmüştü. Önce Ecevit'in genel başkanlıktan istifası günlerce, aylarca tartışılmış, herkes kendine göre bir yoruma gitmiş, ardından 12 Eylül öncesinde «kimler, partiyi nasıl bu hale getirdi» diyerek karşılıklı suçlamalar alabildiğine yoğunlaşmıştı.

Muhsin Batur 12 Eylül öncesinde neden Cumhurbaşkanı adayı olarak gösterilmişti?.. Yoksa, CHP içinde yer alan bazıları Batur'u aday göstererek askerlere yakın mı düşmek istiyordu?.. Deniz Baykal-Ali Topuz klikleri partiyi 12 Eylül öncesinde güçsüz duruma düşürmüş, CHP'nin etkinliğini ortadan kaldırmaya katkıda mı bulunmuştu?.. Yoksa, parti içi klikler gemi batarken kaptan köşkünü mü ele geçirmeye çalışıyordu?.. Hayrettin Uysal, 12

Eylül'den sonra Dil Okulu'nda gözetim altına alınanların «bunlar sadece 32'ler değil mi» diyerek 9 Eylül 1980 günü bildiri yayınlayan milletvekillerini mi suçlamak istiyordu?..

12 Eylül sanki gerçekleşmemiş, ülke sanki askerî bir yönetime geçmemişti. 12 Eylül gerçeği ve onun getirdiği büyük değişiklikler sanki başka bir ülkede yaşanıyordu. 12 Eylül öncesi parti hesaplaşmaları tüm şiddetiyle sürüyor, karşılıklı suçlamalar alabildiğine tırmanıyordu.

CHP'nin kendi içindeki hesaplaşmalar sürerken, AP lideri Süleyman Demirel partili arkadaşlarını çevresinden bir an olsun ayırmamış, onların moralini sağlam tutmaya çalışıyor ve askerî müdahalelerin tahliline girişiyordu :

«Askerî müdahaleleri tarihî gelişim içinde ele almak lâzımdır. Sivil-asker bürokrasi Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle birlikte yönetimi ele geçirmiştir. Abdülhamit eğer 33 yıl tahtta kalabildiyse, Abdülaziz olayından ders almasından kaynaklanmıştır. Ama, kendisinin iktidarına da yine bir paşa, Mahmut Şevket Paşa son vermiştir.

Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar yönetim hep askerlerin elindedir. Atatürk ve İsmet Paşa da partilerin içinden gelmemişlerdir. Muharebe meydanlarından gelmişlerdir. Kendi kurdukları partinin başına geçmişlerdir. Atatürk gibi bir dahiyi bir millet bin yılda bir yetiştirir. Ayrıca, böyle bir dahinin çıkması için gerekli tarihî şartların doğması lâzımdır. Buna rağmen, Serbest Fırka olayı Atatürk'ü bir an için de olsa, aşma noktasına gelmiştir».

Demirel kendisini nefes almadan dinleyenlerin gözünün içine bakıyor, oturduğu koltuktan ayağa kalkıyor, odanın içinde bir aşağı-bir yukarı dolaştıktan sonra çok çarpıcı bir açıklamada bulunuyordu :

«27 Mayıs'tan sonra 1964 yılında biz İsmet Paşa'yı devirdik. Herkes General Porter geldi ve devirdi, diye yorum yaptı. Oysa, biz Adalet Partisi olarak siyasî nabzı elimizde tutuyorduk. 1965 seçimlerini bizim kazanacağımız belliydi, bunu görüyorduk. Ama, iktidarın bize teslim edilip edilmeyeceğini bilmiyorduk. Bunu denemek için İsmet Paşa'yı devirdik. Baktık, ordudan ses çıkmadı. 1965 seçimlerini kazanırsak, iktidar bize teslim edilecekti. Bun-

dan emin olduk. Seçimlerde de hep «CHP artı ordu eşittir iktidar» formülünü işledik. Sonra da iktidar olduk».

Siyasal tahlillerini günümüze uzatan Demirel «tek bir yol vardır, o da millî iradedir, hür ve demokrat bir Türkiye'dir, tek çare parlamenter demokrasidir» diyerek görüşlerini noktalıyordu.

Burada çarpıcı bir ilişkiyi daha çevresine, sorulan sorular üzerine aktarıyordu Demirel :

«CHP'lilerle bizim aramızda rey kavgasının, görüş farkı üzerinde durmanın zamanı değil. Ben bunu bana gelen CHP'lilere de söyledim. Onlarla siyasî görüşlerimiz ayrı olabilir. Bunun için itişir-kakışırız. Ama, önce bir rey ortamı bulalım. Şimdi olay başka. Bazı CHP'liler bana geliyorlar, Sayın Ecevit'i şikâyet ediyorlar. Niye şikâyet ediyorsun kardeşim?.. İstifa etmiş bile olsa, o senin genel başkanın değil mi?.. Onlara söylüyorum, şu sırada kendi içinizdeki görüş farklarını ortaya atıp, kendi kavganızı sürdürmenin alemi yok ki!.. Bu yanlış. Sayın Ecevit'e cephe almayı devam ettirmeniz, size de yarar sağlamaz, kimseye de yarar sağlamaz».

Demirel, CHP'lilerin yaptığı birkaç ziyaretten sonra edindiği deneyler sonucunda, kendisine gelenlere daha odadan içeri girer, girmez aynı soruyu soracaktı :

— Gelişinizden Sayın Ecevit'in haberi var mı?..

Böylelikle, daha ziyaretin başında, Ecevit'le ilgili herhangi bir dedikodunun kendisine yansıtılmasını önlemek istiyordu.

Bu davranışlar Ankara'daki diplomatik çevrelerde dikkatle izleniyordu. Amerikalılar, Almanlar, İngilizler, Fransızlar ve diğerleri kokteyllerde, yemeklerde başkentin çeşitli alanlarında etkin konumda bulunanlarla bir araya geldiklerinde, düşüncelerini açıklamaktan çekinmeyeceklerdi :

— Demirel'in ayağı yere çok basıyor! Ecevit ise, oldukça romantik bir kişiliğe sahip. Ecevit bir başka dünyanın adamı. Biraz hayalperest.

12 Eylül'le birlikte Ankara diplomasisinde de ilginç değişiklikler birbirini izler olmuştu. Türkiye'nin yoğun iliş-

kide bulunduğu önemli ülkelerin büyükelçiliklerinde aniden bir «tayin furyası» çıkmıştı. O tarihte Ankara'da görevli ve görev süresini henüz Türkiye'de tamamlamamış olan bazı yabancı diplomatlar kendi ülkeleri tarafından yenileriyle değiştiriliyordu.

Değişiklikler dikkatle incelendiğinde, ortaya ilginç bir tablo çıkıyordu: Yeni gelenler, daha önce başka bazı ülkelerde askerî yönetimle birlikte çalışmış olan diplomatlardı!

Bu diplomatlardan biri verdiği bir kokteylde çevresine şöyle diyecekti :

«Ben 1967 yılında Yunanistan'da Albaylar Yönetiminde bulundum. Albaylarla görüşmek mümkün değildi. Çünkü, onların demokrasiye dönmek akıllarından bile geçmiyordu. Ama, şimdi Türkiye'de generallere bakıyorum, istediğimiz zaman bağlantı kurabiliyoruz. Çünkü, onlar demokrasiye dönmeye kararlılar».

***

Ankara'nın bu dağdağlı günleri Konya'da patladı. 15 Ocak 1981 tarihinde Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Konya Konuşması siyasal partiler ve liderler açısından tarihsel bir dönüm noktası olarak anılacaktır herhalde.

MGK'da oluşan duygu ve düşüncelerin, parti liderleri için belirlemeye başlayan görüşlerin keskin bir dille sözlere dökülmesi Evren Paşa'nın Konya Konuşmasına yansıdı. Evren Paşa Konya'da halka hitabederken konuşmasının bir bölümünde aynen şöyle diyordu :

«Kurucu Meclis'ten sonra normal düzene, parlamenter demokratik sisteme dönüldükten sonra da Türkiye'nin kaderi, memleketi bu hale getirenlere tekrar teslim edilmeyecek. Bunu şunun için söylüyorum: Bütün kamu görevlileri, görevlerini öyle yapsınlar. Çünkü, şöyle bir inanç var. (Bunlar nasıl olsa gidici). Daima kulaklarını onlara çeviriyorlar. Onlardan aldıkları direktiflerle iş yapmaya çalışıyorlar. Heveslenmesinler. Memleketi bu hale getirenlere tekrar memleketi teslim etmeyiz. Efendim, politikacı zor yetişirmiş, kolay yetişmezmiş. Bu memlekette çok

büyük politikacılar daha yetişir. Bir kişiye, iki kişiye teslim edilemez. Bu milletten çok büyükler çıkmıştır, merak etmeyin».

Konya'da siyasal partilerin kapatılmalarına ilişkin daha tek söz yoktur. Çünkü, o tarihte henüz böyle bir düşünce olgun değildir askerî yönetimde. Ancak, liderlerle ilgili daha sonra 1982 anayasasının geçici maddeleriyle birlikte gelecek siyasal yasaklamaların ilk ciddi habercisi Evren Paşa'nın bu konuşmasıdır. MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'ın basın toplantısında değindiği noktalar, Konya Konuşmasıyla birlikte artık kesinlik kazanmış gibidir. O günlerde belli olmayan, yasakların kapsamı ve yöntemidir. Askerî yönetim için 1981 yılının ilk ayları «siyasal partiler» değil, ama «partilerin liderleri» artık kesin bir hedef olmuştur.

Kayyımlar Görev Başında

MSP ile MHP'nin yargı organları önüne çıkartılmaları kararlaştırılırken, CHP ile AP'nin de, siyasal faaliyetlerin durmuş olması nedeniyle, kayyımlar eliyle yönetilmesi, siyasal faaliyetler dışındaki işlevlerinin yürütülmesi açısından zorunlu görülmüştü.

Medenî Kanun'da yer alan, siyasal partilerin idarî ve malî sorunlarıyla uğraşmakla görevlendirilmiş olan kayyımları atayan Üçüncü Sulh Hukuk Mahkemesine bir de 12 Aralık günü başlamışlardı. 27 Ekim 1980 günü Sıkıyönetim Komutanlığı çerçevesinde başlatılan çalışmalardan sonra Adalet Partisi kayyımlığına üçü de merkez valisi olan Abidin Coşkun, Vecdi Gönül ve Tevfik Başakar getirilmişti. CHP için Ankara Valiliği ile Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kayyımlık görevini yapmalarında yasal ve idarî açıdan sakınca bulunmadığı bildirilen üç kişi de Prof. Erzan Erzurumluoğlu, eski Adalet Bakanı Mehmet Can ile emekli vali Cezmi Kartay idi. Ancak, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 24 Kasım 1980 tarihinde kayyımları atayan Üçüncü Sulh Hukuk Mahkemesine bir yazı yazacak, Erzan Erzurumluoğlu ile Mehmet Can'ın «bu görevde bulunmalarını doğru bulmayacak» ve bu iki kişi-

nin yerine Doçent Ural Sözen ile Prof. Vahdet Aydın atanacaktı. AP ve CHP'ye atanan kayyımlar görevlerine iki ziyaretle başlamışlardı. Önce birbirlerini ziyaret eden kayyımlar, sonra da Sıkıyönetim Adlî Müşaviri Binbaşı Yılmaz Hızlı'nın çayını içtiler. Sıkıyönetimdeki görüşmede kendilerine «Partilerin siyasî faaliyetten men edildikleri» bir kez daha hatırlatıldı.

Her iki partinin kayyımları öncelikle parti içi malî sorunlara eğildiler. Daha sonradan ortaya çıkan raporlara göre AP'nin bankalarda toplam 2 milyon 73 bin lira ile pcrtiye tapulu onüç tane taşınmaz malı bulunuyordu. CHP'nin nakit parası ise, 50 milyon liraya yaklaşıyordu. Taşınmaz mal olarak görünen büro ve benzeri yerlerin sayısı ise oniki'yi buluyordu.

Her iki partinin kayyımları öncelikle parti içi malî sonel ücreti, birikmiş telefon, su ve elektrik borçlarını hesapladıklarında bunların, bankalardaki parayla bir yıl bile karşılanamayacağını görmüşlerdi. Bu nedenle kayyım döneminin ilginç olaylarından biri, her iki parti kayyımlarının ortaklaşa olarak MGK'ya sundukları bir öneriydi.

1981 bütçesi hazırlıklarına geçildiğinde CHP ve AP kayyımları ayrı ayrı rapor vererek «1981 Malî Yılı Bütçesinden siyasî partileri malî yönden desteklemek amacıyla yeterli bir ödenek miktarının ayrılması» isteminde bulunmuşlardı. Önce sözlü olarak yaptıkları bu öneri, askerî yönetim tarafından «Çok iyi olur, hemen bize bir rapor yazın» biçiminde değerlendirilmişti. Ne var ki 1981 bütçesi çıktığında siyasal partilere herhangi bir ödenek ayrılmadığı saptandı. Yoksa bu, geleceğe ilişkin bir gösterge miydi?.. Yani, partilerin kapatılacağına ilişkin bir gösterge mi?..

1981 yılı, askerî yönetim tarafından Atatürk'ün doğumunun 100. yılı olarak ilân edilmişti. Bu nedenle de arka arkaya çeşitli törenler, seminerler, kokteyller düzenleniyordu. 9 Ocak 1981 tarihinde CHP Kayyım Kurulu, Devlet Bakanı ve Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Kutlama Komitesi Başkanı Mehmet Özgüneş'e bir yazı yazarak «Ata-

türk ilke ve devrimlerine bilinç ve sorumluluk duygularıyla bağlı kişiler olarak, onun kurduğu ve ölüm tarihine kadar Genel Başkanlığını yaptığı CHP Kayyım Kurulu'na atanmış olmanın onurunu taşıdıklarını» açıklayarak, şunları belirttiler :

«Günümüz koşullarında Kurulumuz Kayyımlık görevi cümlesinden olarak Atatürk'ün vasiyetnâmesinin uygulanması gıbı manevî değeri büyük bir görevi de üstlenmiştir. Bu nedenlerden ötürü Kurulumuz, anılan bu onur verici kutlama törenlerinde yer almanın uygun olacağı inancını taşımaktadır. Bu görüşlerimizi Atatürk sevgisi ve saygısının bir ifadesi olarak kabul buyuracağınıza inanmaktayız.»

Bu yazılı başvuruya Devlet Bakanlığından hiç bir yazılı yanıt gelmediği gibi, CHP Kayyım Kurulu, 100. Yıl nedeniyle düzenlenen törenlerin hiçbirinde, protokol arasında yer almadı.

Acaba bu da mı geleceğe ilişkin bir göstergeydi?

Yine aynı tarihlerde gerek CHP, gerekse AP Kayyımlar Kurulunun benzer gerekçelerle yazdıkları iki yazı, o günlerin duygu ve düşüncelerini partiler açısından yansıtması nedeniyle oldukça ilginçtir. AP kayyımları 14 Ocak 1981 tarihinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına yazdıkları bir ön raporun «Tahlil» bölümünde şu görüşlere yer veriyorlar :

«Tarihimize 12 Eylül Askerî Harekâtı olarak geçecek operasyonun çoğulcu ve hürriyetçi demokratik parlamenter rejime karşı olmadığı gerek Sayın Devlet Başkanının demeçlerindeki ifadelerde, gerekse 7 sayılı bildiri ve 2325 sayılı kanunun mânâsında mündemiçtir. Halen maddelerinin büyük çoğunluğu mer'î olan Anayasamızın 56. maddesi siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak telâkki etmiştir. Böylece Türkiye'nin müstakbel siyasî hayatının siyasî partili olacağını ve kapatılmayan bugünkü partilerin muhtemelen bu hayatın bir parçasını teşkil edeceğini söylemek herhalde yanlış olmaz. Herşeyin eskisinden daha iyi olmasını ümit ve temenni ettiğimiz bu sonraki devrede, Adalet Partisi'nin de yer

alabilmesi için geçici dönemdeki fizikî ve maddî şartların idamesinin mümkün bulunması ise kayyım heyeti olarak bize tevdi edilmiş bulunmaktadır. Ancak, yukarda arz edilen şartlar muvacehesinde maddî imkânlarla maddî ihtiyaçların oransızlığı belirtilen görevin arzuya şayan bir şekilde yapılmasını imkânsız kılmaktadır.»

AP Kayyımlar Kurulu, bu yazının sonunda Sıkıyönetim Komutanlığı kanalıyla, askerî yönetimden maddî sorunlarına çözüm isteminde bulunurken, CHP Kayyımlar Kurulu da aynı istem için 13 Ocak 1981 tarihinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına gönderdiği yazıda şöyle bir girişi uygun görüyordu :

«12 Eylül 1980 Harekâtının getirdiği yeni düzen, ülkemizde demokrasiyi engelleyen etmenler ortadan kaldırıldıktan sonra amaçlanan sağlıklı demokratik düzene kavuşmanın tek yolu olarak belirmiştir. Demokratik düzen, siyasî partiler aracılığı ile işlerlik kazanabileceğine göre, bu partilerin güçlerini kaybetmemeleri, dolayısıyla korunmaları ereğini ortaya koyuyor. Aslında bu nedenledir ki, 12 Eylül'den sonra siyasî parti faaliyetleri geçici olarak durdurulmuş, fakat bu partilerin kapatılmaları düşünülmemiştir. Malvarlıklarının yönetilmeleri ve malî sorunlarının çözümü için de kendilerine Kayyım Kurul'ları atanmıştır.»

220 İdamlı İddianame

İdam istemiyle yargılanacaklarını TRT haberlerinden öğrenince tutuklu bulunan iki MHP'li, Avni Çarsancaklı ile Yaşar Okuyan, ayağa kalkıp oynamaya başladılar. Özellikle Türkiye İşçi Köylü Partililere şan olsun diye...

Uzun süredir haklarında hazırlanan iddianameden zaman zaman bilgi sahibi olan Dil ve İstihbarat Okulunda tutuklu MHP'liler, iddianamenin idam istemiyle sonuçlanacağını Sıkıyönetimdeki havadan az çok tahmin ediyorlardı. Hatta bu amaçla ziyaret günlerinde görüştükleri yakınlarına «eğer günün birinde radyodan bizim için idam istendiğini duyarsanız, sakın inanmayın, bu idam demek değildir» diyorlardı.

Aynı haberi aynı anda radyodan duyan MSP'liler,

gözleri yaşlı bir biçimde MHP'lilerin yattıkları koğuşa girdiklerinde, Çarsancaklı ile Okuyan'ı salonun ortasında göbek atarken görünce önce çok şaşırdılar, sonra duraksadılar, ardından ne söyleceklerini bilemediler, sonunda da sadece «galiba radyoyu duymadınız» diyebildiler. MSP'lileri gören MHP'lilerin tümü ayağa kalkarak MSP'lilerle kucaklaştılar. Ve haklarında idam isteminde bulunulan MHP'liler, bu istemden bir kaç dakika önce haberdar olmuş MSP'lileri «Merak etmeyin, bir şey olmaz» diye teselli ettiler.

Ne var ki, aradan şöyle bir saat geçince, idam isteminin ne demek olduğu MHP koğuşuna tüm ağırlığıyla çökmüştü. Koğuştaki ağır hava MHP'lileri teker teker ve bir bütün olarak derinden etkiliyor, tümü sık sık saatlerine bakarak havalandırma zamanının bir an önce gelmesini bekliyordu. Bahçeye çıkıp şöyle derin bir soluk alabilmek için... Ortalık birden öyle sessizleşmişti ki, dışardan biri kulağını içeri verse, orada 20 kişinin olduğuna asla inanmazdı.

Koğuştaki sessizliği, odasından çıkıp gelen Alpaslan Türkeş bozdu :

«Asıl hedef ben'im» diye söze başlayan Türkeş, yıllardır birlikte çalıştığı arkadaşlarına tek tek baktı. Ayakta durduğu yerde gözlerini bütün koğuşta uzun uzun gezdirdi. Kimsede çıt yoktu. Biraz önceki sessizlik, bu kez bir başka niteliğe bürünmüş, tüm gözler Türkeş'e yöneltilmişti. MHP Genel Başkanı konuşmaya devam etti :

«Sizlere bir şey olmaz. Partinin yöneticileri de, yani benim dışımdaki yöneticiler de, işte burada olsun diye bu kadar çok idam istediler. Sizleri de benim için yakıyorlar. Merak etmeyin. 220 idam istenen bir dâvada, böyle bir karar çok zor çıkar. Hem önce, sonuca da bakmayın siz. Şu iddianame bir gelsin, inceleyelim ve görelim bakalım.»

Aylar sürecek duruşmalarda, önceleri MHP'liler gösteri yapmayı deneyecekler, savcı ve yargıçlarla avukatları ciddi tartışmalara girecekler ve bu duruşmaların birinde avukat Kadri Eroğan hakkında soruşturma açıldığı-

nı göreceklerdi.

İlk duruşmalardan birinde iddianamenin okunması sırasında Savcının «Eski Genel Başkan» deyimini kullanması üzerine avukat Kadri Eroğan, yerinden fırlayarak şöyle bağırmıştı: «Türkeş bugün MHP'nin Genel Başkanıdır. Yarın da genel başkanı olarak kalacaktır. Benim de genel başkanımdır. MHP, tüm teşkilâtıyla dimdik ayaktadır.»

Bu cümleler, Eroğan hakkında soruşturma açılmasına yol açmıştı.

MHP duruşmasını yürüten yargıçlar ve savcı, daha sonra değişecek, yerlerini başka yargıç ve savcılar alacak, duruşmalar ilerledikçe tahliyeler de birbirini izler olacaktı... En son tahliye edilen MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş oldu. Türkeş, yaklaşık dört buçuk yılını tutuklu olarak geçirmişti.

V. BÖLÜM

SAĞDA VAKIF, SOLDA VAKIF

12 Eylül öncesinin Cumhurbaşkan Vekili İhsan Sabri Çağlayangil, 2 Nisan 1981 tarihinde Devlet Başkanı ve bir yıl sonrasının Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i Çankaya Köşkü'nde ziyaret eder.

Partilerin kapatılmasına doğru Türkiye dolu dizgin yol alırken, liderlerin siyasetten yasaklanmaları artık çok net bir biçimde açıklanmışken, CHP ve AP cenahlarında farklı yöndeki gelişmeler gözlenirken, bu arada Türkiye, arka arkaya Avrupa'nın çeşitli kurumlarından gelen parlamenter ve yetkilerin akınına uğrarken, Evren-Çağlayangil görüşmesi, dönemin en çarpıcı belgelerinden birini oluşturuyor.

Bu nedenle 2 Nisan 1981 tarihli görüşmenin tutanaklarına göz atmakta yarar var.

Görüşmenin başında Devlet Başkanı Evren, Çağlayangil'e, yurt dışından yapılan çağrılara «elbette katılabileceğini ve bu temasların hiç bir kısıtlamaya tâbi olmadığını, hattâ Sefarethanelerde misafir edilebileceğini» belirtiyor. Evren, Çağlayangil'in bu gezilerinde Türkiye'nin demokrasiye dönüş kararının kesinliğinden yabancılara söz edilmesinin yararlı olduğunu belirttikten sonra, «ancak bunların basında yer almasına izin vermezseniz iyi olur, çünkü bizi savunmak için sizi gönderdiğimiz gibi bir intibaın uyanmasını sakıncalı görürüm» diyor.

Daha sonra Evren-Çağlayangil görüşmesinde konu politikaya gellyor. Bundan sonrasını, virgülüne bile dokunmadan, tutanaklardan aynen izleyelim :

Evren — «Siyasetçilerle ilgili beyanlarınıza gelince, (Politikacıların hepsi bugünkü idarenin başarılı olmasını istiyor) dediniz. Eğer bu cümlenin başına, (aklı başında politikacılar) ibaresini koymasaydınız hemen itiraz edecektim. Aklı başında politikacı da o kadar fazla değil.

Biliyorsunuz, vaktiyle Ecevit, sizden aldığı ve Bakan yaptığı parlamenterlerle kabine kurdu. Yürümedi. İş sarpa sarınca, Adalet Partililer bana geldiler; (görüyorsunuz kötüye gidiyoruz. Bu hükümet çekilsin. İki Büyük Parti'nin iştirakiyle geniş tabanlı bir hükûmet kurulsun, biz razıyız.) dediler.

Halk Partisi'nin yetkilileriyle temas ettik. Ecevit; (Ortada bir hükûmet var, bizi düşürürlerse, o zaman düşünülür, şimdi niye çekilelim?) demiş.

Olmadı. Sonra o hükûmet düşürüldü.

Ben, Sayın Korutürk'e (Aman, Adalet Partisi'nin yine eskisi gibi, MSP ve MHP'li bir hükûmet kurmasına meydan vermeyiniz. Ancak, iki büyük Parti birleşirse, bugünkü şartların altından kalkılabilir) diye çok söyledim.

O, (MSP ve MHP dışardan destekleyecekler, hükûmet içinde olmayacaklar) dedi. Adalet Partisi'nin tek başına hükûmet kurmasını onayladı. Onun düşüncesi, biran evvel hükûmet buhranına son vermekti. Bu yolu tercih etti.

Bu sefer Halk Parti'liler bana geldiler.

(Bu iş yürümüyor. Ecevit Başbakan olmak istemiyor: İki Parti bir tarafsızın Başbakanlığında birleşsin, güçlü bir hükûmet kurulsun) dediler. Ben de kendilerine; (İnsaf edin. Onlar size başvurduğu zaman siz olmaz dediniz. Şimdi nasıl teklif edeceğiz? Aynı cevabı verirlerse ne diyeceğiz?) dedim. Tekliflerini reddettim.

Ama o hükûmet de yürümedi. İşin sonunu hep beraber gördük. Sizin, vekâlet sırasında gayretleriniz oldu. Çalıştınız, biz uyardık. Hiç biri kâr etmedi.

Eldeki Anayasa ile işleri yürütemiyorduk. Bunu Demirel de söylüyordu. Fakat, Anayasa'yı değiştirme zaruretini Ecevit kanadına bir türlü kabul ettiremedik.

Hiçbir şey kâr etmedi. Öyle öyle bugünkü duruma

geldik. Şimdi herkes (normale dönelim, dönelim ama, yine her akşam, Liderlerin biri inip, öbürü televizyona çıkacaksa, bir Erbakan, bir Ecevit, bir Türkeş, bir o söyledi, bir bu söyledi, sürüp gidecekse, 12 Eylül'ü niçin yaptınız?) diyorlar. Bunlara hak vermemek mümkün mü? Bu itibarla Liderler hakkında bir karara varmak zarureti doğuyor. Bu, sadece benim fikrim değil, Komutanlar da böyle düşünüyor, Silâhlı Kuvvetler de böyle düşünüyor, bütün kitle böyle düşünüyor. Bunun içindir ki, kararlıyız. Bu durumun geri gelmesine meydan vermeyeceğiz. Ama, bu iş çok zor. Bunu nasıl temin edeceğiz? Belki Anayasa'ya bir madde koyacağız. Belki başka bir formül bulacağız. Fakat kıstas ne olacak? Bizim takdirimize mi kalacak? Sadece Liderlere hasredilse olmayacak. Böylece yaşın yanında kuru da yanacak. Bir genel tedbir almak gerekecek. Bundan fazla bir endişe de duymamak lâzım. 27 Mayıs'ta da böyle olmadı mı? Geride bıraktığımız devrin politikacıları da bir dönem uzak kalabilirler. Ama, sizin içinizde de, Halk Partisi'nin içinde de cidden kıymetli, değerli kimseler var. Onları feda etmek de zor. Ne yapılacak, nasıl yapılacak? Bizi çok düşündürüyor. Bir yandan da kararlıyız. Bakalım ne olacak? Doğrusunu isterseniz, demokratik hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılarak bunalımlar çıkarılması, sade Türkiye'nin değil, Dünya'nın, özellikle Batı Avrupa'nın bir çok Devletlerinin derdi hâline geldi. İngiltere, Amerika, İsviçre gibi birkaç ülkenin dışında, demokrasi, dejenere ediliyor. Baksanıza, Amerika'da bile Reagan'ı vurdular. Doğrusunu isterseniz, ben Almanya'nın geleceğinden de endişe edyiorum. Bunlar, ya komünizme, ya Naziliğe yönelmenin tehlikesi içinde görünüyorlar. Demokratik rejimin iyi işletilmesi için mutlaka bir takım tedbirlere ihtiyaç olduğu anlaşılıyor.»

Çağlayangil — «Paşam, şahıslar üzerinde nasıl tedbir alınacak? Liderleri tasfiye etmek, şikâyetçi olduğunuz durumları önleyecek mi? O liderler gider, başkaları gelir. Bu sefer onlar televizyonlarda her akşam tartışmalara başlarlar. Liderleri değiştirmek, fiilleri ortadan kaldırmak olmaz ki! Ecevit gider, Ahmed gelir, Demirel gider, Meh-

med gelir. Tartışma bitmez kl! Ayrıca seçme, seçilme, Anayasa ile nasıl menolunacak? Cezaya çarpılmamış insanlara (siz bir devre seçilemeyeceksiniz, sabredin) demenin gerekçesi ne olacak? Eğer bunları Anayasa'ya koyarsanız, öyle Anayasa referansdan geçmez.

«Kararlıyız» diyorsunuz, iyi ama, yolu nasıl olacak? Bunu iyi düşünmek lâzım. Sonra politikacılar hakkında böyle bir karara varmış olsanız bile, bunu şimdiden niye ilân ediyorsunuz? Vakti gelince tartışmayı açardınız. Politikacıları da şimdiden karşınıza almakta yarar var mı?»

Evren — «Bu gibi güçlüklerin olduğu doğrudur. Politikacıların seçilme mes'elesini niye şimdi ortaya attığımızı soruyorsunuz. Bizim zamanımızda da bürokraside zorluklar çekiyoruz. Memurlar alışmış. (İleride ya Demirel, ya Ecevit gelir, nasıl olsa iş siyasî Partilere kalacak.) diyorlar. İş gördüremiyoruz. Halk boyuna şikâyetler yağdırıyor. Politikacılardan ümitlerini kessinler istedik.

Bu zorluklara karşı bizi teşvik eden, cesaret verenler de var. (Halk sizi tamamen destekliyor. Arzularınızı korkusuz gerçekleştirebilirsiniz) diyorlar. Ben bunlara uysam, veya Kaddafi yahud Saddam gibi olsam, hemen referanduma gidip kendimizi ortaya koymak yoluna giderdik. Ama Amerikan Dergisine verdiğim beyanatta da açıkladığım gibi, bu tezahürlere kapılmıyorum. Eksik olmasınlar, Allah razı olsun Millet destekliyor ama, halka güven olur mu? Beğendiği bir futbolcuyu stadyumda çılgınca alkışlar, kıyamet koparır. Ama aynı adam hele bir gol kaçırmaya görsün. Basar yuha'yı...

Bununla beraber sade ben değil, bütün Kumandanlar ve bizimle görüşenler, Liderlerin eski çekişmelerinin geri gelmemesini önleyecek tedbirlerin alınmasında ittifak ediyorlar.

(Bugün bile, Parti faaliyetleri sürdürülüyor. Toplantılar, buluşmalar eksilmiyor. Siz istedliğiniz kadar yasaklayın, başa çıkamazsınız) diyorlar. Bakalım ne yapacağız?»

Çağlayangil — «Paşam! Bizden size, sizden bize lâf getirenlere kulak verilirse, birbirimize gireriz. İki taraf da çok zararlı çıkar. Herşeye inanmayın rica ederim. Ben

size şerefimle teminat veririm ki, bizim tarafımızda Parti siyasî faaliyetleri yoktur. Demirel kendisini ziyaret edenlerle hasbihal dışında hiçbir programlı çalışmaya girmez. Herhangi bir büroya gitmez. Konuşmaları da, sabır ve intizar telkinleridir. Eğer arkadaş yemekleri, nikâh, düğün törenleri Parti faaliyetleri sayılıyorsa, o başka! Ecevit göz önünde koca büro açtı. Harıl harıl siyasî yazılar yazıyor. Onu siyasî faaliyet saymıyorsunuz. Hiç ses çıkarmıyorsunuz. Aslında o dergi işi göstermeliktir. O matbaa Ecevit hesabına işleyen bir Halk Partisi Merkezinden başka şey değildir.»

Evren — «Onları da biliyoruz. Arkadaşlar da bunun üzerinde durdular. Kapatılması veya Ecevit'in yazmaktan menedilmesi konuşuldu. Ben durumu incelettiriyorum. Derginin tirajı muntazaman düşüyor. Ecevit kendi kendini bitirecektir. Arkadaşlara (Bırakın yazsın, nasıl olsa bir hata yapacak, bir gaf yapacaktır. Kendi kaderini kendisi örecek. Bekleyelim) dedim.»

Çağlayangil — «Niye müsamaha ediyorsunuz?»

Evren — «Efendim, (parası yetmiyormuş. Geçim sıkıntısı varmış. O dergiden de para alıyormuş) dediler. Parası yoksa Dergide yine görev alır. Mesul Müdür olur, çalışır, yazı yazması şart mı? Ama yazıyor işte. Kendi kendisini ele verecektir.»

Çağlayangil — «Paşam! Ben eleştirmeye gelmedim. Siz derdi de devayı da ortaya koydunuz. O doğrultuda yürümek lâzım. Benim söylemek istediğim, bazı hususlara dikkati çekmektir. Şöyle özetleyebilirim :

Teferruata dalınırsa gaye görünmez hâle gelir. Zaman faktörü içerde dışarda çok önemlidir. Doğrusunu isterseniz, bu konuda bir rehavet görüyorum. Zamanı israf etmeyelim. Orduyu yıpratmayalım. Siyasete bulaştırmayalım. Herşeyin başı istikrardır, o tedbirlere önem verelim.»

Evren — «Sayın Çağlayangil, görüşleriniz doğru. Biz gayeyi daima gözönünde tutuyoruz. Eski durumlar geri gelmesin diye gerekli tedbirleri almaya çalışıyoruz. Birgün evvel işimizi bitirmeye de azimliyiz.

Görüyorsunuz, beş kişi kendimizi ortaya attık. Sllâh-

lı Kuvvetler camiasını kesinlikle siyasetten uzak tutuyoruz. Onda da başarılıyız.»

Çağlayangil — «Bu gibi hâllerde bünyeden gelen güçlükler, tehlikeler vardır. Aranızda ihtilâf çıkabilir. Altta kıpırdanmalar olabilir. Böyle durumlar var mı?»

Evren — «Böyle rivayetleri her zaman çıkarıyorlar. Sizin de kulağınıza bazı lâflar gelmiş olacak. Kat'iyyen böyle bir şey yoktur. Ne aramızda ihtilâf var, ne kıpırdanma..

Yok, beni vurmuşlar, veya vuracaklarmış da, yaverim önüme geçmiş, siper olmuş, onu öldürmüşler, ben telâşla Harp Okulu'na gelmişim. Orada da bir Yüzbaşı tecavüze teşebbüs etmiş. Onu da öldürmüşler. Neler, neler... Onun için ben her fırsatta açık açık bunları yalanlıyorum.»

Çağlayangil — «Yalanlamasanız daha iyi olacak. Ben bunların çoğunu duymamıştım. Sizin yerinizde olsam, bu konulara hiç değinmem. Ben bile sizi dinlerken, (ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Acaba birşey mi var?) diye üzülüyorum. Hiç ağzınıza almasanız daha iyi.»

Evren — «Ama bu sefer, söylenenlere inanacaklar.»

Çağlayangil — «Sayın Paşam! Size arz ettim. Herşeyin başı istikrardır. Kuvvetli hükûmettir. Biz, 65-71 arasında istikrarlı bir devre yarattık. Türkiye'ye en çok o devre yararlı olmuştur. İstikrar sağlanınca çatlak sesler kesilir.»

Evren — «Doğru söylüyorsunuz. Bunun üzerinde çok duruyoruz. Seçimlerde ekseriyet sistemini getirmeyi bile düşünüyoruz. Ama memleket çapında belirli oranda oy alamayan siyasî Partiler'in Meclis'e üye sokmamalarında kararlıyız. Bakalım ne yapacağız?»

Çağlayangil — «Paşam! İşiniz zor. İnanın ki, bütün kalbimizle başarılı olmanızın duacısıyız. Buna itimadınızı rica ederim.

Son olarak siyasetçilerin durumunu yeni baştan gözden geçirmenizde yarar olduğunu hatırlatıyorum.»

***

Arayış dergisi, bu görüşmeden bir buçuk ay kadar

önce yayın hayatına girmişti. Bu görüşmeden iki gün sonra ise Ecevit, bir vakıf kurma girişiminde bulunacaktı.

CHP'de Sonuçsuz Kalan Toparlanma Girişimi

Sonunda Şeref Bakşık Ecevit dahil 34 CHP üst düzey yöneticisine birer mektup yazarak, onlara çağrıda bulunmayı kabul etti.

CHP içindeki karşılıklı suçlamalar, çeşitli dönemlerde CHP yönetiminde bulunanlarla partilileri artık öylesine derinden etkiler hale gelmişti ki, sonunda bu işin CHP içinde en üst düzeyde ele alınmasına karar verilmişti. Hareketin başını çekenler de «Eski Genel Sekreter Yardımcısı» sıfatıyla Hasan Esat Işık, Ali Topuz ve İsmail Hakkı Birler'di. Herkes «Ne yapılması gerektiği» konusunda çeşitli düşünceler öne sürerken, Topuz, Işık ve Birler, bu işin daha organize bir biçimde ele alınması ve tartışılması fikrini ortaya attılar. Amaçları, kendi deyimleriyle, «asla yasaklara meydan okumak değildi.» Tüm politikacılarda olduğu gibi CHP'li parlamenterlerde de belli bir eziklik vardı. Yine kendi anlatımlarıyla «Meclisin kapatılmasına itiraz etmedikten sonra, aradan aylar geçince ortaya kahramanca çıkıp kılıç sallamak, olsa olsa Don Kişot'luk olurdu.» CHP içindeki sorunların hangi konular etrafında tartışılacağına ilişkin ortak bir metin hazırlayan üç eski genel sekreter yardımcısı, düşüncelerini «Genel Başkan Vekili» olarak Mustafa Üstündağ'a açtılar. Üstündağ, tüm zerafeti içinde «takdir edersiniz, özel sorumluluklar taşıyorum. Onun için temaslarımı yapmam lâzım. Genel Başkanıma danışmam lâzım. Onayladığını görürsem, ben de katılırım.»

Bir kaç gün sonra Hasan Esat Işık'a geldi Üstündağ:

— Çeşitli görüşmelerde bulundum. Şu anda siyasal faaliyet durdurulmuştur. Ama partinin son kurultayda seçilmiş bir yönetim kurulu vardır. Böyle bir kurul varken, eski genel sekreterler tarafından bir girişimde bulunulmasını doğru görmüyorum. İsteyenler, düşüncelerini Yönetim Kurulu'na yansıtsınlar. Yönetim Kurulu bunu ele alır ve belli bir doğrultuda yönlendirir.

Hasan Esat Işık :

— Genel Başkan istifa etti. Aradan geçen bunca zamana rağmen, Yönetim Kurulu, bu konuda herhangi bir faaliyet göstermedi. Geçmişteki faaliyetine bakarsak, bundan sonra da faaliyetlerinde etkin olacağını düşünmek oldukça güç.

Üstündağ :

— Takdir sizindir, dedi. Ve ayrıldı.

Bu görüşmeden sonra Topuz, Birler, Işık, yeniden bir araya gelecek ve ortaklaşa bir metin hazırlayarak çağrıda bulunacaklardı. Çağrının altına imzasını atması için eski genel sekreterlerden Şeref Bakşık'ı ikna ettiler. Bakşık, 11 mayıs 1981 tarihini taşıyan çağrısında, eski genel sekreter, genel sekreter yardımcısı, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Grup Başkan Vekillerini 23 Mayıs 1981 günü, saat 19.30'da Çankaya - Hoşdere Caddesindeki Hülya Restoran'da beklediklerini bildiriyordu.

Çağrı, CHP yönetiminde yer almış şu kişilere gönderilmişti: Çağrıdaki sıraya göre, Genel Başkan Vekili Mustafa Üstündağ, Genel Sekreter Yardımcıları Altan Öymen, Metin Somuncu, Erol Tuncer, Hayrettin Uysal, eski Genel Başkan Bülent Ecevit, Eski Genel Sekreter Şeref Bakşık, Eski Genel Sekreter Yardımcıları Uğur Alacakaptan, Deniz Baykal, Orhan Birgit, İsmail Hakkı Birler, İbrahim Cüceoğlu, İmadettin Elmas, Ferda Güley, Turan Güneş, Hasan Esat Işık, İbrahim Öktem, Cevat Sayın, İlyas Seçkin, Ali Topuz, Besim Üstünel; Cumhuriyet Senatosu Eski Grup Başkan Vekilleri Hüseyin Atmaca, Erdoğan Bakkalbaşı, Hıfzı Oğuz Bekata, Fikret Gündoğan, Hasan Fehmi Güneş, Recai Kocaman, Salih Tanyeri, Orhan Vural; Millet Meclisi Eski Grup Başkan Vekilleri Selçuk Erverdi, Coşkun Karagözoğlu, Hüdai Oral, Ali Nejat Ölçen, Metin Tüzün ve Necdet Uğur.

Çağrı mektubuna ek olarak, üç sayfalık ortak bir metin hazırlanmış ve bu metinde «ülke ve parti sorunlarının arkadaşlarca bir arada izlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmalarında uyulacak ilkelerle ilgili düşünceler» yer almıştı. Yemekte bir araya gelindiğinde, yapılacak tartış-

maların, hazırlanan metne göre, «Bugünkü yönetime karşı vaziyet almak, onu yıpratmak değil, tersine ülkenin esenliğe kavuşturulması ve özgürlükçü demokratik parlamenter sisteme dönülmesi yolundaki çabalarında yönetime yardımcı olunması» amacı güdülmeliydi. Ayrıca, «Yönetimin ülke yararına, ulus yararına her girişimi kamuoyu önünde açıktan desteklenmeli, eksik ya da yanlış bulunan davranışlar, karar ve eğilimler karşısında da görüşler aynı açıklıkta ortaya koyulmalıydı.»

Metnin «Genel ilkeler» bölümünde ise şu cümleler dikkat çekiyordu:

«Sorunlara yaklaşımımızda 'parti partiliden, parlamento partilerden, vatan hepsinden üstündür' görüşü daima egemen olmalıdır.»

«Atatürk ilkelerinin özüne, ruhuna sahip çıkılmalıdır. Atatürk ilkelerini doğru yorumlama, değerlendirme ve bunlar doğrultusunda hareket etme, ona duygusal bağlılık gösterilerinden daha önemlidir.»

«Türkiye Cumhuriyetinde siyasal yaşamda nihaî yetkili ve sorumlu makamın Parlamento olması gerektiği unutulmamalıdır. Parlamentonun ve diğer kuruluşların dekorlaştırılması, fiilî otoritenin bunlar dışında odaklaştırılması hevesleri, uygun olduğu sanılan ortamlarda filizlenir. Bu konuda çok dikkatli olunmalıdır.»

Yenilecek yemeğin parti açısından önemiyse, şu noktalarda özetleniyordu:

«Bu ortak çalışmaların amacı, durdurulmuş olan siyasal parti çalışmalarını bir başka biçimde başlatmak ve yürütmek değildir. Bu nedenle bir örgütlenme ve yönetim görev ve işlevi üstlenmek düşünülmemiştir. Amaç, kişisel çabaların birleştirilmesi yoluyla daha sağlıklı değerlendirmeler yaparak, ortaya çıkacak görüşlere ağırlık kazandırmak, dolayısıyla ülke sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilmektir.»

«Bu girişim ve yapılacak çalışmalar, parti içinde belli kişi ve gruplar için ya da belli kişi ve gruplara karşı değildir.»

Önce Şeref Bakşık'ın, sonra Ali Topuz'un, sonra Hasan Esat Işık'ın ve ardından da İsmail Hakkı Birler'in telefonları çaldı: Ankara Sıkıyönetim Komutanı kendilerini «bir görüşme için hemen rica» ediyordu. Bakşık'ın imzasını taşıyan çağrı mektubu nasıl olmuşsa olmuş, yemekten bir gün önce Tercüman Gazetesinde yayınlanmıştı. Aslında bu tür çağrıların ya da açıklamaların, o dönemde, gazetelerde yayınlanmasına bile gerek yoktu. Biz gazeteciler, o dönemde, böyle bir çağrı ya da benzer bir metin aldığımızda, aynı metnin hemen hemen aynı dakikalarda Sıkıyönetim makamlarının eline geçeceğini o kadar iyi biliyorduk ki; nasıl oluyorsa oluyor, bu tür çağrılar ya da girişimlerden Sıkıyönetimin çok kısa bir süre içinde haberi oluyordu. Ama bu kez haber Tercüman gazetesinde doğrudan yayınlanmıştı.

Bakşık, Topuz ve Işık, yaklaşık bir saat sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun'la, onun Mamak'taki odasında «olayı değerlendirmeye» başlamışlardı. Birler, o sabah İstanbul'a gitmişti. Onun için bu görüşmede bulunamamıştı. Papyon kravatlı, siyah elbiseli garsonun getirdiği çaylar içilirken, Sıkıyönetim Komutanı Ergun söze girdi :

«Biz metni inceledik. Elbette kendi aranızda toplanıp yemek yiyebilirsiniz. Ama yönetim, böyle bir yemeği siyasî bir faaliyet olarak değerlendiriyor.»

Şeref Bakşık :

«Sanırım bir değerlendirme hatâsı var, çünkü sizin de elinize geçen metinde biz böyle bir yemeğin siyasî faaliyet olmadığını özellikle vurguladık.»

Recep Ergun :

«Metinde 'bu siyasî faaliyet değildir' diye yazılması, böyle bir toplantının siyasî faaliyet olmadığını göstermiyor. Bunun için sizden rica ediyorum, arkadaşlarınıza lütfen haber verin ve toplantıyı iptal edin.»

***

Işık, Birler ve Topuz'un önderliğinde yürütülen bu hareket daha amacına ulaşmadan, Sıkıyönetim tarafından yasaklanmıştı. Ama CHP örgütü ve yönetici kadroları, böy-

le bir çağrıdan kendilerine ciddî düşünceler üreteceklerdi. Partiler kapatıldıktan, Anayasa kabul edildikten ve 1983 başlarında siyasal faaliyetlere yeniden izin verildikten sonra sol kanatta çeşitli gruplar parti kurma girişiminde bulunacaklardı. Bunlardan biri doğrudan, bizzat İsmail Hakkı Birler'in kendisi olacak, ama o yemek çağrısı «Eski Genel Sekreterlerin» ya da «9'ların hareketi» adı altında yeni bir partileşme hareketine sahne olacaktı. 9'lar Hareketi, kaynağını işte bu yemek çağrısından alacaktı.

Bizim Ev'den 14 Mayıs'a

Celâl Yardımcı, «27 Mayıs cefa, 12 Eylül sezâ'dır» diye konuşmaya başlayınca, 14 Mayıs Vakfı bürosunda bir araya gelenler Celâl Bayar'ı 12 Eylül Harekâtı üzerinde ne düşündüğünü ilk kez öğrenmiş oldular.

14 Mayıs Vakfı, 1980 yılının başında kurulmuştu. İsim babası, hattâ kuruluşun gerçekleştirilmesi düşüncesini ilk üreten, Celâl Bayar'dı. 1950'lerde 10 yıl iktidarı elinde bulunduran ve bugün artık tarihe «Eski Demokratlar» olarak geçen Demokrat Parti'nin hayatta kalan bakanları ve milletvekilleri, 27 Mayıs'tan sonra ve özellikle siyasal afla birlikte hapisten çıktıktan sonra, yine Celâl Bayar'ın düşüncesiyle kurulan ve onun çevresinde gelişen «Bizim Ev» kulübünde bir araya geliyorlardı.

1980'lere gelindiğinde «Bizim Ev», işlevini artık yitirmiş, birbirine duygusal bağlarla bağlı olan «Eski Demokratların» sosyal bir kulübüne dönüşmüştü. Zaten 1970'lerde siyasal ürününü de vermişti: Ferruh Bozbeyli'nin başını çektiği Demokratik Parti. Demirel'e karşı yürütülen muhalefetin başını «Bizim Ev» sâkinleri çekmiş, muhalefet politikaya Demokratik Parti kadrosuyla yansımıştı.

Şimdi artık yeni bir kuruluş gerekliydi. Celâl Bayar düşündü ve kuruluşun adını, hattâ kurulma biçimini de buldu: «14 Mayıs Vakfı.»

14 Mayıs Vakfı'nın amaçları arasında, yayınlanan resmî senedine göre, «Demokrasi ve millî irade prensibinin vazgeçilmez hedefinde çalışmalar yapmak, hürriyetçi de-

mokratik düzen kavramının değerlendirilmesi istikametinde çalışmalar yapmak, hukuk devleti fikrini yaşatmak ve yaymak için çalışmalar yapmak, demokrasi içinde kalkınmamızın tek hedefi olan Atatürk medeniyetçiliğini yaşatmak ve yaymak üzere çalışmalar yapmak» gibi ilkeler yer alıyordu. Başkanlığını Amerika İndiana Üniversitesi Osmanlı Tarihi Eski Öğretim Üyelerinden Profesör Orhan Köprülü yürütüyordu. Genel Sekreterliği ise, daha sonra Büyük Türkiye Partisi ile Doğru Yol Partisinde yer alacak olan Refik Sunol üstlenmişti. Eski Demokratların yanısıra Vakfın en faal üyeleri arasında Hüsamettin Cindoruk bulunuyordu. Neredeyse yirmi beş yıldır Celâl Bayar'ın yanından hiç ayrılmamıştı. Bir anlamda «siyasal kariyerini» Bayar'ın yanında tamamlamıştı. Daha sonra Büyük Türkiye Partisi kurucuları arasında yer alacak, ve ondan da iki yıl sonra Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığına seçilecek olan Hüsamettin Cindoruk 14 Mayıs Vakfı'nda yürütülen çalışmaların odak noktasını oluşturuyordu.

Siyasal faaliyetler durdurulmuş, ama partiler henüz kapatılmamıştı. Tıpkı CHP'liler gibi, AP'liler ve onların dayandığı «İstanbul Gurubu» da bir arayış içindeydi. Merkez bürosu Taksim Gümüşsuyu'nda bulunan 14 Mayıs Vakfı «demokratik rejimin yeniden yerleşmesine» yönelik düşünce jimnastiklerinin yürütüldüğü bir yer haline gelmişti. İstanbul'da sağ, vakfın çevresinde kenetlenmişti. Normal parlamenter düzene geçildiğinde, ortaya çıkacak «çekirdek kadrolar» 14 Mayıs Vakfı'nın çatısı altında yetişiyordu. Hattâ, Cindoruk'un deyimiyle «vakıf yeni siyasî kadroların fikri yığınak noktasını da teşkil» edecekti. Vakıf sanki «sağda bir sığınak» yeri olmuştu. Celâl Bayar'ın fahrî başkanlığında bir sığınak...

***

«12 Eylül yapılmasaydı, Türkiye'ye komünizm gelecekti» diye söze başladı Celâl Bayar, «onun için 12 Eylül'ün desteklenmesi lâzımdır.»

Sonra ağır ağır masanın çevresindekilere döndü:

«Askerî rejimin ya da müdahalesinin aslında bir ülkeye rahatlık getirdiği pek görülmemiştir. Meselâ, ben Yas-

sıada Kâbusu'nu aklımdan hiç çıkarmıyorum ve unutmuyorum. Ama, o dönemde sokak nümayişlerlyle bir iktidarı devirmeye çalıştılar. Yapılan ihtilâlle de Atatürk'ün kurduğu meclisi kapattılar. Ben Cumhuriyetçiyim. O sebeple 27 Mayıs'a karşıyım. Yine aynı sebeple 12 Eylül'ün muvaffak olmasını istiyorum. Şimdi askerî yönetim devleti kavrayan, Cumhuriyeti kollayan bir anayasa yapmalıdır.

12 Eylül'de askerler terör ve anarşiyi önlediler. Devlete ve cumhuriyete yönelmiş saldırıyı durdurdular. Millî Misak sınırlarını tehlikeden korudular, tekrar söylemekte fayda görüyorum ki, 12 Eylül desteklenmelidir.»

Bayar'ın «İstanbul'daki Sağ Kesime» verdiği bu talimat doğrultusunda 14 Mayıs Vakfı çevresinde bu yönden çalışmalar hızlanırken, vakfın yöneticileri «demokrasi» düşüncesinin de işlenmesinden yanaydılar. Yani, sadece Bayar'ın vurguladığı «cumhuriyeti kollamak» değil, aynı zamanda «demokrasinin de kollanması» düşüncesi vakfın çevresinde toplanan, Bayar ve ekibine göre çok genç olan bir kadro tarafından pratiğe indirgeniyordu.

Böyle bir pratiğin en canlı örneklerinden biri 23 Nisan 1981 yılında düzenlenen paneldi. «Atatürk ve Ulusal Egemenlik» konusunun işlendiği panel, ayrıca herkese açık bir yarışmayla da desteklenmişti.

Ama, vakıf sadece panelin düzenlendiği, Bayar'ın anılarını ve düşüncelerini aktardığı basit bir «klüp» değildi.

Gümüşsuyu'ndaki vakıf merkezinin geniş salonunu kaplayan masanın çevresinde tanınmayan tek kişi yoktu nerdeyse. Hayrettin Erkmen, Mükerrem Sarol, Sebati Ataman, Celâl Yardımcı Samet Ağaoğlu «eski demokratları» temsil ederken, onlardan sonraki kuşağın temsilcisi olarak Mesut Erez, Ahmet İhsan Kırımlı, Orhan Oğuz, Memduh Yaşa, Yaşar Bor, Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan derin bir sohbete dalmışlardı.

Hemen hemen her ay İstanbul'da bir araya gelen bu ekip günün siyasal koşullarını değerlendiriyor, askerî yönetime ne gibi yardımda bulunabileceklerini ele alıyor

ve «sağ için bir siyasal strateji» geliştirmeye öncelik tanıyordu.

Vakıftaki bu toplantıların önemi siyasal partilerin kapatılmasından sonra çok daha fazla görülecekti. 1981 yılında düzenlenen bu toplantıları 1982 dönemi buluşmaları izleyecek, yeniden kurulacak partilere egemen olması gereken ilkeler, örgütlenme modeli, hattâ isimlendirme İstanbul'da 14 Mayıs Vakfı'ndan yönlendirilecekti.

İlginçtir, bu sohbetlere katılanlar daha sonra farklı partilerde görev alacaklardı. Örneğin, Memduh Yaşa, Ahmet İhsan Kırımlı Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne giderlerken, Mehmet Gölhan ve Hüsamettin Cindoruk Büyük Türkiye Partisi deneyinden geçtikten sonra Doğru Yol Partisi'nde bir araya geleceklerdi. Mesut Erez ise, faaliyetleri daha başlangıçta tıkanmış bulunan Aydın Yalçın Gurubu arasında görülecekti.

Beyaz Güvercinli Vakıf

Avukat Özcan Atalay vakfın tüzel kişilik kazanmasını Bülent Ecevit'in hapse girmesinden önceki bir güne yetiştirmeye çalışıyordu. Ecevit BBC'de yayınlanan bir demecinden dolayı 1981 Aralık başında ilk kez hapse girecekti. Yıllar yılı Ecevit'in yanında bulunmuş, ama perde arkasında kalmayı başarmış avukatı Özcan Atalay da şimdi Ecevit'e «bir jest» olsun diye, vakfın yasal işlemlerinin tamamlanması için var gücünü harcıyordu.

Ecevit'in genel başkanlıktan istifasından sonra iki amacı vardı: Önce gazetecilik yapmak, sonra da bir vakıf kurmak. Gazetecilik 21 Şubat 1981 tarihinde «Arayış» Dergisinin birinci sayısıyla Ecevit için yeniden başlamıştı. Vakıfla ilgili çalışmaların ilk ise, 14 Nisan 1981 tarihine rastlıyordu.

Alman, İskandinav ve Avusturya Sosyal Demokratlarından esinlenmişti Ecevit. Sosyal örgütlenmeye ve sosyal çalışmalara ağırlık verilmesini istiyordu. 12 Eylül öncesinde demokratik sol çevrede gördüğü aksaklıktan rahatsız oluyor, bunun sosyal demokrat hareket için eksiklik olduğunu görüyordu. Parti yoluyla bu tür çalışmalar

yapma alışkanlığını yerleştirmekten umut kestiğinden dolayı, parti dışında ve ilerde başlayabilecek siyasal hayatın yine dışında ama, ona paralel olarak, sosyal çalışmalara ve örgütlenmeye yönelik ve özellikle de geniş halk kesimlerinin, demokratik örgütlenme, sosyal çalışma konusundaki eğitimine yönelik bir kuruluş oluşturmakta yarar görecekti. Bu nedenle de, o günlerde çevresinde bulunan kişilere «yeni bir vakıf kurma» düşüncesini açmıştı.

«Ulusal Gelişme ve Eğitim Vakfı» işte bu düşüncelerden doğacaktı. 14 Nisan 1981 günü Or-An'da Ecevit'in evinde bir araya gelenler, birbirlerine şöyle bir baktılar: Sendikacılardan Muzaffer Saraç, Kemal Sarısoy, Uğur Batmaz, Cevdet Selvi, avukat Özcan Atalay, İbrahim Öztürk, Basri Babalı, Fevzi Baştürk, Yener Kaya, Yetkin Aröz vardı. Ecevit amacını açıkladı:

«Çağdaşlaşma ve demokratikleşme herşeyden önce bir eğitim sorunudur. Hem aydınların özeğitimi, hem de kitle eğitimi. Bunu idrak edenlerin başında Atatürk ve İsmet Paşa'nın yanısıra, Mithat Paşa ve Şinası gelir. Köy Enstitülerine öncülük etmek Atatürk ve İsmet Paşa için, bu düşüncenin ürünüdür. Biz de şimdi böyle bir çalışma amacıyla bir vakfın çevresinde bir araya geleceğiz, eğer katılırsanız...»

Ecevit daha sonra sorulan birkaç soruyu yanıtladı ve şu noktanın üzerinde durdu:

«Kurucuların politikacılardan olmamasına özellikle dikkat ettim. Bu tür çalışmaların politikacılardan soyutlanması gereğine inanıyorum, yoksa iş çabuk yozlaşıyor.»

Bu toplantılara daha sonra Murat Oktar, İsmail Aşıkoğlu, Özcan Ültanır, Ökkeş Avni Başdoğan gibi isimler de katılacaktı. Ama, bir-iki toplantıdan sonra iş biraz tavsayacak ve çalışmalara ara verilecekti.

1981 Ekimine gelindiğinde Vakıf çalışmalarını Ecevit yeniden hızlandırmıştı. İlk toplantıda bulunan isimlere yenileri de katılmıştı. Ecevit özellikle Halil Tunç'un vakıfta kurucular arasında bulunmasını istiyor ve ona konuyu açıyordu. Bu öneri Ecevit ile Halil Tunç arasında yıllardır sü-

ren beraberliğin ilk somut adımını oluşturuyordu. Nitekim bu öneriden yaklaşık iki yıl kadar sonra Halil Tunç kendisine teklif edilen tüm parti kuruculuklarını geri çevirecek ve Ecevit'in yanında yer alacaktı.

Vakıf kurucuları arasında yer alacak olan İsmail Hakkı Aydınoğlu ise, vakıf kuruculuğu için imza attığında, gerçekte politikaya giriş için imza atmış olduğunu, yine ancak iki yıl sonra farkedecekti. Halil Tunç'un «gözden düşmesinden» sonra Demokratik Sol Parti hareketi Aydınoğlu'na kucak açacak, ama onun ömrü de pek fazla sürmeyecekti.

Siyasal Bilgiler Fakültesinden Prof. Ruşen Keleş, Türk Dil Kurumu eski Başkanı Şerafettin Turan, Mustafa Orhan, Muhsin Bilgehan, Tahir Doğaç, Osman Keyman, Ahmet Tınmaz, Şükrü Tezcan ve Necdet Atalay'la birlikte kurucular listesinde yer alacaklardı.

Vakıf kurulduktan sonra Özcan Atalay'ın yaptığı çağrıda şöyle deniyordu:

«Tüm ilgililerin özen göstermesini dilediğim bir ilkeyi de, hoşgörünüze sığınarak değineceğim. Vakfımızın hiçbir siyasal amacı yoktur. Hiçbir kişi ya da kurumla bağlantılı olmadığı kesinkes bellidir. Çalışmalarımızın vakfın amacına uygun çabalar olacağından kimsenin kuşkusu bulunmamalıdır.»

Vakfın amacı ise resmî senedinde açıklık kazanıyordu:

«Vakıf gelişmekte olan ülkemizin ekonomik, toplumsal, kültürel ve tarım sorunları üzerinde araştırma ve çalışmalar yapıp, sorunların ülke bütünlüğü içinde çözümüyle ilgili öneriler hazırlayarak, çözümüne yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.»

Vakıf çalışmaları CHP kesiminde bomba gibi patladı. Genel başkanlıktan ayrılan Bülent Ecevit «yoksa şimdi yeni bir parti kurma hazırlıkları içine mi giriyordu»?... İşte, bu soru CHP çevresinde çalkalandı, durdu. Üstelik, vakıfta hiçbir politikacının kurucu olarak yer almayışını, CHP'liler «kendilerine karşı Ecevit'in yürüttüğü hareketin

somut bir sonucu» olarak değerlendiriyorlardı.

O günlerde Ecevit'le arası çok iyi olan Gençlik ve Spor Eski Bakanı Yüksel Çakmur girdiği CHP çevrelerinde herkese yukardan bakıyor, «Ecevit'in yanınaa yer almış olduğunu» rastladıklarına gururla anlatıyordu. Hattâ, o günlerde «Ecevit'in yanında ve karşısında olmak» iki uzlaşmaz kavram olarak dilden dile dolaşıyor, tartışmalar dönüp dolaşıp bu noktada odaklaşıyordu. Vakıfta fiilen yer almamasına rağmen, Yüksel Çakmur işte yine böyle bir sohbet toplantısı için Mustafa Üstündağ'ın Dostlar Sitesindeki evine gitmişti.

Çakmur ve arkadaşları o tarihlerde henüz kuruluşunu tamamlamamış olan vakfı kastederek «yeni parti, yeni ruh, yeni kadro» sloğanıyla ortada dolaşırken, etrafta da çeşitli dedikodular dolaşıyordu. Yok Ecevit Orhan Eyüpoğlu'nun cenazesinden sonra Üstündağ'ı arabasına almamış, yok kapıyı suratına çarpmış gibi dedikodular. Üstündağ bunlardan rahatsız olmuş, bir gün Ecevit'i ziyarete gittiğinde konuyu açmıştı:

«Sayın genel başkanım (Ecevit'in istifasına rağmen, Üstündağ yaşamını yitirinceye dek Ecevit'e hep 'genel başkanım' diye hitap etmeyi sürdürecekti) siz hiç kimsenin suratına kapı çarpmayacak kadar nazik ve alçak gönüllüsünüz. Bunu herkes biliyor, ama yine de bu tür dedikoduların size şu günlerde yakınlığı ile tanınanlar tarafından yayılmasından partililer rahatsız oluyorlar.»

Ecevit Üstündağ'ın sözünü hemen kesti:

«Sayın Üstündağ, biliyorsunuz bu arkadaşlar 12 Eylül'e yakın günlerde partiye sahip çıkmışlardı. Şimdi sizden gördükleri ilgisizlik karşısında kendilerini mağdur hissediyorlar, kendileriyle bir görüşseniz...»

Aynı gün akşamüstü Üstündağ'ın Dostlar Sitesindeki evinde Altan Öymen, Hayrettin Uysal, Erol Tuncer, Metin Somuncu «partinin görev başındaki yönetimi» olarak «Ecevit'e yakın gurubu» kabul ettiler. Yüksel Çakmur, Alişan Canpolat, Ömer İhsan Paköz ve Akif Aksaç içeri girdiklerinde karşılıklı gerginlik hemen göze çarpıyordu.

Çakmur'u tutmak mümkün değildi:

«Sizler Bülent Beyi arkadan hançerlemek istiyorsunuz, size onu hançerletmeyeceğiz. Bülent Beye biz sahip çıkacağız.»

Altan Öymen dayanamadı:

«Sen nasıl sahip çıkıyorsun peki?.. Bak, biz 12 Eylül öncesinde de, sonrasında da hep yanında olmaya çalışıyoruz.»

Öymen CHP yönetiminin yaptığı 12 Eylül öncesi girişimlerini ve Meclisteki faaliyetleri, kürsüden yapılan konuşmaları ve kulislerde sürdürülen faaliyetleri özetledi.

«Bu Altan Beyefendi ne demek istiyor» diye bağırarak ayağa kalkan Çakmur ve arkadaşları Üstündağ'ın evini terkettiler.

Çakmur ve arkadaşlarının bu davranışı, Ecevit'in de Üstündağ'a «bu arkadaşlarla bir konuşsanız» sözüyle bir araya getirilince, Ecevit'in dışladığı CHP çevrelerinde, «Ulusal Gelişme ve Eğitim Vakfı» ilerde kurulacak yeni bir partinin mayalanması olarak değerlendirecekti.

Ecevit dışarıya karşı «partililer Ecevit yeni bir parti kuruyor diye boşuboşuna kaygılanıyorlar» diyordu. Ama, hazırlanan vakıf senedinin girmesini istediği bazı ilkeler de, vakıfta çalışanlara bile, aynı imajı veriyordu.

Vakfın «malî bağış kabul etmesi, şube açmak yetkisine sahip olması, işletmeler aracılığıyla gelir sahibi olabilmesi» gibi çok temel üç kuralın vakıf senedinde yer almasını Ecevit özellikle rica etmişti. Özcan Atalay da bu istekler doğrultusunda bir metin hazırlamıştı.

Bu tür ilkeleri vakıf kurucularının çoğunluğu «ilerde bir yeni partinin ilk tohumu» olarak değerlendirirken, Ecevit sürekli olarak «hayır, değildir» itirazında bulunuyordu.

Belki de, gerçekten değildi. Daha siyasal partiler kapatılmamış, sadece siyasal faaliyetler durdurulmuştu. Ama, buna rağmen, vakfın kullandığı amblem bugün kuruluş hazırlıkları yaklaşık iki yılı aşkın süredir devam eden Demokratik Sol Parti'nin amblemiyle karşılaştırılırsa, bazıları için «evet, vakıf aslında ilerde partiye dönüşecekti» yargısı daha da kesinleşebilir.

Vakfın amblemi mavi zemin üzerinde, sola doğru bakan ve uçmaya hazırlanan, kanatlarını çırpmakta olan beyaz bir güvercindi. Demokratik Sol Parti'nin bugünkü amblemi yani.

Vakfın senedini hazırlayan, bir ara Ecevit'in kendisine genel vekâletini verdiği Avukat Özcan Atalay, daha sonra Demokratik Sol Parti'nin tüzük çalışmalarına da katılacaktı. İşte vakıf toplantıları Kızılay'a yakın bir sokakta, Adem Yavuz Sokak'taki Atalay'ın avukatlık bürosunda yapılacaktı.

1981 yılının Aralık ayında Ecevit hapse ilk kez girerken, artık vakıf tüzel kişilik kazanmış bulunuyordu. Senedi resmî gazetede yayınlanmıştı. Buna rağmen, günün birinde Atalay'ın bürosuna gelen polisler vakfın belgelerini istediler. İlginçtir, aynı tarihlerde vakfın kuruluşuyla birlikte sağ basında yayımlanan yazılar «vakfın yeni bir partiye dönüşeceğine ilişkin tahminlerde» bulunuyordu. 18 Mart 1982 günü büroda el konulan tüm belgelere dayanılarak Vakıf Ankara Asliye Hukuk Mahkemesince kapatılacak, her bir kurucunun elli bin lirayla katıldıkları toplam bir milyon lira bankada bloke edilecekti.

Vakfın Adı: Türk Silâhlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı.

Vakfedenler: Orgeneral Kenan Evren, Orgeneral Nurettin Ersin, Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Orgeneral Sedat Celasun, Oramiral Nejat Tümer.

Tescili Veren Mahkeme: Ankara 3. Asliye Hukuk Hakimliği. 17.5.1982 gün, 1982/313 E. 1982/338 K. sayılı.

Vakfın Gayesi: Silâhlı Kuvvetlerde yaptığı görev sırasında hayatını kaybeden ve sakat kalan er ve erbaşların kendilerine, eş ve çocuklarına ve bakmakla yükümlü oldukları kimselere sosyal ve ekonomik destek olmak ve çocuklarını okutmak.

Vakfın Mal Varlığı: 5.000 TL.

Vakfın Organları :

a) Genel Kurul, b) Yönetim Kurulu, c) Genel Müdür.

Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıf-

lar hakkındaki tüzüğün 18. maddesi gereğince ilân olunur.

***

3 Haziran 1982 tarihinde resmî gazetede yayınlanan bu vakıf örnek gösterilecek ve Ecevit'in kurduğu vakfın mahkemece kapatılmasına karşı, «Türk Silâhlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı»ndan örnekle Yargıtay'a başvurulacak ve Yargıtay mahkemenin kapatma kararını bozacaktı.

Şu sırada vakıf resmen var. Ama, fiilen yok.

***

«Ulusal Gelişme ve Eğitim Vakfı»nın mahkemece kapatılması kararı için Yargıtay'a gidilmiş, kapatma kararı Yargıtay'da bozulmuştu. Ama Arayış dergisi ile ilgili kapatma kararını bozmak için başvurulacak bir yetkili ya da makam yoktu. Çünkü dergi, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının, 1402 sayılı Sıkıyönetim yasasından aldığı yetkiyle kapatılmıştı.

Ecevit'in «Ben bundan sonra gazeteciliğe dönüyorum» savı ile kurduğu dergi, 21 Şubat 1981'de çıkmıştı. Bu haftalık dergi, 1 Mart 1982'de Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldığında, 54. sayısı basılmıştı. Arayış, yayını boyunca bir kez toplatılmış, iki kez de hakkında dava açılmıştı. Ecevit'in «gazeteciliği», yaklaşık üç buçuk ay sürebilmişti.

16. sayısı «Ecevit Veda Ediyor» kapağı ile çıkmıştı.

***

«11 Eylül 1980 tarihinde parlamento üyesi bulunan siyasî parti mensuplarıyla her kademede siyasî parti yöneticisi ve mensuplarının Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasî veya hukukî yapısıyla ilgili olarak, kendi anlayışları doğrultusunda sözlü veya yazılı beyanda bulunmaları, veya makale yazmaları ve bu amaçla toplantı yapmaları yasaklanmıştır.»

2 Haziran 1981 tarihinde yayımlanan, siyasî tarihimizde «52 Sayılı Bildiri» olarak geçen bu bildirinin gerekçesini, 3 Nisan 1982'de, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Bursa'da halka açıklayacaktı; Devlet Başkanı, Hamzakoy'dan Ankara'ya getirildikten sonra, iki büyük

parti liderinin kendilerine konan yasaklara bir süre uyduklarını belirttikten sonra şöyle demişti:

«Ancak, kısa bir süre sonra kim akıl verdiyse, bunlardan biri parti başkanlığından istifa etti. Etti ama, faaliyetlerine yine parti başkanı gibi de devam etti. Bir mecmua çıkararak mevcut yönetimle mücadeleye kalkıştı. Bir süre buna da müsaade ettik. Ama öyle bir hal aldı ki, 52 sayılı Millî Güvenlik Konseyi kararını çıkarmak lüzumu hasıl oldu.»

Gerçekte 52 sayılı bildiri, 6 Kasım seçimlerine gelinceye dek, yani yaklaşık iki buçuk yıl süreyle, ülkede, uyulması gereken kurallar dizisini ve yasaklar zincirini oluşturan en önemli MGK kararı olacaktı.

Bu bildiriyle Sıkıyönetim uygulamalarının ve Sıkıyönetim Komutanlıklarının koydukları yasakların herhangi bir biçimde tartışılması, kamu davası açılıncaya kadar haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılan siyasî parti, işçi teşekkülleri, meslek kuruluşları, dernek ve siyasî kişilerle ilgili olarak kamuoyunu yanıltıcı ve ilgilileri etkileyici yazı yazmak, sözlü veya yazılı beyanda bulunmak, yorumlar yapmak, kesinlikle yasaklanıyordu. Ülke, 52 sayılı bildiriyle boyutları çok geniş olan bir yasaklar dizisine adım atmış oluyordu.

***

Süleyman Demirel, bildiriyi okudu, şöyle bir düşündü, çevresindekilere dönerek «Bu bildirinin boyu bizi tutmaz» diyerek elinde tuttuğu Arayış dergisinin o günkü sayısını havaya kaldırdı :

— Bunun boyunu tutar!

52 sayılı bildirinin sadece «Arayış'ın boyunu tuttuğu» yargısı, Demirel'in 12 Eylül dönemi boyunca belki de ilk ve son yanılgısı olacaktı. Çünkü bu bildirinin daha sonra «herkesin boyunu tuttuğu» görülecekti...

***

Ecevit :

— 52 Sayılı Bildiriyle askerî yönetim kendine göre bir çözüm yolu bulmuş oldu. Arayış Dergisi o sırada kapatılmadı. Benim yazı yazmam yasaklandı. Ama ondan sonra

da Arayış'ın satışı büyük ölçüde düştü. Benim yazı yazdığım sürece, yanlış anımsamıyorsam, haftalık satış 60-70 bin dolaylarındaydı. Fakat sonra büyük düşüş oldu. Aslında kalitesinde önemli bir farklılık olmadı. Hattâ bazı bakımlardan, gazetecilik tekniği açısından gelişti. Ama «Ecevit ne diyor?» diye merak ettikleri için okuyanlar, anlaşılan, büyük ölçüde bıraktılar.

İş Bankası Yönetim Kurulu İçin Üye Aranıyor

Cezmi Kartay: «Paşam, biz sekiz-dokuz kişi önereceğiz. Fakat bunların seçiminde hangi seçimi kullanacağız?» dedikten sonra çayını yudumladı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun, «Siz bu seçim için ne gibi kıstaslar düşündünüz?» diye Kartay'ın sorusuna bir başka soruyla karşılık verdi. CHP Kayyım Kurulu Başkanı Cezmi Kartay, bir kaç gün sonra yapılacak İş Bankası Genel Kurulu'nda Yönetim Kurulu'na girecek CHP'li adayların saptanması için Ankara Sıkıyönetim Komutanıyla konuşmak zorunda kalmıştı. 1981 Martında, CHP, yasal varlığını sürdürmekte olduğu ve Atatürk'ün vasiyetinden bu yana da İş Bankası Yönetim Kurulu'na sürekli üç üye vermiş bulunduğundan dolayı, şimdi, aynı yasal kuralın yerine getirilmesiyle karşı karşıyaydı.

Ancak bu kez ülkede olağanüstü bir rejim vardı. Geçmiş yıllarda olduğu gibi CHP yönetimi tarafından belirlenecek kişilerin Genel Kurul'da yapılacak bir seçimle İş Bankası Yönetimine girmeleri, günün koşullarında o kadar kolay değildi.

Cezmi Kartay «bizim adaylarımızın önce Atatürkçü olması gerek diye düşündük» yolundaki ilk ilkesini açıkladıktan sonra şöyle devam etti:

«Cumhuriyet Halk Partisi bu hususta, içinde bulunduğumuz olağanüstü koşullara rağmen, karar yetkisine sahip olduğuna göre, önereceğimiz kişiler, elbette CHP eğilimli ya da CHP üyesi olacaklar. Bizim düşündüğümüz üçüncü ilke İş Bankası Yönetim Kurulu'na girecek CHP'li-

lerin eski parlamenterlerden oluşmasıdır. Sizce bu mümkün mü?»

Korgeneral Ergun:

«Bu doğrultuda olunca, sanırım anlaşırız. Ama bazı parlamenterler olmayabilir. Meselâ haklarında Sıkıyönetim davası açılmış olanların İş Bankası yönetimine girmeleri sakıncalı olabilir.»

Kartay, bu görüşmeyi önce genel başkan vekili Mustafa Üstündağ'a aktardı. Üstündağ bir gün izin istedi. Ertesi gün elinde on isimle birlikte geldi ve Kartay'a «bunları bildirebilirsiniz» dedi.

İşin ilginç yanı, Bülent Ecevit de Cezmi Kartay'a İş Bankası yönetim kuruluna girmek üzere on isimden oluşan bir başka liste göndermişti. Listelerdeki farklılığı görünce, Kartay Ecevit'e gitti. Ecevit «farklı isimler olabilir, ama ben önerilecek isimler arasında özellikle Sırrı Atalay ile Yüksel Çakmur'un yer almasını istiyorum» diyordu.

İki ayrı liste birkaç gün Ecevit - Üstündağ - Kartay arasında dolaşıp duracak, dördüncü ya da beşinci gün Üstündağ kan ter içinde Kartay'ın kayyımlık görevini yürüttüğü Köroğlu Sokaktaki bürosuna girdiğinde müthiş yorgun bir ifadeyle «İnanın, sayın Kartay» dedikten sonra kendini bir koltuğa atacak ve «Diyebilirim ki, bu seçim için beş yıllık ömrüm gitmiştir» yolunda konuşacaktı.

Kartay yeniden Korgeneral Ergun'un odasındaydı.

— On kişilik listeyi getirdim, paşam.

— Listede bir orgeneral ismi var mı?

— Var, paşam. İrfan Özaydınlı'nın adını veriyoruz.

— Muhsin Batur yok mu?

— Yok.

— Batur Paşa'yı listeye koyun o zaman lütfen.

— Bu onur meselesidir. Sizinle daha önce bir öngörüşme yapmıştık. Şimdi de listeyi savunuruz.

— Parlamenterler için kimleri düşündünüz? Ben gerekli yerlerle görüştüm. Parlamenter olması biraz zor olacak.

— Paşam nasıl olur? Bir başka partiden örnek vereyim size. Meselâ Ahmet İhsan Kırımlı Ziraat Bankası Yönetim Kurulundaydı ve kendisi eski bir parlamenter.

— Bunu biliyorum. Ben size üç isim söylesem ne dersiniz? Muhsin Batur, Sırrı Atalay ve İlyas Kılıç...

— Muhsin Batur olmaz.

— Neden?

— Listenin yapısında bir özellik var. Biz, emekli bir orgeneral olarak İrfan Özaydınlı'yı düşündük. Şimdi siz, onu çıkartıp Batur'u tercih ediyorsunuz.

Görüşme bu şekilde bir ara kilitlenmeye doğru giderken, Kartay şöyle bir öneri getirdi:

— Paşam, o zaman isterseniz şöyle yapalım: Siz, CHP kayyımlığına Sıkıyönetim olarak bir yazı yazın ve 'şu isimleri istiyoruz' diye bize bildirin.

Korgeneral Ergun, bu öneriye yanaşmadı:

— O zaman sizde ve bizim elimizde bulunan ortak isimlerden hareket edelim.

İş Bankasının 1981 Martındaki Genel Kurulunda, Banka Yönetim Kurulu'na CHP'yi temsilen Sırrı Atalay, İlyas Kılıç ve bir bayan öğretim üyesi, Doçent Yüksel Uzel seçildiler. Bayan Uzel, kayyımlardan Profesör Vahdet Aydın'ın kürsüsünde doçentti.

Sırrı Atalay, İş Bankası Yönetim Kurulu üyeliğinden Bankanın 1982 Martında yapılan Genel Kurulundan bir gün önce istifa etti.

O Genel Kurul'da İş Bankası sermayesinin arttırılması ön görülüyordu. Kapatılmış olmasına rağmen, CHP yönetimi, Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirttiği «İş Bankasındaki CHP payına» manevî anlamda sahip çıkmayı düşünüyordu. Bu karşı çıkışın en iyi yeri de kuşkusuz, yaklaşmakta olan İş Bankası genel kuruluydu. Aslında «Atatürk'ün vasiyeti ve CHP'ye bırakılan İş Bankasındaki miras» o günlerin en çok tartışılan konularından biri haline gelmişti.

Kapatılmış CHP'nin yöneticileri, sermaye arttırımı sırasında «Atatürk'ün vasiyetine dokunulduğunu» öte sürüyorlar ve buna teknik bir çözüm istiyorlardı.

Genel Kurul'dan birkaç gün önce Ecevit'in evinde yapılan bir çay sohbetine Sırrı Atalay ile aralarında sadece bir soyadı benzerliği olan avukat Özcan Atalay da eşleriyle birlikte katılmışlardı. Avukat Atalay, eski parlamenter Atalay'a bir önerge hazırlamıştı. Bu önergeyle İş Bankası Genel Kurulunda bankanın sermaye arttırımına karşı çıkacak bir metin hazırlanmış oluyordu.

Sırrı Atalay, «Tamam» diyerek önergeyi cebine koydu, ama Genel Kuruldan bir gün önce görevinden istifa etti. Dolayısıyla böyle bir önerge de Genel Kurula sunulamadı.

Sırrı Atalay, istifa gerekçesini şöyle açıklayacaktı:

«Ben üst düzeyde görevler yaptım. Cumhurbaşkanlığı vekilliği yaptım. Eğer istifa etmeseydim, bir gün sonra Genel Kurul'da zaten azledilecektim. Bu kadar üst düzey görevler üstlendikten sonra, Genel Kurulda da olsa azledilmeyi içime sindiremezdim.

***

Demirel'den Dışişleri Bakanlığına

Süleyman Demirel, yurt dışından gelen parlamenterlerin ya da bir kuruluşu temsilen Türkiye'ye gelen yetkililerin istisnasız tümüyle görüşüyordu. Aslında bu görüşmeler, gelen yabancıların istekleri üzerine Ulusu Hükümetinin bakanları ile, Ecevit'le, Sendika yöneticileri ile ve basın kuruluşları ile de tek tek gerçekleşiyordu. Türkiye'nin o günkü konumu ve almakta olduğu yol konusunda karşılıklı sorular ve tahminler ele alınıyordu.

Diğer görüşmecilerden farklı olarak Demirel yaptığı görüşmelerin tutanaklarını 12 Eylül'den sonra siyasal partiler kapatılıncaya dek Dışişleri Bakanlığına gönderiyordu. Gelenlerle neler görüşmüş, onlar neler sormuş, Demirel hangi karşılıkları vermiş, ne gibi değerlendirmelerde bulunmuş gibi konuları içeren tutanaklar...

2 Mayıs 1981 tarihinde Kuzey Atlantik Asamblesi Güney Bölgesi Alt Komite Başkanı Vander Stoel ve Norveçli üye Bayan Mona Rokke ile yapılan görüşme tutanağına

göre Demirel'den bazı alıntılar :

«Anarşi meselesinde büyük bir mücadele verilmeye devam olunuyor. Tabii ki, 5.500 cinayet, 4.000'i aşkın soygun, bir o kadar hapisane firarisi, 100'ü aşkın sabotaj ile 300'e yakın devlet güvenlik kuvvetleri mensubunun şehid olduğu bir tablonun şerirlerini, liderlerini ve beyinlerini tesirsiz hale getirmek, ülkenin hâlâ en baş meselesidir...»

«Politika ve politikacı üzerinde yapılacak tasarruflar, demokrasiye geçildiği zaman, meselelerini azaltmış bir Türkiye değil, meselelerini çoğaltmış bir Türkiye ortaya koymamalıdır...»

«Bize göre hakka, adalete ve vicdana sığmayan her tasarruf yanlıştır ve böyle tasarrufların ömrü yoktur.

Şimdi biz Silâhlı Kuvvetlerimizin giriştiği mücadeleden başarı ile çıkmasına duacıyız. Türkiye'nin zaafa uğramaması ve uğratılmaması lâzımdır...»

2 Mart 1981 günü Batı Avrupa Birliği Asamblesi Savunma Komisyonu üyeleriyle yapılan konuşma tutanaklarından bölümler:

«Maravelle — Bize partilerin yeniden şekillendirilmeleri hakkında görüş aktarıldı. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Demirel — Partileri kapatıp yeni partiler kurulması suretiyle ne sağlanacağını bilmiyorum. Demokrasi halkın halk tarafından halk için idaresi olarak tarif edilirse, siyasî teşkilâtlanmayı cebrî şekilde yapmanın ne imkânı, ne de yararı vardır. Yani siyasî teşkilâtlanmayı Ankara'da plânlayıp, halka empoze etmek mümkün değildir. Mevcut partiler kapatılır, yenisi kurulursa, halkın vicdanî ve siyasî kanaatlerinden vazgeçip, yeni bir siyasî güç oluşturacak şekilde bir yeni siyasî partinin etrafında toplanacağını sanmıyorum.

1960 Demokrat Parti denemesi ortadadır. DP kapatılmıştır. DP'ye giden reyler parçalanmıştır. Ama, çok kısa bir süre sonra, bu reyler bir istikamette toplanmıştır. Kanaatime göre, halkın Türkiye'de yıllardır oy veregeldiği partiden vazgeçmesi, böyle yaptığı için nedamet duyma-

sına bağlıdır. Böyle bir durum söz konusu değildir. Ufak - tefek kaymalar olabilir. Ama, bunların Türkiye'deki siyasî düşünceleri tümüyle geçersiz hale getirecek vüs'atte olacağını hiç sanmıyorum. Türkiye'de parti kurmak zaten serbesttir. Eğer böyle bir parti gerektiriyor idi ise, böyle bir parti kurulur ve yaşardı. Çok partili hayata geçtikten sonra siyasî parti kurmanın yine herhalde serbest olacağına inanıyorum.

Böyle bir durumda gerçekten milletin yeni bir partiye ihtiyacı varsa kurulur ve hayatiyet bulur. Mevcut partileri kapatarak yeni bir siyasî düşünceye hayatiyet vermek, kanaatimce mümkün değildir.

Dejarden — Millî Savunma Bakanlığında verilen brifingte 'Siyasetçilerin şahsî ihtiraslarına kapılarak ülkeyi içinden çıkılmaz hale getirmeleri askerî müdahaleyi zorunlu kılmıştır' denildi. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Demirel — Bu tartışmalara girmekte yarar görmüyorum. Ancak, siyaseti yasaklasanız dahi, ülkenin idaresini üstlendiğiniz zaman, alınan kararlara herkes «doğru» demez. «Doğru» diyenler de olur, «doğru değil» diyenler de olur. Siyaset orada başlar.

Siyaset ve siyasetçiden vazgeçmek mümkün değildir. Siyasetçi devlet ile millet arasında köprüdür. Bu köprü kaldırıldığı zaman, bunun yerini kim alacaktır? İşin felsefesine girmek istemem. Ancak, dünyanın demokrasi ile idare edilen her ülkesinde, köprü görevini siyasetçi yapar.

Bir ayrım yapılmaksızın siyaset ve siyasetçi tümü ile kötülendiği zaman, demokratik idareyi kim yürütecektir? «Yeni kadrolar yetişir, onlar yürütür» denilebilir. O kadrolar da bu memleketin ve bu milletin çocukları olacaktır, dışardan ithal edilmeyecektir. Bir süre sonra o kadrolar için de aynı kötüleme yapılabilir.

Siyaset ve siyasetçiyi tümü ile kötülemenin demokrasiyi imkânsız hale getireceğine kaniyim. Doğru ve insaflı olduğuna da, kani değilim.

Lepre — Kurucu Meclise siyasetçilerin alınmayacağı ifade olunmuştur. Milletin siyasî temayülleri nazar-ı dik-

kate alınmadan hazırlanacak anayasa, şeklî bir demokrasi yaratmaz mı?

Demirel — Bildiğim kadarıyla, şu anda Kurucu Meclisin nasıl kurulacağı hakkında henüz bir karar yoktur. Demokrasinin iki türlüsü olmaz. Sizin ülkenizde demokrasi ne ise, Türkiye'de de odur. Bizim içine düştüğümüz duruma bakarak, bir ülkenin demokrasi ile idare edilemeyeceği veya her ülkenin kendine özgü bir demokrasi icad edeceği hakkında bir kanaate varmak yanlıştır. Kanun ve nizam hâkimiyetinin sağlanmasında uğradığımız müşkilât, demokrasinin kusuru olmaktan ziyade, devletimizin işleyişindeki tıkanıklıktan doğmuştur.»

22 Nisan 1981 günü Avrupa Konseyi Asamblesi Başkanı De Koster ile yapılan görüşmeden bölümler:

«De Koster — Türkiye'nin istikbalini nasıl gördüğünüzü öğrenmek istiyorum.

Demirel — Ben demokrasi fikrinin ve demokrasi düşüncesinin savunucusuyum. Millette başlayıp, millette bitmeyen ve onun rızasına dayanmayan bir idareye kimse demokrasi demez. Demokrasiyi yeniden kurmak, Türk milletinin işidir. Bizim size «Türkiye'de demokrasiyi kuruverin» demek, aklımızdan geçmez. Yalnız Türkiye'yi köşeye sıkıştıracak, Türk Devleti ve Milletinin zaafa uğramasına sebep olacak hareketlerden kaçınmanızı isteriz.

De Koster — Avrupa Konseyine Türkiye'nin üyeliği için ne düşünüyorsunuz?

Demirel — Ben Türkiye'nin Avrupa'dan kopmasına karşıyım.»

Dönemin Dışişleri Bakanı İlter Türkmen Avrupa Konseyi Başkanı De Koster ile Demirel arasındaki görüşmenin Demirel tarafından Dışişleri Bakanlığına gönderilmesi üzerine AP genel başkanına üç satırlık bir mektup gönderecekti:

«Pek Muhterem Beyefendi,

Avrupa Konseyi Asamblesi Başkanı De Koster ile yaptığınız görüşmenin zaptını aldım.

İçten teşekkürlerimi sunar, bu vesile ile derin saygılarımı yenilerim.»

Dışişleri Bakanlığına gönderilen bu tutanaklar, hiç kuşku yok ki, en kısa süre içinde ve belki de aynı gün doğrudan Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren ile MGK üyesi diğer komutanlara sunuluyordu.

Böylelikle, Demirel yabancılara neler söylemiş olduğunu doğrudan kendisi MGK'ya iletmiş oluyordu.

Ecevit'in «Arayış» Dergisindeki yazıları ile Demirel'in bu sözleri birleştiğinde, askerî yönetimde de faaliyetlerini durdurulmuş olan siyasal partiler hakkındaki düşünceler giderek berraklaşıyordu...

VI. BÖLÜM

...VE SİYASAL PARTİLER KAPATILIYOR

Türkiye'de siyasal partilerin kapatılması tek başına ele alınamaz. Anayasanın geçici maddeleri ile Siyasal Partiler Yasası'nın geçici maddeleri, siyasal partilerin kapatılma kararı ile bütünleşir. Çünkü söz konusu geçici maddelerle siyasal parti kadrolarına getirilen siyaset yasaklamaları, partilerin kapatılması ile bütünleşir. Bu nedenle partilerin kapatılması, Anayasa ve Siyasal Partiler Yasası'nın geçici maddeleri «bir manzume» oluşturur.

Millî Güvenlik Konseyi'nin o tarihte kendine yardımcı danışman sivil kadrolarıyla yaptığı görüşmeler sırasında konu ilk kez gündeme geldiğinde, en önemli danışmanların başında gelen Emin Paksüt, «ihtilâlln liderini kısıtlayan mantık yoktur» derken, gerçekte partilerin kapatılması ve siyasal kadroların yasaklanmasının «bir bütün» olduğuna dikkat çekmek istiyordu.

Yine Paksüt'ün tanımlamasıyla Türkiye'yi 12 Eylül'den partilerin kapatıldığı 16 Ekim 1981'e getiren ve oradan da 1983 seçimlerine götürecek olan olaylar zincirine egemen mantık kendisi tarafından Konsey üyelerine, başta Evren olmak üzere, bir toplantıda şöyle aktarılıyordu :

«Şimdi şöyle farzedelim: siz Yeşilköy'den bir uçak kaldırdınız. Esenboğa'ya ineceksiniz. Uçağın Esenboğa'ya salimen ineceği an, seçimin yapılacağı gündür. O halde Esenboğa'ya salimen inmek için havaalanında bir düzenleme yapmanız gerekir. Yani, Esenboğa'daki pisti inişe müsait hale getirmeniz gerekir. Kullandığınız uçağı yeniden Yeşilköy'e döndürmeniz artık söz konusu değildir.

Çünkü uçağın Yeşilköy'den kalktığı an 12 Eylül'de ülke yönetimine el koyduğunuz andır. Uçakta da 45 milyonla birlikte uçuyorsunuz. Esenboğa'da bazı maceracıların pisti işgal etmelerine izin vermemeniz gerekir. Bu maceracılar pistte çukurlar açmış olabilirler. Havaalanı binası işgal edilmiş olabilir. Pistte çukur açılması ya da havaalanı binasının işgal edilmesi söz konusu olmasa bile, o günkü hava şartlarından dolayı alan meselâ sisle kaplanmış olabilir. Sizin vazifeniz, kaldırdığınız bu uçağı, yolcularıyla birlikte, emniyetle Esenboğa'ya indirmenizdir. Yolcularla birlikte alana inerken, emniyeti düşünülmesi gereken kişiler arasında uçağı kullanan beş kişi de vardır. Yani yolcuların emniyeti sağlanırken, bu beş kişinin emniyeti sağlanmış olmalıdır.»

İşte Esenboğa'daki pistin temizlenmesi, o tarihte varolan siyasal partilerin kapatılmasıyla mümkün olabildi. Pistte çukur açabileceklerin, ya da havaalanı binasını işgal edebileceklerin önüne Anayasa ve Siyasî Partiler yasasındaki geçici maddelerle geçildi. Cumhurbaşkanlığı Konseyi düşüncesi de «uçağı kullanan dört kişinin emniyeti» için düşünüldü. Millî Güvenlik Konseyi ve o tarihteki Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, yani uçağın kaptanı ise 1982 Anayasası'nın halk tarafından kabulü ile birlikte Cumhurbaşkanlığına seçildi.

Partilerin kapatılması ve ondan sonraki yılın kasımında Anayasa'nın halkoyuna sunulmasından sonra geriye tek bir iş kalacaktı: Havaalanını kirletmeyecek yeni partilerin kurulması.

Siyasal Partiler ve lider kadrolarıyla ilgili ilk izlenimler, kaynağını 12 Eylül öncesinden alıyordu. Gerçi 12 Eylül'e gelirken ve oradan da partilerin kapatıldığı 16 Ekim 1981'e giderken, siyasal kadroların ve özellikle liderlerin tutumları, böyle bir kararda elbette çok fazla etkiliydi.

Ama, 12 Eylül'den önce kontenjan senatörü Adnan Başer Kafaoğlu ile büyükelçi Coşkun Kırca'nın hazırladıkları «Yeni Anayasa taslağı»na hattâ bir ara ihtiyaç bile görülmemişti.

Bunun da çok ötesinde, çok çarpıcı bir tarihsel gerçek olarak, askerlerin ülke yönetimine el koyma biçimlerinin «daha ince bir yöntemi», yine bu sivil kadrolar tarafından, bir ara düşünülmüştü. O günlerde sürekli olarak «yetkisizliğinden» yakınan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, konuyu bir gün, kendi seçtiği kontenjan senatörleriyle görüşürken, «Cumhurbaşkanının yetkisi rejimin tehlikeye düşmesi halinde bile yok» demişti. Bunun üzerine kendi seçtiği senatörlerden hukuk profesörü Safa Reisoğlu, «Cumhurbaşkanının başlıbaşına yemini, cumhurbaşkanına bu hakkı verir» demişti. Adnan Başer Kafaoğlu da «Bir maddelik yasa getirelim, cumhurbaşkanı, olağanüstü durumlarda emirnamelerle ülkeyi idare edebilir diyelim» önerisinde bulunmuştu. Kafaoğlu, bu öneriyi Fransız Anayasası'nın 16. maddesinden aktarıyordu. Fransız Anayasası'nda olduğu gibi getirilecek tek maddelik bu yasa ile, Cumhurbaşkanı, daha geniş yetkilerle donatılmış olacaktı.

Hattâ Korutürk'ün görevinden ayrılması, TBMM'nin Cumhurbaşkanı seçemeyişi günlerinde bile, hele hele 12 Eylül'den bir, bir buçuk ay kadar önce, 1980 Ağustos başlarında, daha sonra askerlere yardımcı olacak sivil kadrolar, «yönetime müdahalenin bu tür bir anayasal değişiklikle» gerçekleşmesi düşüncesini ortaya attılar. Anayasada böyle bir ek maddeyle yapılacak değişiklik, ülkeyi ardından referanduma götürecek, Meclisler de seçimlere gidecekti. Bu arada son 20 yıl içinde karşılaşılan siyasal tıkanıklıkların nedenleri olarak görülen seçim ile siyasal partiler yasaları da tıkanıklıkları önleyecek değişikliklere uğrayacaktı.

Kafaoğlu, 1980 ağustosunda bu düşüncesini Emin Paksüt'e açtığında, Paksüt, «Türkiye böyle bir inceliği taşıyamaz» karşılığını verecekti. Evren'le 12 Eylül öncesinde de sık sık bir araya gelen Paksüt, dönemin, askerlerin en güvendiği kişilerinin başında geliyordu.

Söz konusu değişikliğe giderek doğrudan bir müdahalenin belki de yapılmaması düşüncesi yine o tarihlerde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e, «Böy-

le bir değişiklikle bunlar aslında Ecevit'i de, Demirel'i de yeniden getirmek istiyorlar» diye yansıtılacaktı. Oysa böyle bir düşüncenin ardında «bazı kişilerin korunması» diye bir niyetin olmadığını, bu düşünceyi savunanlar, çok sonraları uzun uzun açıklayacaklardı.

Dolayısıyla, daha 12 Eylül'den önce ve de elbette 12 Eylül'le birlikte «siyasal partilerle lider kardolarının ne olacağı» olgusu, komutanları sürekli düşündürecekti.

12 Eylül'den sonra partiler ve özellikle liderler açısından askerî yönetim, eğer deyim yerindeyse, üç kez «şok» geçirdi: Bunlardan ilki Ulusu Hükümeti'nin kurulması sırasında eski parlamenterlere görev önerildiğinde, onların bu görevi kabul edip etmemek için liderlerine başvurması; ikincisi, 12 Eylül'den sonra görevde kalan ya da yeni görev alan bürokratların siyasal liderlerle ilişkilerini sürdürmeleri; üçüncüsü ise 12 Eylül'den sonra geçen bir yıl içinde, gerek Evren'in yaptığı konuşmalar ve gerekse yayınlanan bildirilere rağmen, Konseyin değerlendirmelerine göre «liderlerin yönetime direnmesi» idi.

Bu «üç şok», askerlerde öylesine derin bir iz bırakmıştı ki, MGK sonunda «siyasal partilerin yeni düzene ayak uyduramayacakları» sonucuna vardı. Partileri kapatarak ülkenin siyasal yapısını değiştireceklerine ve bunun da Anayasanın geçici maddeleri ile sağlanacağına inandılar. Parti kapatmak, Anayasadaki ve Partiler Yasasındaki geçici maddeleri işletmek yoluyla, ülkenin siyasal yapısının değişikliğe uğrayacağını düşündüler.

Bu temel düşüncelere bir kaç nokta daha eklemek gerekecekti. Örneğin başlangıçta komutanlar 12 Eylül döneminin daha kısa süreceğini düşünmüşlerdi. Ama arada geçen zaman içinde, Evren'in deyişiyle, «pisletilen tencerenin temizlenmesi» için yaklaşık 406 ayrı konuya çözüm bulmak gerekmişti. Yani 406 ayrı soruna el atılmıştı. O tarihlerde MGK Genel Sekreterliğinde oluşturulması düşünülen «Devlet Durum Merkezi» işte el atılan bu konuların fazlalığından ve her birinin kendi içinde yoğunlu-

ğu nedeniyle çözüm arama gerekçesinden kaynaklanıyordu.

Siyaset tarihimiz içinde ayrıca incelenmesi gereken çok çarpıcı bir olgu da kuruluşu, oluşması, işleyişi, çalışmaları ve sonucu ile birlikte herhalde Danışma Meclisi'dir. Ancak asıl çarpıcılık işte bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Baştan beri özetlenen tüm izlenimlere, gözlemlere, yargılara, askerlerde oluşan düşüncelere rağmen, partilerin kapatılmasından üç ay önce kuruluş yasası açıklanan Danışma Meclisi Yasasının bir maddesi, bu tarihsel süreç içinde olağanüstü dikkat çeker. İlgili yasanın bir maddesinde aynen şu ilke yer alır: «Danışma Meclisi'ne mevcut siyasî partilerden kontenjan üyesi aday gösterilemez.»

Bir başka deyişle 1981 yılının 29 Ekiminde göreve başlayacak olan Danışma Meclisi için yayınlanan yasa, partilerin kapatılmasından üç ay önce hâlâ siyasî partilerin varlığını kabul eder.

Siyasal partiler 16 Ekim'de kapatılırken, Danışma Meclisi bundan 13 gün sonra, 29 Ekim'de göreve başlamıştı. Peki, Danışma Meclisi Yasasının çıkmasıyla partilerin kapatılmasına dek geçen üç aylık süre içinde ne olmuştur da partilerin kapatılması düşüncesi uygulamaya dönüşmüştür?

Danışma Meclisi Yasası hazırlanırken, bir ara, muhtarlar, ihtiyar heyetleri ve belediye meclis üyeleri «birer seçmen» olarak düşünülmüştü. Her ne kadar 12 Eylül'den sonra bu organlardaki kişilerin önemli bölümü değiştirilmiş olsa bile, bunların çoğunluğu yine de bir siyasal parti üyesi idi. Liderlerle askerî yönetim arasında bir yıllık deney askerlere bu kişilerin «Danışma Meclisi seçmeni» sayılması cesaretini vermemişti. Dolayısıyla bu kişilerin seçmenliği düşünülürken, birdenbire, partilerin Danışma Meclisi çalışmalarını ve hattâ ondan da önce yapısını etkileyecekleri düşünüldü. Muhtarlar, İhtiyar heyetleri, Belediye Meclis üyeleri seçmen olarak düşünülür-

ken, askerlerin karşısına yeniden partiler ve onların yöneticileri çıkıyordu...

Danışma Meclisi yasasının ilkeleri, Meclisin işleyiş biçimi, ondan da önce üyelerinin nasıl ve kimlerden oluşacağına ilişkin siyasal partilerden tepkiler gelmişti. Özellikle üye seçimi hem CHP, hem de AP tarafından ciddi eleştirilere uğruyordu. Belki bunlar o günün basınına yansımıyordu ama, eleştirileri içeren raporlar, günü gününe, düzenli bir biçimde Evren'in masasına ulaşıyordu.

MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan zaten sevilmiyordu. MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş «orduya politika sokmak istediği için» zaten affedilmiyordu ve hiç bir zaman da affedilmeyecekti. Bülent Ecevit ile Süleyman Demirel ise, ülkeyi 12 Eylül öncesine getiren iki önemli sorumlu olarak görülüyor ve bunlara da çok soğuk bakılıyordu. Komutanlar arasında «Demirel ile Ecevit varken, ve de onların partileri varlıklarını sürdürürken tencerenin temizlenmesi çok zor olur, bu nedenle partileri kapatmak gerek» görüşü sık sık dile geliyordu.

Devlet Başkanı Evren her fırsatta halka gidiyor, ülkenin dört bir tarafında konuşmalar yapıyordu. Her gezisinden belli izlenimlerle dönüyor ve sonuçta bu izlenimler komutanlar arasında ortaklaşa değerlendiriliyordu. Geziler sonrasında yapılan değerlendirmeler, Millî Güvenlik Konseyi'ni şu yargıya götürmüştü :

«Yaptıklarımızın ülkede kalıcı hale gelmesi ancak siyasal partilerin kapatılması ile mümkündür.»

Kapatmadaki Sorun: CHP'nin İş Bankasındaki Payı

1981 Ekim başlarında Devlet Bakanı İlhan Öztrak, kabine arkadaşı Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu'na «önümüzdeki günlerde galiba partilerle ilgili bir karar alınacak» dediğinde, aslında siyasal kadrolarla ilgili bir yıl sonra Anayasa'nın geçici maddelerinde yer alacak beş ve on yıllık siyasal yasaklar da belirmeye başlamıştı.

Bu konuşmadan bir ay kadar önce ise MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık, o günlerin Çankaya'daki danışmanı, 1982 Temmuzundan sonrasının Maliye

Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu'na «partileri feshedeceğiz» demişti. Saltık «feshedeceğiz ama, malvarlıkları ve özellikle CHP'nin Atatürk'ün vasiyeti sonucu İş Bankasındaki payı ne olacak, diye düşünüyoruz. Bu işin o tarafını bir düşünür müsünüz?» diye ekledi. Kafaoğlu, «Neden feshediyorsunuz?» diye sorunca Saltık Paşa, «Başka çâre kalmadı» karşılığını verdi. Kafaoğlu sorularını sürdürdü :

— Neden başta feshetmediniz?

Saltık Paşa :

— Yanlış yapmışız.

Partilerin feshedilmesine ilişkin yasa, belli aralıklarla MGK'da yaklaşık bir ay tartışılacaktı. Malvarlıklarının, özellikle Atatürk'ün vasiyetinde belirttiği CHP'nin İş Bankasındaki payı nedeniyle!.. Atatürk'ün, vasiyetinde CHP'nin olmasını istediği İş Bankası payı'nın, partinin kapatılmasıyla birlikte hazineye devri, askerleri düşündürüyordu.

***

İlginçtir, Atatürk'ün vasiyeti ile birlikte gündeme gelen CHP'nin İş Bankasındaki payı, yine Atatürk'ün vasiyeti ile birlikte Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nu da gündeme getiriyordu. Dil Kurumu ile Tarih Kurumu'nun kapatılmaları da işte parti kapatılmaları ile birlikte yeni bir gündem maddesi oluşturuyordu. Her iki kurumun kapatılarak «Atatürk, Dil, Tarih ve Kültür Yüksek Kurumu»nun oluşumu işte bu günlere dayanıyordu.

***

Çankaya çevresinde partilerin kapatılmasına ilişkin daha sonra şu tür değerlendirmelere sık sık rastlanacaktı :

«Ordu, 12 Eylül'de ülke yönetimine istemeyerek el koydu. Ama bunu ne partiler, ne de liderler anlayabildi. Bir önemli lider, dış basına demeçler verip içerde yazılar yazarken, diğeri askerî yönetimin yaptığı bütün işlere karşı muhalefet ediyor ve bunu kendi örgütü aracılığıyla ülkenin dört bir tarafına yaymak istiyordu. Oysa yönetim, 12 Eylül'ün liderler tarafından desteklenmesi bir yana, en azından onlardan bir muhalefet ve bir direnme beklemi-

yordu. Liderler yeni rejime belli bir uyum gösterebilselerdi, belki de ne partiler kapatılır, ne de siyasî kadrolara getirilen yasakların kapsamı böylesine geniş olurdu. Ama, olmadı.»

Özellikle Adalet Partisi tüm örgütüyle dimdik ayakta kalınca, hele de kendi içinde hiç yıpranmadan varlığını sürdürünce ve hattâ askerî yönetime çevredeki siviller tarafından Demirel'in «biz tek başımıza iktidara geliyorduk, 12 Eylül bizim iktidarımızı engelledi» doğrultusunda söylediği öne sürülen sözler iletilince, Devlet Başkanı Evren yargısını artık kesinleştirecek ve şöyle diyecekti:

«Anlaşılan partiler bizim getirdiğimiz yeni düzeni benimsemeyecekler, bize çok zorluk çıkaracaklar. Demokrasiye yeniden geçerken bu güçlüklerimiz daha da artacak. O zaman partileri kapatmaktan başka çare kalmıyor.»

Oysa, askerler daha önce sık sık «27 Mayıs'a baktıklarını, 27 Mayıs'ta Demokrat Parti'nin kapatılmasının doğru olmadığını» söylüyorlardı. Hatta, bir MGK toplantısında Evren «partileri kapatarak, yeni suni partiler yaratmak amacında değiliz» demişti. 12 Eylül'ün hemen sonrasında (Ekim 1980'de) söylenen bu sözler, askerlerin değerlendirdikleri gelişmeler karşısında, değişime uğrayacak ve Türkiye yeni bir noktaya gelecekti.

***

Siyasal Partilerin feshedildikleri gün Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren radyo ve televizyonda yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

«Şimdi elimizi vicdanımıza koyarak düşünelim, acaba milletin kaderinde başlıca rol oynamış partiler ve yöneticilerden hangisi 12 Eylül'e gelinceye kadar bu görevin idraki içinde oldu? Hangisi devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını görüp de milletin refah ve huzuru, devletin bekası için kişisel ve parti çıkarlarından feragatta bulunabildi?...»

«...12 Eylül'den beri millete vaadettiklerimizi adım adım tahakkuk ettirdik. Çok şükür bütün vaatlerimizi zamanında yerine getirdik. Eğer mevcut partiler, yöneticiler

leri, milletin gösterdiği anlayışı gösterebilseler, kendilerini geçmişin kin ve nefretinden temizleyebilseler, kendi içimizde halledeceğimiz problemleri dış ülkelere jurnal ederek bir takım kuruluşlar vasıtasıyla bize baskı yaptırma denemelerine girişmeselerdi, belki bu kararı almak gereğini duymayacaktık. Bunların hiçbirisini yerine getirmeyenler gitmeli ve geçmişten ders alarak kurulacak yeni partiler sahneye çıkmalıdır.»

Aynı gün Almanya'da yayınlanan Der Spiegel dergisinin yönelttiği bir soruya, Evren, şu karşılığı verecekti :

«Eski liderlere hemen siyasete dönme yolunu açarsak Türkiye kısa sürede yeni bir 12 Eylül'e gelir. Bu nedenle bir süre için hiçbir mesuliyet almamaları lâzımdır. Başka kişilere şans tanımak lâzımdır. Hiç kimse yıkılan bir binanın yeniden inşası sırasında yıkılmasına neden olan malzemeyi tekrar kullanmaz.»

120 Yılın Kapanışı

16 Ekim 1981 tarihinde siyasal partilerin kapatılmasıyla birlikte 120 yıldan bu yana her koşulda kesintisiz sürmüş olan «Partili yaşam» sona erlyordu. Bu 120 yıllık sürecin ardından, Türkiye ilk kez, partisiz bir döneme adım atıyordu.

Ulusal nitelikte ilk siyasal parti, siyasal organ ya da kuruluş 1859'da «Fedailer Cemiyeti» adı altında tarih sahnesine atmıştı. Türk siyasî tarihinde aynı zamanda «Kuleli Vakası» olarak da anılan «Fedailer Cemiyeti» kurulan ilk parti olarak anılır. O dönemdeki yenileşme hareketlerinin yaygınlaştırılması amacını taşıyan bu hareketin daha sonra kurulacak olan «Yeni Osmanlılar Cemiyeti»nin ilham kaynağı olduğu belirtilir.

Daha sonra arka arkaya oluşacak «Cemiyet» ya da «Fırka»ların tümü, Meşrutiyetin getirdiği özgürlük havası içinde batı düşüncesini Türkiye'ye aktarmak, ama aynı zamanda o tarihten yüz yıl önce başlamış sanayi devriminin araç ve politikalarını da «Batılaşma-Yenileşme» adı altında halka maletmeyi amaçlıyordu. Bu «cemiyetlerin» bir başka amacı da iktidarı 33 yıl süren Abdülhamit'in pa-

dişahlığına ve yarattığı esaret düzenine karşı mücadele etmekti.

Türkiye'de ilk siyasal organın tarihe adım attığı 1859 yılından günümüze doğru uzanırsak, 1981'in Ekimine dek, Türkiye'de, hiç bir siyasal koşulda, hiç bir iç ve dış koşulda partisiz bir dönemden geçildiği görülmüyor. Ülke tarihin içinden geçiyor, yurtta ve dünyada çok farklı olaylar yaşanıyor, ama partiler hep var oluyor. Birinci Meşrutiyet... İkinci Meşrutiyet... Birinci Dünya Savaşı... Ulusal Kurtuluş Savaşı... İkinci Dünya Savaşı... ve ondan sonraki dönemler... Bunların tümünde, ülkede siyasal partiler hep var. Bazan «Cemiyet», bazan «Fırka», bazan «Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti» adı altında örgütlenmişler, ama hep varolmuşlar. Tek parti olmuş, çok parti olmuş, bazıları kapatılmış, bazılarının yöneticileri tutuklanmış, ama siyasal ve sosyal varlıklarını hep koruyabilmişler.

Kendi amaçları için, kendi bağımsızlıkları için kurulan yabancı nitelikteki siyasal dernekler hariç tutulursa, örneğin Yunanistan'ın bağımsızlığı için savaşmış Etniki Eterya (kuruluşu: 1814), 1859'da başlayan ve 120 yıllık geleneği olan partiler düzeni 1981 Ekiminde tümüyle sona eriyordu. Tümüyle, ilk kez sona eriyordu.

16 Ekim 1981'den başlayarak 16 Mayıs 1983 tarihine dek bir buçuk yıl sürecek yeni bir süreç açılmıştı. Zaten bu kitabın yazılmasında en büyük etken de 120 yıl partilerle birlikte yaşanan bir dönemin ardından, bir buçuk yıl kadar sürecek partisiz bir dönemin Türk siyasî tarihine girmiş olmasıdır.

*
**

Partilerin kapatılmasıyla birlikte, o tarihte varlığını sürdürmekte olan her parti içinde benzer tepkiler ortaya çıkacaktı. Biri hariç. CHP lideri Ecevit, diğer parti liderlerinden çok daha farklı bir tutum izleyecekti. Yeniden parti kurulup kurulmaması konusundaki farklı düşünceler, CHP lideriyle CHP yönetimi arasındaki mesafeyi uzlaşmaz noktalara vardıracaktı.

Nerede, Nasıl Duydular?

Ecevit, partilerin kapatıldığı haberini İstanbul'da duydu. Yakın bir aile dostunun ameliyatı için eşiyle birlikte İstanbul'daydı. Haberi hastahanede aldı. Ve hemen karayoluyla o gece geç saatlerde Ankara'ya döndü, bu karara karşı kesin bir tavır alma amacı ile.

Yol boyunca uzun uzun düşündü. Tüm partilerin kapatılması, bu arada CHP'nin kapatılması, acaba bundan sonra Atatürk devrimlerine aykırı bir takım eğilimlerin su yüzüne çıkmasını kolaylaştırabilir miydi? Atatürk devrimlerinin ve özellikle de lâiklik ilkesinin korunmasında CHP, altmış yıldan bu yana, Ecevit'e göre, bayrağı önde götürmüştü. Bu nedenle CHP'nin kapatılmasıyla birlikte, Atatürk devrimlerinin boşlukta kalabileceğinden kaygı duyuyordu. Ayrıca Atatürk'ün mirası ne olacaktı? Atatürk hisselerinden CHP gerçi hiç bir gelir sağlamıyordu, fakat Atatürk hisselerinin vasisi durumundaydı ve o hisseleri İş Bankasında CHP temsil ediyordu. Ayrıca Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu ne olacaktı?

Yol boyu bu düşüncelerle içi içini yiyen Ecevit, Ankara'ya yaklaşırken, «Genel Başkanlıktan ayrıldıktan sonra, kişisel tavrımı alabilirim» sonucuna gelmişti.

Ama bu tavrında acaba partili arkadaşları kendisine katkıda bulunacak mıydı, kendisini yalnız bırakmayacak mıydı? Ecevit, irkildi.

***

Mustafa Üstündağ'ın evinde Genel Sekreter Yardımcılarından Metin Somuncu, partinin eski yöneticilerinden Orhan Birgit, bir araya geldiler.

Recai Kocaman, Erol Tuncer'e telefon etti: «Sen şimdi nesin?» Erol Tuncer, «Anlamadım» deyince Kocaman: «Parti kapatıldı. Artık herhalde Genel Sekreter Yardımcısı değilsin» karşılığını verdi. O anda iyi niyetle söylenmiş bu sözlerin gerçekten iyi niyet taşıdığı düşüncesi, daha sonraki zamanda 1979 Kurultayında seçilen CHP yöneticileriyle örgütün çok büyük bir bölümü arasında da aynen sürüp gidecekti.

Birgit ve Somuncu'dan sonra Üstündağ'ın evine gelen CHP yönetim kurulu üyelerinin çoğu tam anlamıyla vurgun yemiş balık gibiydiler. Garip bir psikoloji sarmıştı tümünü. Ellerinden oyuncakları mı alınmıştı?.. Hayır, değil. İşte, öyle bir günlük uğraş kabilinden zaman zaman gidip geldikleri, vakit harcadıkları, dedi-kodu yaptıkları bir kulüp mü kapanmıştı?.. Hayır, değil. Toplumda bazı tabuların kırılamayacağını mı düşünegelmişlerdi?.. Hayır, o da değil. Tutkuyla, inançla bağlı oldukları çınar, üstlerine devrilmişti. İşte sorumluluk duygusu, işte tek tek hesaplaşmalar, işte topluca suçlamalar, eleştiriler, işte vicdan muhasebeleri ve işte kendileriyle başbaşa kalmış olmaları... Bunların tek tek her biri ya da tümü birden, onları sarmış, derlemiş toplamış, bir yumak haline getirmiş, sıkmış sıkmış, şöyle bir köşeye fırlatıp atmış, sonra da yumak kendi içinde yavaş yavaş gevşemeye başlamıştı. Onları kavrayan bu duyguları sanki önce birbirlerine açmaktan çekindiler. Herbirinin bu tek tek kendisiyle yaptığı hesaplaşmasının yarattığı sessizliği, Üstündağ bozdu :

— Arkadaşlar, bir şeyler yapmamız gerekir. Ne öneriyorsunuz?

Her kafadan bir ses çıkmaya başladı :

— Bildiri hazırlayalım.

— Olmaz. Bizim hazırladığımız bildiri en çok gazete bürolarına kadar gider, fazla gitmez.

— Zaten bildiriye ne gerek var? Halkın, partilerin kapatılmasına büyük bir tepkisi olacağını sanmıyorum!

— Peki şimdi biz ne yapacağız?

— Şimdi artık parti yok! Ama bir yere dayanmak zorundayız.

Bu söz üzerine Orhan Birgit atıldı :

— Bir gazete ya da dergi çıkarıp, onun çevresinde toplanırız. Sayın Genel Başkan Vekili, siz de artık bugüne kadar size önerilen işlerden birini kabul edersiniz.

Mustafa Üstündağ :

— Asıl bundan sonra bir yere gidemem, sorumlulu-

ğum şimdi daha büyük. Bu toplum psikolojisidir. Şimdi ortada bir boşluk doğacak. Bu bir yasadır. Boşluk şimdi bir şeyle dolacak. Bu oluşuma katkıda bulunmak gerek.

Üstündağ, bu düşüncesinin lideriyle kendi arasında aşılmaz uçurumların doğmasına yol açacağını, o anda nereden bilecekti? Çünkü, Üstündağ, CHP yönetimi, CHP örgütünün çok büyük bir bölümü «Solda bir boşluk var, biz doldurmazsak başkaları doldurur bu boşluğu. Onun için yeni bir parti kurmak gerek, zamanı geldiğinde» düşüncesini savunacaklar, liderleri ise «Hayır. Bu dönemde parti kurmak doğru değil» diye direnecekti.

***

Liderin ve son kurultayda kendi seçtirdiği yöneticilerin, karşılıklı sessiz bekleyişleri tam üç gün sürdü.

19 Ekim 1981 günü Ecevit TRT'ye «Bir düzeltme metni» gönderdi :

Sayın Devlet Başkanının 16 Ekim 1981 günü yaptığı konuşmayı içeren TRT yayınlarında ayrım gözetilmeksizin bütün partilere ve o gün kapatılan bu partilerin yöneticilerine yöneltilen iddialar, beni de hedef alır biçimde öne sürülmüştür. Şöyle ki :

1 — Yayınlanan konuşmada, «siyasî partilerin vatandaşlar arasında uzlaşmaz ayrılıklara, kırgınlıklara ve bölünmelere asla yer vermeden medenî ve seviyeli bir hizmet yarışı yapmaları gerekir. Şimdi elimizi vicdanımıza koyarak düşünelim. Milletin kaderinde başlıca rol oynamış partiler ve yöneticilerden hangisi 12 Eylül'e gelinceye kadar bu görevlerin idraki içinde oldu? Hangisi devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını görüp de milletin refahı ve huzuru, devletin bekası için kişisel ve parti çıkarlarından feragatte bulunabildi?» deniliyor.

Başka partilerle veya yöneticileriyle ilgili olarak yanıt verme durumunda değilim. Fakat Atatürk'ün kurduğu ve cumhuriyeti de, demokrasiyi de kuran, devlet sorumluluğunu ve millet huzurunu herşeyin üstünde tutan Cumhuriyet Halk Partisi, her zaman bu görevin idraki içinde davranmıştır.

Bunun sayısız kanıtlarına, Cumhuriyet Halk Partisi'n-

de sorumluluk taşıdığım dönemlerden birkaç örnek vermek isterim.

«Yıllarca ağır baskı ve haksızlıklarına katlandığı bir siyasal kadronun, 27 Mayıs 1960 ertesinde uğradığı mahkûmiyetlerin kaldırılması ve siyasal haklarının geri verilmesi yolundaki etken girişimleriyle,

— Cumhuriyet Halk Partisi, başlıca partiler arasında uzlaşma yolunu açarak, 12 Mart 1971 rejiminden demokratik sürece geçilebilmesini kolaylaştırmıştır.

— 1974'de, halk arasındaki itibarının en yüksek olduğu bir sırada, Cumhuriyet Halk Partisi, dış politikaya ilişkin görüş ayrılıkları nedeniyle koalisyon hükümetinden çekilerek, ülke ve devlet yararını kişi veya parti çıkarlarından üstün tutmanın bir örneğini vermiştir.

— 1979 Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde beliren halk eğilimini göz önünde tutarak kendi isteğiyle hükümetten ayrılan Cumhuriyet Halk Partisi, başlıca rakibi olan siyasal partinin kuracağı bir azınlık hükümetine, demokrasi açısından ve ulusal birliğimiz ve huzurumuz açısından sakıncalı bir yapı taşımaması koşuluyla destek olma önerisinde bulunmuştur. Gerek o önerisiyle, gerek bu koşula uymaksızın kurulan yeni hükümete görev devri sırasındaki tutumuyla da, «devletin bekası» konusunda duyarlılığının ve «medenî ve seviyeli bir hizmet» anlayışının somut ve ileri örneklerini vermiştir.

— 12 Eylül öncesinde, «devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını» gören Cumhuriyet Halk Partisi, başlıca partilerin devleti ve demokratik rejimi demokrasi kuralları içinde onarıp kurtarabilecek bir hükümet ortaklığı kurmalarını ve aralarında uzlaşma yoluyla bir cumhurbaşkanı seçebilmelerini sağlamak uğrunda «kişisel ve parti çıkarları»ndan azami «feragat»i göze alarak, aylar süren ısrarlı girişimlerde bulunmuştur. Kendim için bir mevki istemeksizin, bu konularda aylarca çağrılarda bulundum.

— Gerek sağ, gerek sol görüntülü bölücü akımlar veya cepheleşme hareketleri karşısında Cumhuriyet Halk Partisi her türlü cepheleşme düşüncesini reddetmiştir.

«Milliyetçilik» kisvesi altında milletimizi bölmeye ve kendi içinde vuruşturmaya kalkışanların da «halklar» sloganıyla veya mezhep ayrımı kışkırtıcılığıyla Türk halkının bütünlüğünü bozmak isteyenlerin de en kesin biçimde ve Atatürk milliyetçiliğiyle karşısına çıkmıştır.

— Hükümette olsun, muhalefette olsun uğradığı çok ağır saldırılara ve kışkırtmalara karşın, Cumhuriyet Halk Partisi, partiler arası mücadelede ve tartışmada «seviyeli» bir üslûp sürdürmeye büyük özen göstermiştir. Bir çok yöneticilerinin ölümüne yol açan silâhlı saldırıların yoğunlaşması karşısında bile, vatandaşların «huzurunu», demokrasinin esenliğini ve devletin «beka»sını gözeterek, barışçı yöntemlere sımsıkı bağlı kalmıştır.

— 12 Eylül ertesinde bana ve partime yöneltilen ağır isnat ve hücumlar karşısında bile, yazıda iddia edildiği gibi bir «sen-ben kavgası»na girmedim. 2 Haziran 1981 günü yayınlanan 52 sayılı bildiri benim dilimi ve kalemimi kesin yasaklarla bağlarken, yalnız belli siyasal çevrelerle yayın organlarından değil, bizzat bu bildiriyi çıkaran yönetimden de bildirinin yasaklandığı türde hücumlar gelmesi karşısında sessiz kaldım.

2 — «Gizli kapılar arkasında toplantılar düzenleyerek, yalan haberler yayarak, temiz vatandaşları mevcut yönetim aleyhine zehirleme» iddialarının muhatabı olmayı asla kabul edemem. Bugünkü yönetim biçimini ve Türkiye için yönetimce öngörülen rejimi, kendi demokrasi anlayışın açısından, içime sindiremediğim bir gerçektir. İçime sindirmeye de mecbur değilim. Yürürlükteki anayasayı benimsemek ve Türkiye'nin başına getirilen dertlerden anayasanın sorumlu gibi gösterilmesini reddetmek, suç olmasa gerektir.

Bununla birlikte benim gibi düşünenlerle konuşurken, Türk Silâhlı Kuvvetlerine karşı tavır almak anlamına gelebilecek davranışlardan kesinlikle kaçınılması gerektiğini, çünkü ordunun hepimizin ordusu olduğunu her zaman vurgulamaktayım.

«Yalan haberler yayma» iddiasına gelince, siyasal veya özel yaşamımda «yalan»ın tek bir örneği gösterilemez.

Ne var ki bazı acı gerçekleri gözden saklama gayretiyle de yalan söyleyemem.

3 — Söz konusu yayında yer alan «mevki ve menfaat dağıtma» iddiasının da hedefleri arasında yer almayı kabul edemem. 12 Eylül 1980'den kısa bir süre sonra, genel başkanlık sorumluluklarından hiçbirini yerine getiremez durumda bırakılmam karşısında ve siyasal faaliyet serbest bırakıldığı zaman genel başkanlığımın önleneceği yolundaki resmî açıklama üzerine, kendi mevkiimi, seçimle getirildiğim görevi bile bıraktığıma göre, herhangi bir kimseye «mevki» vaad etmem herhalde söz konusu olamazdı. Kimseye «menfaat» dağıtmaya kalkışabilecek bir durumda bulunmadığım ise, herkesin bilgisi içindedir.

4 — «Siyasî partilerin yöneticileri hâlâ birbirlerine karşı kin ve nefretle dolular» yollu iddia da benim için gerekçesizdir. Hiçbir zaman kimseye karşı kin ve nefret beslemedim. Kin ve nefreti insan yüreği için bir yük saydım.

«Kin ve nefret» iddiasına kanıt olacak, sayın Devlet Başkanının, daha önceki bir konuşmasında, bir yabancı heyete randevu konusuna değinmek suretiyle verdiği örnek de benim bakımımdan gerçeğe aykırı idi. Nitekim sonradan bu konu bizzat heyet mensuplarından birinin verdiği demeçle açıklığa kavuştu.

5 — Söz konusu yayında, yine ayrım gözetilmeksizin tüm partiler ve parti yöneticileri «kendi içimizde halledebileceğimiz problemleri dış ülkelere jurnal ederek bir takım kuruluşlar vasıtasıyla baskı yaptırma denemelerine girmek»le suçlanıyorlar. Benim bakımımdan gerçeğin tam tersi olan bu suçlamayı da reddederim.

Yazı yazma olanağı bulabildiğim bir kaç aylık süre içinde açıktan hangi görüşleri belirtti isem, açıkta veya kapalı kapılar arkasında aynı şeyleri söylemeye özen gösteren bir kimse olarak, dış ülkelerden gelip görüşlerimi soranlara da o görüşleri belirttim.

Şimdiki yönetime dışardan baskı yapılması için, doğrudan veya dolaylı herhangi bir girişimde bulunmak şöyle dursun, tersine, dış yardımların aksatılmaması ve üye-

si bulunduğumuz uluslararası kuruluşlarla bağlantılarımızın kesilmemesi için, bu kuruluşlardan bazılarının raporlarına kadar geçen çabalar gösterdim.

Beni ziyarete gelen yabancılarla görüşmelerimde, kendi siyasal haklarıma getirilen sınırlamalar üzerinde durmadığımı ve durmayacağımı da özellikle belirttim.

Benimle yapılmış bir görüşmenin bir yabancı dergide yayınlanması üzerine, 8 Nisan günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanı aracılığıyla bana yapılan bir uyarı üzerine, Millî Güvenlik Konseyi'ne ulaştırılmak üzere, şunları söyledim :

«Yabancı ülkelerden gelen politikacı, sendikacı veya gazetecilerden isteyenlerin benimle de görüşmelerine, yönetim izin veriyor. Bu, uygarca bir davranıştır. Ancak bu kimseler benimle çay içip edebiyattan konuşmaya gelmiyorlar. Türkiye'nin bugünkü ve gelecekteki siyasal durumu ve sorunlarıyla ilgili düşüncelerimi öğrenmek istiyorlar. Herhalde yönetim, onlarla konuşurken kendi kendimle tutarsızlığa düşmemi benden bekleyemez. Bu konularda nasıl düşünüyorsam, kendi sorumluluk anlayışım içinde, herkesle öyle konuşurum» dedim. Başka türlüsünü yapmak, yalan söyleyemediğim ve düşüncelerime ters düşer biçimde konuşamadığım için elimden gelmez.

Eğer yabancı konuklarla görüşmelerim «gizli kapılar arkasında» oluyor diye benim «jurnalcılık» yapıyor olabileceğim düşünülüyorsa, şunu hatırlatmak isterim :

Ocak ayında, bu tür ziyaretçilerin artması üzerine, ben, Dışişleri Bakanlığına başvurarak, kendi iradem dışında yabancılarla gizli kapalı görüşmeler yapıyormuş gibi görünmekten rahatsızlık duyduğumu belirttim ve benim kendi devletimden saklayacağım bir davranışım ve düşüncem olamayacağını söyleyerek yabancılarla görüşmelerimde devletin bir gözlemci bulundurmasını ısrarla istedim, fakat bu isteğim kabul edilmedi.

Eğer yabancılarla görüşmelerim kapalı kapılar ardında kalıyorsa, bunun sorumlusu ben değilim. 52 sayılı bildiri yürürlükten kaldırıldığı takdirde, yabancılarla görüşür-

ken belirttiğim düşünceleri açıkta da belirtmeyi görev sayarım.

6 — Yayınlanan konuşmada «kurulacak özgürlükçü demokrasiye, ideolojik, doğmatik sapıklıklardan uzak, Atatürk ilkelerinde birleşebilen partilerle başlama» isteği, tüm siyasal partilerin feshi için bir gerekçe gibi gösteriliyor.

Oysa kişisel değerlendirmelere ve önyargılara dayanarak partileri feshetmekle veya devlet yöneticilerinin kişisel eğilimlerine göre partilerini ve programlarını sınırlandırıp yönlendirmekle «özgürlükçü demokrasi»ye geçilemez.

Yıllarca üyeliğini, milletvekilliğini, genel sekreterliğini ve genel başkanlığını yapmaktan onur duyduğum Cumhuriyet Halk Partisi'yle ilgili olarak, «ideolojik dogmatik sapıklık» iddiasını da reddederim. Cumhuriyet Halk Partisi de, ben de, «ideolojik dogmatizm»e her zaman karşı olduk. Gerek programamız, gerek olaylar ve değişik akımlar karşısındaki tutumumuz bunun açık kanıtlarıyla doludur.

Atatürk'ün kurduğu ve onun yolunda Türk devletine ve ulusuna sayısız hizmetler vermiş bir parti Atatürk'ün 100. yıldönümünde kapatılırken, bir de bu partiye «sapıklık» isnad edilliyormuş gibi anlaşılabilecek resmî beyanlarda bulunulması çok acıdır.

Milyonlarca yandaşı olan herhangi bir büyük parti için böyle sıfatlar kullanılması, kamu vicdanını da incitir.

«Atatürk ilkelerinde birleşme»ye gelince, o ilkeler, kuruluşundan beri Cumhuriyet Halk Partisi programlarının ve tüzüklerinin başında yer alan ve bilinçle bağlı kaldığımız ilkelerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi kapatılsa da, ülkemizde o ilkeleri, en başta Cumhuriyet Halk Partililer yaşatacaklardır.»

Ecevit'in gönderdiği bu açıklama TRT'den yayınlanmadı. Hiçbir gazete ve dergide yer almadı. Partilerin kapatılmasından sonra kaleme aldığı bu metin ilk kez bu kitapta yayınlanıyor.

Mustafa Üstündağ, Erol Tuncer, Metin Somuncu ve Orhan Akbulut, Ecevit'in Or-An Sitesi'ndeki evine aynı akşam gittiler. Yani, TRT'ye düzeltme metninin gönderildiği gün.

Herkes sinirli, herkes tedirgindi. Birkaç gecedir, kimseyi de uyku tutmuyordu. Bu hava içinde Ecevit söze girdi :

— Bana göre durum çok vahim. Ben bildiğiniz gibi bir açıklama yaptım. Beni şimdi yalnız bırakmamanız gerekir.

Mustafa Üstündağ :

— Evet ama, bildiriniz yayınlanmadı.

Ecevit :

— Ben üzerime düşeni yaptım. Şimdi sizin de, bütün örgütümüzün de, parti kapatılmasına karşı uygar ve açık bir tepki göstermenizi istiyorum. Eğer bunu yapmazsanız, ilerde çocuklarınıza bunun hesabını veremezsiniz.

Üstündağ :

— Tepkinin biçimi konusunda bir öneriniz var mı?

Ecevit :

— Anayasa Mahkemesine dâva açın.

Metin Somuncu :

— Sayın Genel Başkanım, Anayasa Mahkemesine dâva açabilmek için bir sıfatımızın olması gerekir. Parti kapatıldı. Artık yetkili organ değiliz. Çünkü sıfatımız yok artık. Bizi Anayasa Mahkemesinin kapısından çevirirler.

Ecevit :

— Siz gidin Anayasa Mahkemesine, onlar çevirsinler.

Erol Tuncer :

— Sayın Genel Başkanım, bir başka öneriniz daha var mı, bizim yapmamızı istediğiniz?

Ecevit :

— Bir bildiri yayınlayın o zaman. Ama Genel Yönetim Kurulu üyelerinin tamamının imzasını istiyorum.

Üstündağ :

— Sayın Genel Başkanım, kapatılmış bir parti... Artık hiçbirimizin sıfatı yok. Böyle bir kaç kişinin bir

araya gelerek bildiri yayınlaması, gizli örgüt olarak bile değerlendirilebilir. 141 ve 142'den bile suçlayabilirler. Arkadaşlarımızın hepsinin çoluğu, çocuğu var, ev geçindiriyorlar. Kendilerine göre bir iş buldular. Onlara «gelin birlikte bir şeyler hazırlayalım» demek hakkını ben kendimde bulamıyorum. Ama siz bizim liderimizsiniz. Siz bir bildiri hazırlayın, altına önce ben imza atacağım.

Ecevit :

— Bildiriyi ben değil, siz hazırlayacaksınız.

CHP'de bu bildiri hiç bir zaman hazırlanmadı. Hazırlanması için de çok fazla bir neden yoktu. Anadolu'daki CHP örgütlerinin tümünden ne bir ses, ne bir nefes duyuluyordu. Herkesin aklına 12 Eylül öncesinin anarşi ortamı geliyor ve yeni yönetimin arka arkaya aldığı kararlar kabulleniliyordu. Herhangi bir karara tepki göstermek, «12 Eylül öncesine dönmek istemek»le eş tutuluyor ve öyle değerlendiriliyordu. Parti kapatılmış, kimin umurundaydı...

Ecevit utandı.

***

Necmettin Cevherî, İsmet Sezgin, Nahit Menteşe, Ekrem Ceyhun, Nuri Bayar, partilerin kapatıldığı haberini duyunca, soluğu, Süleyman Demirel'in Güniz Sokak'taki evinde aldılar.

Yüzleri sararmıştı, ama solgun değildi. Birbirlerine garip garip baktılar. Önce birbirleriyle uzun uzun kucaklaştılar, sonra iki adım geri çekildiler, yukardan aşağıya birbirlerini süzdüler. Hepsi o anda kafalarından ve yüreklerinden aynı düşünceyi, aynı duyguyu geçirdiler: «İyi ki birbirimize kenetlenmesini biliyoruz, iyi ki birbirimize böyle sıkı sıkıya sarılabiliyoruz».

«Beyler», dedi Demirel, «Hadiseyi garipsedim. Aslında böyle bir şey yapacaklarına başta pek ihtimal vermedim. Bir süredir ortada böyle rivayetler dolaşıyordu ama, yine de pek ihtimal vermedim. Siz gelmeden önce askerlere bir mektup yazdım. Sonra tekrar okudum. Kendi kendime düşündüm. Ben bunu kime, niye göndereceğim? Göndersem ne olacak?»

Demirel'in kurmayları, nefes almadan liderlerini dinliyordu. Biraz rahatladılar. Oturduğu koltuktan Demirel ayağa kalktı. Odanın geniş penceresine doğru yürüdü. Sonra ellerini kollarını sallayarak odanın içinde dört dönmeye başladı :

— Bizim fikrimiz var. Biz, milliyetçi, muhafazakâr, hürriyetçi, hak hukuk arayan bir kuruluşuz. Bu fikir ortadan kalkmaz. Bize oy verenlerin dışında bizim bir de kadromuz var. Bu fikir, elbette bir yere akacak. Çok partiden vaz geçilmeyeceğine göre, en kuvvetli kadro da biz olduğumuza göre, kaybolmayın.

Partilerin kapatıldığını duyduğu anda, hemen o anda, kendisinde uyanan düşünceyi kurmaylarına tek bir cümleyle aktardı :

— Yeni bir parti kurmak için hazırlıklara geçin. Hazırlıklarınızı ona göre yürütün. Serbest Fırka 97 gün var-olmuş, kapatılmış ama hâlâ yaşıyor. Bundan ders almasını bilmek lâzım. Bizler yasaklı olabiliriz. Parti kurma faaliyetine katılamayabiliriz. Hazırlıklı olun derken bunu kastediyorum. Ama benim sizden istediğim şudur: Demokrasi şuurunu dağıtmayın.

Demirel'in bu düşünceleri, bu olaydan bir buçuk yıl kadar sonra partilerin yeniden kurulmaya başlandığı günlerde iyice boy verecek ve sağ taban «Tapulu arazi üzerine gecekondu kurdurmayacaktı». «Demokrasi şuurunun dağılmaması», bir süre sonra Demirel'in «Tapulu araziye gecekondu kurdurmam» sözü ile bütünleşecek ve tapulu arazi üzerine gecekondu kurdurulmayacaktı.

Nitekim kurdurulmadı da.

*
**

Demirel'in karşıtları, son yıllarda AP'den kopmuş ve siyasal faaliyetlerini meclis içinde ya da dışında başka kuruluşlarda sürdürmüş olan eski AP'liler, Ankara'da, Anadolu Kulübü'nde oturmuş, sevinçten nerdeyse göbek atıyorlardı :

«AP kapanırsa kapansın... Sağ, bir parti içinde hemen toplanır. Yüce milletin huzuruna yeniden çıkar. Burada önemli olan CHP'nin kapatılmasıdır. Askerler 27 Ma-

yıs'ta Demokrat Parti'yi kapattılar. Ama CHP açık kaldı. İşte 12 Eylül'ün tarafsızlığı şimdi daha da iyi anlaşılıyor. 27 Mayıs'ın rövanşını şimdi almış olduk. Bu çok iyi oldu. AP ile CHP arasındaki mal varlığı dengesizliği de ortadan kalktı. Ulus'taki iş hanı ile İş Bankası hisseleri şimdi CHP'nin elinden artık gitti. Bizim partimize gelince Adalet Partisi'ni zaten bu hale getirenler, Türkiye'yi de aynı zamanda ihtilâl ortamına getirenlerdir. Şimdi memlekete yeni bir hava gelir. Bu kadrolar gider, yenileri gelir.»

Daha sonra bazılarının Milliyetçi Demokrasi Partisi kuruluşunda görev aldığı bilinen bu «eski AP'liler», o günlerde yine de Demirel'i ziyaret etmekten kendilerini alamadılar.

Kendi aralarında oluşturdukları bir grup Demirel'e gittiğinde, kendi aralarından seçtikleri ve daha sonra MDP'den milletvekilliği sırasında adaylığı veto edilecek olanlardan biri, şunları söyledi :

«Efendim, bizim parti kapanırsa kapansın. CHP'nin kapanmasıyla biz şimdi onlardan intikamımızı almış olduk. Eğer biz görevde olsaydık, CHP'ye dokunabilecek miydik?»

Demirel ayağa kalktı. Tek bir cümle söyledi :

— Görüşme burada bitmiştir.

Hemen ondan sonra kendisini ziyarete gelen bir başka gruba ve ondan sonra ve ondan sonraki günlerde kendisiyle görüşmeye gelip CHP'nin kapatılmasına sevinenler için Demirel hep aynı nitelemeyi kullanacaktı :

— Budalalar! Bunlar daha bir şeyin farkında değil!

CHP'nin kapatılmasından sevinç duyan grup, aslında, bu olaydan önce zaman zaman Demirel'e geliyor ve kendisine «partiler kapatılmayacak, askerlerle diyalog kurmak gerek, zaman zaman sizin burada sert konuştuğunuz biliniyor, onun için isterseniz biraz daha âhenkli davranın» yolunda öğütler veriyorlardı.

Ama aynı grubun askerlerle sohbet sırasında «bu partileri de kapatmak gerek, liderlere de yasak getirmek gerek» yolundaki sözleri elbette Güniz Sokağa ulaşıyordu.

Demirel, kendi konuşmasını dinleyip ona «beyefendi çok haklısınız» diyenlerin, bu konuşmaları askerlere aktarırken «yine iyice sapıttı» deyimleriyle aktardıklarını çok iyi biliyordu.

İlginçtir, Demirel'in aleyhinde sağda solda atıp-tutan bu insanlar 12 Eylül'den hemen sonra, Demirel Hamzaköy'da iken her rastladıkları AP'liye: «Yahu, Süleyman beyi ben telefonla aradım, sen aradın mı?» diye soranlar ya da «Üç gündür Süleyman beyi arıyorum, ama bir türlü bağlanamıyor» diye etrafa caka satanlardı.

Demirel, arkadaşlarına partilerin kapatılması ile ilgili düşüncelerini daha sonra ve oldukça sık bir biçimde, şöyle özetleyecekti

«Osmanlılardan beri aslında bu iş hep böyle sürüp gitti. Millet iradesi hep hocalardan, bürokratlardan, askerlerden olmuşmuş olarak kabul edildi. Tarihte hep böyle bir saçayağı görüldü. Zaman zaman ulemâlar açığa çıktı, zaman zaman bürokratlar. Dünyadaki bütün ülkelerde askerî harekâtlar incelenirse, görülür ki, bu hareketler o memleketi ileriye götürmüyor, memlekete 20-25 yıl kaybettiriyor. Türkiye'de insan kolay yetişmiyor, kadro kolay yetişmiyor. 1960'da 27 Mayıs, bir siyasî kadroyu yedi. O kadro kolay yetişmemişti. Kurtuluş Savaşı'ndan geçen kadroydu. Tek parti dönemini de yaşamıştı, çok partiye geçişi de yaşamıştı. 1960'dan sonra gelen kadrolar da çok partili hayatın nasıl işlediğini görmüşlerdi. 1960'dan sonraki kadrolar 20 yılda yetişmiş kadrolardır. Onun için siyasetçi kolay yetişmez. Memleket için işte bu sebeple endişe ederim. Söylediklerimin orduyla ilgisi yoktur. Ordu bizim ordumuzdur, milletin ordusudur. Orduya söz söyletmeyiz.»

*
* *

MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ile CHP Genel Sekreter Yardımcısı Hayrettin Uysal, Tarım Bakanlığının önünde karşılaştılar. Tam caddenin öbür tarafına geçerken birbirlerini görünce durup selâmlaştılar.

Hayrettin Uysal :

— Sayın hocam, partiler kapatıldı, herhalde siz de,

biz de yasaklanacağız. Ne diyorsunuz siz bu işe?

Erbakan, hiç beklemeden son derece soğukkanlı bir biçimde ve hattâ biraz da tebessümle, soruyu hemen yanıtladı :

— Bak muhterem kardeşim, bizde A takımı, B takımı, C takımı yoktur. Bizde takımlar hep aynıdır. Bu sebeple beni-seni, biz bir kenara bırakınız. Tevekkülle karşılarız. Partilerin kapatılmasına gelince, Millî Selâmet kapatılır, yerine Millî İstikamet kurulur.

***

Dil ve İstihbarat Okulunda bir yandan yemek yiyen MSP'liler, bir yandan da TRT'nin 13.00 haber bültenini dinliyorlardı. Spikerin «Siyasî Partiler bugünden itibaren feshedilmiştir...» cümlesini duyunca yerlerinden fırladılar. «Aaaa...» nidalarını verdiler. Ama tepkileri de bu nidayla sınırlı kaldı.

O sırada yargılanıyorlardı. Hemen hepsinin aklına aynı soru geldi :

— Parti kapatıldı, acaba şimdi bunun bizim dâvamıza etkisi olur mu?

Şaşkınlığın ardından, kendi içlerinde sakladıkları ilk duygu işte bu endişeydi. Durdular. Ardından 27 Mayıs'ı düşündüler. İçlerinden, hiç bir biçimde açığa vurmadan «bu ihtilâl 27 Mayıs'ın aksine, gittikçe hız alan bir füzeye benziyor» diye geçirdiler.

Aralarındaki hukukçular, o günün koşullarında garip gelecek sorular yönelttiler :

— Anayasa Mahkemesi yürürlükte, peki partileri neden Anayasa Mahkemesi kapatmadı da, Millî Güvenlik Konseyi kapattı?

Partilerin kapatılmasıyla ilgili olarak, ne çevrelerine, ne de birbirlerine çok fazla renk vermediler. Çünkü uzun bir süreden beri hapis yatıyorlardı. Erbakan'ın Hayrettin Uysal'a aktardığı «Millî Selâmet Partisi kapanırsa, Millî İstikamet Partisi kurulur» sözü de sadece bir politikanın ve inanışın toplumdaki daha sonraki yıllarda yeniden sürdürüleceğine ilişkin bir görüşten öteye gitmiyordu, ama bir kararlılığı vurguluyordu. Yoksa partilerin kapatıldığını

duydukları an, özellikle içerde bulunanlar «yeni bir parti kurulmalı» düşüncesine teğet bile geçmediler.

Önlerinde koskoca bir yargılama vardı. Mahkemeler, mahkemeler, mahkemeler... Nasıl sonuçlanacağı da hiç belli değildi. Siyasetten ağızları iyice yanmıştı.

Yoğurdu üfleyerek yemekte oldukları da üç yıl sonra açıklık kazanacaktı. Refah Partisi 1983 yazında, o hız ve coşku içinde arka arkaya kurulan partilerin 14 üncüsü olacaktı...

TRT'nin 13.00 haber bülteni Dil ve İstihbarat Okulundaki, o sırada yemek yemekte olan MHP'lileri de «partilerin kapatılmasından» haberdar ediyordu.

MHP'lilerde uyanan ilk düşünce «bizim için zaten bir şey farketmez ki, biz zaten yargılanıyoruz» oldu. Yargılanmayla birlikte onlar için başlayan süreç, MHP'lileri bu konuda nerdeyse duyarsız olma noktasına getirmişti. Tıpkı MSP'liler gibi, MHP'liler de partilerin kapatıldığı günlerde, yargılanmalarını düşünüyorlardı. Üstelik, aralarındaki arkadaşlarının büyük çoğunluğu «idam istemiyle» yargılanıyordu.

Hangi siyasal düşüncede olursa olsun, idam istemiyle yargılanan insanların, kendi kurdukları bir partinin ki, o parti daha sonra onların başına idam istemine varıncaya dek iş açmış olsa dahi, yine de kayıtsız kalmaları çevreleri tarafından yadırgandı. İdam istemiyle yargılanırken, böyle bir durumla karşılaşmak herhalde o insanlarda, ancak kendilerinin dile getirebilecekleri duygu ve düşünceler uyandırıyor.

Onlarda uyanan duygu, kendileriyle ilgili olmayan bir nitelik taşıyordu. Radyodan haberi dinlediklerinde, kendileri için birbirlerine söyledikleri «farketmez bizim için» düşüncesi, hemen üç-beş dakika sonra garip bir sevince dönüştü :

«Çok iyi oldu. CHP'nin malları şimdi ellerinden alındı. İş Bankası'ndaki hissesi böylece bitti, gitti».

Bir başka MHP'li atıldı ağzındaki lokmayı çiğnerken :

«AP'nin genel merkezi de çok iyi döşenmişti. Onlarınki de ellerinden gitti, çok iyi oldu».

İşin 120 yıllık sürecindeki boyut unutulmuş, belki de hiç bir zaman bu bilince varılmamış, oturulmuş şimdi «onun hanı gitti, bunun hamamı gitti» gibi çok yüzeysel değerlendirmelere yönelinmişti. Üstelik, bunlardan belli bir sevinç duyulduğunu da saklamayarak...

***

Alpaslan Türkeş'te duruşmalara gidip gelirken, kesin bir yargı oluştu: «Partiler kapatıldı, şimdi yeni bir parti kurmak gerekir».

1983 Mayısı geldiğinde, bu konuda pek geç kalmayacaklardı. Onların felsefesine inananlar parti kurma hazırlıkları resmen başladığında, çalışmalarını iyiden iyiye sonuçlandırmak üzereydiler.

MHP'lilerin bir bölümü «Muhafazakâr Parti»ye duydukları inancı vurgularken, bir başka bölümü onların bu düşüncesini paylaşmayacak ve aynen şöyle söyleyeceklerdi :

«Başka bir partiye ne gerek var?.. İşte, ANAP var ya...»

***

Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'de siyasal partilerin kapanmasından hiç endişe duymadı. Hatta, 1982 Anayasasının geçici maddeleriyle birlikte yürürlüğe girecek olan liderlere ve kadrolarına konulan yasaklardan dolayı, tepkisizliğini yine korudu.

Sadece Ecevit'in belli aralıklarla tutuklanması ve mahkûm olmasından duydukları «rahatsızlığı» Amerika Ankara'ya iletti. Düşünce suçlarına yönelik açılan dâvalara ilgi gösterdi.

Partilerin kapatılmasına siyasal açıdan bir tepki duymuş olsa bile, bunu hiçbir zaman yansıtmadı. Çünkü, Türkiye ile ilgili bir soru yöneltildiğinde, Amerikalılar her zaman aynı güven içinde aynı karşılığı veriyordu :

«Askerler verdikleri sözü tutacaklar. Demokrasiye mutlaka dönecekler. Açıkladıkları takvimi, demokrasiye

dönüş takvimini harfiyen uyguluyorlar. Uygulama sırasında bazılarının görüşlerine denk düşmeyen kararlar alabilirler. Ama, asıl olan, onların demokrasiye dönüş kararlıklarıdır. Bugüne kadar da, bu ilkelerinden dönmüş olduklarına dair hiçbir ipucu yok ortada. Bu nedenle partilerin kapatılmış olmasını soğukanlılıkla değerlendirmek gerekir».

Ancak, çok daha sonra 1983 Mayısında Büyük Türkiye Partisi'nin kapatılışını Amerika «endişe» ile karşılayacaktı. Büyük Türkiye Partisi'nden dolayı değil. «ANAP'ın da başına acaba benzer bir şey gelebilir mi» kaygısıyla...

Ya da Doğru Yol Partisi hakında 1984 yılında Anayasa Mahkemesinde açılacak «kapatma dâvası» nedeniyle yeniden kaygılanacak ve artık bu tepkisini Özal İktidarına yansıtmaktan çekinmeyecekti. «Askerî yönetim dönemi sona ermişti. Artık Türkiye'de siyasal partilerle ilgili önlemlere ve hele de kapatmaya kadar gidecek gerginliklere ne gerek vardı!..»

***

Türkiye'deki iş çevreleri de siyasal partiler kapatıldığı zaman, tıpkı Amerika gibi, tepkisiz kaldılar.

12 Eylül'ü başlangıçtan beri en çok destekleyen grupların başında iş çevreleri gelmişti. Bu nedenle alınan kararların zaten çoğunluğunu benimsiyorlardı. Partilerin kapatılmasını da umursamadılar.

12 Eylül'den önce son on-onbeş yıl içinde yapılan seçimlerde, sürekli olarak her iki büyük partiye de malî açıdan destek olmuşlardı. Hem AP'yi, hem de CHP'yi malî açıdan sürekli ve aynı anda ve aynı seçimlerde kollamışlardı. Bunun tek bir istisnası vardır: 1979 Senato Kısmî Seçimleri. Ecevit İktidarına karşı yayınladıkları ilânlarla CHP'ye açıkça tavır koyan iş adamları 1979 yılına gelindiğinde, CHP ile ipleri tümüyle koparmışlardı. Aralarındaki bağlar uzlaşmaz biçimde parçalanmıştı. İş çevreleri Ecevit'ten vazgeçmişler ve kısa bir süre için sırt çevirdikleri AP'ye yeniden destek olunması gerektiğine inanmışlardı.

İşte, bu nedenlerle son on-onbeş yıl içinde yapılan seçimler içinde sadece 1979 Senato Ara Seçiminde yalnızca Adalet Partisi'ni desteklemişlerdi. 1979 seçimleri iş çevrelerinin bir bütün olarak tek bir siyasal partiyi destekledikleri tek seçimdi. Onlar «Süleyman Bey'in iktidara gelmesini istiyorlardı».

Partiler kapatılınca, iş çevrelerinin değerlendirmesi şöyle oldu :

«Tam anlamıyla bir askerî yönetim gelmiş oluyor. Ne zaman sona ereceği belli olmayan bir geçiş dönemi başlıyor».

Aralarından çok, ama çok azı «Süleyman Bey'e yazık oldu» diyecekti.

Avrupa Gerçeği ve Romantikler

Partilerin kapatılmasına en sert tepki Avrupa'dan geldi. Avrupa'nın çeşitli kurum ve kuruluşlarından. Bu tepkilere rağmen Avrupa ile Türkiye ilişkileri, 1980-1983 arasında hiç bir zaman kopmadı. İnceldi, inceldi ama kopmadı. İnceldi, inceldi, pamuk ipliğine dönüştü, ama kopmadı.

Amerika da Avrupalılara sürekli telkinde bulunarak Türkiye ile ilişkilerini hiçbir zaman koparmamalarını istedi.

Türkiye'de partiler kapatıldığında Avrupa Konseyi tatildeydi. Bu nedenle Türkiye, ilk tepkiyi, partllerin kapatılmasından bir hafta sonra Londra'da toplanan Sosyalist Enternasyonal'den aldı. 23 Ekim'de Londra'da toplanan Sosyalist Enternasyonal, Türkiye'de partilerin kapatılmasını ağır bir dille protesto etti.

Bunu 4 Kasım'da Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nun tebligatı izledi. AET Komisyon Başkan Yardımcısı Nathalie, Komisyon Başkanı Gaston Thorn adına AET katındaki Büyükelçi Cenap Keskin'e «Türkiye'ye AET'den yapılacak yardımların dondurulacağını» bildirdi. Hemen ardından da Komisyon adına yayınlanan bildiride «Türkiye'deki gelişmeler, bu ülkenin demokrasiye döneceğine ilişkin endişelerimizi arttırmaktadır» denildi.

***

Kapıdaki yüksek rütbeli subay, «Dikkaaat» diye bağırdı. İçerde bulunan Millî Güvenlik Konseyi üyeleri, Genelkurmay Daire Başkanları ile birlikte 8 sivil ayağa kalktı. Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Genelkurmaydaki brifing salonuna girdikten sonra kapılar kapatıldı.

Salonda Başbakan Bülend Ulusu, Başbakan Yardımcıları Turgut Özal ve Zeyyat Baykara, Devlet Bakanı İlhan Öztrak, Dışişleri Bakanı Ilter Türkmen, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Kâmuran Gürün ile Türkiye'nin Nato Büyükelçisi Osman Olcay, AET Büyükelçisi Cenap Keskin ve Avrupa Konseyi Büyükelçisi Semih Günver, yanyana oturuyorlardı.

1981 Martındaki bu toplantıyı Evren açtı:

— Avrupa'dan Türkiye'ye yönelik çeşitli tepkiler var. Bunları değerlendirmek için toplandık. İsteyen soru sorabilir.

Avrupa'daki görevli büyükelçiler bulundukları yerlerdeki gelişmeleri özetledikten sonra MGK Genel Sekreteri Saltık, Büyükelçi Günver'e bir soru yöneltti:

— 27 Mayıs ile 12 Mart'ta Avrupa Konseyi nasıl tepki gösterdi? Bir de şunu merak ediyorum. 1967'de Yunanistan'da albaylar yönetime el koydukları zaman, Avrupa Konseyi'nin tavrı Yunanistan'a karşı ne oldu?

27 Mayıs'tan sonra devreye hemen Kurucu Meclis girmişti. Ama buna rağmen 27 Mayıs sonrasında Avrupa Konseyi'ne hiç bir milletvekili gönderilmemişti. 12 Mart'ta ise, zaten parlamento açıktı, dolayısıyla bu tür bir sorunla karşılaşılmamıştı. Ama şimdi?..

Gerçi, 12 Eylül'den hemen sonra Turan Güneş, Cevdet Akçalı, Metin Toker, Besim Üstünel Strasbourg'a gitmişler ve «ülkede askerlerin yönetime el koymak zorunda kaldıklarını» iletmişlerdi. Buna rağmen, Avrupa Konseyi'nin hemen her dönem toplantısında 1983 Kasım seçimlerine dek, hatta ondan da sonra 1984 yılında seçimlerden sonra dahi, Avrupa Konseyi'nin tepkilerini Türkiye sürekli olarak ensesinde hissetmeye devam edecekti. Yunanistan ise, Albaylar Rejimiyle birlikte kendi isteğiyle Avrupa Konseyi'nden 1967 yılında çekilmiş, daha

sonra 1975 yılında yeniden konsey üyeliğine dönmüştü.

Turgut Özal'ın merak ettiği ve toplantıda yönelttiği soru «Avrupa Konseyi'nde Yahudi Lobisi'nin olup olmadığı idi». Büyükelçi Günver «Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nde söz hakları var, ama oy hakları yok» biçiminde karşıladı.

Bu toplantıyı Nisan 1981'deki ikinci bir toplantı izleyecekti. MGK üyeleriyle birlikte, bu kez Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, Müsteşar Kâmuran Gürün, Cumhurbaşkanlığı Danışmanı Prof. Suat Bilge ile Büyükelçi Semih Günver bir araya geleceklerdi. Genelkurmay Başkanlığında düzenlenen toplantının gündemi «Mayıs ayı sonunda yapılacak Avrupa Konseyi toplantısına Türkiye'den bir heyetin gidip gitmeyeceği» idi.

Tartışmalar sonucunda MGK Üyesi Orgeneral Nurettin Ersin ile Orgeneral Sedat Celasun «Milletvekillerinin süresi bittiğine göre, artık yeniden göndermeye gerek yok» düşüncesine geldiler. Suat Bilge onları destekledi :

— Daha önce Avrupa Konseyi toplantılarına katılmış olan milletvekilleri bir yıllığına seçilmişlerdi. Şimdi, onları yeniden seçecek bir makam Türkiye'de bulunmuyor.

Bunun üzerine Devlet Başkanı Evren konuyu noktaladı :

— Demek ki, yapacak bir şey yok.

Evren'in bu sözlerine rağmen, yine de toplantıda kesin bir karar alınmamasına özen gösterildi. Avrupa Konseyi'nin tavrına bakılacaktı. Eğer, Avrupalılar olumsuz bir karar alırlarsa, zaten sorun kalmıyor, Türkiye de Celasun ve Ersin'in tezleri doğrultusunda hiç kimseyi göndermemiş oluyordu. Yok, eğer Avrupa Konseyi «Toplantıya Türkler de katılsın» kararına varırsa, o zaman eski milletvekilleri yeniden Strasbourg'un yolunu tutacaklardı.

Mayıs toplantısında Türkiye'den kimse katılmadı.

Avrupa Konseyi Türkiye'de siyasal partiler kapatıldığında gerçi tatildeydi. Ama, Mayıs toplantısından sonra ilk kez Kasım'da bir araya gelecek olan Avrupa Kon-

seyi ile Türkiye arasındaki ilişkiler işte bu «donma» noktasındaydı.

Sadece o gün için değil, ama Türkiye'de askerî yönetim devam ettiği sürece, Kuzey ve Güney Avrupalılar Türkiye'ye ilişkin kararlarda genellikle aynı doğrultuda oy kullanacaklar, ama hep farklı pencerelerden bakacaklardı. İspanyollar, Portekizliler ve Yunanlılar geçmiş yıllarda askerî yönetimleri yaşadıkları ve kendilerini yeniden böyle bir tehdit altında hissettiklerinden dolayı, orada kullandıkları oylarla, gerçekte kendi ülkelerine mesaj göndermiş oluyorlardı. Bir yandan Türkiye'deki askerî yönetimi onaylamıyorlar, öte yandan da «Türkiye'nin demokrasiye dönmesi için nasıl yardım gerekirse, bize bir şey düşüyorsa, onu yapalım» diyorlardı.

Kuzeyli ülkeler (özellikle İskandinavlar) kendi demokrasi anlayışlarından dolayı, bir ülkede askerî yönetimin bulunabileceğini düşünemiyorlar, ama bir yandan da Türkiye'ye zaman zaman şans tanıma eğilimlerini belli ediyorlardı.

Partilerin kapatılmasıyla ilgili Avrupa Konseyi Delegeler Toplantısı başlamadan önce Büyükelçi Semih Günver derin derin düşünüyordu. Kim bilir şimdi kimler neler soracaktı?.. Gerçi, hazırlıklıydı, ama böylesine çapraz bir konuda insanın karşısına öyle ters sorular çıkabilirdi ki, bazen diplomatlık bile «işi idareye» yetmeyebilirdi. 6 Kasım 1981 günkü toplantıya Günver bu huzursuzluk içinde girdi.

Fakat, toplantıda hiç beklenmeyen bir olayla karşılaşıldı.

İlk sözü İsveç Büyükelçisi aldı ve bir süre önce «ilk mahkûmiyetini çekmek üzere» cezaevine konulmuş bulunan Bülent Ecevit'e «reva görülen bu davranış karşısında İsveç Hükümetinin üzüntülerini» bildirdi. İsveç Büyükelçisi «eski bir başbakan neden tutuklandı» sorusunun açıklık kazanmasını istiyordu. Gözler Büyükelçi Günver'e döndü. Günver birkaç saniye durakladıktan sonra söze girdi :

— Endişelerinizi anlıyorum. 1979 Mayısında Ecevit Başbakan olarak buraya geldiğinde çeşitli konulara değindi. Hatta öyle ilgi çekti ki, Avrupalı bakanlar kendi toplantılarını bırakıp kendisini dinlemek için salona indiler. O arada Ecevit Yunanlı Dostlarının kasıtlı sorularına iki saat süreyle karşılık verdi. Ben de buradaydım. Kendisiyle birlikte alkışlandık, birlikte yuhalandık.

Sayın Ecevit'e karşı derin bir saygım, sürekli takdir hislerim vardır. Ancak, şu anda Türkiye'de demokrasi yoktur. Geçici bir süre askerî yönetim ülkede huzur, sükûnet ve istikrarı sağlamak için en halisane niyetle kendi kararlarını yürütmektedir. 12 Eylül'den önceki havayı yaşatmamak için siyaset adamlarına siyasî konularda açıklama yapmaları yasaklanmıştır. Samimi temennim, eski başbakan hakkındaki bu kararın infazına gidilmemesidir. Siz de aynı arzuya sahipseniz, sükûnetle bekleyiniz ve dışardan müdahale veya tazyik intibaını verecek hareketlerden kaçınınız. Çünkü, bu gibi davranışların aksi tesir yarattığını bizzat müşahade etmiş bulunuyorum. Ecevit kitleleri cezbetmesini bilen, manyetik bir hitap kabiliyetine sahip, geniş halk tabakalarında umut kapılarını açmasını bilen bir siyaset ve devlet adamı, fakat aynı zamanda bütün Avrupalı Sosyalistler gibi, romantik bir kişiliktir».

Günver'in konuşmasını bitirirken, Avrupalı Sosyalistler için kullandığı «romantik» deyimi bir anda toplantıdaki sosyalistlerin şimşeklerini çekmişti. Günver kasıtlı bir biçimde konuşmasını böyle bitirmiş ve istediğini de elde etmişti: Çünkü, Türkiye'de siyasal partilerin neden kapatıldığını açıklamak için bir araya geldiklerini unutan Avrupalı Büyükelçiler «sosyalistler romantik mi, değil mi» tartışmasına girdiler.

Avusturyalı Sosyalist Parti'den gelen Büyükelçi «Türk Büyükelçisini protesto ediyorum, Avrupalı Sosyalistler romantik değildir» diye şiddetli itirazda bulunurken, Yunanlı Maslahatgüzar kendisini izliyor ve protestoya katılıyor, derken Fransız Büyükelçisi masaya vurarak ayağa kalkıyor ve «ben de protesto ediyorum» diyordu.

Partilerin neden kapatıldığı böylelikle bir kenarda kaldı. Sosyalistlerin romantizmi üzerine nutuklar çekilmeye başlandı.

Avrupalılar bu diplomatik manevrayı yutmayacaklardı. Gerçi, Türkiye hiç bir zaman Avrupa Konseyl'nden atılmayacak ya da çıkmayacaktı, ama Avrupa Avrupalılığını ve demokrasinin üstünlüğünü ilişkilerinin her türlüsünde ve de her ortamda kanıtlayacaktı.

*
**

Celâl Bayar önce «partilerin kapatılması yanlıştır» dedi, ancak ziyaretçileriyle bu yöndeki tartışmaları yoğunlaşınca, kafasında bir «belki» uyandı. «Belki de askerler partileri kapatmakla haklı» yargısına ulaştı.

Partilerin kapatılmasıyla birlikte, sağda asıl tartışmayı «CHP'nin kapatılması» oluşturdu. Neden CHP hiç kapatılmamıştı?.. CHP'nin dokunulmazlığı mı vardı?.. Sağ 120 yıllık olayın bitişini tartışırken, dönüp dolaşıp bu sorulara takılıyordu. Osmanlıdan bu yana nereden gelirse gelsin, tekmeye neden hep sağ hedef oluyordu?..

27 Mayıs'tan çok kısa bir süre önce, hatta dört-beş ay kadar önce Adnan Menderes, Memduh Yaşa ile siyaset üzerine sohbetinde Yaşa'ya «CHP'nin muhalefetinden bıktığını» aktarmış, ardından da şu yoruma girmişti :

«Atatürk'le elbette rekabet edilemez. Ama, CHP'nin sürekli olarak Atatürk'ün mirasına sahip çıkması, Atatürk'ü kendisiyle özdeş görmesi bizimle CHP arasında haksız bir rekabetin doğmasına sebep oluyor. CHP ile ordu arasındaki özdeşlik de işte bu miras meselesinden ileri geliyor. CHP orduyla kendini özdeş görüyor. Bu bağlantıyı koparmak için, CHP'nin belki kapatılması gerek».

Ekim 1981'de Memduh Yaşa eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'la partilerin kapatılmasını tartışırken, önce Menderes'ten bu aktarmayı yaptı. Bayar hemen itiraz etti :

— Olmaz, hoca, olmaz... Partlierin kapatılması iyi değildir. Bana kalırsa, askerler bu kapatma işiyle yanlış yaptılar.

Yaşa aksi düşüncedeydi :

— Bakın efendim, rahmetli Menderes de aynı şeyi

söyledi. Bence iyi, hem de çok iyi olmuştur partilerin kapatılması. Artık, bundan sonra Türkiye'de kimse kendisini ne Atatürk'le ne de orduyla özdeş görür. CHP Atatürk'ü de, orduyu da hep kendinden saydı. Ne orduyu, ne Atatürk'ü yıllar yılı hiç kimseye bırakmadı, hep kendi sahiplendi. Bu sahiplenme artık burada biter. Böylece gerçek mânâda sivilleşme başlar. Bugün başlamasa, yarın başlar.

— Nasıl başlar... Ben kaç yıldır bu işin içindeyim... Sadece ben oldum tek sivil Cumhurbaşkanı...

— İşte, bunun için başlar efendim. Bundan sonra, CHP dahil, hiç kimse, Atatürk'ün manevî mirasını ve orduyla özdeşliğini kendi lehine artık kullanamaz. Partiler artık bu mirastan bağımsız olarak davranacaklardır. Onun için partilerin kapatılması iyi olmuştur.

Bayar günlerdir bu konuyu ziyaretçileriyle ele alıyordu. Hiç kimse olaya bu açıdan yaklaşmamıştı. Bayar'a ilginç geldi bu savunma :

— Bu tarafını yeniden bir düşüneyim bakalım hocam...

***

Atatürk'ün vasiyeti yoluyla CHP'nin İş Bankası'ndaki payları ne mi oldu?..

Sevinenler boşuna seviniyordu, «bundan sonra CHP'nin İş Bankası'ndaki paylarına el konuldu» diye. Çünkü, CHP İş Bankası'ndan zaten bir pay almıyordu. Hatta, 1970'den sonra bankanın kârından pay alabilmek amacıyla çeşitli tarihlerde birkaç kez dâva açmış, her seferinde de dâvayı kaybetmişti. Yargıtay Atatürk'ün Vasiyeti doğrultusunda «CHP Atatürk tarafından tayin edilen mirasçıdır ve senetlerin mülkiyetine sahiptir» diyor, İş Bankası'nın kârından elde edilen gelir Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu arasında paylaştırılıyordu.

Millî Güvenlik Konseyi'ni partilerin kapatılması sırasında uğraştıran konunun püf noktası işte buydu. Bankacılar, maliyeciler ve danışmanlar ortak bir öneri hazırladılar ve askerlere götürdüler.

Şimdi İş Bankası'ndan herhangi bir parti kâr payı

yine eskisi gibi almıyor. CHP de almıyordu, ama bugünkü fark, kâr payı ile herhangi bir parti arasındaki bağlantının kopmuş olmasıdır. İş Bankası'nda CHP'nin yüzde 28 payı vardı. Bu nedenle de yönetim kuruluna üç temsilci gönderiyordu. Yasal değişiklikle bankanın yönetim kuruluna temsilci yollanması CHP'den alınıp Cumhurbaşkanlığı Makamına bırakıldı. Yönetim Kuruluna temsilci gönderme yetkisi Cumhurbaşkanlığına bırakılırken, CHP'ye ait hisseler hazineye devredildi. Hisseler hazinenin oldu, hisse nedeniyle varolan idarî yetki Çankaya'ya verildi.

Bu yasal çözümden sonra herkesin aklına aynı soru takıldı: Atatürk'ün Vasiyeti ne oldu?.. İş Bankası paylarının belli bölümünü CHP'ye bırakan Vasiyeti?..

Her partinin genel merkez binasına bir polis ekibi gitti. Tutanaklar düzenlendi. Partilere ilişkin ne kadar dosya varsa, not, kâğıt, defter, belge varsa, tümü SEKA'ya gönderildi. Hamur kazanına girsin diye. Eşya, araç, gereç hazineye devredildi. Kapılar mühürlendi.

Partilerin tabelâları indirildi. 120 yıllık bir tarihin indirildiğinin farkına belki de pek varmadan...

VII. BÖLÜM

DANIŞMA MECLİSİNDE İSTENMEYEN SİYASET

«Kendi aranızda bitirin bu işi, bizi daha fazla zor durumda bırakmayın» diye uyardı Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren karşısında oturan Danışma Meclisi Başkanı Sadi Irmak ile Başkanvekilleri Fenni İslimyeli ve Vefik Kitapçıgil'i.

«Yoksa» diye sürdürdü konuşmasını bir an durduktan sonra, «yoksa, Danışma Meclisi'ni feshederiz».

Irmak, İslimyeli ve Kitapçıgil nerdeyse yerlerinden sıçrayacaklardı. Ama, Devlet Başkanının karşısındaydılar. Birbirlerine sıkıntılı ifadelerle baktılar. Birşey söylemek istediler, başaramadılar, sanki dilleri tutulmuştu. Devlet Başkanının kızgınlığı ise henüz dinmemişti :

«Biz kimseyi bizle çalışmaya zorlamayız. Kimseyi de, 'gel, Danışma Meclisine üye ol' diye zorlamadık. Sırf bu sebeple, kuruluşu sırasında üyelerin kendi dilekleriyle başvurmalarını istedik. Danışma Meclisine kendi istekleriyle başvuranlar arasından üye seçtik. Elbette ki, memleketteki diğer şartları da göz önünde tutarak, sırf sizlerin mecliste huzur içinde çalışmalarını sağlamak amacıyla, partileri feshettik. Siyasî faaliyetleri zaten evvelden yasaklamıştık. Ama, şimdi öğreniyoruz ki, mecliste siyasî faaliyetler birbirini izliyor, guruplar oluyor, toplantılar yapılıyor. Lütfen bunlara son verilsin».

Devlet Başkanı görüşmenin bittiğini anlatmak amacıyla ayağa kalkarken ekledi :

«Eğer Danışma Meclisinde bizimle birlikte çalışmak

istemeyen varsa, buyursun istifa etsin. Biz kimsenin elini, kolunu tutmuyoruz».

*
**

Sorgulama 8 Haziran 1982 günü başladı. 9 ve 10 Haziran günleri de dahil olmak üzere üç gün süren sorgulama sırasında Danışma Meclisi'nin 160 üyesi beşer-onar kişilik guruplar halinde Başkanlık Divanına çağrıldı.

Danışma Meclisi'nin 160 üyesine yine kendi aralarından seçtikleri Başkanlık Divanı tarafından tek bir soru yöneltiliyordu: «Neden toplantı yaptınız, yaptığınız toplantının siyasî amacı nedir, siyasî faaliyetlerin yasaklandığı bir dönemde yaptığınız toplantılar nasıl olur da siyasî bir amaç taşır?».

*
**

Guruplaşma bir yana, Danışma Meclisi'ne seçilen 160 kişi başlangıçta birbirlerini tanımıyordu bile. Hatta, biri kürsüye çıkıp da, konuşmaya başladığında, tüm üyeler dikkat kesiliyordu. Konuşan üyenin kullandığı sözcükleri değerlendirerek, kürsüdeki üyenin «sağcılığı ya da solculuğu» hakkında herhangi bir izlenim edinebilmek amacıyla.

Üyeler birbirlerinin siyasal eğilimlerinden öylesine habersizdi ki, örneğin daha sonra Muhafazakâr Parti'yi kuracak olan iyiden iyiye sağ eğilimli Mehmet Pamak, yine daha sonra SODEP'ten kurultay delegesi seçilecek olan Kamer Genç'in önergesini destekleyebiliyordu. Ya da daha sonra Doğru Yol Partisi'nin Genel Başkanlığını üstlenecek olan Yıldırım Avcı ile Halkçı Parti'nin bir süre sonra genel sekreterliği görevine gelecek olan Özer Gürbüz aynı doğrultuda ve aynı gerekçeyle oy kullanıyorlardı.

Siyasî açıdan bu dağınıklıktan en fazla rahatsız olanların başında Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan Aldıkaçtı geliyordu. Bir gün «Cumhuriyet'e» verdiği demeçte «Danışma Meclisi'nde sıkıntı siyasî partilerin bulunmayışından kaynaklanıyor» demiş ve «160 üyenin hepsi ayrı ayrı ve kendi başına bir siyasî parti hüviyetindedir» diye

eklemişti. Aldıkaçtı'nın bu sözleri Millî Güvenlik Konseyi'nde yankılanıyordu.

Anayasa Komisyonu Başkanına göre ülke demokrasiye doğru gidiyordu, ama ülkenin koşulları demokratik değildi. Dolayısıyla, bu koşullarda yeni bir anayasa hazırlamak son derece güçtü. Devlet Başkanı Evren bu sözlerinden dolayı Aldıkaçtı'yı uyardı :

— Siz nasıl böyle konuşursunuz, biz onları kapattık. Partiler kapatılmış, siz 'bu işler partisiz olmaz' diyorsunuz.

Aldıkaçtı düşüncesini savundu, ama bir niyetini de açıkladı :

— Sayın Devlet Başkanım, ben üniversiteye dönmek istiyorum.

Danışma Meclisinin çalışmaya başlamasından yaklaşık üç-dört ay daha ancak ya geçmiş ya geçmemişti. Anayasa çalışmalarına daha yeni başlanmıştı. Komisyon Başkanının bu sözleri Evren'i üzdü. Bir an düşündü ve duygularını şöyle açıkladı, Devlet Başkanı :

— Burada, bugün bu noktada bulunduğum için ben de üzgünüm. 12 Eylül'de hiç istemeye istemeye müdahale etmek zorunda kaldık. Ama, ne partiler, ne de parlamento bizi bir türlü anlamak istemedi...

Birbirlerinin siyasal eğilimlerinden habersiz Danışma Meclisi üyeleri arasında ilk siyasal guruplaşma Toprak Reformu Ön Tedbirler Tasarısı ile netleşti. Üyeler arasındaki guruplaşma bu tasarının görüşülmesi sırasında ortaya çıktı. Devlet Bakanı İlhan Öztrak başkanlığında bir ekip tarafından hazırlanan tasarı daha önceden köylülerin işletmesine bırakılan topraklarda kullanım süresini uzatıyordu. Tasarı toprağı on yıldır kullanan 16 bin köylü ailesine tanıdığı kullanım hakkını uzatmayı öngörüyordu. Devlet bu topraklara 24 milyar lira yatırım yapmıştı. Tasarıya Danışma Meclisi'nde Aldıkaçtı ile yardımcısı Şener Akyol'un başını çektiği bir gurup karşı çıktı. Karşı çıkanlar «mülkiyet hakkının kutsallığını» savunuyor ve 16 bin köylü ailesinin kullandığı toprakların sahiplerine verilmesini istiyordu.

Tasarı üzerinde ad okunarak yapılan açık oylama sonucunda, Aldıkaçtı ve ekibi 25 oyla kaybetmiş, toprakların kullanım süresi de böylelikle uzatılmıştı.

İşte, Danışma Meclisi'nde siyasal guruplaşma bu oylama ile birlikte açığa çıktı. Tasarıya «kabul» oyu verenler ve köylünün toprak üzerindeki kullanım hakkının uzatılmasını sağlayanlar Danışma Meclisi'nde «sol çekirdek»i oluştururken, tasarıya karşı çıkanlar «solcular guruplaştı, gördünüz mü, biz de bir gurup halinde birleşelim» diyerek Danışma Meclisi'nin içinde «milliyetçi, muhafazakâr gurubu» oluşturdular.

Millî Güvenlik Konseyi'nin eleştirilerini üzerine çeken toplantılarını Orhan Aldıkaçtı, işte bu oylamadan sonra gerçekleştirmeye başladı. Toprak Reformu Ön Tedbirler Tasarısı'nın oylamasından birkaç gün sonra Aldıkaçtı Danışma Meclisi'nde «sağcı olduğuna inandığı» sekiz-on kişiyi önce bir evde toplantıya çağıracaktı.

Büyük Türkiye Partisi kurucuları arasında yer alan, daha sonra Doğru Yol Partisi'ne kaydolan, emekli hava korgeneral Tevfik Fikret Alpaslan'ın evi ilk toplantı yeri olarak uygun görülmüştü.

Danışma Meclisi'nde Orhan Aldıkaçtı'nın başkanlığındaki bu ilk toplantıya ev sahibi Tevfik Fikret Alpaslan'ın dışında, üyelerden Turhan Güven, Mahmut Nedim Bilgiç, Yıldırım Avcı, İbrahim Göktepe, Bekir Sami Daça, Nazmi Önder, Şener Akyol, İhsan Göksel katıldı. Aldıkaçtı önce «anayasayı çıkartacak ve Danışma Meclisi'nden geçecek bir çoğunluk sağlamalıyız» diye söze girdi.

Toplantının amacını bir anlamda «anayasayı rahat bir çoğunlukla Danışma Meclisi'nden nasıl çıkartırız» yönüne çekmek istiyordu. Devam etti:

«Anayasanın nitelikleri üzerinde fikir birliği olanlar bir araya gelmeli ve bu fikirlerin ışığında anayasa genel kurulda savunulmalıdır. Yapacağımız anayasanın bünyesini bozmadan yukarıya (Millî Güvenlik Konseyi'ne) havale etmeliyiz».

Alpaslan'ın evindeki toplantıda zaman geçtikçe, katılanlar rahatlamaya başladılar. Hatta, üyelerden bağdaş

kurarak yere oturan Mahmut Nedim Bilgiç'in «emrindeyiz hocam» demesi üzerine, Aldıkaçtı da niyetini daha açmaya fırsat buldu :

«Atatürk ilkelerine bağlı kişilerin bir araya gelerek anayasayı çıkartmaları gerekir. Hazırladığımız anayasanın başlıca özelliği diktatörlüklere karşı olmasıdır. Ben liberal görüşteyim. Çağımızda sosyal demokratların bile millîleştirmeleri kural olmaktan çıkarttıkları bir dönemde, bizlerin liberal düşünceleri savunmaları elbette tabiîdir. Bugün sosyal demokratlar millîleştirmeleri bir kenara bırakıyorlar, buna karşı liberaller de gerektiğinde devlet müdahalesini zorunlu görüyorlar. Bu açıdan, bizim liberalliğimiz çağdaştır ve Atatürk ilkeleriyle bir bütündür. Buna isterseniz, Atatürkçü liberalizm de diyebilirsiniz»?

Aldıkaçtı'nın kullandığı son deyim, daha sonra bu gurubun adını oluşturacaktı: «Atatürkçü liberaller». Aldıkaçtı noktaladı :

«Hazırlayacağımız anayasa komünist düzene kapalı bir anayasa olacaktır. Biz bir yandan anayasayı bu fikir etrafında geliştirelim ve çıkartalım, bir yandan da Atatürkçü liberaller olarak belki ilerde bir parti kurma çalışmalarına girişelim».

Yıldırım Avcı atıldı :

«Siyasî faaliyetlerin yasak olduğu bu dönemde bir parti kurmaya kalkarsak, gece 24'de bazı kişilerin kapıları çalınır herhalde».

Turhan Güven :

«O zaman bu çalışmalar başlangıçta anayasanın derli-toplu çıkması için yürütülebilir. Bunda bir sakınca yok. Sonrasını günü geldiğinde düşünürüz».

Bu toplantıyı Danışma Meclisi üyelerinden ve geniş topraklara sahip olduğu bilinen Velid Köran'ın evindeki buluşma izledi. Bekir Sami Daça, Osman Yavuz, Turhan Güven, Aydemir Aşkın, İbrahim Aşkın, Fahri Öztürk, Doğan Gürbüz, Erdoğan Bayık, Mahmut Nedim Bilgiç burada daha çok «anayasa görüşmelerinde birlikte hareket etmeyi ve tutarlı önergeler hazırlayarak birbirlerini desteklemenin kurallarını» görüştüler. 1982 Mayısındaki bu

toplantıyı Nazmi Önder'ln evindeki bir başka toplantı izledi. Evlerde toplantılar artıyor, konu artık «anayasa hazırlığının dışına» çıkarak, «Atatürkçü Liberallerin nasıl örgütlenecekleri ve bir parti çevresinde kenetlenecekleri» noktasına kayıyordu.

Derken iki büyük toplantıdan ilki Ankara Üniversitesi Rektörlüğünün Nene Hatun Caddesi'ndeki Misafirhanesinde düzenlendi. «Atatürkçü Liberaller» artık ciddi bir partileşme sürecine mi girmişlerdi?..

Başta Orhan Aldıkaçtı olmak üzere Şener Akyol, Ender Cinel, Tevfik Fikret Alpaslan, İhsan Göksan, İbrahlm Göktepe, Doğan Gürbüz, Bekir Sami Daça, Siyami Ersek, Halil Evliya, Abdurrahman Ali Gürmen, Alâattin Aksoy, Mehmet Pamak, Aydemir Aşkın, Erdoğan Bayık, Fuat Azgur, Mehmet Akdemir, Yıldırım Avcı, Turhan Güven, Mahmut Nedim Bilgiç, Evliya Parlak gibi üyelerle birlikte yaklaşık 40 üyenin bir araya geldiği Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Misafirhanesi salonlarında çın çın yankılanan kavram «Atatürkçü Liberaller» idi.

Şener Akyol «burada biz milliyetçiler olarak bir araya geldik» deyince, Mehmet Pamak «millıyetçillğin tarifini yapar mısınız» diye sordu. Aldıkaçtı konunun dağılmasını istemiyordu :

«Arkadaşlar, burada kullandığımız kavramların ne anlama geldiğini hepimiz biliyoruz. Bunları şimdi bırakalım. Asıl üzerinde durmamız gereken şudur: Türkiye'de şu anda siyasî faaliyet yasak. Ama, bu faaliyetler serbest bırakıldığında, partiler kurulmaya başlanacak. Bu arada biz de bir parti kurabiliriz. Elbette kendi siyasî inancımız doğrultusunda. Bizlerin, Danışma Meclisi üyesi olarak, parti kurmada ve kurulacak Atatürkçü Liberal bir partinin memleket çapında maya tutturmasında şansımız çok fazla».

Turhan Güven itiraz etti :

«Siyasî faaliyetler 12 Eylül'le birlikte yasaklandı. Ama, partiler tam bir yıl sonra kapatıldı. Kapatılma da, 1960'dakine benzemiyor. Bugün her partili, parti kapanmış da olsa, partisindeki yerini koruyor. Partilerin bugün sadece

İsimleri yok, tabelâları yok, ama kendileri toplumda varlıklarını sürdürüyor. Bu sebeple milliyetçi ve muhafazakâr bir parti kuracaksak, o zaman bunların gerçek temsilcileri ile görüşmek gerekir».

Adalet Partisi eski milletvekillerinden Danışma Meclisi üyesi İbrahim Göktepe de bu görüşe katıldı :

«Bu partilerin sahipleri vardır. Eğer solda bir parti kuracaksanız, CHP'lilerle, sağda kuracaksanız, AP'lilerle temas etmek gerekir. Kendi kendinize parti kuramazsınız. Kurulacak parti elbette eskinin devamı olmayacaktır. Ama, ama sahipleri de, taban da işte orada. Bu sosyal bir vakıadır».

Aldıkaçtı sinirlendi :

«Biz partiyi, günü geldiğinde kurarız. Gelen gelir».

Bu tartışmalar sonucunda, yine de Rektörlük Misafirhanesinde şu karara gelindi: Eski liderlerle temas etmek doğrudur ve zorunludur. Tabanı tutmak gerektiğine göre, tabana sahip olanlarla görüşmek için faaliyete geçmek kaçınılmazdır.

Alınan bu karardan birkaç gün sonra Danışma Meclisi'nde elden ele bir kâğıdın dolaştırıldığı görüldü. «Akşam bütçe komisyonu odasında buluşalım» diye yazıyordu elden ele dolaşan notta.

Çaylar geldi. Kapılar kapandı. Bu kez 70'i aşkın üyenin «Atatürkçü Liberallerin» toplantısına katıldığı gözlendi. Artık biraz daha ayrıntılar üzerinde duruluyordu: İl ve ilçelerde bağlantılar nasıl kurulmalı, basınla ilişkiye nasıl geçilmeli, gibi somut konular ele alınıyordu.

***

Kara Kuvvetleri eski komutanı Eşref Akıncı Devlet Başkanı Kenan Evren'in karşısında oldukça rahattı. Evren'in ve diğer MGK üyelerinin «kumandanlığını» yapmıştı :

«Kenan Paşa, biliyor musunuz, Danışma Meclisi'nde siyasî faaliyetler birbirini izliyor. Bu Danışma Meclisi'ni parçalama hareketidir. Aldıkaçtı meclisten bazı üyeleri davet ederek, parti kurmaya çalışıyor. Bunu tesbit ettiniz mi siz?»

Devlet Başkanı meclisin çalışma biçiminden hiç memnun değildi :

«Biliyoruz, hepsini biliyoruz. Ama, merak etmeyin, o iş yakında biter».

***

8 Haziran günü Danışma Meclisi Başkanlık Divanı üyeleri guruplar halinde soruşturmaya geçmeden önce kendi içinde bir toplantı yaptı. Başkanlık Divanı üyelerinden, sonradan Milliyetçi Demokrasi Partisi'nden milletvekili ve kurucu üye seçilecek olan İmren Aykut Başkanvekili Kitapçıgil'e sordu: «Bu guruplaşmaların ve toplantıların üzerine gidecek miyiz, yoksa meseleyi kapatacak mıyız?».

Kitapçıgil bir an bile durmadı :

«Bu hareketler meclis içinde siyasî parçalanmaya yol açar. Üstelik konseye de yanlış bir fikir aşılar. Üyelerin bu hareketlere neden tevessül ettiklerini, onlara sormamız lâzım».

Üyeleri Başkanlık Sorguya Çekiyor

Üç gün süren sorgulama tutanaklarından bazı bölümler :

Orhan Aldıkaçtı — Bizim toplantıyı yaptığımızı saklamıyorum. Bunlar enformasyon toplantılarıdır. Bizler Atatürkçü liberaller olarak anayasanın daha kolayca geçmesini sağlamak amacını güttük. Bizim toplantılarımıza gelmeyenleri, 'onları Atatürkçü değildir', diye suçlamadık hiç bir zaman. Ben siyasete atılacak olsam, emekli olurdum. Elime de 120-130 bin lira daha fazla para geçerdi.

Kamer Genç (Başkanlık Divanı üyesi olarak müdahale etti Aldıkaçtı'ya) — Anayasayı tartışmak ve hazırlamak gerekirken, bu toplantılarınızla meclis içinde bölücülük yapmıyor musunuz?

Orhan Aldıkaçtı — Danışma Meclisi'ne ya sizin ya da benim gelmememiz gerekirdi.

Kamer Genç — Herhalde sizin gelmemeniz gerekirdi.

Orhan Aldıkaçtı — Yaptığımız toplantının gizli bir ta-

rafı yok. Bir kere mecliste toplanmışız. Sonra ışıklar yanıyor gece yarısına kadar. Çaycıyı bile göndermedik, bize çay getirsin, diye. Gizlilik ve bölücülük bunun neresinde?

Bedii Feyzioğlu — Bir siyasî oluşturmak için vakit henüz çok erkendir. Ama, anayasayı bir yamalı bohça gibi çıkarmak da hatalıdır.

Vefik Kitapçıgil — Eğer anayasa dışında bir guruplaşma olursa, bunun önlenmesi için toplandık. Devlet Başkanımız bu haberlerden aşırı derecede üzüntü duymuşlardır. Böyle guruplaşmalara karşıdırlar. Herkes kendi düşüncesini açıkça söyleyebilmelidir, diye düşünürler. Bu guruplaşmalar önlenmezse, en radikal tedbirlerin alınacağı bize söylenmiştir.

Orhan Aldıkaçtı — Biz anayasanın geçmesine müteallik olmak üzere, inandığımız arkadaşlarımızla toplandık. Karşı taraf da toplandı. İnsan düşüncesinin son merhalesi siyasî bir gurup olarak bütünleşmekle tecelli eder. Her mecliste gurup vardır. Biz de burada toplanmayız, gider dışarda başka yerde toplanırız.

Recep Meriç — Benim katıldığım toplantılarda böyle sosyal demokratlar, Atatürkçü liberaller gibi ayrımlar yoktu. Bu ayrımı basın yapıyor, basın bizi parçalamaya kalkışıyor.

İhsan Göksel — Başka guruplar da mı var?

Orhan Aldıkaçtı — Hakikatlar tahrif ediliyor. Biz ne ayrım yaptık, ne de gizli, saklı bir şey.

Kamer Genç — Siz hem bir gazetede anayasa üzerine yazılar yazıyorsunuz, hem de burada komisyon başkanlığı, sonra da toplantılar... Bölücülük değil mi bu?

Orhan Aldıkaçtı (Ayağa fırlayarak ve bağırarak) — İşte, sen ve senin gibiler anayasa tasarısını engeller, diyerek toplanıyoruz, arkadaşlarımızı iknaya çalışıyoruz.

Sadi Irmak — Referandum 1982 Kasımında mutlaka yapılacaktır. Bize 1 Ekim tarihinde anayasa taslağının Millî Güvenlik Konseyi'ne mutlaka teslim etmemiz gerektiğini belirtildi. Devlet Başkanımız verdikleri takvimi mutlaka uygulayacaklar.

Akif Erginay — Bu toplantılar talihsiz olaylardır. Anayasa Komisyon Başkanı bu durumda istifa etmelidir. Onun getirdiği anayasa tasarısı artık kesinlikle lekelidir.

Namık Yolga — Mesele çok vahimdir. Aldıkaçtı kim oluyor?.. Anayasa Komisyonu Başkanı olması büyük talihsizliktir. Bunların üç amacı var. Birincisi, yasaları ve anayasayı kendi görüşlerine göre çıkarmak. İkincisi, burada bir siyasî parti nüvesi oluşturmak. Üçüncüsü de, Eylül'de yapılacak komisyon seçimlerinde, şimdiki anayasa komisyonunu aynen seçtirmek. Atatürkçü liberal lâfını da nereden çıkardılar?.

Fikri Devrimsel (Bağırarak) — İşte vahamet zaten buradan doğuyor. Ne demek Atatürkçü liberaller?.. Bunların yaptıkları anayasanın da ömrüne tesir edecektir. 1961 anayasası bir partiden tasvip gördü, diğerinden görmedi. 1970'de kazaya uğradı, 1980'de defnettik. Bu anayasa da daha şimdiden yara almıştır. Anayasa komisyonu başkanı ve sözcüsü istifa etmelidir.

Ahmet Samsunlu — 2485'e (Kurucu Meclis Yasası) bir ek yapalım. Danışma Meclisi üyeleri bir dönem parlamenter olmasın, diye. Bu gibi tehlikeli guruplaşmaları ancak 2485'te yapacağımız ek bir değişiklikle önleyebiliriz.

(Aslında, böyle bir değişiklik daha sonra Danışma Meclisi Başkanlık Divanı tarafından MGK genel sekreterliğine iletildi, ancak MGK «bu tür sınırlamalara gerek yok, Danışma Meclisi'nden ilerde partilere pekalâ hizmet verecekler çıkabilir. Onların bu siyasî haklarını ellerinden almaya gerek yok, gerekçesiyle MGK'dan bu öneri geri döndü).

Mahmut Akkılıç — Aldıkaçtı bana telefon ederek «anayasa üzerinde sohbet edeceğiz» dedi ve beni toplantıya çağırdı. Gittim, baktım, «ilerde parti olabilir bu gurup» diyor. Biz dört kişi kendisini eleştirdik. Bu meclis bu tür ucuz kahramanlıklara lâyık değildir.

Cahit Tutum — Sayın Irmak, her zaman olayların arkasından gidiyorsunuz. Daha ortada anayasa yok, anayasa taslağına destek aramak için toplantılar yapılıyor.

Üç gün süren bu sorgulamaların ardından Başkan Divanında tutanaklar ve olaylar değerlendirildi :

«Sen yalancısın, hayır sensin, sen istifa et, neden ben edecekmişim, sen et» gibi karşılıklı suçlamalara ve kavgaya dönüşen Başkanlık Divanı toplantısından sonra kamuoyuna «Danışma Meclisi'nin birlik ve beraberlik içinde çalışmalarını yürüttüğüne» ilişkin bir bildiri yayınlandı.

Sadi Irmak'la Vefik Kitapçıgil Başkanlık Divanı Odasından çıkıp MGK genel sekreterliğine doğru giderlerken, meclis koridorunda Aldıkaçtı'ya rastladılar. Aldıkaçtı :

«Şu sözlerimin de tutanaklara geçmesini istiyorum. Siz kim oluyorsunuz da burada bizleri yargılıyorsunuz?.. Burada demokrasiye geçiş plânlanıyor, hürriyete geçişin ve anayasa taslağının plânları yapılıyor, ama öte yandan da demokrasiye geçişin plânlandığı yerde baskı yapılıyor. Toplantı da yaptım, bundan sonra da yaparım».

Sadi Irmak müdahale etti :

«Sinirlenmeyin, sayın Aldıkaçtı, sinirlenmeyin. Askerler hassastır. Onlar Türkiye'nin daha tehlikeli bir yola düşmesini önlediler, bunu düşünmek lâzım».

Irmak ve Kitapçıgil Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğine yöneldiler. Danışma Meclisi'nde «birlik ve beraberliğin sağlandığını» bildirdiler.

Danışma Meclisi'nde bu tür gurup toplantıları sona erdi. Ama, altı-yedi ay sonra, anayasanın halk oylamasından geçmesinden sonra, yeniden başlamak üzere.

Her Yerde Siyaset Jimnastiği

Süleyman Demirel Danışma Meclisi üyelerinin isimlerine şöyle bir göz gezdirdi ve yanındakilere talimatını verdi :

«Buraya (Danışma Meclisine) girenlerin listesini iyi tesbit edin. Yarın demokrasiye geçiş döneminde bunlar yeniden sahnede görünmek isteyecekler. Politik hırsları bunları bize itecek. Zamanı gelince, ne yapacağımızı düşünürüz. Şimdilik siz bir tesbit edin bakalım bu isimleri».

Danışma Meclisi çalışmalarına başladıktan bir sü-

re sonra, Demirel'e yakınlığı ile tanınanlara telefonlar gelmeye başladı bazı Danışma Meclisi üyelerinden: «Biz Danışma Meclisine bir görev yapmaya geldik. İnançlarımızı da koruyoruz elbette. Acaba Sayın Demirel'le görüşmek mümkün mü?..»

İlk ziyaretlerden birini Demirel'e Mehmet Pamak ve birkaç arkadaşı yaptı. Bir gece saat 22'de Pamak, Osman Yavuz, Erdoğan Bayık ve Mahmut Nedim Bilgiç, Demirel'in kapısını çaldıklarında oldukça heyecanlıydılar. Gelmeden önce kendi aralarında konuşuyorlardı. «Biz Danışma Meclisi üyesiyiz. D ve M harflerinden hareketle Dalkavuklar Meclisi değiliz. Zaten Konsey de bizi kendine dalkavukluk yapsınlar diye seçmedi, bizim görevimiz danışmanlık yapmak, adı üstünde olduğu gibi»...

Demirel'le sohbet iki saate yakın sürdü. Gelen üyeler «sizin tecrübeleriniz bizim çalışmalarımıza ışık tutar» derken, Demirel çok yalın konuşuyordu :

«Sizin önemli bir göreviniz var. Anayasa yapmak. Onun için bu memleket sizden yararlanmalı. Aslında Danışma Meclisi'ne millî irade yansımadı. Çünkü, böyle bir seçimle gelmedi üyeler. Ama, aranızdan iyi insanlar çıkar ve iyi hizmet verebilir».

Demirel'e ilginç ziyaretlerden biri de, 1982 Ağustosunda Yıldırım Avcı'nın yaptığı ziyarettir. Gerçekte Danışma Meclisi çalışmaları sırasında ön plâna pek çıkmamış olan Avcı ile Demirel arasındaki ilk bağlantıyı yine bir Danışma Meclisi üyesi olan Atalay Peköz kurmuştu. Avcı ile Peköz'ün arkadaşlıkları 1960'lara dayanıyordu. Avcı Peköz'e bir gün «beni Demirel'e götürür müsün» diye sormuştu ve eklemişti :

«Ben ağabeyimden çok sık duydum Sayın Demirel'i. Ağabeyim Denizli AP milletvekiliydi, sonra kaybettik, liderine çok bağlıydı, şimdi de ben tanımak istiyorum kendisini».

Demirel'in ziyaretçilerini kabul ettiği salonun duvarları kitap doluydu. Birkaç fotoğraf o tarihlerdeki açık hava mitinglerinin havasını çok net sergiliyordu. Önündeki geniş dikdörtgen sehpa yine sağlı-sollu kitaplar ve «at

biblolarıyla» süslenmiş gibiydi. Notlar, dosyalar, dosyalar üst üste yığılmıştı. Yıldırım Avcı hafif loş salonun havasında tek bir şey teneffüs etti: «Siyaset». Sade bir karşılaşmadan ileri geçmeyen bu görüşmeden Avcı'nın aklında Demirel'in şu değerlendirmesi kaldı:

«12 Eylül bir başka olay. Bu iş 1960 gibi değil. O zaman herşey bir anda serbest hale gelmişti. Şimdi farklı bir durum var».

***

İçişleri Bakanı Selâhattin Çetiner ile Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ın Danışma Meclisi'nde istifaları istenince, Devlet Başkanı Evren buna çok kızdı.

Bütçe görüşmeleri sırasında üyelerden Mehmet Pamak adı geçen iki bakanı eleştirmiş ve «istifa etmelidirler» demişti. Benzer bir görüşü yine üyelerden Muzaffer Ender de savununca, Evren yapacağı gezi için hava alanına geldiğinde Danışma Meclisi Başkanı Sadi Irmak'ı yanına çağırdı:

«Bunlar kim oluyor da, bakanların istifa etmelerini istiyorlar.. O kadar istiyorlarsa, kendileri istifa ederler».

Irmak «aman, sayın Devlet Başkanım, bu arkadaşlarımız vatansever ve kültürlü insanlardır. Onların istifa etmeleri, ülkemizin demokrasiye geçişinden şüphe edilmesine sebep olur ve antidemokratik bir hava görünümü doğar, siz merak etmeyin ben hallederim» karşılığını verdi.

İki bakanın istifasının istenmesi sadece Evren'i değil, Başbakan Ulusu'nun da içerlemesine yol açmıştı. Böyle bir isteğin Danışma Meclisi'nden gelmiş olmasına bazı bakanlar da şaşmıştı. Kendi aralarında konuya ilişkin sohbet ediyorlardı. Başbakan Yardımcısı Turgut Özal dalgınlığından sıyrılıp kabine arkadaşlarına döndü:

«Bu hükümette ve Danışma Meclisi'nde görev alanların politik hayatı bitmiştir. Buna öyle bakmak lâzım. Biz burada bir hizmet için çalışıyoruz. Bir sistemin oturmasına çalışıyoruz. Yoksa, politikaya yatırım yapmak gibi bir hevesimiz yoktur. Bu sebeple Danışma Meclisi'nden gelecek bu gibi tepkilere toleransla bakmak lâzım».

Devlet Bakanı İlhan Öztrak'a döndü Gümrük ve Tekel Bakanı Ali Bozer: «Görüyor musun, bravo sayın Özala... Politikayı demek hiç düşünmüyor».

Özal «evet» dedi, «hiç düşünmüyorum».

***

Turgut Özal'ın yanında danışman olarak çalışan Mehmet Keçeciler «neden böyle konuşuyorsun ağabey» diye yeni bir uyarıda daha bulunmak istedi. «Ağabey neden politikaya girmek istemiyorsun, bir parti kurarsan, şansın çok olur». Özal bu isteği şiddetle geri çeviriyordu. Daha sonradan ANAP Genel Başkan Yardımcılığına seçilecek olan Mehmet Keçeciler bu defa yanındaki DPT Yabancı Sermaye Dairesi Başkanı, birbuçuk yıl sonrasının Orman, Tarım ve Köyişleri Bakanı Hüsnü Doğan'dan güç alıyordu :

«Ağabey, neden böyle itiraz ediyorsun. Bak, Hüsnü de benim gibi düşünüyor. Serbest bırakıldığında siyasî faaliyetler, bir parti kur, bak şansımız nasıl olacak görürsün».

Özal birlikte çalıştığı Keçeciler'i karşılaştıklarına tanıştırırken ne zaman «benim idarî müşavirim» derse, Keçeciler düzeltiyordu: «Hayır, siyasî müşaviriyim!»

Ankara'da Yeşilyurt Sokak'taki evde Turgut Özal, Semra Özal, Mehmet Keçeciler oturmuşlar bir pazar günü dereden tepeden sohbet ediyorlardı. Keçeciler, Özal'ı son günlerde kızdıran konuyu yine açmıştı: «Ağabey, siyasî faaliyet serbest bırakıldığında, parti kuracaksın, değil mi?».

«Yahu Mehmet, bak sana kızmaya başladım» diye girdi söze Özal, «geçen gün de böyle yaptın, sana işini görmen lâzımgelen birini getirdim, tuttun, ben onun idarî değil, siyasî müşaviriyim filân dedin. Şimdi adam ne düşünür? Hem ben siyasetle filân uğraşmak istemiyorum. Beni zorla siyasetçi mi yapacaksın sen?».

Keçeciler üsteledi: «Neden olmasın ağabey?».

Özal ciddileşti birden. Elini dizine koydu, önce dışarıya uzun uzun baktı oturduğu yerden, sonra Keçeciler'e döndü :

«Bak Mehmet, siyasetle uğraşanları tetkik ettim. Etmedim değil. İsmet Paşa bu işe ömrünü verdi. Millî şef oldu. Zaman geldi, herkesi o seçti. Kimi isterse, istediği yere getirdi, onunla çalıştı. Ama, ahir ömründe partisinden ayrılmak zorunda kaldı. Eliyle kurduğu, kurulmasına ortaklık ettiği partiden ayrıldı.

Celâl Bayar Cumhurbaşkanlıktan sonra Kayseri Cezaevi'ni de görmek zorunda kaldı. Gitti, hapis yattı orada. Menderes asıldı.

Şimdi, bir de bugüne bak... Bak işte Demirel'e, Ecevit'e, Erbakan'a, Türkeş'e... Kime istersin bak... Siyaset adamlarının sonu daima hüsran olmuş bizim memlekette.

Şimdi sen de karşıma geçmişsin aylardır, parti kur, diye tutturuyorsun. Ben dertsiz başıma neden dert açayım, şimdi durup dururken».

Keçeciler ısrarından vazgeçmiyordu :

«Yıllardır önemli görevlerde bulundunuz. Her insan bu kadar tecrübeyi kolay kazanmaz. Özel sektörü biliyorsunuz, devleti tanıyorsunuz. Dışarıyı biliyorsunuz. Parti kurmazsanız vebal altında kalırsınız. Bu tarihî sorumluluğu reddedemezsiniz».

Zaman zaman Özal'a «ağabey, sen» diye hitap eden Keçeciler, Özal'ı ciddiyetiyle birlikte iyice ciddileşmiş ve «siz» demeye başlamıştı. O sırada odaya Semra Hanım girdi :

«Ben Mehmet Bey'e katılıyorum. Mevcut makamlarda başarılı oldun, kendi kendine şimdi 'yeter', diyorsun Turgut Bey. Ama, galiba siyaseti de düşünmek lâzım».

1982'nin Ocak ayındaki bu konuşmayı diğerleri izledi. Tümü de benzer biçimde ısrar ve karşı çıkmayla sonuçlanıyordu. 1982 Mayısında bir yurt gezisinde, Özal yanına yine «idarî müşaviri» Keçeciler'i almıştı. O sırada küçük bir kentte halk kalabalık oluşturmuş, Özal'ı görmek için birbirini itiyordu. Keçeciler, Özal'a döndü: «Ağabey, baksana şu halka, dönüp bir selâmlasana şöyle...»

Özal sinirlendi :

«Yahu Mehmet, daha geçen gün konuşmadık mı seninle bunları? Sen beni zorla politikacı yapmak istiyor-

sun, ama ben politikacı filân olmayacağım».

Bankerler batıp, Kastelli yurt dışına kaçınca, 1982'nin Temmuz'u geldiğinde Özal Başbakan Yardımcılığından istifa ederek önce Side'ye «dinlenmeye», ardından da «zayıflamak amacıyla» Amerika'ya gidecekti.

Türkiye ise, 1982 Anayasası halk oylamasına doğru hızla yol alıyordu.

*
**

Seçmen kütükleri, sandıklar hazırlanıyor halk oylaması için, ama daha ortaya anayasa taslağının kendisi bir türlü çıkmıyordu.

Danışma Meclisi ile Millî Güvenlik Konseyi arasında bağlantıyı 1981 Ağustos'undan bu yana MGK Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ yürütüyordu. Üruğ ile Saltık yer değiştirmişler, Saltık İstanbul'daki Birinci Ordu Komutanlığına atanmıştı. Üruğ MGK Genel Sekreterlik görevinde 1983 Ağustosuna dek kalacak, o tarihten sonra, önce Kara Kuvvetleri Komutanlığına, ardından da Genelkurmay Başkanlığına getirilecekti. Genel Sekreterlik görevi boyunca da, orduyu politika dışında tutmaya büyük özen gösterecek ve Millî Güvenlik Konseyi'nin çalışmalarını kastederek «siyaset orada yapılıyor, biz burada orduyu temsil ediyoruz» diyecekti.

Danışma Meclisi'nin Başkanlık Divanı, Başkanı ve üyeleri Üruğ'un MGK ile Danışma Meclisi arasındaki bağlantıyı yürütmekte oluşu nedeniyle, sık sık Üruğ'u ziyaret ediyorlar, Devlet Başkanı Evren'in düşüncelerini öğrenme fırsatını buluyorlardı.

Evren artık MGK'daki hukuk komisyonuna talimatını vermişti. «Anlaşılan bunlar anayasa taslağını 1 Ekim'de bana getiremeyecekler, ben halka söz verdim ve bir siyasî takvim açıkladım. Kasım'da, anayasa mutlaka halk oylamasına sunulacaktır. Bundan dönüş yok. Siz kendi içinizde çalışmalara başlayın» diyordu verdiği talimatta. «Siyasî guruplaşmalarla vakit kaybettiler, şimdi yetiştiremiyorlar» diye endişe ediyor ve kızgınlığını açığa vuruyordu.

Bunun üzerine Aldıkaçtı, Evren'in huzuruna çıktı:

«Sayın Devlet Başkanım, siz emredin, biz on günde de indiririz taslağı genel kurula. Siz isteyin, üç yıl sonra da iner aynı taslak genel kurula».

Evren'in uyarılarına rağmen, Danışma Meclisi içinde bir gurup «anayasa 1982 Kasım'ı yerine, 1983 ilkbaharına sarksın» yolunda düşünceler ileri sürüyordu. Çünkü, aynı gurup askerî yönetim döneminin açıklanandan daha ileriye gitmesini, dönemin biraz daha uzamasını istiyordu. Bunu da «ülkenin sorunlarını iyice çözüme kavuşturmak için belki bir altı-yedi aya daha ihtiyaç var» gerekçesiyle savunuyordu. Benzer görüşe katılanlar arasında hükümetteki bazı bakanları da saymak mümkündü. Hatta, Ulusu Hükümetine sonradan katılan bir devlet bakanı «hay Allah, gerçekten takvim uygulanacak galiba, bu iş anlaşılan daha fazla uzamayacak» diye hayıflanıyordu.

Sadi Irmak, Vefik Kitapçıgil ve İmren Aykut MGK Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ'un odasına girdiklerinde konu yine aynıydı: Anayasanın gecikmiş olması. Üruğ -kim bilir kaçıncı kez- aynı vurgulamada bulunuyordu: «Sayın Devlet Başkanı kararlı ve ısrarlıdır. Bütün dünyaya ve vatandaşlarımıza açıklanan siyasî takvimden taviz verilmeyecektir. Tasarıyı biran önce hazırlamanız rica ediliyor».

Başkan Irmak «Biz Sayın Aldıkaçtı ile konuştuk konuyu efendim» diye yanıtladı, «İlkeleri tesbit etmektir zor olan, tesbit ettikten sonra içimizde taslağı 48 saat içinde yazacak mahir kalemli arkadaşlar var, merak etmesinler yetiştireceğiz, dedi. Lütfen merak buyurmayınız».

Komisyonun hazırladığı taslak Danışma Meclisi genel kuruluna indiğinde, meclisin özellikle asker kökenli bazı üyelerinin önlerinde de birer anayasa taslağı duruyordu. Ama, bu taslak bir başka taslaktı. Eşref Akıncı, Adnan Orel, İbrahim Şenocak, Ethem Ayan, Rıfat Beyazıt, Hamza Eroğlu, Fevzi Uyguner zaman zaman önlerindeki taslağa bakarak görüşmeler sırasında önerge hazırlıyorlar ve bunu genel kurula sunuyorlardı. Mehmet Pamak oturduğu yerden Adnan Orel'in önündeki taslağın bir mad-

desini okudu. Not etti. Ve bu doğrultuda bır değişiklik önergesi verdi.

Bir süre sonra genel kurul salonundan kulise çıkıldığında, Orel, Pamak'ın yanına geldi:

«Yahu Mehmetçiğim, seninle aynı düşüncedeymişiz, ne güzel!.. Demek, sen de anlaşılan benim gibi, bazı yerlerle temas halindesin!»

İçeri salona yeniden girildiğinde, Adnan Orel oturumu yöneten Başkanvekiline bir not yolladı. Orel notta aynen «Şimdi biz bir önerge hazırlıyoruz, onu lütfen diğer önergelerin önüne alın, çünkü bizim önergelerimiz MGK'nın önergesi sayılır aynı zamanda» yazılıydı.

Anayasayı en son MGK biçimlendirecekti nasılsa, ama buna rağmen neden Danışma Meclisi'nde bazı üyelerle bağlantı kuruyordu?.. Galiba, anayasa tasarısı kendi önlerine geldiğinde, üzerinde artık çok fazla değişiklik yapmak istemiyordu Konsey.

«Aziz Kardeşim Erdal»

Ecevit Ankara Merkez Cezaevi'nde daktilosuna bir kâğıt taktı. Önce tarih attı: 20 Eylül 1982. Sonra da mektubuna başladı, «Aziz Kardeşim Erdal».

1982 Eylül'ünde Danışma Meclisi anayasa tasarısı üzerinde son değişiklikleri görüşürken, «askerî yönetimin getirdiği yasakları çiğnemis olması» gerekçesiyle üçüncü kez hapis yatıyordu. Düşündüklerini açıkça savunmaya çalışıyor, yalnız kalmış olsa da, «liderliğin sorumluluğunu» taşımakta bulunduğunu kanıtlıyordu. Dış basına verdiği demeçler, kendisini bir mahkemeden diğerine gönderiyordu.

Erdal İnönü o günlerde görevli olarak Paris'teydi. Çok önceden Ecevit'in ilk hapse girmiş olmasından duyduğu üzüntüyü dile getiren bir mektup yazmış, Ecevit'e kısaca «geçmiş olsun» demlşti.

Ecevit daktilosunun başında şimdi Erdal İnönü'ye demir parmaklıklar arkasından yanıt veriyordu:

«Aziz Kardeşim Erdal,

Benim için, yalnız senden gelişi dolayısıyla değil, içe-

riğiyle de çok değer taşıyan mektubunu özenle ve biraz da uzunca yanıtlamak üzere bir yana ayırmıştım. Fakat tutuklanmalar, ifadeler, soruşturmalar, ardarda gelen yargılamalar ve yeniden hapse girme gibi olaylar dizisi içinde aylar geçmiş. Şimdi bu gecikmiş yanıtımı bir başka mahpusluk döneminde yazıyorum.

Mektubunun beni en çok sevindiren yanı, ilk hapse girişimin nedenini, «Halk Partisi'nin ortadan kaldırılmasını hiç ses çıkarmadan kabul edemeyiş»imde ve «özgürlüğü korumaya çalışma» isteğimde görmen oldu.

Politikacının her davranışında ille bir «hesap», bir strateji, bir taktik aranır. Bir başka deyişle, her davranışında «politika» yaptığı sanılır. Politikacının, belli bir hesaba dayanmayan, içinden gelen davranışları da olabileceği veya sırf moral açısından gerekli gördüğü için belli bir davranışta bulunmuş olabileceği, nedense, düşünülmez».

CHP'nin kapatılması karşısında «kendisinde sessiz kalma hakkını görmediğini» vurgulayan Bülent Ecevit, mektubunda Türkiye'nin o günkü koşullarını kendi açısından değerlendirdikten sonra şöyle devam ediyordu :

«Atatürk'ün, hayatta en hakiki mürşit ilimdir, sözünün siyasal açıdan da taşıdığı önemi bu dönemde daha iyi anlıyorum. Çünkü, dogmacılığın, bağnazlığın karşıtı olan bilimsel yaklaşım, bilimde olduğu gibi, siyasal konularda da, «tek yol» anlayışını, «doğru»ların kesinliği saplantısını reddeder. Bilimsel verileri bile sürekli tartışma ve sınama süzgecinden geçirir. Yalnız doğrulanabilirlik değil, onun da ötesinde çürütülebilirlik testlerinden geçirir. Sanırım «demokrasi kültürü»nün kökeninde yatan da öncelikle bu bilimsel yaklaşımdır, ve düşünce özgürlüğü, sınırlanmamış düşünce özgürlüğü, bu yaklaşımın ayrılmaz bir ögesidir.»

Bülent Ecevit müsbet ilim dallarında çalışanlarla sosyal bilim dallarında çalışanların düşünce özgürlüklerine farklı yaklaşımlarını ve «düşünce özgürlüğü sınırlamalarına karşı entellektüel direnişin sosyal bilim dallarında çalışanlardan çok, müsbet ilim dallarında çalışanlardan

geldiğini» belirttikten sonra mektubunu şöyle sürdürüp noktalıyordu :

«Kuzey komşumuzda demokratik direncin ödünsüz öncülüğünü bir Sakharov'un yapması da bir rastlantı olmayabilir. Çünkü, ne kadar yasaklama ve baskı olursa olsun, örneğin dünyanın döndüğü kanıtlandıktan sonra, müsbet ilim dallarında çalışanlara, «hayır, dünya dönmüyor» dedirtilememiştir, veya, tersi kanıtlanamadığı sürece, iki kere ikinin dört etmediği söyletilememiştir.

Önümüzde çetin bir dönem var.

Fakat, umutsuz da, yılgın da değilim. Zorlukları, sorumluluktan kaçış özrü bulabilmek için değil, kendi kendimi aldatıp avutmamak, kolaycılığa kapılmamak için, gerçek boyutlarıyla görmeye çalışıyorum.

Herşeye karşın da, halkın demokrasiye lâyık olduğuna inanıyorum. Demokrasimizin çıkmaza saplanışında ve çöküşünde halkın -o arada işçinin ve köylünün- bir kusurunu göremiyorum.

Ancak halkı, artık, hakları ve özgürlükleri, oturduğu yerde birgün kendisine verilecek değerler olarak beklemekten usanıp, çilesi çekilerek kazanılabilecek değerler olarak görmesi gerek. Herhalde bir daha, artık, İnönü gibi, özgürlükleri ve hakları kendiliğinden halka sunan bir yönetici gelmeyecek. Artık ne haklar, ne özgürlükler, ne eşitlik, ne adalet, yukardan verilmeyecek, gökten inmeyecek, topraktan, toplumdan sürgün vermesi gerekecek.

Herhalde doğal olanı, sağlıklı olanı, kalıcı olanı, bir anayasayla verilip bir başka anayasayla alınamayanı da öylesidir.

Rahşan'ın da duygularını yansıttığımı bilerek, Sevinç'e ve sana mutluluklar, esenlikler, başarılar dilerim.

Sevgiler, saygılar sunarım».

Erdal İnönü de Ecevit'e yazdığı mektupta tıpkı Ecevit gibi «sen» diye hitap ediyor ve «kardeşim Bülent» diye sesleniyordu.

Ancak, bu mektuplaşmanın üzerinden çok değil, altıyedi ay geçtikten sonra, yani solda partileşme olanca yoğunluğu ile gündeme geldiğinde ne İnönü «kardeşi Bü-

lent»i aramak cesaretini bulabilecek, ne de Ecevit kendisine böyle bir fırsat tanımak isteyecekti. «Kardeşlik» bitmiş, siyaset başlamıştı.

Bülent Ecevit ile Erdal İnönü arasındaki bu mektuplaşma solda partileşmenin en hızlandığı günlerde duyulacak ve «İnönü, Ecevit'e mektupla izin vermesi için başvurmuş» ya da işi öbür yanından alarak «Ecevit, İnönü'ye mektup yazarak destek olacağını söylemiş» ya da bir başka anlatımla «hayır, Ecevit, Erdal Bey'e mektup yazmış, kuracağı partiye destek olmuyormuş» gibi dilden dile çok farklı bir biçimde dolaşacak, solun siyaset kulisleri gerçekle hiç ilgisi olmayan bu dedikodularla çalkalanacaktı. Evet, mektuplaşma olmuştu. Ama, ne o tarihte İnönü'nün aklından siyaset geçiyordu, ne de daha sonraları aralarında herhangi bir görüşme ya da mektuplaşma olacaktı.

***

Sanki vatana ihanet etmişlerdi. Ya da amansızca cüzzama yakalanmışlardı. Yanlarına kimse yaklaşmıyordu ya da belki yaklaşmak cesaretini kendinde bulamıyordu. Danışma Meclisi'nde anayasa tasarısı oylanırken, tasarıya «red» oyu veren yedi üye, Ertuğrul Alatlı, Mustafa Alpdündar, Abdülbaki Cebeci, Kamer Genç, Mehmet Pamak, Vahap Güvenç, Feridun Şakir Öğünç sanki diğer üyelerce afaroz edilmişlerdi.

Kamer Genç'e kimse selâm vermiyordu. Oylamadan sonra meclis lokantasında yemek yerken, masasına kimse gelmedi. Mehmet Pamak bir başka masada tek başına oturuyordu. İbrahim Göktepe yaklaştı yanına Pamak'ın, «sen beş paralık adammışsın, anayasaya hayır demekle, bittin artık sen» dediği anda, Pamak ayağa kalktı. «Kendine gel, lâfını bil» dedi ve tam yumruklaşacakları sırada, Ahmet Sanver Doğu aralarına girdi. Herkes ayıracak sandı kavgaya hazırlanan Pamak ile Göktepe'yi. Ancak, Doğu, Pamak'a döndü «sana genel müdürlük haklarımın hiç birini helâl etmiyorum, seninle artık her türlü bağım kesilmiştir» dedi ve Göktepe ile birlikte yanından uzaklaştı. Maliye Bakanlığında Doğu, Gelirler Genel

Müdürü iken, Pamak da onun yardımcısıydı Danışma Meclisi'ne gelmeden önce.

Oylamada anayasa tasarısına 12 üye de, ne demekse, «çekimser» oy kullanmıştı. Bunlardan Fikri Devrimsel ile Feridun Güray, Kamer Genç'le Mehmet Pamak'ın yanına gelme cesaretini buldular ve kendi gerekçelerini açıkladılar :

«Red oyu verdiğiniz için sizi tebrik etmek istiyoruz. Tutarlı ve mert davrandınız. Geçen akşam biz de 16-17 kişi toplandık ve anayasaya red oyu verme kararı aldık. Bize bir haber geldi, anayasaya red oyu verenleri tutuklayacaklar, diye bir haber... Biz de bunun üzerine çekimser oy kullandık. Ama, sizleri tebrik ediyoruz».

1983 Mayısında Büyük Türkiye Partisi'nin düşüncelerini benimseyen Ahmet Sanver Doğu, bu parti kapatılınca koşarak Pamak'ın yanına gelecek ve «sen ileri görüşlü imişsin, sana bütün haklarımı helâl ediyorum, anayasaya evet demekle biz hata etmişiz, keşke biz de red oyu kullansaymışız» diyecekti. Kuliste herkesin gözü önünde Pamak'tan da karşılığını alacaktı :

«Eğer Büyük Türkiye Partisi kapatılmasaydı, sen bana gelip bunları söylemeyecektin. Senin bu tavrının anayasanın muhtevasıyla hiç ilgisi yok. Partinin kapatılması senin nefsine darbe oldu, onun için şimdi gelmiş böyle konuşuyorsun».

Bu tartışmayı izleyen sekiz-on Danışma Meclisi üyesi birbirinin koluna girip, oradan uzaklaşırken kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı :

«Acaba anayasa oylaması sırasında Danışma Meclisi'nde daha fazla red oyu çıksaydı, daha mı iyi olurdu?»

***

Devlet Başkanı Evren Ağrı'ya giderken uçakta Danışma Meclisi'nin Ağrı'dan seçilen üyesi Paşa Sarıoğlu da vardı. Bir ara Sarıoğlu, Devlet Başkanının yanına gitti :

«Sayın Devlet Başkanım, anayasaya ben çekimser oy verdim. Aslında red vermeyi düşünüyordum. Ama, red oyu kullanacak olanlarla yurt dışında bazı kuruluşlar arasında bağlantı kurulur, diye vazgeçtim. Bu nedenle de, red

oyumu çekimsere çevirdim».

Sarıoğlu'nun ter sırtından aktı. Tıpkı o gün Danışma Meclisi'nde kullanacağı oydan önce duyduğu heyecana kapılmıştı yeniden. Çekimser oy kullanırken duyduğu tedirginlik, Devlet Başkanının karşısında karabasan gibi kepçeledi kendisini. Evren Paşa güldü ve rahatlattı :

«Sizler cesaret edip tavır koymasaydınız, Avrupa'da onur kırıcı bir propagandaya yol açardı. Meclisten zorla geçen bir anayasa zannederlerdi. Onun için müsterih olun».

***

Danışma Meclisi'nden üyeler 1983 Mayısı geldiğinde çeşitli partilere kurucu ya da milletvekili adayı olarak dağılacaklardı. Aralarından iki parti başkanı çıkacaktı: Muhafazakâr Parti Genel Başkanı Mehmet Pamak ile Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Yıldırım Avcı. Pamak MGK tarafından veto edilecek, Avcı ise yoluna devam edecekti.

VIII. BÖLÜM

GEÇİCİ MADDELERDE KALICILIK

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren önündeki dosyayı kapattı. Çalışma ve okuma sırasında kullandığı gözlüğünü kılıfına yerleştirirken, «anayasa tasarısı üzerine de görüşmeler burada bitmiştir» dedi ve çevresinde oturan bakanlara, diğer sivil uzmanlara döndü:

«Teşekkür ederim hepinize, tasarıyı bitirdik. Anayasanın geçici maddelerini biz hazırlayacağız, gerekirse, sizlere sorarız».

TBMM Binasının Millî Güvenlik Konseyi'nin çalışmalarına ayrılan salonda Devlet Başkanı Evren'den başka, MGK üyesi kuvvet komutanları, Başbakan Bülend Ulusu, MGK Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ, Devlet Bakanı İlhan Öztrak, Adalet Bakanı Cevdet Menteş, Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu, İçişleri Bakanı Selâhattin Çetiner, Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, Gümrük ve Tekel Bakanı Ali Bozer, MGK Hukuk Komisyonu Başkanı Tümgeneral Muzaffer Başkaynak ile birkaç sivil uzman üç gün süreyle anayasanın birinci maddesinden başlayarak sonuncu maddesine dek 7 Kasım 1982'de halk oyuna sunulacak anayasa tasarısını inceden inceye gözden geçirmişlerdi.

Evren'in Cumhurbaşkanı seçilmesine olanak sağlayan, Millî Güvenlik Konseyi üyelerinin statüsünü Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeliğine dönüştüren, eski siyasîlere on yıllık siyaset yasağı getiren, MGK'nin görev süresini seçimden sonra oluşacak yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının oluşumuna dek saptayan anaya-

sanın geçici maddeleri MGK sekretaryası ile Genelkurmay'da hazırlanacaktı. Bu nedenle de, Evren «geçici maddelerle ilgili hazırlıkları biz yapacağız» diyordu.

Siyasîlerle ilgili yaptırımları düzenleyen anayasanın geçici maddeleri aslında «bir tepki» idi. Bu maddelerin ilkeleri ve kapsamı birkaç kez değiştirilmişti. İlk hazırlanan bir taslak, siyaset yasağını dahc da uzatıyordu. Süreyi daha da genişletiyordu. Hatta, yasak kapsamına alınacak siyasetçilerle ilgili bir genişletme söz konusuydu. Yani, kapatılan partilerin nerdeyse taşra örgütlerinde görev almış ve partilerin «tabanını» oluşturan kişiler de önce bu geçici maddelerin yasak kapsamında düşünüldü. Ancak, sonradan şu andaki biçimine indirgendi.

Danışma Meclisi anayasa tasarısını hazırlarken, MGK'da da benzer bir çalışma yürütülmüştü. MGK'daki çalışmaya asker hukukçuların yanı sıra, o günlerde Konsey'e yakın «danışman» ve sivil kadroların katkıları olduğunu bilmeyen yoktu.

Anayasa tasarısının Konsey'de görüşülmesinden çok kısa bir süre sonra geçici maddeler Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan Aldıkaçtı'ya gönderildi. Aldıkaçtı geçici maddeleri bir cumartesi günü komisyona götürürken, meclisin başkanlık divanına uğradı: «Şimdi biz bunu hemen komisyondan genel kurula göndereceğiz. Hazırlanan bu maddelerin bizimle hiç bir ilgisi yok. Genel kurulda da çok fazla tartışılmadan kabul edilip, MGK'ya gönderilsin», dedi.

***

Noktayı koydu. Yazdıklarını bir kez daha dikkatlice okudu. «Ordu politikanın dışında kalmalıdır, bundan sonra benim görevim ordunun kışlasında aslî görevine dönmesi ve bunu sürdürmesini sağlamaktır» diye düşünüyor ve bunu da çevresine açıkça ve her fırsatta anlatıyordu. Kendi yazdığı geçici madde ile kendisini Millî Güvenlik Konseyi üyeliğinin dışında bırakıyordu.

MGK Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ anayasanın ilgili geçici maddesini bizzat kaleme alacaktı. Geçici ikinci maddenin ikinci fıkrasında aynen şöyle denir:

«Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı kanunun üçüncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz».

Maddede anılan 2356 sayılı yasanın üçüncü maddesi Millî Güvenlik Konseyi başkanlığı ve üyeliğinin herhangi bir nedenle boşalması halinde, başkanlığa en kıdemli Kuvvet Komutanının önce Genelkurmay Başkanlığı, ardından da MGK Başkanlığına atanmasını öngörüyor, üyeliğin boşalması halinde de Kuvvet Komutanlığına atanan komutanın MGK üyesi olması koşulunu getiriyordu. Orgeneral Üruğ 1983 Temmuz'unda önce Kara Kuvvetleri Komutanı, 6 Kasım seçimlerinden sonra da Genelkurmay Başkanı olacaktı. Kendi eliyle yazdığı anayasanın geçici maddesine göre ise, MGK'da bir üyeliğin boşalması halinde artık Konsey Üyesi olması söz konusu değildi.

Anayasanın söz konusu geçici maddesiyle birlikte «konsey üyeliğine ayrı bir makam» oluyor, ordunun en üst kademesinden Millî Güvenlik Konseyi'ne geçişin tüm bağları kopmuş bulunuyordu. Çünkü, MGK üyeliğinin boşalması halinde, bu geçici maddeden önce kuvvet komutanlığına atanan orgeneralin aynı zamanda MGK üyesi olması öngörülürken, anayasanın geçici maddesi artık bu geçişi durdurmuş oluyordu.

1983 Temmuz'unda Üruğ'un Kara Kuvvetleri Komutanlığına atanmasıyla birlikte «ordu işte orada başlayacaktı». Konsey üyeleri ise, seçimlerden sonra başlayacak dönemde artık «politik kimlik» edinmiş olacaklar ve altı yıl süreyle Cumhurbaşkanlığı Konseyi adı altında yeni bir makamın üyeliğini oluşturacaklardı.

*
* *

Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu üyeleri anayasanın geçici maddelerini gördükleri anda, üzerinde herhangi bir tartışmaya girmek istemediler. Hatta, bu maddeler komisyonun resmî bir oturumunda da ele alınmadı.

Zaten, üyeler de tıpkı MGK gibi, «geçici maddelerin belirleneceği yer, burası değildir» düşüncesindeydiler.

Ve savlarını da şöyle dile getirdiler :

«Bu maddeler geride kalmış dönemin politikacılarına siyasî yasak yüklüyor. Bu tür bir karar bizim görevlmizin dışındadır. Onun için de, Danışma Meclisi genel kurulundan geçtikten sonra, hemen MGK'ya gönderilmelidir».

O günlerde gerek kamuoyunda, gerekse özel tartışmalarda üzerinde durulan konu, Devlet Başkanı ve MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in anayasanın kabulüyle birlikte Cumhurbaşkanlığına seçilecek olmasıydı. Bir kısım insanlar «Cumhurbaşkanlığı seçimi anayasadan sonra olsun derken, bir bölüm insanlar ayrı ayrı sandıklarda oy kullanılsın, bir sandık Cumhurbaşkanlığı seçimi için, bir başka sandık anayasa oylaması için konulsun» düşüncesini savunuyorlardı.

Hatta, bu düşünce bizzat Evren'e de aktarıldı.

1982 Ekim'inde Danışma Meclisi Başkanlık Divanı yeniden oluşmuştu. Devlet Başkanı Evren'i ziyarete gideceklerdi. Aslında, zaten bir de gündemleri vardı Evren'e sunmaları gereken. Danışma Meclisi ayrı, hükümet ayrı, Konsey ayrı çalışıyordu, bunun «daha ahenkli bir biçimde yürütülmesini» önermek üzere Çankaya'dan randevu istedi yeni başkanlık divanı üyeleri. Giderken başkanvekillerinden Turhan Güven bir not hazırladı ve Başkan Sadi Irmak'a verdi: «Çalışmalarda ahengin sağlanması ve anayasa oylamasına ilişkin düşüncelerin aktarılması» biçiminde özetlenen bu notla birlikte üyeler Evren'in huzuruna çıktılar.

Ziyaret önce televizyona çekildi akşam haber bülteninde yayımlanmak üzere, sonra Başkan Sadi Irmak kendisine verilen notları unutarak Atatürk hayranı bir profesörü anlatmaya başladı. Arkasından kendisinin Almanya'ya Atatürk tarafından nasıl gönderilmiş olduğunu anlatmaya geçeceği sırada, Evren «başka ne var ne yok» diye sorunca, Turhan Güven atıldı :

«Sayın Devlet Başkanım, anayasa oylamasında biz de üzerimize düşeni yapmak istiyoruz. Yalnız bir noktayı belirtmek istiyorum. Anayasa oylaması ile Cumhurbaşkan-

lığı seçimini bir arada, aynı sandıkta yapmak sakıncalı. Cumhurbaşkanı seçimi için ikinci bir sandık konulması daha uygun olabilir. Ya o sırada ikinci bir sandık konulabilir ya da anayasa oylamasından sonra cumhurbaşkanlığı seçimine gidilir. Hatta, bugünkü şartlarda sizin karşınızda kim aday olursa olsun, kaç aday olursa olsun, siz yine de oyların yüzde 70-80'ini rahatlıkla alabilirsiniz».

Gerçekte bu düşünceler Evren'e başkaları tarafından da iletilmişti. Evren :

«Sandık sayısı azmış. Yani yeterli değilmiş. Sandık yetişmez diyorlar. Ayrıca da karışıklık olur, diyorlar. Yani anayasa için atacağı oyu gidip cumhurbaşkanı sandığına atanlar çıkar, karışıklık olur, diyorlar».

Turhan Güven :

«Sayın Devlet Başkanım, 1969 seçimlerinde vatandaş dört ayrı sandığa oy attı. Halkın bu konudaki tecrübesi yeterlidir».

Evren :

«Bu seçim ve oylama böyle olacak, anayasanın geçici maddelerinde yazıldığı gibi... Beni ikna ettiler».

Tam o sırada içeri Başbakan Bülend Ulusu girdi. Konu bu kez 2485 sayılı Kurucu Meclis yasasının değiştirilerek, hükümetin, Konsey'in ve Danışma Meclisi'nin daha ahenkli çalışmasına kaydı. Ulusu bu yasasının değiştirilmesine «gerek olmadığını» söyledikten sonra, Evren'e hükümetin o gün aldığı kararlarla ilgili bilgi aktarmaya başladı: Asilçelik ve Güney Sanayii kurtarma operasyonlarına ilişkin alınan kararla ilgili bilgilerdi bunlar.

Toplantı bitmişti. Hep birlikte hatıra fotoğrafı çektirildi.

***

Anayasanın geçici maddeleriyle ilgili iki ilginç tepkiden birisi Amerika'nın, diğeri Celâl Bayar'ındır.

Amerikan Yönetimi de, Celâl Bayar da askerî yönetime çeşitli kanallardan ulaşarak «anayasanın halk tarafından oylanmasıyla cumhurbaşkanı seçiminin ayrı ayrı yapılmasını» dile getiriyorlardı. Washington Ankara'da kendi büyükelçiliği kanalıyla gönderdiği «görüş»te gerek-

çe olarak «Avrupa'nın ters bir tavır alabileceğini» öne sürüyor ve ardından ekliyordu :

«Evren halk tarafından sevilen bir liderdir. Popülaritesi yüksektir. Ayrı ayrı sandıklarda seçime ve oylama gidilmesi daha iyi olur».

Amerikalıların bu girişimine Ankara herhangi bir yanıt vermedi.

Celâl Bayar ise Evren'e doğrudan bir mektup gönderdi. Bayar 5 Eylül 1982 tarihinde kamuoyuna bir açıklama yaparak «anayasayı desteklediğini» söylemişti. 27-28 Eylül tarihlerinde ise, o günlerde bayram nedeniyle Antalya'da bulunan Evren'e Antalya Valisi aracılığıyla bir mektup yazdı. Daha doğrusu kaleme alınan metni düzeltti. Mektubu doğrudan kaleme alan önce Hayrettin Erkmen'di. Erkmen'in yazdığı metin üzerinde yaptığı çalışmaları Bayar, kızı Nilüfer Gürsoy'a daktilo ettirdi. Celâl Yardımcı, Mükerrem Sarol, Samet Ağaoğlu ve Hüsamettin Cindoruk'la birlikte mektuba son biçimi verildi.

Son derece nazik bir üslûpla kaleme alınan mektupta iki noktanın altı çiziliyordu :

«1 — Siyasetçilere yasak getirmek acaba ne derece doğrudur?

2 — Cumhurbaşkanının anayasanın halk oylaması sonucunda kabul edilmesiyle birlikte seçilmiş olması acaba ne kadar isabetlidir?».

Bayar ekliyordu mektubunda: «Paşa Hazretleri, siz namzet olsanız seçilecek kudrettesiniz».

***

«Siz beni Celâl Bayar mı yapmak istiyorsunuz» diye bağırdı odada bulunan onsekiz kişiye, «Ben genel başkanken söz dinletemiyordum. Şimdi dışarda kalarak parti kurduracağım ve onlar beni dinleyecekler. Olur mu böyle şey? Dışarda kalarak parti kurdurmayı ve ondan sonra da o partiyi yönlendirmeyi siz benim karakterimden nasıl beklersiniz?».

Cezaevinden yeni çıkan Bülent Ecevit'i feshedilmiş CHP'nin genel yönetim kurulu üyeleri topluca ziyarete gelmişlerdi.

Tümünde bir tedirginlik, tümünde bir rahatsızlık ve «acaba, nasıl karşılanacağız» kuşkusu. Eğer o günkü toplantıda Ecevit kızsaydı, bağırsaydı, haklıydı. Çünkü, örgütü onu tek başına bırakıyordu. Mahkemeye gidiyor, yalnız. Cezaevine gidiyor, yalnız. Çıkıyor, yalnız. Tepki gösteriyor, yalnız. Zaman zaman arkasına bakıyor ve geçmişi düşünüyordu, nerede kalmış altı milyon oy veren vatandaş kitlesi?.. Haydi, vatandaştan bir şey beklemek belki güçtü, ama neredeydi o koskoca CHP Örgütü?.. Lider hapse giderken, mahkemede yargılanırken, parti kapatıldığında tepki gösterirken, neredeydi bu örgüt?

Seçimlerin bir yıl sonra yapılacağı açıklanmış, 1983 İlkbaharında partilere yeniden kurulma izni verileceği duyurulmuş, CHP Genel Yönetim Kurulu üyeleri şimdi kalkmış liderlerine gelmişlerdi: «Yeni bir parti kurulması için neler yapalım», diye talimat almaya.

Ecevit köpürüyordu :

— Konuyu açtığınıza sevindim. Bu vesileyle düşüncelerimi de söylemek isterim. CHP zaten bir burjuva partisiydi. O misyonunu tamamladı. Sosyal demokrat bir parti olamadı. 1977'deki gücüyle, parasıyla, arabalarıyla, binalarıyla verseniz artık gözümde yok. O kapatıldı. Ben de sorumluluklarımdan kurtuldum.

Ecevit'in evinde onsekiz kişiye onsekiz taş düşmüştü sanki gökten. Tümü bir an çarpıldı duydukları karşısında. Kendine ilk gelen Orhan Akbulut oldu :

— Reddi miras mı yapıyorsunuz efendim şimdi?

Ecevit :

— Dışarda bu açıklığıyla söylemenize gerek yok. Bir eski genel başkan olarak o partiye karşı hiçbir sorumluluk duymuyorum. Eski genel yönetim kurulu olarak sizin de sorumlu olduğunuzu sanmıyorum. Bu nedenle telâşınızı anlamıyorum. Benim düşündüğüm bir örgütlenme modeli var. Yeni bir parti için örgütlenme modeli. Ama, o çok zaman alabilir. Otuz yıl bile sürebilir. Biz görmeyebiliriz de... Ama, gerçek demokratik sol bir parti bundan sonra artık başka türlü kurulmaz. Otellerde, avukat yazıhanelerinde kurulmaz.

1979 CHP Kurultayında kendi eliyle seçtiği ve seçtirdiği genel yönetim kurulu üyeleriyle Ecevit'in arası artık iyice açılıyordu. Çeşitli konularda süren görüş ayrılıklarına yeni birisi daha ekleniyordu: Parti kurulmalı mı, kurulmamalı mı?..

Ecevit'in evinden çıkan onsekiz genel yönetim kurulu üyesi, Or-An Sitesi'ne en yakın ev olan Mehmed Dedeoğlu'nun evinde soluğu aldılar. CHP gerçekten misyonunu tamamlamış, işlevini bitirmiş miydi?.. Kapatılmayı hak etmiş miydi?.. Madem kapatılmayı hak etmişti, o zaman genel başkanları neden karşı çıkmış ve bu nedenle bir de mahkûm olmuştu?.. Madem hak etmemişti, o zaman genel başkan şimdi neden tersini söylüyordu?.. Saatlerce bu sorulara karşılık aramaya çalıştılar. Sonuçta görüş birliğine varıldı:

«CHP misyonunu bitirmemiştir. Bundan sonra elbette eskinin devamı niteliğinde bir parti kurulamaz. Ama, sosyal demokrat ilkelere dayalı bir parti kurmak zorunludur. Yeni bir parti kuruluncaya kadar bizim sorumluluğumuz devam eder. Ancak, bir elimiz de hep genel başkanın yakasında olmalıdır. Hesap sormak için. Geç başımıza birlikte hareket edelim, diyebilmek için. Yeni parti çalışmaları başladıktan sonra, her aşamada genel başkana bilgi verilecek. İstemese de, dinlemese de gidilip kendisine danışılacak».

Red Oyu Neyi Halleder?

Masanın bir başında Süleyman Demirel oturuyordu, diğer başında da Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu. Kapatılan AP milletvekillerinden Nafiz Kurt'un ağabeysi Nail Kurt'un nikâhında tanıklık yapıyorlardı.

Nikâh töreni bitti. Evren Paşa Anadolu'da «Anayasayı Tanıtma Kampanyası»na çıkmış, Türkiye'nin dört bir yanında halka hitabediyordu. Evliyaoğlu nikâhın diğer tanığı Demirel'in yanına yaklaştı:

— Anayasa için ne diyorsunuz, galiba tavrınız olumsuzmuş?...

— Neden olmasın?.. Partileri kimin kuracağı serbest

bırakılmalı. Siyasî yasaklarla bir yere varılmaz. Ayrıca, kendi paralellerinde parti kurmaktan vazgeçmelidirler...

— Anayasaya neden karşı çıkıyorsunuz?.. İşte, sizin istediğiniz bir anayasa, devlet güvenlik mahkemelerine kadar herşey var istediğiniz...

— Geçici maddelerle cumhurbaşkanı tayini nerede görülmüştür?...

Demirel daha sonra çevresine şunu söyleyecekti :

«İhtilâl oldu. Hiç kimseyi ihtilâle karşı teşvik etmem. Kardeş kanı dökülür. Ama, anayasaya verilecek red oyu, meseleyi kökünden halleder. Ne askerler gücenir, ne toplumda yara açılır. Millet kendisini, kendi iradesiyle vereceği oyla egemen kılacak. Elli yıldan beri verilen demokrasi mücadelesini millet anayasaya vereceği 'hayır' oyu ile halleder. Yoksa, hiç kimseyle hesaplaşmak istemiyorum. Zaten milletin iradesiyle hesaplaşılmaz».

Yeri geldiğinde liderine bağlılığını kanıtlayacak olan AP Örgütü, anayasa oylamasında, liderle ters düşmüştü. Halk oylamasından yüzde 92'lik bir sonuç çıkınca, Demirel «milletimiz sağolsun» diyecekti.

Anayasa konusunda bir ara Demirel ile Ecevit arasında bir haberleşme olmuş ve Ecevit'in önerisiyle «ortak tavır alınması» üzerinde durulmuştu. Ancak, böyle bir girişimi önce «erken» bulan Demirel, daha sonra da Ecevit'e «12 Eylül öncesinde bir araya gelemediler, şimdi sıra geçici maddelerde olduğu gibi, kendi haklarına gelince, bir araya geliyorlar, derler, onun için ortak hareket etmeyelim» yolunda haber gönderecekti.

Yargılanmaları süren MSP ve MHP'lilerde hava farklıydı. MSP'liler partiler kapatıldığında olduğu gibi kendi içlerine dönmüşler, kendi sorunlarıyla uğraşıyorlardı. Olumlu ya da olumsuz yönde bir tavır almaya ne zamanları, ne içlerinde bulunduğu hava, ne de akıllarından geçenler uygundu. Onlar sadece yargılanmaları ve sonuçlarını bekliyorlardı. Hem hangi örgüte, ne haberi iletilecekti?.. Kaldı ki, iletilse ne olacaktı?.. Türkiye'deki genel gidiş belli değil miydi artık?..

MHP'liler de MSP gibi sorgulamalar, yargılanmalar-

la meşguldü. Buna rağmen, bir ara dışarda bulunan ve yargı dışında kalan MHP eğilimliler Alpaslan Türkeş'in anayasa karşısındaki tavrını öğrenmek istemişlerdi. Türkeş haber gönderdi :

«Ben dışarda olsaydım ve oy kullansaydım, anayasaya 'evet' derdim».

Güven Partisi çevresinin ise, anayasa karşısındaki tavrını araştırmaya bile gerek yok. Çünkü, Turhan Feyzioğlu'nun en yakınları, partisindeki en yakın arkadaşları Konsey'in danışmanları arasında yer alıyordu.

Dolayısıyla, anayasa oylamasına giderken kapatılan beş partinin üçü (CHP, AP, MSP) örgüt olarak değil ama, lider kadrolar itibariyle anayasaya «hayır» derken, MHP ve GP «evet» düşüncesinde birleşiyordu.

Yüzde 92 oyla kabul edilen anayasanın geçici maddesi gereğince, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığı makamını koruyarak Cumhurbaşkanı seçiliyordu. 1983 Temmuzu gelinceye dek Evren şöyle imza atacaktı: Cumhurbaşkanı, Millî Güvenlik Konseyi Başkanı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren. Temmuz 1983'de emekli olduktan sonra Genelkurmay Başkanlığını Orgeneral Nurettin Ersin'e devredecek, 6 Kasım seçimlerinden sonra TBMM Başkanlık Divanı oluştuğunda da MGK'nın hukuksal varlığı anayasa gereğince son bulacaktı.

***

«Hayır, ancak burada inceleyebilirsiniz, dışarıya götüremezsiniz Sayın Üstündağ!..». Rahşan Ecevit eşinin yazdığı CHP Savunmasını kimseye vermiyordu.

MHP'lilerin yargılanmaları sırasında onları savunan avukatlar Sıkıyönetim Savcılığına başvurarak bir dilekçe vermişlerdi. MHP'yi savunan avukatların dilekçesi şöyle son buluyordu :

«Türkeş ve arkadaşları, adaleti adeta bir gafil avlama sanatı olarak anlayan savcılık ekibinin çöp sepetinden çıkarttıkları, usulsüz aramada bulunduklarını iddia ettikleri imzasız belgeler dolayısıyla idam talebiyle yargılanırken, herşeyi Türk milletinin önünde ve Türk Ordusunun

gözünün içine baka baka yapan CHP ve yan kuruluşlarının takibattan vareste tutulmaları, yüce Millî Güvenlik Konseyi'nin tarih önündeki itibarını gölgeleyecektir, endişesindeyiz. Bu belgeyi ayrıca suç duyurusu olarak da takdim ediyoruz».

MHP'yi savunan avukatları bu suç duyurusu üzerine CHP hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığınca dâva açılmıştı. «Bölücülük yapmak, anarşiye ve teröre destek olmak, teröristleri koruyup teşvik etmek, yurt içinde ve dışında komünist kuruluşlarla ortak faaliyetlere girmek, sınıf kavgasını esas almak, sendikalardan yardım ve bağış almak» gibi 33 madde halinde sıralanan suçlamalar arasında «Sosyalist enternasyonale katılmak» ve hatta bunun da ötesinde «1974 affını çıkartmak» gibi birbirinden garip maddeler yer alıyordu.

İddialarla ilgili olarak toplam 279 CHP parlamenterinin ifadesi alınmış, 21 Eylül 1982 tarihinde dâva «kovuşturmaya yer olmadığı» kararıyla son bulmuştu.

İfadelerin yanı sıra, CHP Genel Sekreteri (artık o tarihte partiler kapatıldığı için böyle resmî bir sıfatı yoktu) Mustafa Üstündağ 400 sayfayı aşkın bir savunma yazmıştı. Öğrenmişti ki, «Genel Başkanı Bülent Ecevit» de ayrı bir savunma yazmış. Ecevit bu savunmayı o sırada tutuklu bulunduğu Ankara Merkez Cezaevi'nde yazmıştı. 500 sayfayı bulan CHP savunması, bugüne dek hiçbir biçimde açığa çıkmamıştır. Bülent Ecevit savunmayı herhalde günü geldiğinde bir kitap olarak yayınlayacaktır.

Bu nedenle Rahşan Ecevit savunmayı Üstündağ'ın dışarıya çıkarmasına izin vermiyordu. Üstündağ «ben yazıyorum, acaba genel başkanım ne yazmış bir görsem iyi olacak» demiş, Or-An'daki evde birkaç saat şöyle bir bakmak fırsatını bulmuştu.

Türkiye anayasa oylamasına doğru yol alırken, herkes farklı bir uğraş ve kendi içinde farklı bir tartışma içindeydi.

IX. BÖLÜM

BAŞBAKANLIKTA ÜÇ ODA

Başbakan Yardımcılığından ayrılmasından sonra ilk kez Çankaya'ya çıkıyordu. Biraz heyecanlı, hafif tedirgin, daha çok merak içinde Çankaya yokuşuna tırmanırken, Turgut Özal günlerdir söylemeyi tasarladığı sözleri son bir kez kafasında derledi, topladı :

— Sayın Cumhurbaşkanım, sizin de açıkladığınız gibi, önümüzdeki yıl siyasî faaliyetlerin serbest bırakılmasından sonra yeni partiler kurulacak ve seçimlere gidilecek.

Cumhurbaşkanı Evren, Özal'ın görüşme isteğini olağan karşılamış, ama hangi nedenle görüşmek istediğini düşünmüştü. Özal'ın konuyu partileşmeye getirmesi üzerine sohbet koyulaştı. Cumhurbaşkanı :

— Evet, yeni anayasamıza göre de, partiler siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Parlamenter demokrasiye döneceğimize göre, elbette yeni partilerin kurulmasına bir süre sonra izin vereceğiz. Siyasî Partiler Kanunu ile bu hükümler yürürlüğe girecek.

— Sayın Cumhurbaşkanım, ben de bu konuya girmek istiyordum. Uzun süredir düşünüp taşındım, bir değerlendirme yaptım. Ben de bir parti kurmak istiyorum.

— Biz çok parti kurulmasını istemiyoruz. Çok parti Türkiye'ye zarar vermiştir. Elbette hem sağda, hem solda partiler olacak ve bu partiler anayasanın çizdiği sınırlar içinde görüşlerini savunacaklar.

— Ben siyasete girsem ve parti kursam, sizin bu konudaki tavrınız ne olur acaba?..

— Sizin için bir yasak söz konusu olmaz. Ama, biz çok parti kurulsun istemiyoruz.

— Diyelim ki, sağda ve solda iki parti kuruldu. İki parti kurulacaksa, benim kuracağım parti de alacağı oyla parlamentoda küçük bir parti olur. Ama, bu küçük parti demokraside denge unsuru olur. Ama, siz «olmaz» derseniz, ben üzerime düşen her türlü görevi yapmaya hazırım.

— Amerika'ya gideceğinizi duydum...

— Sağlık durumumu kontrol ettirmek istiyorum. Sayın Cumhurbaşkanım, Amerika'dan döndükten sonra sizi yeniden ziyaret edebilirim değil mi?..

— Size iyi yolculuklar dllerim...

Turgut Özal Çankaya Yokuşu'ndan inerken birden hafiflediğini hissetti. Tedirginliğini üzerinden atmıştı. Üzerinde asıl durduğu nokta, kuracağı partinin «bir denge partisi» olmasıydı. Daha sonra çevresine uzun süre «denge partisi» tezini işleyecekti.

Cumhurbaşkanı Evren'le görüşmeye Side'de karar vermişti. Hükümetten ayrıldıktan sonra «dinlenmek» amacıyla Side'ye gitmiş, hemen bir-iki gün sonra yine kendisiyle birlikte hükümetten ayrılan, daha doğrusu istifası istenen Maliye Bakanı Kaya Erdem'i de yanına çağırmıştı. Side'de Mehmet Keçeciler ile Adnan Kahveci de Özal'la birlikte sabahtan akşama dek «ne yapılacağını» tartışıyorlardı. O günlerde zaman zaman İstanbul iş çevrelerinden telefon alıyor ve «nasılsın, iyi misin» gibi halhatır görüşmeleri oluyordu. İş çevrelerinin o günlerde Özal'ı yine de aramaları ilginçtir.

Keçeciler Side'de Özal'ın yakasını yine bırakmıyordu :

— Ağabey, böyle tembel tembel yatıyorsunuz, tembel olanı ne Allah sever, ne de kul...

Özal kızıyordu :

— Ne yapalım yani, dinleniyoruz işte...

— Neden bir parti kurmak için temaslara geçmiyorsunuz?.

— Sana daha önce de kaç defa söyledim. Türkiye'-

de siyasetçinin kaderi hep hüsranla bitiyor.

— Böyle bir çizgi varsa, bu çizgiyi değiştirmeye çalışmak da bizim görevimiz olmalı.

Adnan Kahveci de Keçeciler'i destekliyor ve «yeni bir parti» artık yavaş yavaş Özal'ın kafasında mayalanmaya başlıyordu. O tarihlerde kendisini yeni bir parti kurmak yolunda özendirenlerden biri de daha sonra milletvekili seçilecek olan Leylâ Yeniay Köseoğlu idi. Özal, Leylâ Hanım'la bir Suudi Arabistan gezisinde uçakta tanışmıştı. Eskiden AP Beşiktaş örgütünde çalışmış olan Köseoğlu Cidde'de açılan bir Türk Fuarına katılmaya gidiyordu. Ticaretle uğraşıyordu bir yandan da. Uçaktaki tanışıklıktan sonra Leylâ Hanım, Semra Özal'ın da güvenini kazanmış ve aralarında iyi bir arkadaşlık başlamıştı. Side'de geçen günlerde ve tartışmalarda Leylâ Hanım da söz alıyor ve yeni bir partiyi destekliyordu.

Bu tartışmalarla günler geçerken, Manavgat Barajı'nın açılışı için Başbakan Bülend Ulusu'nun o taraflara gideceği açıklanmıştı. Barajın açılışına katılan Başbakan Ulusu Side'de Turgut Özal'ı ziyaret ediyor, ancak aralarında herhangi bir siyasal konu ele alınmıyordu. Ne var ki, Ulusu da o tarihlerde kafasında bir siyasal parti kurma düşüncesini geliştiriyor ve zaman zaman çevresiyle sohbetlerde bu tür konuları açıyordu. Side'de Özal'a bu yönde Ulusu'dan herhangi bir öneri gelmedi. Ancak, Ulusu'nun kuracağı parti için düşündüğü isimlerin en başında Turgut Özal geliyordu.

İşte, bu ziyaretten sonra Özal Ailesinde karar kesinleşti: Yeni bir parti kurulmalı ve çalışmalara hemen geçmeli!..

Haberi duyan Ekrem Pakdemirli ile Yıldırım Aktürk soluğu Side'de aldılar. İkisi de tatildeydi ve üzerlerinde birer şortla arabalarına atlayıp gelmişlerdi. İkisi de nefes nefeseydi :

«Sakın ağabey», diyorlardı, «bir parti kurmaya filân kalkma, partiyi Ulusu kuracak, başkasına da kolay kolay izin vermeyecekler».

O tarihlerde Pakdemirli Teşvik ve Uygulama Dairesi

Başkanı, Aktürk de DPT Müsteşarıydı. Her ikisi de Başbakan Ulusu'ya çok yakındı. Özal'ın hükümetten ayrılmasından sonra Ulusu, Kaya Erdem'in makamına, ancak işlev açısından Özal'ın yerine gelen Adnan Başer Kafaoğlu ile pek anlaşamıyordu. Özal'ın DPT'deki kadrosunu Ulusu olduğu gibi yerinde korumuş, kimseye dokunmamıştı. Hatta, önceleri resmî toplantılarda zaman zaman sert biçimde eleştirdiği ve «Müsteşar vekili» diye hitap ettiği Yıldırım Aktürk'ü «artık müsteşar» olarak görmeye başlamış ve zaten Aktürk de müsteşarlığa atanmıştı. Gerek Aktürk, gerekse Pakdemirli kısa süre sonra, Özal'ın ayrılmasıyla birlikte Ulusu'nun ekonomik kararlarda ve uygulamada en yakın çevresini oluşturmuşlardı. Bu nedenle Ankara'nın siyaset havasını iyi kokladıklarını savunuyorlar ve Özal'ı parti kurma düşüncesinden ısrarla vazgeçirmeye çalışıyorlardı :

— Ağabey, sen girme bu işe. Askerler hayatlarını koymuşlar, yola öyle çıkmışlar. Mutlaka kendi kontrollarında bir geçiş dönemi istiyorlar. Ulusu yumuşak ve geniş görüşlü, hoşgörü sahibi bir insan. Zaman zaman parlıyor, insanları azarlıyor, köpürüyor, ama genel olarak sakin bir insan. Askerî yönetimin içinden gelen biri. Askerlerin ona güveni tam. Baştan beri birlikte olmuşlar, yıllar yılı birbirlerini tanıyorlar. Başbakanlığı sırasında da kendini sivillere sevdirmiş, uygar tavırları olan bir kişi.

Özal «tamam bunları biliyorum» diyor, Pakdemirli ve Aktürk ekliyordu :

— Askerler kararlı ağabey, Ulusu olmazsa demokrasiye geçişte arıza olur, düşüncesindeler. Kendisi, bizim gördüğümüz kadarıyla bir parti kuracak. Seni de yanında görmek istiyor.

Aktürk ve Pakdemirli Side'de uzun süre Özal'ı bu kararından vazgeçirmeye çalıştılar. Keçeciler, Kahveci, Köseoğlu bir yanda, Aktürk ile Pakdemirli öte yanda Semra ve Turgut Özal'ı sıkıştırıyorlardı.

İşte, Özal'ın Amerika'ya gitmeden önce Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in bu konudaki düşüncesini almak için ziyaret isteği ve bunun da ötesinde «gereği-zorunluluğu»

Side'de karara bağlandı. Aktürk ile Pakdemirli'ye rağmen...

Bir Temel Soru: İktidar Kime Devredilecek?

Başbakan Bülend Ulusu kendisini meraklı gözlerle izleyen üç-dört kişiye şöyle bir baktı. Bir an düşündü. Sonra masasının çekmecesinden küçük bir kitapçık çıkardı:

«İşte, böyle bir parti programı hazırlamanızı istiyorum».

Ulusu'nun çekmecesinden çıkardığı parti programının üzerinde şu yazılıydı: «Adalet Partisi Programı ve Tüzüğü».

1982'nin Aralık sonlarına gelindiğinde artık bir «parti programı ve tüzüğü hazırlamanın yararları» tartışılmaya başlanmıştı. Öyle ya, anayasanın halk oylamasına sunulmasından kısa bir süre sonra verilen kararın üzerinden nerdeyse bir ayı aşkın zaman geçmişti.

1982 Kasım ortalarında Çankaya ve Millî Güvenlik Konseyi'nde geçilmesi gereken son bir aşama kalmıştı: Yeni partilerle 1983 Kasım'ında seçimlere gitmek. Tek bir cümlede özetlenebilecek bu aşama, gerçekte 12 Eylül sonrasının siyasal iktidarını, ortamını ve bundan da öte, yeniden demokrasiye geçişin adımlarını oluşturacağı için, belki de en dikkat edilmesi gereken aşamaydı. 12 Eylül dönemi sona erdikten sonra, iktidara nasıl bir yönetim egemen olacaktı?...

Kısaca, «iktidar kime devredilecekti?»...

İşte, bu temel soru Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile MGK'nın dört üyesinin anayasa oylamasından sonra, kafalarını en çok meşgul eden soru olmuştu. Şurası gerçek ki, sorunun askerî yönetimi meşgul etmesi, geleceğe yönelik bir karar niteliği taşımasından dolayı, çok önemliydi. Çünkü, 12 Eylül dönemi boyunca, üç yıl Kenan Paşa hep aynı düşünceyi dönüp dolaşıp binlerce kez vurgulamamış mıydı:

«Türkiye'de demokrasiyi yeniden kuracağız. Ama, o şekilde kurmalıyız ve öyle bir siyasî ortam yaratmalıyız ki, Türkiye bir daha 12 Eylül öncesini yaşamasın. Ülke

12 Eylül ortamına bir daha sürüklenmesin. Ordu bir daha ülke yönetimine müdahale etmek zorunda kalmasın».

Bu düşünce «iktidarın askerî yönetimden sonra kime devredileceği» sorusuna yaşamsal bir önem kazandırmaktaydı.

İşte, «Devlet Partisi» ya da «Merkez Partisi» bu sorunun ve buna bağlı düşüncenin ürünüdür.

Dönüldü tarihe bakıldı. 1930'lara inildi. Atatürk ne yapmıştı?.. Atatürk elinde bulunan siyasal bir partiyi bir anlamda «devletle iç içe getirmişti». Parti ülkede yaşayan tüm bireyleri olmasa bile, büyük bir çoğunluğu bir parti programı çevresinde toplamış, bu parti de devletle bütünleşmişti. Bir yanda «bütün bir milletin temsilcisi» olan parti, öte yanda «devletle bütünleşerek» ülkeyi hem yeni bir kalkınma hamlesi dönemine sokmuş, hem de gerek ülke içinden, gerekse ülke dışından gelebilecek tehlikelere karşı koruyabilmişti. Demek ki, devletle milleti bütünleştirecek bir parti kurmak gerekiyordu.

Cumhurbaşkanı Evren, böyle bir partiyi kuracak kişiyi de bulmuştu: Başbakan Bülend Ulusu. 12 Eylül Yönetiminin Başkanı «ılımlıydı, nazikti, karşısındakine değer verirdi, onu dinlerdi, kızgın anlarında kendinden beklenmeyecek sözcükler de kullansa, çok ender kızardı, kendi düşüncesine başta ters de gelse, makul gelen düşüncelere kendini açık tutardı». Üstelik devlet işlerinin uygulanmasında, askerî yönetimin aldığı kararların yürütülmesinde, milletle arasında iyi bir köprü kurmuş, hep yumuşamadan yana bir tavır almıştı. O zaman kişi üzerinde düşünmeye gerek bile yoktu.

Evren Kasım ortalarında konu Çankaya'da açıldığında, «Partiyi Ulusu kursun, kurulacak parti ılım ve ortanın sağında bir parti olsun, çünkü oylar sağ tabanda» diyor ve Ulusu parti kurma faaliyetine başlıyordu.

Başlangıçtan itibaren, gerçi hiç bir zaman tam olarak «ben bu işi yaparım» düşüncesine gelmemesine, hat-

ta çoğu zaman çevresine «bu işin altından nasıl kalkacağımı bilmiyorum, iki karpuz bir koltuğa sığmıyor, hem başbakanlık, hem parti kurmak nasıl olacak bilemiyorum doğrusu» demesine rağmen, yine de 3 Aralık 1982 günü kolları sıvadı.

Sağ tabana dayalı, hatta sağ tabanı genişleten bir yapıya dayalı yeni bir siyasal parti için çalışmaya başladığında, birkaç görüşmeden sonra edindiği ilk izlenimi çevresine açıkladı :

«Bu işi Demirel'e rağmen götürmek çok zor. Acaba, bizim bu çalışmalarımız hakkında Demirel ne düşünüyor?.. O bizim faaliyetlerimizi destekliyor mu?».

Ulusu'nun bu ilk izlenimi, daha sonra kendisini parti kurmaktan vazgeçiren nedene dönüşecekti. Ama, 1982 Aralık ayında böyle bir izlenim henüz öyle taze, öyle köksüz görünüyordu ki, bunun parti kurmaktan vazgeçmeye götürecek temel nedene dönüşeceğini, Ulusu'nun kendi dahil, hiç kimse tahmin edemezdi.

«Muvazaa Demezler mi?»

«Efendim, biz kendi aramızda oturduk, düşündük, taşındık ve bir karara vardık», dedi, bir an durdu ve ekledi :

«Bizim genel başkanımız siz olacaksınız, partiyi de siz kuracaksınız!»..

Engin Aydın'ın bu sözlerini duyan Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp müsteşarlık koltuğundan ayağa fırladı, «yahu sen benimle dalga mı geçiyorsun?» diye bağırdı. Sonra oturdu koltuğuna yeniden, hafifçe arkaya yaslandı, sonuna geldiği sigarasını bir yenisiyle yaktı: «Nasıl olacak bu iş?..». Daha net bir soruya geçti birden :

— Ecevit ne der bu işe?..

— Gidip görüşürüz kendisiyle, anlatırız durumu...

— Ya Ecevit «partiyi şu kuracak, genel başkan bu olacak» derse, biz ne yaparız?.. O zaman kolumuz kanadımız kırılır..

— Bizim Ecevit'e saygımız sonsuz. Sosyal demokratların lideri Ecevit'tir. Lidere rağmen, bir harekete girmiyoruz ki biz!..

— Ecevit nasıl kabul eder, nasıl karşılar, bilmiyoruz... Bir de şu var. Muvazaa derler bize... Kuracağımız partiye muvazaa derler... Konsey müsteşarına parti kurduruyor, derler, konsey sosyal demokrat partiyi müsteşarına kurduruyor, demezler mi?.

— Desinler. İşin içinde biz varız. Ben varım, Mucip Ataklı var, Ekrem Acuner var, daha sonra halkayı elbette genişleteceğiz. Bizler herhalde muvazaaya girecek adamlar değiliz. Onun için bunu aşarız.

— Parayı nereden buluruz?..

— Biz iyi niyetimizi halka anlatırsak, bunu da aşarız.

Engin Aydın bu öneriyi Calp'a götürdüğünde, 1982'nin ilkbaharını yaşıyordu Türkiye. Engin Aydın 1954'den bu yana, yani 16 yaşından beri CHP'ye gönül vermişti. Gençlik Kollarında görev yapmış, daha sonra CHP iktidarında ve de muhalefetinde parti örgütünde ve hükümete yakın bürokraside çeşitli görevler üstlenmişti. Partiler kapatıldıktan sonra da, sağda ve solda her partili gibi, «yeni bir parti kurulması» düşüncesini içine iyice sindirmiş ve bu yönde de çeşitli temaslar aramıştı. Askerlikten yeni gelmiş olmasına rağmen, Ankara ile bağlantılarını hiç koparmamıştı.

27 Mayıs Derneği'ne üye olduğu için de, yeni parti kurma düşüncesini ilk kez iki eski 27 Mayıs'çı, Mucip Ataklı ile Ekrem Acuner'e açmıştı. Daha sonra yanlarına Avni Güler'i almışlardı. Bir ara parti başkanlığı için Ekrem Acuner'in üzerinde durmuşlar, sonra İhsan Topaloğlu'nun adı geçmiş, ama sonuçta «Calp'tan iyisini bulamayız» düşüncesi ağır basmıştı. Çünkü, 12 Eylül yönetimi ile Acuner'in arası pek iyi sayılmazdı. Topaloğlu sivildi, ama politika ile uğraşmak istemiyordu.

«Calp en iyisidir» diye akıllarına geldiğinde, Engin Aydın birdenbire CHP'nin Senato Başkanı Sırrı Atalay'la

kısa süre önce yaptığı bir görüşmeyi anımsadı. Atalay ne anlatmıştı?.. Galiba şöyle :

«Ben Cumhurbaşkanı Vekili olarak bir gün İzmir'e gittiğimde o tarihte Ege Ordu Komutanı olarak görev yapan Evren Paşa'yı ziyarete gittim. Sohbetimiz sırasında, ben kendisine, Vali Bey'le aranız nasıl, diye sorduğumda bana, Calp için, Allah Devlete bağışlasın, ben askerlik ve komutanlık hayatımda çok valiyle birlikte çalıştım, ama böylesini tanımadım, çok kaliteli ve güvenilir bir insan, çok iyi anlaşıyoruz, demişti».

Sırrı Atalay da o günlerde yeni bir partinin arayışı içindeydi. Aydın'la bir gün yolda karşılaşmışlar, ayaküstü sohbet sırasında Atalay, Engin Aydın'a «biz yeni bir parti kuracağız, sen Calp'ı eskiden tanırsın, acaba bu partide kendisini bize üye olarak kazandırabilir misin» diye sormuştu. Bu sohbet geçtiğinde, henüz siyasal partilerin yönetim kadrolarına siyaset yasağı henüz gelmemişti. Herkes gelecekten umutluydu bir partinin yönetiminde görev alabilmek amacıyla...

Calp'ın Başbakanlık Müsteşarlığına getirilişinde Evren doğrudan rol oynamış ve İzmir Valiliğinden tanıdığı Calp'ı bürokrasinin kilit noktasında görmek istemişti.

1982 İlkbaharındaki bu gelişmeden sonra, çok ilginçtir, 1982 Kasım'ında Başbakan Ulusu'nun kabinesinde kendisiyle birlikte çok yakın işbirliğinde bulunmuş bir-iki bakan, başbakanın odasında bir kâğıda yazılı dört isim gördüler: Necdet Calp, Mucip Ataklı, Günseli Özkaya ve Prof. Yüksel Ülken.

Bakanlar birbirlerine baktı. Ulusu «soldaki partiyi bizim Necdet Bey kuruyor, onlar da kendisiyle parti kurma çalışmalarını yürütecek kişiler...». Prof. Ülken bu çalışmalara hiç katılmadı. Özkaya ile Ataklı sürekli Calp'ın yanında bulundu.

Başbakanlıkta üç oda. Başbakanın odası, Başbakan Yardımcısının Odası, Başbakanlık Müsteşarının Odası...

***

Üç odadan üç siyasal parti doğdu. Hemen burada tarihsel bir saptama yapmak görevdir: Daha sonra siyasal faaliyetler serbest bırakıldığında tam 14 ayrı siyasal parti kurulacak, ama seçimlere katılma izni sadece üç partiye verilecekti. Başbakanlıkta üç ayrı odadan doğan üç partiye...

Başbakanın Odasından önce Ulusu'nun, sonra Sunalp'ın öncülüğünde Milliyetçi Demokrasi Partisi doğdu. Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın odasından Anavatan Partisi doğdu. Soldaki parti, Halkçı Parti ise, Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp'ın odasından doğdu.

X. BÖLÜM

KARINCA KÜTÜĞE GİDER

«Parti çalışmalarına fiilen başlıyoruz» dedi Başbakan Bülend Ulusu kabinede en çok güvendiği bakanların arasında gelen Turizm ve Kültür Bakanı İlhan Evliyaoğlu'na, «siz hazırlıklara başlayın».

Ulusu'nun Evliyaoğlu'ndan sonra yanına alacağı ikinci kişi Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Turgut olacaktı. Devlet Bakanı İlhan Öztrak'la da temaslarını hiç kesmeyen Ulusu böylelikle çevresindeki ilk halkada «güvenilir bir ekip» oluşturmuştu. Anılan ekip, daha sonra «İki İlhan, bir Turgut» olarak anılacaktı. «Ulusu iki İlhan bir Turgut'la parti kuruyor» denilecekti.

İstanbul'da 14 Mayıs Vakfı ve Celâl Bayar'ın «manevî liderliğinde» çalışmalarını sürdüren sağın önde gelen isimleri ile Ankara'da dört-beş ayrı koldan faaliyet gösterenler yavaş yavaş Ulusu'nun çevresinde toplanmaya başladılar. Tümünde ortak bir özellik vardı: Demirel'e karşı olmak. Geçmişte şu ya da bu nedenle Demirel'e ters düşenler şimdi Ulusu'nun çevresinde toplanmaya başlamışlardı.

Ankara'da Oğuz Aygün'ün muayenehanesinde bir gurup, Misbah Ongan'ın avukatlık yazıhanesinde ikinci gurup, Prof. Aydın Yalçın çevresinde üçüncü gurup, Sadettin Bilgiç'in bürosunda dördüncü gurup, eski AP'li parlamenterlerden oluşan ve Anadolu Klübü'nde toplanan beşinci gurup hem kendi içinde sürekli tartışıyor, hem bu guruplar arasında gidip gelmeler oluyor, hem de Ulusu'ya ulaşma çabaları içinde çalkalanıyordu. Her gurubun

kendine göre bir ağırlığı ve yeri vardı. Neşet Tanrıdağ ve Yılmaz Öztuna yoluyla AP'nin belli bir tabanına seslenmek isteyenler Oğuz Aygün'e gidip geliyorlardı. İskender Cenap Ege, Macit Zeren, Ali Rıza Çetiner ve yanındakiler karargâh olarak Misbah Ongan'ın yazıhanesini seçmişlerdi. Bilgiç ise, Demirel'e karşı olan bu guruplarla Demirel arasında ve de Demirel ile Ulusu arasında «bir köprü» olmak düşüncesindeydi. Bilgiç «Ulusu'nun kuracağı partide elbette AP'liler de bulunacak, ama bu Demirel'in tasvip edeceği kişilerden meydana gelmeli, böylece ne Demirel'i gereksiz yere kırmalı, ne de askerî yönetimin sertleşmesine yol açılmalı» savındaydı. Bilgiç'e göre, askerî yönetimin «demokrasiye yumuşak iniş sağlaması, ancak Ulusu"ya yapılacak yardımla eş anlamda olabilirdi».

Her gurup kendi içinde faaliyet gösterirken ve bu arada ülkede «siyasî faaliyet yasaklanmış iken» Ulusu Başbakanlık konutunda çalışmalarını sürdürüyordu. Ulusu'nun çevresinde artık sık sık görülmeye başlanan isimler arasında Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu, İzmir Sanayi Odası Başkanı Şinasi Ertan, AP'nin eski bakanlarından ve Evren'in yakından tanıdığı, hatta Ulusu'ya «doğrudan tavsiye ettiği» Ahmet İhsan Kırımlı, Rona Yırcalı, Faruk Ilgaz bulunuyordu.

Ulusu Başbakanlık Konutunda partileşme yönünde toplantılarını sürdürürken Ankara'daki AP kökenli guruplar ciddi ilke kararları alıyordu :

«Partinin lideri, manevî lideri vardır. Bu lider Celâl Bayar'dır. Partinin genel başkanlığı için Ulusu desteklenmelidir. Demirel'i alt etmek ancak Bayar'ın manevî liderliğinde mümkündür. Bizler AP felsefesine bağlı, hürriyetçi, demokratik nizama inanmış bir parti çevresinde birleşmeliyiz ve sağın parçalanmasını önlemeliyiz. Askerî yönetimin yanındayız, ama buyruğunda değiliz».

Haydar Özalp, Sabri Yahşi, Mustafa Tayyar, Kâzım Şkun, Kemal Uğrasızoğlu, Misbah Ongan, Macit Zeren, Ali Rıza Çetiner, Ahmet İhsan Kırımlı, İskender Cenap

Ege nerdeyse «hücre faaliyeti» denilebilecek bu toplantıların vazgeçilmez isimleriydi. Daha sonra Doğru Yol Partisi'nde görev alacak olan Orhan Dengiz ile Ahmet Nusret Tuna'yı da zaman zaman bu toplantılarda görmek mümkündü.

Ankara'nın çeşitli yazıhanelerinde süren toplantılarda «Demirel Cenahı'ndan» bilgiler ise, aradaki «casuslardan» elde ediliyordu. Bir yandan bu guruplarla flört edenler, öte yandan sık sık «Güniz Sokak»ı, yani Demirel'in evini ziyaret ediyorlar ve AP liderinden haber taşıyorlardı.

1982 Aralık sonları, 1983 Ocak başlarında süren bu toplantıların birinde «Demirel Olayı» net bir biçimde gündeme geldi.

Fevzi Çakmak Sokak'taki Misbah Ongan'ın yazıhanesinde Ongan konuya girdi :

— Bugün AP tabanı yönetimi destekliyor. Demirel yönetime karşı tavır alıyor. Dolayısıyla tabandan kopuyor. O zaman Demirel'i faktör olarak saymayalım. Celâl Bayar ise, yönetimi destekliyor. Bayar'la Demirel de kolay kolay yan yana gelmez. Bizler Bayar ve yönetimin yanında yer alalım.

Hidayet İpek :

— Ben Bayar'la görüştüm. Bayar bana «Türkiye'nin tek meselesi komünizmdir ve askerler komünizme karşıdırlar, onları desteklemek lâzım» dedi. Bayar'ın yanında yer alalım.

Mehmet Alanyalı :

— Bayar'la ben de görüştüm. Bana «27 Mayısçılar politika gasıplarıdır, 12 Eylül'ü yapan kumandanların kötü bir davranışlarını görmedim, onlar memleketi uçurumun kenarından kurtardılar ve dış tehlikeye karşı en ufak bir hata yapmadılar, gören varsa söylesin, olmadığına göre, bu yönetimi desteklemek lâzım» dedi.

Hilmi Biçer :

— Kurucular Heyetinin seçiminde Sayın Ulusu tabanın allerjisini taşımayanlardan bir ekip oluştursun. İllere gidip teşkllâtın nabzına bakalım.

Aynı toplantıda «Demirel'e rağmen» bir başka karar alındı. Toplantıya katılanlar eski AP'li ve de «Anti-Demirelciler»e göre, Demirel on yıllık yasak kapsamına girmesiyle birlikte «artık teşkilâtta etkinliğini kaybetmişti». Anayasaya «hayır» demiş, bu yönde haber göndermiş, ama kimse kulak asmamıştı. Fakat, şimdi iş değişikti. Acaba, örgüt yine de Demirel'in sözünü dinleyecek miydi?.. Acaba, Demirel'in etkisinin kaybolduğunu anayasa oylamasındaki AP örgütünün ters davranışıyla ölçmek mümkün müydü?. İşte, bu çelişkili duygularla ve düşüncelerle, yine Demirel'e bir ziyaret yapmak önerisi ağır bastı. Demirel'e anayasa oylaması sırasında «hata yaptığı» anlatılacak, ama şimdi «sağı iktidara geçirmek için önlerine çıkan fırsatı geri tepmemek ve dolayısıyla parçalanmamak, sağı bir bütün olarak ayakta tutabilmek için Demirel'in Ulusu'ya karşı çıkmasını önlemeyi» deneyeceklerdi.

Bu amaçla üç kişilik heyet seçildi. Orhan Dengiz, Ahmet Nusret Tuna, Macit Zeren'den oluşan heyet Güniz Sokak'a gittiğinde tedirgindi. «Sağı bölünmekten kurtarmak ve iktidar olabilmek için sizin Ulusu'yu desteklemeniz gerekir» der demez, Demirel onların sözünü kesti: «Asıl bölücüğü siz bu toplantılarınızla ve hareketinizle bölmüş olmuyor musunuz?».

Macit Zeren «bölücü olsaydık, size gelmezdik» dedi ve sürdürdü sözlerini :

«Şahıslarımızı aşan belli ilkeleri savunuyoruz. Anayasayı bugünkü haline getirmek bizim için imkânsızdı. Yıllardır biz, AP olarak, böyle bir anayasa istemedik mi?.. AP felsefesinin ülkeye hizmete devamı açısından bu anayasaya sahip çıkmak, yönetime de destek vermek lâzım. Bizim felsefemizi bu anayasa devam ettiriyor. Şimdi birleşmek lâzım. Çünkü, bu anayasayla sağ, bir bütün olarak, iktidara gelebilir».

Demirel sadece «siz çalışmalarınızı sürdürün, bakalım» demekle yetindi.

Görüşmeye katılan üç kişilik heyet yeniden arkadaşlarının yanına geldiklerinde, kısa bir özet verdiler: «De-

mirel'i yola getirmek çok zor».

Çünkü, Demirel kendi tabanına dayalı, kendine bağlı örgütüyle hareket edecek ve «ayrı bir parti kurulmasına katkıda» bulunacaktı.

«Ulusu olmaz» diyordu.

***

Eski Demokrat Parti'lilerden Ekrem Dikmen ile Hasan Korkmazcan da eski AP milletvekili Mehmet Ünaldı ile birlikte Başbakanlık konutunda tüzük ve program çalışmalarına katılıyordu.

Ulusu partinin tüzük ve programına ve de kurucu kadroya ilişkin aranan nitelikleri sıralıyordu:

«Parti bir merkez partisi olmalı. Atatürkçü, Cumhuriyetçi bir parti olmalı. Yıpranmamış, aşırı tarafları olmayan isimlerden ideal bir kadro oluşmalı. Partiye ideolojik bir çizgi vermekten kaçınmalı. Milleti bölmesini engellemek için sağ-sol ifadelerine yer verilmemeli. Türkiye'de devleti hâkim kılma tavrı olmalı ve parlamento ile Cumhurbaşkanı bütünleşmeli».

Ahmet İhsan Kırımlı atıldı oturduğu yerden:

— Aşırılar olmasın, iyi-güzel. Ama, bir kokteyl parti de olmasın.

Ulusu ve Evliyaoğlu ikisi birden sordular:

— Ne demek kokteyl parti olmasın?

— Yani, şöyle... AP, CHP, GP hepsi birlikte bir potada eriyecek gibi bir şey olmasın. Sağ tabanı bölmeyecek bir parti olsun, yeter. Celâl Bayar'ın kabul edeceği parti olsun, yeter.

Ulusu partinin ilkelerini ve adını işte orada açıkladı:

— Partinin adı, Cumhuriyetçi Parti olacak... Cumhuriyet'in sürekliliğini vurgulayacak. Milletle devleti bütünleştirecek...

En güzel çizgi Atatürk çizgisidir. Hiçbir partinin devamı olmayacak. Halk, işçi ve gençlik üzerinde güven uyandıran bir parti olacak. 12 Eylül milleti bütünleştirmek için yapıldığına göre, bizim partimiz de bu fikir etrafında kenetlenecek. Ayrıca, partide genel başkan diktatoryası olmayacak. Partinin ilkeleri içerde ve dışarda iyi tefsire

müsait olacak. Kadroya alacağımız insanların eğiliminl tesbit ettiğimiz kadar, kadromuza almayacağımız eğilimleri de tesbit etmeliyiz. Hiçbir partinin devamı olmayacak, ama hiçbir gurubu da karşımıza almamaya dikkat etmeliyiz. Halkın benimseyeceği kadrolar sürekli olarak halkın oylarıyla iktidara geleceğimizi halka anlatmalılar.

Başbakan Ulusu'nun kuracağı partiyi hazırlayan kadro bir yandan tüzük, program ve ilkeleri üzerinde AP program ve tüzüğünden esinlenirken, bir yandan da Demirel'in tavrı konusunda bilgi edinmek istiyordu. Hem de ilk elden. Bu amaçla Demirel'in kabinesinde bulunmuş, ama sonradan ona ters düşmüş, şimdilerde Ulusu'nun yanında çalışan Ahmet İhsan Kırımlı sonunda Güniz Sokak'a gitti.

Kırımlı :

— Sayın Demirel, önce anayasaya karşı çıktınız, şimdi de Ulusu'ya karşı çıkıyorsunuz.

Demirel :

— Ben anayasanın özellikle geçici maddelerine karşıyım. Nerede görülmüş böylesine siyaset yasakları ve tek bir sandığa atılan oylarla hem anayasayı kabul ettirmek, hem de Cumhurbaşkanı seçmek...

— Bu itirazlarınız kişisel olmuyor mu?.. Her fikrin kaba kuvvete müracaat etmeden temsil edilmesini sağlamak lâzım. İşte, bu da ancak partilerle mümkün. Hürriyete, parlamenter demokrasiye inanan ve böyle bir düzeni kuracak partilerle...

— Bu düşüncelere, sizin yanınızda çalıştığınız kişilerin uyacaklarına hiç inanmıyorum. Bizim teşkilât yasaklı olmayanlardan bir parti kuracaktır. Sayın Ulusu'nun şahsına hiçbir zaman antipatim olmadı. Olmasına sebep de yok. Ama, bu iş başka...

Ulusu ve çevresinin «Demirel'in Nabzını» ilk yoklaması hüsranla sonuçlandı. Kırımlı devreden çıktı. Daha sonra Ulusu ile Demirel arasında yoğun bir haberleşme başlayacak ve bu işi iki kişi yürütecekti: Mehmet Yazar ile Akajans, Yankı ve Tercüman Gazetesi kanadının «İşadamı-gazeteclsi» Uğur Reyhan.

Londra Büyükelçiliğinde Pazarlık

Büyükelçinin evindeki geniş salona beyaz harmanisi ve çıplak ayaklarıyla indi Turgut Özal. Yanında Semra Hanım'la birlikte.

Londra Büyükelçisi Rahmi Gümrükçüoğlu'nun konutunda Amerika'ya uçarken bir gece konaklamıştı. Ankara'dan Suudi Arabistan'a gitmiş, oradan da «zayıflamak» amacıyla çıktığı Amerika yolculuğunda Londra'yı kendine durak seçmişti.

Salonda Prof. Memduh Yaşa ile eşi Gümrükçüoğlu'ndan telefon alıp da, Özal'ın kendisiyle görüşmek istediğini iletince, 14 Aralık 1982 akşamı Londra Büyükelçisinin evine gelmişti. Yaşa ile görüşmeye geçmeden önce, daha onları çağırmadan evde zaten politik bir sohbet başlamıştı. Özal, Gümrükçüoğlu'na «gel birlikte partiyi kuralım» önerisini getirmiş, 24 Ocak kararlarından bu yana Özal'la birlikte Avrupa turlarına çıkan ve dış ekonomik ilişkileri 12 Eylül öncesinde Başbakanlık Müsteşarı Özal'la yürüten Gümrükçüoğlu bu önerlyi geri çevirmişti. Belki de, ilerde Dışişleri Bakanlığı koltuğunu geri çevirmekte oluşunu bilmeden.

Aynı günlerde Amerika'ya üniversitenin bir araştırması için gitmekte olan Yaşa da Londra üzerinden Los Angeles'e uçmayı plânlıyordu. Özal kendisinin Londra'da bulunduğunu duyunca, hemen görüşmek istemişti.

Sabahın 3.30'una dek sadece politika konuşuldu aralarında.

Memduh Yaşa:

— Şu sıralarda Ulusu bir parti kurmak için yoğun faaliyette. Bir başka partiye izin kolay kolay çıkmaz artık. Sağda yani...

Özal kesti Yaşa'nın sözünü:

— Ben de sağ tabana seslenecek bir parti kurmaya karar verdim.

— Sizin temsil ettiğiniz sağ, liberal sağ değil. MSP'ye yakın sağı temsil ediyorsunuz siz. Liberal sağı temsil ettiğinizi iddia etseniz bile, meselâ Demirel'le görüştünüz mü konuyu?

— Ben Demirel'In iznini almam. Tek başıma çıkacağım ortaya.

— Ama, Demirel parti kurduracaktır kendi arkadaşlarına.

— Demirel parti kuramaz. İzin vermezler. Onun kitlesinden, tabanından ancak ben oy alırım. Üstelik, Demirel ile yakınlık avantaj değil, dezavantajdır.

— Demirel'e neden izin verilmesin, yani onun çevresinin kuracağı partiye...

— Vermezler. Çankaya bana mani olmayacak. Bayar'ın desteğini sağlayacağım. Hatta, Demirel bile sempati duyabilir benim kuracağım partiye. Demirel bana neden karşı çıksın?..

— Kendi ekibi parti kuracağı için.

— Ne olursa olsun, parti için ben Demirel'le görüşmem. Kararlıyım. Önüme bir fırsat çıktı. Bunu kullanmak istiyorum. Biz belli bir görüşün temsilcisiyiz. O görüşün sahipleri şimdi politika dışındadır. Onların kitlesi de Demokrat Parti kitlesidir. Adalet Partisi sadece ara bir partidir, o kadar. Biz Demokrat Parti fikrinin temsilcisiyiz. Demokrat Parti kitlesine biz sahip çıkacağız. Bu sebeple Bayar'ın desteği daha önemlidlr. Bayar bana hüsnü kabul gösterecektir. Başkası mani olmasın, yeter. Ben Suudi Arabistan'dan geliyorum. Nevzat Yalçıntaş'la görüştüm. Gel, ben, sen ve Nevzat Yalçıntaş, üçümüz partiyi kuralım. Yalçıntaş kabul etti birlikte olmayı.

— Ben sizinle aynı görüşleri paylaşmıyorum. Ekonomik olarak belki aynı görüşü savunuyoruz. Ama, siyasî ve sosyal görüşlerimiz birbirinden çok farklı.

— Aramızda konuşuruz, hallederiz bunları...

— Siz neden Ulusu ile birlikte çalışmıyorsunuz?

— Kendim lider olmak istiyorum. Ulusu formülünü zaten halk benimsemez. Demokratlk olmaz. İhtilâlin başbakanı parti kurarsa, bu demokrasiye ters düşer. Halk bunu hemen görür. Onun için Ulusu formülü işlemez.

— Size izin verecekleri ne malûm?

— Evren Paşa ile görüştüm. Beni veto edeceklerinl

sanmıyorum. Şimdi, teklifimi tekrarlıyorum, gelin birlikte partiyi kuralım.

— Siz, ben ve Yalçıntaş... Üçümüzün ismi fazla muhafazakâr kaçmaz mı?..

— Türkiye'nin şartlarına uygundur.

Semra Hanım devreye girdi:

— Neden kabul etmiyorsunuz?.. Gelin, hep birlikte çalışalım.

Rahmi Gümrükçüoğlu da söze karıştı:

— Sizin, Memduh Bey'in ve Yalçıntaş'ın kuracağı parti fazla sağ görünümlü olmaz mı?.

Özal iddiasında ısrar etti:

— Nevzat'ın politik çevresi iyidir. Aynı fikirdeyiz onunla. Ben kendisini DPT'den tanırım. İyi arkadaştır.

Yaklaşık beş saat süren konuşmada Özal, Memduh Yaşa'yı ikna edememişti. Londra'dan ikisi de ertesi gün ayrı ayrı uçaklarla Amerika'ya uçacak, Türkiye'ye döndüklerinde de yine ayrı partilerde karşı karşıya geleceklerdi. 1983 Temmuz, Ağustos aylarına gelindiğinde, MDP'nin «ağır topları» arasında yer alacak olan Yaşa, Özal'ın ekonomik görüşlerine partisi adına karşı çıkacak, yanıtlayacak ve Özal'la kapışacaktı.

Ama, o gece Gümrükçüoğlu'nun evinden öpüşerek ayrıldılar.

Pazarlık Ankara'da Daha Başkadır

1982 Aralık sonunda Demirel not defterine üç isim yazdı: Turgut Sunalp, Ali Fethi Esener ve Bedrettin Demirel. Sağda kurulacak parti için bu üç isimden birinin «genel başkanlığını» düşünüyordu.

Parti başkanlığı için düşündüğü üç isim arasında Ulusu yoktu.

Ulusu ve çevresi ise, artık Demirel'in engellemelerini açıktan açığa ve çok net bir biçimde hissetmeye başlamıştı. Gerçi, arada Mehmet Yazar ile Uğur Reyhan sürekli gidip-geliyordu. Ama, Demirel'i ikna etmek mümkün değildi. Aynı sözler kim bilir kaç kez karşılıklı gidip

geliyordu. Aracılara Demirel şu düşünceyi dile getiriyordu :

«bir parti hem Adalet Partisi'ne, hem askerî yönetime dayanarak kurulmaz. Bu AP için de iyi değildir, askerî yönetim için de... Biz yıllar yılı CHP + ordu = iktidar formülüyle CHP'ye hükümet yolunu tıkadık. Şimdi, AP + ordu = iktidar, formülünü ben nasıl savunurum?.. Böyle bir iktidar formülü AP'yi batırır. Hem hükümette kalıp, hem parti kurmak eşitliğe aykırıdır. Bir nüfuza dayanarak parti kurmuş olursun o zaman. Hükümetten ayrıl, soyun çık ortaya, partiyi öyle kur. Çalı sapından sürüklenir. Bu durumda parti kurmak yanlış olur. Bu parti devlete dayanacak, peki karşıda başka parti olmayacak mı, o nereye dayanacak?.. Anayasanın onbirinci maddesine aykırı bir durum doğmaz mı?..»

Bunun üzerine devreye Bayar girdi. 1983 başlarında Bayar, Demirel'e bir mesaj gönderdi :

«Bugünkü yönetime sırt çevirmek yanlış olur. Parlamenter sisteme müştereken geçmek asker için de, millet için de iyidir. Maceracı teşebbüslerden sakınmalı ve askerî yönetimi desteklemelidir. Asker de parlamentoya sivil elbiseyle girebilir. Asıl olan parlamentodur. Atatürk de parlamentoya sivil elbiseyle giren bir asker değil midir?..».

Bayar'ın mesajını 2 Ocak 1983 günü ilginç bir buluşma izledi. AP'nin ağır toplarından, Demirel'e zaman zaman çok yakın, zaman zaman karşısında yer alan Sadettin Bilgiç, Başbakan Bülend Ulusu'nun başbakanlık makamındaydı. AP iktidarında Bilgiç Millî Savunma Bakanı iken Ulusu aynı dönemde Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarı idi. Yani, Bilgiç ve Ulusu'nun dostlukları eskiye dayanıyordu. Buna rağmen, araya Ulusu'nun dünürü Burhanettin Balkanoğlu girmiş ve Bilgiç ile Ulusu'yu buluşturmuştu.

İşte, şimdi eski bakan ile eski müsteşarı, yaklaşık dört yıl sonra yeniden başbaşa kalmışlardı. Ama, bu kez çok farklı makamlarda ve çok farklı bir ortamda...

*
* *

Necdet Uğur, Muhsin Batur, İsmail Hakkı Birler... Solda kurulacak «asıl parti» için kolları onlar da sıvamıştı. «Ecevit acaba ne der» düşüncesinden, ondan da öte, «endişesinden» kendilerini kurtaramadan girmişlerdi bu işe.

Batur'u CHP'liler 1981 Temmuzunda Ankara'ya çağırmışlardı. Evren'le 1946 yılında birlikte yüzbaşı olmuşlar, sonra da Harp Akademisinde sınıf arkadaşlığı yapmışlardı. Hatta, «senli-benli» konuşurlardı. CHP'liler bu nedenlerle Batur'un «partiyi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarabileceğini» düşünmüşlerdi. Buna rağmen, anayasanın geçici maddeleriyle birlikte Batur'a da siyaset yasağı gelmişti. Ancak, tam o sıralarda kendisi Adana'ya gitmiş ve CHP kamuoyunda bu gezi «parti kurmak için nabız yoklama» olarak değerlendirilmişti. Oysa, Batur çok daha sonra «ben hiç bir zaman parti kurmaya heveslenmedim» diyecekti.

Batur, İsmail Hakkı Birler'den yana tavır almış ve «Birler'e fırsat tanıyalım, onun şansı var» diyerek ön plâna Birler'in çıkmasını önermişti. 1982 sonlarında, 1983 başlarında Birler bu işe soyunmuş ve altı-yedi ay yeni bir partinin kurulmasını sürüklemişti. Taaa, Erdal İnönü sahneye çıkıncaya dek.

Parti kurma işinde en erken davranan ve bu nedenle Anadolu'da bir geziye çıkan Necdet Uğur ise, özellikle Karadeniz Bölgesinde il il dolaşmıştı. Henüz kendisine bir siyaset yasağı gelmediği için, yeni partinin kuruluşunda kendisini şanslı görüyor ve «ben yeni partiyi kurarım» diyordu. Siyasî faaliyetin yasak olduğu bir dönemde, ilginçtir, gittiği illerde sadece siyasette bulundu. Başbakan Ulusu nasıl Başbakanlık Konutunda siyasî faaliyet yürütüyorsa, Necdet Uğur da belli bir süre Anadolu'da siyasî faaliyette bulundu. Akşam yemeklerinde partililerle bir araya geldi. Çeşitli güncel konuların yanında, gittiği yerlerde işlediği tema şuydu :

«Mutlaka sosyal demokrat bir parti kurmalı. Parti için bir araya gelecek olan arkadaşlar 67 ilin tabanından yetki alarak gelmeli. Eski il başkanı, ilçe başkanı, bele-

diye başkanı... CHP tabanını temsil eden bu kişiler mutlaka yeniden kendi tabanlarından güven oyu alarak Ankara'ya gelmeli ve sosyal demokrat parti böylece tabandan kurulmalı».

Gittiği illerde bu savıyla kendine «taban yaratmak ve tabanı kendine çekmek» isteyen Necdet Uğur, elbette bu gezide sempatiyle karşılanmıştı. «Taban ve tabandan gelmek» gibi sözler elbette CHP'nin eski örgütünde güler yüzle karşılanıyordu.

Ne var ki, bu geziden sonra Uğur'un kendisi de siyaset yasağı kapsamına girdiğinde, bu söylediklerini unutacak ve «Lordlar Hareketi» içinde yer alarak partinin «tepeden kurulmasına» en fazla katkıda bulunanlardan biri olacaktı. O tarihte yapacak başka bir şey kalmadığından...

Gezisi sırasında Necdet Uğur'un önemli bir gözlemi vardı. Aslında, Anadolu'ya çıkan her partili benzer izlenimle Ankara'ya dönüyordu:

«Taban Ecevit'ten yanaydı. Taban Ecevit'in gözünün içine bakıyordu».

Ecevit'e rağmen, herhangi bir sosyal demokrat hareketin bütünlük kazanması nerdeyse mümkün değildi. Ecevit'in onaylamadığı bir partileşme parçalanmaya aday görünüyordu. Anadolu'nun çok çeşitli yerlerinde «Ecevit bizim liderimiz, ama biz onu kalbimize gömdük» diyenler vardı. Kız çocuklarının isimlerini «Rahşan» koyanlar vardı. Ecevit'e kırgınlıklarını sürdürenler vardı. Buna rağmen, tabanda Ecevit'in etkinliğini görmezden gelmek mümkün değildi. Gerçi, Ecevit'in de herhangi bir hareketi tek başına sürüklemek istemesi halinde, parçalanma yine kaçınılmaz görünüyordu. Yani, lider belki bölünmeye engel olarak yeni bir sosyal demokrat hareketi götüremezdi. Ama, ona rağmen, bir hareketin tüm tabana oturması da düşünülemezdi.

Lider tek başınaydı. Örgütü değil, ama çevresi lideri tek bırakmıştı. Parti kapatılmasına karşı çıkıyor, tek kalıyordu. Uygulamaları içine sindiremediği için demeç veriyor, tek kalıyordu. Hapse giriyor, tek kalıyordu. Ha-

pisten çıkarken tek kalıyordu, yargılanırdken tek kalıyordu. Ecevit yargılanırken, hapse girerken ya da çıkarken tam tersine partililerin mahkeme salonlarına, hapisane önlerine gelmelerini istiyor, hatta gelmelerini istemekte kendine «hak» görüyordu. Çünkü, Ecevit «ben rejimle, partiyle ilgili tavır alıyordum, bu nedenle hakkımda dâva açılmıştı, hapse gireceksem o nedenle girecektim, dolayısıyla CHP örgütünün ve önde gelenlerinin benden farklı düşünmediklerini veya o konuda beni yalnız bırakmadıklarını Türk ve Dünya Kamuoyunun bilmesinde yine ulusumuzun saygınlığı açısından ve CHP'nin üzerinde emanet açısından gerekli» görüküyordu. Bu nedenle duruşmalara Ankara'da ulaşabildiği arkadaşlarını çağırıyordu. Ancak, mahkeme salonuna girildiğinde sadece yedi-sekiz kişinin bulunduğu görülünce, herkes şaşırmış, Ecevit çok üzülmüştü. Ve ondan sonra da «bir daha böylesine utanç verici durumla karşılaşmamak için kimseye haber vermemeyi» kararlaştırmıştı.

Partililer de «Ecevit'in kendilerini yalnız bıraktığından, kimseyle ilgilenmediğinden, zaten kimseyle görüşmek istemediğinden» yakınıyorlardı. Bu tür sürtüşmeler liderle örgütün önde gelenleri arasında artık «günlük vak'a» haline gelmişti. Ama, asıl büyük düşünce ayrılığı parti kurmak konusunda ortaya çıkmıştı. Ecevit kendisinin tabandaki etkinliğinin bilincinde «tabana gittiklerinde durumu gördüler» diyordu. Ve ekliyordu :

«CHP otel lobilerinde değil, savaş alanlarında kurulmuş bir partidir, onun için hem saldığı kökü kolay kolay koparamazsınız, hem de yeni bir parti kurarken bu işi toplumsal bir tabana dayandırmadan yapamazsınız. Parti toplumsal örgütlenme ile hayat bulmalı ve toplumsal güçlere dayanmalıdır. Yoksa, atama ile lider olmaz, parti kurulamaz. Polonya'da Walesa atama ile gelmedi Dayanışma Sendikası'nın başına. Walesa'yı toplumsal bir hareket ve taban yarattı. Önce sosyal bir güç oluşmalı, bu hareket sonra partiye dönüşebilir ve siyasal bir nitelik kazanabilir. Ama, toplumsal bir güçten kaynak almayan

ve buna dayanmayan, sosyal kökeni olmayan bir siyasal hareket, parti de olsa, yüzeyde kalmaya mahkûmdur. Bu nedenle anayasanın halk oyuna sunulması sırasında partilerin çabası boş çıkmıştır. Şimdi sosyal demokrat bir parti kurulmak isteniyorsa, bunun toplumsal bir güce dayanması gerekir. Kaldı ki, bu dönemde kurulacak partiler gerçek görevlerini yapamayacaklardır, çünkü buna izin verilmeyecektir».

Ecevit özellikle Polonya'da Walesa Olayından büyük ölçüde etkilenmişti. Dayanışma Sendikası'nın Polonya'nın olağanüstü askerî koşullarına rağmen, ayakta durabilmesi ve gücünü koruyabilmesinden hayranlıkla söz ediyordu. Kendisini son yıllarda toplumsal örgütlenme açısından, böylesine derinden etkileyen bir başka model belki de olmamıştı. Bu nedenle yukardaki sözlerini ve örneği kendisine «parti kurma izni almaya» gelen herkese açıyor ve bu yöndeki tüm istekleri geri çeviriyordu.

Ecevit toplumsal örgütlenme modelinde benimsediği ilkelerde haklı olabilirdi. Ancak, çok ve de çok önemli bir noktayı görmezlikten geliyordu: Bu dönemde kurulacak partilerin «gerçek görevlerini yapamayacaklarını, gerçekten görev yapmak isteyen partilere izin verilmeyeceğini» halk nasıl görecekti?.. Bunu halk nasıl anlayacaktı?..

İşte, sağın ve solun lideri arasındaki büyük fark buradan kaynaklanıyordu. Ecevit olayların gidişini izliyor ve «izin vermezler nasıl olsa» diyor, buna karşı Demirel «nasıl olsa izin vermezler, o halde bu durumu halka göstermek için parti kurmak denemesine girmek gerekir» diyordu. Olayları her ikisi de doğru değerlendiriyor, ama bunun pratiğinde görüş farkı beliriyordu. İsteyenin parti kurmasına izin verilmemesi ya da kuruluşa izin verilse bile, her kurulan partinin seçimlere giremeyeceğinin halk tarafından görülmesi nasıl mümkün olacaktı?.. Ancak, partiyi kurup seçimlere girmek için son ana dek çaba göstermesiyle... Avrupalılar ve Avrupa kuruluşları daha sonra işte bu olgudan hareket etmişler ve Avrupa Konseyi kendi raporlarına «seçimler Türk halkının iradesini ne ölçüde yansıtıyor» sorusunu gözlemlerine dayanarak

yöneltmişlerdi. Eğer böyle bir denemeden geçilmeseydi, kime izin verildiği, kime verilmediği nasıl ortaya çıkacaktı?..

Ama, Ecevit bu itirazların hiçbirine aldırmıyordu.

***

Başbakan Bülend Ulusu parti kurma faaliyetlerini kısaca özetledikten sonra asıl konuya girdi ve karşısında oturan Sadettin Bilgiç'e işin özünü oluşturan soruyu yöneltti:

— Bu çalışmalara sayın Demirel'in tavrı ne olur acaba?..

Bilgiç konuyu tümden kesip atmak istemiyordu:

— Sizin kişiliğinize hiçbir itirazı yok. Olacağını da zannetmem...

Ulusu daha net yanıtlar bekliyordu:

— O zaman itirazı varsa, neye var, onu açıklayabilir misiniz?..

Bilgiç birden çark etti ve Ulusu'nun belki de beklemediği bir karşılık verdi:

— Sizin kuracağınız partiyi desteklemese bile, tarafsız kalınabilir. Tarafsız kalınması da önemli bir karardır.

— Bu neye bağlı?..

— İsimlerde, kurucuların isimlerinde anlaştıktan sonra, pekalâ tarafsız da kalınabilir.

Ulusu için çok ciddi bir mesaj niteliğindeki bu sözlerle Bilgiç bir an fazla ileri gittiğinin farkına vardı. Kendisine yüklenen misyonun ötesine geçtiğini anladı ve telâşla eklemeyi ihmal etmedi:

— Tabiî, sayın başbakanım, bunun da belli şartları var, yani sadece isimlerde anlaşma yetmeyebilir. Partiyi kurmak istiyorsanız, devletteki görevinizi bırakmanız gerekir. Aksi halde, yanlış anlamalara yol açar. Devletin partiyle iç içe girmiş olması gibi bir manzaranın mahzurları olabilir.

Başbakanlıkta 2 Ocak 1983 günkü bu görüşme çok ilginç bir durumun doğmasına yol açtı. Bilgiç belli itirazlarını sıralıyor, ama kapıyı da tam kapamıyordu. Dolayısıyla, Ulusu'nun çevresi görüşmeyi «bir ümit doğdu»

diye değerlendirdi. Ama, işte sıkıntı, hiç beklenmeyen sıkıntı da, tam bu noktada ortaya çıktı.

Bilgiç'le görüştükten sonra Ulusu kurucuların isimlendirilmesine biraz daha ağırlık verdi. Kuracağı partinin kurucular listesinde Turgut Sunalp, Mehmet Yazar, Ali Fethi Esener, Halûk Bayülken, İlhan Evliyaoğlu, İlhan Öztrak, Mehmet Turgut, Ali Bozer, Şinasi Ertan, Cafer Tayyar Sadıklar, Aydın Bolak, Bedrettin Demirel, Orhan Eralp, Semih Akbil, Sadık Şide, Münir Güney, Rafet İbrahimoğlu, Haydar Özalp, Ahmet İhsan Gürsoy, Faruk Ilgaz, Namık Kemal Şentürk ve ayrı bir parti kuracağını duymuş olmasına rağmen Turgut Özal gibi isimlere öncelik tanıyordu.

Şubat sonlarına, Mart Başlarına gelinmişti artık. Ulusu'da yavaş yavaş isteksizlik belirtileri artamaya başlamıştı. Zaman zaman karşılaştığı engellerden bıkıyor ve «ben bu işi yürütemeyeceğim» diyordu. Ama, özellikle Cumhurbaşkanı Evren kendisine «tam güveni olduğunu» vurguluyor ve «böyle bir parti ancak sizin tarafınızdan kurulur» diyordu. Sohbetlerde uzun uzun yeniden partileşme üzerinde duruluyor, Evren her seferinde Ulusu'yu bu yönde teşvik ediyordu.

Buna rağmen, Ulusu'nun tansiyonu da artmaya başlamıştı. Sinir sistemi bozuluyor ve sık sık kendini doktorlara gösteriyordu. Demirel direndikçe, Ulusu'nun çevresinde «Demirel'e karşı grupların» sayısı artıyor, bu sayı arttıkça, Demirel «Ulusu Formülü başarı kazanamaz» diyor, Demirel'in bu sözleri Ulusu'yu daha da sinirlendiriyordu. Böyle kısır bir döngü oluşmuştu sonunda. Millî Güvenlik Konseyi'nde «Demirel'in duyguları millet ve memleket sevgisi üzerinde kişisel bir kavgaya dönüştü, Demirel konuyu kişiselliğe döküyor» yargısı iyice güçlenmeye başlamıştı.

İşte, yine Demirel'e karşı bir gurup Ulusu'yu Başbakanlık Konutunda ziyarete gelmişti. «200 eski parlamenteri temsilen geldiklerini» söyleyen bu gurupla Ulusu tam üç saat görüştü. Çay servisini bizzat kendisi yap-

tı, şekerleri bizzat kendisi tuttu. Oğuz Aygün kendini tutamadı :

— İngiliz centilmenlerini kıskandıracak kadar kibar ve onurlu davranışınız bizi mutlu etmiştir. Çalışmalarınızda size yardımcı olmaya çalışacağız.

Ulusu :

— Parti çalışmalarıyla ilgili olarak sizin değerlendirmelerinizden ve tecrübelerinizden yararlanmak istiyorum.

İskender Cenap Ege :

— Asıl sorun eski parlamenterlerin durumudur. Çünkü, sağ tabana hitabedebilmek için, tabanın benimsemiş olduğu isimlerin vitrine çıkartılması gerekir. AP'li eski parlamenterleri vitrine koymazsak, listelerin başına getirmezsek, vatandaş oy vermez, çünkü anlamaz hangi parti hangisidir, diyerek...

Ulusu hemen itiraz etti :

— Elbette, öyle olacak. Bundan sonra partiyi siz kuracak ve sizler yön vereceksiniz. Bundan böyle ben bile sizin emrinizdeyim. Kurucular heyetine de dediğiniz tarzda bir veçhe vereceğiz. İsterseniz, beni bile almazsınız.

Kâzım Coşkun araya girdi :

— Olur mu öyle şey beyefendi, Allah sizi başımızdan eksik etmesin, varlığınızı bu ülkeye bağışlasın. Biz daima sizlerin emrinizde çalışacağız.

Eski AP parlamenterlerinden oluşan bu gurup Ulusu'ya gitmeden önce kendi aralarında görüşmüşler ve «partiyi biz kuralım, Ulusu bizim aramıza gelsin» diye düşünmüşler, Macit Zeren buna şiddetle karşı çıkmış ve «Celâl Bayar, Ulusu'yu destekliyor, sonra belli olmaz, biz ortada kalırız» savını ortaya atmıştı.

Anılan gurup daha sonra Turgut Sunalp'la birlikte çalışmaları yürütecek, aralarından bazıları milletvekili, bazıları kuruculuk aşamasında veto edilecekti. Bir bölümü MDP'den seçim kaybedecek, içlerinden çok azı ancak milletvekili olarak meclise girebilecekti.

Sunalp parti kurma çalışmalarını Ulusu'dan devraldıktan sonra bu guruba Ahmet İhsan Kırımlı kanalıyla yakınlaşacaktı.

Olmuyor, olmuyor, olmuyordu... Ulusu memnun değildi, çalışmalardan. Başbakanlık Konutunda parti programı, tüzük, ilkeler, isimler üzerinde duruluyor, ama yine de bir şeylerin yolunda gitmediğini görüyordu.

Düşündü. Demirel'le görüşme kararına vardı. Acaba Demirel görüşme isteğine ne diyecekti?.. Araya Ahmet İhsan Kırımlı ile İlhan Evliyaoğlu ve de nikâh tanıklığını yaptığı Nail Kurt giriyordu. Bu arada başka bazı insanlar, eski politikacılar Evren ile Bayar arasında gidip geliyorlar ve «siz şu listeyi alın, siz bu listeyi uygun görün» gibi karşılıklı haber götürüyorlardı. Ama, bu haberler ne kadar sağlıklıydı, ne kadar güvenilirdi, bunlar da ayrı konuydu. «Danışmanlardan» oluşan çevredeki sivil kadro yeniden «devlet partisinin başarısı» için akıllarına gelen her öneriyi piyasaya döküyorlardı.

Demirel acaba Ulusu'nun görüşme isteğini nasıl karşılayacaktı?...

Güniz Sokak'a «Ulusu sizinle görüşmek istiyor» haberi geldiğinde, Demirel durdu, biraz düşündü ve kararını bildirdi :

«Görüşürüm. Ama, bir gece yarısı filâncının evinde yemekte buluşmam. Ya da bir gece yarısı başbakanlık konutuna ya da bir başka resmî daireye arka kapıdan girmem. Başbakanlığa giderim. Görüşürüm, çıkarken de basın mensuplarının sorularına 'sayın başbakan davet ettiler, geldim, memleket meselelerini konuştuk' derim. Ancak, bu şartlarda görüşürüm».

Ulusu bu haberi alınca çok üzüldü. Tıpkı Bilgiç'le görüşmesinden sonra beliren sıkıntı şimdi daha da netleşmişti. Sıkıntı, Cumhurbaşkanı Evren'in, Ulusu'nun herhangi bir biçimde Demirel'le temas etmesini istememesinden kaynaklanıyordu. Bilgiç görüşmesini ve Demirel'e haber gönderildiğini duyunca, Evren, Ulusu'dan bu tür temasların kesilmesini rica etmişti.

Başbakan Ulusu yeniden düşündü. Üzgündü. Hastaydı. Sinirliydi. Parti kurmaktan vazgeçmek istiyor, ama kendisinin kişiliğine duyulan güvenden dolayı ısrar da hiç eksilmeden artıyordu. Yönetim «Ulusu'da ısrarlı» idi. Bu

söz siyasal kulislerde o günlerin en çok duyulan sözlerinden biriydi.

Amerika'da Zayıflamak

Türkiye'nin Washington Büyükelçiliğinde Büyükelçi Şükrü Elekdağ «eski başbakan yardımcısı Turgut Özal'ın onuruna» bir yemek veriyordu. Yemekte Özal'ı çok iyi tanıyan dostları vardı. Uluslararası Para Fonu Başkanı Jacques De Larosier, Dünya Bankası Başkanı Clausen, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Burt yemeğin önemli konukları arasındaydı.

«Zayıflamak» amacıyla Amerika'da bulunduğu süre içinde Özal, çevresine ve Amerika'daki dostlarına «parti kuracağını, politikaya gireceğini» her fırsatta açıklıyordu. Büyükelçilik yemeğinde Özal yine tam «parti kuracağını» açıklayacaktı ki, gerek IMF, gerek Dünya Bankası Başkanları «kendisinin görevden istifasından sonra izlenen ekonomik politika hakkındaki» düşüncelerini sordular. Özal «sapmalar var» diye karşılık verdi. 24 Ocak kararlarından sapmaların kendisini üzdüğünü, bu kararların bir bütün olduğunu tekrarladı. Aynı «endişeye» Amerikalılar da katılıyordu, uluslararası en büyük ekonomik kuruluşların başkanları da...

Hatta, Özal'ın yerine gelen Maliye Bakanı Kafaoğlu gerek bu kuruluşlarda, gerekse bankalardaki tedirginliği görmüş, 1982'nin sonbaharında Toronto'da düzenlenen MF'nin yıllık olağan toplantısında «kararlardan dönüş yok» güvencesini vermişti. Türkiye'ye döndükten sonra da Merkez Bankası'nda «iş çevrelerinin büyükleriyle» başbaşa bir toplantı yaparak «ekonomik kararlarda değişiklik olmadığını» söylemişti.

Ama, şimdi Özal'ı karşılarında gören IMF, Dünya Bankası ve Amerikan yönetimi temsilcileri, başkanları Özal'ın kişiliğine duydukları güveni yeniden vurguluyorlardı. Özal bu fırsatı kaçırmadı :

«İşte» dedi, «ben de aynı endişe ve üzüntüyle doluyum, hazırladığımız bugüne kadar getirdiğimiz program şimdi aksayacak, herşey berbat olacak, bunları önleme-

nin tek bir yolu var». Amerikalıların ilgileri daha da artmıştı, «nasıl bir yol bulacak» diye merakla onu izlerken, Özal düşüncesini açıkladı :

«Ben yeni bir parti kuruyorum. Gelecek kasım ayında Türkiye'de seçimler yapılacak ve Türkiye yeniden demokratik nizama dönecek. Bunun için de, yeni partiler kurulacak. İşte, ben de yeni bir parti kurup politikaya atılacağım. Seçimlerde başarılı olursak, 24 Ocak'tan bu yana zaman zaman tam olarak uygulanan, ama zaman zaman da aksayan ekonomik politikaları hiç aksatmadan uygularız».

Özal'ın bu sözlerini masada oturanların tümü büyük bir dikkatle ve çıt çıkarmadan dinlediler. Fazla bir yoruma girmeden, «başarı» dilediler Özal'a...

Duyduklarından herhalde memnun kalmışlardı...

Tıpkı uluslararası yedi-sekiz büyük bankanın temsilcileri gibi. Washington'da Büyükelçilikteki yemekten birkaç hafta sonra Özal bu kez New York'ta Türkiye ile ilişkisi bulunan yedi-sekiz büyük bankanın yöneticileri ile bir araya geldi. Türkiye'nin ekonomik durumu ve izlenen ekonomik politika gibi, her konuşmada üzerinde durulan konulardan sonra, Özal politik amacını onlara da açıkladı ve «parti kuracağını» onlara da aktardı.

1983 Eylül'ünde Merkez Bankası eski başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu Amerika'ya gittiğinde ve aynı bankacılarla bir araya geldiğinde, bankacılar Özal'la yaptıkları görüşmeyi Aydınoğlu'na aktaracaklar ve aynen şunları söyleyeceklerdi :

«Biz elbette Özal'ı destekleriz. Seçimlerde bizim adayımız Özal'dır. Türkiye'den 20 milyar dolar alacağımız var. Bize bu paranın faizleriyle birlikte tamamının ödeneceğini garanti eden, eskiden beri kendisini yakından tanıdığımız Özal'ı elbette sonuna kadar destekleriz. Siz, bizim yerimizde olsanız, farklı mı davranırdınız?»

Aydınoğlu uluslararası banka temsilcileriyle bu konuşmayı yaptığında, Türkiye «seçim sath-ı mailine» çoktan girmişti. Bir-iki ay sonra seçimler yapılacaktı.

***

Özal Amerika'dan döndüğünde yeniden Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i ziyaret etti. Sadece Evren'i değil, Millî Güvenlik Konseyi'nin diğer dört üyesini de ziyaret etti bu kez.

İstanbul Havaalanında Özal'ı karşılayan bir ekip vardı. DPT'den Yıldırım Aktürk, hiçbir zaman Özal'ın yanından ayrılmayan Akgün Albayrak (sonradan Adana ANAP milletvekili), Mustafa Taşar (sonradan ANAP genel sekreteri ve Gaziantep milletvekili), İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu, Isotaş'ın sahibi Salih Kolat, Kâzım Oksay (sonradan ANAP milletvekili ve devlet bakanı) ile Eymen Topbaş (sonradan ANAP İstanbul il başkanı) Özalı karşılayanlardandı.

Birkaç gün sonra Mustafa Taşar'a İstanbul'dan Mehmet Keçeciler telefon etti. Özal Ankara'ya geliyordu. Taşar ise DPT'de çalışıyordu idarî kesimde. Keçeciler Özal adına Cumhurbaşkanı ile MGK üyelerinden randevu sağlamasını istedi Taşar'dan. Randevuları MHP iddianamesinde adı geçen ve sonradan Başbakanlık Müsteşar yardımcılığına atanan Mehmet Perçin almıştı.

Aynı hafta Özal ile Taşar Büyük Ankara Oteli'nden birlikte ayrıldılar. Arabayı Taşar kullanıyordu. Yanında Özal oturuyordu. Araba önce Çankaya Yokuşu'nu tırmandı.

Evren, Özal'ı güleryüzle karşıladı, hatırını sordu. Özal konuya girdi :

— Benimle ilgili kararınızda bir değişiklik var mı, onu öğrenmek istedim.

Evren gayet sakin bir sesle :

— Hayır, yok, partiyi isterseniz kurabilirsiniz.

Özal rahatladı. Günlerdir yeniden böyle bir konuşmayı tasarlıyordu :

— Amerika'da düşündüm. Eski partilerle hiç ilgisi olmayacak. Eskinin devamı olmayacak yani.

Evren müdahale etti :

— Zaten, anayasaya göre bu mümkün değil. Ama, ben bir başka nokta üzerinde duruyorum. Başbakan Ulu-

su da sizin gibi sağda bir parti kuruyor. Neden gidip birlikte bir parti kurmuyorsunuz?..

Özal'ın rahatlığı bir anda tedirginliğe dönüştü. Kafasında bir «acaba» belirdi aniden. Belli etmemeye çalışarak :

— Ulusu iktidar olur ve zamanı gelince bu partiden bıkarsa, biz sağda alternatif oluruz. Denge unsuru oluruz. Vatandaş sağda bir alternatif arar, o zaman da ortaya biz çıkarız. Ayrıca, bir de şu var. Siz anayasa oylamasında yüzde 92 oy aldınız. Neden bir partiye böylesine bir destek veriyorsunuz?.. Desteklediğiniz parti oy kaybederse ne olacak?..

Evren belki de görüşmeyi daha fazla uzatmak istemedi :

— Siz partinizi kurabilirsiniz. Sizin için bir engel yok.

Özal konuyu kapatmak istemiyordu. Biraz daha ileri gitti, biraz daha güvence istiyordu sanki. «Ulusu ile birlikte çalışın» önerisinin altını bir başka açıdan deşmek istiyordu açıkça :

— Peki, partiyi kurduk. Seçimler yapıldı, vatandaş bize oy verdi ve seçimi biz kazandık. İktidar olur muyuz?..

Evren hiç tereddüt etmedi bu soruya karşılık verirken :

— Neden olmayasınız?.. Elbette olursunuz. Seçimi kim kazanırsa, iktidar ona devredilecektir.

Mustafa Taşer Cumhurbaşkanlığı Özel Kaleminde heyecanla bekliyordu. «Nasıl oldu» diye sordu. «Gayet iyi, anlayışla karşıladı sayın Evren bizi» karşılığını verdi Özal.

MGK üyesi ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun o gün hastaydı. Özal onunla görüşemedi. Ama, Kara Kuvvetlerine gidip Orgeneral Nurettin Ersin'le, Hava Kuvvetlerine gidip Orgeneral Tahsin Şahinkaya ile Deniz Kuvvetlerine gidip Oramiral Nejat Tümer'le ve MGK genel sekreterliğine gidip Genel Sekreter Orgeneral Necdet Üruğ ile ayrı ayrı görüştü. Tek tek tümüne Özal «parti kuracağını ve bu teşebbüsünün nasıl karşılandı-

ğını» sordu. Tümünden de aldığı yanıt «hayırlı olsun» idi.

Taşar'la birlikte Büyük Ankara Oteli'ne öğleye doğru döndüğünde «iyi görüşmeler oldu, anlayışla karşıladılar» diye özetledi odada kendisini bekleyen Ekrem Pakdemirli'ye, Mehmet Keçeciler'e ve Adıyaman'da kömür işletmeleri sahibi bulunan işadamı Nurettin Soykan'a. Aynı zamanda Malatyaspor'un da başkanı olan Soykan, Özalın «yardım eder misin bize» diye sorduğu belki de ilk işadamıydı. «Memnuniyetle» diyen Soykan daha sonra örgütün özellikle Malatya ve çevresinde kurulmasında ciddi yardımlarda bulundu.

Özal bu görüşmeleri daha sonra yakın çevresine yine de kısıtlı bir biçimde aktarırken, «komutanlar bizi kapıya kadar uğurladılar» demeyi hiç ihmal etmeyecekti. Partinin engellenmeyeceğine ilişkin beraber çalıştığı arkadaşlarına bir güvence vermek amacıyla...

«Aman Bölünmeyelim»!

İzmir hariç, Ankara ve İstanbul iş çevreleri gerçekte Özal'ın Ulusu'dan ayrı bir parti kurmasını istemiyorlardı.

Bir yandan Mehmet Yazar, Ulusu ile Demirel arasında gidip geliyor, bir yandan da Özal ile bağlantıyı sürdürüyordu. Nuh Kuşçulu da Özal'a sürekli olarak aynı telkinde bulunuyordu: «Çankaya Köşkü Ulusu'ya güveniyor. Sen de parti kurarsan, sağ parçalanır, onun için birlikte olun».

Kuşçulu bir yandan da, tıpkı Yazar gibi, Ulusu ile bağlantılıydı. Hatta Başbakanlık Konutunda Mehmet Turgut'un, Şinasi Ertan'ın, Faruk Ilgaz'ın, Ahmet İhsan Kırımlı'nın, İlhan Evliyaoğlu'nun katıldığı bir toplantıya gitmiş ve bir de not vermişti Ulusu'ya. Hazırladığı notta şöyle diyordu :

«Turgut Özal parti kurmaya iyice niyetli. Demirel bir başka partiyi destekleyecek. Böylece sağdaki oylar bölünecek. Özal'ın partisi bu şartlarda yüzde 20, Demirel'in de destekleyeceği parti de yüzde 20 oy alır. Sağ oylarda size geriye kalan düşer. Az bir oran kalır. O za-

man da 12 Eylül öncesinin koalisyon dönemleri yeniden geri gelir. Özal'ı ve Demirel'i bu düşüncelerinden caydırmak için ikna etmeliyiz».

O toplantıda Ahmet İhsan Kırımlı çok çarpıcı bir öneri getirdi:

«Madem oylar bölünecek ve örgütten engellemeler ortaya çıkacak, o zaman siyaset yasaklarını il başkanları düzeyine kadar indirmeli. Böylelikle, yasak kapsamı genişleyince, biz daha rahat parti kurarız».

Herkes yerinden fırlayacaktı nerdeyse Kırımlı'nın bu önerisini duyunca. Ancak, aradan bir-iki ay geçtikten sonra yürürlüğe girecek Seçim Yasası'nın geçici maddelerinde Kırımlı'nın önerisinin gerçekleştiği görülecek ve il başkanları ile belediye başkanlarına da 6 Kasım 1983 seçimleri için siyaset yasağı gelecekti.

Mehmet Yazar ile Nuh Kuşçulu bir yandan Özal'a, bir yandan Ulusu'ya «ayrı parti kurmayın, birleşin» diyorlar, buna Özal «Ben başbakan yardımcısı iken çok şeyi uygulayamadık, onun için kendim kuracağım, zaten eğer iktidar olmazsam başka iş yaparım ondan sonra» karşılığını veriyor, Ulusu ise, «ben mevki düşkünü, ihtiras sahibi değilim, ama Köşk beni istiyor» biçiminde yaşadığı olayları tek cümlede özetliyordu.

Özal'la bir de Mehmet Yazar görüştü aynı konuda. Gerçi, daha bir yıl önce Side'de iken Özal'ı ziyaret eden Yazar'a «ben tek başıma partiyi kurup başbakan olurum» demişti, ama yine de Yazar bir kez daha denemek istiyordu: «Askerî tayinle parti kurulmaz, ama askerleri de anlayışla karşılamak lâzım, sağ parçalanacak, sonunda Ulusu ile ikiniz kalacaksınız» diyen Yazar'a Özal «bekleyelim hele» diyordu. Yazar aynı zamanda kendi tabanından, yani Odalar Birliği tabanından gelen baskıların sonucunda bu girişimlerde bulunuyor ve Oda Başkanları kendisini sıkıştırıyordu: «Eğer sağ parçalanırsa, bu işin vebali sizin üzerinize kalır».

Bu yoğun trafikte böylece ilk kez Mehmet Yazar'ın adı da haber getirip götürmenin ötesinde, politika sahnesine çıkmış oluyordu. Özellikle Afyon'da yapılan bir

toplantıdan sonra Türkiye'deki Ticaret Odaları ve Borsaları Başkanları Yazar'a yöneliyor ve kendisinin yüreğine ilk politik ateşi atıyorlardı. O sıralarda Yazar bu tür önerileri gülümseyerek karşılıyordu. Belki politikayı düşünüyordu, ama o günlerde kendini böyle bir düşünceden uzak tutmaya çalışıyordu. Bununla birlikte, politika, Yazar'ın gönlünde yavaş yavaş korlanacaktı.

Yazar-Ulusu, Yazar-Demirel, Kuşçulu-Özal, Ulusu-Kuşçulu, Özal-Yazar arasında trafik olanca hızıyla sürerken iş çevreleri baktılar ki, sağ bölünmeye doğru gidiyor, bunun üzerine bir heyet oluşturarak MGK Genel Sekreteri Orgeneral Üruğ'u ziyarete karar verdiler. Kendi aralarında iki noktayı belirginleştirmişlerdi. Önce sağ parçalanıyordu. Sonra da, parçalanmanın önüne geçmek için, «sivil kökenli bir genel başkan bulunsun» düşüncesine geldiler.

Önerilerini Üruğ'a aktardılar. MGK genel sekreteri «Sayın Cumhurbaşkanı Ulusu'yu istiyor. Ortaya başka birisi de çıkmadı zaten» dedi. İş adamları «sivil biri olsa» dediklerinde, Üruğ yeniden Ulusu'nun istendiğine ilişkin vurgulamasını tekrarladı.

Bu görüşmede bulunan Yazar, Ulusu ile Demirel arasında yeniden haberleşmeyi sağlamaya başlamıştı. Bazen Gölbaşı'na gidiyorlar, kıyıda saatlerce yürüyorlar ve tartışıyorlardı. Bazen işadamı Alâettin Ceceli'nin İstanbul-Ankara yolu üzerindeki fabrikasında buluşuyorlar, orada konuyu ele alıyorlardı. Demirel 1983 Mart başlarında artık son önerisini gönderdi Yazar aracılığıyla: Turgut Sunalp, Ali Fethi Esener ya da Bedrettin Demirel'den biri olsun. 12 Eylül'ün başbakanı parti kurarsa, taban bunu kabul etmez, taban askerî yönetim sonrasında karşısında sivil birini görmek ister».

Başbakan Ulusu artık bir karar değişikliğine doğru hızla yol alırken, Evren Paşa da Mersin Konuşmasını hazırlıyordu. Demirel'in «Ben Ulusu ile görüşürüm, ama gider başbakanlıkta görüşürüm» sözlerini duymuş, müthiş öfkelenmişti. Ardından da siyaset yasaklarının varolduğu

bir dönemde hergün kendisine raporlar halinde aktarılan faaliyetlerden rahatsız olmuştu.

Başbakan ve Müsteşarı Ayrılıyor

«Sayın Başbakanım, izninizle ben emekliye ayrılıyorum» dedi Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp. Başbakan Ulusu kendisini yakından tanımış ve aralarında iyi bir ilişki de kurulmuştu. «Neden» diye sordu Ulusu. «Siz parti kurmak için çalışıyorsunuz, ben de sizin karşınızda bir partide yer alıyorum, artık emekli olmak istiyorum» diye diretti Calp.

Bir süre karşılıklı parti faaliyetleri üzerine sohbet ettiler. Başbakan Ulusu'dan randevu alamayanlar araya Calp'ı sokuyorlar, Ulusu'nun odasından çıktıktan sonra da izlenimlerini aktarıyorlardı. Calp bu biçimde çok kişiyle karşılaşmış ve Ulusu'nun parti kurmak için yola çıktığı kişileri gözü pek tutmamıştı. Bu nedenle konu da politikaya dökülünce, dayanamadı :

«Sayın Başbakanım, siz karşınıza parti kurmaya yardım için gelenlere çabuk güveniyorsunuz. Siz bir ana heyet kurun, onlar yürütsün bu işi. Yoksa, bu kadar kişiyle bir araya gelmeniz sizi hataya düşürür».

Ulusu, Calp'a da aynı düşünceyi tekrarladı: «Zaten ben de çok hevesli değilim, ama benim üzerimde kaldı».

Başbakan Calp'ın emeklilik işlemini imzaladı, «ama, hemen yürürlüğe koyma», talimatını verdi, «biraz daha bekle».

Calp müsteşarlıkta Engin Aydın'ın çözüm için getirdiği bazen bir atama işini, bazen bir pasaport işini çözmeye çalışıyor, çoğunlukla da parti üzerine tartışmaları yoğunlaştırıyordu. Engin Aydın «çekirdek kadro» dediği arkadaşlarını yavaş yavaş Calp'a tanıştırmaya başlamıştı.

Aytekin Yıldız, Turhan Temuçin, Şeref Uğur ve Mucip Ataklı, hemen sonra da Günseli Özkaya kadronun asıl elemanları olarak Calp'ı müsteşarlıkta ziyaret etmeye ve partiye dönük eylemleri yoğunlaştırmaya giriştiler. Genç çekirdek kadro Calp'ta o dönem için birkaç nitell-

ğin toplandığına inanıyordu. Önce İsmet Paşa'nın özel kalem müdürüydü. Sonra Ecevit'in İzmir Valisiydi. CHP iktidardan düştükten sonra, görevden ilk alınan valilerden biriydi Calp. Üçüncüsü de, Konsey Döneminin Başbakanlık Müsteşarıydı. Yani, askerî dönemi aşabilecek bir isimdi. Aynı zamanda da sosyal demokrat kesime geçmişteki görevleri nedeniyle mesaj verebilecek, «işte bu parti sosyal demokrat partidir» imajını yaratabilecek bir isimdi. Bu nedenle de, Calp'ın çevresindeki çekirdek umutluydu. Ama, Calp'ın daha ilk görüşmede vurguladığı ve daha sonra da karşılarına her görüşmede, her değerlendirmede çıkacak «muvazaa» damgasını nasıl aşacaklardı?.. İşte, bu onları ciddi ciddi düşündürüyordu.

Müsteşarken birkaç kez istifa etmek istemiş, ama Başbakan Ulusu buna izin vermemişti. Şimdi artık emekliye ayrılmak üzereydi. Cumhurbaşkanına «veda ziyaretinde» bulunmak üzere Calp Çankaya'ya çıktı :

— Sayın Cumhurbaşkanım, izninizle ben emekliye ayrılıyorum. Sosyal demokrat bir partiyi kurmak üzere politikaya atılıyorum.

Cumhurbaşkanı Evren, Calp'ı sıcak bir ilgiyle karşıladı. Çalışmalarında hep uysal davranmış, iddiasız görünmüş ve bürokrasi içinde Konsey'in takdirini kazanmışmıştı. Şimdi hem vedaya geliyor, hem de soldaki partiyi kurmak için izin istiyordu. Konsey zaten başlangıçta «iki partili bir sistem» düşünüyordu. Sağdaki partiyi Ulusu'nun kurması plânlanmış, soldaki oyların da yine güvenilir birisi tarafından yönlendirilmesi üzerinde durulmuştu. Uyumlu, iddiasız, yumuşak ve başta Evren'in kendisi olmak üzere MGK üyelerinin yakından tanıdıkları Calp, şimdi kendiliğinden gelmiş, yönetimin isteği doğrultusunda iradesini açıklıyordu.

Evren Paşa kısa, ama net konuştu: «Hayırlı olsun!»

Calp, Cumhurbaşkanıyla görüşmesinden sonra «emekliye ayrıldığım için vedaya geldim, politika ile ilgim yok, köşeme çekileceğim» diye çevresine açıklamada bulunacaktı. Oysa, ziyaretin amacını sadece «çekirdek kadro» biliyordu. Kaldı ki, bu sözleri çevresinde de

hiç inandırıcı olmadı. Çünkü, emekliye ayrılan ya da istifa eden bürokratların Cumhurbaşkanına vedaya gelmeleri ne protokol olarak, ne de gelenek olarak söz konusu değildi.

*
**

Mersin Konuşması siyaset yasağının var olduğu bir dönemde yürütülen siyasal faaliyetlerin ortasına bomba gibi düştü. 13 Mart 1983 tarihinde Cumhurbaşkanı Orgeneral Kenan Evren Mersin'de «üçüncü bir yumruktan» söz eden konuşmasını yapıyordu :

«...O tarihlerde, devleti parçalamak, yıkmak isteyen, şer kuvvetlerle mücadele etmek ve milleti rahat ve huzura kavuşturmakla yükümlü olup da bu esas görevini yapamayanlar, şimdi bu yönetimle gizli yollardan mücadeleye kalkışmışlardır. Kendilerinin paralelinde bulunan kişiler vasıtasıyla yine 12 Eylül'den evvel olduğu gibi parti kurdurma çalışmalarına girişmişlerdir. Bunların düşledikleri nedir biliyor musunuz sevgili vatandaşlarım?.. Önümüzde yapılacak seçimlerde acaba kendilerine kul, köle olan ve her sözünü ilâhi bir emir kabul eden kişilerden kurulacak bir partinin büyük bir çoğulukla seçimi kazanıp da seçimden sonra kendilerine tekrar eski koltuklarına oturturlar mı, rüyasıdır. Düşledikleri budur. Bunun oyunlarını tezgâhlamakla meşguldürler. Eski teşkilât mensuplarıyla mütemadiyen temas halindedirler. Onlara gerekli emirleri vermektedirler. Anayasanın halk oyuna sunulmasından önce de bu teşkilât mensupları vasıtasıyla anayasaya red oyu verdirmek için çok çaba sarfettiler. Nasıl o kampanyalarında muvaffak olamayıp, hüsrana uğramışlarsa, bu oyunlarında da hüsrana uğrayacaklardır. Nasıl 12 Eylül'den evvel bu kişileri ikaz ettik, dinlemediler. Başlarına 12 Eylül'ün yumruğunu yiyip de, nasıl 7 Kasım'dan evvel yapılan ikazları dinlemediler, 7 Kasım oylamasında Türk Halkının yumruğunu yedilerse, şimdi yine ikaz ediyorum, üçüncü bir yumruğu yememeleri için bu girişimlerden vazgeçsinler, onlara yardakçılık edenler de, bu yardakçılıktan vazgeçsinler».

*
**

Başbakan Ulusu Nisan 1983'te parti kurmaktan vazgeçti. Nisan başlarında aldığı bu kararını 11 Nisan Genişletilmiş Komuta Konseyi toplantısından sonra arkadaşlarına aktardı. Başta Evliyaoğlu olmak üzere, Kırımlı ve onun kanalıyla kendisine ulaşanlara kararını, kişiliği gibi, sade bir biçimde iletti :

«Ben çekiliyorum. Parti kurma görevini benden sonra Sayın Turgut Sunalp yürütecek.. Ricam, bana gösterdiğiniz ilgiyi ve yardımı, kendisine de göstermenizdir».

Anadolu'da bir söz vardır: Karınca kütüğe gider, derler. Kütüğün kim, diye sorarlar. Yani, önce liderini bul, seni kim yönlendirecek, anlamında bir söz.

Benzer sözü politikaya uyarlayıp 1982 sonları, 1983 başlarına baktığımızda, ister sağda, ister solda olsun, görüyoruz ki, taban ya da politik kadrolar hep aynı doğrultuda davranıyor. Liderini bırakmıyor. Lider parti kurmak istese de, ona yöneliyor, parti kurmak yanlıştır, dese de yine ona yöneliyor. Sürekli liderine bakıyor.

Politikacılar, politik kadrolar bu anlamda karıncalara benziyor. Karıncalar kütüğe gidiyor. Sağdakiler her davranışlarında «Demirel ne der» diye soruyor. Soldakiler «Ecevit nasıl karşılar» diye düşünüyor.

Sadece politik kadrolar mı bu düşünceyi taşıyor?.. Yoksa?...

XI. BÖLÜM

SOL ÇALKALANIYOR, SAĞ PARÇALANIYOR

Tam iki yıl tartışıldı. Bir yanda «eskinin mirasından kendimizi nasıl kurtarırız» formülü aranırken, öte yanda «Türkiye neden 12 Eylül'e geldi» sorusunun karşılıkları ele alındı. Evlerde, yazıhanelerde, bürolarda ve sonra da birkaç «bölge toplantısında» yürütülen tartışmaların sonucunda tek bir kavramda billûrlaşan bir amaç belirlendi: Demokratikleşme... Ve yine demokratikleşme...

Daha sonra SODEP'e (Sosyal Demokrasi Partisi) hayat verecek olan Sosyal Demokrat Güç (SDG) tam iki yıllık çalışmaların ürünüydü. Bu çalışmaların en yoğunlaştığı dönem ise, 1983 Ocak ile Mayıs arasında geçen günlerdi. Tabandan başlayan bu hareket 1983 Mayıs sonları, Haziran başlarında bir anlamda «tepeden kurulan» SODEP'e köprü görevi yaacaktı. Tabanla tavan arasında bir köprü görevi.

Halkçı Parti'yi bir yana bırakırsak, solda tabandan gelen ve daha sonra tepeyle bütünleşen hareketlerin en güçlüsü Sosyal Demokrat Güç Hareketiydi. 1982 sonlarında solda parti kurma girişimi için çeşitli isimler ortaya çıkmıştı. Bu isimlerin bir bölümü daha sonra «soldaki akımlar» içinde kendine belli yerler edinmişti. Ama, bu isimler «tabanı kendi yanlarına çekme» hareketleri olarak nitelenebilir. Tabanın asıl hareketi 1981 başlarına dayanır.

Hareket CHP'nin eski il başkanları, ilçe başkanları ve belediye başkanlarının ortak bir tepkisi, ortak bir tavrı olarak doğmuştu. İzmit eski belediye başkanı Erol Kö-

se, Ankara eski belediye başkanı Vedat Dalokay, İzmir eski belediye başkanı İhsan Alyanak, Marmara Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Selâhattin Yıldırım, Trabzon eski il başkanı Halil Akyüz'le birlikte başlayan bu hareket kısa süre içinde tüm Türkiye'de ürününü verecekti. Hareket önce «sol sözcüğü yerine demokrat sözcüğünü» benimseyerek yola çıktı. «Liderimiz Ecevit çevresinde kenetlenelim» düşüncesi, kısa sürede yerini «CHP içindeki belli gurupları kapsayalım» formülüne dönüştü. Sonuçta, «demokrasiye insanların birliğini oluşturalım» görüşünde karar kılındı. Demokratik solda, yumuşak, ılımlı, ülkenin o günkü koşullarını dikkate alan, aydınları da kapsayan bir düşünceden hareket edildi. Tabanda yaklaşık ikibinbeşyüz kişiyle tek tek görüşüldü. İkibinbeşyüz kişinin büyük çoğunluğu 12 Eylül «zorunlu olabilir» diyor, ama partilerin kapatılmasını içine sindiremiyordu. Sadece CHP değil, hiç bir parti kapatılmamalıydı, düşüncesi egemendi. Hemen ardından aynı taban şunu da vurguluyordu: İster iktidarda olsun, ister muhalefette CHP Yönetiminin hatası çok olmuştur. O halde, madem ki, eski yönetim hatalıydı, o zaman «eskiyi reddeden yeni bir parti kurulmalıydı». Yeni partileşmeye taze kanla başlanmalıydı. Terör kötüydü, anarşi rezil bir olaydı, siyasal kamplaşma şirazesinden çıkmıştı, ama şimdi yeni bir parti oluşturmalıydı. Bunda diğer partilere karşı sert tavırdan kaçınmak, ana ilkelerden biri olarak hemen saptandı. «Demirel'e eleştiri olmasın, Erbakan'a eleştiri olmasın» denildi. Kendi kurallarını kendi koyan, yukardan yönlendirilmeyen, bağımsız bir harekete başlayalım, denildi. «Bağımsız hareket etmek» ilerde, 1983 Mayıs'ında ilginç bir duyguyu körükleyecek, kendi içinde yine bağımsız bir hareket olarak gelişen sağdaki Büyük Türkiye Partisi'ne Sosyal Demokrat Güç sempatiyle bakacaktı. Hatta, Büyük Türkiye Partisi ile kendisini karşılaştıracak ve onları «aşırı davranışlarda bulunuyorlar» diye kendi içlerinde «dikkatli olsalar» biçiminde uyarmak isteyecekler, hemen kendilerine dönüp «biz ölçülü olalım» yargısına varacaklardı.

Ankara'da çeşitli guruplar «parti kimler, nasıl kurar» diye düşünürlerken, SDG, hareketi Anadolu'ya kaydırmayı plânlıyordu. 1980'den geriye gidildiğinde son on-onbeş yılın içinde genç bir sosyal demokrat kadro yetişmişti. Deneylerden de geçmişti bu genç kadro. İki kez askerî müdahale yaşamış, iktidarın tadına varmış, muhalefetin ezikliğini taşımıştı. Anadolu'daki bu ekip kulağını elbette Ankara'ya veriyor, ama hareketin Anadolu'dan başlaması gerektiğine de inanıyordu.

Tarihe baktılar. Atatürk Kurtuluş Savaşı'nı nerede organize etmişti?.. İstanbul ve İzmir'de değil. Amasya'da, Erzurum'da, Sivas'ta başlatmıştı Kurtuluş Savaşı'nı. O halde, yeni bir parti kurarken, yozlaşmamak için, tabanda kalabilmek için Anadolu'da kendine zemin aramalıydı. Elbette, onlar bir Kurtuluş Savaşı vermiyorlardı. Sadece bir parti kuruyorlardı. Ama, parti kurmada hiç deneyleri yoktu. Sağın parti kurmadaki hüneri, deneyinden ileri geliyordu. Sol ise, Kurtuluş Savaşı sırasındaki «Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetlerini» yine aynı dönemde «fırkaya» ve daha sonra partiye dönüştürmüş, sonra da o noktada kalmıştı. Parti kurma olgusuyla ilk kez karşılaşıyorlardı. Bunun için de alabildiğine çalkalanıyorlardı. Bunun için de tarihe dönmüşler, Anadolu'da kalmayı yeğlemişlerdi.

İşte, Bodrum, Bursa, Balıkesir toplantıları bu düşüncenin ürünleriydi. Hemen her konu üzerinde duruluyor, sonunda sosyal demokrat ilkelerde birleşiliyor ve tek karar çıkıyordu: Parçalanmamak. Tek bir parti altında toplanmak. Ardından partiyi kurmak için Ankara'ya gideceklerin kimlikleri üzerinde tartışılmaya başlandı. Bodrum, Balıkesir, Bursa toplantıları dalga dalga Anadolu'ya yayıldı. Ve kimlikler üzerinde yöresel belirlemelerin doğru olacağı kararlaştırıldı. O yörede «kendini sosyal demokrat tabanda kanıtlamış olanlar» biçiminde genel bir tanım yapıldı. Hatta, «on yıllık dönemin gerisinde kalan il başkanı bile olabilir» denildi, eğer taban kendisine Ankara'ya gitme yetkisi verirse.

Toplantılar Çanakkale, Muğla, Sakarya'ya uzanmıştı. Ama, bu toplantılara Bitlis'in de, Artvin'in de, Kırklareli'nin

de il başkanları ve tabanı temsil gücüne sahip yöneticileri katılıyordu. Yine bu toplantılarda Türkiye oniki bölgeye ayrıldı coğrafî özelliklerden de esinlenerek. Bu oniki bölge kendi içinde onar delege, temsilci seçecek ve 120 kişilik temsilciler gurubu Ankara'da bir araya gelecekti.

Nitekim, geldi de. İki yıllık çalışmaların sonucunda Ankara'da bir araya geldi.

Ankara Başka Telden Çalıyor

Sosyal Demokrat Güç Hareketi'ne ilk ve sonuna dek sahip çıkan Deniz Baykal ekibi oldu.

Gerçi, o tarihlerde «tabanla temas arayanların» basında Necdet Uğur geliyordu. Anadolu'da çıktığı gezide «tabandan yetki alanlar ikişer-üçer kişilik guruplar halinde Ankara'ya gelebilirsiniz, bu il başkanı da olabilir, ilçe başkanı da «diyordu. Yani, tabana en yakın kişinin kendisi olduğunu anlatıyordu. Fakat, tabandan başlayan hareketin sonuçta kendisini desteklemesini ister bir izlenim, bırakıyordu. Şurası gerçek ki, Necdet Uğur'un bu gezisinde CHP tabanı geniş ölçüde etkilenmiş ve daha sonra hep bu geziye atıflar yapmıştı.

İlginç olan nokta, Necdet Uğur'un Ankara'ya döndükten sonra Bülent Ecevit'i ziyaretidir. 12 Eylül sonrasında Ecevit'i bir, en çok iki kez ziyaret etmiş olan Necdet Uğur Karadeniz gezisinin sonuçlarını Ecevit'e tam üç saat boyunca anlatmış ve sonuçta «parti bu koşullarda kurulamaz» yargısına vardığını söylemişti. Hatta, Uğur'un savlarından etklienen Ecevit, ziyaretin hemen ertesinde anlatılanları uzun uzun not almıştı. Çünkü, eski ve deneyli, partide tanınan ve sayılan bir politikacı da, işte kendisi gibi «parti kurulmaz» düşüncesine gelmişti.

Necdet Uğur'un tabanla olan ilişkisi bu gezisiyle sınırlı kalırken, Deniz Baykal ve arkadaşları özellikle Erol Köse aracılığıyla il başkanlarıyla bağlantı kurmaya başlamışlardı. Özellikle anayasanın geçici maddeleriyle birlikte gelen siyaset yasakları birdenbire «il ve belediye başkanları hareketini» parti kurmada güçlü bir seçenek haline getirmişti.

Ankara'daki kavga önce «kim lider olacak» noktasında düğümleniyordu. Bunun için de çeşitli guruplar oluşmuştu. Bir yanda CHP'nin son kurultayında (1979) seçilmiş CHP Genel Yönetim Kurulu vardı. Aynı zamanda genel başkan vekili olarak görevi yürüten Mustafa Üstündağ işte bu gurubun öncüsüydü. Gerçi, 12 Eylül'den hemen sonra bir bölüm politikacılar «siz artık partiyi temsil edemezsiniz» diyorlardı, ama parti kapatılınca, çoğunluk onlara yönelmiş «şimdi siz herkesten daha fazla sorumluluk taşıyorsunuz» demeye başlamıştı.

Üstündağ Ekibinin hemen ardından birbiriyle anlaşamayan, birbiriyle hiçbir koalisyona yanaşmayan diğer guruplar geliyordu: Necdet Uğur ve ekibi, Deniz Baykal ve ekibi, Ali Topuz ve ekibi.

İsmail Hakkı Birler bunların dışında, ama bunlarla temas eden bir başka «parti kurucusu» olarak yola çıkmıştı. Birler il ve belediye başkanları formülünü duyduğunda «hangi il başkanı, kimin il başkanı, kapatılan bir partinin il ve belediye başkanı nasıl olur, parti yok ki, il ve belediye başkanı olsun» diye itirazda bulunmuştu. Deniz Baykal «il ve belediye başkanları» diye söze girdikçe, Birler «kimin il ve belediye başkanını topluyoruz» diye karşı çıkıyor ve guruplar arasındaki gerilim biraz daha artıyordu. Ayrıca, Birler «yeni yasaklardan endişe ediyorum» diyor ve «il ve belediye başkanı gibi» deyimleri, makamları pek fazla söze dökmek istemiyordu.

«Kim lider olacak» kavgası çok sürmedi. Çünkü, yasaklar geldi. Ama, ardından yeni bir kavga çıktı. «Örgütü kim denetleyecek?». Dolayısıyla, parti kuruluşu nasıl olmalıdır, sorusu ortaya çıktı. Hangi ilkeler çevresinde nasıl bir örgüt kurulmalı, sorusu siyaset yasaklarından sonra çok temel bir soru haline dönüştü. Örgütün nasıl kurulacağını belirleyen ve buna öncülük edecek olan, aslında daha sonra örgütü denetleme yetkisini de kendinde görecekti. Bunun için Baykal-Topuz çekişmesi partileşmenin bu aşamasında yeniden olanca ağırlığı ile gündeme geldi. Baykal «il başkanları» diyor, Topuz «tepede bir kadro oluşturalım, sonra örgüte gidelim» diyordu. Ama, bu çok

sürmedi. Çünkü, yasaklar geldikten kısa süre sonra Ali Topuz politikadan uzaklaştı. Gelişmeleri daha çok İstanbul eski belediye başkanı Aytekin Kotil aracılığıyla izledi.

1982 Aralık sonlarından başlayarak İsmail Hakkı Birler «nasıl bir parti, nasıl bir genel başkan» çerçevesinde oluşturduğu ilkeleri parti kamuoyuna anlatmaya başladı. Ankara'da İzmir Caddesi'nde Gaziantep Senatörü Selâhattin Çolakoğlu bir akşam yemeğinde Birler'i, Baykal'ı, Ali Dinçer'i ve Metin Toker'i bir araya getirdi. Birler «nasıl bir parti olmalı» diye söze girince, Toker atıldı: «Hangi CHP?.. 1923'teki mi, 1950'deki mi, 1965'teki mi, yoksa 1979'daki mi?..». Birler «hayır, bunların hiçbiri olmayacak» karşılığını verdi, «bunların hepsinden yararlanacak, CHP'nin bütün deneylerinden yararlanacak yeni bir parti olacak». Sonra da belirlediği ilkeleri sıraladı :

«Yeni parti CHP'nin doğrultusuna oturacaktır. Parti CHP'yi ihya etmek için değil, inşa etmek için kurulacaktır. Parti kurucularının kim olacakları önemli değildir. Verecekleri görüntü önemlidir. Bunun için de, parti ve ülke kamuoyuna ve de mevcut yönetime güven vermelidir. Kavgacı olmamalı, ama teslimiyetçi de olmamalıdır parti. Toplumun değişik kesimlerine açık olduğu imajını vermelidir. Sınıf partisi imajını vermekten kaçınmalı, toplumun tüm kesimlerine kapsadığı görüntüsünü vermelidir. Bu nedenle kurucular eski isimlerden, eski partililerden değil, yeni isimlerden olmalıdır. Fakat, bu isimler öyle seçilmelidir ki, partililer 'işte, bu bizim parti' demelidir. Parti 11 Eylül 1980 günkü hastalıklarından arınmalıdır. Örgütlenmede olabildiğince yeni isimler birinci plâna çıkmalı, ama hiçbir şekilde eski partililer dışlanmamalı, onlara karşı itici olmamalıdır».

Birler her yaptığı görüşmede bu ilkeleri sıralıyor ve ardından da konuyu genel başkana getiriyordu. Genel başkan nasıl olmalıydı?.. «Genel başkan partinin lideri değildir» diyordu, «lider olayların içinden gelir, seçilen genel başkan sonradan lider de olabilir. Genel Başkan ilânla bulunmaz. Genel başkan törenlerde iki adım önde gi-

decek, toplantılarda başta oturacak, söz alıp verecek adamdır».

Bu ilkeleri aktardıktan sonra ve parti kurmak için yoğun faaliyetlere giriştikten sonra, Birler'e çoğunlukla aynı soru yöneltildi: «Siz genel başkan mı olmak istiyorsunuz?». Kendisinin yanıtı şöyle oldu: «Ben genel başkan olmak amacında değilim. Amacım partiyi kurmaktır. Kurucuların içinde de olurum, dışında da. Ama, bana şunu da söyletemezsiniz. (Ben genel başkan olmayacağım) da dedirtemezsiniz. Çünkü, böyle bir görev teklif edilirse, kendimi bağlamak da istemem».

Parti kurucuları arasında bir süre sonra «eski parlamenterler» de bir ekip olarak katılmışlardı. Ekrem Kangal, İ. Saffet Omay, İlhami Açıkalın'ı temsilci seçtiklerini belirten otuz kadar eski parlamenter yeni partinin «kendileri çevresinde» kurulmasını düşüncesini ortaya attılar. Yasaklı olmayan bu eski parlamenterlerin sayısı daha sonra seksene kadar yükselecekti. Onlar da bir dizi görüşmeye katılacak ve çeşitli arayışlara gireceklerdi.

Bir başka gurup ise, daha sonra «Dokuzlar» olarak anılacak eski genel sekreter yardımcılarından oluşan ekiple temsil ediliyordu. 1981 yılında eski genel sekreter Şeref Bakşık imzasıyla yapılan toplantı çağrısından kaynaklanan ve Ali Topuz, İsmail Hakkı Birler ile Hasan Esat Işık tarafından kaleme alınan «bu mektup» 1982 sonlarında «Dokuzlar» Gurubunu ortaya çıkaracaktı. Üstündağ'ın formülü olarak beliren bu gurup siyaset yasağı dışında kalan genel sekreter ve genel sekreter yardımcılarından oluşacaktı. Üstündağ'ın formülüne göre, partiyi kuracak ekibi eskiden partide yöneticilik yapmış olan bu gurup seçmeliydi. Gurup başkan vekilleri ile genel sekreter yardımcılarından bazıları bunu kabul etmediler ve katılmadılar. Gurup daha sonra her ne kadar «Dokuzlar» olarak anıldıysa da, hareketi yürütenler arasında Muammer Erten, Hüdai Oral, Ferday Güley, Cevat Sayın, Salih Tanyeri, Recai Kocaman ile Fikret Gündoğan'ın başı çektiği görüldü. Bir süre sonra gurubun en aktif iki kişisi olarak Muammer Erten ile Hüdai Oral görüldü.

Ankara'da sosyal demokrat bir parti kurmak amacıyla bir başka hareketi yürütenlerden biri de Çağlar Kırçak gurubuydu. Onlar da bölünmeden, parçalanmadan, sosyal demokrat ilkelere dayalı, hatta biraz daha ileri giderek, anayasanın elverdiği sınırlar içinde «solda bir parti» kurma girişiminde bulunuyorlardı.

Soldaki son hareketin temsilcisi İstanbul'daydı: İsmail Cem ve gurubu. Tüm bu guruplara bakıldığında, sosyal demokrat ilkeler üzerinde belki de en çok kafa yoran ekip İsmail Cem ve arkadaşlarıydı. Hatta, «kişilerden ve kişi arayışından çok» sosyal demokrat ilkeler üzerinde duran Cem ve ekibi 1983 Nisan'ında bir de bildiri yayınlayarak hazırladıkları «sosyal demokrat ilkeleri» tartışmaya açmışlar, ve aynı çevrelere tartışma çağrısında bulunmuşlardı. Sosyal demokrasinin kuramsal tanımıyla başlayan bildiri, daha sonra konuyu Türkiye'ye getiriyor ve «kendi kişiliğinin, kendi işlevinin bilincinde olmak, tarihten devraldığı deney birikimini çağdaş özelliklerle yorumlayarak bütünlemek, Türkiye'nin hem kendine, hem de insanlığa karşı görevidir» deniliyordu.

Herkes «aman parçalanmayalım» diyor, ama her geçen gün bölünme artıyordu. Bölünme sürdükçe, kimse kurucu kadro için öneri getiremez oluyordu. Çünkü, öneriyi götüren hemen «bu lider olmak istiyor» damgasını yiyor, çabuk yıpranıyordu.

Sosyal demokrasinin lideri Bülent Ecevit «reddi miras»da bulunuyordu. Liderin altında birden fazla lider ya da Birler'in tanımıyla «genel başkan adayı» vardı. Ortaya çıkan kişilere ne taban sahip çıkıyordu, ne de herhangi bir kimse bir başkasına yetki veriyordu. Kurucu heyet oluşamıyor, geçmişe dönük kavga sürüyor ve kimse kimseyi aşamıyordu. Sayılan guruplar arasında günde yüzlerce görüşme yürütülüyor, herkes «en doğruyu kendisinin düşündüğünü, ama elbette konu partileşme olunca özveride bulunabileceğini» ekliyor, ardından görüşmeler sonuçsuz bir biçimde birbirini izliyordu.

Sol çalkalanıyor, çalkantı bir türlü durulmak bilmiyordu.

Bebek'te Bir Yemek, Eşme'de Bir Düğün

Erdal İnönü'nün adı ilk kez ne zaman ortaya çıktı, bunu kimse net anımsamıyor. Ancak, herkes «benim de aklıma gelmişti» diye mutlaka bir vurgulamada bulunuyor.

Aslında bunu da olağan karşılamak gerek. Çünkü, solda parti kurmak öyle bir kargaşaya dönüşmüştü ki, bunun içinden «ancak toparlayıcı bir isimle çıkmanın mümkün olabileceği» artık herkeste nerdeyse sabit fikir haline gelmişti. Yani, herkes bir arayışa girmişti. Bu arada çoğu kişinin aklına Erdal İnönü adı mutlaka gelmişti.

***

Erdal İnönü 1982 Aralık sonlarında eve geldiğinde kendisine bırakılan bir not gördü: İbrahim Cevahir adında bir vatandaş kendisini arıyor ve kendisiyle görüşmek istiyordu. İnönü tanımıyordu ve bu ismi ilk kez duyuyordu. Merak etti, aradı bırakılan telefon numarasını. Ertesi gün de İnönü'nün Boğaziçi Üniversitesi'ndeki odasında buluştular.

«Ben CHP'liyim, çok eski ve inanmış bir CHP'liyim» diye söze başladı 50 yaşlarındaki Cevahir, «ama, partide hiç görev almadım» diye sürdürdü ve ardından da pat diye, «eğer yeni bir parti kurulacak ve CHP'nin görevini yürütecekse, bu partide senin yer alman gerekir» dedi.

İnönü «bu adam da nereden çıktı» diyerek kendi kendine buluştuğu için kızdı. Şaşırdığını görünce İnönü'nün, «eski ve inanmış CHP'li» sözü hemen bağladı: «Sen şimdi bu işi iyi düşün, sonra cevap verirsin» dedi ve ayrıldı. Kapıdan çıkarken eklemeyi unutmadı: «Ben CHP'nin ileri gelenleriyle görüşeceğim, sen yeter ki, kabul et'».

Damdan düşer gibi gelen bu öneri ve daha önemlisi nereden, kimden geldiğini bilmediği bu öneriyi İnönü ciddiye almadı. Üzerinde durmadı. Hatta, unuttu bile. Ama, aradan iki gün geçtikten sonra masasında, üniversitede yeni bir not buldu: Kendisini İbrahim Cevahir aramıştı!

Meraklandı. Kimdi ve nasıl bir adamdı bu Cevahir?.. Yoksa MİT ajanı mıydı? CHP'lilerle gerçekten teması var

mıydı?.. Kim adına, ne adına getiriyordu böylesine ciddi bir öneriyi?.. Eğer ciddi ise CHP Yönetimi bu konuda neden kim olduğu bilinmeyen böyle birisini seçmişti?.. Bu sorular aklını karıştırırken, birkaç gün sonra onun bıraktığı adresine gitti. Cevahir bir işadamıydı. Okmeydanı'ndaki bürosuna gittiğinde İnönü'yle hem sohbet ediyor, hem de bir Libya ile bir Suudi Arabistan'la telefonla görüşüyordu. Kendisine üniversiteye Mercedes bir arabayla gelen bu adam gerçekten müteahhitlikle uğraşıyordu, ilk geldiğinde anlattığı gibi. İnönü arka arkaya sorular yağdırırken, Cevahir önemli bir söz söyledi: «Ben bu görüşmelerimizi Mustafa Üstündağ'a anlatıyorum, onun haberi var bu görüşmelerimizden». Ardından da «biran önce seni İstanbul CHP Örgütüyle tanıştırayım Erdal Bey» dedi. Sonra Üstündağ'la görüşmesinin iyi olacağını ekleyerek, telefon numarasını verdi: «Ankara'ya gittiğinde mutlaka Üstündağ'ı ara ve onunla görüş. Seninle görüşmek istiyor».

Birkaç gün sonra Paris'e UNESCO'nun bir toplantısına gitmişti. Paris'ten bir haber geldi. O günkü bazı gazetelerde kendisinin sosyal demokrat parti kurma çalışmalarının başına geçeceği haberi yayımlanmıştı. İnönü Paris'ten hemen yalanladı haberi.

Aslında, Cevahir, belki de başta Üstündağ olmak üzere CHP Yönetiminin üst kadrosu bir gazeteye böyle bir haber sızdırıp tepkiyi görmek istiyordu. Haberi doğrudan Ankara sızdırmıştı. Tepki toplamak ve durumu görmek istiyordu.

Erdal İnönü ise, ilk kez «acaba» diye geçirdi içinden. Düşündü. Politikaya girmeli miydi?.. Kendisini YÖK'le ilgili gelişmeler rahatsız ediyordu. Düşünce özgürlüğü Türkiye'de genellikle sosyal bilimlerde söz konusu oluyor, düşünce özgürlüğüne saygı göstermek solculuk oluyordu. Sosyal bilimlerle uğraşanlar bu nedenle hep iktidarların tokadını yemişlerdi. Üniversiteye eskiden kalma bir tepki vardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda bilimin ilerleyememesi düşünce özgürlüğünün kısıtlanmasındandı. Başlangıçta imparatorluk gücünü belki buradan alıyordu. Çünkü, dü-

şünce üretilmedikçe, teknoloji de ilerlemiyor, o zaman devlet güçlü oluyordu. Devlet baskısı, düşünce özgürlüğü olmadığı için, devletin geri kalmasına neden oluyordu. İmparatorluğun fiyakası ortadoks düşüncelere iltifat ederek devam ediyordu. Türkiye de hâlâ bu ızdırabı çekiyordu.

1933 Reformuyla fizik bilimlerde düşünce özgürlüğü sağlanmış, ama sosyal bilimlerde böyle bir özgürlüğe henüz erişilmemişti.

Bilim adamları bu gerçekleri söylemelidirler, diye düşündü İnönü. Bunu YÖK çıktığı zaman yapmayı tasarlamış, 12 Eylül'ün hemen sonrasında da böyle bir açıklama yapmak istememişti. Ama, zamanla ve YÖK'le birlikte üniversitelerin zahmetle kazandıkları özgürlüklere veda ettiklerini görmüştü. İşte, bunun için politikaya girebilirdi. 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasıyla görevlerine son verilen, düşüncelerinden dolayı üniversitelerden atılan bilim adamlarına uygulanan bu yaptırıma karşı görevli hissetti kendini birden. Politikaya girmek için bir etken olabilirdi bu.

İkinci olarak, bilimsel sorunları çözmekten zevk alırdı. Ama, insan ilişkilerinde de iyi idi. Üniversitede idarî görevlerde insanî sorunlarla karşılaşmış ve bunları çözmüştü.

Babası İsmet Paşa nedeniyle kendisine kimse görev önermemişti. Herkes çekinmişti. İsmet Paşa iktidarda olsa çekinme nedeni başka, muhalefette olsa, nedeni başkaydı. Bu nedenle idarî bir görev önerilmemişti hiç. İnsanların aralarındaki sorunu madem ki, çözebiliyordu, politikaya girerse, insanları bir araya getirip onların sorunlarını çözebilirim, diye düşünüyordu.

Politikayı düşünmesinde üçüncü etken, ODTÜ'deki günlerinden kaynaklanıyordu. O tarihte anarşiden uzak, sağlıklı bilim yapılsın, istiyordu. Ama, rektörken bunu boşaramamıştı. Yönetim tarafından yalnız bırakıldığı inancındaydı. Çeşitli güçlerin kendisine o tarihte haksızlık yapıldığı inancındaydı. KİT Komisyonunda kendisini savunmuş, ama aklanmamıştı. Ancak, daha sonra mahkemede de bir şey çıkmamıştı. Haksızlığa uğradığını düşünmüş,

günün birinde o kamuoyu da kendisinden yardım isteğinde bulunacak, inancına gelmişti.

Bir gazetede «Erdal İnönü geliyor» haberi Paris'te kendisine aktarıldığında, bu noktalar gözünün önünden geçti tek tek.

Türkiye'ye döndükten sonra İbrahim Cevahir yeniden telefonlarını eksik etmiyordu.

***

İşte, tam o günlerde bir akşam Bebek'te bilim adamı Şerif Mardin'in evinde CHP'nin Ticaret ve Maliye Bakanlarından Ziya Müezzinoğlu ile bir akşam yemeğinde bir araya geldiler. Konu elbette politikaydı ve de o günlerde kurulma çalışmaları sürüp de, yedi-sekiz parçaya bölünen sosyal demokrat partiydi.

Müezzinoğlu dikkatini hafif hafif esirgeyerek sordu:

— Sizin parti kuruluşunuza katılacağınız haberleri çıkıyor gazetelerde...

İnönü sanki kendisinden söz edilmiyormuş gibi bir tavır içinde:

— Ha, evet, ben de gördüm. Ama, ben kimseye böyle bir çalışmada yer alacağımı söylemedim.

Müezzinoğlu o zaman biraz daha ayrıntılı bir biçimde Ankara'da yürütülen çalışmaları özetledi ve:

— Partiyi bir türlü derleyip toparlamak mümkün olmuyor. Artık toparlanmanın da zamanı geliyor, bu bir ihtiyaç halinde ortaya çıkıyor. Bu nedenle bir süre sonra size parti kuruluşu için bir görev önerilmesi üzerinde duruluyor. Böyle bir öneriye de şimdiden hazırlıklı olmanız doğru olur. Kaldı ki, CHP akla geldiği ve bu taban üzerine bir parti kurmak gündeme geldiği zaman, doğal olarak İnönü adı belirginleşiyor. Temel bir unsur haline geliyor. Ancak, bunu sadece bu açıdan değerlendirmek yanlış olur. Bir bilim adamı olarak saygınlığınız var. Belli bir dünya görüşüne sahip olduğunuz biliniyor. Partinin çeşitli açılardan temsili düşünüldüğünde, akla yine siz geliyorsunuz.

Müezzinoğlu sözlerini bağlamak üzereydi ki, Erdal İnönü yerine eşi Sevinç İnönü araya girdi:

— Ziya Bey, ne olur yapmayın, Erdal'ın üzerine gitmeyin! Ben bir politikacı aileden geliyorum (Sevinç İnönü CHP İstanbul eski il başkanlarından Ali Sohtorik'in kızıdır. Y.D.). Politikanın ne olduğunu biliyorum. Politika beraberinde başka şeyleri de getiriyor, tabiî yine Erdal kendisi bilir ama...

Sevinç İnönü bu tür müdahalelerini daha sonra da yineleyecek, çok sonraları artık sesini çıkarmayacaktı. Ama, Erdal İnönü'nün politikaya girmesine başlangıçtan itibaren aldığı olumsuz tavrı hep sürdürecekti.

Erdal İnönü ise, ne kestirip atıyor, ne de «evet» diyordu :

— Düşünelim, bakalım Ziya Bey!

Müezzinoğlu Bebek'teki yemekten sadece ve sadece «Genel Başkan Vekili» Mustafa Üstündağ'ı haberdar etmişti. Başka kimseye en ufak bir bilgi vermedi bu konuda.

İnönü «düşünelim» demesine rağmen, Müezzinoğlu'nun sözlerinden etkilenmişti. Çünkü, aksi halde Ankara'ya bu görüşmeden sonra geldiğinde, Metin Toker'in de fikrini alarak onunla birlikte Üstündağ'a gitmezdi. Olayı kafasında evirip çeviriyor, ilk kez bu yemekten sonra konuya daha derinden bakıyordu.

***

Eşme Uşak'a bağlı bir ilçe. CHP milletvekillerinden Kadir Özpak'ın düğünü için Ankara, Ege, Trakya'dan gelen CHP'liler akın akın Eşme'ye gidiyordu. Düğün evi bir anda politik bir toplantıya dönüşmüştü.

Üstelik uzun zamandan beri bürolarda, evlerde kendi aralarında üçer-beşer kişilik guruplar halinde sohbet eden partililer ilk kez geniş bir kalabalıkta bir araya geliyorlardı. Uzun bir ayrılıktan sonra politikayı sindire sindire yudumluyorlardı. Düğün için eğlence sürerken, ondan daha büyük bir eğlence gönüllerini kaplamıştı: Parti kurmak. Nasıl kurulacaktı, kim kuracaktı?.. Coştukça coşuyorlardı. İşte, uzansalar iktidar ellerindeydi. Askerî bir yönetimin ardından sosyal demokrat bir iktidarın kitlelere neler verebileceğini düşlüyorlardı. Ama, kim onları toparlayacak-

tı?.. İşte, burada aniden suskunlaşıyorlardı.

Düğünün tam böyle bir anında Deniz Baykal «İnönünün adı dolaşıyor» diye ortaya bir lâf attı. Düğün dernek sanki sus-pus oldu. Derin bir sessizlik kapladı düğün evini. Ardından konfetiler havaya uçtu, davullar vurdu, zurnalar çaldı.

Erdal İnönü adı tabanda tutuyordu demek.

Herkes tek tek düşüncesini açmaya başladı. Sosyal Demokrat Güç'ün o yöredeki temsilcileri de Erdal İnönü isminin etrafından kenetlenilebileceğini vurguladılar.

Eşme'den Anadolu'ya haberler uçtu ve tabanı bir sevinç kapladı. «Lider Ecevit»ti. Ama, şimdi kendilerine Erdal İnönü sahip çıkıyordu. Kırşehir'den, Trabzon'dan, Antalya'dan, Edirne'den Ankara'ya gelen tabanın temsilcileri «işte şimdi herkes bilecek bizim evin hangisi olduğunu ve de elini kolunu sallaya sallaya içeri girecek» diyorlardı.

Ama, bu sevinçleri çok sürmedi.

Güvensizliğin Yarattığı Düş Kırıklığı

İbrahim Cevahir telefonlarını hiç eksik etmiyordu. Her telefondan sonra Erdal İnönü «Hay Allah, yine bizim Cevahir» diyerek telefonu kapıyor, öte yanda da Cevahir edindiği izlenimi Üstündağ'a harfiyyen aktarıyordu.

Sonunda bir Ankara'ya gelişinde Erdal İnönü, Metin Toker'le birlikte İbrahim Cevahir'in kendilerini Pembe Köşk'ten gelip Üstündağ'a götürmesine razı oldu. Cevahir de Ankara'ya gelmişti.

Üstündağ önce anılarından söz etti. İsmet Paşa'nın kendisinin siyasete atılmasında nasıl yardımı olduğunu anlattı uzun uzun. Sonra konuya girdi :

— Erdal Bey, bildiğiniz gibi partiler kapatıldı. CHP de kapatıldı. Ama, bu emirle oldu. CHP fiilen ortadan kalktı, ama sosyolojik olarak ortadan kalkmadı. Bugün yine CHP'ye inanmış bir taban var. Olayları merakla izliyorlar ve ne olacak diye bekliyorlar. Onları boş bırakmamak gerekir. Ecevit ise, örgütün kendisini yalnız bıraktığı inancında. Böyle bir dönemde de parti kurulmasına inanmı-

yor. Ama, Ecevit'in bu inancı tabanın beklentisine uymuyor. Kendisiyle de son zamanlarda bağlantı iyice koptu. Herkese aynı düşünceleri yüzlerce kez anlatmaktan iyice bıkmış olacak ki, artık kimseyle de görüşmek istemiyor. Parti kurmak sahipsiz kaldı. Ve baktım ki, iyice bölünmelere gidecek, ben üstüme aldım bu görevi. Ama, ben yasaklıyım.

Erdal İnönü dikkatle dinliyor ve tek söz söylemiyordu. Cevahir de öyle. Üstündağ sürdürdü :

— Yasaklı olmayan insanlar şimdi bir araya gelip bir çekirdek oluşturabilir. Demokrasiyi yaşatmak için parti kurmamız gerek. Meydanı boş bırakmamak gerek, demokrasi için zorunlu bu. Yani, demokrasiyi ülkeye yeniden getirmek için bir görev parti kurmak. Bu görevi de sizin üstlenmenizin uygun olacağını düşündük.

İnönü Bebek'teki yemeğe göre o ılımlı tavrını sanki değiştirmişti :

— Ama, benim siyasete girmeye pek niyetim yok.

— İsterseniz bir düşünün. Eğer kabul ederseniz, ben size yardımcı olurum, tabanla bağlantı kurarım.

— Benim başarılı olacağıma nereden inanıyorsunuz? Sadece soyadı ile olur mu?

— Elbette olmaz. İnönü soyadının bir saygınlığı var, ama sizin de yaygın bir şöhretiniz var tabanda. ODTÜ rektörlük döneminden kalma bir şöhretiniz... Sonra bir nokta daha var. Hiç olmazsa başlangıçta Ecevit'in size karşı bir tavır alacağını tahmin etmiyorum.

Erdal İnönü toparladı önerileri :

— Yani, üç noktadan hareket ediyorsunuz. Babamın ismi, siyasete bugüne kadar hiç karışmamış olmam, ama buna karşın sosyal demokrat tabanda ODTÜ döneminden dolayı tanınmış olmam ve Ecevit ile aramdaki dostluk... Bunlar yetmez.

— Yeter Erdal Bey, yeter... Parti kapatıldığı dönemde hiziplere bölünmüştü. Şimdi yine benzer bir durumun doğmasını önlemek istiyorum. Bir bütün olarak ortaya çıkmak gerek. Bu tekrar ediyorum, demokrasi için zorunlu-

dur. Başkaları ile de görüşün. O zaman durumu daha iyi göreceğinizi sanıyorum.

Aynı hafta İnönü bu sefer Necdet Uğur'la başbaşa üç saat konuştu. Uğur da benzer bir özetten sonra :

— Ortaya iyi niyetli insanlar çıktı. Örneğin, İsmail Hakkı Birler hizipler koalisyonu kurmak istedi. Ama, olmadı. Başkaları çıktı, olmadı. Eski CHP artık bitmiştir. Yeni bir parti kurmak gerekiyor. Zaten CHP itibarını da yitirmişti. Yeni bir sosyal demokrat parti yeşermeli toplumda.

— Program nasıl yapılacak?..

— Siz yaparsınız. İnandığınız bir kadroyla yola çıkın, programı da, tüzüğü de hazırlarsınız. Şimdi bir boşluk var. Taban bekliyor arkanızdan gelmeyi.

İnönü «karar vermiş değilim, biraz düşünmem lâzım» dedi ve İstanbul'a döndü. Cevahir ikide bir telefonla arıyor ve «ne oldu» diye soruyordu. Sonunda İnönü «yeter artık, bırak da biraz düşüneyim, kabul edersem sana haber veririm» dedi.

***

İnönü İstanbul'da ne yapacağını düşünürken, hiç hesapta olmayan bir girişimi öğrenmişti.

O günlerde tıpkı sosyal demokrat taban gibi, «ne yapacak İnönü» diye merakla bekleyen bir başka gurup daha vardı: Halkçı Partililer. Onlar zaman zaman kendi aralarında sert tartışmalara giriyorlar, zaman zaman çevrelerine bakıyorlardı. Sosyal demokrat taban alabildiğine çalkalanıyor, işte «dokuzlar», ardından eski parlamenterler, derken Sosyal Demokrat Güç başdöndürücü bir trafik içinde görüşüyor, Halkçı Parti kanadı ise, tüm bunları uzaktan acı acı seyrediyordu. Çünkü, kendileri kime başvursa, elleri boş dönüyordu.

İşte, tam o günlerde Necdet Calp Pembe Köşk'te Mevhibe İnönü'yü ziyaret etti. Evlerine çok sık girip çıkan biri, bir aile dostuydu Calp, İnünü'ler için. Kısa sohbet sırasında Calp beklenmedik bir öneri getirdi Mevhibe Hanım'a :

— Erdal Bey'i politikaya sokmak istiyorlar. Aman, dik-

kat etsin, kendisini kullanmalarından korkarım... Ancak, bizim partimiz kendisine her zaman açıktır. İstediği görevi seve seve vermeye hazırız.

Mevhibe Hanım da ertesi gün İstanbul'a oğluna telefon ederek «Necdet Bey geldi, seni parti başkanı yapacaklarmış, sen ne diyorsun» diye sordu. Erdal İnönü de «Necdet Bey'in» Calp olacağını hiç aklına getirmemiş, Necdet Uğur geldi sanmış ve annesine de «daha düşünüyorum» karşılığını vermişti.

***

27 Nisan 1983 akşamı Necdet Uğur ile Sırrı Atalay, CHP'nin Lordları, Erdal İnönü'nün Bebek'teki evine gittiler. Yeteri kadar zaman bırakmışlar düşünmesi için, artık «politikaya evet» yanıtını vermesi için kendisini açıkça zorlamaya karar vermişlerdi.

Erdal İnönü «ben ve benim gibi amatörler nasıl böyle bir işin altından kalkar» diye direndikçe, Uğur ve Atalay «biz yardım edeceğiz» diyorlardı. O gün iki saat karşılıklı direnme ve ısrarla geçti. Görüşme ertesi güne sarktı. Bu kez konuya Sevinç Hanım da giriyordu :

— Ben eşimi tanırım, kalabalıkların karşısına çıkıp nutuk atacak insan değildir o...

Atalay ile Uğur «sorun nutuk atmak değil, sosyal demokrat kitleye güven veren bir isim olması» diyorlardı. Sonra da son gelişmeler hakkında uzun uzun açıklamalarda bulunuyorlardı.

Sevinç Hanım yeniden müdahale edince, Erdal Bey kızdı «sen karışma» diye uyardı. Atalay ve Uğur işte bu uyarıyı «tamam kabul etti» diye anladılar. Uğur «bu kadar konuştuktan sonra artık ayrılamazsınız ve kabul etmeniz gerekir» dedi. Atalay «artık geri dönemezsiniz» diye tamamladı. İnönü «hayır» demedi, ama «evet» de demedi.

Uğur ile Atalay evden ayrılırken «kabul etti» havasını aldılar. Erdal İnönü ise uykusuz bir gece geçirdi. Önce eşi istemiyordu. Çok rahatsız olmuştu politika macerasından. Sonra hizipler ne yapacaktı ve nasıl bir tavır takınacaklardı?.. Bütün gece sabaha kadar ince eledi, sık dokudu.

Sırrı Atalay ile Necdet Uğur ise İnönü'den ayrıldıktan sonra büyük bir memnuniyetle İstanbul'daki CHP'lilerle bir araya gelip İnönü'nün «aralarına katılmasını» kutluyorlardı. İnönü'nün kabul ettiği havası sol kesimin kulisine hızla yayıldı.

CHP'nin iki lordu ertesi gün Yeşilköy'den uçağa binmek üzereyken, kendilerini Milliyet'in o sırada sorumluluğunu üstlenmiş olan, CHP'nin eski bakanlarından Tarhan Erdem aradı: «Siz dün ne diyordunuz, bugünkü açıklama ne böyle?»

Atalay ile Uğur anlamadılar ilk anda. Tarhan Erdem «İnönü politikaya girmeyeceğini açıkladı biraz önce», diyordu telefonda.

Sadece bu iki kurt politikacı değil, tüm CHP düş kırıklığına uğradı. Moral bozukluğu dalga dalga yayıldı. İnönü kadrolara tam olarak güvenemiyordu. Daha doğrusu, kendisi olmadan da birleşme olur, inancındaydı. Kendisine günlerdir anlatılan olgulara inanamıyor, güvenemiyordu. Görmek istiyordu kendisi olmadığında çalkantı gerçekten sona ermeyecek miydi?.. Bilmek istiyordu. Yoksa bir «zamanlama» mı plânlıyordu kendi açısından?.. Ortalığı çalkantıya bırakmak ve gerektiği anda neşteri vurmak için biraz daha dalgalanmaya mı bırakmak istiyordu?.. Çünkü, o geceyi anlatırken ilerde «hayır derken belki daha sonra evet derim, diye aklımdan geçiriyordum» diyecekti.

İnönü tarafından gelen güvensizlik, sol tabanda düş kırıklığı yaratıyor ve herkes yeniden başladığı noktaya dönüyordu. Tarih 29 Nisan 1983'tü.

Gümüşpala Modeli

Anayasanın geçici maddelerinden, dolayısıyla siyaset yasaklarından sonra askerî yönetimle arası iyice açılan Süleyman Demirel yine de temkinliydi.

Anayasadan sonra, özellikle Ulusu Hareketinde taraflar birbirlerinin gücünü görmüştü. Yönetimin iradesi herşeye egemendi. Ama, Demirel'in iradesi de yabana atılamazdı. Nitekim, bunu kanıtlamıştı. Anayasada geçici

maddeler şimdiki gibi yasaklarla dolu olmasaydı, Demirel acaba yine bugünkü gibi davranır mıydı?.. Yoksa, yönetimle uzlaşma yolunu arar mıydı?.. Bu soruyu yönetim kendi içinde kendi kendine çok sordu. Ama, böyle bir sorunun karşılığını Demirel'den başkası veremezdi.

Demirel'in temkinli davranışı ise, Büyük Türkiye Partisi kuruluşunun başlangıcında, hatta ondan önce, çok net bir biçimde görülebiliyordu. Netlik de şu noktada yoğunlaşıyordu: Kurulacak parti için not defterine yazdığı üç isim, Turgut Sunalp, Ali Fethi Esener ve Bedrettin Demirel'in üçü de askerdi. Demirel «önümüzde asker var, yine askerle gitsin» diye düşünüyordu. Aslında bu mantık daha sonra kuruluş sırasında kendisini Danışma Meclisi'nden üyelerin parti kurucu kadrosuna alınmasında da gösterecekti. Danışma Meclisi'nin oluşumunu eleştiren Demirel, parti kurucuları için isim düşünüldüğünde, Danışma Meclisi'ne yönelmeyi ihmal etmeyecekti.

«Önümüzde asker var, askerle gitsin» düşüncesi gerçekte Gümüşpala Modeli'nin ta kendisiydi. 27 Mayıs 1960'tan sonra Demokrat Parti'nin kapatılması ve yerine Adalet Partisi'nin kurulması sırasında, sağ kesim «ayaklar suya erinceye kadar» partinin başına bir asker getirmeyi düşünmüş ve Ragıp Gümüşpala'yı bulmuştu. Bir askerin başkanlığında «partinin geçiş dönemi» yaşanmış, o tarihte buna Gümüşpala'nın ömrünün sonuna gelmesi de eklenince, parti içindeki geçiş dönemi çok fazla sürmemişti. Ama AP, dolayısıyla sağ kesim Gümüşpala önderliğinde kendini daha güven içinde hissetmişti.

İşte, yirmi yıl sonra sağ kesim benzer duyguyla davranıyor ve kendine geçiş döneminde rehberlik edecek, kendisinin başına iş getirmeyecek bir asker arıyordu. Demirel'in defterine parti başkanlığı için üç emekli askeri yazması böyle bir tarihsel deneyden kaynaklanıyordu.

Gerçekte, benzer duygu sol kesimde de bir ara ağırlık kazanmıştı. Sol kendine bir başkan bulamaz ve çalkalanırken çeşitli görüşmelerde ortaya iki ismin öne sürüldüğü gözlenmişti: Adnan Ersöz ile yine Bedrettin Demirel. Ersöz Birinci Ordu Komutanlığı yapmış, Bedrettin De-

mirel ise İkinci Ordu Komutanlığından emekli olmuştu. İki emekli orgenerale sol kesimden telefon edenler de olmuş, kendilerini ziyarete gidenler de. Adnan Ersöz «yahu bunları kim gönderiyor» diye kızgınlığını çevresine belli etmiş, Bedrettin Demirel de telefonlara, çıkmaz olmuştu.

Hatta, sol kesimde işi daha da ileri götürenler vardı. Örneğin, bu tartışmalar sırasında ortaya atılan bir fikirde «Millî Güvenlik Konseyi üyesi ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun'un parti başkanlığı için ikna edilmesiydi». Celasun Paşa'ya gidilecek, kendisi Konsey üyeliğinden istifa edecek ve partinin de başına geçecekti! Bunlar da düşünüldü.

Ne var ki, solda «askerden parti başkanı» düşüncede kalırken, sağda bu düşüncenin gerçekleştiğine tanık olundu.

«Askerden parti başkanına» Cumhurbaşkanının tavrı neydi?.. Yani, kurulacak «Devlet Partisi» ya da «Merkez Partisi» dışında bir partinin başına asker gelmesine Evren ne diyordu?.. Tek sözcükle «karşı» idi. Cumhurbaşkanı hele de özellikle 12 Eylül sırasında harekâtta yer almış komutanların politikaya girmesini kesinlikle istemiyordu. Bu ilkesinden hareketle, özellikle Bedrettin Paşa'ya önerilerin geldiğini duyunca, bunu önledi.

***

Hüsamettin Cindoruk Büyük Türkiye Partisi'nin başına geçmesi önerisini Turgut Sunalp'a 1983'ün Ocak ayında götürdü.

Turgut Bayar'ın ölümü nedeniyle Süleyman Demirel Ocak ayında İstanbul'a gelmişti. Cindoruk'la karşılaştı ve Turgut Sunalp'a başkanlık için öneri götürme düşüncesi ortaya çıkmıştı. Cindoruk «Ne dersiniz, görüşelim mi» diye sorduğunda Demirel tereddütsüz karşılık verdi :

«Adı geçenler arasında en aklı başında olanlardan biridir. Gerçi Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasında kendisiyle ters düştük. Fakat hastalığı sırasında kendisiyle ilgilendiğim için bana Tuzla'ya teşekküre geldi. Bundan iki-üç ay önce anlattı gerekçelerini, karşılıklı ola-

rak birbirimizi mazur gördük. Kendisiyle görüş, bir siyasî parti hareketine katılmasında fayda vardır. Prensiplerimiz tabiî ki, demokratik olacak, fikirlerimizden taviz vermeyeceğiz».

Demirel ile Sunalp arasındaki gerginlik 27 Mart 1973 günü Başbakan Ferit Melen'in odasında aralarında geçen konuşmaya dayanıyordu. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanlığı söz konusuydu. Demirel bu nedenle Başbakanlığa çağrılmıştı. Sunalp Genelkurmay İkinci Başkanıydı, odada bir de Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı vardı. Bu görüşmede Sunalp şu düşünceyi savunuyordu :

«Sayın Gürler Cumhurbaşkanı seçilirse, ordu rahat eder. Ordu ile parlamento arasında ahengi tesis eder. Onun için kendisi bu işe talip olmuştur. Gürler'in seçilememesi halinde hemen birşey olur, diyemem. Ama, üç-dört ay sonra birşey olabilir. İsyan başkadır, ihtilâl başkadır. Altta genç subaylar var, ellerinde de silâh vardır. Ordu bizim elimizdedir, biz duruma hâkimiz. Ama, bunun devamı Gürler'in Cumhurbaşkanı olmasına bağlıdır. Gürler'in Cumhurbaşkanı seçilmesi seçim sonrasındaki meseleleri de kolaylaştırır. Biz demokrasiden yanayız. Ben antikomünistim. Moskova'da bulundum, bilirim. Biz neden şimdi Adalet Partisi ile hasım durumda olalım?.. Gürler de anti-komünisttir ve Atatürkçü'dür».

Sunalp Genelkurmay İkinci Başkanlığından önce İstanbul Harp Akademileri, sonra da İzmir'de Dördüncü Ordu Komutanlığına gidecekti. Ama, Demirel de bu sözleri ve 12 Mart ortamında Sunalp'ın «Gürler Cumhurbaşkanı olmalı» yönündeki baskısını unutmayacaktı. Bununla birlikte 1981 Eylül'ünde Kanada'ya Büyükelçi olarak atandığında Güniz Sokak'a gelerek ziyarette bulunacaktı. 1982'de Sunalp'ın eşi ameliyat edildiğinde bu kez Demirel «geçmiş olsun» diyecek, ardından 1982 Ağustos sonunda Sunalp Kanada'dan dönünce elinde bir buket çiçekle Demirel'i Tuzla'daki evinde yeniden ziyaret edecekti.

Cindoruk'la Sunalp Teşvikiye'de bir akşam yemeğinde buluştular. Cindoruk :

— Biz sağda bir parti kuruyoruz. Demokrasiye ve parlamenter düzene inanmış bir parti. Sizi de aramızda görmek istiyoruz?..

— Sayın Demirel'in bu teklifinizden haberi var mı?.

— Evet, var. Bizim teşkilâtımız var, liderimiz de var. Ben size liderlik teklif edersem bu benim boyumu aşar. Liderliği milletler verir. Ama, siz bu partinin içine girerseniz, bu partide kendinizi gösterirseniz, zaman içinde lider de olabilirsiniz.

Sunalp kızdı :

— Ben oynarsam büyük oynarım.

Cindoruk katıldı :

— Elbette hakkınız. Ama, ben size burada ancak genel başkanlık teklif edebilirim.

Sunalp görüşmenin belki de en çarpıcı sözünü söyledi :

— Sizin herşeyiniz varsa, neden bana müracaat ediyorsunuz?.. Siz bir Gümüşpala mı arıyorsunuz?..

— Siz konuyu küçültüyorsunuz. O anlamda söylemedim.

— Siz bir dönemi aşmak için paratoner arıyorsunuz, siz Gümüşpala arıyorsunuz.

— Eğer paratoner arasaydık, burada olmazdık.

— Sizin teklifinizi düşüneceğim. Size evet de demiyorum, hayır da demiyorum. Politika yapmaya karar verirsem, gider Ankara'da Sayın Demirel'le konuşurum. Siz parti var, teşkilât var, lider var, bir tek partiyi açacağız diyorsunuz ve bana geliyorsunuz. Ben yine düşüneceğim. Ankara'ya gidince, doğrudan kendisini aramam. İsmet Sezgin, Nahit Menteşe, Nuri Bayar aracılığıyla ararım. Bana tekliflerin biri geliyor, diğeri gidiyor. Düşüneceğim, Ankara'da karar veririm.

Sunalp Ankara'ya bir süre sonra gidecek, ancak Ulusu'nun bıraktığı yerden, dolayısıyla bir başka partiden politikaya atılacaktı.

Demirel ve ekibi Nisan başına dek beklediler. Sunalp Nisan başında Ankara'ya geldiğinde, önce kendileriyle temas edeceğini sandılar. Hatta, AP'nin kurmayları Sunalp'-

tan telefon beklediler. Ama, Sunalp kimseyi aramıyordu. Kısa süre sonra belli oldu ki, Sunalp onlarla beraber olmayacaktı.

Soldaki benzer çalkantı şimdi sağa bulaşmıştı. Çalkantıdan önce, sağ bir kez parçalanıyordu. Bu açık seçik ortadaydı. Özal bir parti kuruyor ve sağ tabana seslenmek istiyordu. Sunalp bir parti kuruyor ve sağ tabana seslenmek istiyordu. Eski AP, kendisinin devamı olmayan yeni bir parti kurmak istiyor, o da sağ tabana seslenmek istiyordu. Hatta, Demirel «tapulu araziye gecekondu kurdurmam» diyerek, sağ oyların gerçek sahibinin kendileri olduğunu vurgulamak istiyordu. İş çevreleri ısrarla «parçalanmayın, yoksa iktidar elden gider, sağ oylar bölünür» diyor ve dönemin önde gelen politikacılarına «birleşin» önerisini götürüyordu. Ama, ok yaydan fırlamıştı. Hiçbir biçimde bir araya gelemeyecek üç ayrı parti doğuyordu sağ kesimde. Gerçi daha sonra «birleşme» Mayıs ve Haziran aylarında yeniden yoğun bir biçimde gündeme gelecekti. Ne var ki, sadece lâfta kalacaktı.

Bunun üzerine Demirel bir yeni formül düşündü.

Durulmayla Sonuçlanan Dalgalanma

Ali Dinçer ile İsmail Hakkı Birler'e dönen Metin Toker bir yandan ağzındaki lokmayı yutmaya çalışıyor, öte yandan da Erdal İnönü'nün genel başkanlığı konusunda değerlendirme yapıyordu :

«Bu lâflar çocukluk. Eğer mutlaka İnönü adını istiyorsanız, benim bir başka önerim var. Ömer İnönü'nün oğlu var, adı İsmet, soyadı da İnönü olduğuna göre, biraz bekleyin. Onbeş yıl kadar sonra seçmen yaşına geliyor, üstelik İsmet İnönü olarak gelir o zaman sizin aranıza».

Aslında Metin Toker'in alaya almasının çok ötesinde ciddi bir olaydı soldaki parçalanma ve de dalgalanma. Ama, İnönü 28 Nisan günü yaptığı açıklamayla «ben yokum» diyor ve tüm guruplar yeniden kendi içlerine dönüyorlardı.

İnönü'nün açıklamasından hemen bir gün sonra ye-

niden bir durum değerlendirmesi yapan Sosyal Demokrat Güç'ün temsilcileri 30 Nisan 1983 günü Ankara Barosu'nun salonunda bir araya geldi.

Gerçi başlangıçta plânlandığı gibi Ankara'ya oniki bölgeden 120 temsilci gelememişti, ama yine de 57 ilin temsilcileri Ankara Barosu'nun salonunda toplanmıştı. 12 Eylül öncesinde «sıkı Topuzcu» ya da «koyu Baykalcı» olarak tanınan illerin temsilcilerinin orada hazır bulunduğu gözleniyordu. Ama, İstanbul Eski Belediye Başkanı Aytekin Kotil katılmamıştı. İstanbul'un olmayışı bir burukluk, onun ötesinde bir telâş yarattı. Anadolu'da «Topuz'a bağlı» isimler katılıyor, ancak «Topuz'un Kalesi» olarak bilinen İstanbul toplantıda yer almıyordu. Hemen bir-iki gün içinde başta Erol Köse olduğu halde bir gurup İstanbul'a giderek Kotil'le görüşecek, ama onu ikna edemeden geri dönecekti.

Gerek Kotil, gerekse toplantıyı duyduğu anda Mustafa Üstündağ, «bu hareket Baykal Hizbinin hareketi olmasın» diye kuşkulanmışlar, hatta Üstündağ Ankara İl Başkanı Ümit Gürtuna'ya «dikkat edin, Deniz'in oyununa gelip de hareketi bir hizip haline sokmayın» diye sıkı sıkı tembih etmişti.

Kendilerini başlangıçta «Demokratlar Birliği» ya da «Sosyal Demokrat Birlik» olarak tanımlayan Sosyal Demokrat Güç (SDG) toplantıya son kurultay başkanı olarak Gaziantep İl Başkanı Zihni Kutlar'ın başkanlık etmesini düşünmüşlerdi. Kutlar toplantıya katılmayınca, en tarafsız görünen ve büyük illerden biri olan Ankara İl Başkanı Ümit Gürtuna'nın başkanlığı kararlaştırıldı. Seçim yapmadan «sen başkan ol» dediler Gürtuna'ya. Başkanlığa toplantıyı yönetmek için geçen Gürtuna Ankara'nın dört merkez ilçe başkanını divan kâtibi olarak yanına aldı. İlk karar «her konuşacak olanın kendi ilini temsilen konuşmakta olacağı» idi.

Konu açıldı: Parti kurulsun mu, kurulmasın mı?.. Kürsüye her çıkan temsilci «parti kurulmalıdır» diyor ve «alanın sahte sosyal demokratlara bırakılamayacağını» söylüyordu Halkçı Parti'ye taş atarak.

Aynı gün sabahtan SDG adına bir gurup Bülent Ecevit'e gitmiş ve kendisinin görüşlerini istemişti. Ecevit çok kızgındı ve şiddetle eleştiriyordu hareketi :

«Ülkede demokrasi gitmiş, parti kapatılmış, siz parmağınızı oynatmamışsınız. Şimdi kalkmış, parti kuruyoruz bize yardım et, diyorsunuz. Siz evvelâ demokrasi için mücadele verin. Bunları vermeden sizlerin siyasete girmeye ne hakkınız var?».

Ecevit işin özünde haklı olabilirdi, ama o günlerde parti kurmadan nasıl bir demokrasi mücadelesi verilecekti, ne ile neye karşı bir mücadele verilecekti?

SDG adına Ecevit'i ziyaret Malatya, Kayseri ve Kastamonu İl Başkanları müthiş rahatsız oldular. Ecevit görüşlerini sürdürdü :

«Siz, bana, bizim liderimizsin bize yol göster, diyorsunuz. Ben size işte yol gösteriyorum. Ama, siz benden duymak istediklerinizi söylememi istiyorsunuz. Beni dinlemiyorsunuz. Madem biraz sonra toplantıya gideceksiniz, işte size bir öneri söylüyorum. Gidin oraya ve, biz şu şu gerekçelerle bu dönemde sosyal demokrat bir parti kurulacağına inanmıyoruz, parti bu dönemde kurulmamalı, deyin, bu yönde bir önerge verin. İşte benim size direktifim budur. Bunu yaparsanız, yeniden gelin görüşelim, ama yapmazsanız, bana bir daha gelmeyin».

SDG ile lider arasındaki bağlantı tümüyle kopmuştu artık.

Gerçi Ecevit'in yanından ayrılan ve toplantıya gelen Kastamonu İl Başkanı «Ecevit parti kurulmasına karşı» dedi, ama oybirliği ile «Ecevit'e rağmen parti kurulması» kararına varıldı. Coşku içinde geçen toplantıda hizipler unutulmuş, yeni parti heyecanı tüm temsilcileri sarmıştı. Öyle ateşli konuşmalar oluyordu ki, o toplantıyı, hatta «Erzurum ve Sivas kongrelerine» benzetenler bile çıkıyordu. Bir başka temsilci çıkıyor kürsüden bağırıyordu: «Parti için sizi hapse atabilirler, tahammül edebilecek misiniz?» Salon hep birden «eveeet» diye çalkalanıyordu. Kürsüdeki devam ediyordu: «Sizi veto edebilirler, taham-

mül edebilecek misiniz?» Salon yine hep bir ağızdan «eveeet» diye inliyordu.

SDG kendi içinden bölgeleri ve partideki hizipleri de dikkate alarak 17 kişilik bir komite oluşturdu. Bir anlamda «bundan sonraki faaliyetler için tam yetkili» kıldı kendi içinden seçtiği 17 kişiyi. Aynı anda yine CHP kökenli Belediye Başkanları da bir başka hareket başlatmışlardı. Önce onlarla konuşuldu ve birleşildi. Tüm bu guruplar arasındaki «ilk birleşme» gerçekleşmiş oluyordu. Eski belediye başkanları da kendi aralarında bir komite oluşturmuşlardı. İhsan Alyanak, Vedat Dalokay, Edip Devrimci, Ünal Ozan, Muzaffer Geylani, Abdurrahman Keskin, Erol Köse ve Selâhattin Yıldırım'dan oluşan ekip Ümit Gürtuna ile görüştü ve 2 Mayıs 1983 günü il ve belediye başkanları ilk ortak açıklamalarını yaptılar.

«Partinin her türlü geçmişe dönük hesaplaşmalarından arınmasını» diliyorlar ve «tabandan tavana doğru örgütlenme modelinin tek seçenek olduğunda birleşiyorlardı». Daha sonra da şunu vurguluyorlardı :

«Tepeden inmeci bir hareket ve davranışları reddeden, kendi öz tabanının ülkemizdeki varlığının ve özlemlerinin bilinciyle bütünleşen Sosyal Demokrat görüş, halkın refahının arttığı, özgürlüklerin genişlediği, mutlu ve demokratik bir dönemi yaratmanın kararlığı içindedir. Ulu Önder Atatürk'ten günümüze uzanan Sosyal Demokrat Halkçı birikim içinde, işçi, köylü, aydın, esnaf, sanatkâr ve bu çizgide ulusuna hizmet anlayışı içinde olan tüm kesimleri bünyesinde toplayacak sosyal demokrat nitelikli bir tek partinin kuruluşu sağlanacaktır».

Bildirinin altında Ekrem Utkan, Ergin Gökçe, Halil Akyüz, Orhan Kayıhan, Yaşar Yükselen, Ümit Gürtuna, Tufan Doğu, Tayfur Ün, Abdurrahman Keskin, Fevzi Bulut, Murat Kumbasar, Gürkut Acar, Erol Köse, Muzaffer Geylanl, Erdoğan Yetenç ile Fevzi Clritçi'nin imzaları vardı.

Toplantı ve bildirl sonrası SDG adına yine de beş kişilik bir eklp Ecevit'in evine gitmiş, ama artık Ecevit onları kabul etmemişti.

SDG, yani il ve belediye başkanları dahc sonra kendi

aralarından yedi kişilik bir komite seçerek, bu kez onları «tam yetkiyle» donattılar. Vedat Dalokay, İhsan Alyanak, Ümit Gürtuna, Erol Köse, Halil Akyüz, Fevzi Ciritçi ve Selâhattin Yıldırım'dan oluşan bu komite sosyal demokrat taban adına parti kurma girişiminde bulunanlarla tek tek görüşmelere geçti.

İşte, «Lordlar» o sırada çıktı ortaya. CHP içinde adı sanı bilinen, kendilerine saygı duyulan, parti içinde etkinlikleri su götürmez olan ve de geçmişte önemli görevde bulunan «ağır toplar» bir anlamda «tepeden inme» bir ekip oluşturdular. Mustafa Üstündağ'ın güdümünde Cumhuriyet Senatosu Eski Başkanı Sırrı Atalay, Millet Meclisi eski başkanları Kemal Güven ile Cahit Karakaş, partinin önde gelen isimlerinden Necdet Uğur, İçişleri eski Bakanı İrfan Özaydınlı zaman zaman eski başbakan yardımcılarından Hikmet Çetin'in Çankaya'daki bürosunda bir araya geliyorlar ve olayları yönlendirmeye çalışıyorlardı.

Yine Üstündağ'ın bir formülü olarak ortaya çıkmış olan «Dokuzlar» formülü işlemiyordu. Zaten «Dokuzlar» filen dörde inmişler ve kendilerine verilen «parti kurma görevinden» diğer grupların da etkisiyle uzaklaşmışlardı. Kala kala Muammer Erten ile Hüdai Oral kalmıştı. Aynı guruptaki Recai Kocaman, İsmail Hakkı Birler'e karşı çıkıyor, bir başkası Çağlar Kırçak'la görüştükten sonra «sizinle birleşebiliriz» diyor, ardından olay başladığı yere yeniden dönüyordu.

«Dokuzlar» deneyinden ders almış olan Üstündağ, şimdi «tepeden inme» bir formülle, «Lordlar» formülüyle partiyi kurmaya çalışıyordu. «Lordlar» önce Üstündağ ile birlikte kurulacak partinin ilkelerini belirlediler: Buna göre, «Partinin tarihsel bir işlevi olmalıydı. Hizipler koalisyonuna son verecek bir model oluşturmalıydı. Ecevit'e karşı olanlar kurucu kadro arasında yer almamalıydı. Solda, sosyal demokrat bir parti olmalıydı».

«Lordlara» daha sonra İsmail Hakkı Birler de katılacaktı. İlginç olan, «Lordlar» arasında sadece Birler siyaset yasağı dışındaydı. Dolayısıyla, partinin kurulmasında fiilî görev en çok ona düşebilirdi. Anılan ekip kurucu kad-

ro hazırlığına girişti. Ve Prof. Mümtaz Soysal'ın adı genel başkan olarak ilk kez orada geçti. Soysal'la görüşmeler yapıldı, ancak hiç bir zaman kendisine fiilen genel başkanlık önerilmedi. Çünkü, tam Soysal'la temasa geçilmişti ki, hemen aynı günlerde çok ilginç bir gelişmeye tanık olundu. Soysal hakkında 12 Eylül öncesinde Fatsa Olaylarına ilişkin yazdığı yazılardan dolayı dâva açıldı. Böylece Soysal adından vazgeçildi.

Parti kuran ekibin beyin takımı ilk kez o anda ciddi bir kuşkuya kapıldı: Acaba Millî Güvenlik Konseyi kurulacak bir sosyal demokrat partiye, Calp'ın dışında izin vermeyecek miydi?..

7 Mayıs günü bu kuşku daha da arttı. Cumhurbaşkanı Kenan Evren Çankırı'da yaptığı konuşma Birler'in evinde, Hikmet Çetin'in bürosunda, SDG'nin toplantı yeri olan Edip Devrimci'nin bürosunda, Dokuzlar'ın çalışma yeri olan Mithatpaşa'da bir büroda aynı anda yankılandı. Evren Paşa Çankırı'da «eski parti mensuplarının siyaset yapma anlayışlarında bir arpa boyu gelişme bile sağlayamadıklarını» belirtiyor ve «eskinin devamı niteliğinde yeni bir siyasî parti kurulamayacağı açık hükmüne rağmen, parti kurma görünümü hazırlığı içinde Ankara'da ve bazı şehirlerimizde il başkanları veya belediye başkanları adı altında siyasî maksatlı toplantılar yapılmaktadır» diyordu. Devam ediyordu konuşmasına :

«Bunlar hangi sıfatla bu toplantılara katılmaktadır? Yoksa, bunlara da siyasî faaliyette bulunmama yasağı getirmemekle hata mı işledik? Eğer öyle bir hata işlemişsek, onlara bu yasağı teşmil etmek işten bile değildir».

Evren Paşa «Türkiye'de son onbeş gündür siyasette neler oluyor, onu özetliyorum» diyor ve kızgınlığını iyice açığa vuruyordu :

«Batı hayranı olup, onların siyaset yapma hürriyetine özlem duyanlara soruyorum. Bu mudur siyaset yapma hürriyeti, bu mudur aylardan beri kapalı kapılar ardından gizli ve hainane görüşmeler yaparak, elde etmek için uğrunda mücadeleye karar verdikleri hürriyet? (...) Bizi tekrar arzu etmediğimiz tedbirler almaya mecbur etmesin-

ler. Biz yurtta üç senelik bir huzur ve güven sağlamak için 12 Eylül Harekâtına girişmedik. (...) İlân ettiğimiz tarihte seçimlerin bir aksamaya meydan verilmeden yapılmasını arzu ediyorlarsa, her türlü kanunsuz ve aşırı hareketlerden sakınmalıdırlar. (...) Dengesiz ve gözlerini makam hırsı bürümüş politikacıları bir defa daha uyarıyorum, Türkiye'de herşey bitmiştir zannediyorlarsa, çok büyük bir hataya düşüyorlar».

Çankırı konuşması solu da, sağı da büyük ölçüde etkiledi. Hatta, faaliyetler bir süre askıya alındı. Ama, ülke hızla 16 Mayıs'a gidiyordu. Yani, partilerin fiilen kurulabileceği, resmen açıklanabileceği güne. Onun için birkaç gün içinde yeniden faaliyetler gelişti. Çünkü, aynı anda hem Özal, hem de Sunalp faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Zaten olağan olanı da buydu.

«Lordlar» İrfan Özaydınlı'nın evinde bir araya geldikleri gün, Muhsin Batur da İstanbul'dan Ankara'ya gelmişti. Batur «Tek yasaklı olmayan Birler» diyor ve onun desteklenmesini istiyordu. Çankırı konuşmasından sonra her türlü yükü üstlenmek Sırrı Atalay'a kalmıştı. Aşağı yukarı «tek yetkili» gibi davranmaya başlamıştı. Diğer guruplar sürekli Atalay'la temas arıyorlar ve öyle bağlantı kuruyorlardı.

Bu arada İzmir eski Belediye Başkanı İhsan Alyanak «Ben Evren Paşa'yı İzmir'den tanırım, bana izin verir» diyor, Muhsin Batur müdahale ederek «Ben sınıf arkadaşıyım, bana izin vermiyor, sen CHP'li Belediye Başkanı olarak nasıl izin alabilirsin» diyordu. SDG'ye katılmayan İstanbul eski Belediye Başkanı Aytekin Kotil «ben size baştan beri söyledim, bu kuruluş biçimi yanlış, size böyle parti kurdurmazlar, böyle bağıra çağıra, işte dediklerim de çıkıyor» diyerek kendine gönderilenleri kabul etmiyordu.

SDG ise, Çankırı konuşması üzerine «Evren Paşa bize çattığına göre, bizi meşru organ sayıyor, şimdi biz tutuklanabiliriz, aman ailelerimize haber verelim» değerlendirmesinde bulunuyorlardı. Gerek «Lordlar»la, gerek «Dokuzlar»la, gerek Birler'le temaslarında «siz tepeden inerek parti kurmak istiyorsunuz» diyorlardı.

Tepedeki kadro lider arayışı içinde bir ara Cumhuriyet Gazetesi'nin Sahibi ve Başyazarı Nadir Nadi'yi genel başkanlık için düşündü. Hatta, Hikmet Çetin, Nadir Nadi ile görüştü. Tabanda tartışılmayan tek kişi Ecevit idi. Ecevit'in karşı çıkamayacağı bir isim düşünülmüş, Nadi Nadi üzerinde durulmuştu. Ancak, Nadir Nadi kabul etmedi bu öneriyi.

Bir yandan partiye genel başkan aranıyor, bir yandan da parti adı üzerinde kafa yoruluyordu. «Demokrat Halk Partisi» ile «Türkiye Sosyal Demokrat Partisi» başta en çok tutulan iki parti ismi olmuştu. Amblem üzerinde de duruluyor, zeytin dalı herkes tarafından kabul ediliyordu.

İşte, o günlerde Ankara Sıkıyönetim Savcılığı Ümit Gürtuna'ya bir çağrıda bulundu. Komutanlığa bağlı adlî müşavir Binbaşı Yılmaz Hızlı, Gürtuna'yı Mamak'a çağırdı. Yılmaz Binbaşı «sizin hakkınızda suç duyurusu var» dedi ve SDG'nin yaptığı yazılı açıklamayı gösterdi. Gürtuna «biz bunu kimseye dağıtmadık» karşılığını verince, adlî müşavir «o halde çalışmalarınıza devam edin» dedi.

On dakikalık bu görüşme Gürtuna'yı uzun süre düşündürdü. Arkasından soruşturma da açılmadı zaten. Sadece bir uyarıydı bu. Hata yapmaktan kaçınmak gerektiğini, gözlerin üzerlerinde olduğu izlenimini edinmişti Gürtuna. Arkadaşları paniğe kapılmasın diye de Halil Akyüz hariç, kimseye bir şey söylememişti. Ancak, daha sonra Sırrı Atalay'ın evindeki bir toplantıda Cahit Karakaş «bu yaptıklarınız suçtur» diye bağırınca, Gürtuna «kusura bakmayın ama, bizim yanlışımız yok, bir hafta önce beni sıkıyönetimden çağırdılar ve sadece dikkatimizi çektiler» yolunda bir açıklama yapacaktı.

Müsteşar Beyin Lideri Ziyareti

Sol kesimde çalkantı alabildiğine hızını almışken, Halkçı Parti de kurucu kadro oluşturma çabalarını sürdürüyordu. Program ve tüzük üzerinde çalışmalar yürütüyor ve o günlerde henüz tam olarak Başbakanlık Görevinden ay-

rılmamış olan Necdet Calp bir durum değerlendirmesi yapıyordu.

Bu arada da «çekirdek kadroyu» oluşturan Engin Aydın, Aytekin Yıldız, Turhan Temuçin ve Şeref Uğur'la sık sık tartışıyordu. İlk tartışma emekliliğinin zamanlamasıyla ilgili çıktı. İkinci tartışma bir gün «pikniğe gidiyorum» demiş, ama aynı gün «çekirdek kadro» Calp'ın Cumhurbaşkanı Evren'e çıktığını basından öğrenmişti. Çalışmalar başladığında, yürürlükteki yasaya göre, parti kurmak için onbeş isim bulmak gerekiyordu. «Çekirdek kadro» isim buluyor, getiriyor. Calp «onbeş yetmez, daha da arttıralım» diyordu. Nitekim daha sonra yasa «kuruculuk için otuz kişi zorunluğunu» getirince Calp ile bu kadro arasında güvensizliğin belirmeye başladığı hissediliyordu. «Calp bizden bazı şeyleri gizliyor, temasları hakkında bilgi vermiyor» diyorlar ve «acaba kimlerle, nasıl görüşüyor» diye kuşkuya düşüyorlardı. Çünkü, Calp'ın her söylediği üç-beş gün sonra doğru çıkıyordu.

Ecevit'in CHP kadrolarına karşı tavrı sık sık dile geliyor ve Calp her seferinde «Ecevit'e duyduğu hayranlığı ve saygıyı» dile getirerek «Ecevit'in izni ve muvafakatı olmadan parti kurmak işine girmek doğru olmaz» yargısına varıyordu. Bir gün Şeref Uğur Paşa'nın evinde bir toplantıda konu yine açılmış ve Calp, Aytekin Yıldız'a dönerek «senin aran iyidir, bana bir randevu alır mısın» diye sormuştu.

Aytekin Yıldız CHP döneminde Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü yapmış, sonradan da Ecevit'i sık sık ziyarete gitmişti. Yıldız, Ecevit'e bu isteği aktardığında Ecevit önce şaşırdı: «Kendisi müsteşarken nasıl bana gelip de benimle görüşecek?». Yıldız «görüşmek istiyor» deyince, Ecevit «benim düşüncelerimi bilmiyor mu» karşılığını verdi.

Hatta, Calp belki vazgeçer görüşmekten diye, ononbeş gün sonrasında bildireceğini söyledi Yıldız'a. Ama, Calp ısrarlıydı.

Onbeş gün sonra Ecevit «bari gece gelin, kimse görmesin, Calp için sakıncalı olabilir» deyince, Aytekin Yıldız «Calp farketmez, diyor» yanıtını verdi.

Calp Müsteşarlık arabasıyla Şeref Uğur Paşa'nın evine geldi. Aytekin Yıldız'la orada buluştu. Çiçekçiden güzel bir buket çiçek yaptırdı. Sonra da Yıldız'ın arabasıyla Ecevit'in Or-An Sitesi'ndeki evine gittiler.

Calp heyecanlı ve de saygılıydı. Hatta, heyecanından Rahşan Hanım'ın ikram ettiği çayı bir ara sehpanın üzerine döktü. Sonra konuyu Aytekin Yıldız açtı, Calp da devam etti :

— Efendim, arkadaşlar bir parti kurmak için beni de aralarında görmek istiyorlar. Ben sizin emriniz ve izniniz olmadan böyle bir görevi kabul etmeyeceğimi arkadaşlara söyledim. Böyle bir görevi sizin izninizle kabul edersem, koşullar elverdiğinde bu görevi yeniden size devretmek benim borcum olacaktır. Çünkü, Türkiye'de sosyal demokrasinin tek ve doğal lideri var, o da sizsiniz.

Ecevit hafif gülümsedi :

— Aman efendim, rica ederim, ben izin mercii değilim. Ben sadece düşüncelerimi açıklıyorum. Eski anayasa ve eski siyasî partiler yasası genel başkanlara olağanüstü yetkiler vermişti. Bir de benim kişiliğimden gelen yetkilerim vardı. Buna rağmen, beni kulise çekmek için yıllarca uğraştılar, ama hükümetin son döneminde bunu başardılar. Ben kulise hiçbir zaman girmek istemem.

Calp ısrar ediyordu :

— Efendim, eğer bana parti kurma izni verirseniz, bundan başarıyla çıkacağıma inanıyorum.

Ecevit yineledi :

— Benim siyasî olarak yasaklarım var. Gölge adam olarak perde arkasından izin vermem söz konusu olamaz. Bu bana ters gelir. Kaldı ki, siyasî hakları kısıtlanan bir kişinin de izni söz konusu olamaz. Ben futbol hakemiyim, diyorum, siz bana, buz pateni oynatmak istiyorsunuz.

Sonra da sanki iki yıl sonrasını o günden görürcesine ilginç bir gözlemde bulundu Ecevit :

— Kuracağınız örgütü istediğiniz kadar iyi tanıyın ve de tanıdığınıza inanın. Yaşadığımız karmaşık ortamda ve böyle bir kargaşada gün gelir, bir de bakarsınız ki, bü-

tün yetkileriniz elinizden alınmış ve siz safdışı bırakılmışsınız!..

Nitekim, Calp Halkçı Parti'nin ilk genel kongresinde başkanlığa veda etmek zorunda kalacak ve genel başkanlık seçimini yitirerek, bu makamı Aydın Güven Gürkan'a bırakacaktı.

Karşılıklı sigaralar içildi, çay bardakları arka arkaya boşaldı ve birbuçuk saat süren görüşmeden sonra Calp :

— Benim parti kurmama ne dersiniz?.. Kuralım mı, vaz mı geçelim, diye son olarak yeniden sordu.

Ecevit sandalyesinde doğruldu :

— Ben kurun da demem, kurmayın da demem. Sadece endişelerimi dile getiriyorum ve bende kimseye verecek mühür olmadığını söylüyorum.

İşte, bu sözleri Calp daha sonra sevinçle değerlendirecekti. Ecevit'le vedalaşıp daha merdivenlerden inerken Aytekin Yıldız'a döndü, «Haydi gözümüz aydın, Aytekin, bu iş oldu, tamam bize izin çıktı» dedi. Yıldız «nasıl izin verdi» diye sorunca, «duymadın mı, ben size kurmayın demiyorum, dedi, bu bize izin sayılır». Arabaya binerken «Hareketimiz başarıya ulaştıktan sonra, en kısa sürede partiyi doğal liderimize teslim etmek bizim şeref borcumuz olacaktır» cümlesini ekledi.

Ecevit ise, görüşmeyi şöyle bir değerlendirdi. Kendisine en çarpıcı gelen «Başbakanlık Müsteşarının böyle bir dönemde, kendisinin siyasal haklarının elinden alındığı bir dönemde, kendisini ziyaret cesaretini bulmuş olmasıydı. Üstelik bununla kalmıyor, parti kurmak için izin istiyordu, daha doğrusu destek», gülümsedi ve bir not düştü o günkü tarihle: «Calp'ın bu gelişinden başkalarının haberi olmaması mümkün değil! İzin alarak benimle görüşmeye gelmiş olduğu her halinde anlaşılıyor».

Halkçı Partililer Ecevit-Calp görüşmesini çevreye «Ecevit bizi destekliyor» diye yayacaklardı. Lider haklı çıkıyordu. Bırakın herhangi bir gurubu desteklemesini, sadece görüşme yapması bile, «destek» anlamında yayılabiliyordu etrafa. Bunun üzerine basına bir açıklama zorunluğu duydu :

«Son zamanlarda, özellikle siyasal örgütlenme konusuyla ilgili olarak benden kaynaklanmış gibi gösterilen bazı demeçlerin el altından yayılmaya çalışıldığını öğreniyorum. Ayrıca, ad benzerliğinden yararlanılarak, doğrudan doğruya adımın kullanıldığı haber ve yazılar yayınlanmasına çığırı da açılmıştır. Bu yoldan, bana ters düşen ve toplumu yanıltmayı amaçlayan bazı düşünceler ilerde basında bile benim adımla yayınlanabilir.

Bilinen koşullar ve yasaklamalar nedeniyle şu sırada ülke sorunlarıyla ilgili düşüncelerimi Türk Kamuoyuna duyuramaz durumda oluşum istismar edilerek, bu tür yöntemlerle bana yamanacak demeç ve düşünceler benimle ilgili olamaz ve şu dönemdeki herhangi bir partileşme girişimiyle aramda bağlantı yoktur ve kurulamaz.

Sırası gelince ve yayınlama olanağını bulduğum zaman, ülke sorunları üzerine kendi düşüncelerimi açıklarım».

Gizli Kalmış Birleşme

İsmet Paşa Kabinesinde Muammer Erten Sanayi ve Teknoloji Bakanıydı. Necdet Calp da Paşa'nın özel kalem müdürü. İnönü Kabinesi düşünce, Paşa «Calp'a bir yer bulun» demiş, Muammer Erten de o sırada kendi bakanlığına bağlı bulunan Sümerbank Yönetim Kurulu üyeliğine Calp'ı getirmişti tam giderayak. Calp da bunu hiç unutmamıştı.

1983 Mayısında parti kurma faaliyetleri sürerken, Erten «Dokuzların» başını çekiyor, Calp da partisi için kurucu arıyordu. Birkaç kez «dokuzlara» HP'den kuruculuk önerisi gelmişti. O günlerde Erten «Bizim kuracağımız partiye izin vermezler» düşüncesine gelmişti. Halkçı Parti'nin ise yolu açıktı. Zaten sosyal demokrat taban çatlamıştı. O zaman Halkçı Parti neden desteklenmesin ve ona güç verilmesindi?..

İşte, Halkçı Parti ile bu partiyi «muvazaa» olarak gören kesimin görevli guruplarından biri ilk kez bir araya gelme girişiminde bulunuyordu. Halk gidip nasılsa bir partiye oy verecek ve sol oylar nasılsa sadece Halkçı Par-

ti'ye akacaktı. Bu düşünce ile Muammer Erten HP'den Günseli Özkaya ile bir gece ortak bir arkadaşlarının evinde buluştu.

Pazarlık çok açıktı. Erten önerisini getirdi :

— Sizin partinin organları yavaş yavaş teşekkül ediyor. Ama, bizim cephede henüz bir şey yok. Siz kuruluş günü dilekçenizi verin. Biz de o güne kadar Türkiye Sosyal Demokrasi Partisi adı altında bir parti oluştururuz. Karşılıklı organlar belli olur. Ve daha kurucular için vetolar gelmeden karşılıklı oturur, kamuoyu önünde birleşme müzakeresi yaparız. Sizin üzerinizdeki muvazaa perdesini de kaldırmış oluruz.

Günseli Özkaya çok sevindi böyle bir öneriye. Çünkü, kendilerini çok yalnız hissediyorlardı :

— Tamam, nasıl olacak bu birleşme?

— Biz de, siz de kuralım partileri ondan sonra... Seçimlere girildiğinde bizden aday gösterirsiniz, ortak organlar oluştururuz. Başkan kim olacak diye yine açık açık tartışırız. Ben kendi arkadaşlarımı ikna etmeye çalışırım. Zaten bizim sizinle birlikte olduğumuz ortaya çıkınca, daha rahat tartışırız bizim kamuoyunda.

Halkçı Parti'nin arayıp da bulamadığı bir öneriydi bu. O akşam gizli bir anlaşmaya varıldı. Ayrıntıları daha sonradan ele alınacaktı. Ancak, «Dokuzlar» bir süre sonra parti kurmada etkinliklerini tümüyle yitireceklerdi. Hatta, Erdal İnönü geldikten sonra SODEP'in listesine sadece Hüdai Oral girebilecekti. Eğer etkinliklerini koruyabilselerdi, Halkçı Parti kurulduktan sonra, konu açığa çıkacaktı. Çünkü, bu ekip o günlerde kendisini diğer gruplardan giderek bağımsız saymaya başlamış, hatta «Türkiye Sosyal Demokrat Partisi» adıyla bildiriler yayınlamaya girişmişti. Yayınlanan bildirilerde «partinin artık kurulmakta olduğu» belirtiliyordu.

«Dokuzlar»ın bu girişimi kendilerinin diğer gruplarla kopmuş olduğu izlenimini veriyor ve politikada kendilerine yeni bir yer arıyorlardı. En uygun yerin de, önünü açık gördükleri Halkçı Parti olduğuna karar vermişlerdi.

Belki bunu Muammer Erten arkadaşlarına haber vermeden gerçekleştirmek istemişti.

Aynı dönemde bir başka birleşme ve hatta artık partileşme Çağlar Kırçak, eski milletvekilleri ve yine «Dokuzlar»ın bir araya gelmeleridir. Kırçak arka arkaya bir dizi görüşme yapmış, Hikmet Çetin, Necdet Uğur, Mustafa Üstündağ, Deniz Baykal ve eski milletvekilleri, SDG temsilcileriyle zaman zaman bir araya gelmişti.

Mayıs ortalarında eski milletvekillerinden Mehmet Ergül'ün Maltepe'deki yazıhanesinde eski milletvekllleri, Kırçak Gurubu, Dokuzlar bir araya gelerek «birleşme» kararı aldılar. Üç saat süren yoğun tartışmalarda «neden ayrı düşüldüğü» üzerinde duruldu, tüzük hazırlıklarının her gurupça bitirildiği belirtildi, kadrolaşmadaki eksikliğin giderilmesi için «ortak hareket» edilmesi vurgulandı. Öyle bir hava doğdu ki, işte sanki parti kurulmuştu.

Tam o sırada, Denizli Milletvekili İlhan Açıkalın içeri girdi ve «hiç heyecanlanmayın arkadaşlar, mesele artık bitmiştir, zirvede toplantı var» dedi. Herkes birbirine baktı. Açıkalın'ın sözünü ettiği «zirvedeki toplantı» ertesi gün basında en önemli haberdi.

Sırrı Atalay'ın evinde her grubu temsilen sekiz-on kişi toplanmış, isimlendirme yapıyordu. Birkaç gün önce de SDG temsilcileriyle kurucu kadroda isimleri geçen Türkân Akyol, Cezmi Kartay, İlhan Tekeli, Tekin Alp, Vedat Dalokay'ın evinde Ümit Gürtuna, Erol Köse, Halil Akyüz, Selâhattin Yıldırım ile akşam yemeğinde bir araya gelmişlerdi.

Artık isimlendirme hızlanmış, çeşitli listeler hazırlanmıştı. Kurucular belirleniyordu, ama genel başkan hâlâ belli değildi!

Atalay'ın evindeki toplantı sürerken ve isimlendirme heyecanı herkesi sarmışken, telefon çaldı. Atalay'ın yüzü ışıldadı. Döndü «Toplantı bitti arkadaşlar» dedi, «bugün

listeyi bitirmekle çok iyi etmişiz, güzel gelişmeler olacak bundan sonra, göreceksiniz».

O gün Atalay'ın evinde 38 kurucu isim saptanmıştı. Genel Başkan yoktu. İşte, Atalay'a gelen telefon genel başkanı müjdeliyordu: Üstündağ, Atalay'a «misafirimiz geldi ve Ankara'da» dedi.

Erdal İnönü yeniden harekete katılıyordu ve artık kesinlikle katılıyordu. Tarih 17 Mayıs 1983'tü.

Daha sonra kuruluş çalışmaları siyasal çevrelerde geniş yankılar uyandıracak, «solu bölüyor» diyerek derin tartışmalara yol açacak Demokratik Sol Parti'nin ilk tohumu işte tam aynı günlerde atılıyordu.

Bülent Ecevit Türk-İş eski genel başkanı Halil Tunç, CHP İzmir eski il başkanı Sedat Akman ve eşi Rahşan Ecevit'le Tunç'un Ankara yakınında Kazan Köyündeki bahçesini ziyaret ediyordu. İki saat kadar Tunç'un evini ve bahçesini ziyaret eden Ecevit, SODEP'in kurulma aşamasına geldiği günlerde çarpıcı bir açıklamada bulunuyor, üstü örtülü bir biçimde mesaj vermek istiyordu sol tabana :

«Sayın Tunç ve Sayın Akman, her zaman görüştüğüm ve düşüncelerine saygı duyduğum arkadaşlardır. Sık sık kendileriyle bir araya geliyoruz. Tunç'u Kazan'daki evinde ziyaret etmekten mutluluk duyuyoruz. Sayın Tunç'un çok güzel bir bahçesi var. Bahçeyi gezdik. Dört duvar arasında, saksı içinde yetişen çiçek ancak bir ölçüde gelişebiliyor. Ama, açıkta, tarlada çile çekilerek yetişen çiçek ve ağaçlar daha gür ve daha güzel oluyor».

Ecevit'in bu sözleri sol tabanda geniş yankılara neden oluyordu. Ve siyasal edebiyatımıza yeni bir sembol giriyordu: Çile çiçekleri.

Halil Tunç ve Sedat Akman daha sonra Ecevit'in yanında uzun süre birlikte çalışma fırsatı bulacaklar, Tunç 1984'te Ecevit'ten «ayrılmak zorunda» kalacaktı. Ama, Kazan'daki ziyaretten sonra solda yeni bir parti daha kurulacağı artık iyice kesinleşmiş olacaktı.

Celâl Bayar Kırk Yıl Sonra Parti Kuruyor

Turgut Sunalp, Başbakan Bülend Ulusu'dan parti kurmak görevini devralınca çeşitli bağlantılara girdi. Ve de özellikle sağ kesimde etkisini sürdüren ve de aynı zamanda 12 Eylül'ü destekleyen Celâl Bayar'ı ziyaret etti.

Bayar'la görüşmesinde kendisine iki soru yöneltti: «Ben parti kurabilir miyim?.. Nasıl bir parti kurmalıyım?». Bu soruların ardından kendi inançlarını ve felsefesini uzun uzun Bayar'a anlattı :

«Atatürk milliyetçisiyim, muhafazakârım. Örf ve âdetlerimize sadık, batı ittifakından yana, 12 Eylül ruh ve felsefesine intibak etmiş, 1982 Anayasasının takipçisi, antikomünist bir parti kurmak istiyorum. Faşizme karşıyım, diktatör ruhlu değilim».

Celâl Bayar iyi bir okul öğrencisi gibi nasıl parti kuracağını bir çırpıda sıralayan Sunalp'a ısındığını belli etmek istedi :

«İyi olur, paşa hazretleri, iyi olur... Memleketin böyle bir partiye ihtiyacı var».

Sunalp «manevî liderden» onayı almıştı, hemen tekrarladı sorusunu :

«Ben böyle bir parti kurabilir miyim?».

«Kurabilirsiniz» yanıtı sağ politik kulislerde geniş yankılara yol açtı. Gerçi, Sunalp «beni destekler misiniz» sorusunu yöneltmemişti. Ama, tıpkı Ecevit-Calp görüşmesinde olduğu gibi, sağ kesim de «kurabilirsiniz» sözünü Sunalp'a verilen destek ve güven olarak yorumluyordu.

Ve de yanılıyordu.

Çünkü, Sunalp'la görüşmeden birkaç gün sonra, Bayar kendisini ziyarete gelen eski Demokrat Partililere Sunalp'la görüşmesini önce şöyle anlatacaktı :

«Parti kuracak zat geldi, beraber parti kuralım demedi. Bize yardım edin, dedi. Beğendim adamı, insana iyi intiba vermektedir. Malûm bankacılar karşısındakini her tavrıyla tetkik eder. Ben de tabiî öyle hareket ettim. Müsbet gördüm, ama bu zata 'evet' denirse, ya aksi çıkarsa ne olur?.. Büyük mesele çıkar mı, çıkmaz mı, bilemem. Bizim devlete, millete ve demokrasiye olan inan-

cımız malûm. Benden Ahmet Beyi istedi (Damadı Ahmet Gürsoy'u kastediyor Y.D.). Kusura bakmayın, Ahmet Bey kendisi fail-i muhtardır, kendisi karar verir. Beni kazanmak için adeta rüşvet teklif ediyorlar. Bundan dolayı karşımdakileri gayri samimi buluyorum, irrite oluyorum».

Sunalp'la ilgili izlenimlerini böyle özetleyen, hatta Sunalp'ın damadını kurucular arasında görmek isteğini «rüşvet» olarak niteleyen Bayar Demokrat Partili arkadaşlarına daha sonra şöyle diyordu :

«Sizler varken ben Bayar olarak başka bir adım atamam, bunu kesinlikle bilmenizi isterim. Bölünmeyelim. Bölünmemek için ne yapacağız, bunu düşüneceğiz hep beraber. Biz hep beraberiz. Sizler neredeyseniz, ben oradayım. Bunu böyle bilin. Eski genel başkanınız olarak ifade ediyorum. Ne yapıyorsunuz?.. Bir kuruluş içine neden girmiyorsunuz?.. Bizim eski DP'nin programı ve prensipleri doğrultusunda kurulacak bir partinin ön hazırlıkları için faaliyete geçiniz.

DP'nin programını alarak bugünkü şartlara uygun şekilde hazırlayınız. DP'nin ismini kullanıp kullanamayacağınızı hukukçu arkadaşlarla temas ederek tesbit ediniz. Şayet mümkün olmuyorsa, başka bir isim de bulunur.

Sizleri teker teker tanıyorum. Başaracağınızdan eminim. Beni genel başkan diye düşünmeyin, ama yanınızdayım. Sizin için her türlü beyanatı veririm. Başka türlü nasıl hareket edebilirim. Beni tasarruf ediniz, beni kullanınız. Sizlere bu kadar açık ve kesin konuşuyorum.

Sizin yanınızda olacağım bu harekette bana yapacağınız en büyük kadirşinaslık, program ve beyannamenizde münasip birkaç kelimeyle benden bahsetmenizdir. Tabiî bunun takdiri de size aittir. Bu benim ailem, çocuklarım ve torunlarım için tarihe karşı en değerli hazinemiz olacaktır».

Bayar açıkça 1946 ruhundan hareket ediyor, kendisine bugüne dek yapılan ziyaretleri bir kalemde siliyor ve yeniden «DP'nin canlandırılmasını» istiyor, hatta istemenin ötesinde direktif veriyordu.

Bayar'ın bu konuşmasına tanık olanlar şunlardı: **Nüz-**

het Akın, Necati Tanyolaç, Nahit Ural, Beliğ Beler, Sezai Akdağ, A. Melik Fırat, Servet Hacıpaşaoğlu, Münip Özer, Süleyman Kuranel, Nuriye Pınar Erdem, Ömer Yüksel, İsmail Özdoyuran, Hilmi Çeltikçioğlu, Mehmet Ali Ceylân, Ahmet Tokuş ve Burhan Ulutan'dı.

Demirel bu görüşmeyi öğrenmişti. Bayar parti kuruyordu, öyle mi?.. Hemen harekete geçti. İstanbul'a Hüsamettin Cindoruk'a haber gönderdi. O günlerde AP Malatya milletvekillerinden Hüseyin Doğandede ölmüş, İstanbul'da onun cenaze törenine katılacaktı. 4 Mayıs 1983 akşamı ise Celâl Bayar'la akşam yemeğinde bir araya gelmek istiyordu.

***

Etiler'de Cindoruk'un kayınvalidesinin evinde Celâl Bayar ile Süleyman Demirel'in dışında Hüsamettin Cindoruk, İhsan Sabri Çağlayangil, Sadettin Bilgiç, Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy, damadı Ahmet Gürsoy akşam yemeğinde buluştular.

Yemekte önce genel politikadan söz edildi. Ve ilginç bir noktada anlaşmaya varıldı: «Partiler sağda dağılmasın, sağ parçalanmasın». Hemen bunun ardında «parçalanma nasıl önlenebilir» üzerinde tartışılmaya başlandı. Yemek bitmişti. Bayar, Demirel ve Çağlayangil bir kenara çekildiler. İşte orada bir anda tarihsel bir sahneye tanık olundu :

Demirel «Ben şu anda yasaklıyım, ama İhsan Sabri Bey mebus olabilir, kurucu olamaz», diye söze başladı. Sonra ayağa kalktı, Bayar hariç, diğerleri de onu izledi, ve «Sayın Bayar gelin genel başkan siz olun bizim kuracağımız partide» diye tamamladı sözünü.

Herkes bir an şaşırdı, durakladı, ama Demirel devam etti :

«Siz isminizi verin. Sağdaki bütün guruplar sizin şemsiyeniz etrafında birleşsinler. Tüm kurucu heyetler tek bir kurucu heyet haline gelsin ve iki-üç aylığına siz genel başkan olun».

Neden iki-üç aylığına?.. Demirel'in düşüncesi şimdi daha netleşiyordu. Tıpkı soldaki gibi, parçalanmayı ön-

leyecek bir isim arıyordu Demirel. Bayar'ın da girişimini duymuş, kendisinin böyle bir girişime hazır olduğunu düşünmüştü. Bayar iki-üç ay genel başkan olarak kalabilirdi. «Seçim öncesine kadar kuruculardan birisi nasıl olsa sivrilir, onu genel başkan yaparız» diye tamamladı düşüncesini. Bayar koltuğuna gömüldü bir an, sonra :

«Eğer ben birişi yaparsam, hakkıyla yapmak isterim. Sembolik şeylere başvurmak istemem. Ama, buna fizik gücüm elvermez».

Cindoruk, Demirel'i destekledi :

«İnönü Başbakan olduğunda 80 yaşındaydı. Yapabildiğiniz kadar yaparsınız. Ben bunu taşıyamıyorum, dediğiniz anda da bırakırsınız. Ama, sizin etrafınızda birleşiyoruz».

O anda Demirel, Bayar'a doğru bir adım attı. Elini tuttu, öptü, sonra alnına götürdü. Ağzından şu sözler döküldü :

— Sizden aldığım bayrağı yine size teslim ediyorum. Bu bayrağı taşıma şerefini bana lütfettiniz. Tarih lütfetti. Şimdi yeniden aynı noktaya geldik. Bu tarihî bir bediadır. Ben bayrağı size teslim ediyorum. Bir kusur işlediysem, kusuruma bakmayınız.

Odada bulunanların gözleri yaşardı. Bayar ağır ağır; Demirel'in elini okşayarak :

— Sizi tarih ve millet önünde tebrik ederim, muvaffakiyetle taşıdınız bayrağı, bir kusurunuz da olmadı.

Akşamın en dramatik sahnesi geride kalmıştı. Ama, bir başka tarihsel olaya adım atılıyordu. 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuş olan Celâl Bayar, tam kırk yıl sonra yeniden bir partinin kuruluşu için başa geçiyordu :

— Peki, dedi, kabul ediyorum, partiyi kuralım!..

Bayar'ın genel başkanlığı 24 saat sürdü. Ertesi gün Büyük Türkiye Partisi'nin programını ve tüzüğü okuttu. Programda bazı düzeltmeler yaptırdı hatta. Ama, karar yemekte kaldı.

Çünkü, ailesi sağlık açısından «sakıncalı» bulmuştu daha sonraki değerlendirmelerinde. «Sakıncalı» bulan acaba sadece ailesi miydi?...

Kim bilir?..

XII. BÖLÜM

ÇANKIRI İLE BİRLİKTE DEĞİŞEN HAVA

İki kez Cumhurbaşkanı Evren'le görüşmüş olmasına rağmen Turgut Özal yine de büyük tereddütler içindeydi İstanbul'da. Gerçi, tereddüdü «kendisine izin verilmeyeceği» ya da bir başka nedenle «engel olunacağı» noktasını çoktan aşmıştı. Ama, sağda Sunalp'ın dışında ya eski kadrolar, 12 Eylül öncesindeki kadrolar yeni bir parti kurarsa, ne olacaktı?..

Özal'ın hesabı çok açıktı. Kendisi var, Sunalp var, bir de Büyük Türkiye Partisi'nin hazırlıkları var. Nereden çıkacaktı bu oylar da, kendisi iktidar olabilecekti. Üstelik, Büyük Türkiye Partisi gerçi o günlerde henüz tam partileşemiş, ama partileşmeye doğru hızlı adımlarla ilerlemişti. Ülkede de halkın üç yıldır unuttuğu bir siyaset rüzgârı estirmişti. Morali oldukça bozuktu. Zaman zaman Yeniköy'deki evinde çalışıyor, zaman zaman Şişli'de Sadıklar Apartmanı'nda tutulan bir büroda parti kurma faaliyetlerini sürdürüyordu.

İşte, tam o sırada Evren Çankırı'da konuştu. Çankırı konuşması bir yandan sosyal demokrat tabanda «il ve belediye başkanları» yoluyla parti kuran bir kesime uyarı niteliği taşırken, öte yandan da kurulma hazırlıkları ilerleyen Büyük Türkiye Partisi'ne bir uyarı anlamındaydı. Konsey her iki çalışmayı «eskinin devamı» olarak görüyor ve bundan vazgeçilmesi gerektiğini vurguluyordu.

Çok çarpıcıdır, Çankırı konuşması bu iki partiyle ilgili daha sonra alınacak kararların habercisi olurken, bir başka partinin de kuruluş kararlılığını artıran etki yapıyor-

du. O ana dek moral bozukluğu ve tereddütler içinde kıvranan Özal, Çankırı konuşmasıyla birlikte yeniden hayat bulmuş gibi oldu ve derhal arkadaşlarına «artık parti kurma işini hızlandıralım, kaybedecek vakit yok» talimatını verdi. Çankırı konuşması Özal için bir dönüm noktası oldu. Hatta, Türkiye için...

***

Bu arada yeni bir dönem başlayacağı ve «yeni politikacılara» şans tanınacağı için, bir yandan Sunalp'a, bir yandan SODEP'e, bir yandan Büyük Türkiye Partisi'ne sayısız başvuru vardı. Özal ise, kurucular kadrosunu büyük bir dikkate oluşturuyordu. Büyük Türkiye Partisi ile SODEP'in zaten adam bulma arayışı içine girmesine gerek bile yoktu. Benzer olgu Sunalp için de geçerliydi. Nasıl olsa Sunalp Paşa iktidara gelmeyecek miydi?.. O zaman neden onun yanında yer alınması ve iktidarın, işte hemen şurada duran, uzanılsa koparılacak elma gibi duran iktidarın yanında yer alınmasındı?..

Özal önce DPT kadrolarına el attı. Veysel Atasoy, Mustafa Taşar, Kâzım Oksay, Vehbi Dinçerler, Hüsnü Doğan, Adnan Kahveci, Mehmet Keçeciler DPT ve başbakanlık uzmanları arasındaydı. Leylâ Yeniay Köseoğlu çok yakınlarıydı. O sıralarda hiç tanınmayan, hatta parti için çektirilen gurup resimlerinde en arkada görünen, sakallı, gözlüklü, genç bir adam vardı. Önce hiç kimsenin dikkatini çekmeyen bu gencin yıldızı kısa sürede parlayacak, hem kabinede, hem partide kendine sağlam bir yer edinecekti. Mesut Yılmaz adındaki, başlangıçta bu gösteriş-siz genci, Leylâ Yeniay Köseoğlu getirmişti. Yılmaz'ın annesini tanıyordu.

Özal İstanbul'da iş çevrelerine ve bankacılara el attı. Erol Aksoy, Güneş Taner, Cavit Kavak kadroya böyle dahil oldular. Özellikle Erol Aksoy, Özal'ın başbakan yardımcılığı döneminde başı çok sıkıştığında hemen başvurduğu ve kendisine hiçbir yardımı esirgemeyen bir bankacıydı.

Vural Arıkan'la ENKA'nın bir koordinatörünün cenazesinde tanışmış, kısa sürede dostluğu ilerletmişti. Baş-

bakan yardımcılığı sırasında izlenen ekonomik politikalara ilişkin özellikle vergi konularında tartışmalara giriyorlar, Arıkan, Özal'a «sevimli ve bilgili bir insan» imajı bırakıyordu. Nejat Eldem'le tanışıklıkları Burdur Traktör Fabrikası'nda birlikte çalıştıkları günlere dek iniyordu.

Özal, Keçeciler ile Hüsnü Doğan'a «siz tüzüğü yazın, ben işin malî kaynak yönünü hallederim» demiş ve sonra da İstanbul'a gitmişti. Kurucuların saptanmasındaki çalışmalar çoğunlukla İstanbul'da yürütülmüştü. Ancak, ideal kadroyu bir türlü kuramıyordu.

İdealindeki kadroda Yıldırım Aktürk, Ekrem Pakdemirli, Mehmet Yazar, Nuh Kuşçulu, Mehmet Pamak, Ali Koçman, Mehmet Gölhan, Rahmi Gümrükçüoğlu ile Emin Bilgiç vardı. İlk iki isim DPT'den ayrılamıyor, Ulusu «artık DPT'yi boşaltıyorlar, olmaz» diyordu. Mehmet Yazar sağın her kesimiyle temas ediyor, herkese mavi boncuk dağıtıyor, hiç kimseye olumlu ya da olumsuz yanıt vermiyor, sallantıda bırakıyor ve o arada kendi parti kurma girişiminde bulunuyordu. Kuşçulu ile Koçman baştan beri Özal'ın politikalarını destekliyorlar, hatta TÜSİAD Başkanı olarak Koçman'ın «Özal yanlısı» demeçleri iş çevrelerinde «eee, artık bu kadar da olmaz ki» eleştirilerine yol açıyordu. Ama, Koçman politikayı düşünmüyordu. Nuh Kuşçulu, Özal'ı destekliyor, ancak iş çevrelerinin önde gelen bir temsilcisi olarak «sağın bölünmesine» karşı çıkıyordu. Önce Ulusu'ya katkıda bulunmuş, daha sonra Sunalp'a yardım etmişti. Ama, Özal'ı yalnız bırakmaya da gönlü hiç razı değildi. Sağlığı aktif politikaya elvermiyordu.

Gölhan'ın gönlü Büyük Türkiye Partisi'ndeydi. Cumhurbaşkanı Evren'le görüşmesinden bir gün sonra Özal o sırada Büyük Türkiye Partisi (BTP) çalışmalarını yürüten Mehmet Gölhan'la Dikmen'de bir bürokratın evinde görüşmüştü. Gölhan'a birlikte çalışma önerisi götürürken, «bana izin veriyorlar parti için» dedi, «Sayın Cumhurbaşkanı ile görüştüm, Bayar'ın rızasını aldım Amerika'ya gitmeden önce, şimdi Demirel bana acaba destek verir mi?».

Gölhan «Sayın Demirel'in size 'evet' diyeceğini san-

mıyorum. Çünkü, siz ayrı bir parti kuruyorsunuz. Kolay değil bu izni almanız. Biraz güç» karşılığını verdi.

Frankfurt'tan Side'ye, Oradan Ankara'ya

Özal gerçekte Demirel'in yanında yıllar yılı birlikte çalışmış olmalarına güveniyordu. Ancak, ciddi kuşkuları da vardı, eğer şu ortamda Demirel ile görüşürse, bu kendisine bir engel yaratır mıydı?.. Kendisi hakkında Konsey'de olumsuz bir yargıya ya da bir soru işaretine yol açar mıydı?..

12 Eylül'den sonra Demirel'le iki kez telefonla görüşmüştü. İlki Hamzakoy'dan yapılan ve kendisine hükümette önerilen bakanlık görevi ile ilgili telefon görüşmesiydi. İkincisi de, 12 Eylül'den yaklaşık bir yıl kadar sonra Side'den bir bayram günü Demirel'e telefon ederek bayramını kutlamıştı. Ama, Ankara'ya döndüğünde, Başbakan Ulusu bir ara kendisine «bu tür telefon konuşmaları Konsey'in hoşuna gitmiyor» biçiminde kendisini uyarmış ve ondan sonra da Özal, Demirel'i bir daha hiç aramamıştı.

24 Ocak kararlarından kısa bir süre sonraydı. Kararlar yurt dışında tanıtılacak, önemli ülkelere ve uluslararası kuruluşlara anlatılacak ve karşılığında ekonomik yardım istenecekti. Dışa açılmanın ilk günleriydi kısaca.

İlk tanıtma ve anlatma için Batı Almanya seçilmiş, Maliye Bakanı Matthöfer'le Frankfurt'ta buluşulmuştu. Özal'la birlikte Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu da Matthöfer'le görüşmeye girmişti. 24 Ocak kararlarını anlatmak için Özal biraz geriden başladı Matthöfer'e:

«Ecevit tüm ekonomik faaliyetleri devletleştirmek istiyordu ve aldığı kararlar da bu yöndeydi. Ama, başarı kazanamadı. Ekonomik faaliyetlerin devletleştirildiği bir yerde, klasik hak ve özgürlüklerin de tehlikeye düşmesi söz konusu olmaz mı?.. Ecevit belki bunu görmüyordu. Ancak, ekonomiyi devletleştirme aşamasında iktidardan düştü, eğer başarı kazansaydı, Türk ekonomisi sosyalist bir ekonomi haline gelebilirdi».

Kendisi de bir sosyal demokrat olan, sendika kökenli ve Ecevit'i yakından tanıyan Alman Maliye Bakanı Matthö-

fer'in yüzü duyduklarından dolayı allak bullak oldu. Söz değiştirdi ve kişisel olarak tanımadığı Başbakan Süleyman Demirel hakkında bilgi almak istedi.

Özal yanıtladı :

«Biz Demirel'le birlikte İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun olduk. Kendisini çok iyi tanırım. Uzun yıllar işbirliğimiz oldu. Devlet adamı olarak başarılarının büyük bölümünde benim katkım vardır. Hayatının bir merhalesinde benden ayrı düştü. O sırada da Türk Ekonomisi karaya oturdu».

Matthöfer'in yanından ayrıldıktan sonra Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu, Özal'a dönerek «her iki başbakan hakkındaki değerlendirmenize kesinlikle katılmıyorum, sizin geliş sebebiniz siyasî olabilir, ama ben teknisyenim ve siz de teknisyen olduğunuza göre, bu tür siyasî değerlendirmeler yapamazsınız» dedi, «içerde bir yabancının yanında size cevap vermek istemedim, ama bundan sonra böyle devam ederse cevap vermek durumunda kalabilirim, Ecevit hakkında söylediklerinizden dolayı Matthöfer'in yüzündeki ifadeyi gördünüz mü, Maliye Bakanının Alman Sosyal Demokratlarının hangi kanadına mensup olduğunu biliyor musunuz?».

Özal, Aydınoğlu'nun kolunu tuttu, «Aydınoğlu, sen bunları benim kadar iyi tanımazsın» karşılığını verdi.

«Başarılarının büyük bölümünde kendi katkısı olduğunu» belirten Turgut Özal, şimdi katkıda bulunduğu kişiden yardım istiyordu. Daha doğrusu gönlünden yardım isteği geçiyor, ama bunu nasıl yapacağını bilmiyordu.

Gölhan'la görüşmesinin üzerinden yirmi gün geçmişti. Yeniden Ankara'ya geldi. Son görüşmede «bir tek Güniz Sokak'ın izni kaldı, onu da gelecek sefer alırım» demişti. Gölhan «ne yapacaksınız» diye sorduğunda, «düşünüyorum, uğramayı düşünüyorum» demiş ve konuyu değiştirerek «sen artık gel bizimle çalış» yolunda bir öneri getirmişti. Gölhan «ben belirli bir gurupla belli bir fikir etrafında toplandık, çalışıyoruz» karşılığını verdi. Sanayi ve Teknoloji eski Bakanı, daha önce ve sonrasında aynı bakanlıkta müsteşarlık yapmış, TPAO genel müdür-

lüğünde bulunmuş olan Gölhan o sıralarda Büyük Türkiye Partisi'nin üç-dört kanadından birini oluşturuyor ve o yönde faaliyetlerini hızlandırıyordu. Özal da bu çalışmaları yakından izliyordu.

Aradan ancak onbeş-yirmi gün geçtikten sonra sağdaki partiler tek tek kendi aralarında ayrışmış olacak ve ayrı ayrı tüzel kişilik kazanmış olacaktı. Ama, 1983 Mayıs'ı başından 16 Mayıs'a dek geçen süre içinde sağdaki tüm parti çalışmaları birbiriyle iç içe geçmiş bir durumda gelişiyordu. Bir yandan kurucu kadrolarda yer alan çeşitli insanların bir o partide, bir bu partide görünmeleri ve farklı kurucu kadrolar içinde kendilerine yer aramaları nedeniyle, bir yandan da sağ partilerin kendi aralarındaki «birleşme, bütünleşme» faaliyetleri nedeniyle Büyük Türkiye Partisi'nin de, ANAP'ın da, MDP'nin de çalışmaları tam anlamıyla iç içe girmişti.

Gölhan'ın çalışmalarını izlemesine rağmen, Özal «gel birlikte olalım, ben genel başkan olacağım, sen de genel başkan yardımcısı olursun» önerisinde bulundu. Gölhan «Demirel'e bağlılığını» hatırlattı, «ben oradan ayrılmam» deyince, Özal «sen benim adıma görüşür müsün, ben bir türlü fırsat bulamıyorum» diyecekti.

Demirel bu anlatılanları tebessümle dinliyordu. Biliyordu ki, Özal kendisine hiçbir zaman gelmeyecek. Çünkü, Mehmet Gölhan'a Özal'ın son bir sözü daha vardı. Özal «gel sana son defa teklif ediyorum, sizin kuracağınız partiye izin vermezler, eğer benimle birlikte kurucu kadroya bizim partiden girersen, o zaman senin de şansın olur» demişti.

Bu görüşmelere rağmen, partilerin kurulmasının açıklanacağı son gece, ANAP ile BTP arasında yoğun bir trafiğe sahne olacaktı.

*
**

Daha sonraları ANAP'ın «MHP Kanadını temsil ettiği» öne sürülecek olan Halil Şıvgın, Turgut Özal'dan önce Korkut Özal'la tanışmıştı. Bir arkadaşı aracılığı ile Sirkeci'de Hak Yatırım A.Ş.'de Korkut Özal'la karşılaşan Şıvgın'a politika kapısı açılmış oluyordu. Korkut Özal «Turgut Bey

şartları iyi görüyor, partiyi kuracak» demişti. Şıvgın da Korkut Bey'in önerisiyle Turgut Özal'la Şişli'deki Sadıklar Apartmanı'nda karşılaşmıştı ilk kez.

Özal, Şıvgın'a orada koşulları anlatırken «bugüne kadar siyasette hep daha çok kavga eden daha fazla prim aldı, biz şimdi bunu değiştirmeye çalışacağız» demişti. Sadıklar Apartmanı'nda Semra Hanım sürekli ortada görünüyor, çeşitli görüşmelere katılarak, eşinin yanından ayrılmıyordu.

İlginç olan nokta, Özal'ın ideal kadrosunda yer alan Emin Bilgiç'e, kadroya sonradan dahil olan Halil Şıvgın'ın götürdüğü belgelerdi. Emin Bilgiç başlangıçta Özal'la birlikte olmaya söz vermişti. Sadettin Bilgiç'in kardeşi ve Kültür Bakanlığı eski müsteşarıydı. Ankara'da Şıvgın, Emin Bilgiç'in evine giderek kendisinin kurucu kadroda yer almasını sağlayacak kurucu belgelerini alacaktı. Eve bir gitti ki, Bilgiç'in yanında Ali Fethi Esener, Sadettin Bilgiç ve Hüsamettin Cindoruk birlikte sohbet ediyorlar. Emin Bilgiç parti kuruculuğu için belgeleri hazırlamıştı, ancak Büyük Türkiye Partisi'ne giriyordu.

Gümrükçüoğlu daha baştan katılmayı kabul etmediği için, böylece ideal kadro erozyona uğruyordu.

Mehmet Pamak'ı ise ayrı bir parti macerası bekliyordu.

Mavi Ev'li Günler

Turgut Sunalp Ankara'ya gelişinde doğruca çok güvendiği, eski dostu ve silâh arkadaşı Orgeneral Necdet Üruğ'un evine gitti.

Üruğ Paşa 12 Mart'ta cumhurbaşkanı adaylarından Orgeneral Faruk Gürler'in yeğeniydi. Gürler olayında da Sunalp Paşa Genelkurmay İkinci Başkanı olarak çok çaba harcamıştı. Üruğ hem dayısına gösterdiği bu yardımı unutamıyor, hem de Kıbrıs'ta birlikte çalıştıkları dönemi sık sık anıyordu. Sunalp Kıbrıs'ta komutanken, Üruğ ondan bir alt rütbede kendisine yardım ediyordu. Ulusu'nun parti kurmaktan vazgeçmesi üzerine, çok kişinin üzerinde durduğu Sunalp'ın adı Üruğ'un da aklına gelmişti. O dö-

nemdeki Cumhurbaşkanı Danışmanı Emin Paksüt ile Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu da Sunalp'ın adını Evren'e bir keresinde telâffuz etmişlerdi.

Sunalp Ankara'da çalışmaya başladıktan bir süre sonra Orduevi'ne taşınmıştı. Ulusu ile görüşüp «görevi devraldıktan sonra» Ahmet İhsan Kırımlı, Mehmet Yazar geçmişteki çalışmaları kendisine özetlediler. Musa Öğün ile Ertan Karasu ekibe dahil olan ilk üç-dört kişi arasında geldi.

Sunalp'ın «Mavi Ev» marecası da öyle başladı. Cinnah Caddesi'nde Kürt Ahmet'in klüp olarak işlettiği ev, şimdi yeni bir partinin kuruluşuna sahne oluyordu. Gerçi Sunalp bu ev konusunda daha sonra uyarılacak ve «başka bir yerde faaliyet göstermesi» istenecekti. Ama, ilk anda geniş bir salonu, salona açılan dört odası bulunan bu evin duvarları hergün Sunalp'ın sesiyle çınlıyordu: «Ciddi, dürüst, seviyeli, Atatürkçü, sosyal adaletçi, piyasa ekonomisine inanan bir parti kurmak istiyorum».

Gelenlere Sunalp daha sonra Kıbrıs'a ilk çıkan asker oluşundan başlayarak, nerelerde komutanlık ettiğini, Moskova'da ataşemiliterlik döneminde komünizmi nasıl öğrendiğini ve gördüğünü anlatıyor, «Dördüncü Ordu'yu ben kurdum» diye devam ediyor ve Kanada'daki büyükelçilik anılarıyla noktalıyordu.

Adı daha sonraki yıllarda kredi yolsuzluğuna karışacak olan Kemal Horzum'dan araba ve şoför gelmiş, bunun üzerine Yüksek Denetleme Kurulu aradan bir süre geçtikten sonra yönetime bir rapor vererek «Sunalp'ın çalıştığı kişilere dikkat etmesini» istemişti. Sunalp'la birlikte çalışanlar, ona yardım edenlerin kimlikleri dökülmüş, ve bazıları hakkında uyarılma gereği doğmuştu. «Mavi Ev» günleri bu nedenle kısa sürecekti.

Ama, o süre içinde özellikle Danışma Meclisi'nden gelen üyeler ile Ulusu'nun yanında yer almış olan «Anti-Demirelci» ekibin önde gelenleri hemen hergün «Mavi Ev»e geldiler. Mehmet Ünaldı, Yılmaz Hocaoğlu, Ünat Demir, Macit Zeren, İskender Cenap Ege, Sabri Keskin, Misbah Ongan, Haldun Menteşeoğlu salondaki geniş masanın

çevresine oturuyorlar, Sunalp içerde tek tek kurucu adaylarla görüşmeler yaparken, onlar da sabahtan akşama dek masanın başında günlük sohbeti sürdürüyorlardı. «Biz 135 kişiyiz» diyorlar ve «AP tabanında bizim ağırlığımız vardır» havasıyla Turgut Paşa'ya yaklaşıyorlardı. Ardından da Demirel eleştirileri salonu kaplıyordu.

İstanbul'dan Ankara'ya gelirken Turgut Paşa Nahit Menteşe'yi, İsmet Sezgin'i, Nuri Bayar'ı arayacağını söylemiş, ancak aradan geçen zamana rağmen, kimseyi aramamıştı. Oysa, Sunalp'ın Ulusu'nun yerine geldiğini öğrendiğinde, Demirel «ne olumlu, ne de olumsuz bir hava almayın, biraz bekleyin» talimatını vermişti.

Bürokrasiden ve o sıralarda bir şirketteki görevinden ayrılarak politikaya giren Ertan Karasu, Sunalp'a sordu:

— Celâl Bayar'dan ne beklediniz de görüştünüz?.. Oy verecek yeni neslin çoğunluğu onu bilmez ve tanımaz.

— 27 Mayıs yapıldığında ben Kıbrıs'taydım. 27 Mayıs'ın yapılış tarzını ve başlıbaşına 27 Mayıs'ı ben tasvip etmedim. Demokrat Parti'yi severim. Celâl Bayar bir hareket noktasıdır. Onun için de onu ziyaret etmek lâzımdı, ben de ettim, ama destek istemedim.

— AP'lilerle temas etmeyi düşünmüyor musunuz, bu dışarda bekleyenlerin dışındakilerle? Meselâ, Demirel'le?..

— Ben yola çıkarken herkesle görüşeceğimi söylemiştim. Ama, sonradan benim Demirel'le görüşmemi istemediler. Yakın çevresiyle temas edebilirsin, dediler. Fakat, şimdi yakın çevresiyle de temas etmemi istemiyorlar. Ayrıca, artık ben kendim de istemiyorum. Kullanırlar. İşte, bize geldi, partiyi kuramıyor, derler.

*
**

Turgut Paşa akşamları bürodan Orduevi'ne gidiyor, zaman zaman da Çankaya'ya çıkarak Cumhurbaşkanı Evren'le sohbet ediyordu. Çevresine «Ben Kenan Paşa'yı istediğim zaman görürüm» diyor ve Genelkurmay Başkanlığında birlikte nasıl çalıştıklarını anlatıyordu. Başbakan Ulusu ile de birlikte çalışmalarını aktarıyordu. Ulusu Deniz Kuvvetleri Komutanlığında koramiral rütbesiyle kurmay başkanıyken, Sunalp İkinci Başkan olarak görev ya-

pıyordu. Bunları anlatıyor, daha sonra konuyu güncelleştirerek «Ulusu bana 'iki karpuz bir koltuğa sığmıyor, başbakanlık yaparken parti kurmak olmuyor' dedi, şimdi ben kuracağım» diyordu. Bu sözleriyle de Ulusu ile kendisi arasında başlayacak gerginliğin tohumlarını ektiğini herhalde farketmiyordu.

Çünkü, hemen hemen o günlerde Ulusu çeşitli sohbetlerinde Sunalp'a karşı duymaya başladığı soğukluğu dile getiriyordu. Bu karşılıklı tavra bir de «Sunalp bu işi beceremeyecek» sözleri eklenince, kulislerde böyle bir lâf çıkınca, Evren ile Sunalp arasında «ilk resmî görüşme» gerçekleşmiş oldu ve Sunalp, Evren'i resmen ziyaret etti. Çankaya'dan çıkarken de «Evren Paşa'nın tam mutabakatı vardır» cümlesini kullandı. Yani, dedikodu çıkaran çevrelere «siz boşuna yorulmayın, ben partiyi kuracağım, üstelik beni de Cumhurbaşkanı Evren onaylıyor» anlamına gelen mesaj vermiş oluyordu.

Çevredekilerin Sunalp'a ilişkin farklı özlemleri vardı. Örneğin, Sunalp hiçbir zaman «Ben Türkiye'yi şöyle yöneteceğim, böyle işler yapacağım» demiyor, tersine «bana verilen görevi en iyi bir biçimde başarmam lâzım» düşüncesini taşıyordu.

14 Mayıs tarihine dek «Mavi Ev»de çalışmalar sürdü. Sonra Tandoğan'da bir ev bulundu. Rastlantı bu ya, orası Kürt Ahmet'in evi çıktı. Sonra da şimdiki MDP Genel Merkezi olan bina bulundu. Ayda yüzbin liraya tutuldu. Ama, bu arada Kemal Horzum'un verdiği araba ve şoförü değişmişti. Okumuş Holding'ten armağan edilen araba gelmiş ve Sunalp'ın makam arabası olarak kullanılmaya başlanmıştı.

Parti kuruluncaya dek ,Sunalp hep «bir milyon liramız var, sonra daha fazla buluruz» diyordu. O aşamada da pek fazla paraya zaten gerek yoktu. Para, asıl örgütlenme sırasında gerekli olacaktı. Partinin kurulmasından sonra özellikle İstanbul eski valisi Namık Kemal Şentürk ile Ziraat Bankası eski genel müdürlerinden Davut Akça'nın para bulma konusunda partiye büyük yardımları dokunacaktı.

«Mavi Ev» günlerinde Turgut Paşa gerçekte kimseye

söz vermedi, kuruculuk için. Partinin kurulmasına çok az zaman kala yaptığı konuşmaları ve izlenimlerini kâğıda dökmeye başladı. Eski arkadaşlarını sık sık ziyaret etmeyi hiç ihmal etmedi.

***

Partiye para bulma konusunda ANAP'ta en başarılı kurucu, kuşkusuz Vural Arıkan'dı. Aslında Arıkan siyasal faaliyetler başladığında ve hatta ondan önce Bülend Ulusu faaliyetlerini sürdürdüğü dönemde, Arıkan ile Memduh Yaşa oturmuş ve «aynı partiye» girmeye karar vermişlerdi.

Ulusu'nun siyasal faaliyetlerini yürütmekte kendisine en büyük yardımları yapan Turizm ve Kültür Bakanı İlhan Evliyaoğlu hem Yaşa, hem de Arıkan ile görüşmüş, onlar da «Ulusu ile beraberiz» demişlerdi. Ulusu vazgeçince, Arıkan da Sunalp'ı çok şanslı bulmamış ve Özal'la birlikte parti kuruculuğuna soyunmuştu. Yaşa ise, Sunalp'la birlikte olma kararını vermişti. Arıkan'ın kararında Şarık Tara'nın etkisi herhalde unutulmaz. Çünkü, Tara kendi güvendiği insanları «Özal'la birlikte çalışmak gerekir» yolunda teşvik ediyor, onlara cesaret aşılamaya çalışıyordu. Buna rağmen, daha sonraki aylarda Tara «acaba yüzde 10 alır mı Turgut Bey» dediğinde, Arıkan «merakla, biz iktidar oluruz» karşılığını veriyordu.

Genel seçimler sırasında, yani 6 Kasım'da Vuran Arıkan ANAP'a tam 138 milyon lira bulacaktı. Çeşitli çevrelerden toplayacağı para, ANAP'ın gerçekte toplayacağı paranın sadece belli bir yüzdesiydi. Bir başka deyimle, ANAP seçimlerde büyük miktarda para toplamıştı. Elbette bunların tümü defterlerde «kasadaki para» biçiminde görünmeyecekti. Örneğin, şu ilde ya da bu ilde, örgüt kurulurken yapılan harcamalar genel merkez tarafından değil, o ilin örgütünü kuranlar tarafından karşılanacaktı. Dolayısıyla, sadece kasadaki paraya bakmak, yanıltabilir. Kasada görünmeyen, hatta bu tür bir harcama biçimiyle hiçbir zaman kasaya girmeyen para, dikkate alındığında, diğer partilerin de kasalarında görünen, defterlere işlenmiş paraları dikkate almak doğru olmaz, en azından

yanıltıcı olur.

Ama, Arıkan'ın genel seçimlerde getirdiği para tam 138 milyon liraydı. Ondan sonra 25 Mart Yerel Seçimlerinde Özal «150 milyon liraya ihtiyaç var» dediğinde, Arıkan bu 150 milyon lirayı da sağlamayı becerecekti. Para veren çevreler, mutlaka bir de küçük bir «not» ekliyorlar ve belli isteklerini dile getiriyorlardı.

Sadıklar Apartmanı'na Arıkan ilk önce 5 milyon lira getirdi. Bu 5 milyon, partiye gelen ilk paraydı. Partiler yasasına göre, bir kişi en çok bir milyon liralık yardımda bulunabilirdi. Şişli'deki büroda ANAP'a gelen ilk beş milyon lira, birer milyon liralık makbuzlar halinde Vural Arıkan'ın, eşi Nevin Arıkan'ın, kızı Arzu Erkal'ın, damadı Osman Erkal'ın ve baldızı Muzaffer Kuday'ın isimlerine kesildi.

***

Para sorunu İstanbul'da çözümlenirken, partinin programı ve tüzüğü Ankara'da kâğıda dökülüyordu.

Hüsnü Doğan ile Mehmet Keçeciler partinin gelecekteki yapısı ve işleyişi açısından iki nokta üzerinde durdular: Hem varolan parti tüzüklerini incelediler, hem de tarihe baktılar. Kendilerine göre bir değerlendirmede bulundular. Onlara göre, örneğin, İnönü-Kasım Gülek, ya da İnönü-Ecevit çatışmaları sadece düşünce farklılıklarından değil, aynı zamanda parti tüzüğünden kaynaklanıyordu. O halde partiler yasasının elverdiği ölçüde genel başkan yetkilerle donatılmalı, sonra da «ikinci adam» olmayacak bir biçimde, yetkiler dağıtılmalıydı. Örneğin, güçlü bir genel sekreterlik makamına yer verilmemeliydi. Partide lider herşeye egemen kılınmalıydı. Nitekim, öyle oldu.

Ama, genel başkanın yetkilerinin fazla oluşu, «ikinci adama» tüzük açısından yer verilmeyişi, partinin kuruluştan birbuçuk yıl sonraki ilk kongresinde açık-seçik netleşecek «MHP-MSP ayrımını» yine de engellemeye yetmeyecekti.

Bu iki eğilim kendi partilerini ayrıca kurabilirlerdi, ama sağda «iktidar şansını» onlar da Özal'da görüyordu. Özellikle Büyük Türkiye Partisi'nin kapatılması ve Doğru Yol

Partisi'nin seçimlere giremeyişinden sonra. Tıpkı Muhafazakâr Parti ile Refah Partisi'nin seçimlere giremeyişi gibi.

Gerek Muhafazakâr Parti, gerekse Refah Partisi elbette seçimlere girmek amacıyla kurulmuşlardı. Ama, sanki girmeseler de, kendileri için çok fazla bir değişiklik olmayacakmış gibi bir izlenim bırakıyorlardı. Bunun altında yatan neden de, tıpkı partilerin kapatıldığı günlerde ve aylarda olduğu gibi, politikayla ilk anda ilgilenmeyişleriydi çok fazla. Çünkü, kendi kitleleri pek ilgi duymuyordu politikaya. Çünkü, üç yıl boyunca mahkemeler ve mahkemelerde geçen günler, özellikle bu kesimleri aktif politika yapmak duygusundan uzaklaştırmıştı. Partiler kapatıldığında, hiç oralı olmayan bunlardı. Siyasal yaşam yeniden başladığında, politikayı uzaktan seyreden yine aynı iki kesim olacaktı. Elbette her iki kesimin içinde de aktif politikadan yana tavır alacak kadrolar vardı ve onlar parti kurma girişimlerini başlatacaklardı. Ama, biliyorlardı ki, kendi tabanlarında politikanın ısınması için daha epeyce zamana gerek vardı.

Bazı öncü kadrolar da dahil olmak üzere, Anadolu'daki taban kendine güven arıyordu herşeyden önce. Politika yapma isteği ancak bu güvenle birlikte yeniden alevlenebilirdi. İşte, bu güveni verecek bir parti vardı. Anavatan Partisi yasalarda sayılan, konuşmalarda dile getirilen tüm kurallara uygun görünüyordu. Eski politikacılar yoktu. İş çevreleri destekliyordu. «Yeni parti» imajını veriyordu. Hemen her parti eleştiri aldığı halde, ANAP yönetimden hemen hiç eleştiri almamıştı.

Ama, tüm bunların ötesinde, ANAP'ın yarattığı çok önemli bir imaj vardı: ANAP yönetimin partisi değildi. Tüm bir seçim boyunca propagandasını sadece ekonomik konulara ayırmış, seçimde «bir başka politikayı» gündeme getirmişti. Yönetimin partisi olmayışını da Amerikanvari propaganda örnekleriyle desteklemiş ve yaygınlaştırmıştı. İş çevreleri boşuna mı uyarıyorlardı, «Devlet Partisi'nin asker kökenli olmayan birine kurdurulması» için?.. Çünkü, halk artık inanıyordu ki, ülkeyi siviller yönetmeli. Çünkü, halk artık askerî bir dönemden sonra, başında sivil-

lerin bulunduğu siyasal partiler görmek istiyordu. Bu isteği çok iyi sezen iş çevreleri sürekli olarak bu yöndeki uyarılarını yineliyorlar, ama MDP'nin başına yine de bir asker kökenli kişi geliyordu.

İşte, MHP ve MSP kesiminde de bu duygular egemendi. Hem «yeni» bir parti, hem yönetimle kavga etmeyen bir parti, hem de iktidar şansı yüksek bir parti. Bu nedenlerle MSP ve MHP kanatları, her ne kadar kendi partilerini kurmuş olsalar bile, kendilerine bağlı taban farklı düşünüyor ve gönlünü ANAP'a kaptırıyordu.

Bir süre sonra da, iki eğilimin aynı parti içinde birbirine girmesi kaçınılmaz hale geliyordu.

***

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Çankırı konuşmasıyla birlikte ülkedeki siyasal ortam ve hava derinden etkilenmişti. Her ne kadar, herkes kendi yolunda gitmekten vazgeçmemiş ve parti kurmakta hiçbir tereddüde düşmemiş; her ne kadar bu konuşma «bizi hedef alıyor, öyleyse bizler meşru organlarız» düşüncesini yaygınlaştırmış; her ne kadar siyasal faaliyetleri hızlandırmış olsa bile, yine de Mayıs başında yapılan bu konuşma, Mayıs sonundaki gelişmelerin habercisi olmuştu.

Bunun çok ötesinde, «kimlerin parti kurabileceği» artık bu konuşmayla kesinlik kazanmış, «kimlerin seçimlere girebileceği» nerdeyse belli olmuş ve asıl önemlisi «seçim sonrası iktidarın» en büyük adaylığına Özal artık soyunmuştu. «Onlar kuramıyorsa, ben kuruyorum» diye düşünüyordu Özal. Hemen ardından da «kurulanların arasında en şanslı benim» diyordu, «çünkü birisinin başında asker kökenli bir genel başkan var, diğeri ise solda olduğunu söyleyen parti». Türkiye'de solun toplam oyu yüzde otuz dolayındaydı. İktidar olabilmek için yüzde kırklara tırmanmak gerekirdi. Ama, bu tırmanış için de ülkede önemli beklentilerin ve yeni güvenlerin yeşermesi zorunluydu. 1983 Sonbaharında böyle bir ortam bulunmadığına göre, Özal «ben bu işi alırım» diyordu.

Çankırı konuşmasıyla birlikte Özal artık liderlik jimnastiklerine başlamıştı.

XIII. BÖLÜM

120 YILIN SONRASINDA...

16 Mayıs 1983 Türk Siyasî Tarihinin önemli bir günüdür. Çünkü, 16 Mayıs 1983'le birlikte Türk Siyasal Yaşamında, 120 yılın sonrasında, ilk kez yaşanan ve toplam ondokuz ay süren «partisiz dönem» sona ermiştir.

Millî Güvenlik Konseyi siyasal partileri 16 Ekim 1981 tarihinde kapatmış ve böylelikle Osmanlı'dan bu yana Türkiye'de 120 yıl süren bir gelenek sona ermişti. İlk siyasal nitelikteki dernek, organ, kuruluş 1860 yılında faaliyete geçmiş, o tarihten bu yana da Türkiye bir daha «partisiz bir dönemi» yaşamamıştı.

Türkiye'de demokrasinin tarihi genellikle 1946 ile başlatılır. Siyasal tarih kitaplarında, üniversite yayınlarında bile 1946 yılı hep «demokrasinin başlangıcı» olarak kabul edilir. Oysa, bize göre bu tür bir değerlendirme günümüzde artık eskimiştir. 1946 ile birlikte «çok partili hayata girildiği» söylenir. Oysa, ondan önceki dönemlerde Türkiye'de pekalâ «çok partili dönem» yaşanmıştır. Batı anlamında, Batı Demokrasileri anlamında 1946 yılı başlangıç alınır. Bize kalırsa, Türkiye'de demokrasinin başlangıç tarihini herhalde 1860'lara indirmek gerekir. Elbette daha meşrutiyetin bile yaşanmadığı bir ülkede «demokrasinin tarihini başlatmak» biraz garip gelebilir. Ama, bu yönde atılan tohumlar işte o tarihe dek inmektedir. «Fedailer Cemiyeti» ile başlayan siyasal kuruluşlar birbirlerini tekmelemişler, birbirlerinin canına okumuşlar, birbirleriyle ortak hükümetler kurmuşlar, birbirlerlyle birleşmişler, birlikte Abdülhamit Yönetimine mücadele etmişler, birlikte Kurtuluş

Savaşı'nı yürütmüşler, birlikte batı demokrasilerini taklit etmişler, ama 120 yıl hep bir arada yaşamışlardır.

16 Ekim 1981 tarihine gelinceye dek, Türkiye'de siyasal dernek ya da parti olarak 140'a varan kuruluş toplumda kendine yer aramıştır. Bunların büyük bir çoğunluğu «tabela partisi» olmaktan ileri gidememiş ya kendi kendini feshetmiş ya da kâğıt üstünde varlığı görünse bile, fiilen ortadan kalkmıştır.

120 yıllık dönemde kurulan siyasal partilerin çok azı kendi içinde uyumlu çalışabilmiş, diğer partilerle olan ilişkiler ve rekabet ve hatta kavgalar bir yana, kendi içinde de önemli güçlüklerle karşılaşmışlardır. 1946 yılına gelinceye dek, partilerin demokrasiye katkıları, demokratik mekanizmanın işlemesine katkıları da öyle pek fazla olmamıştır. Çünkü, gerek ülkenin, gerekse dünyanın siyasal koşulları, ekonomik alanda Osmanlı'dan kalan geri kalmışlık olgusu herhalde bu alandaki katkının kısırlığında başlıca rolü oynamıştır.

Ne olursa olsun, katkıları bugün için azımsansa bile, daha geçen yüzyılda kurulan partilerin «ülkeye batı uygarlığı ile batı demokrasilerini getirmek» amacıyla yola çıkmış olmaları, başlı başına bu amaç için kurulmuş olmaları, o partilerin tarihteki yerini güçlendirmiş bulunmaktadır. Kendi içinde klikler de oluşmuş bulunsa, diğer partilerle tartışmaya da girse, yine de herşey partili bir dönemin denemeleri ve yanılmalarıdır. Tartışmaların kavgalara dökülmesi elbette kimsenin isteyeceği olgu değildir. Ama, partiler aracılığıyla toplumun her kesimi sesini duyurmak olanağını bulmuş, toplumda bir baskı gurubu oluşturmuştur. Herkesin en doğal hakkı olan «siyasete ağırlığı koymak» yolu elbette partilerden geçmiştir.

120 yıllık bir geleneğin yerleştiği bir ülkede, partilerin kapatılmasıyla birlikte siyasal faaliyetlerin de ortadan kalkmasını beklemek yanlış olur. Tarihsel olarak yanlış olur, siyasal olarak yanlış olur, sosyolojik olarak yanlış olur, nihayet insanın davranışlarını engellemenin mümkün olmadığından hareketle, yanlış olur. Çünkü, çok yalın ve basittir. Böyle bir ülkede insan varsa, politika da vardır.

Yasaklansa bile, siyasal faaliyet de vardır. Nitekim, iki kişinin herhangi bir yemekte, herhangi bir büroda, herhangi bir evde bir araya geldiği zaman yaptıkları konuşmaları önlemek nasıl mümkün değilse, siyasal faaliyeti içeren bu tür konuşmaları da engellemek mümkün olmamıştır.

120 yıl içinde kurulan partiler, ilginçtir, programlarına baktığınızda, hep «demokrasinin yerleştirilmesi ve kökleştirilmesi» savından yola çıkmış, programlarında hep bu ilkenin varlığına özen göstermiş, ama ülkede demokrasiye kazaya uğradığında, ilk zarar görenler de partiler olmuştur. Kazaya uğramanın asıl sorumlusu olarak görülmüşler ve gösterilmişlerdir.

Partilerin kapatılması ile bir dönem sona ermiştir. Ama, siyasal faaliyet hiçbir zaman sona ermemiştir. Çünkü siyasal faaliyeti sona erdirmek için, insanı ortadan kaldırmak gerekir.

12 Eylül Harekâtına siyasal partiler açısından yaklaşıldığında, harekâtın kapsamı, boyutları çok daha net bir biçimde ortaya çıkabilir. Cumhurbaşkanı Kenan Evren 12 Eylül döneminde Türkiye'nin dört bir yanında sayısız konuşmalar yapmıştır. Sayısız önemli açıklamalarda bulunmuştur. Siyasal partiler açısından yaptığı en önemli değerlendirmelerden biri de, bize kalırsa, Çankırı ve Mersin konuşmalarında dile getirdiği noktalardır. Evren Çankırı'da «Biz üç senelik bir huzur ve güven sağlamak için 12 Eylül Harekâtına girişmedik, bu milletin artık devamlı huzur ve güvene ihtiyacı var, siz de bize üç sene için destek olmadınız» cümlesi çok çarpıcı bir vurgulamadır.

*
* *

16 Mayıs 1983 günü ondokuz aylık partisiz dönemi sona erdiren ilk parti Turgut Sunalp'ın liderliğindeki Milliyetçi Demokrasi Partisi oldu. 20 Mayıs günü MDP'yi Anavatan Partisi, Halkçı Parti ve Büyük Türkiye Partisi izledi.

Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında arka arkaya tam onbeş parti doğdu. Sosyal Demokrasi Partisi (6 Haziran), Yüce Görev Partisi (6 Haziran,) Yeni Doğuş Partisi (20 Haziran), Yeni Düzen Partisi (1 Temmuz), Fazilet Partisi (4 Temmuz), Cumhuriyetçi Muhafazakâr Parti (7

Temmuz), Bizim Parti (8 Temmuz), Refah Partisi (18 Temmuz), Türkiye Huzur Partisi (22 Temmuz), Doğru Yol Partisi (23 Haziran), Bayrak Partisi (29 Temmuz).

Arka arkaya partilerin kurulması Cumhurbaşkanının eleştirisine yol açacak ve Evren «yerden mantar gibi bitiyorlar» diyecekti. Ve çok sayıda parti kurulması karşısında görüşlerini 17 Haziran 1983'te Sinop'ta şöyle açıklıyordu :

«Enflasyonun her çeşidi kötüdür. Dernek enflasyonu vardır memleketimizde, onun cezasını çekiyoruz. Parti enflasyonu vardı, vaktiyle biz dedik ki, yeni kurulacak düzende parti enflasyonu olmasın, yani bir sürü partiler ortaya çıkıp da, siz vatandaşlarımızın akıllarını çeşitli yerlere çekmesinler, bunu istedik. Ama görüyoruz ki, bir çok yeni hevesliler ortaya çıkıyor. Parti kurmak, anayasaya göre serbesttir. Evet o şartlara haiz olan kişiler, bir araya gelip parti kurarlar. Fakat memleketin menfaati ve memleketin bugünkü durumu fazla parti ile memleketin idaresine elvermiyor. Biz bunu yaşadık».

Evren iki gün sonra 19 Haziran'da Giresun'da aynı konuya değiniyor, benzer düşünceyi işledikten sonra şöyle diyordu :

«Biz parti konusunda aynı istikamette olan, aynı felsefeyi benimsemiş, aynı programı olan partiler birleşsin ve biraz güçlü kuvvetli partiler ortaya çıksın diyoruz. Bölük pörçük partilerle bu memleket bir noktaya varamaz. Varamadı bugüne kadar nitekim. Bizim bünyemiz buna müsait değil. Parçalanmanın, bölünmenin zararlarını gördük. İstiyoruz ki, bu kadar parçalara bölünmeyelim. (...) İşte, biz de bu ilk adımımızı atarken böyle az partiyle yola çıkarsak, artık böyle gider. Fazla parti değil, az parti, öz parti bu memlekete hizmet edecek, bu memlekete yararlı olabilecek partiler istiyoruz».

Onbir Günlük Parti: Büyük Türkiye Partisi

Ali Fethi Esener çok sevinçliydi. «Adalet Partisi oylarını biz toplarız, benim siyasî olarak hırsım yok, ama benim parti kurmama izin verirler», diyordu ve ekliyordu:

«Gümüşpala gibi bir rol oynarım ben».

Esener 1977 yılında ordu komutanı iken Demirel tarafından Kara Kuvvetleri Komutanlığına getirilmek istenmiş, ama Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk «sıra Birinci Ordu Komutanı Adnan Ersöz'ündür» gerekçesiyle ve orduda atama hiyerarşisinin «Esener'in gelmesiyle bozulur» kaygısıyla Esener'in kuvvet komutanlığını onaylamamıştı. Demirel'in ve Millî Savunma Bakanı Sadettin Bilgiç'in ısrarları yarar sağlamamış, Korutürk gelen kararnameyi imzalamamıştı. Adnan Ersöz'ün kuvvet komutanlığı için kararnamesini de Başbakan Demirel göndermiyordu Cumhurbaşkanlığına. 30 Ağustos 1977 günü geldiğinde, her iki komutanın da görev süreleri dolmuş ve ikisi birlikte aynı anda emekliye sevkedilmişlerdi. Bunun üzerine Ege Ordu Komutanı Orgeneral Kenan Evren Kara Kuvvetleri Komutanlığına atanmıştı.

Esener'le Demirel'in hukuku bu nedenle esklydi. Esener emekli olduktan sonra Turizm Bankası Yönetim Kurulu üyesi olmuştu. Bankada Ankara'ya gelip gittikçe yavaş yavaş siyasal faaliyetlere ısınmaya başlamış, 1983 yılında partilerin yeniden serbest bırakılma takvimini de göz önünde tutarak AP içindeki guruplarla temaslarını hızlandırmıştı. Buna ek olarak, çok önemli bir nokta, Süleyman Demirel'in «genel başkan listesinde» Turgut Sunalp'tan sonra gelen orgeneral olmasıydı.

Büyük Türkiye Partisi'ni üç ana akım güçlendirmiş ve sonunda partiye dönüştürmüştü. Bunlardan biri Hüsamettin Cindoruk'un başını çektiği «İstanbul Grubu», ikincisi Ankara'da Mehmet Gölhan'ın çektiği gurup ve üçüncüsü de yine Ankara'da Rıfaettin Şahin'in gurubu. Güniz Sokak ve çevresindeki kurmayları elbet burada bir gurup olarak anmak yanlış olur. Onlar sürekli olarak «meselelerin üstünde» kalmış ve olayları yönlendirmişlerdi.

Emekli Orgeneral Ali Fethi Esener'in birden çok avantajı vardı. Bunun da farkındaydı. Turizm Bankası'nda siyasal faaliyetlerini sürdürürken, bu anılan guruplardan Rıfaettin Şahin ekibinin de desteğiyle bir ara Anadolu'ya çıkmış, orada cami cami dolaşmış ve kendine göre bir de-

ğerlendirmede bulunmuştu. Cindoruk da Güniz Sokak'ın etkisiyle Esener'e sempatiyle bakıyordu. Celâl Bayar'ın parti kurması engellenince, İhsan Sabri Çağlayangil'in de siyaset yasağı bunun üzerine binip, Sunalp da bir başka partiye gidince, Esener'in şansı iyice artmıştı. Daha bir yıl önce Rıfaettin Şahin ekibi «Esener genel başkan olabilir» diye adını ortaya atınca, Demirel itiraz etmiş, «aman sakın daha ortaya isim filân atmayın» uyarısında bulunmuştu. Ancak, bir nokta vardı: Acaba Esener tabanda tutar mıydı?..

İşte, bunun da denemesi daha önce yapılmış, Esener Anadolu'da çeşitli yerlerde tabanla görüşmelerde bulunmuştu. Partiyi oluşturacak guruplar da kendisini tuttuğuna göre, genel başkanlık için bir sorun kalmıyordu. Ancak, daha henüz Gölhan Gurubunun da ne söyleyeceğini bilmiyordu.

Büyük Türkiye Partisi'nin genel başkanlığı için aslında bir ara Hüsamettin Cindoruk düşünülmüş, ancak Cindoruk bunu kabul etmemişti, «ben hazır değilim» gerekçesiyle. Esener adı ortaya çıkınca, İstanbul'da Esener'i Uluğ Gümüştekin ile Erman Yerdelen, Cindoruk'un yazıhanesine getirmişlerdi. Esener elinde hasır şapkası ve bastonuyla içeri girer girmez «ben bu partinin bayrağı altına giriyorum» diye açıklamada bulunmuş ve izleyen gazetecilere, hemen anında orada yaptığı konuşmayla bir mesaj vererek kendi genel başkanlığını sanki ilân etmişti. Bu davranışı daha sonra AP'nin çeşitli kesimlerinden eleştirilecek ve «tepeden indi» denilecekti. Aslına bakarsanız, Cindoruk da şaşırmıştı. Gerçi bu gelişmeyi bekliyordu, ama böylesine hızlı ve ani değil.

***

Esener adı İstanbul'da duyulunca, iş çevrelerinden buna tepki geldi. Bir, İstanbul ayrı bir parti istemiyordu. İki, İstanbul asker kökenli bir genel başkandan yana değildi. Sağda politikaya atılan her yeni politikacı gibi, Esener de önce İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu'yu çağırdı. Harbiye Orduevi'nde çay içerlerken Kuşçulu sordu: «Çankaya ile temas ettiniz mi?». Esener çok

-mindi, «Evren benim okul arkadaşım, bir problem çıkmaz». Kuşçulu aldığı yanıttan pek tatmin olmadığı için üsteledi. «Paşam, Sayın Cumhurbaşkanı ile mutlaka görüşün», ardından da her siyasal görüşmede olduğu gibi, İstanbul iş çevrelerinin görüşünü aktardı: «Ayrı bir parti kurmayın, kuracaksanız bile tek bir ekip haline gelin ve Özal'la birleşin».

Yasalara göre, sendikalara, derneklere politika yasaktı. İşçi sendikaları «politika yapmayın» diye uyarılıyordu, ama her ne hikmetse işveren kuruluşları ve işveren dünyası aktif bir biçimde politikanın içindeydi. Hele Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar, birliği tam bir politik parti merkezi haline getirmişti. Ama, hiç kimse buna aldırmıyordu. 1983 Türkiye'sinde önemli olan işçi kuruluşlarının politikadan uzak kalmalarıydı.

Kuşçulu'nun dile getirdiği sorular, gerçekte çok temel sorulardı. Çankaya Köşkü ile görüşmek ve Özal'la birleşmek!.. İşte, İstanbul'un o günkü havasını çok net bir biçimde yansıtan iki soru!..

Ama, Kuşçulu haklıydı. Çünkü, İstanbul Büyük Türkiye Partisi'ne yakın davranmak bir yana, «bu partiye bulaşmamak için» olağanüstü çaba harcıyordu. Önce, «bu işin sonu iyi bitmez» yargısı vardı. İkincisi de, askerî yönetimin ilgisi bir başka partideydi. Her ne kadar, herhangi bir görüşmede «sivil kökenli başkan olsun» deseler de, yine de yönetimin partisinden yana tavır almak zorunda hissediyorlardı kendilerini.

Bir başka beklenti de, artık «iki aydır gözüme geceleri uyku girmiyor» diyen Mehmet Yazar'daydı. Yazar'ın BTP tarafından çağrılmasını bekleyen İstanbul'a Demirel'in yanıtı sert oldu: «Odalar Birliği bizim için daha önemlidir, o şimdilik oturduğu yerde otursun». Bu çıkışa rağmen, Yazar da öyle bir beklenti vardı ki, tam o sıralarda Türk ve Amerikan İşadamları Derneği'nin Amerika'da ortak bir toplantısına gidemiyor ve bir telgraf çekerek «Ankara'dan bir yere ayrılamıyorum, burada kalmam lâzım» diyordu.

İş çevreleri, son üç-dört yıl içinde koalisyonlar dönemini unuttuklarından ve bir daha da koalisyonlarla ülke-

nin yönetilmesini istemediklerinden dolayı, siyasî birleşmenin Özal'da toplanmasını istiyorlardı. Bu yönde hem Özal'a, hem de Esener ile Sunalp'a kim bilir kaç kez aynı düşünceyi tekrarlamışlardı. Ayrıca, izlenen ekonomik politikanın kesilmesini hiç istemiyorlar, aynı politikanın devamında çıkış yolunu yine Özal'da birleşmekte buluyorlardı.

Kaldı ki, Başbakan Ulusu ile zaman zaman bir araya geldiklerinde, Ulusu «Özal'a ben herhangi bir yasak geleceğini, herhangi bir engelleme geleceğini sanmıyorum» diyordu. İşadamları ile Ulusu ve Özal ilişkisi daha 1981'de başlamıştı. Sendikal faaliyetlerin askıya alınması, terörün önüne geçilmesi, Özal'ın Başbakan Yardımcılığına atanması 24 Ocak kararlarıyla bütünleştiğinde, özel sektörden 12 Eylül'e «her anlamda tam destek» çıktı. Özel kesim askerî yönetime «kur» yapıyor, yönetim karşıdan gelen destekten memnun kalıyordu. Taraflar birbirlerini kısa dönemde iyice tanımışlardı. Ulusu ile Özal'ı bir araya getirmek, daha o günlerdeki sohbetlerin konusuydu. Ulusu olmayınca, Sunalp'la Özal'ı birleştirmek gündeme gelmişti.

Bu nedenlerle, Esener'e de benzer telkinlerde bulunması özel kesimin o döneme özgü politikalarının başına geliyordu.

***

Bu oluşmalar sırasında 14 Mayıs Vakfı çevresinde kenetlenenler de farklı arayış içine girmişlerdi. Vakfın ziyaretçileri bu arada genişlemişti. Sebati Ataman, Celâl Yardımcı, Orhan Oğuz, Namık Kemal Şentürk, Memduh Yaşa, Hayrettin Erkmen, Naim Talû'yu Ankara'dan Aydın Yalçın ve Mesut Erez desteklerken, toplantılara CHP'nin bir zamanlar «ağır topları», sonradan sağa kayan ve Güven Partisi'nde yer alan Kemal Satır ile Kemal Demir de katılmıştı.

Bu ekip de Naim Talû'yu genel başkan olarak bir partinin başına getirmek istiyor, zaman zaman ayrı parti kurmak düşüncesi yoğunlaşıyor, arada da Mehmet Yazar'la diyalog kuruyordu.

Ulusu'nun liderliği ortaya çıkınca, anılan ekip ikiye

bölünmüştü. Aydın Yalçın, Celâl Yardımcı, Faruk Ilgaz gibi Demirel'e karşı olanlar «Çankaya'nın desteği şimdi buradadır, Ulusu'yu destekleyerek Demirel'i de siyasetten dönmeyecek biçimde uzaklaştırırız» savındaydılar. Buna karşı çıkanlar ise, «12 Eylül Harekâtı artık görevini yerine getirmiştir, askerden yeni dönemde arınmalı, çünkü yeni dönemde kurulacak partide askerlerin bulunması inandırıcı olmaz» düşüncesindeydiler.

Anılan guruplar arasındaki bağlantı da hep Tercüman Gazetesi ile SİSAV'ın eşgüdümünden geçiyordu. İşte, daha birkaç gün önce Turgut Sunalp en az beş-altı saatini Tercüman yazarlarıyla gazetenin merkezinde geçirmemiş miydi?...

«Asker olmasın» denilmesine rağmen, ortada yine iki orgeneral vardı: Sunalp ve Esener.

Bu ekibin Memduh Yaşa, Namık Kemal Şentürk ekibini, kendisine görev verildikten sonra Sunalp Moda'daki evine çağırmış ve «partiyi kurma görevini üzerime ben aldım» diyerek kendilerinden yardım istemişti. Memduh Yaşa da «Madem Çankaya'dan görev aldınız, artık Çankaya ile teması kesin, millet sivil ya da sivil görünümlü bir lider istiyor, fakat Demirel'le mutlaka görüşün» önerisini getirmişti. Sunalp «Demirel temasına izin vermiyorlar» dediği günlerde AP genel sekreteri Nahit Menteşe ile AP'nin eski bakanlarından Turgut Toker'le bağlantı kurularak, Güniz Sokak'tan randevu alınması girişiminde bulunulmuştu. Hatta, o ara Cindoruk, Sunalp Paşa'ya ben de kurucu üye vereceğimi biliyorum, yedi-sekiz kişi var aklımda, ama bizle temas eden yok» mesajını göndermişti. Amaç, AP kitlesini bütünleştirmekti.

İşte, Moda'daki görüşmeden sonra Namık Kemal Şentürk ile Memduh Yaşa Florya'da bir lokantada buluştular, Ali Fethi Esener'le. Biraz 14 Mayıs Vakfı, biraz Tercüman, biraz Sunalp adına konuşuyorlar, iş çevrelerinin de dileklerini iletiyorlardı aynı zamanda. Esener «bana gelin, bayrağı ben açtım» diyordu. Yaşa ile Şentürk «Bayrağı açan Sunalp Paşa» dediklerinde, Esener, «bayrak bende, gelin benim partimde kurucu olun, bana kuruculuk

için izin verdiler» karşılığını veriyordu.

Esener ile Sunalp arasında da geçmişten kalan bir dostluk vardı. Üstelik, Sunalp İstanbul Harp Akademileri Komutanlığından Ege Ordusu'nu kurmaya giderken, Akademi Komutanlığını Orgeneral Ali Fethi Esener'e devretmişti. Yıllar sonra, şu İstanbullular tutmuş, şimdi «partiyi ona devret» diyorlardı. Olacak iş miydi bu?..

Büyük Türkiye Partisi ekibi «Gümüşpala Modeli»ni oya gibi işlediğini zannederken, bir sürprizle karşılaştı. Sürprize ilk tanık olan Cindoruk'tu.

Esener gerçi «Ben Gümüşpala'nın rolünü oynarım» demişti, ama artık genel başkanlığı kesinleşince, kendisinde «sağı birleştirici misyon» görmeye başlamıştı. Hatta, artık ilk sözünü değiştirmiş ve Cindoruk'la görüşmesinde şu düşünceleri savunmuştu :

«Ben ordu komutanlığı yaptım. Orduyu idare ettim, bir partiyi haydi haydi idare ederim. Partiyi ben kurarım, kurucuları kendim seçerim. Kurucuların tamamını onayımdan geçiririm».

Cindoruk nükteleriyle tanınan Esener'in şaka yaptığını sandı.

Gölhan'ın İtirazı ve Bir Bunalım

Esener'in hiç de şaka yapmadığı İstanbul'daki bu temaslarını tamamlayıp Ankara'ya geldiğinde belli oldu. Kendisiyle birlikte eskiden orduda çalışmış bazı generalleri getiriyor, ama örneğin yine bir emekli orgeneral olan Emin Alpkaya'yı geri çeviriyordu. Hem de ne biçimde!..

Sonradan MDP'den milletvekili seçilecek, 1985 yılında hayata veda edecek olan Hava Kuvvetleri eski Komutanı Emin Alpkaya yönetim kurulu üyeliğini yaptığı Yapı ve Kredi Bankası'nın Kızılay'da kendisine verdiği odada olayı çevresine şöyle aktarıyordu :

«Güniz Sokak'a çağrıldım ve parti kurucusu olduğum söylendi. Listeye girdim. Ancak, Esener'in genel başkan olacağını öğrenince, itiraz ettim. Ben kuvvet komutanlığı yapmıştım. O ise, ordu komutanlığından gelen bir askerdi. Parti disiplini nedeniyle sineye çektim. Birgün Ese-

ner'e gittim, 'Paşam, sen beni ve arkadaşları istemiyormuşsun, öyle mi' diye sordum. Adam bana ne dese beğenirsiniz?.. 'Seninle çalışmam, burada tek bir komutan olur, o da benim, ben, hazırol, dediğimde, herkes hazırola geçmelidir, onun için seni çiziyorum'. Onun bu sözüne rağmen, ümitliydim. Kurucuların listesinden çıkarıldığımı o gece yarısı öğrendim».

BTP içinde bir anda «dediği dedik» duruma gelen Esener'e Ankara'daki Gölhan Ekibi karşı çıktı.

Mehmet Turgut'un Sanayi ve Teknoloji Bakanı olmasından sonra, müsteşar Gölhan görevinden emekliliğini istemiş ve Necatibey Caddesi'nde bir büroda parti kurma çalışmalarına başlamıştı. Başbakan Ulusu ile eskiye dayanan bir dostluğu vardı. Ulusu 12 Eylül öncesinde Roma'ya büyükelçi atandığında, veda ettiği kişiler arasında Gölhan da vardı. Bu nedenle zaman zaman Ulusu ile görüşüyor, çalışmalarını anlatıyordu.

Necatibey Caddesi'ndeki büro 24 saat içinde döşendi. Halılar kaplandı, koltuk takımları yerleştirildi, telefonlar bağlandı. Dört odalı, 60 metrekare salonlu büro, bir çırpıda döşendiği gibi, hemen aynı gün emekli ya da halen görevde bulunan genel müdürler, müsteşarlar ve diğer müdürlerle çok sayıda bürokratın hücumuna uğramıştı.

Başta İstanbul olmak üzere, hemen diğer illerle bağlantıya geçildi. Görüldü ki, destek tamdı. Büroyu bir sevinç kapladı, hatta öyle ki, sonunda AP'nin kurmayları «taşkınlığa yol açılmadan ihtiyatlı olunmasını» salık vermek zorunda kaldılar. Bir de, Ankara'daki diğer gurubu kollamak zorundaydılar. Rıfaettin Şahin gurubu AP içinde MHP eğilimine daha fazla sahip çıkan bir ekipten oluşuyordu. Şahin AP Gençlik Kollarından gelen, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünde bulunmuş örgütçülükten iyi anlayan birisiydi. Gölhan'la Şahin'in iki ayrı hizbi oluşturdukları çok açıktı. Gerçi, BTP'de birleştikten sonra, birliktelikleri Doğru Yol Partisi'nde de sürecekti, ama AP içinde farklı klikleri temsil ettikleri de bir gerçekti.

Yalnız, Gölhan'ın avantajı Ulusu ile arasındaki dostluktan kaynaklanan, askerler ve hükümetle olan yakın ilişkisi

kileriydi. «Askerlerin isteği dışında ve askerlere karşı bir parti olmayacak» düşüncesi Gölhan Gurubunun temel ilkeleri arasındaydı. Sağladığı ilişkiler bu ilkenin sürdürülmesine katkıda bulunuyordu. Partinin nasıl yönlendirilmesi gerektiğine ilişkin «strateji», hatta parti programında nelere ağırlık tanınmasına yönelik öneriler Gölhan'ın kurduğu kanallarla askerlere ulaşıyor, onlardan da yeniden kendisine dönüyordu. Kısaca, Gölhan Büyük Türkiye Partisi kurulurken askerlerle sürekli temasta olan belki de tek ekibin başındaydı.

Buna rağmen, Esener'e karşı çıkan gurup da, yine Gölhan ve arkadaşları oldu. Oysa, Mayıs başında Esener'le ilk görüşmesi sırasında aralarında pek öyle olumsuz bir hava da esmemişti. Ama, sorun ilke sorunuydu.

Bu gurubun felsefesine göre, partinin başına bir asker getirilmesi doğru değildi. Etkin çevrelerin tamamı «sivil bir başkan» görmek istiyordu. Kaldı ki, «Gümüşpala Modeli»nin de her ortamda ve her koşulda işlerlik kazandığı ve o hatta 1960'larda bile geçerli olduğu tartışılırdı. Asker kanada yakın olan Gölhan, askerlerin politika dışı kalmasını savunuyor, «bu ikisini birbirine karıştırmamak gerekir» diyordu. Aralarından sivil birinin seçilmesini öneriyorlar, örneğin «Cindoruk olsun» diyorlardı. Öne sürdüğü savlar parti kliklerinin bir bölümünde onu ön plâna çıkarıyor, diğer bölümünde de «partiyi bölecek, kendi genel başkan olmak için böyle yapıyor» sözlerine yol açıyordu.

Bu nedenle Esener'in, Cindoruk'un ve kendisinin katılması plânlanan üçlü basın toplantısına gitmiyordu. Çünkü, Esener'le görüşmesi sırasında bu düşünceleri ona açamamış, bu nedenle de ekibi onu oldukça hırpalamıştı. Şimdi «basın toplantısına gidemezsin» diyordu.

Mayıs ortalarında düzenlenen bu basın toplantısı günü BTP'nin kendi içinde en bunalımlı günüdür. O gün parti kendi içinde parçalanmaktan güç kurtulmuştu. Esener'in basın toplantısı yaptığı saatlerde Gölhan, Dikmen'de bir bürokratın evinde Turgut Özal'la görüşüyordu. Özal kendisine «madem ki, durum bu, gel bize katıl» diyor, Gölhan «olmaz» karşılığını veriyordu. Özal'la Amerika'ya gitmeden

önce İstanbul'da 1982'nin Kasım'ında görüşmüş, ve karşılıklı anlaşmaya varmışlardı. Özal o görüşmede «Ben sayın Bayar'ın iznini aldım» yolunda bir söz söylemiş, Gölhan'da bunu 14 Mayıs Vakfı çerçevesinde bir toplantıda eski DP'lilere aktarmıştı. DP'liler hemen Bayar'a koşmuşlar, Bayar ise, «evet, bana geldi ama bana parti kuracağından söz etmedi, destek filân söz konusu olmadı» diyerek Özal'ı yalanlamıştı.

Aynı gün öğleden sonra, herşeye rağmen ekipler bir araya gelmiş, liderden gelen mesajda «bitirin artık şu işi» denilmişti. Bunun üzerine Cindoruk ile Gölhan arasında karşılıklı listeler gidip gelmeye başladı. R. Şahin ekibi özellikle 12 Mart'ın ünlü savcısı Baki Tuğ'u kurucular arasına sokmak istiyor, Esener «benim getirdiğim generaller kurucular arasında olacak» diyor, Gölhan «bürokratlar da bulunsun» savını öne sürüyor, Cindoruk «eski DP'lilere olan borcumuzu ödemeliyiz» diyor, Danışma Meclisinden bir gurup da kurucu olmak için son hazırlıklarını tamamlıyordu.

Evren, Esener'i Uyarıyor

Örgütün içindeki bu karmaşaya bir tedirginlik eklenmişti. Çünkü, Cumhurbaşkanı Evren, Ali Fethi Esener'le yaptığı görüşmede kendisini ciddi biçimde uyarmıştı.

Esener yanına, Cumhurbaşkanlığı eski genel sekreteri emekli tuğgeneral Hasan Sağlam'ı alarak Çankaya Köşkü'ne çıkmıştı. Hasan Sağlam dışarda beklemiş, Esener içeri yalnız girmişti. Neşe içinde ve herkesi öperek Köşke gelen Esener biraz sonra Cumhurbaşkanının yanından külçe gibi çıkacaktı.

Evren :

— Sen orgeneralsin ve ordu komutanlığı yaptın. Politikacıların oyununa gelmeni istemeyiz. Seni bir süre kullanıp sonra atacaklar.

Esener :

— Böyle bir şey söz konusu değil. Bizim AP ile ilgimiz yok, aramızda belki AP'den bazı kişiler var, ama

onların da büyük bölümü 12 Eylül felsefesine inanmış kişiler. Ben zaten tongaya düşmem.

Evren :

— Partinin işine kimlerin karıştığı ortada. AP'den nasıl adam yok? Bu senin kurduğun parti işte eskinin tam devamı olan bir parti. Hem neden ayrı bir parti kuruyorsun?. Git, MDP'ye gir. Ayrıca, sanki ordu kurmay heyeti kurar gibi, bu kadar çok generale neden yer veriyorsun?..

Esener :

— Ben partiyi seçtim, aksini düşünmüyorum.

Esener'le Evren üç kez görüştü. Her üç görüşmede de, Esener Cumhurbaşkanlığı makamından bembeyaz bir yüzle çıkıyordu.

16 emekli general, 16 Danışma Meclisi üyesi, yedi kardeşe yedi gelin ve tabandan gelen kişilerle 68 kişilik kurucu kadro Esener'in öncülüğünde 20 Mayıs'ta kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığına sundu. Taban hangi partinin, ne olduğunu kavrasın diye, «yedi kardeşe yedi gelin» formülü bulunmuştu. Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki bürosunda çalışmalarını sürdüren Sadettin Bilgiç AP kurmaylarından Nahit Menteşe, İsmet Sezgin, Necmettin Cevheri ve diğer bazı AP'lilerin kardeşlerini BTP'ye sokmuş, soyadı benzerliğinin «bu parti bizim partimizdir» imajını vermesini sağlamıştı. Gerçi, bu isimlendirmede, yani örgütten gelenlerin isimlendirilmesinde, AP'nin 1960'lardan gelen klikleşmelerinin de çatışmalarına zaman zaman rastlanmış, «Bilgiççiler ile Yeminliler Grubu» arasında denge sağlanmaya çalışılmıştı. Ömer Eken ya da Ramazan Tekeli gibi Bilgiç'e yakın isimlerin yanı sıra, Cevdet Aydın gibi Çağlayangil'in sağ kolu ya da Aydın Menderes'in yanından hiç ayrılmayan Aydın Arat gibi isimler tabanı temsil ediyorlardı.

Son Birleşme Denemeleri

Kuruluştan bir gün önce, hatta son geceye dek sağda birleşme çabaları sürmüştü. Ankara inanılmaz heyecanlı günler yaşıyordu. Herkes kendi cephesinde bir dünya yaratmış, orada kaybolmamaya çalışıyordu.

BTP kurulmadan önce ilk birleşme denemesi Turgut Sunalp'la yaşandı.

14-15 Mayıs günleriydi. MDP'nin kurulmasına artık ramak kalmıştı. Sunalp listesini hazırlamış, üzerinde son rötuşları yapıyordu. 42 kişilik kurucu kadrosu hazırdı.

O sırada İstanbul'dan Celâl Bayar'ın damadı Ahmet Gürsoy'un aradıklarını söylediler. Gürsoy bir yandan Sunalp'ı ararken, öte yandan da Cindoruk'la bağlantı kurmaya çalışıyordu. Cindoruk'a «parti kurmayı tehir et, Bayar karar verdi, ne Sunalp kursun, ne de siz kurun, belki bir birleşme ihtimali çıktı» diyor ve hemen Ankara'yı arıyordu. Bayar aynı zamanda kendisi Ankara ile ve fakat «başka yerlerle» telefonda görüşüyordu. Konsey ayrı ayrı parti kurulmasını istemiyor, Ankara-İstanbul arasında büyük bir telefon trafiği gecenin geç saatlerine dek işliyordu. Cindoruk, Gürsoy'a «tamam, biz bekleriz» dedi.

Daha sonra da Sunalp'i buldu :

— Paşam, kuruluşu birkaç gün geciktirmeniz mümkün mü?.. Demirel Gurubuyla anlaşma sağlanacak galiba... Size birkaç gün içinde dokuz kurucu isim verilecek.

Sunalp asker alışkanlığıyla verdi yanıtını :

— Ben mermiyi topa yerleştirdim, artık geriye sayma başladı. Mümkün değil.

Son anda Celâl Yardımcı ile Sebati Ataman'ın da Turgut Sunalp ve Celâl Bayar arasında sağlamaya çalıştıkları temas da herhangi bir yarar getirmedi ve birleşme gerçekleşmedi.

BTP'nin ikinci birleşme denemesi ise, 18-19 Mayıs akşamları yoğunlaştı.

12 Mayıs günü Cindoruk Ankara'ya gelmeye hazırlanırken aldığı bir telefon üzerine Yeniköy'de Turgut Özal'ı ziyaret etti. Başbaşa yapılan görüşme iki saat kadar sürdü. Cindoruk :

— Ankara'daki arkadaşlarım sizin ayrı bir parti kurmanızı istemiyorlar. Gelin beraber olalım.

Özal şaşırdı :

— Bu tekliften Süleyman Ağabey'in haberi var mı?..

— Kendisinin müsaadesiyle geliyorum.

Özal da kendi çalışmalarının sonuna geldiğine inanıyor, ama yine de örgütlenme açısından kendisine ve ekibine pek güvenmiyordu. Üstelik son birkaç saat içinde ne arayan olmuş, ne de telefon çalmıştı. Buna rağmen :

— Ben sayın Evren'den aldığım izinle kuruyorum partiyi. Konsey'in bana teveccühü vardır. Bilhassa sayın Evren'le, sayın Ersin'in (Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'i kastediyor Y.D.) bana özel güvenleri vardır. Ben parti kuracağım. Size tavsiyem, gelin benim şemsiyem altında kuralım partiyi. Aksi halde, sizi kapatacaklar.

— Ordumuza biz de güveniyoruz. Orduya biz de karşı değiliz, ama politika başka olay, herkes partisini serbestçe kurabilmeli. Siz bizim çatımız altına gelin.

— Zora çıkan bir mücadeleye girmek lüzumsuz. Konsey demokrasiye inanıyor ve inandığını söylüyor. Demokrasiye geçmekte de samimi gördüm ben onları. Birlikte 22 ay çalıştım. Onların demokrasiye geçerken işlerini kolaylaştırmak lâzım. Zaten Ankara'ya gidiyorum. Bu teklifi bir de Süleyman Ağabey'in ağzından duymak isterim.

— Ben de gidiyorum Ankara'ya, benim bir iddiam yok. Parti kurmayı görev kabul ediyorum, ayrıca da partide herhangi bir yere talip değilim.

Özal bunun üzerine biraz düşündü, sonra :

— O zaman Ankara'da yeniden görüşelim.

18 ve 19 Mayıs geceleri Özal ile Demirel arasında Ekrem Ceyhun iki kez gidip geldi. Özal 1960'lı yılların sonunda DPT'de müsteşarken, Ceyhun da aynı yerde Koordinasyon Dairesi Başkanıydı. Yıllarca birlikte çalışmışlardı. Özal, Ceyhun'a «Ekrem, sen» diye hitabeder, Ceyhun da «Turgut Ağabey» derdi. Sonra Ceyhun Devlet Bakanı olmuş, Özal da önce Amerika'ya gitmiş, sonra özel sektöre geçmişti. 1979 AP Azınlık Hükümetinde Ceyhun yine Devlet Bakanı, Özal Başbakanlık Müsteşarıydı. Yani, aralarında hem görüş, hem de iş birliği vardı.

Ceyhun, Özal'la daha sonra ANAP Ankara İl Başkanlığına seçilecek olan Rıfat Diker'in Yeşilyurt Sokak'taki evinde görüştü. O akşam Dedeman Oteli'nde bir ni-

kâhta Demirel tanıktı. Ceyhun'la birlikte nikâhtan erken çıkmışlar, Ceyhun da doğruca Rıfat Diker'in evinde kendisini bekleyen Özal'la buluşmaya gitmişti.

Ekrem Ceyhun :

— Siz ayrı bir parti kurmayın, daha önce Hüsamettin Cindoruk'la zaten İstanbul'da görüşmüştünüz, gelin birlikte kuralım.

Özal kararlıydı :

— Yok, artık biz yola çıktık. Yarın da kuruluşu yapacağımızı açıklayacağız. Siz bize katılın.

— Süleyman Bey'in böyle bir şeyi onaylayacağını mı sanıyorsun Turgut Ağabey?.

— Büyük Türkiye Partisi Süleyman Ağabey'den kontrollü bir hareket. Anayasanın koyduğu bir yasak var. Bu yasağın mesulü bizim hiçbirimiz değil, ama bu yasağı da yok farzedemeyiz.

— Siz ancak yüzde 2-3 oy alırsınız biz varken... Halbuki memleketin sana ihtiyacı var. Kendine yazık ediyorsun bize katılmamakla.

— Ekrem, sen Büyük Türkiye Partisi'nin seçimlere gireceğini tahmin ediyor musun?

— Neden girmeyelim?.. Askerlerden ve Danışma Meclisinden kurduk partiyi. Kendi arkadaşlarını ve kendi adamlarını mı kesecekler?..

Odada konuşmaya tanık olan Mehmet Keçeciler söze girdi :

— Ekrem Ağabey, sizin partinin üstünü çizecekler, dedi ve elleriyle de masada bir çarpı işareti çizdi.

Ceyhun sinirlendi :

— İkiniz de yanılıyorsunuz, bizim partinin dışında kimse yüzde 10'dan fazla oy alamaz. Solda da işte bir parti olur, o kadar. Ama, sağda bizden başka kimse oy alamaz.

Özal da sinirlendi :

— Milletin oyları kimsenin tapulu malı değildir.

Konuşma böylece kesildi ve ANAP-BTP birleşmesi de suya düşmüş oldu. Ertesi gün böyle bir görüşmenin yapıldığı haber alınacak ve hatta bazı gazeteler görüşmeye

ilişkin değerlendirmeler dahi yayımlayacaklardı. Ama, ertesi gün Özal «ben yeni bir partiyi tek başıma kuruyorum» yolundaki açıklamasını vermek üzere düzenlediği basın toplantısında, «hayır böyle bir görüşme olmadı» diyerek, nedense saklamak gereğini duyacaktı.

***

AP tabanına mesaj vermenin birkaç yolu vardı. İlki, kurucuların isimlerinden geçiyordu. Bu bir ölçüde sağlanmıştı. Parti içi hizipler BTP'de temsil edilmişti.

İkinci yolu da, partinin adıydı. Ne olmalıydı partinin adı ki, geniş kitleye mesaj verilsin?.. Çok fazla düşünülmedi üzerinde. «Büyük Türkiye» sözünde dile gelen anlam ve kavram aynı kitleye hiç yabancı değildi. Süleyman Demirel ister iktidarda olsun ister muhalefette, hep «Büyük Türkiye» vaad ediyor ve bunu kendine özgü bir slogan halinde kullanıyordu.

O halde partinin adını bulmak hiç ama hiç düşünmeye bile gerek yoktu. Sonuna da «parti» sözcüğü eklendi ve Büyük Türkiye Partisi kurulmuş oldu. Akay Kavşağında tutulan BTP Genel Merkezi'nin ki, bir bütün binaydı, bir yıllık kirası peşin ödendi. Binanın boyası, badanası ve döşenmesi 'de sadece iki gün almıştı.

***

ANAP'la birlikte Büyük Türkiye Partisi de kuruluş dilekçesini aynı gün verdi. BTP'liler Anıtkabir'deki törene büyük bir kalabalık halinde giderken, kimse dönüp de ANAP'lıların yüzüne bile bakmıyordu.

Durum çiçeği burnunda «ANAP'lılardan bazıları» ürküttü. Daha sonra Özal Kabinesinde yer alacak olan birkaç kişi Cindoruk'la Gölhan'ın çevresini sardılar :

«Biz de kurduk partiyi, siz de... Ama, siz hele bir yerleşin, biz size gelmeye hazırız».

Özal'ın kendisi ise, orada rastladığı birkaç kişiyle kucaklaşıp onları kutladı. Ama bir şey söylemeyi unutmadı :

«Size izin vermezler, böyle bir partiye izin çıkmaz».

Aynı vurgulamayı birkaç gün sonra Danışma Meclisi'nin koridorunda Orhan Aldıkaçtı da yaptı. Kuliste rast-

ladığı emekli Korgeneral, Danışma Meclisi üyesi ve BTP kurucusu Tevfik Fikret Alpaslan'a Aldıkaçtı döndü ve «sizi kapacaklar» dedi. Alpaslan «nereden biliyorsun, neden kapatsınlar» diye daha soruyu sorarken, Aldıkaçtı, «Neden kapatmasınlar, AP'nin devamı değil mi» dedi ve meclis genel kurul salonuna girdi.

Bunun gibi Ankara'da çok sayıda politikacı ya da politika dışındaki kişi hep benzer düşünceyi işledi.

***

Anıtkabir'den döndükten sonra BTP'nin genel merkezinde 68 kurucu ilk kez bir araya geldi. İşte, orası tam bir vodvildi.

Önce genel başkan seçilecekti usulen. Ama, Ali Fethi Paşa çoktan genel başkan koltuğuna oturmuş, seçim yapılmasını istiyordu. Masanın başına geçti ve birden masaya vurarak bir «hazırol» çekti. Herkes neye uğradığını şaşırdı. Ama, Esener oralı bile değildi. «Hazırol» komutunu veriyor, herkesin yerine oturmasını istiyordu.

Genel başkanlık seçimi ilk turda tamamlanmış, sıra Genel İdare Kurulu seçimine gelmişti. Her kafadan bir ses çıkıyor, toplantı salonunda müthiş bir kulis faaliyeti dönüyordu. Genel İdare Kurulu'na kimler girecek diye tartışılıyordu. Esener Paşa buna da çok kızdı. «Zaten liste Günlz Sokak'tan gelecekti, getirin listeyi oylayalım, vakit kaybetmeyelim», sözleri partinin genel başkanına aitti.

Liste verildi ve oylandı. Oylama sonucunu Esener ilân etti :

«Sayın arkadaşlar, seçim sonuçları bitmiş, 86 oyla şu arkadaşlarımız Başkanlık Divanına seçilmişlerdir..»

Salonda büyük bir gürültü koptu, herkes yerinden fırlıyor, Esener'e doğru koşuyordu. Ayağa her kalkan «hile var bu işte başkan» diyordu. Esener anlayamadı. Üyelerin itirazı yerindeydi. Salonda kurucu olarak 68 kişi vardı, çıkan oyların sayısı 86 idi. Esener farkında değildi mükerrer oy kullanıldığının. Ama, o hâlâ «86 oyla seçilenler sırayla ayağa kalksın» diyor ve sesini yükselterek «üç-beş arkadaş da muhalif kalmıştır» diye bağırıyordu.

AP'nin Maliye ve Ulaştırma Bakanlığını yapmış Yılmaz

Ergenekon tarafından yazılan tüzük ve programı kurucılara dağıtılıyordu.

Esener'i bir öğlen vakti Çankaya'dan çağırdılar. Ondan önce de İstanbul'da MGK üyesi Orgeneral Nurettin Ersin'le görüşmüştü. Ersin bazı isimlerden tedirgin olduklarını, bunların değiştirilmesini önermişti. Ama, yapacak şey yoktu. Ersin özellikle «12 Eylül'le karşı karşıya gelmeyin» tembihinde bulunmuştu. Bazı Isimlerin de veto edileceği anlaşılıyordu. Ama, Esener bu görüşmeden memnundu. Kendi değerlendirmesine göre, demek ki, bazı isimlerin veto edilmesiyle bu iş bitecek, parti devam edecekti.

Çankaya'dan döndüğü gün ise, yüzü allak bullaktı. Çevresine «çok dikkat etmek lâzım» diyor ve «hemen haber verin Süleyman Bey ile Sadettin Bey hiç bir işe karışmasın, askerlerin çok iyi bir istihbaratı var» diye ekliyordu.

BTP genel başkanlık odasında bulunanlar sordular bu telâş ve tedirginlik karşısında :

— Partiyi mi kapatacaklar?..

Esener her söylediğini bin kez tartarak konuşuyordu :

— Hayır, ama çok veto olabilir!..

Kuruluştan bir gün sonra, yani 21 Mayıs günü 144 AP'li eski parlamenter coşkun bir törenle Büyük Türkiye Partisi'ne kaydoldular. Bundan beş gün sonra, yani 26 Mayıs günü, BTP'nin kuruluşunun altıncı günü MGK'da yoğun bir faaliyet başladı. Konsey çok ciddi bir karara doğru gidiyordu. Başkent çalkalanıyordu. Cumhurbaşkanı Evren'in Ali Fethi Paşa'ya «kurma partiyi, yoksa kapatırım» dediği öne sürülüyor, Ali Fethi ise, «vetolardan sonra seçimler için çalışmalarımıza başlayacağız» diyordu.

Konsey'de sağda ve solda siyasal faaliyet gösterdikleri gerekçesiyle bir yandan isimler saptanıyor, bir yandan da saptanan isimlerin Çanakkale yakınında Zincirbozan'da «belli bir süre için zorunlu ikamet edecekleri askerî bölge» hazırlanıyordu. Partinin kapatılması için 79 sayılı bildiri kaleme alınmaya başlanmıştı Mayıs'ın son günlerinde.

Ancak, böyle bir hazırlığın ilk işaretini alanlardan biri daha vardı: Profesör Aydın Yalçın.

Parti kurma faaliyetlerini bir süre sürdüren Aydın Yalçın ekibi Ulusu adına Mehmet Turgut'la, BTP adına Mehmet Gölhan'la, MDP'den de bizzat Turgut Sunalp'la görüşmeler yapmış, her bir guruba farklı gerekçelerle karşı çıkmıştı. Ulusu «asker olduğu ve parti kurmanın mantığına ters geldiği için», Aydın Yalçın gurubu bu çalışmalardan kendini uzak tutmuştu. BTP'de «Demirel'in patronajı var, bu kabul edilemez, bunlar 12 Eylül'e karşı çıkmak istiyorlar» diyor, onlarla uzlaşmıyor, Sunalp'la ise onun tavrından dolayı anlaşmazlığa düşüyorlardı. Sunalp «ben listeme sizden istediğim kişileri alırım» demiş ve Yalçın Gurubuyla bağlantıları kesilmişti.

Aydın Yalçın'a göre, o günlerde askerî kesimin yanında bir gurup, karşısında bir başka gurup parti kuruyor ve ülke yeni bir polarizasyona doğru kayıyordu. Arkadaşlarına «geri çekilelim ve bekleyelim» dedi, ama aynı zamanda da Cumhurbaşkanından randevu aldı. BTP'nin kurulmasına daha dört gün kala, hele de kapatılması kararına daha gelinmemişken Aydın Yalçın'ın Evren'le yaptığı 16 Mayıs tarihindeki görüşme gerçekten ilginçtir. Aydın Yalçın :

— Sayın Cumhurbaşkanım, Sayın Ulusu'nun parti çalışmalarına katılmayışı isabet olmuştur. Bir ordu partisi şeklinde siyasî bir hareketi başlatmak, Türkiye'de anayasaya yüzde 92 oy vermiş ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin tasarruflarının destekçisi olduğunu tescil ettirmiş muhteşem çoğunluğun dağıtılmasın anlamına gelirdi ve de hata olurdu. Ancak, şu anda bizi endişeye sevkeden başka amiller vardır. İki generalin iki ayrı partide karşı karşıya gelmesi bizi endişeye sevkediyor.

Evren sakin bir sesle çok net yanıt verdi :

— Hiç merak etmeyin, biz iki orgenerali birbiriyle çarpıştırmayız.

Aydın Yalçın biraz rahatladı kendine göre :

— Sayın Cumhurbaşkanım, Millî Güvenlik Konseyi'nin temsilcisi olan bir hareket seçimlerde aynı başarıyı sağ-

layamayabilir. Hareket prestij kaybeder. Öte yandan da, yönetime adeta meydan okuyan bir hareket var, Türkiye bu durumda nereye varır?

— Böyle bir şey olmaz, müsterih olun.

— Türkiye'nin demokrasiden başka yolu yoktur. Biz bunu 27 Mayıs'ta da gördük. Demokrasi ancak güçlü siyasî partilerin örgütlendiği bir ortamda yerleşebilir.

— Türkiye demokrasiye dönecektir. Biz kendimizi batılı anlamda demokrasiyl yerleştirmeye angaje olmuş görüyoruz. Askerî yönetimle memleketi uzun süre yönetmek doğru değil. Zaten, Türk Halkı da demokrasiyle yönetilme olgunluğuna erişmiştir.

Bu görüşme Mayıs sonunda BTP'ye yönelik alınacak kararın ilk izlerini taşımaktaydı. Durumu değerlendiren Aydın Yalçın ekibi «faaliyetlerlni şimdilik durdurma» kararı aldılar. Bu guruptan sadece İbrahim Ural, sağdakl çalışmalara katılmış olmasına rağmen, daha sonra Halkçı Parti'den aday olacak ve milletvekili seçilecekti. Oysa, başlangıçtan beri Aydın Yalçın ekibiyle birlikte çalışmıştı. Ural daha sonra Yalçın'a gelip «Calp bana telefon etti, beni istiyor adaylık için» dedlğinde, Aydın Yalçın'ın gözlemi ilginçti :

«Halkçı Parti, bana göre, İsmet Paşa CHP'sinin Kemal Satır kanadını temsil ediyor, bu nedenle bize çok ters gelmez».

BTP'nin Kısa Bir Anatomisi

Büyük Türkiye Partisi'nin kuruluş biçimi ve kapatılışı daha sonra Doğru Yol Partlsi'ni etkileyecekti. Buna rağmen, onbir günlük parti 31 Mayıs günü MGK'nın 79 sayılı bildirisiyle kapatıldığında, çok kişinin aklından benzer değerlendirmeler geçti.

AP yıllar ve yıllar boyu hep tek bir propagandaya sarılmıştı: CHP + ordu = iktidar. Bu formülü AP örgütü çok iyi içine sindirmiş ve gayet iyi de kullanmıştı. Yönetimi eleştiren AP ekibi, şimdi BTP'nin başına bir asker getirmişti. Ve böylelikle de yıllar yılı işlediği formülü tersine çevirmişti. Şimdi artık AP + ordu = iktidar, formülü ge-

çerli olamaz mıydı?.. Bir yandan emekli bir orgenerali «Gümüşpala Modeli» çerçevesinde partinin başına getirmek, öte yandan yine kuruluş yöntemini ve çalışmasını eleştirdiği Danışma Meclisinden 16 üye almak, AP adına böyle bir formülün ortaya atılmasına neden olmaz mıydı?..

Oysa, başlangıçtan beri Ulusu'ya neden karşı çıkılmıştı?.. Sunalp neden beğenilmemişti?.. Hep AP + ordu = iktidar, formülünün doğmasını önlemek için değil mi?.. O halde, nasıl oluyordu da, BTP kurulurken çelişkiye düşülüyor ve emekli bir asker seçiliyordu partinin başına?..

İşin ilginç yanı, daha sonra Doğru Yol Partisi'nin başına gelecek olan Yıldırım Avcı da yine Danışma Meclisi üyesiydi. Bu olguları gözleyen örgüt, parti yönetimine karşı ciddi eleştiriler yöneltiyordu. «Neden sadece bizim partinin başında asker var da, başka partide yok» diye kendi kendine soruyordu. Hatta, bir adım daha atıyor, «biz hep demokrasiden bahsediyoruz, ama yaptığımız demokratik değil» yargısına varıyordu.

AP'nin eski yönetimi ve lideri bir yandan sistemi eleştiriyor, bir yandan da «bu sistem içinde ayakta kalabilmek» gerekçesiyle de olsa, 16 emekli asker ve 16 Danışma Meclisi üyesiyle parti kuruyordu. Çelişkiyi taban hiçbir zaman anlamadı.

İşin bu yanından bakılırsa, doğru, bu bir çelişkiydi. Ama, madalyonun öteki yüzünden bakılınca, iş biraz daha değişikti. Solun lideriyle farkın kaynaklandığı düğüm noktası madalyonun öteki yüzünden bakıldığında açıklık kazanıyordu. Sağın lideri «denemek ve her koşulda, o koşulların yarattığı ortamda parti kurmayı denemekten yana «bir tavır almıştı. Ancak ve ancak parti kurmaya izin verilmeyeceğini kanıtlamak için denemelere girmek gerekiyordu. İzin verilirse ne alâ!.. Ama, verilmezse varolan koşullar aydınlanmış oluyordu. O koşulları, o kuralları iyice netleştirmek için her yola başvurmaktan kaçınmıyordu.

Karşılaştığı çelişkileri bilerek ve aynı çelişkileri içine sindirmek zorunda kalarak...

Pembe Köşk'te İkinci İnönü

Perdeler sımsıkı kapatıldı. Kapılar kontrol edildi. Telefonlar denetim altına alındı. Herkes o akşam için kendine göre bir gerekçeyle ortadan kayboldu. Hikmet Çetin'in bürosunda buluşuldu. Çankaya'ya çıkarken yan sokaklardan birinde bulunan eski başbakan yardımcılarından Hikmet Çetin'in bürosunda 18 Mayıs akşamı önemli bir konuk ağırlanıyordu: Erdal İnönü Ankara'ya gelmiş ve artık kesin kararını vermişti. Partiyi kurmaya soyunuyordu.

«Ben politikada yokum» demecinin üzerinden yaklaşık yirmi gün geçmişti. Bir yandan belli ölçüler içinde rahatladığını hissediyor, ama öte yandan da solun dağınıklığının sürdüğünü uzaktan gözlüyordu. Bazı partililer ara sıra telefon ediyorlar, «hoca, oldu mu şimdi bu yaptığın» yolunda sitemler yağdırıyordu. İnönü «acaba yanlış bir değerlendirme mi yaptım» kaygısına kapılıyordu. Bir gün eşi Sevinç Hanım'la sohbet ederken, «ne dersin kabul etmek daha mı doğru olurdu» diye sorduğunda, eşi «gitseydin, ben de durumu kabullenirdim» diyerek, kendisi açısından «yeşil ışık» yakıyordu.

Bunun üzerine Ankara'ya giderek önce Mustafa Üstündağ'ı arıyordu. Üstündağ önce Hikmet Çetin'e telefon ederek, «hemen gel» diyordu. Ardından Sırrı Atalay'a haber veriyor ve sol kesimde gizliden gizliye yoğun bir gece başlıyordu. Üstündağ'ın telefon ettiği dakikalarda Sosyal Demokrat Güç'ün temsilcileri ile Dokuzlar'ın temsilcileri Atalay'ın evinde artık kurucu liste üzerinde son çalışmalarını yürütüyorlardı. Üstündağ, Hikmet Çetin'e «Lordları» toplamasını söyledi. Önce saat 17.30'da eski Meclis Başkanlarından Kemal Güven'in evinde bir ön görüşme yapılacak, ardından 21.30'da Çetin'in bürosunda bir araya gelinecekti. İnönü de saat 21.30'da Çetin'in bürosunda bulunacaktı.

Ama, ondan önce «Lordlar» oturup İnönü'ye nasıl bir mesajın aktarılması gerektiğini tartıştılar. Sırrı Atalay, İrfan Özaydınlı, Cahit Karakaş, Necdet Uğur, Hikmet Çe-

tin ve Mustafa Üstündağ, Kemal Güven'in evinde toplandılar.

İnönü'ye birlikte yola çıkması gerekenlerden oluşan bir «çekirdek kadro» sunulacaktı. Zaten ellerinde bir liste vardı uzun zamandan beri. Eldeki listeyi baştan sona taradılar. Hepsi sevinçli, hepsi umutluydu. Herkes kendi içinden «bu iş artık bitti, parti kuruldu» düşüncesindeydi. Taranan listeden Atila Sav, Cezmi Kartay, Kâzım Yenice, Refet Tüzün'ün isimleri ön plâna çıktı. Karakaş bir ara «Cezmi Kartay parti kapatıldıktan sonra kayyımlık yaptı, o isterseniz listede olmasın» dedi, ama Üstündağ ısrarlıydı Kartay'da. Dört isim bulunmuştu «çekirdek kadro» için, beşinci ismin de sendikacılardan olması üzerinde birleşildi. Hikmet Çetin'e sendikacı ismin belirlenmesi için görev verildi.

Toplantının önemi, SODEP'in «çekirdek kadrosunun» belirlenmesiydi. Parti kuruluşuna ilk sağlam adımın atılmasıydı. Toplantıda söylenen en önemli söz ise, Necdet Uğur'a aitti. Uğur, İnönü'nün gelişi karşısında duyulan sevince katılmakla birlikte bir düşüncesini de aktarmadan edemedi :

«Erdal İnönü'nün gelişi önemli bir olaydır bizler için. Ama, gelişini de öyle De Gaulle'ün gelişi gibi bir havaya büründürmemek gerek».

Akşam 21.30'da buluşmak üzere ayrılınırken herkes bir başka yere gitti. Örneğin, Üstündağ Pembe Köşk'e giderek Erdal İnönü'yü «Lordların Toplantısına» getirmek üzere ayrıldı. Hikmet Çetin de sendikacıları bulmak üzere, onların her zaman gittikleri lokantaya uğradı. Akıllarında aslında «çekirdek kadro» için önce Cevdet Selvi'nin adı vardı. Selvi ayrılmak istemiyordu sendikadan. Diğer sendikacılar ki, sonradan SODEP kurucuları arasında yer alacaklardı, Uğur Batmaz, Kemal Sarısoy ve Muzaffer Saraç kendi aralarında oturdular ve Saraç'ın «çekirdek kadroda» yer almasına karar verdiler.

Aslında sendikacılar da sosyal demokrat bir hareket için baştan beri kolları sıvamışlardı. Zaman zaman Bülent Ecevit'le görüşüyorlar, sol kesimin tüm guruplarıyla bağlantı kuruyorlardı. Ecevit'e de son derece bağlıydılar. Hatta, Ecevit'in kurduğu vakıfta kurucu olarak adı geçen dört sendikacı da görev almıştı. Sendikacılar Ecevit'ten daha farklı bir görüşü savunuyorlar ve «parti kurmak zorunludur» düşüncesini işliyorlardı. Bu nedenle zaten sosyal demokrat nitelikteki bir partiye kurucu kadro çekirdeğinde bir sendikacıya görev vermekten başka doğal bir karar olamazdı.

Aynı akşam Hikmet Çetin'in bürosuna Erdal İnönü de geldi. Özetle şu aktarıldı kendisine «Lordlar» tarafından :

«Parti içi hizipler artık sizin gelmenizle erlmiştir. Onları bir daha canlandırmamak gerek. Ayrıca, çok önemli bir konu, kurucuları seçerken Ecevit'e karşı olmayanları özenle dahil etmek gerek. Çünkü, taban Ecevit konusunda çok duyarlı. Partiye malî açıdan yardım edebilirlerse, iş adamlarıyla da bağlantıya geçmek gerek. Ama, buna da dikkatli olmak zorunlu».

Bu genel girişten sonra tek tek isimleri söylediler beş kişilik ilk «çekirdek kadro» için. Daha sonra da belirlenen isimler okundu. İnönü'nün isimlere itirazı yoktu. Teker teker düşüncesini açıklayan «Lodları» yeniden inceliyordu. Orada bulunanlardan sadece İrfan Özaydınlı ile ilk kez karşılaşıyor, diğerlerlni tanıyordu. «Benim anladığım anlamda sosyal demokrat parti olacak» dedi, «ne daha sağda, ne daha solda». Lordlar «elbette» dediler hep birlikte Bir ara Danışma Meclisinden üye alınıp alınmayacağı tartışıldı ve «hayır, alınmamalı» kararı ağır bastı. Tüzük ve program için yürütülecek çalışmalarda Ahmet Durakoğlu ile İlhan Tekeli'nin adı ortaya çıktı ve kendisinin onlarla görüşmesi salık verildi. Galiba artık herşey tamamlanmıştı. Üstündağ bu kez bir kapanış konuşması yapıyordu. Gerçekten bir kapanış!..

CHP kapatılmıştı. Ama, o anda fiilen de, manen de kapatılmış oluyordu. Artık yeni bir sol parti vardı. Üstündağ :

«Bizim artık işimiz burada bitti. Biz tarihsel bir görev yerine getirerek artık çekiliyoruz. Şimdi görev sizde. Bize bundan sonra düşen, sizi desteklemektir. Ama, partiyi kuracak olan sizsiniz».

Büroda bir başka odada, Necdet Uğur ile Hikmet Çetin, İnönü'nün ertesi gün basına yapacağı açıklamanın ana hatlarını kaleme alıyorlardı.

Ertesi sabah saat 9'da önce beş kişi yine Hikmet Çetin'in bürosunda bir araya geldiler ve kendilerine durum özetlendi. Saat 10'da beş kişi Pembe Köşk'te Erdal İnönü ile tanıştılar. Beş kişi birbirini tanıyor, ama İnönü ile ilk kez karşı karşıya geliyordu. Herkes önce kısaca kendini tanıttı, İnönü'nün basına yapacağı ve önceki akşam kendisine verilen metin üzerinde şöyle bir duruldu ve saat 11'de de Pembe Köşk'te basın toplantısıyla «SODEP'in kuruluş çalışmalarının başladığı» açıklandı.

Hemen isimlendirme üzerinde yoğunlaşıldı.

***

Erdal İnönü'nün Ankara'ya gelip çalışmalara başlayacağı gün Ziya Müezzinoğlu, Ecevit'i ziyarete gitmişti. Öyle ya, mektuplarında «kardeşim, sen» diye hitabettiği, yıllar yılı arkadaşlık ettiği, aynı dünya görüşünün dostluklarını pekiştirdiği, hemen hemen aynı kültürden geçmiş İnönü'ye karşı Ecevit'in tavrı şimdi ne olacaktı?.. İnönü de aslında Ecevit'e nasıl davranacaktı?.. Biri «parti kurulmaz» diye direniyor, öteki en yakın arkadaşlarından biri, «parti kurmak için» aynı alana çıkıyordu. Siyaset bir yana, birbirine güvenen ve birbirine saygı duyan iki insan arasında böyle bir ilişkinin dramatik bir gerilim yaratmaması düşünülebilir miydi acaba?..

Müezzinoğlu «biliyor musunuz» dedi Ecevit'e, «Erdal Bey bugün geldi ve parti kurma faaliyetine başladı».

«İyi oldu bunu öğrendiğim» diye yanıtladı Ecevit, «bugün Ankara'ya gelip benimle görüşmeye geleceği hakkında haberler çıkmıştı, bu yüzden evde oturmamak için eşimle birlikte yürüyüşe çıktık, evde bulunmamak ve böyle bir olasılığa neden olmamak için...»

İnönü de hiçbir zaman Ecevit'i aramayı düşünmedi.

Ve aramadı da. Tüm kuruluş sırasında hiç kimse ona gidip de, bu yönde bir telkinde bulunma cesaretini göstermedi. Göstermesine zaten gerek yoktu. «Bülent, sen, kardeşim,» dediği bir insanla görüşmeye elbette kendi karar verirdi. Kaldı ki, İnönü, Ecevit'in partileşmeye karşı olduğunu biliyordu. «Görüşürsem, şimdi bana karşı çıkamayabilir ve onu güç durumda bırakabilirim» düşüncesindeydi. Ayrıca kamuoyunda «partiyi Ecevit kurduruyor» imajını vermek de, doğrusu bu ya, istemiyordu. Hem kişisel olarak istemiyordu, hem de kurulan partinin «eskinin devamı olmayacağını ve olmadığını göstermek» amacındaydı.

Ecevit de, İnönü de aynı gerilim içindeydi kuşkusuz. Bir yanda birbirlyle çelişen ilkeler... Öte yanda yılların dostluğu... İlkeler dostluktan daha ağır bastı.

Herşeye rağmen, İnönü'den bir görüşme isteği gelseydi, Ecevit kararlıydı, «sen bu parti kurma girişiminden vazgeç» demeyi düşünüyordu. Nitekim, Müezzinoğlu'dan önce daha 1983 başlarında İnönü'nün adı çıktığında, Ecevit «şimdi, zamanı değil, yazık olur, harcanır» sözleriyle tepkisini dile getirmişti.

Ecevit de, İnönü de aynı gerilim içindeydi kuşkusuz. Bir yanda birbiriyle çelişen ilkeler... Öte yanda yılların dostluğu... İlkeler dostluktan daha ağır bastı, dostluk buzdolabına kaldırıldı.

Aradan on aya yakın bir zaman geçmişti. Yerel seçimler öncesinde Erdal İnönü, Ecevit'le görüşmek istedi. Bu kez Ecevit kabul etmedi.

İnönü'nün Cumhurbaşkanı Evren'le görüşme isteğine randevu üç gün sonrasına verildi. O sırada Evren Ankara'da Romen Devlet Başkanı Çavuşesku'yu ağırlıyordu. Bu nedenle İnönü Çankaya'ya üç gün sonra çıkabildi.

Evren :

— Demek sonunda karar verdiniz parti kurmaya, ben vazgeçtiniz zannettim.

İnönü :

— Biraz görüp beklemek istedim, bana gerçekten ihtiyaç var mı, diye...

— İnsanlar politikada belli olmuyor. Ecevit de iyi niyetli olabilirdi. Ama, sonradan bazı tuhaf işler yaptı. Siz de iyi niyetli görünüyorsunuz, ama çevrenize dikkat etmeniz gerekir. Sizin adınızı şemsiye olarak kullanırlar, babanızın adını kullanarak bazı eski istikametlere sevkedebilirler sizi, bunun için dikkatli olmanız lâzım.

— Biz şimdi yeni bir parti kuruyoruz, onun için de çok dikkatliyiz.

— Partiye aşırı solun hâkim olmasını engellemek lâzım, ben buna dikkat edilmesi gerektiğini söylüyorum. Aslında, biz çok parti olmasın, istiyoruz. Halkçı Parti varken, yeni bir partiye gerek var mı?..

— Bizim kuruluş biçimimiz ve kadromuz daha farklı.

Onbeş dakika kadar süren görüşme oldukça mesafeli bir hava içinde geçmişti. İnönü Pembe Köşk'e döndüğünde arkadaşlarını uyardı: «Dikkatli olmalı, hata yapmamalıyız, bir yanlışlık yaparsak bizimle uğraşırlar sonra...»

***

İnönü'den önce parti kurma çalışmalarını yürütenlerden Çağlar Kırçak, İnönü ile kısa bir görüşme yaptı, zaten kendisi de kurucular arasında yer almak istemiyordu. Aradan bir yıl geçtikten sonra Kırçak Halkçı Parti'ye katıldı.

Dokuzlar'ın başını çeken Muammer Erten'i Erdal İnönü birkaç gün sonra Pembe Köşk'e çağırdı. Ama, arada aynı guruptan Hüdai Oral kurucular arasında katılmıştı. Erten'e kuruculuk önermedi.

İsmail Hakkı Birler'e önerdiği zaman, Birler düşünmek için zaman istedi. İtiraz ettiği nokta, ilk «çekirdek kadro»nun işleyişine dönüktü. İlk beş kişi kendi kendini üreterek kurucular oluşacaktı. «Lordların» başlangıçtaki kararı buydu. Ama, böyle gelişmedi. Birler kurucu olup olmamayı düşünürken, tüzük üzerinde çalışmaya başladı, sonunda kurucular arasında yer aldı.

İnönü ile İsmail Cem görüşmesinde, kuruculuk önerisi sanki ortada kaldı. Ne önerdi, ne önermedi gibi bir durum doğdu. Cem kuruculara katılmadı. Ancak, İnönü'nün çalışmalarına rağmen yine de bir parti kurma konusunda hazırlıklarını sürdürdü. Hatta, beraber çalıştığı ve

de diyalog kurduğu guruplarla bir ara bu noktaya gelindi, ancak yapılan değerlendirmede Cem «parti kurmanın bu aşamada yanlışlığına» karar verdi ve vazgeçildi.

İnönü'nün Sosyal Demokrat Güç ile bağlantısı ise, ilginç bir görüşmeye sahne oldu. SDG Erdal İnönü'nün gelişi «tepeden gelen bir harekettir» düşüncesindeydi. Tam parti kurucularının ilân edilmesinden bir gün önce İnönü gelmiş, SDG'nin dahil, tüm gurupların çalışması o anda küt diye kesilmişti. İnönü Pembe Köşk'te temaslarına başlamış, ama daha SDG'yi aramamıştı. Bu tabanı temsil edenleri gerçekte üzdü ve de tedirgin etti. İki gün sonra İnönü Pembe Köşk'te SDG'nin temsilcileri olarak Ümit Gürtuna, Erol Köse, İhsan Alyanak, Selâhattin Yıldırım, Vedat Dalokay ve Halil Akyüz'le tanışıyordu. Aynı anda Mustafa Ok da SDG ile birlikte gitmek istediği için, toplantıya katılmıştı.

Erol Köse içeri girince, «Erdal Bey aramıza hoş geldiniz» dedi. İnönü şöyle bir döndü «ben fazla mıyım, siz kurdunuz partiyi de, ben üstüne mi geldim» sorusunu sordu. Halil Akyüz atıldı, «siz hareketin doğal başısınız, biz gövdeyi oluşturduk sadece». İnönü'nün de yanıtı biraz sert oldu: «Siz de bu işi pek başaramadınız ama».

Görüşmede kurucu kadroya SDG'den, yani tabandan beş ismin girmesi kararına varıldı. Ancak, birkaç gün sonra Millî Güvenlik Konseyi'nin eski il ve belediye başkanlarına koyacağı siyaset yasağı gelecek ve tabanı temsilen listeye giren Erol Köse (İzmit eski belediye başkanı), Şevket Köksal (Ordu eski il başkanı), Ünal Ozan (Adapazarı eski belediye başkanı), Zihni Kutlar (Gaziantep eski il başkanı) ile Cemal Seymen (Ürgüp eski ilçe başkanı) kuruculuktan çekilmek zorunda kalacaklardı.

***

Erdal İnönü sosyal demokrat kanatta nasıl bir tablo içinde yer alıyordu?..

Bunun yanıtı önce Türkiye'deki koşullarda, sonra da soldaki koşullarda saklıdır herhalde. 12 Eylül Harekâtı herşeyden önce parti tabanlarını değiştirmiştir. 12 Eylül'e gelirken parti kadroları saygınlıklarını yitirmişti. Ülke sorun-

larına siyasal çözüm getirememekten dolayı. 12 Eylül'den sonra ise, politika hem gündemden düştü, hem de politikacı tipi çok karalandı. Ayrıca, politikacıların bir bölümü yargılandı, tutuklu kaldı, mahkûm oldu, beraat etti, ama toplumda politikacının «pek iyi bir tip olmadığı» görüntüsü yaygınlaştı. Bu, insanları politikadan her geçen gün uzaklaştırdı. Fiilen politika yapanlar da ürktü. Çekingenlik politikacının olağan kürküne dönüştü. Bu olgular partilerin kapatılmasının da etkisiyle, tabanlarda değişikliğe neden oldu. Dolayısıyla, yeni partileşme döneminde eski alışkanlıklar, eski anlayışlar değişmeye yüz tuttu. Sadece sol tabanda değil, sağ taban da derin derin yaşadığı çelişkileri irdeledi. Parti tabanları hizipçi hareketlere fırsat tanımamayı öğrendi. Kadroları ortak harekete itti. Aynı zamanda «eskinin devamını istemediğini» ortaya koydu. Askerî yönetimin getirdiği yasaklar nedeniyle değil, eskiden uğradığı düş kırıklıklarının ve daha sonra, çektiği sıkıntıların nedeniyle «yeni parti, yeni kadrolardan» yana tavır aldı. Ancak, demokratik işleyişin tıkalı bulunması nedeniyle, partilerde görev alabilecek kadroların tamamı da ortaya çıkamadı. Partilerde bu bir eksiklik yarattı. Parti tabanının güvenini kazanmak, kurucu heyetlerde yer almaktan geçti.

Türkiye'deki bu koşullara ek olarak, sol tabanda nelerin yapılamayacağı da belli oldu. Denendi ve olmazlığı kesinleşti. Zaten, Erdal İnönü'nün harekete geç katılması ve beklemesi bu denemeye ve yapılamayacağının belli olduğu döneme rastlar. Hiziplerin tek başlarına parti kuramayacakları ya da bir koalisyonda bir araya gelemeyecekleri belli oldu. Eski parlamenterler arasında bir dengenin sonucunda bir parti kurulamayacağı da belli oldu. Partinin eski yönetimiyle taban arasındaki bağlantının da yeni bir partileşmeye yetmeyeceği belli oldu.

Bunlar belli olduktan sonra, tabanda ortaya çıkan kadro değişikliği yeni bir parti ve yeni bir kadro değişikliğini gündeme getirdi. Bu bir anlamda zorunlu da görüldü. Eski partilerin kadroları yönetim tarafından tek tek tarandı, kadrolaşmada yer almayacak isimler belirlendi. Yö-

netimden gelen bu baskı, tabandaki değişiklik özlemiyle bir noktada buluştu.

İşte, Erdal İnönü bu tablo içinde yer alır. Herşey denenmiş, ama olmamıştır. Kadrolar yeni partiyi yeni insanlarla üretmek istemişler, bu arada güven duydukları bir ismi seçmişlerdir. Hem güven duydukları, hem de «bu parti bizim partimizdir» mesajını verecek bir ismi.

Parti kadrolarının isteği ile İnönü'nün «partiye el koyması» da aynı noktada buluşmuştur.

«Vatan Evlâtları» Sunalp'la Birlikte!

Milliyetçi Demokrasi Partisi ondokuz aylık partisiz dönemden sonra kurulan ilk siyasal partidir.

16 Mayıs 1983 günü Turgut Sunalp ve kurucular hep birlikte Anıtkabir'e ziyarete gittiler. Ardından partiye gelindi ve Sunalp kurucuları topladı. Son derece neşeli bir hava içinde başlayan toplantı dakikalar geçtikçe çok çarpıcı sözlere sahne olmaya başlamıştı. Sunalp şöyle başladı konuşmasına :

«Arkadaşlar, kurucu olmak için her biriniz beş ayrı kanaldan geçtiniz. MİT, Genelkurmay, valilikler, savcılık ve özel istihbarat sonucunda seçildiniz. Her biriniz pırıl pırıl vatan evlâdısınız. Hiç birinizin istihbaratında menfî bir vaziyet yoktur. Onun için partimizin kurucuları Konsey'den tek çizgi bile yemeyecek, artık işimize bakalım».

Toplantıdaki neşeli hava daha bir ısındı. Sunalp bu kez başka bir konuya girmişti :

«Ben vatan, millet için girdim politikaya. Üzerime bir vazife aldım, bunu hakkıyla yerine getirdim. Biz üç merhaleli bir partiyiz. Birinci merhale partiyi kurmak, ikinci merhale heyet-i vekiliye meydana getirmek, üçüncü merhale de icra vekilleri heyetini çalıştırmaktır. Birinci merhaleyi tamamladık, şimdi önümüzde iki merhale daha vardır».

MDP'nin kurucuları kulaklarına inanamıyorlardı. Nasıl üç aşamalı olurdu?.. Örgütlenme neredeydi?.. Asıl önemlisi seçimlerden nasıl çıkılacaktı?.. Seçimler bu kadar garantl miydi ki, Genel Başkan hemen «icra vekilleri

heyetini çalıştırmanın» yöntemini tartışmaya başlamıştı?.. Sunalp hiç oralı olmadan devam ediyordu konuşmasına :

«Aktif politika uygulayacağız ve hiç taviz vermeyeceğiz. Neden Bakanlar Kurulu demiyorum da, İcra Vekilleri Heyeti diyorum?.. Çünkü, Atatürk de Kurtuluş Savaşı'nda İcra Vekilleri Heyetini çalıştırmıştır. Sizler de Mustafa Kemal'in icra vekilleri heyeti gibi çalışacaksınız».

Konuşma bitmişti. Herkes şok geçiriyordu. Kendine ilk gelen Ahmet İhsan Kırımlı oldu :

— Paşam, siz parti için üç merhale buyurdunuz. Arada iki mühim merhaleyi unuttunuz mu acaba?.. Parti teşkilâtını kurmamız lâzım. Bir de seçim var... Hükümet ancak seçimden sonra kurulacak..

Sunalp müthiş sinirlenmişti. Yumruğunu masaya vurarak :

— Bizi ilgilendirmeyen işlere biz karışmayız. Bana 'partiyi kur' dediler, ben de kurdum. Teşkilâtı, parti kurmanın içinde, yani birinci merhalede kabul ediyorum. Teşkilât için memleketin dört yanından talep var, çabuk kurulur. Seçime gelince... İşte, o benim meselem değil. Onu beni buraya getirenler düşünsün... Toplantı bitmiştir.

Herkes ayağa kalkarak birbirine «ne oluyor yahu» diye sormaya başladı. Ertan Karasu «seçim sandıkları herhalde aydan gelecek» derken, Aydın Bolak ile Rıfat Beyazıt «seçim bizim dışımızda, bu çok iyi oldu işte» diye ellerini oğuşturuyorlardı.

MDP örgütü kurmakta gerçekten hiç zorlanmamıştır. Çeşitli illerde herkes partiyi kurmak için birbiriyle yarışıyordu. Parti iktidara yürüyordu ya!..

Kurucuların saptanması da çok güç olmamıştı. Ulusu kendi çalışmalarını Sunalp'a devrederken bir mantığını da aktarmıştı. İşverenlerden, işçilerden, esnaflardan ve bunun gibi çeşitli kitle kuruluşlarından adam bulunacaktı. Bu nedenle Sunalp Odalar Birliğinden Mehmet Yazar'la, Türk-İş'ten Şevket Yılmaz'la, Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonundan Hüsamettin Tiyenşan'la, Esnaf Kooperatifleri Başkanı Kasım Önadım'la, Ziraat Odaları Birliği Başkanı Osman Özbek'le, Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih De-

mirkent'le ayrı ayrı görüştü. Herkesten kendisine «o cemiyet adına bir temsilcinin verilmesini» istiyordu.

İstanbul'da Namık Kemal Şentürk, Memduh Yaşa ile birlikte büyük destek veriyordu. Nuh Kuşçulu, Koç, Sabancı, Eczacıbaşı, Şarık Tara, Ali Koçman tek tek ziyaret ediliyor, hem «maddî yardımda bulunulması» isteniyor, hem de «parti programına alınmak üzere gördükleri lüzumlu noktalar varsa, onların kendilerine iletilmesi talebinde» bulunuluyordu. Her görüştükleri kişi «mutlaka Demirel'le görüşmesini» öneriyor ve ardından «ama neden Özal'la birleşmiyorsunuz» diye ekliyordu.

Ulusu ile Sunalp'ın görüşmesinde de, «hükümetin kendisini desteklediği ve isterse birkaç bakanı kurucu olarak alabileceği» ortaya çıkıyordu. Adalet Bakanı Rıfat Bayazıt ile Gümrük ve Tekel Bakanı Ali Bozer listeye böylece kabineden giriyorlardı.

Hükümet ve derneklerin, kuruluşların dışında listeye giren üçüncü gurup Danışma Meclisi üyeleriydi. Emekli asker Adnan Orel, Sunalp'ın Danışma Meclisi'ndeki eli, kolu olarak çalışıyordu. Orel'in getirdiği Danışma Meclisi albümünde tüm üyelerin yanına Turgut Paşa eski yazıyla not almıştı. Orel anlatıyor, o not alıyordu. Danışma Meclisi'nden kuruculuğa seçilen üyeler bu notların ışığında değerlendiriliyordu. Değerlendirme sonucunda dokuz üye kuruculuğa hak kazanıyordu!

Bu arada, kuruculuk pazarlıkları oldukça ilginç cereyan ediyordu. Örneğin, bir bayan bankacıya Sunalp öneriyi götürüyor, bankacı bayan «Ticaret Bakanı olursam katılırım» diyor, Sunalp «hayır olmaz, benim Ticaret Bakanım hazır» karşılığını veriyordu. Yani, parti kurarken, kabineyi de kuruyordu Turgut Paşa aynı zamanda!

İşveren çevrelerini temsilen İzmir'den Şinasi Erten, işçileri temsilen eskiden Türk-İş'te çalışmış ve emekli olmuş Tevfik Erdem ile Selâhattin Erkap, esnafları temsilen Turan Altınoğlu, eski Demokrat Partilileri temsilen Neclâ Tekinel ile Demirel'e karşı eski AP'lilerden Fevzi Fırat, Abdurrahman Güler, Fevzi Kalıcı, Sabri Keskin, Ahmet İhsan Kırımlı, Misbah Ongan, Macit Zeren kurucu kadroda

yer alıyordu. Herkesin nasıl oldu da, burada bulunuyor, diye hayret ettiği kişi İzzetten Doğan'dı. Malatyalı ve sosyal demokrat eğilimli olan Doğan ile özellikle AP eski milletvekillerinden Yılmaz Öztuna çok sık tartışıyorlardı. Öztuna söz yerindeyse, «Türkiye'de keklikler komünisttir, çünkü onların gagaları kırmızıdır» görüşünde olan bir kişi olduğundan dolayı, İzzettin Doğan'la çok kapışacak, zaten Doğan sonradan kuruculuktan istifa edecekti. Kendi eliyle dilekçesini getirip kurucu olmak isteyen tek kişi Zekâi Baloğlu idi. Baloğlu, Sunalp'ın yurt dışındaki oğlunun talebe müfettişliğini yapmıştı, yakınlıkları oradan geliyordu.

41 kişilik bu kurucu kadroya daha sonra Doğan Kasaroğlu, Ertan Karasu, Musa Öğün'ün uzaktan akrabası Sabahattin Eryurt ile yine Öğün'ün eniştesi Naci Karaca eklenecekti. Kasaroğlu kuruluş tamamlandıktan sonra listeye girecek ve anında genel sekreterliğe getirilecekti.

Kurucular kurulu oluşturulurken, ilginç bir görüşme Sunalp ile Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz arasında geçti. Sendikalara yakınlığı ile tanınan ve Danışma Meclisi üyelerinden İmren Aykut, Sunalp ile Yılmaz'ı Menekşe Sokak'ta kendi kaldığı DSİ Misafirhanesinde bir gece yarısı buluşturdu. Sunalp her zamanki gibi «ben Moskova'da kaldım, komünizmin ne olduğunu bilirim, şimdi 12 Eylül felsefesine uygun bir parti kuruyorum, ordu komutanlığı yaptım, Kıbrıs'a ilk ben çıktım» diye uzun uzun kendinden söz etmiş, sonra Yılmaz'a dönerek «siz herşeyden önce devleti düşünen, dürüst bir işçi kuruluşusunuz, onun için sizin tavsiyelerinizi almak istiyorum» demişti.

Şevket Yılmaz çok sade bir soru yöneltti: «Paşam, biz işçi yararına her hareketi destekleriz, ama acaba bu işe girerken Süleyman Bey'le diyalog kurdunuz mu?».

Sunalp herkesten duyduğu bu soruyu Türk-İş Genel Başkanından da duyunca, bir an şaşırdı, zar zor «hayır» diyebildi. Bunun üzerine Yılmaz, «Eğer Süleyman Bey'le görüşmez ve onun tasvibini almazsanız, bu işin altından kalkamazsınız» dedi. Sunalp «Celâl Bayar'la görüşüyoruz» karşılığını verebildi.

*
* *

Partinin adını Sunalp'ın kendisi buldu. Parti amblemi ise biraz maceraya uğradı. Önce defne yaprağı içinde «çift kartal» üzerinde duruldu. Selçuklulardan kalan bir simgeydi bu, güçlülüğü kanıtlayan. Kasaroğlu itiraz etti ve partinin bugünkü amblemi olan «Horoz»u önerdi.

Horoz ressam Orhan Peker'in «horoz» tablosundan esinlenerek Turizm Bakanlığına bağlı bir genel müdür tarafından çizildi. Altı-yedi deneme yapıldı, tam herkes tarafından beğenildiği anda, ortaya bir pürüz çıktı. Ressam ciddi bir hata yapmıştı. MDP gibi «milliyetçi ve muhafazakâr bir partiyi» temsil edecek «Horoz»un amblemde sol ayağı önde çizilmişti! Derhal amblem yırtıldı ve yerine, bu kez sağ ayağı önde bir «Horoz» çizildi. Artık MDP «İcra Vekilleri Heyetini tesbit edebilirdi!».

Ama, gerçekten seçimi kazanıp, «heyet-i vekile Kurtuluş Savaşı'ndaki gibi» çalışabilecek miydi?.. Kuruluşundaki görünüme bakılırsa, oldukça zayıftı. Çünkü, MDP eninde sonunda, gelmiş gelmiş ve AP'nin belli bir hizbinin üzerine kurulmuştu. Bazı illerde Güven Partisi ile karışıyor, bazı illerde Anti-Demirel hizbinin de en zayıf halkasına oturuyordu.

Ama, o günlerin havası içinde bunu kimsenin farkedecek hali pek yoktu...

Kendisine Moral Arayan Parti: Halkçı Parti

«Olmaz böyle şey, iğfal ediyorlar Erdal Bey'i, bunu yapamazlar, kandırıyorlar Erdal Bey'i» diye bas bas bağırıyordu Necdet Calp Halkçı Parti çalışmalarının yürütüldüğü Sabit Batumlu'nun bürosunda.

Günlerdir tüm hesaplarını buna dayandırıyor, Erdal İnönü'nün politikaya girmeyeceğine inanıyordu. Daha birkaç gün önce Pembe Köşk'te Mevhibe Hanım'ı ziyaret etmiş, «Erdal'ın politikaya gireceğini sanmıyorum» karşılığını alınca rahatlamıştı. Ama, şimdi işte İnönü geliyor ve SODEP'in kuruluşuna katılıyordu.

Zaten kendi içinde çeşitli güçlükler ve anlaşmazlıklarla kıvranan Halkçı Parti'ye işte bu en büyük darbeydi. Zaten günlerdir kimle konuşurlarsa, aldıkları yanıt he-

men hemen hep aynıydı: «Başbakanlık Müsteşarının kurduğu partiye ben katılmam. Bu parti muvazaalı partidir». Kimleri denememişlerdi?.. Sırrı Atalay, Mustafa Üstündağ, Muammer Erten, Çağlar Kırçak, İsmail Cem, İsmail Hakkı Birler... Partide kimin adı geçiyorsa ve solda kim parti kurmaya soyunmuşsa, tümünü deniyorlardı. Solda saygınlık kazanmış isimlere gidiyorlardı, ama nafile. Kimse gelmiyor, kimse onların çalışmasına katılmıyordu. İşte, tam böyle bir zamanda Erdal İnönü parti çalışmalarına giriyordu.

«Bunda Metin Toker'in payı vardır mutlaka, oldum olası Dışişleri Bakanı olmayı düşler durur..» biçimindeki sözleriyle Calp hızını bir türlü alamıyordu: «Erdal Bey'e herhalde büyük baskı yaptılar. Bu Rahmetli İnönü'ye yapılan en büyük kötülüktür. Fakat, merak etmeyin, fazla dayanamaz, bırakır gider!»

İnönü ya da SODEP etkeni bir yana, Halkçı Parti ekibi baştan beri bir eziklik içindeydi. Kimsenin kimseye güveni yoktu. Her partide olduğu gibi, HP'de de «çekirdek kadro» Engin Aydın, Turhan Temuçin, Şeref Uğur, Aytekin Yıldız gibi isimlerden oluşuyordu. Birbirine güvenenler işte bu dört-beş kişiydi. Calp'ı kendilerinin bulduklarına inanıyorlar, ama hiç biri Calp'a güvenmiyordu. Çünkü, sürekli olarak Calp'ın kendilerinden «bir şeyler sakladığını» düşünüyorlardı.

Öyle garip bir partiydi ki, örneğin parti genel sekreterliğine seçilen Ümit Teoman kurucu kadro içinde yer aldıktan sonra, kendisi de başka kurucular arıyor ve solda tanınan kişilere kuruculuk öneriyordu. Ama, önerirken «Calp da kim oluyor, hem başbakanlıkta oturuyor, hem solda parti kuruyor» diyebiliyordu. Ya da hakkında çok az kişinin olumlu puan verdiği Günseli Özkaya bir toplantıda ayağa fırlıyor, itiraz ettiği bir konu varsa o anda, konuyu değiştiriyor ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun'u kastederek «Şimdi gidip Recep Paşa'ya sizi şikâyet edeceğim, anlatacağım bunları tek tek» diyebiliyordu. Kendi aralarında tartışma çıkmayan, anlaş-

mazlık doğmayan hemen hemen tek bir toplantı bile yoktu.

Bir başka gün oturuyorlar, aralarında «Danışma Meclisinden aramıza hiçbir üye almayalım» kararına varıyorlar, iki gün sonra toplantı açılırken bir de bakıyorlardı ki, Danışma Meclisinden Özer Gürbüz ile Paşa Sarıoğlu ve Ayhan Fırat toplantıya davet edilmişler!

Parti çalışmaları önce Engin Aydın'ın eşinin çalışmalarını yürüttüğü Maltepe'deki dershanede yürütüldü. Sonra bir ara sonradan milletvekili olan Cüneyt Canver ile Sabit Batumlu'nun bürolarında faaliyetlerini sürdürdüler. Buradaki gariplik de, yine kişilerden kaynaklanıyordu. Örneğin, o sıralarda bir gazete çıkaran Sabit Batumlu'ya Turhan Temuçin «gelin sizin gazetenin adını değiştirelim, Hakimiyet'i değiştirip, Halkçı Hakimiyet yapalım» önerisini götürüyor, Batumlu, «ne münasebet» diyordu, «Ben Halk Partili değilim ki, benim en yakın dostum Hüsamettin Cindoruk'tur, ben Necdet Bey'e sempati duyduğum için büromu verdim».

Calp daha sonra seçimler yaklaşırken Batumlu'yu HP adına İstanbul işadamlarına gönderecek ve malî yardım isteyecekti. Batumlu ziyaret ettiği işadamlarına «Bizden size zarar gelmez, biz komünistlere karşı duvarız, bize yardım etmelisiniz» diyecek, işadamları kendi aralarında «bu adam da nereden çıktı, iltifat mı ediyor bize, göz dağı mı veriyor, pek anlamıyoruz» biçiminde yargıya varacaktı.

Kuruculuk için ortaya isimler atılıyor, bir bölümüne kadroya sonradan dahil olanlar ya da bizzat Calp «onlar olabilir mi, aşırı solcu tanınmıyorlar mı» yolunda itirazda bulunacaklar, diye ekibin önerilerine de bu sefer ötekiler «bunlar göbekçi» diye karşı çıkacaklardı.

Bu karmaşa ve moral bozukluğu içinde tüzük ve program yazılıyor, partinin adı ve amblemi aranıyordu. Parti adını Calp bulmuştu. Başlangıçta «Halk Partisi» diye düşünmüş, ama olabilir mi diye müsteşarlıktan emekliye ayrıldığında veda ziyareti için gittiği Cumhuriyet Başsavcısı'na sormuştu. Başsavcı «buna izin verilmez» deyince,

Calp «Peki, Halkçı Parti olur mu» diye ikinci önerisini getirmiş ve onay almıştı.

Para bulamıyorlar, kadro bulamıyorlar, kendi aralarında tartışıyorlar ve böyle bir durumda partiyi kurmaya çalışıyorlardı. Kurucu kadronun başından beri çalışmalarına katılan Günseli Özkaya partinin daha kurulduğu ilk günkü toplantısına ve verilen kokteyle gelmiyor, bu yetmiyormuş gibi, «çekirdek kadrodan» Engin Aydın ile Turhan Temuçin'in ve Naci Cidal'ın «kurucu olarak istenmediği» haberi ulaşıyordu. Calp tam partinin kurulmasından bir gün önce Konsey'e çağrılmış ve bu isimlerin kurucu kadroda yer almaması istenmişti. Temuçin genel sekreter adayı idi, hemen istifa etti. Cidal ile Aydın «biz yine de kurucu olalım, veto etsinler» mantığını getirdiler ve listeye girdiler, sonradan veto yediler.

Büyük güçlükle ve büyük bir moral bozukluğu ile 32 kurucuyu bir araya getirebildiler ve 20 Mayıs'ta kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığına sundular. Tek güvendikleri dal, «Ecevit'in kendilerini desteklemekte olduğuna» ilişkin çevreye yaydıkları sözlerdi. Hatta, bunu kanıtlamak amacıyla, kendisiyle yeniden bir görüşme düşüncesi ortaya atılmıştı. Necdet Calp bir kartını çıkartarak Ecevit'e hitaben şunları yazdı :

«Sosyal demokrat hareketin önce lideri Sayın Bülent Ecevit'e, derin saygılarımla».

Ama, bu kart Ecevit'e ulaşamadı ve bir görüşme daha gerçekleşmedi.

*
* *

Halkçı Parti'nin kuruluşundan yaklaşık iki yıl sonra yapılan ilk genel kongresinde genel başkanlığa seçilen Aydın Güven Gürkan'ın politikaya atılması ise, YÖK'e tepkiyle başlamıştı.

1982 Ekim'inde YÖK üniversitelerde bir dizi tasfiye hareketini başlatınca, o sıralarda Ankara Gazi Üniversitesi'nde onbir bilim adamıyla birlikte Prof. Gürkan da istifa etmişti. İstifa olayı Ecevit'in ilgisini çekmiş, bu öğretim üyeleriyle görüşmek istemişti. Daha sonra HP'den milletvekili seçilecek olan Doçent Enver Özcan, daha son-

ra SODEP'te yer alacak olan Prof. Onur Kumbaracıbaşı, Prof. Erzan Erzurumluoğlu ile Ecevit'in avukatı ve daha sonra DSP'de yer alacak olan Doçent Hasan Bıyıklı, Prof. Aydın Gürkan'la birlikte Ecevit'i ziyaret etmişlerdi.

Ecevit öğretim üyelerini «bu onurlu davranışlarından dolayı» kutlayarak, «hareketin demokratik hukuk devletini ve üniversitelerde bilim özerkliğini savunan bir olay olarak gördüğünü» belirtti. Daha sonra konu ister istemez politikaya döküldü. Ecevit her zamanki gibi, bu dönemde partileşmenin yanlış olduğunu, hareketin önce toplumsal bir kökenden kaynaklanması gerektiğini anlattı.

Gürkan ve arkadaşları ise, tersini savundular. Gürkan savunmasını net bir mantıksal temele dayandırıyordu :

«Varolan anayasa sosyal demokrat bir hareketi ve partileşmeyi engellemiyor, hatta bunu zorunlu kılıyor, yani böyle bir çerçevesi var anayasanın. Bu da anayasanın yorumlanmasından çıkıyor. Çünkü, bugünkü ortama bakarsak, sosyal demokratlara ve müttefik oldukları sosyal katmanlara, 1982 anayasası tek siyasal çıkar yol olarak partileşmeyi bırakıyor. 1961 anayasasının koşullarından çok daha öncelikle ve özenle, 1982 anayasası koşulları siyasal partileşmeyi gerekli kılıyor. Bu nedenle partileşme sürecine sizin katkınız gereklidir. Aksi halde, sosyal demokrat hareket bölük ve güdük kalır, parçalanma tuzağına düşer».

Ecevit-Gürkan görüşmesi bir daha ancak birbuçuk yılı aşkın bir süre sonra, çok ilginç bir siyasal ortamda gerçekleşecekti. SODEP - HP birleşmesi için İnönü ile Calp'ın bir araya gelecekleri günün sabahında Ecevit, Gürkan'ın uzun süre önce yaptığı görüşme isteğini hemen o gün kabul edecek ve kendisiyle görüşecekti. «Siz Halkçı Parti'ye muvazaa damgasını vurmuştunuz, şimdi nasıl görüşüyorsunuz bu partinin genel sekreteriyle» diye sorulduğunda, çünkü o arada Gürkan HP genel sekreterliğine seçilmişti, Ecevit, «Halkçı Parti bugün parlamentoda önemli bir unsur, Sayın Gürkan da politikayı iyi bilen ve takdir ettiğim bir kişidir» karşılığını verecekti.

Gürkan, Ecevit'le ilk görüşmesinden sonra bir ara

SODEP'te bazı bağlantılara girecek, hatta bir ara programına katkısı olabileceğini düşünecek, ama orada daha ileri bir katılımı benimsemeyecekti.

Halkçı Parti ile ilişkisi ise, milletvekili adaylarının saptanması sırasında doğacaktı. Kendisini Enver Özcan'la birlikte Calp arayacak, zaman zaman ekonomik konularda düşüncelerini alacaktı. Politikaya girip girmeme konusunda tereddütleri bulunduğunu saklamayacak, ama sonra milletvekilliği adaylığını kabul edecek ve kısa süre içinde de kendini kanıtlayarak genel sekreterliğe seçilecekti.

1985'teki HP Kongresinde genel başkanlığa seçildikten sonra da, Halkçı Parti kanadından «Sosyal Demokratların Birleşmesi Hareketini» büyük bir özveri ve başarıyla yürütecekti. Kendisine «HP muvazaa partisidir» denildiğinde şu düşünceyi savunacaktı :

«Muvazaa bir anlamda doğrudur. Bunu inkâr edemezsiniz. En azından veto olayı geçmiştir ve seçime girmesine izin verilmiştir partinin. Ama, o tarihlerde diğer partiler de yapıyordu bunu. Ben bu nedenle muvazaa sözünden etkilenmedim. Bunlar normal. Bir askerî hareketi olmamış kabul edemezsiniz. Önemli olan muvazaayı kabul edip etmemek değil, bunun etkilerini silebilmek ve doğal olana dönebilmektir. Hiçbir izi ve tortusu kalmadan...»

Anavatan'a Nasıl Geldik?

«Şimdi partinin adını açıklayacağım, hepiniz şaşıracaksınız, partimizin adını Anavatan Partisi koydum». Herkes birbirine baktı, ne demek bu gibilerinden. Turgut Özal açıklamasını sürdürdü ilginç bir gerekçeyle :

«Anavatan birleştirici bir isimdir. Şu anda da Türkiye'nin birleştirici hareketlere ve birleştirici sembollere ihtiyacı vardır. 1950'lerde Türkiye'nin demokrasiye ihtiyacı vardı. 1940'larda başladı bu ihtiyaç, Demokrat Parti işte bu ihtiyaçtan doğdu ve parti bu sebeple bu ismi aldı o zaman. 1960'larda memleketin adalete ihtiyacı vardı bu sefer. Adalet Partisi de bu ihtiyacın neticesinde kuruldu ve adını bu sebepten aldı. Demokrasi geçildi, ada-

let geçildi, 1980'lerde Türkiye parçalanmayla karşı karşıya kaldı. Şimdi vatanın bütünlüğünün sembolize edilmesi lâzımdır. Bu bütünlüğü en iyi belirten Anavatan'dır. Şimdi vatana sahip çıkmak lüzumludur. Onun için de partimizin adı Anavatan olacaktır».

Partinin kuruluş günü gelmişti. Ertesi gün dilekçe verilecek, kuruculardan Hüsnü Doğan ile Mehmet Keçeciler'in dışında daha hiç kimse partinin adını bilmiyordu. Özal kuruculara partinin adını kuruluş gününün sabahında erken saatlerde açıklıyordu. Büyük bir gizlilik içinde saklıyordu bulduğu ismi, bir başka partinin alması olasılığını düşünerek.

Hatta, bu nedenle genel merkez binasına getirilen tabela birkaç gün «....Partisi» biçiminde yazılı kaldı. «Partisi» yazılıydı, ama ne partisi olduğu ve adının ne olduğu bilinmiyordu. Kuruluştan önceki son gece tabelacılar parti binasına getirildi. Genel başkanın odasına gece saat 24'te kilitlendi. Hüsnü Doğan bir kâğıda partinin adını yazarak tabelacılara verdi. Onlar da sabaha kadar kilitli kaldıkları odada partinin adını yazdılar. Kuruluş dilekçesinin verilmesinden sonra Özal partiye geldi ve «Anavatan Partisi» tabelası binaya takıldı. Amblem de tıpkı parti adı gibi, gizli tutuldu. Nitekim bir rastlantı ANAP'ın bugünkü amblemi olan «arı»yı Büyük Türkiye Partisi de seçmiş, ancak ANAP 20 Mayıs'taki kuruluş gününde erken davranarak İçişleri Bakanı Çetiner'den randevuyu sabah 8.30'a almıştı. Büyük Türkiye Partisi'nin de randevusu sabah saat 9'da idi. Ama, Özal ve ekibi 8.30'da kuruluş dilekçelerini, partinin adını ve amblemini vermişti. Aynı amblemi bir başka parti artık kullanamazdı. BTP amblemini daha sonra değiştirmek zorunda kalacaktı.

Gerek kuruluş sırasında, gerekse milletvekilliği adaylığı sırasında kurucular kendi ararlarında tartıştılar «Danışma Meclisi'nden üye alacak mıyız» diye. Gerçi, ANAP'a Danışma Meclisi'nden pek fazla başvuru yoktu. Milletvekilliği adaylığı için başvuruda bulunanlar da kurucular «milletin iradesiyle seçilmedikleri» gerekçesiyle karşı çıkarken, Özal «Danışma Meclisi'nden istifa edin, öyle ge-

lin» diyordu. Adaylar arasında tek bir Danışma Meclisi üyesi vardı, o da Manisa'dan seçimi kazanamamıştı.

Buna karşılık Özal'ın Danışma Meclisi'nden kurucu olarak almak istediği tek bir kişi vardı: Şener Akyol. Özal, Akyol'la kendisinin MESS Başkanlığından ve Sabancı'daki koordinatörlüğü döneminden tanışıyordu. 1983 başlarında İstanbul'da Yeniköy'deki evinde Akyol'a «birlikte parti kuralım» önerisi getirdi, ancak Akyol, öneri sempatik gelmekle birlikte, kabul etmedi. Danışma Meclisi üyeliğini gerekçe olarak gösterdi. Partileşme üzerinde bir süre sohbet ettiler.

Şener Akyol'la Özal'n asıl önemli görüşmesi 1983 Mayıs'ında, seçim yasasının Danışma Meclisi'nde görüşülmesi sırasındadır. Parti binası tutulmadan önce kendisine karargâh olarak seçtiği Yeşilyurt'taki Rıfat Diker'in evinde Özal, Akyol, Yıldırım Aktürk ile Danışma Meclisi üyelerinden ve sonradan Mehmet Yazar'la birlikte parti çalışmalarına katılacak olan Avni Şahin bir araya geldiler. Özal'ın partiyi kurmadan önce, hemen o günlerdeki ruh halini göstermesi açısından, çok çarpıcı bir görüşmedir bu.

Seçim yasasında bir baraj konulması söz konusudur. Türkiye'de ilk kez uygulanacak olan bu yönteme göre, meclise herhangi bir partinin girebilmesi için belli bir oy oranını aşması gerekmektedir. O günlerde konulması düşünülen ve benimsenen baraj da yüzde ondur. Nitekim, daha sonra yüzde on olarak yasalaşmıştır.

Özal çok ilginç bir soru yöneltir Akyol'a :

— Yüzde on olacağı kesin mi barajın?.

— Evet, Danışma Meclisi de, Konsey de bu fikri benimsiyor.

— Yüzde onu düşüremez misiniz?.. Meselâ yüzde 5 veya 6'ya... Yüzde on çok yüksek değil mi?..

Araya Avni Şahin girer; şiddetle itiraz ederek :

— Bu imkânsız. Millî Güvenlik Konseyi eski siyasî görüşlerin dağınık bir biçimde mecliste temsil edilmesini istemiyor. Bu sebeple de oy barajının yüksek tutulmasını istiyor. Yüzde onun altına ineceğini hiç zannetmiyorum.

Özal bu görüşmede uzun süre barajın düsürülmesi yolunda «bir şeyler yapılabilir mi» diye ısrar etti, ancak oran değişmedi. Ne Akyol, ne de Şahın daha sonra böyle bir öneri götürmedi Danışma Meclisi'ne.

Büyük Türkiye Partisi ile Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin kurulmasına yakın günlerde, sağda üçüncü parti olarak ortaya çıkan Özal'ın seçim sonuçlarından duyduğu güvensizliği, o günün ortamı içinde, herhalde bundan daha iyi bir örnek anlatamazdı. Partiyi kuruyordu, ama sonuçlardan kuşkuluydu, tedirgindi, çevresine tersini aşılamaya çalışırken yüzde on barajı aşabileceğinden kuşku duyuyordu.

Ulusu Hükümetinden ANAP'a katılmak isteyen tek bir bakan çıkmıştı: Devlet Bakanı Sermet Refik Pasin. Özal'a kurucu olmak istediğini söyledi, ama Özal «istifa et, öyle gel» deyince, Pasin kabul etmedi.

Özal «ANAP yeni bir partidir» diyordu, «12 Eylül'ü fikren benimsiyorum, bu kadar ay da birlikte çalıştım, ama bu dönemin siyasetini paylaşmam, bu sebeple hükümetten de olsa, Danışma Meclisi'nden de olsa, istifa etmeden geleni almam, yeni dönemde seçimden sonra yeni siyaset yapılacak, fikren benimsesem bile, geçmiş dönemin siyaset sorumluluğunu üzerime almak olur bu...»

Başbakan Ulusu'ya ise, daha sonra başbakanlıkta yaptığı görüşmede «sizi bizim partiden milletvekili adayı gösterelim, meclis başkanı olursunuz» önerisinde bulunacak, Ulusu «biz artık bir başka ekiple beraber olduk» diyerek teşekkür edecekti.

XIV. BÖLÜM

ZİNCİRBOZAN VAKASI

Büyük Türkiye Partisi siyasal tarihimizin en kısa ömürlü partisi oldu. Tam onbir gün yaşadı. 20 Mayıs'ta kurulan BTP'nin 26 Mayıs'ta kapatılma düşüncesi yerleşmeye başladı. 31 Mayıs 1983 günü ise, Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 sayılı kararıyla kapatıldı.

Konsey ateş püskürüyordu. BTP'nin kuruluş biçimine ve AP eski parlamenterlerinin büyük bir kitle halinde topluca BTP'ye kaydolmalarına karşı müthiş bir öfke duyuyordu. Askerî yönetimde «bunlar bize meydan okuyor» havası egemendi. Nitekim 30 Mayıs günü yapılan Konsey Toplantısında, toplantı biraz da geniş tutulmuş ve MGK üyesi olmayan yüksek rütbeli bazı generaller de katılmış, durum enine boyuna gözden geçirilmişti. «BTP'nin ülkede yarattığı siyasî gelişmeden duyulan rahatsızlık» toplantıya katılanların çoğunluğu tarafından dile getirilmişti. Başta Cumhurbaşkanı Orgeneral Evren olmak üzere, diğer Konsey üyeleri de alabildiğine kızgındı. Ve toplantıda ortaya tek bir düşünce çıkıyordu: BTP'yi kapatmak. Bunun dışında bir başka sav öne süren yoktu.

BTP'nin kapatılmasına ek olarak, il ve ilçe başkanları ile eski parlamenterlerin politikayla uğraşmaları da, Konseyi rahatsız eden bir başka durumdu. 79 sayılı bildiriye il ve ilçe başkanlarıyla eski parlamenterlerin de yasaklanma kararının eklenmesi konusunda görüş birliğine varıldı.

Türk Siyasî Tarihinin en önemli bildirilerinden biri olan, 79 sayılı bildiri, ayrıca yedisi CHP'li, yedisi AP'li, ikisi de BTP'li olmak üzere toplam onaltı politikacının Ça-

nakkale'ye bağlı Zincirbozan askerî tesislerinde «zorunlu ikamete mecbur» edildiğini belirtiyordu. Anılan bildiri aynen şöyleydi :

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ KARARI

KARAR NO: 79 31 MAYIS 1983

1. 20 MAYIS 1983 günü İçişleri Bakanlığı'na verdiği başvuru bildirisi ile tüzel kişilik kazanmış olan Büyük Türkiye Partisi'nin bazı kurucularının, parti kurma faaliyetlerinin serbest bırakıldığı tarihten bu yana sürdürdükleri tutum ve davranışları ile ve vicdan sahibi vatandaşlarımızın gözleri önünde sahneledikleri oyunlarla, Milletçe yıllardan beri özlenen huzur ve sükûna kavuşmuş olan ülkemizde, vatandaşlarımızı yeniden kamplara bölme, aralarına yeniden nifak tohumları serpme istidadı gösteren ve feshedilmiş bir siyasî partinin varlık ve felsefesinin devam ettirilmesi ihtirasının meydana getirdiği bir kin ve intikam bayrağı açmaya yeltendikleri apaçık ortaya çıkmıştır. Ayrıca Anayasa'nın geçici 4 ncü maddesi ile siyasî kısıtlamaya tâbi kılınan kişilerin de, Anayasa hükümlerini gözardı ederek parti kurma faaliyetlerine bizzat katıldıkları ve kamuoyunu, huzur bozacak şekilde ters yönde etkilemeye çalıştıkları tespit edilmiştir.

2. Ülkemizin ve Milletimizin varlık ve yaşayışını etkileyen her alanda ve özellikle Devlet yönetimi sorumluluğunun teslim edileceği Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, bir daha 12 Eylül 1980 öncesi feci durumlara düşülmemesi için, gerekli her türlü tedbiri almayı amaç edinmiş Millî Güvenlik Konseyi, kamu vicdanını rahatsız etmeye başlayan yukarıdaki olumsuz gelişmeler karşısında, Anayasa'nın 177 c ve geçici 2 nci maddelerindeki hükümlere dayanarak 2324 ve 2485 sayılı kanunlarla sahip bulunduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri ile aşağıdaki kararları almıştır.

a. Büyük Türkiye Partisi bu kararın yayınlanması ile birlikte temelli kapatılmıştır.

b. Yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşup göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde;

(1) Büyük Türkiye Partisi kurucuları ile 2533 sayılı kanunla feshedilen siyasî partilerin 11 Eylül 1980 tarihindeki il ve ilçe başkanları ile il yönetim kurulu üyeleri ve 12 Eylül 1980'den sonra görevinden alınan Belediye Başkanları,

Millî Güvenlik Konseyi'nin yazılı izni olmadıkça, yeni bir siyasî partinin kurucusu ve hangi kademede olursa olsun yöneticisi olamayacaklar ve parti listesinden veya müstakil olarak milletvekili adayı gösterilmeyeceklerdir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun il ve ilçe başkanlarının görev sürelerine ilişkin geçici madde 10 hükümleri, ilk milletvekili seçimleri sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının oluşup göreve başladıktan sonra uygulamaya konulacaktır.

(2) Anayasanın geçici 4 ncü madde 1 b ve 2 nci paragraflarında belirlenen ve beş yıllık siyasî kısıtlılığı bulunan milletvekili ve senatörler, parti kuramama yasağına ilâveten yeni kurulmuş partilere üye olamayacaklar, halen üye olmuş bulunanların ise üyelik kayıtları derhal silinecektir.

c. Anayasa'nın geçici 4 ncü maddesindeki hüküm gereğince siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kurması ve bir siyasî partinin kuruluş çalışmaları içinde bulunması yasaklanan ve 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üye bulunan milletvekilleri ile senatörlerden bu hükümlere uymayan aşağıda isimleri yazılı olanlar ile Büyük Türkiye Partisi'nin ilk iki kurucusu ve organizatörü Hüsamettin CİNDORUK ile Mehmet GÖLHAN Çanakkale ilinin bağlı bulunduğu Sıkıyönetim Komutanının nezaretinde Çanakkale'de ikamete tâbi tutulacaklardır. Bu kişiler 2 HAZİRAN 1983 saat 18.00'e kadar Çanakkale ili Sıkıyönetim Komutanı Yardımcılığına müracaat edeceklerdir.

3. Bu karar, basın dahil hiç bir şekilde tartışılmayacak, kararın getirdiği yasaklara uymayan kişiler hakkında, fiilleri başka bir suç oluştursa dahi, ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 16 ncı maddesi uyarınca yasal işlem yapılacak, siyasî partiler ise derhal kapatılacaktır.

Çanakkale'ye bağlı Zincirbozan Askerî Tesislerinde Hüsamettin Cindoruk ile Mehmet Gölhan'ın dışında «mecburi ikamete tâbi tutulanlar» şunlardı :

Süleyman Demirel, Ali Naili Erdem, Ekrem Ceyhun, Sadettin Bilgiç, Nahit Menteşe, Yiğit Köker, İhsan Sabri Çağlayangil, Sırrı Atalay, Metin Tüzün, Celâl Doğan, Deniz Baykal, Ferhat Aslantaş, Süleyman Genç ve Yüksel Çakmur.

***

BTP'nin kapatılmış olmasına ilişkin karar parti merkezine saat 12.50'de ulaştı. Partide tam bir şok yaşanıyordu. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Saat 14.30 dolaylarında Genel Başkan Ali Fethi Esener neşeli bir biçimde partiye geldi. «Dikmen'de gözleme yedim, oradan geliyorum» diyen Esener bir saat kadar içerde arkadaşlarıyla toplantı yaptı. Daha sonra da şu kısa açıklamada bulundu :

«20 Mayıs 1983 tarihinde kurulan Büyük Türkiye Partisi'nin MGK'nın 79 sayılı kararıyla kapatılmış olduğunu radyo haberi olarak duymuş bulunuyoruz. Partimize, milletimizin kısa bir zaman içinde göstermiş olduğu büyük anlayışa ve içten desteğe samimi şükranlarımızı, minnet duygularımızla ifade ediyoruz. Kararın memleketimize hayırlı olmasını diliyoruz».

Saat 16'ya doğru Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasî Şube Müdürlüğü'nden bir ekip parti binasına gelerek bir «kapatma tutanağı» düzenledi. Tutanakta aynen şöyle denildi :

«31.5.1983 tarih ve 79 numaralı MGK kararına istinaden kapatılmasına karar verilen ve sıkıyönetim komutanlığının aynı tarih ve 1983 müd/307 sayılı yazılarıyla kapatılması emredilen BTP'nin ilimiz Akay Caddesi 16 numaradaki üç normal kattan müteşekkil binasına aynı gün

saat 15.45'te gelinmek suretiyle BTP Genel Başkanı Sayın Ali Fethi Esener'e BTP genel merkez binasının kapatılmak suretiyle mühürleneceği tebliğ edildiğinden gerekli kanunî işlemin yapılmasına rıza göstermek suretiyle usulüne uygun kapatma işlemine geçilmek suretiyle gerekli önlemler alınarak, parti binası kişilerden tahliye edilmek suretiyle kapatılma işleminin tamamlanmasına ilişkin işbu tutanak hep birlikte tanzim edilmiş ve imzalanmıştır. 31.5.1983».

Esener polislere «ben kaptanım, en son ben çıkarım» diyerek, binanın boşaltılmasını bekledi. Elektrik ve su sayaçları kapatıldı. Telefonlar kesildi. Odalar kilitlendi. Sonra yanında bulunan bazı kurucularla birlikte Esener binayı terketti.

***

Büyük Türkiye Partisi'nin kapatılmasından bir gün sonra, Cumhurbaşkanı Kenan Evren 1 Haziran'da Çorum'da halka sesleniyordu. Evren 1979 sonunda verilen muhtıradan başlayarak 12 Eylül'e nasıl gelindiğini, partilerin neden kapatıldığını anlatıyor, anayasa oylamasını ve sonraki gelişmeleri özetleyerek, konuyu Büyük Türkiye Partisi'ne getiriyordu :

«Sevgili vatandaşlarım, o partinin adının nereden geldiğini biliyorsunuz. Amblem olarak evvelâ arıyı seçtiler. Arı eski o parti başkanının mezun olduğu üniversitenin amblemiydi. Onu belirtmek içindi. Bitmedi. Başka bir parti de onu aldığı için vazgeçtiler, el yaptılar. Elin mânâsı nedir size izah edeyim.

Seçime gittiği zaman vatandaş mührü alacak, evet yerine basacak ya, o demirden yapılmış. Demir'i El'e bas, Demirel olsun. Onun için el işaretini aldılar. Acaba, bizi bu kadar saf mı zannediyorlar? Bunları anlamayacak kadar».

Evren konuşmasına devam ediyordu :

«Maalesef burada üzülerek ifade ediyorum ki, bazı çirkin oyunlar tezgâhlayarak, illerden temsilciler göndermek ve yalan vaadlerde bulunmak suretiyle bu partinin

başına kuruluş hazırlıklarının sonuna doğru emekli bir orgeneral arkadaşımızı getirmek suretiyle milleti tereddüt içinde bulundurma yolunu seçtiler. Bu asker arkadaşımıza öyle bir oyuna âlet olmamasını tekrar tekrar söylememize rağmen, girişiminden alakoymak mümkün olmadı. Biz çok iyi biliyorduk ki, bugün için milleti aldatmak maksadıyla parti genel başkanlığına getirilen bu arkadaşımız, ilk genel kongrede genel başkanlıktan indirilecek ve kendilerine kul köle olacak eski parti mensuplarından birisi genel başkanlığa getirilecekti. (...) Çünkü, daha evvel kurulan bir parti vardı, başında emekli bir orgeneral vardı. Siz onu mu getirdiniz? Biz de karşısına bir emekli orgenerali getirelim görürsünüz, diye bu oyunu oynadılar. Bundan daha hainane bir girişim düşünülebilir mi?».

Cumhurbaşkanı konuşmasının sonlarına doğru açıklanan siyasal takvime değiniyor ve daha da sertleşiyordu :

«Biz normal demokratik sisteme yumuşak iniş ile fazla kimseyi incitmeden geçişi gerçekleştirmek istedik ve öyle hareket ettik. Ancak, bu şekil hareketimizin bazı çevrelere cüret ve cesaret verdiğini gördük. Bunun üzerine böyle sert tedbirler almak mecburiyetinde kaldık. Millî Güvenlik Konseyi milletin huzur ve güveni için her türlü tedbiri almakta kararlıdır. Gerekirse, seçimler de ilân edilen tarihten sonraya bırakılabilir. Bizi böyle bir karar almaya mecbur bırakmamaları için kurulan ve kurulacak siyasî partilerin bugüne kadar söylenmiş ve yapılmış beyan ve ikazları daima göz önünde bulundurmaları gerektiğini bir kere daha hatırlatmak istiyorum».

*
**

Kapatılan Büyük Türkiye Partisi'nde 16 tane de Danışma Meclisi üyesi vardı. MGK'nın 79 sayılı bildirisiyle MGK tarafından Danışma Meclisi'ne seçilmiş olan bu 16 üyenin de, o tarihten sonra politika yapabilmeleri, herhangi bir partide kurucu üye olabilmeleri artık imkânsızlaşmıştı. En azından izin almaları gerekiyordu.

Bunun üzerine bu 16 üye toplandı. Ne yapmaları gerekiyordu. Tartışmaya başladılar. Kimi «bir açıklama ya-

palım» diyor, kimi «Danışma Meclisi'nden istifa edelim» diyordu. Uzun uzun tartıştılar, sonunda «bugünkü şartlarda istifa sonuç vermez» kararına vardılar, «Danışma Meclisi'nde kalıp düşündüklerimizi burada kürsüden söylemeye çalışalım, bu daha iyi bir yoldur» diye bağladılar kendi aralarında.

Ancak, o tarihten 6 Kasım seçimlerinin sonuçları belli olup da, Danışma Meclisi'nin hukuksal varlığının sona ermesine kadar geçen yaklaşık dört aylık süre içinde, bu 16 üye Danışma Meclisi'nde «bir muhalefet partisi» gibi çalıştılar.

***

O günlerde hazırlanan tüzük taslağında SODEP'in adı daha kesinleşmemişti. Taslakta parti adı olarak «Ulusal Egemenlik Partisi» geçiyordu. Bir süre sonra bu isimden vazgeçildi ve «Türkiye Sosyal Demokrasi Partisi»ne dönüştü. Ancak, yasalara göre «Türkiye» adı kullanılamıyordu. Hatta, bunun iznini alabilmek için Ziya Müezzinoğlu ile İsmail Hakkı Birler Devlet Bakanı İlhan Öztrak'a başvurmuşlar, ancak bir sonuç alamayınca, partinin adı bu kez bugünkü adına, yani Sosyal Demokrasi Partisi'ne (SODEP) dönüşmüştü.

MGK Büyük Türkiye Partisi'ni kapattığı günü, parti de bu yeni adını alıyordu. Ama, 79 sayılı bildiriden SODEP de etkileniyordu. Kurucuları arasında beş üye eskiden il, ilçe ya da belediye başkanlığında bulunmuştu. Bildirinin yayınlandığı gün bu beş kişi kurucu üyelikten ayrıldı.

***

Zincirbozan'a teslim olmaları gerekenler hemen o gün hazırlıklara başladılar. 2 Haziran günü Çanakkale'ye teslim olmak zorunda kalanlar ayrı ayrı yollardan Çanakkale'ye hareket ettiler.

2 Haziran günü sabah saat 5 dolaylarında Süleyman Demirel'in evinin önü insan seliyle taşıyordu. Tam bir anababa günüydü. Güniz Sokak'ta arabalar bir yana, kalabalıktan insanlar yürüyemez haldeydi. Sanki, miting vardı Güniz Sokak'ta. İğne atsan, yere düşmez, derler ya, işte tam öyle.

Demirel, Nazmiye Hanım'la vedalaşırken, Nazmiye Hanım'ın göz yaşlarını tutamadığı görüldü. Evden sokağa açılan bahçe kapısına kadar olan mesafe aşağı yukarı 15 metre kadardı. Evden çıkıp da onbeş metrelik bahçe kapısına kadar ulaşabilmek, arabaya binebilmek ve oraya gelenlerle vedalaşabilmek için Demirel 15 dakika ter döktü. Kalabalığı ancak öyle yarabildi.

Uğurlayanlar arasında o sırada hiç kimsenin tanımadığı, hiç kimsenin dikkatini çekmediği uzun boylu, esmer birisi vardı. Daha sonradan Doğru Yol Partisi'nin Genel Başkanlığına seçilecek olan Yıldırım Avcı. Otuza yakın araba Çanakkale'ye doğru hareket ederken, Yıldırım Avcı kendisini nasıl bir kaderin beklemekte olacağını elbette bilemezdi. Nasıl bir misyon üstleneceğini tahmin etmekten çok uzaktı.

Konvoy yol boyunca alınan önlemlerle azaltıldı. Yine de yedi-sekiz araba Çanakkale'ye elli kilometre kala durduruldu. Bir deniz yüzbaşısı Demirel'in arabasına yaklaşarak «Hoş geldiniz» dedi ve Konsey'in kararını okudu.

Kırmızı Mercedes'de Kurulan Parti: DYP

Güniz Sokak'taki evinin önünden Demirel Zincirbozan'a giderken Necmettin Cevheri'nin kullandığı kırmızı renkli bir Mercedes arabaya bindi. Önde Cevheri ile birlikte Süleyman Demirel oturuyordu. Arkada Sadettin Bilgiç, İsmet Sezgin ve Nahit Menteşe vardı.

Çanakkale'ye yoldaki molalar dahil yaklaşık 9 saatte vardılar. Dokuz saat içinde kırmızı Mercedes'de dünya siyasal tarihinde eşine herhalde rastlanmayan bir olay cereyan etti :

Kırmızı Mercedes'te dokuz saat içinde iki ayrı parti kuruldu: Doğru Yol Partisi ile Bizim Parti. Doğru Yol Partisi için hemen çalışmalara başlanacak, eğer onun da başına bir şey gelirse, bu sefer «Bizim Parti» adıyla yeni bir parti öne çıkacaktı.

Ankara'nın daha kenar mahalleleri geride kalmıştı ki, Demirel konuya girdi: «Büyük Türkiye Partisi kapatıldı. Bir boşluk doğdu, şimdi yeni bir parti kurulması için arka-

daşların teşebbüse geçmesi lâzım». Ancak, bu sefer büyük bir güçlük vardı. İl, ilçe ve belediye başkanları da siyaset yasağı kapsamına alınmışlardı. Kim parti kuracak, bunun üstesinden kim gelebilecekti?.. Dağ gibi bir soruydu bu.

Üç yıllık dönemin de herhalde en geniş kapsamlı yasağıydı. «Kurulacak yeni partilerin eskinin devamı niteliğinde olmayacağını» sağlayan en önemli siyasal kararlardan biriydi. 12 Eylül öncesinin tüm siyasal partileri dikkate alındığında, yasak kapsamına yaklaşık on bin kişi giriyordu. İçişleri Bakanlığı 79 sayılı karardan sonra tüm illere bir yazı göndererek «yeni yasak kapsamına girenlerin kimliklerini, fotoğraflarını ve kısa özgeçmişlerinin bildirilmesini» istemişti. Kim politika yapacaktı?.. Neye dayanarak politika yapacaktı?.. Aslında bu kararın partilerin Anadolu'da il ve ilçelerde nasıl bir güçlük yaratacağı örgütlenme sırasında ortaya çıkacaktı.

Kırmızı Mercedes'de yol alırken parti isimleri bulunmaya çalışılıyordu. Genel Başkanlık için isimler düşünülüyordu. İki rektörün üzerinde duruldu. Orhan Oğuz ile Şakir Akça'nın. Sonra Rıfkı Salim Burçak akla geldi. Sonunda Ahmet Nusret Tuna'da karar kılındı. Amblem arandı. Bacası tüten ev, sonra ayçiçeğinin tarladaki çiçek hali, derken doğru yolda yürüyen insan amblemi tezahüratla karşılandı.

Arabadakilerden Cevheri ile Sezgin Ankara'ya dönecek, Demirel, Menteşe ve Bilgiç Zincirbozan'da kalacaktı. 3 Haziran'da Sezgin ile Cevheri Ankara'ya döndüler. 23 Haziran'da Doğru Yol Partisi kuruldu.

Gerçekte, Doğru Yol Partisi kırmızı Mercedes Zincirbozan tellerine ulaştığında kurulmuştu. Yedeğindeki «Bizim Parti» ile birlikte. «Bizim Parti» kuruluşunu bekletecek ve devreye girmeyecekti. Ama, eşgüdüm eksikliği nedeniyle günün birinde bir de bakıldı ki, «Bizim Parti» diye bir parti doğmuş. Kısa süre sonra «Bizim Parti» kendi kendini feshedecekti. Çünkü, Doğru Yol Partisi yolunda gidecekti.

Zincirbozan Günleri

Zincirbozan Çanakkale yakınında kıyıda kalmış bir askerî tesisti. Deniz kıyısında betondan yapılmış iki katlı iki karşılıklı dizi odadan oluşan sıradan bir yerdi. Odalarda önce ikişer ikişer kalındı, ama sonra tek tek kalınmaya başlandı.

Askerî tesisin hemen girişinde oranın komutanı Deniz Binbaşısı Erol Erdem imzasıyla bir bildiri asılmıştı. Orada bulunanlara «Sayın Misafirler» deniyordu. Bildiride orada uyulması gereken kurallar sıralanmıştı. Bildiri aynen şöyleydi :

«Sayın Misafirler,

Toplu ve korumalı ikamet yerine hoş geldiniz. Yakınlarınız, Sıkıyönetim komutanlarının nezaretinde eşsiz, güvenceli ve toplu olarak ikamet etmektedir. Bu ikamet bir tutukluluk veya adi nezaret altında bulundurmak hali değildir. Aşağıda yazılı hususlara riayet ederek bizlere yardımcı olacağınızı temenni ederiz :

1) Yanınızda kesinlikle fotoğraf makinesi, film makinası, teyp bandı bulundurmayınız. Varsa görevli kişiye teslim ediniz.

2) Girilmesi yasak olan mahallere yaklaşmayınız veya girmeyiniz.

3) Sadece akrabanız olan kişiyle gösterilen yerde görüşünüz. Diğer tanıdıklarınızla birlikte gruplaşarak dolaşmayınız.

4) Çevrenin sükûnetini bozacak hareketlerden kaçınınız.

5) Beraberinizde getirdiğiniz yiyecek, içecek, eşya veya malzemeyi (kitap, dergi, gazete v.b.) aynen ve eksiksiz akrabalarınıza ulaştırabilirsiniz.

6) Yazdıklarımız yayınları (gazete, dergi, kaset, video v.s.) ikamet yerine sokmayınız.

7) Ziyaret saatlerine kesinlikle uyunuz (13-18 arası).

8) Ziyaretçi konuşma esnasında not tutamaz, konuşmaları banda kaydedemez.».

Askerî tesisten içeri giren «Zincirbozan Ahalisi», aynı kaderi paylaşmakta olan eski CHP'lilerle AP'liler arasında sıcak bir karşılaşma oldu. Herkes birbirine sarılıp öpüşüyor, yıllarca birlikte Mecliste çalışmış olmalarına rağmen, birbirlerinin elini belki de ilk kez sıkanlar oluyordu. Çağlayangil o sırada yurt dışındaydı tedavi için. Bu nedenle önce 15 kişi bir araya geldi, Çağlayangil bir süre sonra katıldı «Zincirbozan Ahalisi» arasına.

CHP'lilerle AP'liler arasında bir fark vardı. AP'nin lideri oradaydı herşeyden önce. Sonra da kurmaylarından bazıları. Buna karşı, CHP'nin birkaç as elemanı oradaydı. Bu nedenle siyasal ve kişisel ilişkilerde CHP'liler bu farka dikkat ederek davranmaya özen gösterdiler. Başlarındaki «Büyük», Süleyman Demirel'di. CHP'lilerin «Büyüğü» ise, Sırrı Atalay'dı Zincirbozan'da.

İlk alışkanlıkların yerleşmeye başlamasından sonra, orada bulunanların ortak yanı çok geçmeden kendini belli etti: Politikacı olmak. Sürekli siyasal konular dile getiriliyor, güncel olaylar tartışılıyor, radyo ve TV'de haberler izleniyor, gazetelerin tümü aldırılıyor ve sohbet koyulaşıyordu. Ayrıca yanlarına hem kitap almışlar, hem de istedikleri kitabı getirtme olanaklarına kavuşmuşlardı. Birkaç gün geçtikten sonra, Demirel bir öneri getirdi: «Hep bu konuları konuşuyoruz, bunu daha sistemli bir hale getirelim, kendi aramızda seminerler düzenleyelim».

Askerî tesisin komutanına bildirildi, izin alındı ve bundan sonra seminerlere geçildi. Türkiye'nin o günkü sorunları ve bunların uzun dönemde çözüm denemelerini içeren Türkiye'nin sanayileşmesi, tarımı, nüfusu, eğitimi gibi sorunlar ele alınıyordu. Bir kişi yaklaşık bir hafta hazırlanıyor, tebliğini sabah oturumunda sunuyor, ardından sunulan tebliğ tartışmaya açılıyordu. Deniz Baykal Türkiye'nin ekonomik durumuna ilişkin tebliğini hazırladı ve sundu. Metin Tüzün söz aldı: «24 Ocak kararlarının daha derinlemesine tartışılması gerekir».

Bunun üzerine Demirel, Tüzün'e «sen de 24 Ocak kararlarını hazırla» dedi. Tüzün belli bir hazırlıktan sonra 24 Ocak kararları üzerinde dikkatli bir tebliğ sundu. Sonra

24 Ocak üzerine sohbete başlandı. Demirel'in sözleri kimsenin aklından çıkmadı, 24 Ocak Kararları üzerine söylediği sözler :

«Konçertonun notalarını ben yazdım, ama enstrumanı ben çalmıyorum».

Seminerlerde kendiliğinden oluşan mantık «sen dedin, sen böyle yapmıştının» çok ötesinde ve dışında, özenli ve dikkatli tartışmalardı. Örneğin, Ali Naili Erdem kültür üzerine bir tebliğ hazırlamış, Demirel değerlendirme sırasında «sosyalist kültürü görmezlikten gelemeyiz, dünyadaki şu kadar nüfusu etkileyen bir yaklaşımdır» diyerek «sosyalist kültür» konusunda bir tebliği hazırlamasını Çağlayangil'den rica etmişti.

Demirel'e herkes «Beyefendi» diye hitabettiği için, CHP'liler de öyle hitabediyordu. Çağlayangil'in adı «ekselans»a çıkmıştı. Sadettin Bilgiç'e «Koca Reis» diyorlardı, partideki lâkabıyla. AP'liler de Sırrı Atalay'a «Sayın Atalay» diyorlardı, eski Senato Başkanı ve Cumhurbaşkanı Vekili olarak. Onun dışında, herkes senli-benli idi.

O günlerde AP'liler özellikle MDP'yi hedef almışlardı Zincirbozan'da. Onun için eleştiriler genellikle Sunalp'a yönelikti. Özal'dan pek söz açılmıyordu. Ama, Ağustos ortalarında SODEP'in seçimlere giremeyeceği belli olunca, Demirel büyük üzüntü duymuş ve o gün odasından dışarıya çıkmamıştı. Önceleri aralarındaki sohbette Demirel «inşaallah SODEP'i engellemezler» diyor ve «demokrasi açısından sol bir partinin seçimlere girmesi, sağda olsun, solda olsun demokrat oyları toplaması, ülkenin demokrasiye adım atması açısından faydalıdır» savını öne sürüyordu. Ama, SODEP'in seçimlere girmeyeceği kesinleşince «olmaz böyle şey,» diyerek isyan ediyordu.

Zincirbozan'da bulundukları süre içinde Bülent Ecevit'ten iki bayramda kart geldi. Rastlantı, iki bayramı da orada geçirdi «Zincirbozan Ahalisi». Ecevit, Demirel'e ve Sırrı Atalay'a bayram kartı göndermişti. Her ikisinin şahsında birlikte olanların bayramlarını kutluyordu.

Türkiye'nin her yerinden çeşitli gıda maddeleri akıyordu Zincirbozan'a. Her çeşit meyve, sebze, et, tavuk, balık yağıyordu dört bir yandan. Peynir, zeytin, yağ gön-

deriyordu vatandaşlar kendiliklerinden. İki tane büyük buzdolabı gelmişti bunların konulması için. Çağlayangil Bursa'daki arkadaşlarına telefon etmiş, «Kabil-i nakil ne varsa gönderin» demişti. İki gün sonra iki büyük buzdolabı, masalar, sandalyeler, dolaplar ve hatta denizden sonra giyilmek üzere bornozlar, tokyolar göndermişlerdi onaltı kişiye ayrı ayrı.

Zincirbozan'ın en esprili kişilerinden biri herhalde Çağlayangil'di. Kendisi geç katılmış, fakat geldiği gün Zincirbozan'da duygusal bir hava estirmişti. Geleceği gün «Zincirbozan Ahalisi» kendisini bekliyordu. Nizamiye kapısına otuz metre uzaklıkta kırmızı bir çizgi çekilmişti yere. O çizgiden öteye gidilemiyordu. Herkes Çağlayangil'i otuz metrelik çizginin gerisinde beklerken, bir araba durdu, 75 yaşındaki Çağlayangil indi, otuz metreyi yavaş yavaş yürürken, diğerlerinin gözü bir anda kan çanağı gibi oldu. Herkes gözyaşlarını tutmak için tırnaklarını ellerine batırıyordu. Tak.. tak.. tak.. Çağlayangil yavaş adımlarla otuz metreyi geçti, herkes kendisiyle kucaklaştı, hava iyice nemlenmişti ki, Çağlayangil, Sırrı Atalay'ı öperken durumu düzeltmeye çalıştı: «Sırrı'cığım, senelerdir seninle öpüşürüz, senin bu kadar tatlı olduğunu ilk defa hissediyorum».

Birinin eşi, örneğin, bir mendil getirmişse, mendil 16 tane geliyor ve dağıtılıyordu. Diğerinin kardeşi örneğin tesbih getirmişse, 16 tane geliyor ve dağıtılıyordu.

***

Zincirbozan'da iki önemli siyasal olay yaşandı.

***

10 Ağustos günü Çanakkale'deki Komutan Amiral Erhan Gürcan Zincirbozan'a geldi. Üzüntülü bir hali vardı. Herkesle topluca sohbet ettikten sonra şöyle dedi :

«Londra'da yayınlanan bir gazetede sizlere atfen bir demeç yayınlanmış, bundan dolayı çok üzgünüm» Herkes birbirine baktı, böyle bir demeç verilmemiş, dışarıya böyle bir yayın için haber gönderilmemişti.

Ama, anayasanın 74. maddesindeki dilekçe hakkına dayanarak Millî Güvenlik Konseyi'ne tek tek dilekçe gön-

derilmişti. 21 Temmuz ile 12 Ağustos tarihleri arasında Zincirbozan'da bulunanlar tek tek Millî Güvenlik Konseyi'ne dilekçe verdiler.

Haklarında herhangi bir mahkeme kararı yoktu. Bir yargılama yoktu. Bu nedenle dilekçe hakkını kullanmak istediler anayasaya dayanarak. Önce 45 gün beklediler. Çünkü, 45 günlük süre Sıkıyönetimin gözaltı süresi olarak değerlendirilebilirdi. 45 gün geçtikten sonra orada bulunan hukukçular bir araya geldi. Deniz Baykal, Hüsamettin Cindoruk, Ali Nâili Erdem, Celâl Doğan'dan oluşan «hukuk komisyonu» bir çalışma yaptı. Sonra da herkes tek tek kendisi tarafından kaleme alınan dilekçeyi hazırladı. 21 Temmuz'da ilk olarak Hüsamettin Cindoruk ile Mehmet Gölhan ortak imzayla MGK'ya bir dilekçe gönderdiler.

Sonra hukuk kurallarına sonuna dek uygun bir biçimde geri kalan 14 kişi kendi dilekçe haklarını kullandılar. Herkes yazdığı dilekçeyi gelip diğerlerinin yanında okuyor, sonra gönderiyordu. Ağustos başlarında bu dilekçeler tek tek Zincirbozan'daki Komutan'a veriliyor, onun aracılığıyla hiyerarşi içinde Ankara'ya ulaşması sağlanıyor ve isteniyordu.

Londra'da yayınlanan bir demeç Zincirbozan'dakilere ait değildi. Ama, işte bu dilekçeler onların yazdıkları metinlerdi.

Kendilerini ziyarete gelen Amiral, biraz sonra bir askerî savcının ifadelerini almak üzere askerî tesise geleceğini bildirdi. Ancak, daha savcı gelmeden «ikinci bir emre kadar ziyaretçilere yasak konulduğunu, telefonların kısıtlandığını» bildirdi. O güne dek üçüncü dereceye kadar akrabalar ziyaretlerine gelebiliyor, oradan ve dışardan telefonla aranabiliyordu.

Askerî Savcı «komutanlığın talimatıyla ifadenizi alıyorum» dedi ve tek tek «Londra'daki dergiye böyle bir demeç verdiniz mi» diye sordu. «Hayır» dediler, «bundan haberimiz yok, ama tek tek dilekçe verdik». Kısa süren bu ifadelerden sonra on gün geçti aradan ve ziyaretçi yasağı yavaş yavaş eski normal haline döndü.

İfadelerden bir haber çıkmadı. Ancak, Zincirbozan'-

dan ayrıldıktan sonra İstanbul Sıkıyönetim Savcılığı «verilen dilekçeler nedeniyle Konsey'in 79 sayılı bildirisinin tartışmaya açıldığını ve tartışılması yasak olan bildirinin tartışıldığını» öne sürerek soruşturma açtı.

Askerî savcılık dilekçe verenlerden Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan, Yiğit Köker, Sırrı Atalay, Metin Tüzün ile Nahit Menteşe hakkında soruşturma açtı. Diğer dilekçe verenlerle ilgili herhangi bir işlem yapılmadı.

Soruşturma sonucunda 28 Aralık 1983 tarih ve 1983/350 sayılı kararıyla İstanbul Sıkıyönetim Askerî Savcılığı «kovuşturmaya yer olmadığına» karar verdi. Hâkim albay Hanefi Öncül'ün imzasını taşıyan «kovuşturmaya yer yok» kararında aynen şöyle denildi :

«Yapılan soruşturma sonunda,

Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 numaralı kararıyla Çanakkale Boğaz Komutanlığı nezaretindeki Çanakkale Zincirbozan Müfreze Komutanlığında ikamete tâbi tutulan sanıklar Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan'ın Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığına hitaben yazmış oldukları müşterek dilekçelerinde, sanıklar Yiğit Köker, Sırrı Atalay, Metin Tüzün ve Nahit Menteşe'nin Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığına hitaben ayrı ayrı yazmış oldukları dilekçelerinde Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 sayılı kararını eleştirdikleri ve bu suretle 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 16/1. maddesini ihlâl ettikleri iddiasıyla haklarında soruşturma açılmış ise de, Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 sayılı kararı gereğince Çanakkale Zincirbozan Müfreze Komutanlığı'nda ikamete tâbi tutulan sanıkların Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığına sunulmak üzere Zincirbozan Müfreze Komutanlığına vermiş oldukları dilekçelerin usulüne uygun olarak silsile yoluyla yetkili komutanlığa sunulması ve işleme konulması, Anayasanın 74. maddesi gereğince sanıkların dilekçelerinde Zincirbozan'daki kendi durumları hususunda Millî Güvenlik Konseyi'ne başvurma hakkını kullanmış olmaları Anayasa ve yasalar karşısında müracaatlarında savunma niteliğinde bulunan kişisel görüşlere yer vermiş bulunmaları, sanıkların bu müracaatları nedeniyle Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 numaralı kararının başka ki-

şiler tarafından eleştirilmesini sağlayıcı bir eylemde bulunmamış olmaları ve Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 sayılı kararını eleştirmek kasdı ile hareket etmemiş bulunmaları hususları göz önüne alındığında, 1402 sayılı kanunun 16/1 maddesini ihlâl suçunun unsurlarının oluşmadığı ve sanıklar hakkında Savcılığımızca kamu dâvası ikamesi için yeterli delil ve sebep bulunmadığı netice ve kanaatine varılmıştır.

Bu nedenlerle sanıklar Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan, Yiğit Köker, Sırrı Atalay, Metin Tüzün ve Nahit Menteşe'ye müsnet Millî Güvenlik Konseyi'nin kararına aykırı hareket etmek suçundan dolayı 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 105 ve 107. maddeleri gereğince, KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA KARAR verildi».

Gönderilen dilekçeler yaklaşık aynı temayı işliyor, yaklaşık aynı düşünceyi dile getiriyordu, ve hiç birinde «biz buradan tahliye olalım» isteği ya da mantığı yoktu. Sadece anayasa ve yasalar karşısındaki durumlarını hukuk açısından tartışmaya açıyorlar ve bu yöndeki düşüncelerini sergiliyorlardı.

Gönderilen dilekçeler onaltı kopya haline getirildi ve herkeste diğerlerinin gönderdiği dilekçelerin bulunmasına özen gösterildi. Herşey ortaklaşa düşünülmüş, ortaklaşa plânlanmış ve adım adım bu noktaya gelinmişti.

«Kovuşturmaya yer olmadığına» ilişkin İstanbul Sıkıyönetim Askerî Savcılığınca verilen kararlardan biri de AP Genel Sekreteri Nahit Menteşe'nin dilekçesiyle ilgliydi. Menteşe 8 Ağustos 1983 günü gönderdiği dilekçede aynen şöyle diyordu :

«Millî Güvenlik Konseyi
Sayın Başkanlığı'na,
ANKARA.

Millî Güvenlik Konseyi'nin 79 sayı ve 31 Mayıs 1983 tarihli kararı gereğince, 2 Haziran 1983 günü saat 16.30 dan itibaren Zincirbozan Askerî Üssü'nde tutuklu bulunmaktayım. Kararda Çanakkale'de ikamete tâbi tutulacağımız

tebliğ edilmiş olmasına rağmen, fiilî durum; süresiz ve yargısız bir hapis cezasının infazı şeklinde sürmektedir. Hak ve adalet duygusundan mahrum bulunan bu kararın basın yolu ile veya herhangi bir şekilde tarafımızdan ve başka kişiler tarafından eleştirilmesi yasaklanmış bulunmaktadır. Kişi hak ve hürriyetlerinin, devletin himayesi altında bulunması, Millî Hukukun ve altına devlet olarak imza koyduğumuz Milletlerarası İnsan Hakları Sözleşmesinin vazgeçilmez bir şartıdır.

Anayasanın halk oyuna sunulup, genel seçim gününün ilân edilerek, demokrasiye geçiş döneminde, hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasının, devleti temsil eden organlardan gelmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Devleti oluşturan güçlerin vazifesi, emniyeti sağlamak kadar, hak ve hürriyetleri de korumaktır. İnsan için emniyet ve nizam ne kadar zaruri ise, hürriyet ve serbesti de baha biçilmez bir kıymettir.

Cumhuriyetimiz, ara rejimlerde dahi, hukuk ve kanun devleti olma vasfını genelde ve yazılı hukukla korumuştur. Nitekim 12 Eylül 1980 harekâtını yapanlar 2324, 2356, 2485 sayılı kanunları tedvin ederek yetki ve sorumluluklarını kaidelere bağlamışlardır.

27.10.1980 tarih ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun'un gerekçesinde, «Millî Güvenlik Konseyi'nin, Yasama ve Yürütme Görevlerini geçici olarak üstlendiği, Ulusu Hükümetinin kurulmasından sonra, yürütme görevinin Anayasa ve kanunlar çerçevesinde hükümete bırakıldığı», ifade edilmiştir. Bu metinlerde yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerden devralındığını belirten bir cümleye, hiç bir şekilde rastlanmamıştır. Tatbikatta da, Millî Güvenlik Konseyi, bir tek kişiyi yargılamamış, bildiri ve kararlarıyla da mahkûmiyet ve tutuklama kararı vermemiştir.

Üzülerek ifade etmeliyim ki, 79 sayılı karar Cumhuriyetimizin ve Devletimizin temel yapısından bir sapma olarak tesbit olunmuştur.

Millî Güvenlik Konseyi millete yaptığı taahhütlere ve 7 Kasım 1982 tarihinde REFERANDUM sonucu yürürlüğe

giren Anayasanın lâfzına, ruhuna, özüne aykırı bir karar almıştır. Bizatihî parti yöneticisi olmak kanunlarımızda suç olmadığı halde, «Kanunsuz Suç Olmaz», «Kanunsuz Ceza Olmaz», «Hiç Kimse Yargılanmaksızın Cezalandırılamaz» kuralları göz önüne alınmaksızın kamu haklarımızın kısıtlanması geçici 4. Madde ile Anayasa hükmü haline getirilmiştir. Bu yetmiyormuş gibi, 79 sayılı kararla Zincirbozan'a hapsedilmek suretiyle 1982 Anayasasının ihlâli ile karşılaşılmıştır. Yürürlükteki Anayasanın 9. Maddesi, **«Yargı Yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır»**, 38. Maddesi ise, «Ceza ve Ceza yerine geçen Güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur» demektedir. Anayasa Referandum sonucu yürürlüğe girmiş ve önsözünde yazıldığı gibi «Türk Milleti tarafından, Demokrasiye âşık Türk evlâtlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi» olunmuştur. Bir diğer deyişle miletin üstün iradesi bu anayasaya yürürlük kazandırmıştır. Anayasa ÜST kanun olmuştur. 79 sayılı karar öz ve biçim yönünden bir yargı kararıdır. Kanunda yazılı olmayan suçu ve cezayı Millî Güvenlik Konseyi ihdas etmiş, bizleri mahkûm etmiştir.

31 Mayıs 1983 günü TRT'de ilân edilen ve tarafıma tebliğ edilen kararda bana yöneltilen suçlamanın neden ibaret olduğu ve hangi yasanın ihlâl edildiği dahi yazılmamıştır.

Gözaltına alınmak, nezaret, ikamet mecburiyeti hukukî tarif ve tabirleri icap ettirir. Bu husus Cumhuriyetin çeşitli kanunlarında ayrı ayrı ve açıkça müeyyideye bağlanmış, alt ve üst sınırları belirlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi bu kararında Çanakkale'de tutuklu kalacağımız süreyi de belli etmemiştir.

79 sayılı kararın verilişi ve açıklanışına kaynak teşkil edecek hüküm, sadece 1876 Osmanlı Anayasasının 113. Maddesinde yer almış, padişaha sürgün hakkını bahşetmiştir. Bu hüküm Kanuni Esasî'nin 1908'de yeniden yürürlüğe konması hadisesi olan II. Meşrutiyet'in ilânında dahi münakaşalara sebebiyet vermiştir. Padişahın bu yetki ile ülkeyi vehimler, jurnaller, sürgünler dönemine çevirdiği hepimizin bilgisi dahilindedir. Cumhuriyet bu türlü siyasî sür-

gün ve mecburi ikamet dönemine bu tarihî gelişim içinde son vermiştir. Yürürlükte bulunan Anayasa da bu nedenle yargı görevini ve yetkisini bağımsız mahkemelere, devredilmez, elinden alınmaz biçimde tevdi etmiştir. Anayasanın 11. Maddesi ile «Anayasa Hükümleri, Yasama, Yürütme ve Yargı organlarını, İdare Makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan Temel Hukuk Kuralları»dır, demek suretiyle önemli hükmünü yürürlüğe koymuştur. Millî Güvenlik Konseyi'nin bu hükmün dışında kalacağı düşünülemez.

Millî Güvenlik Konseyi, taahhütlerden ve bu emredici hükümlerden kurtulmak için, Anayasanın 177-C ve geçici 2. Maddeleri delâletiyle 2324 ve 2485 sayılı kanunlarla, sahip bulunduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri ile 79 sayılı kararı aldığını iddia etmektedir.

Kararda «...Çanakkale'de ikamete tâbi» olacağımız belirtilmektedir. İkamete tâbi tutulmaya benzeri bir hüküm, TCK.nun 28. maddesinde zikredilen Emniyeti Umumiye Nezareti Cezası'nın temel unsurudur. Yani bir hükümlüye bir ceza tayin edilirken «İkamete tâbi tutulmuştur» demek yeterlidir. Millî Güvenlik Konseyi, kararında suçun işlendiğini sabit kabul edip kendisini mahkeme yerine kaim kılarak hürriyeti bağlayıcı cezayı tayin etmeden, yani aslî ceza yokken bu tedbir mahiyetindeki cezayı hukuk siyaseti açısından veremez. Zincirbozan'daki fiilî şartlar göz önüne alındığında etrafı tel örgü ve tomsonlu erlerle çevrili bir sahadaki ikametin emniyeti umumiye nezareti değil, hapis hali olduğu aşikârdır. Buradaki durum gözaltı da değildir. Zira, gözaltına alma yetkisi Sıkıyönetim Komutanlıklarına ait bir yetki olup söz konusu kararla kullanılamaz ve süresi 30 gün olup herhalde bu süre 45 günü aşamaz.

Kararda İl ve İlçe Başkanlarına getirilen yasak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı'nın oluşup başlaması gibi kesin olmayan bir müddete bağlanmıştır. Bizler için öngörülen hapis hali, kararın (c) fıkrasında başlangıcı 2 Haziran 1983, saat 18.00 olarak tayin edilmiş, sonu ise belirlenmemiştir.

Anayasanın geçici 2. Maddesi, gerçekten Millî Güvenlik Konseyi'ne 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun uyarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşup, göreve başlayıncaya kadar Yasama yetkisi vermiştir. Yasama yetkisine haiz olan bu organ, yetkisini aşmak suretiyle bir yargı kararı verip, yayınladığı yasa ve kararların ve de bildirilerin Anayasaya aykırılığı ileri sürülemez (2324 Say. K. Mad. 3) prensibini dayanak yapmamalıdır.

Esasen, bir karar ve kanunun Anayasaya aykırılığının tartışılması için o karar ve kanunun yetkili kuruldan çıkması icap eder. Yoksa **yokluklu** maluldur.

Anayasanın 9. Maddesi «yargı yetkisi, Türk Milleti adına Bağımsız Mahkemelerce kullanılır» demektedir. Yargı yetkisi yani ceza verme yetkisi Millet adına sadece yargıya ait bir yetkidir. Hiç bir şekilde bu yetkinin başka bir organca kullanılması mümkün değildir. 2324 sayılı Kanunun 6. Maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi'nin yayınladığı bildiri, karar ve kanunların 1961 tarih ve 334 sayılı Anayasayı değiştirme yetkisi 1982 tarihli Anayasa için de geçerli midir? Buna verilecek cevap kesinlikle hayırdır. 1982 tarihli ve 2709 sayılı Anayasanın geçici 2. Maddesinde Millî Güvenlik Konseyi'ne böyle bir yetki verilmemiştir. Verilen yetki 2324 sayılı Kanunda sayılan yasama yetkisidir. Bunun aksini savunmak 79 sayılı kararla Anayasanın 9. Maddesinin yürürlükten kaldırılmış olduğunun kabulü demek olur ki, mahkemelerdeki bütün dosyaların Konsey'e devrini mümkün ve olağan hale getirir.

Millî Güvenlik Konseyi, yetkili bulunmadığı bir cezayı Çanakkale Sıkıyönetim Komutan yardımcısı ve emrindeki görevlilere uygulatmaktadır. Burada kanunsuz bir emir bahis konusudur. Anayasanın 137. Maddesinin 2. fıkrasına göre, hiç bir suretle konusu suç teşkil eden emir yerine getirilmez, yerine getiren kimse de sorumluluktan kurtulamaz hükmü getirilmiştir. İçinde bulunduğumuz durum ise kanunsuz emrin yerine getirilmesidir. Türk ordusunun

güzide Amiral, subay ve astsubaylarına kanunsuz emrin uygulatılması gibi bir keyfiyete son verilmesini takdirlerinize sunarım.

Saygılarımla.

8.8.1983 NAHİT MENTEŞE».

***

Zincirbozan'dan Millî Güvenlik Konseyi'ne gönderilen dilekçelerden biri de Deniz Baykal'a aitti. Baykal 12 Ağustos 1983 tarihinde Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığına gönderdiği dilekçesinde aynen şöyle diyor:

Millî Güvenlik Konseyi Başkanlığı'na

ANKARA

«MGK'nın 31 Mayıs 1983 tarihli ve 79 sayılı kararı ile

a. Yeni anayasaya ve siyasî partiler kanununa göre kurulmuş olan bir siyasî parti temelli kapatılmış;

b. Kapatılan partinin kurucuları ile, daha önce 2533 sayılı kanun ile feshedilmiş bulunan siyasî partilerin 11 Eylül 1980 tarihindeki il ve ilçe başkanları ile il yönetim kurulu üyelerinin ve 12 Eylül 1980'den sonra görevinden alınan belediye başkanlarının, parti kurucusu, parti yöneticisi olma ve seçilme hakları MGK'nın vizesine tâbi tutulmuş;

c. Kapatılan siyasî partinin «ilk iki kurucusu ve organizatörü» olduğu iddia edilen iki kişi ile, 1 Ocak 1980 tarihinde TBMM'de üye bulunan milletvekili ve senatörlerden ondört tanesinin,

«Anayasanın geçici 4. maddesindeki hüküm gereğince siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kurması ve bir siyasî partinin kuruluş çalışmaları içinde bulunması yasak»landığı ve bu yasaklara uymadıkları iddia edilerek 2 Haziran 1983'den itibaren Çanakkale ilinin bağlı bulunduğu Sıkıyönetim Komutanının nezaretinde ikamete tâbi tutulacakları.

kararlaştırılmıştır:

1. MGK'nın 79 sayılı bu kararı, 1982 Anayasasına aykırı olarak alınmıştır. Çünkü MGK'nın 1982 Anayasasını de-

ğiştirme yetkisi yoktur. MGK'nın kanunları ve 1961 Ana-
'asasını değiştirebilmesi, 1982 Anayasasını da değiştirebi-
eceği anlamına gelmez. 1982 Anayasası MGK'na, geçicl
ıir süre için, Anayasanın 75-100. maddelerinde sayılan
'BMM'e ait yetkileri kullanma hakkını vermiştir. Yeni Ana-
asayı değiştirme konusu ise Anayasanın 175. maddesin-
le, MGK'na bırakılan yetkilerin dışında düzenlenmiştir.

MGK, yeni Anayasa Tasarısını tek başına hazırlama
etkisine dahi sahip değildi. Nasıl olur da Tasarısı bile
ncak Kurucu Meclisce hazırlanan yeni Anayasanın, üste-
k Halk Oylaması ile kabul edilip yürürlüğe girmesinden
onra, MGK'nın tek başına alacağı kararlarla değiştirile-
ileceği düşünülebilir. O zaman Kurucu Meclise, Halk Oy-
ımasına ne gerek vardır? Anayasanın hangi maddesinin
e zaman yürürlüğe gireceğini düzenleyen 177. maddeye
e gerek vardır? Eğer öyle olsaydı, MGK, uygun gördüğü
ararı Anayasa diye ilân eder, istediği maddeyi istediği za-
ıan yürürlüğe koyar, yürürlükten kaldırır, ya da değişti-
rdi.

Yeni Anayasa ile yürürlüğe giren haklar, kurumlar ve
urallar, MGK'dan bağımsız olarak ve ondan daha üstün
ir irade ile yaratılmışlardır. MGK, yeni Anayasa kendi-
ine yer verdiği için ve yer verdiği ölçüde görev yapma
urumundadır. MGK, 1982 Anayasasının yürürlüğe giren
ıaddelerini tamamen ya da kısmen değiştiremez, iptâl
demez, yürürlükten kaldıramaz ve bu maddelerin kapsa-
ımı bir kısım T.C. vatandaşları için genişletip daraltamaz.
nayasanın geçici 4. maddesinde düzenlenen siyasal hak
sıtlamalarını nasıl affedemez ise, kapsamlarını da geniş-
etemez. Kısacası MGK, 1982 Anayasasının yürürlüğe gir-
iiş hükümlerini değiştiremez.

Halbuki, 79 sayılı karar, Anayasaya ve Siyasî Partiler
anunu'na göre kurulup hükmî şahsiyet kazanmış bir si-
ıasal partiyi, Anayasanın yürürlüğe girmiş maddelerini
çıkça ihlâl ederek «temelli kapatmıştır». Anayasa siyasal
ırtilerin nasıl kapatılacağını belirlemiştir. Anayasanın hiç
r maddesinde de TBMM'ne siyasî parti kapatma yetkisl
erilmemiştlr.

79 sayılı karar, bir kısım vatandaşların siyasal haklarına da Anayasada öngörülenin ve Halk Oylaması öncesindeki «taahhütlerin» ötesinde kısıtlamalar getirmiştir.

Gene 79 sayılı kararla onaltı siyaset ve devlet adamının fiilen tutuklanma biçiminde ortaya çıkan «ikamete tâbi tutulma»sı ise tam bir hukuk faciasıdır. İster 79 sayılı kararın nazikâne ya da müstehzi ifadesi ile «ikamete tâbi tutulma» olarak anlaşılsın, ister, ailelerinden, meslektlerinden, toplumdan koparılıp avukatları ile bile görüşme olanağından yoksun olarak, tel örgüler içinde silâhlı nöbetçilerin gözetiminde yaşamak zorunda bırakılan herkese dünyanın heryerinde denildiği gibi tutuklama olarak nitelendirilsin, hukukî statümüz mutlaka bir yargı kararını gerektirmektedir. MGK da, daha önceki askerî yönetimler de, yargının bağımsızlığı ilkesine dayanan bir temel Devlet kuralını önemle gözetmişler ve siyasal organlar marifetiyle ceza tertip etmekten özenle kaçınagelmişlerdi. 1982 Anayasasının kabulünden sonra ise, TBMM bile sahip olmadığı yargı yetkisini, onun adına MGK'nın kullanması, mer'î hukuk düzeni içinde anlaşılabilir değildir. 1982 Anayasasında, iddianamesiz, savunmasız, yargılamasız, kanunsuz, yetkisiz, yargı organı dışında alınacak bir tutuklama kararına yer yoktur.

2. Yeni Anayasa, MGK'nın tasarrufları aleyhine anayasaya aykırılık iddiasının öne sürülemiyeceğini ve bu tasarruflardan dolayı hukukî, malî veya cezaî sorumluluk talebiyle herhangi bir yargı merciine başvurulamayacağını hükme bağlamıştır. Fakat bu durum, eğer gerçekleşmiş ise Anayasa ihlâlini bertaraf etmez, sadece ona maruz kalanların bugünkü mer'î mevzuat karşısında yapabilecekleri bir şey olmadığını ortaya koyar. Ama Anayasa ihlâl edilmiş bir Anayasa haline gelir, Anayasayı ihlâl etmenin siyasî ve mânevî sorumluluğu da ortadan kalkmaz.

Yeni bir hukuk düzeni kurmak üzere yola çıkanların daha ilk adımlarda Anayasayı ihlâl etme durumunda kalmaları, gelecek bakımından düşündürücü olmalıdır. Anayasa ihlâli ile sağlanacağı umulan yararlar ise, bu ihlâlin

bugün ve gelecekte yol açacağı tahribat karşısında çok önemsiz kalacaktır.

3. Sanıyorum asıl önemli olan, bir Anayasa İhlâlini de göze alarak, bir siyasî partinin kapatılmasına, onbinlerce insana yeni siyasal hak yoksunluğu getirilmesine ve onaltı kişinin toplumdan tecrit edilmesine niçin ihtiyaç duyduğudur. Öyle anlaşılıyor ki bu uygulama, geçmişe dönük bir hesaplaşma hevesinden değil geleceği biçimlendirme özleminden kaynaklanmaktadır. Siyasal parti kurucusu olarak, 10 Ağustos 1983 tarihine kadar başvuran 602 kişiden 343'ünün yani % 60'a yakınının veto edilmiş olması; MGK'nın milletvekili adayların veto edip parti listelerine aday yerleştirme yetkisini almış bulunması da gelecekle ilgili bir arayışın belirtileri sayılmalıdır. Galiba, olağan döneme geçtikten sonra da toplumun kendi özgür ve bağımsız iradesi ile kendi yolunu çizmesinin sakıncalı olabileceği düşünülmekte, milletin güvenebileceği kişiler onun adına seçilmek istenmektedir. Eğer 79 sayılı kararda yer alan düzenlemeler, gerçekten, bir askerî yönetimi seçimlerden sonra da sivil bir görüntü altında sürdürme özlemini yansıtıyor ise ortada çok ciddi bir durum var demektir.

27 Mayıs ve 12 Mart askerî hareketlerlnin, gerekli Anayasal, yasal ve kurumsal düzenlemeleri yaptıktan sonra, milletin özgür iradesi ile oluşan yönetimleri iktidarı devretmiş olmasını hata olarak gören bir anlayış, ülkeyi ister istemez büyük sıkıntılarla karşı karşıya bırakır. Türkiye'nin önemli güçlükleri aşarak demokratik gelişme yolunda ilerleyebilmesi ve Türk Ordusunun toplumdaki etkin ve saygı konumunu sürdürebilmesi, bir ölçüde 27 Mayıs ve 12 Mart askerî harekâtlarının kendi sınırlarını isabetle ve cesaretle çizebilmiş olmalarının sonucudur. Askerî müdahalelerin daha sonraki askerî müdahale ihtiyacını bertaraf etmediği doğrudur. Fakat Türkiye gibi hızlı bir kalkınma ve yapısal değişme sürecini yaşayan gelişme yolundaki bir ülkenin halihazır ve gelecekteki bunalımlarının tümünü, bir askerî müdahale ile çözme hayalini ciddi ve sorumlu bir anlayışla bağdaştırmak mümkün değildir. Türkiye, Atatürk'lerin, İnönü'lerln önderliğinde askerî - sivil

yönetimleri 25 yılı aşkın bir süre denedikten sonra, demokratik rejimin kaçınılmazlığını yaşayarak görmüştür. 30 yıllık bir demokrasi deneyinden sonra, şimdi tekrar Türkiye yolunu arayan bir ülke durumuna sokulmamalıdır. Batı dünyasının temel değerleri ile yetiştirilmiş Cumhuriyet kuşakları, kendilerine, demokrasi kültürünün dışında bir siyasal benlik arama zorunluluğu içine düşürülmemelidir. Böyle bir durumun yol açacağı sosyal deprem, terörist eylemcilerin yarattıkları istikrarsızlık ile karşılaştırılamayacak kadar vahim olabilir.

12 Eylül yönetiminin, millî iradenin onaylamak zorunda bırakılacağı tercihler yapmaya yöneltilmesi, ülkeyi büyük bunalımların içine sürükler. Bir kez böyle bir tercih yapıldıktan sonra bu tercihin reddedilmesinin de kabul edilmesinin de ayrı ayrı sakıncaları vardır. Kimse kişisel tercihlerini millî menfatlerin icabı haline dönüştürüp millî iradeye zorlayamamalı, bu zorlamanın tahribatını Türk milletine ve onun kurumlarının sırtına yükleyememelidir.

Türkiye, siyasal iktidarların bir yandan millî iradenin üstünlüğüne, öte yandan etkili çevrelerin özel tercihlerine göre oluşup biçimlendiği, çifte meşruiyet standartlı bir ülke haline getirilmemelidir. Böyle bir meşrutiyet kargaşasının içinden her şey çıkabilir.ama barış ve istikrar içinde bir ülke çıkması herhalde çok güçtür. Türk Ordusunun siyaset dışındaki geleneksel konumuna gölge düşürebilecek her girişim, nereden gelirse gelsin mutlak bir kararlılıkla göğüslenmelidir.

Ülke olarak devasa sorunlarla karşı karşıyayız. Fakat ne bu sorunlardan, ne birbirimizden, ne de milletten korkmamıza gerek vardır. Bütün güçlükleri ancak milletin sevgisi ve desteği ile aşabiliriz. Türkiye'nin aydınlık geleceği, vehimlerle, kuşkularla, suçlamalarla ve zorlamalarla değil sevgi ve güven duygusu ile, özgür tartışma ile millet egemenliği inancı içinde demokratik uzlaşmalarla kurulabilir.

4. MGK'nın kendisini, 79 sayılı kararı almaya yetkili ve ididalarını herhangi bir soruşturmaya gerek göstermeyecek kadar «sübuta ermiş» saydığı anlaşılmaktadır. Fa-

kat MGK'ca bu kararın muhatabı olarak seçilen kişilerden birisi olarak ben, 79 sayılı karara karşı cevabımı, yalnızca gerçekleri tarihin tutanağına yansıtabilmek amacıyla doğrudan MGK'ya bildirmeyi, kutsal savunma hakkının, kendime ve Devletime olan saygının, hukuk devletine olan inancımın bir gereği ve başta Atatürk olmak üzere Türkiye'de çağdaş bir hukuk devleti, insanların kapıkulu ya da teba olmaktan çıkıp hukuk bilincine sahip yurttaşlar haline geldiği bir çağdaş cumhuriyet yaratmak için büyük mücadeleler veren insanlara karşı takdir duygularımın bana yüklediği bir görev saydım.

Siyasal hayatımızda gelecekte büyük tartışmalara konu olacak bu karar ve uygulama ile ilgili değerlendirmemi daha bu aşamada doğrudan MGK'ya bildirmenin dürüstlük gereği olduğunu ve kamuoyunda açıkça tartışılamayan, bu nedenle de muhtemel zaafları ortaya konulamayan bu kararla ilgili görüşlerimi bilmeye MGK'nın özellikle hakkı ve ihtiyacı bulunduğunu düşündüm. Avrupa'da 700 yıl önce Magna Carta, Habeas Corpus ile güvence altına alınan temel hakların Türkiye'de 1983 yılında ihlâl edilmesi karşısında, hakları ihlâl edilenlerin bile bu duruma itiraz edememeleri gibi bir ayıptan ülkemi korumak istedim. Gücüm bu kadarına yetti.

Saygılarımla.

Deniz Baykal»

Lâcivert elbiselerini giydiler, kravatlarını taktılar, üstlerini başlarını ayna karşısında özenle bir kez daha gözden geçirdiler. Sonra da sabahın saat 7.30'unda günlük olağan voltalarını atmak üzere deniz kıyısına indiler.

Zincirbozan'da bulunan CHP kökenliler 9 Eylül 1983 günü yine her sabah olduğu gibi, deniz kıyısında 110 metrelik yolda volta atmaya inerken, işte böyle lâcivertler içindeydiler. Her sabah bu saatlerde «Zincirbozan Ahalisi» odalarından çıkar ve volta atarak günde yaklaşık on kilometre yürümeye çalışırlardı. 110 metrelik yolun ilk müşterileri de genellikle Süleyman Demirel ile Süleyman Genç'ti. Aradan onbeş yirmi dakika geçti, AP'liler baktı ki, CHP'-

lilerin tümü lâciler içinde. Şöyle uzaktan bakıyorlar, pek bir anlam veremiyorlardı. Biraz sonra Demirel CHP'lilerin topluca bulunduğu yere geldi ve büyük bir şaşkınlık içinde sordu :

«Beyler, ne oluyor bugün burada?.. Yabancı bir misafiriniz filân mı gelecek?»

CHP'nin Zincirbozan'daki en büyüğü Sırrı Atalay oturduğu sandalyeden kalktı ve :

«Beyefendi, sizi rahatsız etmek için söylemedik. Bugün 9 Eylül, yani CHP'nin kuruluş yıldönümüdür. Bizim için özel bir gün sayılır. Hiç değilse bugün, kıyafetlerimizi değiştirerek, günlük pantolon ve şortları atarak buradaki elbiselerimizi giyip bugünü aramızda kutlamayı düşündük, onun için bugün bu kıyafetle dolaşacağız burada».

Demirel'in ağzından tek bir sözcük çıktı: «Yaaa!». Yüz hatları gerildi ve «peki» diyerek ayrıldı.

CHP'liler orada askerî kampın içinde yerden otların arasından kır çiçekleri topladılar. Kampta bir de Atatürk Büstü vardı. Hep birlikte, önlerinde Sırrı Atalay olduğu halde, Atatürk Büstüne topladıkları kır çiçeklerini koydular. Sonra da saygı duruşunda bulundular.

Döndüler baktılar ki, AP'lilerin tamamı da günlük giysilerini çıkarmışlar, kravatları takıp elbiselerini giymişler, başta Demirel olmak üzere kendilerine doğru geliyorlar. AP'liler kendi içlerindeki protokole göre sıralanmışlar, ellerinde bir kutu şeker, o anda hemen nasıl bulabildilerse de, gelip tek tek CHP'lilerin «kuruluş gününü» kutluyorlar. Herkesi yeniden duygusal bir hava kapladı, gözler nemlendi, Demirel'in ağzından şu sözler döküldü :

«Bu mantık olduğu sürece, ne bu parti ölür, ne de bu memlekette demokrasi ölür... Tutukluluk halinin sürdüğü bir yerde, böyle bir yerde bile, tutukluluğunu unutup partisinin kuruluşunu kutlayan insanların var olduğu bir memlekette, ne parti ölür, ne de demokrasi... Hepinizi kutlarız».

Herkes birbiriyle kucaklaştı. Ondan sonra da İsmet Paşa'dan başlayarak yaşanan ortak anılar tek tek anlatıl-

dı. Demirel, İsmet Paşa'yı nasıl kızdırdığını anlatıyor, Çağlayangil, Ecevit'le karşılaşmalarını aktarıyor, CHP'liler partiye nasıl girdiklerini, seçimlerden sonra ilk kez meclise nasıl seçildiklerini anlatıyorlardı.

Kampta bulunan askerler de şaşırmıştı, herkesin böyle gün ortasında ve bir «mecburi ikamet durumunda» lâcivert elbiseleriyle dolaşmasına. Kamp komutanı özür dileyerek yanlarına yaklaştı ve ne olduğunu sordu. Ne olduğunu öğrenince, «affedersiniz» dedi, şaşırdı ve şaşkınlıkla «bizim yapabileceğimiz bir şey var mı» diye sordu.

Zincirbozan'da ikinci önemli siyasal olay işte buydu.

*
**

Zincirbozan'da «zorunlu ikamet», ilk açıklandığı anda, 6 Kasım seçimlerinden sonra TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşmasına dek sürecekti. Ancak, 30 Eylül günü Konsey'in 166 sayılı kararıyla sona erdirildi.

Orada ciddi dostluklar doğdu. Hatta, birkaç ay sonra Demirel «Zincirbozan Ahalisi»ne Ankara'da bir yemek verdi. Sırrı Atalay da, aynı ekiple bu kez AP'nin kuruluş gününde onlara ve arkadaşlarına bir yemek verdi. Öylesine dostluklar kuruldu ki, yıllar öncesine gidildiğinde, karşılıklı sataşmalar ve kavgalar büyük bir hoşgörü içinde anlatılmaya başlanmıştı. Nasıl olmasın ki! Örneğin, 1968 yılında öğrenci olaylarında Celâl Doğan İstanbul Üniversitesi'nde olaylara karışan bir öğrenciydi. Demirel de Başbakan. Öğrenciler, Celâl Doğan dahil, rektörlük binasını işgal etmişler, polis Başbakana haber vermiş, Demirel de «atın kerataları içeri, yarın sabah bırakırsınız» emrini vermişti. Demirel'in emriyle emniyette sabahlayan Celâl Doğan şimdi onunla birlikte Zincirbozan'ı paylaşıyordu.

Herkes kendi siyasal inancını, dünya görüşünü korudu. Ama, dostluklar doğdu, hatta perçinleşti. Örneğin, Metin Tüzün için 1984 yılında Barış Derneği'nden dâva açıldığında (İkinci Barış Derneği Dâvası) ilk arayan Hüsamettin Cindoruk oldu, «bana vekâletini ver, seni ben savunacağım» diyordu.

Zincirbozan'la birlikte Türk siyasal tarihine yeni bir sayfa ekleniyordu.

XV. BÖLÜM

VETOLAR İŞLİYOR, SIRDAŞ HESAP GÖREV YAPIYOR

16 Mayıs'tan sonra kurulmaya başlayan partilerin 6 Kasım seçimlerine katılabilmeleri için iki koşulu yerine getirmeleri gerekiyordu. Bunlardan ilki herhangi bir partinin en az 30 kurucu üyesinin Millî Güvenlik Konseyi tarafından onaylanması gerekiyordu. Onaylanmış kurucu üyesi 30'u bulmayan siyasal partilerin seçimlere katılması, Siyasal Partiler Yasası'nın geçici maddelerine göre, mümkün değildi.

Seçime katılmanın ikinci koşulu ise, partinin kendi iradesine kalmış bir olaydı. Partiler en az 34 ilde ve bu illere bağlı ilçelerin en az yarısında örgütlenmiş olmalıydı. Ancak, bu iki koşulu sağlayan partiler 6 Kasım seçimlerine girebileceklerdi. Koşulların yerine getirilmesinin son tarihi de, 24 Ağustos 1983'tü.

Dolayısıyla, siyasal partilerin kurucuları herşeyden önce Konsey'in incelemesinden geçiyordu. Gerekli örgütlenmeyi tamamlasa bile, 30 kurucu üye Konsey'ce onaylanmadığı sürece, o parti seçime katılamıyordu. Hatta, Siyasal Partiler Yasasının geçici 4. maddesine göre, 6 Kasım seçim sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilânına dek, MGK, parti kurucuları üzerinde inceleme yapma ve üye tam sayısı ile karar alma yetkisini elinde bulunduruyordu. Bu maddeye göre, kurulmuş partilerin her kademedeki yöneticileri hakkında MGK karar verme yetkisini elinde bulunduruyordu.

Benzer biçimde seçime katılmaya hak kazanan parti-

ler belirledikleri milletvekili adaylarını 2 Eylül 1983 akşamına dek Yüksek Seçim Kuruluna bildirecekler, ondan sonra da Konsey bildirilen kişilerin milletvekili adayı olup olamayacağını karara bağlayacaktı.

Bir anlamda, partilere çifte veto geliyordu. Önce kuruculuk aşamasında, sonra da milletveklli adaylığı aşamasında.

Bu nedenle kurulan partiler kurucularını MGK'ya sunuyor ve bekliyorlardı. Şimdi artık kurulma heyecanı yerini «veto heyecanına ve beklemeye bırakmıştı. Kim veto edilecek, kim kurucu olarak kalacaktı?.. Sonunda seçimlere hangi partilerin katılmasına izin verilecekti?.. Büyük bir maraton, müthiş gergin bir bekleyiş başlamıştı.

Bu bekleyişe başka bazı bürokratik engeller ekleniyordu. Örneğin, kadrolaşmak ve örgütlenmek. Kurucu listelerini veren partiler, bir yandan MGK'nın onayını beklerken, öte yandan örgütlenmeye gidiyorlardı. Sabahlara dek uykusuz geceler ve günler başlamıştı şimdi de örgütlenmek için. Bir partinin bir ilde örgütlenmesi için en az 8 kişiye, bir ilçede örgütlenmesi için de en az 5 kişiye ihtiyacı vardı. Dolayısıyla, bir partinin 67 ilde en az 536 kişi, 570 ilçede en az 2850 kişi bulması gerekiyordu. Yani bir partinin örgütlenmede fiilen bulmak zorunda kalacağı kişi sayısı 3.386 idi. Türkiye'nin o günkü ortamında tek bir partinin bulması gereken bu kadar insanın ayrıca ve de doğal olarak o partinin dünya görüşüne ve felsefesine uygun düşmesi elbette olağandı.

Haziran 1983 sonlarında yedi parti kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığına vermişti. Bu yedi parti MGK'dan onay beklerken, örgütlenme için adam bulmak zorundaydı. Bir partinin 3.386 kişiye ihtiyacı olduğuna göre, yedi partinin o günlerde tüm il ve ilçelerde örgütlenebilmesi için tam 23 bin «yeni» insana gerek duyduğu ortaya çıkıyordu. Yasa 34 il ve onun yarısı kadar ilçede örgütlenmeyi zorunlu görüyordu. Bu durumda bile, bir partinin 34 il ve ona bağlı ilçelerin en az yarısında örgütlenebilmesi için yaklaşık 1500 kişi, yedi partinin 10 bin 500 kişi bulması gerekiyordu.

O günlerde parti kuracak ve örgütleyecek insan bulmak inanılmaz güçtü. Hem bu insanları bulacaksınız, hem bir parti çevresinde birleştireceksiniz, sonra da onların siyasal faaliyete geçmesini bekleyeceksiniz!.. Herhangi bir parti kurucu bir il ya da ilçeye gidiyor, bulduğu «yeni politikacılar»ı önce kabul ediyor, parti de o ili «kurulmuş olarak görüyor», bakıyorsunuz ardından ses seda çıkmıyordu. Telefonlar, telgraflar, bizzat oraya gidip gelmeler, inanılmaz bir zaman, akıl almayacak bir çalışma ve sabır istiyordu. Üstelik, bu işi 16 Mayıs ile 24 Ağustos arasında tamamlamak gerekiyordu. Eğer, parti seçime girmeye izin almışsa, o zaman seçim için elbette diğer illerde de örgütlenmeye gitmek gerekiyordu.

Örgütlenmenin bir başka yönü de, il ve ilçelerde kurucu olabilmek için yerine getirilmesi gereken bürokrasiydi. İlde ya da ilçede her bir kişinin tek tek nüfus cüzdan sureti, ikametgâh kâğıdı, savcılık belgesi gibi toplam altı belge hazırlaması gerekiyordu. Bu belgeler tüm Türkiye için hesaplandığında, bir partinin Türkiye'nin tüm il ve ilçelerinde örgütlenmesi için toplam 140 bin belge ve işlemi tamamlaması gerekiyordu.

«O parti benim, bu parti senin» tartışmaları arasında pratikte hiç de gözden uzak tutulmaması gereken bu rakamların partiler açısından ne demek olduğunu, insan şu anda hayal bile edemez.

Konsey'in gerek kuruculukta, gerekse milletvekili adaylığında dayandığı mantık, anayasanın geçici maddelerindeki mantıkla eş anlamdaydı. Ne demişti sivil danışmanlardan Emin Paksüt?.. «Uçak Yeşilköy'den kalkıp Esenboğa'ya inişi sırasında pistin temiz tutulması gerekir» dememiş miydi?.. İşte, «pistin temiz tutulması» ancak vetolarla sağlanabilirdi. «Yeni politikacı tipi, pisti kirletmeyecek politikacılar» ancak vetodan geçmiş olanlarla mümkündü. Türkiye'de yeni döneme ve yeni politikaya uyum sağlayabileceği düşünülenler vetodan geçti. Bunun için de elbette geniş bir istihbarata gerek vardı. Her bir kişi için tek tek istihbarata...

Evren Paşa'ya «ihtilâlin liderisiniz, yeni sesler, yeni

soluklar yaratmak hakkınızdır, yeni bir düzen kurmak hakkınızdır» deniyordu. Nitekim, hakkında veto kararı verilen kişilerle ilgili olarak parti liderleri Cumhurbaşkanı Evren'e başvurduklarında, «her biri hakkında gayet iyi istihbarat yapılmıştır» karşılığını alıyorlardı.

Ama, MGK'nın herhangi bir kurucu için veto hakkını kullanması acaba her zaman o kişi hakkındaki istihbarattan mı kaynaklanıyordu.. Yoksa, seçimlere kurulan her partinin sokulmak istenmeyişinden mi.. Bu da ayrı ve çok önemli bir soruydu.

Veto edilenler zaman zaman büyük düş kırıklığına uğruyor, «acaba benim neyim var» diye kuşkuya düşüyor, o ailede tedirginlik yaratıyordu. Bazı vetolular nedenini öğrenmeye çalışıyordu. İlk anda veto siyasal kulislerde ve toplumda bir şok yarattı. Ama, sonradan «işin mantığını» herkes kavradı.

***

En az vetoyu kuruculuk aşamasında MDP yedi. Sadece üç kurucusu vetolandı. ANAP ve HP'ye önce yedişer veto geldi. Ama, ANAP ile MDP ilk başvuru sonucunda MGK'dan otuz kurucu üyeyi geçirmiş ilk iki parti kimliğini kazanmıştı. Halkçı Parti ancak üçüncü bildirimden sonra, 30 kurucu üyeyi tamamlayabildi ve kurucusu onaylanan üçüncü parti oldu. Bu üç partinin dışında, diğer onbir partiden hiçbiri 24 Ağustos tarihine dek Konsey'in veto barajını aşamadı. Dolayısıyla da, seçimlere ancak bu üç parti girebildi.

Sırdaş Hesap Görev Başında

Partilerin kuruluşunda karşılaştıkları önemli bir sorunda «malî kaynak»tı. Parayı nereden bulacaklardı?..

Yasaya göre, partiye tek bir kişinin ya da kurumun yapacağı yardım bir milyon liradan fazla olamıyordu. Partiye katılanların bağışları da elbette sınırlıydı. Para nereden bulunacaktı?.. Telefon, kâğıt, kalem, bina kiralama, döşeme, örgütlenme için ulaştırma masrafları, haberleşme masrafları nasıl karşılanacaktı?.. Bir ilçe binasında en azından bir ay için yüzbin liraya gerek duyuluyordu. İlçe bi-

nasının işlemesi ve parti faaliyetine geçebilmesi için.

İşte, o zaman partilere yardım yapabilecekler ciddi bir kaynak buldular: Sırdaş Hesap.

Bu yöndeki uygulamaya olanak sağlayan ilk hukuksal düzenleme 29 Mayıs 1980 tarihine dek iniyor. O tarihte Bakanlar Kurulu'nun yayımladığı bir kararname ile «Bankalara altı ay ile 2 yıla kadar vadeli ve hamiline yazılı mevduat sertifikası çıkarabilme yetkisi» tanınmış ve «mevduat sertifikasının tasarruf mevduatı hükümlerine tâbi olacağı» açıklanmıştı.

Kararnamelere ve tebliğlere resmî adı «mevduat sertifikası» olarak geçen bu kavram, daha sonra uygulamada «Sırdaş Hesap» adını alacaktı. Neden böyle olduğu da adından belliydi. Herhangi bir kişi, herhangi bir bankaya gidip «hamiline yazılı sertifika» alıyor ve yatırılan paranın miktarını sadece kendisi biliyordu. Hangi bankada kimin ne kadar hesap açtırdığı, bu tür bir hesap açtırılması halinde, bilinmiyordu. AP Azınlık Hükümeti döneminde alınan bu kararla, yurt içinde ya da dışında bulunan «kara paranın» bankalara çekilmesi amaçlanıyordu. Böylece «kara para» ekonomik çarka katılmış olacak ve piyasada kredi olarak kullanılabilecek yeni bir kaynak yaratılacaktı. Kimin, nereye, ne kadar para yatırdığını bilinmediği için de, «mevduat sertifikası» gibi karışık bir isim, kısa süre sonra «Sırdaş Hesap» olarak anılacaktı.

Nitekim, beklenen gerçekti. En azından gerçekleşeceği belli oldu. 1980 Temmuzunda, yani ilk bir aylık uygulamada bankalara toplam 4 milyar lira «sırdaş hesap» üzerinden hesap açtırıldı. 1980 sonunda 22 milyar liraya yükselen «sırdaş hesap», 1982 sonunda 265 milyar liraya yükselmişti. 1985 Mayıs itibariyle bankalarda toplam 408 milyar lira dolayında «Sırdaş Hesap» vardı.

İşte, pürüzsüz, endişesiz, rahat bir çözüm. Partilere yardım «sırdaş hesaptan» çekilecek paralarla pekalâ gerçekleşebilirdi. Öyle de oldu.

Bugün partilere kimin, ne kadar yardım yaptığını hiç kimse tam olarak bilemez. O partinin genel başkanı bile tam olarak bilemez. Zaten bilemiyor da. Elbette hangi fir-

manın ya da kuruluşun hangi partiyi desteklediği biliniyor. Ama, bunun ortada hiçbir kanıtı yok. Şu firmaların bu partiyi, diğerlerinin öteki partiyi finanse ettiği biliniyor. Hatta, firmalar itibariyle bir liste bile hazırlamak mümkün. Şu partilere bu firmalardan yardım gitti, biçiminde. Ama, kanıtı yok ortada.

1980 Mayıs'ında yayımlanan bu kararın aradan üç yıl geçtikten sonra «böyle bir hizmet vereceği» herhalde o tarihlerde kimsenin aklının ucundan bile geçmemişti...

Vetolar Partilerde

Kuruculara ilişkin MGK'dan partilere ulaşan «sarı zarflar» her partide dramatik gerilimlere neden oldu. Ama, bunların içinde en önemlisi SODEP'e gelen vetolardı. Çünkü, o ana dek kurulan partiler arasında genel başkanın veto edildiği tek parti SODEP oldu.

Erdal İnönü ve yirmi kurucu arkadaşı veto edilince, çoğu kişi, SODEP'in seçimlere sokulmayacağını tahmin eder gibi oldu.

SODEP'te zarfı 23 Haziran günü Genel Sekreter Ahmet Durakoğlu açtı. Herkes başına toplandı. Durakoğlu derin sessizlik içinde bekleyenlere veto edilenlerin isimlerini okumaya başladı: Erdal İnönü... Zıpkın yemiş gibi oldu kurucular. Sonra diğer yirmi kişinin adı okundu. İnönü yutkundu. «Şimdi ne yapacağız» diye herkes ona bakarken, o «tabiî parti devam edecek» dedi. Kurucular «bizi desteklemeye devam edeceksiniz» derken, kuruculardan ve veto edilmeyenlerden Prof. Saim Kendir atıldı: «Genel Başkanım...»

İnönü «ben artık genel başkan değilim» karşılığını verince, Kendir sözlerini sürdürdü: «Ben ne söylediğimi bilerek konuşuyorum, sayın genel başkanım, siz bu partinin genel başkanısınız, partinin devamına bu hava içinde karar verilmez, düşünmek gerekir».

42 kurucunun 21'i veto edilmişti. Ertesi gün geride kalanlar toplandı ve Cezmi Kartay'ı genel başkanlığa seçerek «yola devam» kararı aldılar. Kendir ise, kuruculuktan istifa etti. Toplantıda «Tamam mı, devam mı» kararı

aslında çok çarpıcı tartışmalara neden oldu. SODEP'in o günlerde Türkiye'de estirdiği rüzgâr bir anda solmuş, bekleyişin sıkıntısı daha da yoğunlaşmıştı.

Veto edilenler daha sonra çeşitli evlerde bir araya gelerek kendi aralarında durum değerlendirmesine girdiler. Veto edilmeyenlerle aralarında zaman zaman görüş ayrılıkları doğdu. Katıldığı toplantılardan birinde, İnönü «herkesin partiyle ilişkilerini sürdürmesi gerektiğini» anımsattı. Daha sonra da, seçimlerden sonra TBMM Başkanlık Divanının oluşumuyla birlikte, partilere ilişkin kısıtlamaların ortadan kalkacağı hesaplanarak, Erdal İnönü'nün yeniden genel başkanlığa seçilmesi kararlaştırıldı.

Erdal İnönü gerçekte Çankaya'ya üç kez çıkmıştı. Cumhurbaşkanı her seferinde kendisini uyarıyor ve «Babanız hepimizin komutanıdır, Cumhuriyetin kuruluşunda büyük katkısı vardır. Ama, aşırı solcular sizin soyadınıza sığınarak sizi paravana olarak kullanıyorlar» diyordu. Evren bir bakıma Ali Fethi Esener'e söylediklerini, İnönü'ye de tekrarlamış oluyordu. Orada Büyük Türkiye Partisi için, burada SODEP için. Hatta, İnönü'nün vazgeçmesi için kendisi hakkında sıkıyönetimde dâva açıldı. Sonradan beraatle sonuçlanan bu dâvanın asıl açılma nedeni «kendisini uyarmak» idi.

Politikaya girmeden önce Çankaya ile Pembe Köşk'ün arası oldukça sıcaktı. Örneğin, konserlerde İnönü Ailesi için özel loca ayrılması ya da Mevhibe İnönü'nün, Evren'in eşinin vefatından sonra mevlûduna gitmesi bu ilişkilerin birer parçasıydı. Politikayla ve hele de vetoyla birlikte iki köşkün arasındaki mesafe açıldı. Çok daha sonra, 1984 yılında ise, Evren, İsmet Paşa için açılan sergiye katılacaktı.

Turgut Özal'ın yedi vetoya canı sıkılmıştı, ama ağzından ilk çıkan sözler «sizler veto edildiniz, fakat parti kuruculuk hakkını kazandı» oldu.

ANAP'ta «sarı zarf» Genel Sekreter Veysel Atasoy'a geldi. Özal'ın başkanlığında bir toplantı yapıyorlardı. Atasoy ile Taşar zarfı heyecanla birlikte açtılar. Vetolanan-

ların isimleri okununca, Özal yukardaki sözlerinden sonra «hayırlısı olsun, elimizden bir şey gelmez» dedi, canı epey sıkkındı. Gönlü kimsenin vetosuna razı değildi elbette, ama Hüsnü Doğan da vetolanmıştı. Yeğeni ve DPT Yabancı Sermaye Dairesi Başkanı Hüsnü Doğan, daha sonra hükümette Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanı olacaktı, ama o anda kıpkırmızı kesildi. Hatta, aynı akşam oturdu ve Konsey'e hitaben «Ben Yabancı Sermaye Daire Başkanı olarak milyarlarca liralık işin altına imza yetkisi taşıyorum, bana bu görev veriliyor, şimdi de veto ediliyorum, bunun sebebini öğrenmek istiyorum» yolunda mektup yazacak, ama bu mektubu göndermekten vazgeçecekti.

Özal veto edilenlerle tek tek görüştü, onları teselli etti. Vetolananların partiyle ilişkisi daha sonra kesilmedi.

ANAP'taki veto olayının kritik yönü, kurucu üye sayısının tam 30'da kalışıydı. 37 kişi bildirmişler, 7 vetodan sonra 30 kişi kalarak partinin kuruluşunu onaylatmışlardı. Ne var ki, bu rakam Eylül ve Ekim aylarında zaman zaman Özal'a ve arkadaşlarına bir «kâbus» gibi çökecekti. Vetodan sonra yeniden kurucu bildirilip bildirilmemesini tartışmışlar «yeniden veto olursa, yara alabiliriz» düşüncesine gelerek bildirmekten vazgeçmişlerdi.

Eylül, Ekim aylarında «keşke bildirseydik» diye zaman zaman pişman oldular. Çünkü, seçimlere gelirken, ANAP'ın seçimlere katılıp katılmayacağı ciddi tartışma haline getirilmişti. Katılmamaya yol açacak nedenlerden biri de, kuruculardan birinin istifa ederek, kurucu sayısının 29'a düşmesi ve bu durumda partinin durumunun tartışılır hale gelmesi gösteriliyordu. «Sizin 29 kurucunuz var» denilecek ve seçimlere girmesi önlenecekti, yolunda savlar dolaşıyordu ortada.

ANAP'lılar bu tür bir baskıyı zaman zaman yoğun bir biçimde enselerinde hissettiler. Hatta, çok daha sonraları Özal «Ben seçimleri kazanacağımı biliyordum, bu konuda hiç telâşlanmadım ve heyecanlanmadım, fakat ya kurucu sayımız 29'a inerse diye çok heyecanlandım» diyecekti.

***

MDP'den üç kişinin vetolanmasına Turgut Sunalp hiç oralı olmadı. Bu üç kişinin veto edileceğini bile bile kurucu kadrosuna almış gibi bir havası vardı. Sanki biliyordu o üç kişiye veto geleceğini. Oysa, kuruluş gününde yaptığı konuşmada «hepiniz beş ayrı kanaldan geçtiniz, hepiniz tertemiz vatan evlâdısınız» dememiş miydi?..

Veto edilenleri yine de çağıran Sunalp onlara şöyle diyordu :

«Ben kendim için veto bekliyordum. Çünkü, Büyük Türkiye Partisi lâğvedildi, başında da bir orgeneral vardı. Ben de orgeneralim. O parti başkanıydı, ben de parti başkanıyım. Esener'in alternatifi bendim. Benim veto edilmem gerekiyordu. Sizler benim için sürpriz oldunuz. Eğer BTP lâğvedilmeseydi, bunların hiçbiri olmazdı».

Veto edilenler itiraz edecek oldular «Esener'le bu işlerin ne ilgisi var» diye, Sunalp onların sözünü keserek konuşmasını sürdürdü :

«Ben dokuz ay içinde Moskova, Paris, Ankara, İskenderun, Kıbrıs'a nasıl tayin olduğumu bilirim. Arka arkaya tayinlere hep üzüldüm, ama emekli olmadan, orgeneralliğe kadar yükseldim. Nefse zor gelen şeyde, hayır vardır. Bugün sizin için üzüntü olan şey, yarın size nasıl hayır getirir, belli olmaz».

Halkçı Parti'deki hava seçime katılacak olan ANAP ve MDP'den daha farklıydı. 32 kurucu üye bildirmişler, 7 kişi veto edilince parti kuruluşunu tamamlayamamışlardı. Yani, vetoluların üzüntüsünü, asıl bu telâş bastırmıştı.

Necdet Calp'ın morali fena halde bozulmuş, çeşitli yerlerle temas olanağı aramıştı. Kendisine bir gün önce «bazı isimlerin veto edileceği» söylenmişti. Ne var ki, orada da veto edilenler asıl partiyi baştan beri sürükleyenlerdi. Yani «çekirdek kadro»ydu. Gelen yedi vetoyla parti sanki kabuk değiştirmiş oluyordu. Örgütü tanıyan vetolulardı, işleri başından beri yürüten onlardı. Dolayısıyla, Halkçı Parti aslında fena hırpalanmış oluyordu.

Ancak, Calp veto edilenlerle konuşmuş ve «hiç ol-

mazsa milletvekilliği adaylığı sırasında elinden geleni yapmaya çalışacağına» söz vermişti.

*
**

Vetolar her partide kırgınlık yarattı. Her partide veto edilenlerle edilmeyenlerin arasına mesafe girdi. Her veto edilen kendi partisinin genel başkanını bundan sorumlu tuttu ve «İsteseydi, beni vetodan kurtarabilirdi» diye içinden geçirdi.

Göç Yolda Düzelir

Avrupa Konseyi Türkiye Raportörü Yıldırım Avcı'ya «Demokrasi Türkiye'ye 25 yılda yerleşir» deyince, Avcı itiraz etti, «Türk Halkı demokrasiye inanmış ve alışmıştır», sonra da kendi kendine şöyle geriye dönüp bir baktı, çok geriye değil, şöyle beş-altı ay geriye... Neler sığmıştı o kısacık döneme...

Doğru Yol Partisi kurucuları aslında acele ediyor ve Mehmet Yazar ekibini suçluyorlardı. Çünkü, yeni kuracakları partiye buldukları «Doğru Yol» adı aynı günlerde sonradan «Refah Partisi» adını alacak gurup tarafından da düşünülüyordu. Refahçılara göre, «doğru yol» dinsel bir anlam taşıyordu aynı zamanda ve «ıhtınassıratal muğstakim»den geliyordu. DYP'liler bu adın Yazar ekibince karşı tarafa sızdırıldığına inanıyorlardı.

Ama, daha nasıl acele edilsindi ki?.. Necmettin Cevheri'nin kullandığı kırmızı Mercedes, Çanakkale'ye Demirel ve arkadaşlarını bıraktıktan sonra Ismet Sezgin'le birlikte Bursa'ya yönelmiş, orada Büyük Yıldız Oteli'nde sıcağı sıcağına ilk direktifler verilmişti.

Haziranın ilk günlerinde Ankara'ya dönen İsmet Sezgin ile Necmettin Cevheri arkadaşlarını toplamışlar ve kararı açıklamışlardı. İnanılmaz sıkıntılı, korkulu günler yaşıyorlardı. Korkuyu başkaları duyuyor, sıkıntıyı onlar çekiyordu. Hergün bir büro değiştiriyorlardı. Öyle bir sistem kurulmuştu ki, kurucuların hiçbiri diğerinin kurucu olacağını bilmiyordu, zaten birbirlerinden de haberleri pek yoktu. Yılmaz Ergenekon, artık bu işde büyük alışkanlık kazandığı için parti programını kaleme alıyor, Danışma Mec-

lisi'nden İbrahim Göktepe ile Bekir Sami Daça tüzük üzerinde çalışıyordu.

Emekli valiler, profesörler, bürokratlar, yasak kapsamı dışındaki eski partililerin bir bölümü kuruculuk önerildiğinde, «aman bize dokunmayın, biz bu işlerde artık yokuz» diyor, bir bölümü ise, önce kabul ediyorlar, ertesi gün «benim ekmek param...» gerekçeslyle özür diliyordu. Arkasından da kuşkularını dile getirenler geliyordu, «bu partiyi yaşatmazlar» o günlerin bir başka gerekçesini oluşturuyordu kurucu olmamak için.

Bu yetmiyormuş gibi, DYP içinde taa 1960'lı yıllardan bugünlere sarkan «Yeminliler-Bilgiççiler» hizipleri birbirlerini gördükleri yerde ezmeye kalkıyorlardı. Tıpkı 12 Eylül öncesinin CHP hizipleri gibi. Hatta, aynı hizip olayı Büyük Türkiye Partisi'nin kuruluşunda da yaşanmış, Ismet Sezgin bir gün Demirel'e «Beyefendi bu parti Battal Gazi Ordusuna döndü» demişti. Bu sözden Sadettin Bilgiç alınmış, «tarafsız bir kuruluş işte» diyerek kendini savunmuştu. DYP kuruluşu sırasında işte aynı hizipler yeniden boş alanda at oynatıyordu. Kurulamayan, zar zor oluşturulan örgütlerde «orada senin ağırlığın var, burada benim» diyerek aynı anda örgütteki ağırlıklarını da korumaya çalışıyorlardı.

Hırsız-polis oynar gibi parti kuruluyordu. Kurucu olmak isteyenlerin en yakın arkadaşları ya birbirlerini yönetime şikâyet ediyorlar ya da tersine adeta yalvararak «ne olur siz bu işten vazgeçin, sizi içeri atacaklar» uyarısında bulunuyorlardı. Ankara'nın çeşitli bürolarında faaliyetlerini sürdürürken, bir gittikleri büroya ertesi gün gitmemeye çaba harcıyorlar, ama ertesi gün yeni çalışma bürosunu nerede bulabileceklerini bilmiyorlardı.

İşte, buna rağmen Doğru Yol Partisi tam yirmi günde kuruldu. Hem de 24 Ağustos tarihi geldiğinde 67 il ve 427 ilçede kuruluşunu tamamlamıştı. 23 Haziran günü 34 kurucu üye Ahmet Nusret Tuna'nın başkanlığında kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığına sundu.

Ondan birkaç gün önce Danışma Meclisi üyelerinden emekli korgeneral ve BTP kurucularından Tevfik Fikret Alpaslan, Yıldırım Avcı'ya gelerek «senin gibi mutemet,

inançlı ve ketum arkadaşlara ihtiyaç var» demiş, Avcı'ya da DYP yolu açılmıştı. Avcı aslında doktordu. 1 Eylül 1980 günü Denizli'ye Sağlık Müdürü olarak atanmış, 12 Eylül günü de ordu ülke yönetimine el koymuştu. Bir yıl sonra Avcı kendini Danışma Meclisi'nde buldu. Politikayı aklına bile getirmiyordu. Ama, Danışma Meclisi'ndeki siyasal faaliyetlere ilgi duymuş, bazı toplantılarına katılmıştı. Şimdi de DYP'de 34 kurucudan biriydi.

Parti binası bulmak da ayrı bir dert olmuştu. «Parti için tutmak istiyoruz binayı» sözünü duyan mal sahipleri bir daha ortada görünmüyordu. Sonunda bakıldı ki, olacak gibi değil, iki kişi kendi adına bina kiraladı ve arkasından «Doğru Yol Partisi» tabelası asıldı aynı yere.

Kurucular böyle bir hava içinde ilk kez bir araya geldiler. Binada ne elektrik yanıyordu, ne su akıyordu. BTP kurucularından bir üye yeni parti binasına sandalyeleri eliyle getirdi. Diğerleri onu hemen uyararak «sen burada ne arıyorsun, şimdi irtibat kurarlar, kaybol ortadan» diye kulağına fısıldadılar.

23 Haziran'da kurulan partinin 34 kurucusundan 30'u 10 Temmuz günü veto edildi. Talimat geldi uzaklardan :

«Harbe asker sokar gibi, kırıldıkça sokacaksınız, kırıldıkça yeni isim bildireceksiniz. Veto edilmeyen dört kişiden biri genel başkan olsun ki, en azından partinin genel başkanı veto edilmesin. Tazyiklerin altında tesadüfler iş görür».

Vetolar bildirildiği gün Yıldırım Avcı Denizli'deydi. Partinin ilk genel başkanı Ahmet Nusret Tuna acele Avcı'yı aradı ve «dört kişi kaldınız, hemen gel» dedi. Ve veto edilmeyenlerden biri olan Yıldırım Avcı'ya genel başkanlık önerildi. Avcı «benim politik hırsım yok, ben hazır değilim genel başkanlığa» biçiminde düşüncesini açıkladı. Necmettin Cevherî ile İsmet Sezgin kendisini arabaya alarak, ikna etmeye çalıştılar. Hatta, Sezgin bir ara «bak Reagan'a benziyorsun, onun gibi yakışıklısın, halkın üzerinde iyi etki yapar bu tür şeyler» diye de bir espri yaptı.

Avcı için artık sıkıntılı günler başlamıştı. Tek bir sözü söylerken bile dakikalarca düşünmesi gerektiğini biliyor-

du. Kendisinin izlendiği, konuşmalarının dinlendiği sonucuna varıyordu. O arada yeni kurucu isimleri bildirilmişti. Ağustos sonuna dek tam beş kez veto yedi DYP. Toplam 87 kurucu adı bildirilmiş, sonuçta artık seçimlere katılmayacağı belli olduğunda 31 kurucu bir araya gelebilmişti.

Veto sonuçlarını beklerken Avcı partilerin liderlerini ziyaret etmek istedi. O günlerin yeni oluşmaya başlayan ve «yeni politikacı tipinin sevimliliğini kanıtlamak isteyen» bu tür ziyaretler parti liderleri arasında son derece olağandı. Herkes birbirine gidiyor, birbirine iyi dileklerini sunuyordu. Avcı da bu kervana katılmak istedi. Ama, ANAP ile MDP'den ses çıkmadı, Özal da, Sunalp da Avcı'ya randevu vermediler.

Seçimlerden çok sonra 1984 yılında Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş kokteylinde tüm parti liderleri bir araya geldiğinde, Avcı bir ara Özal'ın yanına yaklaştı. «Bizi kabul etmediniz o zaman, şimdi bari parti liderlerini bir araya getirin» önerisinde bulundu. Özal'ın yanıtı gerçekten ilginçti :

«Ben de arzu ederim, ama Calp ile Sunalp bana hep 'bizi meclis dışındaki partilerle bir araya getirme sakın» diye tembih ediyorlar».

Artık kim doğru söylüyor bilinmezdi. Özal atlatmak için mi böyle diyordu, yoksa Calp ile Sunalp gerçekten bu yönde bir telkinde mi bulunmuşlardı, belli değildi. Öyle bir telkin bile olsa, başbakan olarak Özal neden Avcı'yı tek başına bir görüşmeye çağıramıyordu?..

Yine o günlerde kurulmakta olan partilerin genel başkanları Cumhurbaşkanı ile görüşüyorlardı. DYP Genel Başkanı Ahmet Nusret Tuna da Evren'le görüşmek isteğini Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine yazılı olarak bildirmişti. Ancak, o zaman yanıt gelmedi bu isteğe. Daha sonra 24 Ağustos'tan tam bir gün önce bu kez genel başkan olarak Yıldırım Avcı başvurdu ve «özel bir mesele için Sayın Cumhurbaşkanı ile görüşmek» dileğini aktardı. Olmadı. 1984 yılında Avcı görüşme isteğini tazeledi. Bu kez özel kalemden «Halen Anayasa Mahkemesinde duruşma-

sı süren bir parti liderinin kabulünün doğru olmayacağı görüşüne gelindi, zaten Sayın Cumhurbaşkanı önümüzdeki günlerde bir geziye çıkacaklar».

Evren, Doğru Yol Parti Genel Başkanı olarak Hüsamettin Cindoruk'u, partinin genel kongresinden sonra kabul edecekti, 1985 Haziran'ında.

Hangi partilerin seçime girme olanağına sahip olacakları gün, yani 24 Ağustos 1983 günü, Avcı genel başkanlıktan istifa etmek istedi. Çünkü, Doğru Yol Partisi seçimlere giremiyordu, 67 ilde örgütlendiği halde. Seçime sokulmayışlarına tepki olarak istifa etmek istiyordu. Arkadaşları kendisini tuttular: «Bu hassas günlerde tepki göstermeyelim. Senin ayrıca dokunulmazlığın var. Herhangi bir biçimde seni gözaltına almak isteyebilirler. Ama, dokunulmazlığın olduğu için, bunu yapamazlar. Genel başkanı hapse atılmış bir parti durumuna düşmeyelim».

Burada ilginç nokta, bir bölüm DYP'liler «aman, senin dokunulmazlığın var, sen başımızda kal» derken, bir başka bölümü de «bizim partinin başında neden Danışma Meclisi'nden biri var, bu ters gelmiyor mu» sorusunu irdeliyordu. Bu durumu partinin «ruh ve felsefesine aykırı» bulanlar vardı. Ancak, ortam da işte belliydi.

Bu arada bir başka beklenmeyen engel «Bizim Parti» olayı idi. Aslında daha baştan alınan karara göre, «eğer DYP'nin başına da bir şey gelirse, o zaman Bizim Parti kurulacaktı». Ama, vetolarla da olsa, DYP hukuksal varlığını sürdürürken, bir de baktılar da, emekli korgeneral Mithat Ceylan başkanlığında «Bizim Parti» kurulmuş. Eski kadrolar içinde galiba en sert tartışmalar bu sırada ortaya çıktı. İsmet Sezgin ve Necmettin Cevheri, Emin Bilgiç'e giderk «siz hareketi engelliyorsunuz» diye bağırıp çağırdılar. Bilgiç «siz bizi hiçe sayıyorsunuz» karşılığını verdi. Günün getirdiği koşullara şimdi bir de hiziplerin birbirinden habersiz ayrı ayrı parti kurmaları eklenmişti. «Bizim Parti» ekibi kendini «yanlış anlama oldu, onun için kurduk» biçiminde savunuyor, diğerleri «yanlış anlama bu işin neresinde» diye yüklenerek açıklama bekliyordu.

Kısa süre sonra Bizim Parti kendini feshedecekti.

Bu arada DYP hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesine başvurarak «eskinin devamıdır» iddiasıyla kapatma dâvası açmıştı. Bu nedenle yaklaşık dokuz ay parti bitkisel hayata girdi. Kimse yerinden kıpırdamadı. Kıpırdadığında, aşırı özen gösterdi.

1985'e gelindiğinde, DYP Anayasa Mahkemesinde aklanmış, artık kadroların gözden geçirilmesi gündeme gelmişti. Vetolar nedeniyle arka arkaya ileri sürülen kadrolar hep yıpranmış, hem de kendileri «artık bizim görevimiz bitti» demeye başlamıştı. İşte, göç yolda düzelecekti. Yani, eldeki kadrolarla yola çıkılmıştı, kadrolar yol boyunca yenilenecek, parti vitrini yol alırken değişecekti.

Büyük Türkiye Partisi'nde kurucu olarak görev almış kişilerin Doğru Yol Partisi'ne katılmaları ve burada yeniden görev üstlenmeleri «göç yolda düzelir» mantığının bir sonucuydu.

Ama, bu mantıkta Mehmet Yazar'ın yeri yoktu.

Parti kurma faaliyetlerinin başlamasından itibaren, parti kurmadığı halde, kendini sürekli gündemde tutmasını bilen tek kişi herhalde Mehmet Yazar'dı. Gerçi, bu sadece kişiliğinden gelmiyordu. Eski AP tabanının oturduğu geniş bir kitlenin, Odalar Birliğinin Başkanıydı. Bu nedenle de daha başlangıçta Başbakan Ulusu kendisinden yardım rica etmişti. Ulusu'nun çevresinde bulunan ekiplerden biriydi kendisi. Üstelik Cumhurbaşkanı Evren kendisini Uzak Doğu Gezisine götürmüş, bu kulislerde siyasal bir anlama bürünmüştü.

Hatta, iki kez de Cumhurbaşkanı ile görüşmesi olmuştu. Her yerde söylediğini Çankaya Köşkü'nde de savunmuştu :

«Bir emekli askerin parti başına getirilmesi doğru değil. Sizin tarafsızlığınızı korumanız açısından da doğru değil. Bir parti başkanının tayinle gelmesi gelecek için yıpratıcı olur. Sunalp Paşa eğer başarılı olamazsa, bunun sorumluluğunu o taşımalıdır, başkaları değil».

Evren, Sunalp'ın kendisi tarafından desteklenmesine

ilişkin olarak «öyle gözüküyor, ama öyle değil» karşılığını verecekti Yazar'a.

Yazar her gittiği yerde «sağın bütünleşmesini» savunduğu halde, bu bütünleşmenin «yeni bir partide gerçekleşebileceğini» düşünmeye başladı. Sunalp ve Özal partilerini kurmuşlar, ama Yazar ortaya bir formül atarak «üçüncü bir partide birleşelim, bunu da ben kurayım» diyordu. Bu yönde sayısız temasları oldu. Kendisine en büyük desteği verenlerden biri de Danışma Meclisi'nden Şener Akyol'du.

Ancak, başaramadı, daha doğrusu «parti kurmak için izin verildiği» izlenimini edinmedi 1983 bahar aylarında.

1985 yılında ise, yine uzun tereddütlerden sonra, Doğru Yol Partisi genel başkanlığına soyundu. Demirel'le 1982-1983 yıllarında zaman zaman tartışmaları vardı, buna rağmen uzun süre Ulusu ile Demirel arasında haberleşmeyi ve bağlantıyı sağlamış, günler boyu Gölbaşı'nda birlikte yürüyüşlere çıkmışlardı. Ama, Demirel kendisine güvenmedi. «DYP'i iktidar yapacağım, sağı birleştireceğim» diyor ve asıl hepsinden önemlisi «uzlaşacağım» tezini dile getiriyordu. Demirel ise, «uzlaşmanın» ne anlama geldiğini kendi açısından değişik bir biçimde yorumluyordu. Oysa, parti tabanı iktidar özlemi çektiği ve de yıllar yılı iktidara alıştığı için Mehmet Yazar'ı destekliyordu. Ama, lider «Hayır» diyordu.

Tüm DYP'liler Yazar'ın karşısına «DYP bir misyon partisidir» diye çıkıyorlardı. DYP Kongresinden hemen önce Yazar, Çağlayangil ile görüştü ve sordu :

— Nedir sizin bu misyon dediğiniz?.. Misyon diyorsunuz ve beni engelliyorsunuz, nedir bu?

Çağlayangil :

— Demokrasi, insan hakları, hürriyetçi parlamenter bir düzen...

Yazar, sözcükleri özenle seçen ve ağır ağır konuşan Çağlayangil'in bu sözlerine sinirlendi :

— Geçin bunları, bana misyon nedir onu anlatın..

— Misyonun özü siyasî hakların iade edilmesi ve yasakların kalkmasıdır.

— Peki, bu hakların elde edilmesi için DYP'nin güçlü olması ve meclise girmesi gerekmez mi?

— Peki, diyelim ki, siyasî yasaklar kalkacak... Eğer siz DYP'nin başında olursanız, yasaklar kalktığında biz nerede bulunacağız?..

Mehmet Yazar bu karşılık üzerine «konuşacak başka şey kalmadı» dedi ve genel başkanlığı kaybetti.

19'un Uğuruna İnananlar

Her yer politika ve bunun doğal sonucu parti kurmayla çalkalanırken, bir köşeye çekilmiş, gelişmeleri sessiz ve sakin izleyen ve de sağda bulunan bir başka gurup vardı.

«Biz meseleleri lâiklik açısından görüyoruz, lâikliği düşünce açısından değerlendiriyoruz» diyorlardı, «tedbirleri tatbike koyarken partilerin tamamı hemen hemen birbirine benziyor, sağ ile sol partiler arasında da benzerilk var, sadece isimleri farklı, bu da suni bir ayrım, kapitalizm katı uygulanıyor, meseleye kabuktan bakıyor bu partiler», diye sürdürüyorlardı düşüncelerini.

Refah Partisi ondört parti içinde 18 Temmuz tarihinde en son kurulan parti olmuştu. Bunda en büyük etken MSP ekibinin uzun süre mahkemelerde yargılanması, yargılamaların sonucunda önce mahkûm olmaları, sonra beraat kararının Yargıtay'dan çıkması herhalde oldukça önemli rol oynamıştı.

Her ekip gibi Ahmet Tekdal, Ali Türkmen, Abdülkerim Şebik ve Rıza Ulucak'dan oluşan bir gurup da Meşrutiyet Caddesi'nde bir büroda siyasal gelişmeleri değerlendiriyor ve parti kurma hazırlığına girişmek istiyordu. Ama, «önce biraz bekleyelim, bakalım ne olacak» düşüncesinden de kendilerini kurtaramıyorlardı.

Parti kurmak düşüncesinin artık yavaş yavaş yerleştiği günlerde Huzur Partisi kurucularından bazıları ve genel başkanı Tekdal ile arkadaşlarını ziyarete geliyordu. Ortada hazır bir parti vardı, «gelin burada birleşelim» diyordu Huzur Partililer. Tekdal ise «Biz ayrı bir parti kurmak

istiyoruz, bizim kapımız herkese açık» karşılığını vererek, bu görüşe katılmıyordu.

Yine o günlerde Yüce Görev Partisi kurulmuş, 63 kurucusundan 62'si veto edilmişti. O zaman Tekdal'ın yakınları düşündüler ve «Yüce Görev Partisi'nde kurucu olalım ve bu partiyi bizim kadrolarla dolduralım» konusunu tartıştılar. Sonra bundan da vazgeçildi.

19 rakamının uğuruna inanarak Refah Partisi'ni kurdular. 19 rakamını vurgulamak için de parti amblemlerine seçtikleri başağın 19 taneli olarak çizilmesine özen gösterdiler. Halûk Nurbaki'nin yorumu ile 19 rakamı, dinsel bir inanca göre, uğur getirirdi. İnanışa göre, zaten kâinatta herşey 19 rakamı üzerine oturmuştu. Hatta, Kur'an-ı Kerim de 19 rakamı üzerine kuruluydu dikkatlice incelenirse. Bu nedenle Refah Partisi de aynı uğuru kendi parti ambleminde görmek istedi.

Kırmızı zemin üzerine sarı başak çizdirip onaylatmak üzere Cumhuriyet Başsavcısı Firuz Çilingiroğlu'na gittiler. Başsavcı «olmaz» dedi, «kırmızı ve sarı renkler olmaz, çünkü bu renkler sosyalist ülkelerin rengidir».

Bunun üzerine amblem de başak kaldı, ama renkler değişti.

Kendi ölçüleri içinde mütevazi davranan Refah Partililer «sivrilmiş isim peşinde koşmadılar, hatta Rahşan Ecevit'in çok sonradan girdiği partileşme modeli onlara sempatik» geldi. Neden yıldız isimler aranıyor, diye hep kendilerine sordular diğer partilere baktıkça. İlk genel başkan olarak 1946 doğumlu bir avukatı, Ali Türkmen'i seçtiler. 33 kişilik kurucu listesinden 29'u ilk anda veto edildi. Tıpkı DYP'de olduğu gibi, veto edilmeyen dört kişiden biri de Ahmet Tekdal oldu ve parti genel başkanlığa o seçildi.

Vetolar partiye ulaştığında «vetolar şahsî sebepten çok, prensiplere terettüp ediyor» yargısına vardılar ve hiç alınmadılar. Dolayısıyla, diğer veto edilenlerle karşılaştırıldığında, Refah Partililer «vetoları tevekkülle» karşıladılar. Toplam 87 kurucu önerildi. Üçüncü vetodan sonra 56 kişinin vetosuyla geriye kalan 31 kişi Refah Partisi'nin ku-

ruluşunu tamamlamış oldular. Örgütlenme aşamasında ise, il ve ilçe başkanlarına gelen yasaklardan en çok etkilenen partilerin başında Refah Partisi geldi.

Üyelerinin deyimiyle «şeriata tam olarak uydukları halde» 6 Kasım seçimlerine giremediler.

Turgut Özal'ı hiçbir zaman kendilerinden saymadılar. Yürüttüğü faiz ve kur politikasına hep karşı çıktılar. «Nasıl olmuş da, vaktiyle MSP'den aday olmuş» diye kendi kendilerine hep sordular. «Çünkü, Özal katı kapitalist kuralları uygularken, para değerini sürekli düşürüp fakirin fukaranın cebinden parasını alıyor, elini onların cebine sokuyordu». Buna rağmen, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde eski örgüt üyelerinin ve hatta eski MSP milletvekillerinin şimdi ANAP'ta yer almasını «Allah'ın onları şaşırtmış olmasıyla» yorumluyorlar.

Ahretçilerle Hilâl'e Doğru

«Mehmetçiğim, benim Orta Doğu'da ve Amerika'da güçlü dostlarım var. Beni oralarda iyi tanırlar. Bu benim için büyük avantajdır. Ayrıca, Sayın Cumhurbaşkanıyla da görüştüm. Kendisine, ben politika yapacağım, izniniz var mı, dedim. Kendisi de, size engel olmayız, partinizi kurabilirsiniz, dedi. Şimdi gel sen benim yanıma. İktidar olabiliriz, kadroya ihtiyaç var. Danışma Meclisi'nden bir tek seni alırım yanıma, başka kimseyi almam».

Mehmet Pamak bu sözleri işittikten kısa bir süre sonra, bürosuna bu kez eski emniyet genel müdürlerinden İsmail Dokuzoğlu geldi. Kendisine Büyük Türkiye Partisi kuruculuğu önermek istiyordu. Telefon çaldı, Özal yeniden arıyor ve Pamak'la görüşmek istiyordu. Pamak üçbeş dakika önce aldığı bilgiler çerçevesinde «siz Büyük Türkiye Partisi ile birleşiyormuşsunuz» dediğinde, Özal karşı çıktı, «yok öyle bir şey». Dokuzoğlu çok ısrar etti, hatta Pamak'ın yanından Demirel'e telefon ederek, Pamak'ın listeye girmesini istedi.

Bu iki olay Mehmet Pamak'ın parti kurma düşüncesini körükledi.

⁂

Turgut Özal kendi «ideal kadrosundan» saydığı Mehmet Pamak'ı Yeşilyurt'taki Rıfat Diker'in evine çağırdı. Sonradan Adana milletvekili seçilecek Akgün Albayrak mutfakta kahve pişiriyor, Korkut Özal odanın bir köşesinde gazete okuyor, Semra Hanım da konuşmayı izliyordu. 1983 Mayıs'ının ilk günlerinde yapılan bu görüşeye Turgut Özal yukardaki sözlerle girince Pamak karşılık verdi :

— Ben sizi çok fazla tanımıyorum ama, banker olayları ve faiz politikası nedeniyle halkta size karşı bir antipati var.

Özal çok soğukkanlıydı :

— Banker olayında benim bir kabahatim yok. Bankere para yatıranlar bunun faizlerini ve daha sonra da paralarını alamayacaklarını hesaplayamadılar. Kabahat bankere para yatıranlarda.

— Ama, ben yüksek faiz politikasına inanmıyorum. Maliyet enflasyonuna yol açıyor. Bu da fiyatları yükseltiyor.

— Faizlerin yüksekliği mevduat sahibini koruyor. Ekonomiyi yüksek faiz ve sıkı para politikası kurtaracak.

— İktidara gelirseniz anarşi ve terör yeniden hortlarsa, bunu nasıl önleyeceksiniz?

— Ekonomik sıkıntı çözülürse, terörün kökü kazınır.

O sırada Halil Şıvgın gelip talimat aldı ve tekrar gitti. Semra Hanım da odadan çıkmıştı, bunu fırsat bilen Pamak :

— Kusura bakmayın ama, Semra Hanım siyasî meselelerin içine fazla giriyor. Bu hareketler sağda pek iltifat görmez.

Özal yine sakindi :

— Sen inandığın gibi yaşıyorsun. Biliyorum, senin hanım tesettür içinde. Benim ailem demokratik hayata alışmış. Biz hep böyle yaşadık ailece. Millet böyle istiyor, diye ben aileme karışmam, böyle alıştık biz... Hem şimdi bunları bir yana bırakalım, parti kurucuları arasında senin de yer almanı istiyorum. Köşkte takılır mı bilmem, Köşke danışırım, eğer takılacaksa, kuruluştan sonra seni genel başkan yardımcısı yaparız. Keçeciler'i de soracağım

Köşke. O da olmazsa, onu da daha sonra alacağım.

O sırada Semra Hanım içeriye yeniden girdi ve:

— Bana kalırsa, Turgut Bey'le beraber olmanızda yarar var.

Pamak'ın adı daha sonra Büyük Türkiye Partisi kurucusu olarak kulislerde dolaşınca Özal yeniden telefon etti:

«Bizim onlarla birleşmemiz söz konusu değil. Onlara teklif ettim, benim başkanlığımda, benim seçmem şartıyla isim verin, dedim. Kabul etmediler. Şimdi bizi yıpratmak için böyle lâf çıkarıyorlar. Onların zaten netice olması söz konusu değil. Aman, sen dikkat et ve onlarla birlikte olma, bizim kapımız sana açık».

Pamak düşündü. Hem ANAP, hem BTP kendisine kuruculuk öneriyor. Kendi çevresine danıştı. Yaptığı değerlendirmeye göre «MHP-MSP ve AP tabanının kendisinde sevgisi olduğuna» inandı ve yola çıktı.

Madem ki, bu tabanlarda kendine yakın insanlar vardı, o zaman bu tabanları etkileyecek liderlerle görüşmesi gerekiyordu. Önce MSP'nin eski milletvekillerinden Recai Kutan'la birlikte Necmettin Erbakan'a gitti. MSP'li Lütfi Doğan'ın evindeki görüşmede Erbakan, Pamak'a «Cenab-ı Hak nezdinde sevap kazandın, yaptığın hizmetlerle ahireti garantiledin, şimdi sağı kucaklayan bir parti kurarsan yeniden sevaba girersin» diye söze başladı.

Pamak «Özal'ın şemsiyesi altında birleşmek belki mümkün olabilir» deyince, Erbakan şiddetle karşı çıktı: «Zinhar olmaz, Batıl'la zinhar beraber olunmaz. Çünkü sağ partileri ele geçiririz diye gidenler, sonradan hep o partilerin malı oldular. İttihat Teraki'den bu yana hep böyle oluyor. Batıl olan partiler ele geçirilmiyor, gidenler de batıl oluyor».

Pamak bunun üzerine o ana dek hiç düşünülmeyen bir öneri getirdi: «Bağımsız milletvekilleri girer meclise. Herkes kendi camiasına haber yayar. O illere haber verir, nerede AP güçlüyse, AP bağımsız adayı, MHP güçlüyse MHP'nin adayı, MSP güçlüyse MSP'nin adamı bağımsız

milletvekili olarak meclise girer, sonra bunlar bir gurup oluşturup yeni bir parti kurarlar».

Erbakan buna da «hayır» deyince, Pamak'ın belki de istediği noktaya gelinmiş oldu. Pamak'ın «sağı birleştirici bir parti kurması» kararına varıldı.

Pamak ikinci görüşmesini Türkiye'de Süleymancıların lideri olduğu öne sürülen Kemal Kaçar'la yaptı. Kendisini Sultanahmet'ten Mercedes bir arabayla aldılar ve Ümraniye'de ahşap eşyayla döşenmiş lüks bir büroya götürdüler. Parti kurmak için yardım ve destek önerisini Kemal Kaçar çarpıcı bir gerekçeyle geri çevirdi:

«Bizim Türkiye çapında müesseselerimiz var, bunların varlıklarını idame ettirmek için iktidara yakın olmak zorundayız. Kimi oy bakımından destekleyeceğimiz 5 Kasım'da belli olur. Bize şu anda en yakın görünen Özal. Onu desteklemeyi düşünüyoruz».

Pamak Ankara'ya döndükten sonra bu kez «Yakup ve Hilmi Beyler»le görüştü ayrı ayrı. Türkiye'de belli akımların, tarikatların başını çeken Yakup ve Hilmi Beylerden, Yakup Bey'in Dışkapı'da otomobil galerisi vardı, Hilmi Bey mühendisti ve ikisi de çok varlıklıydı. Onlar «birleşme iyidir, ama bekleyelim» kararını açıkladılar.

Çalışmalarını sürdüren Pamak, bu kez Ayvaz Gökdemir, Nuri Gürgür (MHP genel idare kurulu üyelerinden) ve Baki Tuğ ile toplantı yaptı. MHP Gençlik Kolları Başkanı Muharrem Şemsek'i aradı. Şemsek 12 Eylül öncesinde vurulmuş ve tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuştu, politikayla bağlantısını da kesmemişti. MHP-MSP ve AP'nin bu kesime yakınlık duyanlarından oluşan bir gurup sonunda 7 Temmuz günü yeni partiyi kurdular.

Cumhuriyetçi Muhafazakâr Parti Pamak'ın başkanlığında kurulmuştu. İçişleri Bakanlığı «Cumhuriyetçi» sözcüğünü kabul etmiş, ama bu sözcüğün kullanılabilmesi kararının Bakanlar Kuruluna ait olduğunu bildirmişti. Nitekim, Bakanlar Kurulu «Cumhuriyetçi» sözcüğüne izin vermedi ve partinin adı Muhafazakâr Parti oldu. «Milletin yapısı muhafazakâr olduğu» inancından hareketle Pamak partiye bu adı uygun görmüştü.

İlk anda 30 kurucu üyenin 25'i vetolandı. Vetolar sürerken, Cumhuriyet Başsavcılığı Muhafazakâr Parti'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesine başvurdu.

Yüksek Seçim Kurulu'na Üç Ayrı Tepki

Ondört partiyi sonradan onbeşinci bir parti izleyecekti. Ama, kuruluş dönemi kapanmış, vetolardan sonra yeni isimler bildirilmiş ve herkes beklemeye girmişti.

Seçimlere hangi partiler katılabilecekti?.. 24 Ağustos'ta durum kesinlik kazandı. Anavatan Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti arasında geçecekti 6 Kasım seçimleri... Örgütlenme sorunlarını her türlü güçlüğe rağmen, zamanında çözebilen Doğru Yol Partisi ile Genel Başkanı vetolanan SODEP seçimlerde yoktu.

Bunun üzerine Yüksek Seçim Kurulu'na üç ayrı başvuru yapıldı. SODEP, Doğru Yol Partisi ve Refah Partisi «seçimlere giremeyişlerine» itiraz ediyorlardı.

SODEP ile DYP yaklaşık aynı mantığı savundular. Onlara göre «anayasa ilkeleri doğrultusunda partilerin kurulması izne bağlanamayacağı gibi, faaliyetlerini anayasa ve yasaların hükümleri içinde sürdürmeleri zorunluğu getirilmiştir. Bu ilkenin doğal sonucu siyasî parti faaliyetlerinin Anayasa ve yasa hükümleri dışında başka kurallarla sınırlandırılmasının mümkün olmayacağıdır».

Ayrıntılı hukuk açıklamalarına giren başvurular, «eğer seçime girmeme kararı 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanun hükmüne dayandırılıyorsa, bu kanun çerçevesinde Millî Güvenlik Konseyi'nin Danışma Meclisi ile birlikte ortak karar alması gerektiğini, oysa kararın sadece Millî Güvenlik Konseyi'nden çıktığını» belirtiyor ve şu savunmayı yansıtıyor :

«Bunun aksini düşünmek 1982 Anayasasının da tüm kanunların da Millî Güvenlik Konseyi'nce karar veya bildirileriyle değiştirilebileceği, kaldırılabileceği sonucunu doğurur ki, bu Millî Güvenlik Konseyi'nin de çıkardığı yasalarla belirlenmiş amacına uygun düşmeyen bir durum yaratır».

Partilerin başvurusunda Siyasal Partiler Kanunu'na

göre de seçimlere girmeme kararının «aykırılığı» vurgulanıyor ve bu nedenlerle «seçimlere katılacaklarının Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilmesi gerektiği» vurgulanıyordu.

26 Ağustos günü yapılan bu başvurulara Yüksek Seçim Kurulu 30 Ağustos günü yanıt vererek «başvuruların anayasa ve yasalar açısından incelenmesiyle ortaya çıkan hukukî durumla birlikte, ülke yönetiminin gerekleri ve özellikleri karşısında uyulması zorunlu olan ve düzenleyici nitelikte bulunan Millî Güvenlik Konseyi'nin 99 sayılı kararının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir» diyordu. Yüksek Seçim Kurulu daha sonra yazısında şöyle devam ediyordu :

«Adı geçen 99 sayılı kararda milletvekili seçimine katılmak için öngörülen 24 Ağustos 1983 günü, saat 17'ye kadar Millî Güvenlik Konseyi'nin incelemeleri sonucunda en az otuz kurucu üyesi uygun görülmek, koşulunun yerine getirilmediği anlaşılmış olduğundan talebin reddine...»

Refah Partisi'nin durumu ise hayli ilginçti. 31 Ağustos 1983 günü Genel Başkan Ahmet Tekdal Yüksek Seçim Kurulu'na başvuruda bulunarak şu itirazda bulunuyordu :

«Partimiz 19 Temmuz günü İçişleri Bakanlığına başvurarak tüzel kişilik kazanmıştır. 29 üyemizin MGK tarafından uygun görülmemesi üzerine, 8 Ağustos günü 29 yeni kurucu üye listesi sunulmuştur. Ancak, Millî Güvenlik Konseyi bu sunulan isimlerden 25'ini uygun görmediğini 29 Ağustos günü kararlaştırmış ve durum aynı gün Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından partimize bildirilmiştir.

Bu durumda, Millî Güvenlik Konseyi'nin partimiz kurucuları hakkındaki incelemesini kanunî süre içinde yapmamış olması sebebiyle partimiz kurucularının tamamının kurucu üyelik sıfatları hukuken geçerlik kazanmış bulunmaktadır. Millî Güvenlik Konseyi'nin kanunen kendisine tanınan süre geçtikten sonra almış olduğu karar, hukukî bir sonuç doğurmaz. Bu sebeple partimiz, kanunlarımızın parti kurucuları sayısı yönünden öngördüğü şartları yerine getirmiş bulunmaktadır».

Refah Partisi bu nedenle yasal açıdan seçimlere ka-

tılmaya hak kazandığını bildiriyordu. Yüksek Seçim Kurulu gerçekten çok sıkışmıştı. Olay çok netti. 24 Ağustos 1983 saat 17'ye kadar Refah Partisi'ne herhangi bir bildirimde bulunulmamış, hatta tam tersine bu tarihten beş gün sonra veto kararı alınmıştı. Dolayısıyla, 24 Ağustos günü Refah Partisi öngörülen «en az otuz kurucu üyesini hukuken tamamlamış» durumdaydı.

Yüksek Seçim Kurulu Refah Partisi'nin başvurusunu aynı gün değerlendirerek SODEP ve DYP'ye gönderdiği yazıların benzerini bu partiye de ileterek, ek olarak bir cümle daha koydu :

«Şikâyetçi Refah Partisi yönünden 24 Ağustos 1983 günü saat 17'ye kadar otuz kurucu üyesinin Millî Güvenlik Konseyi'nce uygun görülme koşulu oluşmamıştır».

***

Sıra şimdi artık «Sırdaş Hesap»taydı. Hangi partiye, nereden neler akıyordu?.. Üç partiye de yardım edildi. Ama, en az Halkçı Parti'nin payına düştü. Hani derler ya, «zırnık bile koklatmadı», diye. Yok, ancak «zırnık kokladı» Halkçı Parti. İşte, o kadar, «Sırdaş Hesap» aslanın ağzındaydı. Aslan ise, ağzını Anavatan Partisi'ne iyice açmış, Milliyetçi Demokrasi Partisi ile flört ediyordu.

***

Yeni dönemde kurulmuş olan siyasal partilerden hangilerinin seçimlere girebilecekleri 24 Ağustos 1983 günü belli oldu. Yeni dönemde kurulmuş olan siyasal partilerle ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılan ilk parti kapatma başvurusu dâvasını da Anayasa Mahkemesinde 25 Ağustos 1983 günü, yani tam bir gün sonra, başlandı.

Partiler bir yandan kuruluyor, Cumhuriyet Başsavcılığı da öte yandan Anayasa Mahkemesine arka arkaya çeşitli istemlerle başvuruyordu. Cumhuriyet Tarihi döneminde bu kadar kısa zamanda bu kadar fazla dâva açıldığı görülmemişti. 1983 Ağustosu ile 1985 Mart'ı arasında Anayasa Mahkemesine tam onbir başvuru gönderildi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından.

Bunlardan beşi «Partilere İhtar Verilmesini» istiyordu.

Üçü Anavatan Partisi'ne, ikisi de Doğru Yol Partisi'ne ihtar verilmesi istemini kapsıyor, bu beş istek de Anayasa Mahkemesi tarafından reddediliyordu.

Aynı dönemde altı ayrı parti hakkında kapatma istemiyle dâva açıldı. Cumhuriyet Başsavcılığı Yüce Görev Partisi, Huzur Partisi, Bizim Parti, Muhafazakâr Parti, Yeni Düzen Partisi ile Doğru Yol Partisi hakkında «kapatma» istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurdu. Bunlardan sadece 25 Ekim 1983 tarihinde Huzur Partisi'nin kapatılması kararlaştırıldı. Diğer beş parti hakkındaki istem geri çevrildi.

Daha kuruluşlarını tamamlamadan, kapatılma isteklerivle uğraşmak zorunda kalıyordu siyasal partiler. Bu olgu kıyıda köşede kalmış, ancak bize göre yeni dönemin en çarpıcı özelliklerinden birini oluşturur. Belki partiler yeni kurallara uyum sağlamakta güçlük çekiyor, belki Başsavcılık titiz davranıyordu. Ya da belki ikisi birden. Ama, ortaya çıkan sonuç gerçekten çarpıcıdır.

Yıllar yılı Anayasa Mahkemesinin yolunu bile unutmuş olan partiler, şimdi bu mahkemenin kapısında kuyruğa girmişlerdi. Yargılanmak için...

XVI. BÖLÜM

6 KASIM'A DOĞRU

24 Ağustos'ta seçime kimin gireceği belli olduktan sonra, yarışan üç partinin 2 Eylül günü saat 17'ye kadar milletvekili adaylarını Yüksek Seçim Kurulu'na iletmesi gerekiyordu. Yani, sekiz günde 400 aday saptanacaktı 67 ilden. Bu kez üç parti için bir başka maraton başlıyordu. Diğerleri 6 Kasım'a kadar kepenkleri kapamıştı.

Milletvekili adaylığı bir anlamda en kolay, bir anlamda en zor Anavatan Partisi'nde çözüme kavuştu. En kolay orada gerçekleşti, çünkü Özal'dan başka işe karışan pek yoktu. Partisine egemendi. Elbette yardımcıları ve kurucular düşüncelerini açıklıyordu, ama başlangıçta MHP-MSP ayrımı henüz yoktu. Bu ayrımdan dolayı ortaya çıkacak anlaşmazlık seçimden hemen sonra, önce bazı illerin örgütlenmesinde, sonra da 25 Mart Yerel Seçimlerinde belediye başkan adaylarının belirlenmesi sırasında kendisini gösterecekti.

Ama, milletvekili adaylığı sırasında daha kimse kimseyi pek iyi tanımıyor, Özal ne derse herkes onu yapıyordu. Bunun için kolaydı. Ancak, ilk günlerde başvuranların sayısı oldukça azdı. Hatta, Turgut Özal başvuru sayısının azlığını görünce, «Allah Allah, niye bize böyle az kişi başvuruyor, niye biz adaylarda zorlanıyoruz» diyecekti. Ne var ki, ilk günlerin bu «şokunu» ANAP kısa sürede atlatacaktı, çünkü daha sonra kendilerine 802 başvuru yapıldı. 12 Eylül öncesinin ön seçimlerinde tek bir partide binlerce insanın nasıl yarıştığı anımsanırsa, 802 rakamının pek bir anlam taşımadığı kendiliğinden ortaya çıkar.

ANAP'a gelen isimler büyük çoğunluğuyla yeniydi.

Şöhretler «iktidar partisinin», yani MDP'nin kapısını çalıyor, oradan aday olmak istiyordu. Ne de olsa, eninde sonunda bakanlık söz konusuydu!..

Özal ve kurucular aday arıyorlar, bulamıyorlardı. Zorluk da buradaydı. Gelenler de tedirgindi, «acaba parti seçimlere girer miydi» sorusu akıllarına takılıp kalıyordu. Hatta, baştan beri aynı soruyu her fırsatta dile getiren Yıldırım Aktürk ile Ekrem Pakdemirli bu koroya katılıyorlardı. Örneğin, Özal'ın İzmir il başkanlığı önerisini Pakdemirli geri çevirmişti. Bu iki bürokrat «İktidarı Sunalp'a verirler, ağabey sen hiç boşuna yorulma» sözlerini sık sık tekrarladıkça, Semra Hanım «siz buradan bir uzaklaşın hele» diyerek onları adeta azarlıyordu.

Milletvekilleri adaylıkları için tek tek dosyalar hazırlandı. Adaylar o ilin başkanlarına verildi. Herhangi bir ilin başkanı ile ilçe başkanları bir araya gelerek o ilden aday olmak isteyenleri kendi görüşlerine göre sıralamaya tâbi tuttular. Bir anlamda «ön seçimden» geçirdiler. Bu sıralama doğrudan partinin başkanlık divanına gönderildi, çoğunlukla da öyle geçti, üzerinde fazla değişiklik yapmadan. Zaten olması da mümkün değildi. Hem bir haftada belirlenecek, hem de bu insanları parti yönetimi tanıyacaktı. Adayların nerdeyse yüzde 90'a yakın bölümünü tanımadan aday sıralamasına yerleştirdiler.

Parti kurucuları ise, nereden aday olmak istediklerine ilişkin üç il tercihinde bulundular ve kararı Özal'a bıraktılar. Kurucu üyelerden Yener Ulusoy, Feridun Demsoy, Vehbi Dinçerler, Bedrettin Dalan ile Güneş Taner aday olmak istemediler. Özal aday olmak istemeyenlere bir kez daha sordu, sadece Dinçerler «peki» dedi.

ANAP milletvekili adaylarının 81'i vetolandı. Yerine yenileri iki gün içinde bildirilecekti.

***

Sunalp'ın rahatsızlığı Başbakan Ulusu'nun ne yapacağı, nasıl karar vereceği noktasında doğmuştu. Ulusu ile kabinesindeki bakanlar ne olacaktı?.. Kimler aday olacaktı milletvekilliği için?..

Ulusu'nun da MDP'ye girip girmeyeceği belli değildi.

Ağustos ortalarında Sunalp bir gün partiye geldiğinde «Yarın Ulusu ile yemek yiyeceğim, bakalım ne karar vermiş» deyince, çevresindekiler şaşırdılar, «ne oldu» gibilerinden. Sunalp kısa kesti: «Yemek yememi ve görüşmemi istediler».

Dört saat süren yemekte Ulusu MDP'den «bağımsız aday» olmayı kabul ediyor, arkasından da kabinesinden İlhan Öztrak, İlhan Evliyaoğlu, Mehmet Turgut, Halûk Bayülken, Sabahattin Özbek, Zeyyat Baykara, Hasan Sağlam ile Selâhattin Çetiner'in aday gösterilmesini istiyordu.

Sunalp, Baykara, Sağlam ve Mehmet Turgut'a «hayır» diyordu. Neden bunlara «hayır» da, diğer bakanlara «evet» o da pek belli değildi. Gerekçesi «teşkilât karşı çıkıyor» idi. Ulusu parti örgütünün güç kurulacağını sanmış, ama Sunalp gelince yanıldığını görmüş, belki de Nisan ayında kuruculuktan vazgeçtiği için pişmanlık duymaya başlamıştı. Bu nedenle belki buruktu kendi kendine karşı. Bu duygusunu istemeden karşıya yansıtıyordu. Partide Ulusu ile yola çıkmış olan ilk kadro «Ulusu mutlaka bizimle birlikte olmalı» tezindeydl.

Sunalp yemekten sonra Orduevine gitti. Musa Öğün, Doğan Kasaroğlu, Davut Akça ile Ertan Karasu'yu çağırdı:

«Ayın 15'inde Başbakan bize katılacak. İstiyorsa gelir katılır, biz üzerimize düzeni yaptık. Bizim iktidara geleceğimizden hiç endişeleri yoktu. Ama, ben halkta yavaştan yavaştan bir tepki görüyorum, bakalım ne olacak?».

Kulislerde «seçim yapılsın, koalisyon olacak ve Ulusu yeniden başbakanlığa atanacak» sözü Sunalp'ı iyiden iyiye rahatsız ediyor, yakınmalarını yetkili arkadaşlarına sürekli aktarıyordu. Sonunda Ulusu aday oldu, Bayülken, Özbek, Öztrak ve Evliyaoğlu ile birlikte. Artık MDP'nin en büyük engeli çözüme kavuşmuş, kabineden kimin aday olacağı kesinlik kazanmıştı.

Hayır kazanmamıştı. Ulusu ile Sunalp'ın aralarını bulmada Cumhurbaşkanı Evren hep çaba göstermiş, ikisine de ayrı ayrı telkinlerde bulunmuştu. Ulusu bir bakıma adaylığı Evren'in ricası üzerine kabul etmişti. Ya da en azın-

dan MDP'lilere verdiği hava buydu. Sunalp da bu tavra çıldırıyor, «sanki bize lütfen geliyor, nasıl iş bu anlamadım» diyordu. Yine Cumhurbaşkanı ile bir görüşmesinden sonra, bakanların hangilerinin aday olacağının kesinleşmesinden sonra, Sunalp, Kasaroğlu'na geldi: «Cafer Tayyar Sadıklar'ı ara, Cumhurbaşkanına gitmiş ve çok ricada bulunmuş, arayın, gelsin aday olsun». Sonra da Ertan Karasu'ya döndü: «Sen de Faruk Sükan'ı ara, o aday olacakmış»!..

MDP'lilerin daha sonradan belirttiklerine göre, aday olan bakanlar arasında propaganda için tek çalışan Sadıklar olacaktı. Diğerleri aday sıralamasındaki yerlerini ya da konuldukları ili beğenmemişlerdi, bu nedenle de işe pek asılmamışlardı, yine MDP'lilerin öne sürdüklerine göre.

Artık Marmara Oteli Festivali başlıyordu. MDP'nin 45 kurucu üyesi Sunalp'ın başkanlığında adayları saptamak ve sıralama yapmak üzere iki gün Marmara Oteli'ne kapandı.

Herkes otele geldi, Sunalp açılış konuşmasını bitirmek üzereydi ki, sekreteri kendisine «Nurettin Ersin Paşa sizi arıyor» dedi. On dakika sonra Kasaroğlu'nu odasına çağıran Sunalp «İmar Bakanı Ahmet Samsunlu'yu ara, kendisini hemen bul, aday yapmak zorundayız onu da» talimatını verdi.

MDP'den aday olacak 45 kurucu vardı. Ayrıca ellerinde de «mutlaka aday olması önerilen» 92 kişi bulunuyordu. Marmara Oteli'nde Sunalp ikide birde aynı sözü tekrarlıyordu :

«Bize mecliste 28 tane icra vekilleri heyeti için adam lâzım. Ayrıca, yine mecliste Türkiye'yi dışarda temsil edecek, en az bir yabancı dili iyi bilen 50 tane adam lâzım. Biz iktidara geldikten sonra, işte bu 50 adam Türkiye'nin dışardaki itibarını ve imajını değiştirecek, bunları orada kullanacağım. Listeleri yaparken buna göre sıralamaya dikkat edelim».

92 kişiye ek kurucu 45 kişi de taranıyor, taranıyor, bir türlü «imaj değiştirecek 50 adam» seçilemiyordu. Ra-

kam gelip 30'da takılıyordu. Hadi, yeni baştan listelere çentik atmalar başlıyordu.

ANAP'ın uyguladığı yöntemi aslında MDP'de uygulamış, il başkanlarına kendi illerinden başvuranların sıralaması yaptırılmıştı. Aday saptanmasında Marmara Oteli'nde bu sıralama da dikkate alınıyordu.

Marmara Oteli'nde her kurucu bir odaya yerleşti. Dışarıyla tüm telefon konuşmaları kesildi. Öyle ki, bir ara İmren Aykut'un annesi rahatsızlanmış, ona telefon etmesi gerekmişti, izin aldı telefon için ve oteldeki telefona yanında bir başka kurucu ile gidebildi. Kurucular üçerbeşer komisyon oluşturdular ve her komisyona birkaç ilin sıralaması verildi.

İkinci günün sonunda büyük toplantı salonunda bir araya gelindi. Teypler yerleştirildi ve konuşanlar önce kendi isimlerini söyleyerek konuşmaya girdiler. 42 kurucunun 30'u birinci sırada, birkaç kişi hariç diğerleri de ikinci sıradan aday oldular.

Sert tartışmalara da kayan toplantının son günü Sunalp'ın doğum gününe rastlamıştı. Herkes artık bir ölçüde rahatlamıştı, çünkü aday sıralaması sona ermişti. Ancak, bir hatayı o sırada kimse göremedi. İl başkanlarının önerileri pek dikkate alınmamıştı. Oysa, il başkanları yerel özellikleri göz önünde tutarak listeleri oluşturmuştu. Sonuçta öyle iller ortaya çıktı ki, adayların hiçbirisi o ilde hiç bir bağlantısı bulunmayan kişilerden sıralanmıştı.

Adaylar Yüksek Seçim Kurulu'na gönderildi, oradan da incelenmek üzere MGK'ya gitti.

*
* *

Halkçı Parti'ye bir anda akın başladı. HP Yönetimi artık rahatlamıştı, SODEP seçimde yoktu ya!.. SODEP'in seçime girmeyeceği, aslında Necdet Calp tarafından kuruculara on gün öncesinden haber verilmişti, yani 24 Ağustos'tan on gün kadar önce Calp «merak etmeyin» diyordu, «göreceksiniz SODEP'i seçime sokmayacaklar». SODEP'liler de bu haberden dolayı ümitlerini yitirmişlerdi. Zaten gelen vetolar da bu haberin doğrulayıcı göstergeleriydi.

HP öylesine rahattı ki, örneğin SODEP'in kuruluşunda önemli katkılarda bulunan «Lordlar» ekibinden Sırrı Atalay Zincirbozan'da «mecburi ikamete tâbi tutulurken», aynı ekipten Cahit Karakaş HP'den aday oluyor ve sonra da milletvekili seçiliyordu.

22-23 Ağustos günleri Halkçı Parti'ye milletvekili adaylığı için başvuranların sayısı 40'ı bulmuyordu. SODEP'in katılmayacağı belli olunca, rakam aniden yükseldi, sol HP'ye yükleniyordu şimdi artık.

HP'de de illerden gelen bilgilerin değerlendirilmesine geçildi. Kurucuların adaylığı için ise, Calp'ın yaptığı konuşma o güne dek birbirleriyle kavga eden kurucular tarafından ayakta alkışlarla karşılandı. Calp şöyle diyordu çünkü :

«Halkçı Parti tarihî bir görev yapacak bu seçimlerde. Kurucular olarak şerefli bir görev üstlendiniz. Dolayısıyla, her yerde kurucuların liste başı olması hakkıdır».

Ama, sıralamada böyle olmadı. Örneğin, baştan beri «çekirdek kadroda» yer alan ve vetolanmayan Şeref Uğur Paşa İstanbul'dan ikinci sıraya düşüyor ve seçimi kaybederek meclis dışında kalıyordu. Kurucular şu ilden istiyor, diğerleri başka ile oturtuyor, sabahlara dek kavga çıkıyordu yeniden.

Aday saptama çalışmaları sırasında, yine de SODEP gerçeği unutulamıyor, SODEP'le birleşme zaman zaman gündeme geliyordu, elbette seçim sonrasında ele alınmak üzere. Bir gün Genel Başkan yardımcısı Niyazi Araz birleşmeyle ilgili düşüncelerini Calp'a açmış, ondan şu karşılığı almıştı :

«Ben de birleşmekten söz ediyorum, ama artık onlar istese bile», elinin tersiyle iterek, «ben reddedeceğim». Araz üsteledi: «Solda hep klikler, bölünmeler oldu, bundan sonra hiç olmazsa biz toparlayıcı bir görev yürütelim». Calp kesin itirazını sürdürdü. «Hayır» dedi, «bizim SODEP'le birleşmemiz imkânsız, istenmiyor birleşmemiz»!

Calp'ın «sizler birinci sıralarda yer alacaksınız» demesine rağmen, kurucuların farklı sıralamaya düşmeleri HP'de inanılmaz bir kargaşa yarattı. Ve bu nedenle de di-

ğer aday sıralamasında zaman çok azaldı. Listeler havalarda uçuyor, herhangi bir il sıralamasını kapan sanki o listeyi yeniden düzenliyordu. Oysa, o liste daha yarım saat önce Merkez Karar ve Yönetim Kurulu tarafından onaylanmış listeydi. Kimin ne yaptığı belli olmuyor, iki gün-iki gece herkes uykusuz ortada liste sıralaması peşinde koşuyordu.

Sonunda listelerin Yüksek Seçim Kurulu'na teslim edilişleri tam bir curcunaya dönüştü. Parti merkezinden koşarak elinde dosyalarla çıkanlar, bazı illere ait dosyaların içinin boş olduğunu, ancak teslim sırasında farkettiler. Dosyaların bir kısmı da yolda arabaya düştü, zar zor toparlandı. Neyse ki, Yüksek Seçim Kurulu «anlayışlı» davranmıştı!..

***

6 Kasım seçimlerinin bir başka özelliği, bağımsız aday başvurusunun Cumhuriyet tarihinin rekor düzeyine erişmiş olmasındadır.

Sadece üç siyasal partinin seçime girmesi karşısında, tam 482 kişi bağımsız milletvekilliği için adaylık başvurusunda bulundu. Eski belediye başkanları, eski milletvekilleri ile eski partililer ya da kuruculuk sırasında veto edilenler bağımsız adaylıkta başı çekti.

***

Millî Güvenlik Konseyi toplam 1683 milletvekili adayından 672'sini veto etti. MDP'den 74, ANAP'tan 81, HP'den 89 aday veto edilirken, 428 bağımsız aday da veto edilenlerin yanında yer aldı.

Veto oranları partilerde yüzde 20 dolayında kalırken, bağımsızlarda yüzde 90'a ulaştı. 34 ilde hiçbir bağımsız aday kalmadı. Her üç partiden birer genel başkan yardımcısı veto edildi. MDP'den Ahmet İhsan Kırımlı, ANAP'tan Mehmet Altınsoy, HP'den Niyazi Araz kuruculuktan geçmiş oldukları halde, milletvekilliğinden veto edildiler.

21 Eylül'de belli olan vetolardan sonra, partiler iki gün içinde yeni adaylarını Yüksek Seçim Kurulu'na, oradan da MGK'nın incelemesine sundular.

Sunalp'ın İstifa Kararı

Zarfı açıp listeyi okumaya başlayınca, Turgut Sunalp başını iki elinin arasına alıp yumruklamaya başladı, «bana bunu nasıl yaparlar, bana bunu nasıl yaparlar» diyor ve iki eliyle kafasını sürekli yumrukluyordu. Yüzü bembeyaz olmuştu. Hemen bir tansiyon ilâcı verdiler kendisine. 18 tane birinci, 21 tane ikinci sıradaki adaylarına veto gelmişti. Baştan beri birlikte çalıştığı Ahmet İhsan Kırımlı ile Macit Zeren vetoluydu. İllerde «seçimi sürükler» diye düşündüğü isimler vetolanmıştı.

Zarf elinden masanın üzerine düştü. «Lütfen beni yalnız bırakın» dedi odaya doluşan kuruculara. Yalnız kalınca bir süre ne yapacağını bilmeden odada olaştı. İki eli arkada odada bir aşağı-bir yukarı dolaşıyordu. Aradan yarım saat geçti, kapıyı açtı, orada gördüğü kuruculara «gelin size çay ısmarlayayım» dedi.

Akşam üzeri Kasaroğlu ile yalnız kaldı odada. Kasaroğlu fırsatı kaçırmak istemedi, «Paşam» dedi, «biz bu işi kaybettik». Sunalp «aynı kanaatteyim, ama bunu sakın kendine bile bir daha söyleme» karşılığını verdi.

Şöyle, geriye doğru düşündüler birlikte. Marmara Oteli'nde adayların belirlenmesinden sonra Sunalp Çankaya'ya çıkmış ve «herhangi bir kişiyle ilgili olarak veto söz konusu olursa, emrinize amadeyim» demiş, «merak etme Turgut Paşa, biz seni çağırırız gerek görürsek» karşılığını almıştı. O sırada da bayram yaklaşıyordu. Ankara'da kimse kalmamış, ama Sunalp «belki ararlar» diye bir yere ayrılmamıştı. Aradan günler geçiyor, kimse aramıyor, Sunalp'ın morali de bozuluyordu. Her akşam kurucularla birlikte kafa çekiyorlar, ama tedirginliklerini üstelerinden atamıyorlardı. Bir de «MDP'ye 149 veto geliyor» haberiyle çalkalanmaya başlamıştı kulisler. MGK'dan kimse kendisini aramıyor, Sunalp da aramayı kendine yediremiyordu. Kurucuların ısrarıyla sonunda vetoların ilân edileceği sabah Cumhurbaşkanı Evren'i aradı :

«Ortada bir sürü lâf dolaşıyor, vetoların 150'ye çıktığı söyleniyor, eğer böyle olursa ben ayrılırım, bırakır giderim!»

Evren «Üzülmeyin» dedi, «böyle günlerde hep bu tür dedikodular çıkar».

Bu görüşme sabahleyin olmuştu. Şimdi ise istifa etmeye karar vermişti. Çünkü, kendi kendine de «bu iş bitti» diyor, istifa etmekten başka çare kalmadığını düşünüyordu.

Ve o anda istifaya karar da verdi...

Aynı akşam bir başka gelişme daha oldu. Kurucular hep birlikte yemeğe çıktılar. Yemekte herkes şok geçirmiş gibiydi. Bir yandan «bize söylenenlerin tersi çıktı» diyorlar, bir yandan da «hükümetin icraatının faturası bize ödetiliyor» diye hükümetle bir bağlantı kuruyorlardı nedense. Tartışmalar daha sonra bir başka noktaya kaydı. «Seçime girmekten vazgeçelim ve bunu kamuoyuna açıklayalım» kararı yemekte ağır bastı. Bu görüşe herkes katıldı ve hemen partiye dönüldü yeniden.

Sunalp partide arkadaşlarını bekliyordu. Ancak, birkaç saatlik aradan sonra istifa etmek düşüncesinden vazgeçmişti. Kasaroğlu hem Sunalp'ın istifa kararının geçerliğini koruduğu, hem de yemekte alınan kararın yürürlükte olduğu inancıyla toplantıda ilk sözü aldı:

«Buraya veto edilenlerin yerine yeni adaylar tesbit için geldik, ama şimdi bir başka durum var, artık seçime girmek mânâsız, seçime girmeyelim».

Sunalp birdenbire yumruğunu masaya indirdi: «Doğan, sana şiddetle teessüf ederim, bu müzakereyi keselim burada».

Biraz önce yemekte «seçime girmeme» kararı verenlerden çok azı direndi, çoğunluk «devamdan» yana olduğunu belli etti. Ve adayların saptanması işlemine geçildi.

***

Vetonun getirdiği hava bir süre sonra dağıldı. Belki de Sunalp Paşa bu havayı dağıtmak istiyordu. Bu nedenle Büyük Ankara Oteli'nde «Kabine Kurma Geceleri» başladı.

Aydın Bolak otelde oda ayırtıyor, Sunalp başta olmak üzere Doğan Kasaroğlu, Memduh Yaşa, Ali Bozer, Namık Kemal Şentürk ayrılan odada bir araya geliyor ve «icra

vekilleri heyetini tesbit» ediyorlardı. Aydın Bolak'a Vakıflardan sorumlu Devlet Bakanlığını veriyor Sunalp, Bolak buna güceniyor, Millî Eğitim Bakanlığını istiyordu. Ali Bozer «ben bu listeye karşıyım» diyor, Memduh Yaşa'ya Turgut Paşa önce Maliye Bakanlığını veriyor, ardından «Hayır sen Başbakan Yardımcısı olacaksın» diyordu. Şentürk'e Köy İşleri Bakanlığı veriliyor, Vecihi Akın İçişleri Bakanlığına getiriliyor, Dışişleri Bakanlığı için, ilginçtir, Vahit Halefoğlu düşünülüyordu. Halefoğlu sonradan ANAP Hükümetinde aynı bakanlığa atanacaktı.

Dışişleri Bakanlığı için aslında MDPliler Kâmran İnan'ı düşünüyordu, ama buna Sunalp şiddetle karşı çıkıyordu. «Olmaz kardeşim, bende onun dosyası var» diyordu. Sunalp'ın özel kasasında sakladığı iki dosyadan biri Kâmran İnan'a ait, ikincisi de Ahmet İhsan Kırımlı ile gazeteci Cüneyt Arcayürek'in bir telefon konuşmalarına ilişkin bir metindi.

Arcayürek, bir gün Kırımlı'yı arayarak «Nerden buldunuz bu Sunalp'ı» diye alaycı bir üslûpla soru yöneltmiş, Kırımlı da «Yahu işte bilmiyor musun, nereden geldiği belli değil mi?» karşılığını vermişti. Telefondaki bu konuşma nasıl olmuşsa çeşitli kanallardan yazılı bir metne dökülmüş ve Sunalp'ın önüne gelmişti. İşte bu metni de Sunalp Paşa 'Kâmran İnan'a ait bilgileri içeren dosya' gibi kasasında saklıyordu.

Büyük Ankara Oteli'nde, sonra toplantıya ara veriliyor, «icra vekilleri heyeti listesi» bir yana bırakılıyor, Sunalp Paşa Moskova ataşemiliterliğinde komünizmi nasıl öğrendiğini anlatmaya başlıyor, Kanada Büyükelçiliğine ilk gittiğinde orada sefarette nasıl dört yatak varken, bunu onbir yatağa çıkardığını aktararak «Ben klasik bir sefir değildim» diye noktalıyor, ardından içkiler ısmarlanıyor, Sunalp hâlâ «yatak sayısını sefarette onbire çıkardım, böylece Kanada'ya gelen devlet misafirlerinin otellerde kalmasını önledim» diyerek eklemelerde bulunuyordu.

Ulusu Ekibiyle Sunalp Ekibinin Karşı Karşıya Gelmesi

Seçimden yirmi gün kadar önce, Ekim ortalarında

Ulusu Hükümetinden milletvekili adayı olan bakanlarla Sunalp'ın «as kadrosu» Çankaya'daki Başbakanlık Konutunda bir akşam yemeğinde buluştu.

Taraflar çok dikkatliydi. Masada karşılıklı yedişer kişi oturmuştu. Yedi Ulusu Kabinesinden, yedi Sunalp'ın takımından. Kabineden Ulusu ile birlikte İlhan Öztrak, Ahmet Samsunlu, İlhan Evliyaoğlu, Sabahattin Özbek, Halûk Bayülken, Cafer Tayyar Sadıklar, bu taraftan da Sunalp'ın başkanlığında Musa Öğün, Doğan Kasaroğlu, Ertan Karasu, Ali Bozer, Sabri Keskin ve Davut Akça bulunuyordu. Daha ilk bakışta belliydi ki, Ulusu ile Sunalp'ın arası oldukça limoniydi.

Önce Sunalp bir konuşma yaparak «partiye intikal eden ve çözülmesi lâzım gelen memleket meselelerini» anlattı. Polisin baskı yaptığından, öğretmenlerin başka yerlere atanmasından, taban fiyatlarının düşük tutulmasından yakınarak, maliyenin birdenbire esnafa vergi denetimlerine giriştiğini, köylerde patlayan sigortaların haftalarca onarılmadığını, traktörlerin aniden ehliyet denetimine tâbi tutulduğunu ve bunların hep seçim öncesine rastladığını söyleyerek hükümeti ağır bir biçimde suçladı:

«Sizin icraatınızın faturasını bizim parti ödüyor, çünkü herkes bizi, sizin hükümetin devamı olarak görüyor, bizi sorumlu tutuyor!»

Kapıda öpüşerek başlayan karşılaşmanın havası bir anda değişti. Evliyaoğlu «bize yardımcı olmak istiyorsanız, müşahhas misaller verin» dedi. Musa Öğün gezdiği yerlerdeki rastladığı örnekleri aktarıp, bir köylünün kendisini gördüğünde suçladığını ve «biz size oy vermeyiz» dediğini anlattı. Ulusu araya girerek «derhal düzeltelim ne aksıyorsa» karşılığını verdi. Derken YÖK konusu açıldı, Sunalp «ben YÖK'e karşı değilim, ama bu haliyle yürümüyor, islah etmek lâzım» düşüncesini savundu, Ulusu «hemen Millî Eğitim Bakanına talimat verelim» dedi.

O sırada liderlerle televizyonda açık oturum ve basın toplantıları gündeme geldi. Açık oturum ve basın toplantıları belli olmuştu. Sunalp «bunu nereden çıkardı TRT» diye sordu. İstemiyordu TV'de açık oturuma çıkmayı. Ulu-

su da çok doluydu aynı konuda:

«Bana sordular, kesin olarak yapılmasın, diye talimat verdim».

Araya Öztrak girdi, «Benim haberim olmadı, bana da emrivaki yaptılar, Macit Akman...» der demez, Ulusu küplere bindi: «Zaten bu Macit Paşa'dan çekmediğim kalmadı, anlamadım, ben bu işi, ne söylersek tersini yapıyor bu adam!»

Bakanlar bir yandan not alıyorlar, bir yandan aktarılan konuları en kısa sürede çözüme kavuşturacaklarını ve kabinedeki arkadaşlarına da söyleyeceklerini belirtiyorlardı.

Son olarak Sunalp, Ulusu'ya sordu: «Siz aday olduğunuza göre, seçim kampanyasına katılacak mısınız?»

Ulusu net yanıtladı soruyu:

«Ben tarafsız bir hükümetin sorumlusuyum. Parti mitinglerine gitmek istemiyorum. Ama, benim dışımdaki arkadaşlar katılacak. Ben hafta sonlarında mitingler dışındaki parti faaliyetlerine katılırım».

Gece yarısına dek süren yemekte Sunalp'ın amacı aksaklıkların düzeltilmesi ve hükümetin faaliyetlerinden dolayı MDP'nin halk tarafından sorumlu tutulmakta oluşunun Ulusu ve arkadaşlarına anlatılmasıydı. Kabine üyeleri ise, buruktu. Çünkü, aday sıralamasında istedikleri yerlere gelememişler, ya yer olarak istedikleri olmamış, ya da sıralamada ikinci sıralara inmişlerdi. Sunalp ve arkadaşları «icraattan dolayı» onlara kızgın, ötekiler ise, «sıralamadan dolayı» buruktu.

MDP daha sonra «gözümüzün önünde not aldılar, yapmadılar» diyecek, bakanlar «seçimi kaybettiler, bizi sorumlu tutmaya çalışıyorlar, kabahati kendilerinde arasınlar» biçiminde karşı eleştiri getireceklerdi.

Haig'in Ankara'ya Beklenmedik Ziyareti

Alman Sosyal Demokratları Ankara'dan Amerika'ya dönüşünde ABD eski Dışişleri Bakanı Haig'i Frankfurt'ta bir akşam yemeğine çağırdılar.

Almanlar da Türkiye'deki gelişmeleri Amerikan Yö-

netimi ölçüsünde izliyor, kulislere yayılan sözlere, dedikodulara ve doğru sandıkları bazı olaylara ilişkin değerlendirmede bulunmak istiyorlardı. Üstelik Haig işte Ankara'dan geliyordu. Hem ondan bilgi almak, hem de Amerika'nın en son bakış açısını öğrenmek mümkündü. SDP'nin lideri Willy Brandt partisindeki arkadaşlarına durumu aktarmış, onlar da Haig'i Frankfurt'ta akşam yemeğine çağırmışlardı. Yemekte ağırlık taşıyan konu Türkiye ve Türkiye'de 6 Kasım'da yapılacak seçimlerdi.

Almanlar Haig'e tepeden inme bir soru yönelttiler: «Amerika neden Turgut Sunalp'ı destekliyor?».

Haig şaşırdı ve çok önemli bir şey söyledi: «Amerika Sunalp'ı desteklemiyor?».

Şaşırma sırası bu kez Alman Sosyal Demokratlarındaydı: «Peki, kimi destekliyorsunuz?»

Haig çok net bir karşılık verdi: «Amerika Özal'ı destekliyor».

Almanlar oturdukları yerden şöyle bir doğruldular. Çünkü, kendilerine verilen bilgilere göre, önce, Türkiye'deki askerî yönetim Sunalp'ı destekliyordu. Sonra da, Amerika yine Sunalp'tan yana bir tavır almıştı. Bu nedenle de şaşırmışlardı. Haig'e hemen bir soru daha yönelttiler: «Siz niçin Ankara'ya gittiniz, böyle beklenmedik bir biçimde?».

12 Eylül'den sonra Türkiye'deki askerî yönetimi destekleyenlerin başında NATO eski Başkomutanı Alexander Haig geliyordu. Evren'i Genelkurmay Başkanlığından tanıyor, aralarında iyi bir dostluk kurulduğuna inanıyordu. Amerikan Yönetimine Evren'le ilgili olarak sürekli sıcak sözler söylemiş ve ne zaman sorulsa «Türkiye'de askerler demokrasiye mutlaka döneceklerdir» karşılığını vermişti. Hatta, İlter Türkmen Dışişleri Bakanı olarak Amerika'ya ne zaman gitse, mutlaka Haig'le görüşmüş ve Türkiye adına girişimlerde bulunmasını istemişti. Dolayısıyla Haig'in Evren'le iyi bir dostluğu vardı. Önce kendisini ziyaret etmek istemişti. Sonra Turgut Özal Başbakan Yardımcılığından ayrıldıktan itibaren Amerika'da bir kuşku uyanmıştı, acaba Türkiye 24 Ocak kararlarından, yani liberal olduğu söylenen bu ekonomik kararlardan vaz mı

geçecekti?.. Vazgeçmiyorsa, Özal neden istifa etmişti?.. Özal'ın o tarihteki istifası Amerikalıları düşündürmüş, ama sonradan parti kurup politikaya atılma kararına da sevinmişlerdi. Haig Almanların sorusu karşısında bir an bunları düşündü ve sonra yanıtladı :

«Benim Ankara'ya gidiş nedenim asıl seçimlerle ilgili. Son zamanlarda Turgut Özal'ın seçimlere sokulmayacağına dair sözler dolaşıyor. Engelleneceği bildiriliyor. Bize böyle raporlar geliyor. Ben Amerikan Yönetiminin bir ricasını ilettim Cumhurbaşkanı Evren'e. Türk Ordusuna hayranlığımızı ve kendisinin sayesinde Türkiye'nin yeniden demokrasiye dönmekte oluşunu anlattım. Demokrasiye dönmenin şartları arasında da seçimlere girmesine izin verilen partilerin engellenmemesi gerektiğinin bulunduğunu söyledim. Bu nedenlerle Özal'ın seçime girmesinde bir engellemenin olmaması gerektiğini, bunun demokrasi açısından şart olduğunu söyledim».

İşte, Wall Street Journal'da 26 Ağustos 1983 günü yayınlanan «Türkiye'nin Dönüm Noktası» başlıklı yazı benzer kaygılardan kaynaklanmış ve Özal'ın mutlaka seçimlere girmesi gerektiği yazıda çok net bir biçimde vurgulanmıştı. Ama, Amerikan Yönetimi bununla yetinmemiş, aynı doğrultudaki dedikoduların kesilmemesi karşısında, bu kez Cumhurbaşkanı Evren'i NATO'dan yakından tanıyan eski Dışişleri Bakanı Haig'i Ankara'ya göndermişti.

Haig Ankara'dan sonra İstanbul'a geçecek, Türk ve yabancı işadamlarıyla yaptığı kapalı bir toplantıda hem 12 Eylül Yönetimini övücü deyimler kullanacak, hem de ekonominin son üç yıl içinde yeniden istikrara kavuştuğunu belirterek «çökmek üzere olan ekonomiyi askerler alınan ekonomik tedbirler sayesinde yeniden rayına oturttular, ancak bu politikaların sürdürülmesi gerekir ki, sürekli istikrara kavuşabilsin Türkiye» diyecekti.

Wall Street Journal'da çıkan yazıyla Amerika neden yetinmemiş ve Haig'i Ankara'ya gönderme gereğini duymuştu?.. Özal'ı desteklemekte olduğu artık bu ölçüde net iken, bir de neden Haig Ankara'ya gelmiş ve «birinci elden» bir görüşme yapmıştı?..

Amerikalıları kuşkuya düşüren olay Almanya'da yayımlanan «Die Welt» gazetesinde çıkan bir yazıydı. Gazetenin verdiği bir habere göre, Türkiye'deki askerî yönetim Turgut Özal'a baskı yaparak Turgut Sunalp'la birleşmesini istemiş, Özal da bunu kabul etmemişti. Ama, birleşmeyi kabul etmesi yönünde isteklerin yoğunlaştığı öne sürülüyordu. Gazetede bu yazı 26 Temmuz'da çıkmış, ardından Amerika bunun araştırılmasını Ankara'daki Büyükelçiliğinden istemişti. Ankara'dan giden raporlar da bu yöndeydi.

Bu arada Eylül ayı gelmiş, bu kez ortaya bir «dosya» konusu çıkmıştı. Ankara'da kulislerde «Özal hakkında bir dosya hazırlandığı ve bunun işleme konulacağı» öne sürülüyordu. Hatta, bu haberi alan Özal önce hemen Cumhurbaşkanına çıkmış, ardından da on gün hiç sesi çıkmadan Çeşme'de dinlenmeye gitmişti. Seçim öncesindeki bu suskunluk da Amerikalılara garip geliyordu.

Oysa, gerçek neydi?..

Tercih Özal'a Nasıl Kaydı?

Önce bazı olayları arka arkaya sıralamak gerekiyor. «Dosya meselesi» gerçekten doğruydu. Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak görev yapan Devlet Denetleme Kurulu «Banker olaylarına» ilişkin bir dosya hazırlamıştı. Dosyanın sonuç bölümünde «Banker Faciasından dolayı» dönemin Başbakan Yardımcısı Turgut Özal ile Maliye Bakanı Kaya Erdem sorumlu tutuluyordu. Dosyaların işleme konulması halinde, Siyasî Partiler Kanununun geçici maddesine göre, «hakkında dâva açılan bir kişinin politikayı yürütmesi» artık söz konusu değildi.

Ama, dosya işleme konulmadı. Uzun süre bekletildi. İşleme konulmadı. Hatta, 1985 yılında uzun tartışmalara neden olacak Anayasanın geçici 15. maddesi ilk kez Özal ile Erdem'e uygulandı. Bu maddeye göre, «12 Eylül döneminde görev yapan bakanlar yaptıkları işlemlerden sorumlu tutulamazlardı». Dosya hazırlandığında MGK «anayasa yürürlüğe girdi, geçici 15. madde Özal ile Erdem'i de kapsar» kararına vardı ve dosyanın altına bir not dü-

şüldü: «Hıfza çekilsin». Yani, işleme konulmasın, denildi. Oysa, MGK'nın elinde dosyayı işleme koymak için yine de bir fırsat vardı, isteseydi işleme konulabilirdi!..

***

Ferit Melen Ağustos başlarında dönemin Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu'nu aradı. Kendisi MDP'den milletvekili adayı olmuş, sonra da Doğu Anadolu'da «nabız yoklamak üzere» bir geziye çıkmıştı. Doğudan döndüğünde Kafaoğlu'nu ziyarete gelerek gördüğü durumu aktardı:

«Biz MDP olarak en çok 75 milletvekili çıkarırız. Bu seçimi Özal kazanır, bizim kazanma şansımız hiç yok. Özal tek başına iktidara gelir. Sayın Cumhurbaşkanına durumu anlatmak isterim. Eğer yönetim iktidarı Özal'a devretmek istemiyorsa, daha fırsat var, sağda Doğru Yol Partisi'ni koşturmak mümkün seçimlere. Doğru Yol girerse, Özal zorlanır».

Bu görüşme Ağustos başlarında yapıldığı için DYP seçime girme şansını henüz korumaktaydı. Yani, zaman açısından kaybedilmiş bir şey yoktu.

Kafaoğlu ertesi gün Başbakan Bülend Ulusu ve Tarım Bakanı Sabahattin Özbek'le birlikte Cumhurbaşkanına çıktı. Bir tarım ürününün taban fiyatına ilişkin karar alınacaktı. Taban fiyatı konusu bitti, Kafaoğlu, Evren'e «Sayın Cumhurbaşkanım, benim arzım olacak» dedi. Evren «peki kal» deyince, Kafaoğlu «Sayın Başbakanım da bulunsalar iyi olur» karşılığını verdi. Evren ile Ulusu, Kafaoğlu'nun söylediklerini dikkatle dinlediler, Kafaoğlu, Ferit Melen'in ziyaretini ve gözlemlerini aynen kendilerine aktardı. Evren bir an durdu, sonra «Aradan birkaç gün geçsin, yeniden görüşürüz» dedi.

Ama, bir daha konu hiç açılmadı.

***

Millî Güvenlik Konseyi'ne iki kez brifing verildi. Seçimlerde ne olur, hangi parti kazanabilir, Türkiye'deki siyasal atmosfer şu anda nasıldır, yönünde toplanan bilgiler Konsey'e anlatıldı. Bu iki toplantıda da, verilen bilgi çok netti: «MDP seçimi kaybediyordu, seçimi Özal kazanacaktı».

Hatta bu birifinglerden ikincisinden sonra Devlet Bakanı İlhan Öztrak ile MDP Genel Sekreteri Doğan Kasaroğlu bir araya geldiler. Bakanlarla MDP'lilerin ortak akşam yemeği üzerine bir açıklama metni yazacaklardı birlikte. Öztrak orada Kasaroğlu'na «dün Konsey'e bir brifing verildi» dedi, «Seçimi MDP kaybetmiş görünüyor».

Kasaroğlu konuyu hemen gelip Turgut Sunalp'a açmış, o da bazı yerleri telefonla aramıştı. Evet, böyle bir brifing verildiği doğruydu, ama kendisine telefonda «merak etme Paşam, partinin durumu iyidir» dediler ve kendisini üzmek istemediler.

Hazırlanan raporlar çok net bir biçimde MDP'nin seçimi kaybedeceğini ortaya koyuyor, Millî Güvenlik Konseyi de artık bunu biliyordu.

***

Başbakan Bülend Ulusu İstanbul Üsküdar'dan milletvekili adayı olmuş, seçime giren diğer iki partinin Üsküdar ilçelerini ziyaret ediyordu.

ANAP Üsküdar ilçesinde, kendisini, daha sonra Devlet Bakanlığına getirilecek olan Mesut Yılmaz karşıladı. Ulusu, Yılmaz'a, Özal'ı kastederek, «Bizim Turgut seçimi kazanacak» dedi.

***

Milletvekili adaylıkları için vetolar belli oldu. MDP'ye herhangi bir öncelik tanınmamıştı. Sayısal açıdan vetolarda partiler arasında öyle büyük bir fark yoktu. Kaldı ki, MDP adaylarının birinci ve ikinci sırasında bulunanlar, diğer iki partiye göre daha fazla veto yemişti.

***

Parti kurulma çalışmaları sürerken İstanbul Amerikan Konsolosluğu'ndan bir görevli, Turgut Sunalp'ı Moda'daki evinde ziyaret etmişti. Amerikalı :

— Amerika'nın Orta Doğu'daki çıkarları üzerine ne düşünüyorsunuz?.. İktidara gelirseniz bu yönde ne yapacaksınız?.. Bu yönde bir açıklama yapmayı düşünür müsünüz?

Sunalp :

— Bunu şimdiden sormanın ne alemi var.. Ben 'Amerika'nın Orta Doğu politikasını destekliyorum' diye bir açıklama yapmaya kalksam herkes arkamdan yuh çeker...

Amerikalı :

— Sizin seçimlerde işiniz kolaylaşır o zaman ama...

Sunalp :

— Ben önce Türkiye'nin çıkarlarını düşünürüm. Amerika'nın çıkarlarından şimdi durup dururken bana ne?..

Amerikalı :

— O zaman muhalefette nasıl bir tavır izlersiniz?.. Muhalefet görevini yerine getirirken Amerika'nın yürüttüğü politikaya dikkatinizi yöneltirsiniz herhalde...

Turgut Sunalp bu konuşmanın etkisinde uzun süre kaldı. Hatta o kadar ki, Wall Street Journal'da yayımlanan yazıdan sonra Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Hupe, Sunalp'ı ziyaret için MDP Genel Merkezine geldiğinde, Sunalp düpedüz saldırdı :

— Sizin sefaretinizde çalışanlar Özal lehine propaganda yapıyorlar.

Hupe sordu :

— Ne yaptılar?

Sunalp çok kızgındı :

— Daha ne yapacaklar, gelip bana muhalefet görevi veriyorlar kendi kendilerine, sonra da beni Washington'a kötülemek için ellerinden geleni söylüyorlar. Ben Kore'de görev yaptım. NATO'da görev yaptım. Sizin orgenerallerinizin dörtte üçü benim iyi arkadaşımdır. Bağımsızlığını koruması için Türkiye'nin askerî ittifaklara girmesinden elbette yanayım. NATO'yu elzem görüyorum. Bu ittifaklarda Amerika'nın Türkiye'yi desteklemekte olduğuna da inanıyorum.

Fakat, sizin politikalarınıza karşıyım. Siz bu memleketin iç politikasına karışamazsınız.

Hupe önce karşılık verecek oldu, ama Sunalp'ın gözü hiçbir şey görmüyordu :

— Hepsini biliyorum, Wall Street Journal'da yayımlanan yazıyı da siz yazdırdınız. Benim memleketimde bir başka ülke ya da beynelmilel bir dernek böyle rahatça at

koşturamaz. Bunun sizin tesbit ettiğiniz dış politikayla da hiçbir bağlantısını göremiyorum.

ABD Büyükelçisi Hupe ziyarete geldiğine pişman olmuştu. Pek bir şey söylemek istemedi ve kalktı.

Bu ziyaretten birkaç gün sonra ABD İstanbul Başkonsolosu Newberry katıldığı toplantılarda, kokteyllerde artık hiçbir biçimde gizli kapaklı davranmaya gerek görmeksizin «Özal seçimi kazanırsa çok seviniriz» demeye başlayacaktı. Hatta, kendisine karşı çıkanlara, yani çeşitli mesleklerden gelen Türklere, şaşkınlıkla bakacak, onları da Özal lehine ikna etmeye çalışarak «Özal'ı diğer iki partiyle nasıl bir tutarsınız, Özal'ın partisi yapay bir parti değil, Özal Türkiye'de geleceğin temsilcisidir ve halkla bağı bulunan tek partidir, temsil niteliği vardır ve sivil rejimi temsil etmektedir» diyecekti. Bu sözleri Newberry her gittiği yerde, plâk gibi defalarca tekrarlamaktan çekinmedi.

***

1983 Eylül ve Ekim aylarında, yani seçimden kısa süre önce İstanbul, İzmir ve Ankara'da çeşitli ulusal ve uluslararası seminerler düzenleniyor, bunların tamamında Özal mutlaka bir konuşma yapıyor, tamamına mutlaka çağrılıyordu. Özal da bu çağrıların hiçbirini geri çevirmiyordu.

Bu toplantılardan birini bahane eden Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, kısaca OECD olarak bilinen kuruluşun Türkiye Masası sorumlusu, teknik deyimiyle Türkiye Konsorsiyom Başkanı Geberth Türkiye'ye gelmişti. Alman asıllı Geberth IMF, Dünya Bankası ve uluslararası bankalarla yeteri kadar bağlantı içinde bulunduğundan, Özal'ı yakından tanıyor ve Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini en ince ayrıntılarına kadar biliyordu.

Seçim öncesinde Ankara, İstanbul ve İzmir'de nabız yoklayan OECD temsilcisi Geberth «bu izlenen ekonomik politikaları ancak Özal iyi götürür, bu politikalardan vazgeçmek büyük hata olur» diyor ve her sohbet ettiğine bu yöndeki telkinlerini aktarıyordu.

***

Gördükleri ve duydukları bu olaylar karşısında, İstanbul iş çevreleri farklı görüşleri savunmaya başlamışlardı.

Büyük holdinglerden bazıları «Yönetim Sunalp'ı destekliyor, biz de MDP'nin yanındayız» derken, bir bölümü «Hayır, asıl desteklenmesi gereken Özal'dır» düşüncesini savunuyorlardı.

Hatta, bir pazar günü Özal TÜSİAD Başkanı Ali Koçman'a telefon etti :

— Büyük işadamlarının MDP'yi desteklediklerini biliyorum. Dün de TÜSİAD'ın böyle bir desteği kamuoyuna açıklayacağını duydum. Ama, senden böyle bir şey beklemem. Bunu yapmanız doğru olmaz. Bize zarar verir.

Koçman'ın yanıtı kararlıydı :

— Ben TÜSİAD üyelerine münferiden şu ya da o partiyi desteklemelerini ya da tersini söyleyemem, buna ne karışabilirim, ne de önleyebilirim. Ama, size söz veriyorum, ben başkanken TÜSİAD olarak kamuoyunda hiçbir partiye açıktan destek vermeyeceğiz.

Özal rahatladı.

Ancak, üç-beş gün sonra iş çevreleri İzmirli işadamlarının isteği üzerine Nejat Eczacıbaşı'nın bürosunda bir araya geldiler. «Seçimlerde nasıl bir tavır alacaklardı?», bunu tartışmak istiyorlardı kendi aralarında.

TÜSİAD Başkanı Ali Koçman'ın çağrılı olmadığı bu toplantıya Raşit Özsaruhan, Selçuk Yaşar İzmir adına, İstanbul adına da Vehbi Koç, Nejat Eczacıbaşı, Sakıp Sabancı ile Feyyaz Berker katıldı. Toplantıda Selçuk Yaşar, Ali Koçman'ı ağır eleştiriyor ve «Özal'ı tutuyor o, bizim adımıza böyle bir şeyi nasıl yapar» diyordu. Hatta, İzmirliler seçimden sonra «TÜSİAD Yönetimini değiştirmemiz lâzım, MDP»ye ayak uyduracak ve yeni iktidarla uyum sağlayacak bir ekibin işbaşına gelmesi lâzım» önerisinde bulunacaklardı.

Dikkat çeken nokta, İzmirlilerin bu açık tavrına rağmen, «İstanbul Büyüklerinin» pek tepki göstermemesiydi. Olumlu ya da olumsuz bir söz söylememeye özen göstermişlerdi. Hatta, toplantıdan sonra, Sabancı da, Koç da, Eczacıbaşı da Ali Koçman'ı ayrı ayrı arayacak ve toplantıyı kendisine özetleyerek «Sen işine devam et» diyeceklerdi.

İş çevreleri kendi içlerindeki bütünlüğü seçim yaklaştıkça daha da çok kaybettiler. «Sırdaş Hesaplar» farklı partilere akıyordu. Kendi aralarındaki bütünlük bir yana, artık açıktan kapışmaya başlamışlardı. Selçuk Yaşar «serbest faiz ve serbest kur politikası ülkeyi çıkmaza sürüklüyor» türünde bir demeciyle Özal'ın politikasını da eleştiriyor, demeçler veriyor, ertesi gün buna Ali Koçman «ekonomiyi bir bilene teslim etmek gerekir» sözüyle karşılık veriyordu. Bunun üzerine bir gün sonra Selçuk Yaşar, Koçman'a bir telgraf çekti ve «TÜSİAD Başkanı olarak siz tarafsızlığınızı kaybettiniz, derhal istifa edin» çağrısında bulundu.

Kısaca, Sunalp ile Özal arasında gidip gelen iş çevreleri siyasal tercih için kendi aralarında farklı kamplara bölünmüşler ve sonunda açıktan açığa söz düellosuna girişmişlerdi.

İlginçtir, seçimden bir hafta sonra 13 Kasım pazar günü Vehbi Koç, Ali Koçman'a telefon ederek, kendisini çaya çağıracak, çay içerken aniden «Hadi Turgut Bey'e gidip kendisini tebrik edelim» önerisini getirecekti. O gün Yeniköy'deki evinde bulunan Özal'ın kapısını çaldıklarında kapıyı açan Semra Hanım şaşıracak «ooooo... Turgut Bey, bak kimler gelmiş» diyerek karşılayacaktı.

Seçimlerden sonra herkes Özal'cı olacak, Özal'ı baştan beri destekleyen Koçman TÜSİAD'dan ayrılacaktı!..

MDP'yi destekleyen firmalarla MDP'nin ilişkisi seçimden sonra bıçak gibi kesildi. Özal seçim sonrasında gerçi hiçbir firmaya hiçbir şey söylemedi. Ama, aldığı ithalât ve ihracat kararlarıyla kimilerini ödüllendirirken, diğerlerini de terbiye etmeye çalıştı. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Ekrem Pakdemirli'nin firmalara karşı sert ve yumuşak tavrını iş çevreleri her zaman «seçim öncesi politikalara» bağlayarak değerlendirdiler. Resmî Gazete'de yayınlanan tebliğlerde yer alan tek bir cümleyle kimlerin nasıl canının yandığını, kimlerin o bir tek cümleyle yerinden zıpladığını işin içinde olanlar gözlerinden hiç kaçırmadılar.

Sunalp'tan Vaz mı Geçilmişti?

Büyük holdinglerin görüş farkları bir yana, içerde ve dışarda Özal ciddi olarak büyük destek görüyordu. Buna bir de «müthiş bir propaganda tekniğini» eklemişti. Amerikanvari bir propagandayı...

Bunu iki yoldan yürütüyordu. Önce video kasetleriyle binlerce köye ulaşıyor, hazırlanan kasetler köylere ulaştırılarak köy kahvelerinde seyrediliyordu. Bunun için su gibi para harcanıyordu. Kendisi kent kent dolaşıyor, 24 saatte 25 saat konuşmaya ve dolaşmaya çalışıyordu. TV'de her konuşmaya kendisi çıkıyor, sakin ve ikna edici üslûbuyla geniş kitlelere sesleniyordu :

İkinci propaganda yolu ise, çok daha müthişti. Yukardan beri sıralamaya çalıştığımız gibi, askerî yönetimin tercihi artık yavaş yavaş Özal'a kayıyordu. Yönetim artık Sunalp'la ilgili kuşkular duymaya başlıyordu. Ama, Özal bunu tam ters yönde kullanmayı başardı. Tüm şimşekleri Sunalp'ın üstüne çekmeyi sağlıyor, o da yaptığı her konuşmada Özal'a yardımcı oluyordu. Şimşekler Sunalp'a yağdıkça, Özal halk karşısında «mazlum, garip bir parti» rolüne soyunuyordu. «İşte, askerî yönetim kendisini değil, Sunalp'ı istiyordu»!... Özal bu rolü çok başarılı oynadı.

Askerî yönetimin tercihi artık Sunalp'tan tam yana olmadığı halde, Özal «mazlum rolü» ile bu tercihin sürdüğü imajını yaygınlaştırıyor, halk da artık sivil bir kişinin ülkeyi yönetmesini istediği için, Özal her geçen gün aldığı primi yükseltiyordu. Bu oyunu o kadar güzel sahneliyordu ki, yıllar yılı bırakın CHP'yi, TİP'e ya da bir başka sol partiye oy vermiş olan «Solcular» oylarını ekonomik politikasını zerre kadar onaylamadıkları Özal'dan yana kullanıyorlardı. İşte, bunlar «bilinçli solcular»dı!.. Toplumun «sivilleşmesini» isteyen, ülkenin «demokratikleşmesini» bekleyen «solculardı»!.. Özal gelecek, demokrasi yerleşecekti!.. Aslında, bu beklenti ve böyle bir misyon Özal'ın tarihsel olarak en büyük şanslarından biri olacak, yıllar yılı hiçbir partiye nasibolmayacak destekle Özal iktidara gelecekti... Özal'dan herkesin tek bir beklentisi vardı: Demokrasiyi yerleştirmek!..

MDP'nin kuruluşundan bu yana yönetimi sürekli uyaranlar, «partiyi sivil bir kişinin kurması gerekir, halk bunu içine sindirmez» uyarısında bulunanlar ise, seçimler yaklaştıkça, ne kadar haklı olduklarını görüyorlardı. Askerlerin bir sözü vardı: «Başlangıçta, karargâhta yapılan hata bütün savaş boyunca sürer». Bu sözün doğruluğu olanca açıklığı ile ortaya çıkıyordu.

***

Peki, ama yönetim tercihini nerede değiştirmişti?.. Neden değiştirmişti?. Ne olmuştu da, değiştirmişti?.. Yoksa, tercihini değiştirmeseydi, yukardaki örneklerden de anlaşılabileceği gibi, Özal'ı son anda bile engellemesi işten değildi. Ne olmuştu?..

Yönetim çok yalın biçimde, Sunalp'ta aradığını bulamadı. Kendisini esprili, renkli, esnek, yabancı dil bilen, sosyal tarafı ağır basan biri olarak tanıyorlardı eskiden. Yönetimde bulunan komutanların çoğuyla ya sınıf arkadaşı ya da beraber çalışmışlığı vardı. Örneğin, Ege'deki Dördüncü Ordu'dan ayrılırken Komutanlığı Sunalp, Evren'e devretmişti. Nurettin Ersin'den bir sınıf öndeydi ve onu üsteğmenliğinden beri tanırdı. Yıllar sonra politikaya atıldığında, Sunalp'ın tavırları halka ters geldiği kadar, Konsey'e ters düşmeye başladı. Türkiye'nin sorunlarına ilişkin ikna edici çözümler öneremediği askerlerin gözünden kaçmıyor, zaman zaman belki bunu kendisine de hissettiriyorlardı. Davranışları giderek eleştirilmeye başlanmıştı. Araya bir soğukluk girmişti. Aslında bu üzüntü yaratıyor, ama herkesin gördüğünü onlar da görüyordu. Kendisine partiye ilişkin ilkeler öneriliyor, o bunları uygulayamıyordu. En azından uygulayamadığı görüşü yaygınlaşıyordu.

Vetolar nedeniyle istifaya karar verdiğinde, gerçekte bir başka olay nedeniyle de daha önceden istifa etmeye kalktığını, Sunalp yakın çevresine aktarmıştı. Partiye hangi bakanların alınacağına ilişkin bir görüşme sırasında, yönetimle ters düşmüş, o zaman «öyleyse ben yokum» demişti. Vetolar sırasında ikinci istifa kararı gündeme geldiğinde, kendisini yine zor tutmuşlardı. Çok daha sonraları, bir yüksek yetkili, MDP'lilere «Keşke Sunalp Paşa

ayrılmak istediği zaman ona gitmesi için izin verseydik de, parti bu duruma düşmeseydi» diyecekti.

Buna karşı Turgut Sunalp seçimlerden sonra 25 Kasım 1983 günü saat 11'de partisinin Meclisteki milletvekilleriyle yaptığı ilk gurup toplantısında söylediği sözler tarihsel bir anlam taşır. Olayları kendi açısından değerlendiren Sunalp bu konuşmasında partiyi neden kurduğunu anlatıyor, hiçbir siyasal hırsı olmadığı halde kendisine «görev verildiği için partiyi kurduğunu» söylüyor, iktidara aday bir partiyi kurmak için varolan askerler arasından kendisinin seçilmiş olduğunu vurgulayarak şöyle devam ediyordu :

«İki defa partiden ayrılmak fırsatı doğdu. Biri vetolardan sonra, diğeri seçimlerden sonra ayrılma fırsatıydı. Bir de bir münakaşadan sonra böyle bir hava doğdu. Ama, o kadar mühim sayılmazdı. Fakat, istifaya yine gerek görmedim. Çünkü, meselenin lider, kadro ve teşkilât olmadığını, meselenin daha derinde yattığını gördüm».

Meclise MDP'den seçilen milletvekilleri Sunalp'ı can kulağı ile dinliyorlardı :

«Biz iktidar partisi olmak üzere kurulduk. Ben de başbakan namzediydim. Bunu kaybedince işi bırakabilirdim. Fakat yaptığım muhakeme neticesinde birgün iktidara geleceğimiz inancına vardım. Bu itibarla da iktidarı temin etmek üzere, liderliği muhafaza etmeye karar verdim».

Sunalp daha sonra seçimleri neden kaybettiklerini irdelemeye başlıyor ve «asıl mühimi şudur» diyerek sözlerini sürdürüyordu :

«Herkesin muhafaza etmek mecburiyetinde olduğu sırlar vardır. Ben bu sırları bugün sizlere ifşa etmek mecburiyetini hissediyorum. Bunun için sizden af diliyorum.

Ben ihanete uğradım. Biz iktidar için görev aldık. Bazı kimseler bizim iktidar olmamızı istemediler. Sayın Cumhurbaşkanımız ile Sayın Genelkurmay Başkanı olacak arkadaşımı (Orgeneral Necdet Üruğ'u kastediyor Y.D.) bundan tenzih ederim. Onlar dostluk ve arkadaşlık timsalldir. İhanet onlara inmez. Bizim iktidar olacağımız bazı çı-

karcıları harekete geçirmiştir. Bizi aşağı çekip, istedikleri kişiyi başbakan yapabilmeleri için koalisyon şartları yaratmak istediler. Fakat, ölçüyü kaçırınca başkaları iktidar oldu.

İkinci olay, hükümetin icraatından hep bizi sorumlu gördü halk. Bürokrasi bize karşı huysuzlaştı. Hükümet sanki bizim seçimi kaybetmemiz için elinden geleni yaptı. Çiftçilerin parasını ödemediler, halkı sıkıntıya soktular, faturayı da bize çıkardılar. Hükümetin bize yüklemeye çalıştığı bu kamburu üstümüzden atmaya çalıştık, ama çok zaman kaybettik».

Bu çok çarpıcı konuşmasını herkes nefes keserek dinliyor, Sunalp MDP Gurubundaki bu ilk değerlendirmesini şöyle bağlıyordu :

«Zaten, şimdi birçok kişi yönetimin iktidara getirmek istediği parti MDP değildi, diyor. Bu açıklamalarımdan sonra, kararı size bırakıyorum».

MDP milletvekilleri sanki fırtınaya tutulmuşlardı. Aylar ve aylar boyu bu sözleri kendi aralarında inceden inceye tartıştılar.

Evren'in 4 Kasım Konuşması

Bu koşullarda Cumhurbaşkanı Evren'in 4 Kasım konuşmasını nasıl değerlendirmek gerekiyor?..

Seçimlerden iki gün önce, Cumhurbaşkanı Kenan Evren TV'de halka hitaben bir konuşma yaptı. Aslında ondan bir gün önce Urfa'da Atatürk Barajı'nın temel atma yöreninde de benzer bir konuşma yapmış, sanki bir gün sonra yapacağı konuşmanın ilk işaretini Urfa'da vermişti.

Özal, Bülend Ulusu Hükümetinin icraatıyla Sunalp'ı özdeş kılmak amacıyla seçim öncesinde Ulusu Hükümetini eleştirmeye başlamıştı. Sanki 22 ay aynı kabinede görev yapan kendisi değildi! Bundan hiç söz etmiyor, belki de kendisi ayrıldıktan sonra «işlerin bozulduğunu» vurgulamak istercesine, eleştirilerini sıralıyordu. Buna hükümet üyelerinden tepki geldi. Bir kısmı da MDP listesinden üstelik milletvekili adayı idi. Devlet Bakanı İlhan Öztrak,

Başbakan Ulusu'ya «Özal'ın eleştirileri bizim hükümeti hedef alıyor, bunlara bir cevap verelim» önerisini götürdü, «Özal da gelsin, biz de çıkalım TRT'de tartışalım» diyordu Öztrak. Ulusu düşündü ve «Bizim şimdi bunlara cevap vermemiz doğru olmaz, tarafsızlığımızı bozmuş oluruz» kararına vardı.

Buna rağmen, Cumhurbaşkanı, Atatürk Barajı'nın temelini atarken şöyle diyordu :

«Türk Milletinin gerçekleştirdiği en büyük eserlerden biri olan Atatürk Barajı'na biz sahip çıkmıyoruz. İlerde yine belki sahip çıkanlar olabilir, 'imzam vardır' vesaire diyerek. Bu eserler Türk Milletine aittir. Bunun çalışmaları çok evvelden başlamıştır. O zaman başlatanlara teşekkür borçluyuz, şükran borçluyuz, bunları bitireceklere de başarılar diliyoruz. Böyle eserler ancak milletin olabilir. Şahısların olamaz. Bizler ancak birer aracı olabiliriz».

Özal hükümeti eleştirirken, bir yandan da Keban Barajı'nda, Boğaz Köprüsü'nde ve ülkenin diğer bazı büyük kuruluşlarında «benim imzam» var yolunda propaganda konuşmaları yapıyordu. Evren de buna içerlemişti, Atatürk Barajı temel atma töreninde bu nedenle böyle bir konuşma yapmıştı. Özal'ın sözleri kendisine ters gelmişti. Çünkü, oluşturmak istediği yeni yapıda, gerçi siyasal yasaklar vardı, ama, onların vaktiyle yaptıklarını inkâr etmek yoktu. Dolayısıyla, Urfa'daki konuşmayı MDP'yi kollamak için yapmamıştı. Bununla birlikte Sunalp'ın özellikle TV'deki açık oturumlar ve basın toplantılarından sonra düşmeye başlayan grafiği Evren'in Urfa konuşmasıyla düştüğü yerde kalmış, daha fazla inmemişti. Evren'in söylediklerı geçmişe ilişkindi. Sunalp'ı desteklemek ya da Özal'ın yükselişini durdurmak amacını taşımıyordu.

Bu arada çok sayıda vatandaştan kendisine mektup ve telgraf geliyor, «Paşam, bize yol göster, kime oy vereceğiz» diye soruyorlardı. Bunları da dikkate alarak Evren, Urfa'dan Ankara'ya dönerken, 4 Kasım konuşmasını yapmaya uçakta karar verdi. Önce 5 Kasım cumartesi gecesi konuşmayı düşündü, ancak seçim yasaklarına girdiği için bir gün önceye alarak 4 Kasım cuma günü TV'-

de halka hitabetti. Ve o gün için çok önem taşıyan şu sözleri söyledi :

«Geleceğin iktidarına talip olan yeni partilerimiz birçok tatlı vaadlerde bulundular. 1980-1981 yıllarında ekonomik durumun düzelmesini kendilerine maledenleri, ekonominin tabiî kanunlarını bu memlekette kendisinin bildiğini söyleyenleri, bilgi, beceri ve işbilirlik vasıflarının Allah tarafından yalnız kendilerine verildiği büyük bir gururla her gün çekinmeden ifade edenleri, ihracatın sihirli değneğinin yalnız kendisinde bulunduğunu, bugüne kadar gelmiş, geçmiş bütün yönetimlerin hatalı hareket ettiklerini, ancak kendilerinin hatalı olmadığını, yapılmış faydalı yatırımlarda kendi paylarının bulunduğunu, enflasyonu ancak ve ancak kendilerinin aşağı çekebileceğini, anarşi ve terörün başlıca sebebinin ekonomik kriz olduğunu, herkesi ev sahibi yapacaklarını, orta direği yalnız kendilerinin ayakta tutabileceğini ve daha birçok tatlı vaadler dinlediniz. Elbette böyle söyleyeceklerdir. Hiçbir satıcı benim malım çürük der mi?.. İnşaallah gerçekleştirirler. Ancak, üzüntü veren taraf, 12 Eylül'den sonra yönetimde görev alıp, görevde kaldıkları sürece bütün iyi kararları kendilerinin aldığını, Ekonomik Kurulu, Bakanlar Kurulunu ve Millî Güvenlik Konseyi'ni ortada yok kabul etmeleridir. 12 Eylül'den sonra alınmış bütün kararların Millî Güvenlik Konseyi'nin tasvibinden geçtiğini, tasvip edilmeyenlerin yürürlüğe konmadığını bildikleri halde, daha iktidara gelmeden, şimdiden bu şekilde hilâf-ı hakikat beyanda bulunanların, bundan sonra ne yapabileceğini takdirinize sunmak isterim».

***

Özal bu konuşma TRT'nin 13 Haber Bülteninde yayınlandığında İstanbul'da Saraçhane'de miting yapıyordu. Kendisine hemen haber verdiler. Yanında Hüsnü Doğan vardı. Özal'ın ilk tepkisi «Evren Paşa acaba neden böyle bir konuşma yaptı» sözleriyle dile geldi. Ancak, müthiş tedirgin olmuştu.

Ama, çevresine olayı başka türlü göstermeye çalıştı: «Cumhurbaşkanının kastettiği parti biz değiliz. Evren Pa-

şa bize oy verilmesini istiyor» dedi ve Anadolu'daki tüm örgüte mümkün olduğu kadar herkese ve hızla ulaşılmasını isteyerek bu mesajın yayılmasını söyledi. Örgüttekilere bir yandan da uyarıda bulunuluyor «davul zurnayla şamataya gerek yok, ama pazartesi günü de iktidardayız» deniliyordu.

ANAP örgütü panik ve şaşkınlık içindeydi. Genel Başkanları ise «hedef biz değiliz» görüşünü yaygınlaştırmak peşindeydi. Özel çevresine «Evren Paşa'nın ben, bizi karşısına alacağını, almak isteyeceğini sanmıyorum, herhalde kendisine bu yolda telkinler oldu, o da konuşma yapmak lüzumunu hissetti» biçiminde değerlendirmeler yapıyor, ne var ki, tedirginliği de belli oluyordu.

***

Turgut Sunalp, Evren'in 4 Kasım Konuşmasını Düzce'ye doğru gelirken arabada duydu. Arabada TRT haberlerinden dinledi. Yanında oturan Kasaroğlu'na döndü «eyvah», dedi, «işimiz bundan sonra daha zor, halk şimdi tepki gösterir çünkü» yönünde bir değerlendirmeye girdi. Arkasından ekledi: «Bu da nereden çıktı şimdi?».

Arabada «iyi mi oldu, kötü mü oldu» diye tartışmaya başladı ikisi. Sunalp sürekli olarak, «bu iş bitti, biz artık kaybettik» yargısında ısrar ediyor, Kasaroğlu da kendisine katılıyordu. Bu hava içinde Düzce'ye girdiler. Bir baktılar ki, Düzce'de müthiş bir kalabalık toplanmış, kendilerini büyük bir tezahüratla karşılıyor. Sunalp ile Kasaroğlu birbirlerine bakarak «biz galiba yanılıyoruz değerlendirmemizde» dediler.

Seçim sonuçları belli olduğunda, MDP Bolu'daki beş milletvekilliğinden ancak birini kazanmıştı, diğer dördünü de ANAP almıştı!..

Seçimden sonra, Sunalp'ı MDP ekibi çok sıkıştırdı, Evren'in neden böyle konuşmuş olduğunu sürekli sordu. Sunalp «Vallahi bilmiyorum» dedi hep. MDP'lilerin ısrarla sormalarının bir nedeni vardı. Anadolu'dan Ankara'ya gelen MDP'li il başkanları aynı mesajı iletiyorlar, «parti zor durumda kaybediyoruz seçimi» diyorlar, bu nedenle Sunalp'a baskı yaparak Cumhurbaşkanına «MDP'yi destek-

lemekte oluşuna ilişkin bir konuşma yapmasını» aktarmasının yararlı sonuçlar doğuracağını belirtiyorlardı. Sunaip da her seferinde «siz aklınızı mı kaçırdınız» karşılığını veriyordu. Seçimden sonra da «Sayın Cumhurbaşkanının her zaman yaptığı ikazlardan biridir» diyecekti.

*
* *

Seçimlere giren üçüncü parti Halkçı Parti'nin Genel Başkanı Necdet Calp, Evren'in konuşmasını Trakya'da akşam televizyondan haber aldı. Büyük bir şaşkınlıkla «Hayret» dedi, «Cumhurbaşkanı nasıl olur da tercihini böylesine açıktan belli eder, anlamak mümkün değil». İlk tepkisini böyle dile getirdi.

Ancak, aradan dakikalar geçtikçe, çevresiyle tartışmaya girince, ilk andaki düşüncelerinden sıyrıldı. «MDP'nin lehine olduğu kadar, aleyhine de sonuç yaratabilir» yargısına geldi. Konuşma olumlu ya da olumsuz yönde, doğrudan doğruya kendilerini ilgilendirmiyordu, bu nedenle rahattı, yine de «ne olacak şimdi» diye içinde bir tedirginlik duydu, ama çevresine belli etmedi.

*
* *

Evren'in konuşmasını değerlendiren büyük holdinglerden Sunalp'ı destekleyenler 4 ile 6 Kasım arasında «zafer naraları» attılar. Aralarında en kötümser olanlar bile «Bu iş bitti, MDP artık iktidar» dediler.

Özal'ı destekleyenlerse, «Çok çabuk karar veriyorsunuz, daha seçim yapılmadı, Özal belki tek başına iktidara gelemez bundan sonra, ama koalisyonun büyük ortağı olur» yargısında birleştiler.

*
* *

Madem yönetim Sunalp'tan vazgeçmişti, Evren neden böyle bir konuşma yaptı?.. Bunu nasıl açıklamak mümkün?.. 4 Kasım konuşması yönetimin daha önceki tavrıyla çelişmiyor mu?..

Hayır, bize göre çelişmiyor. Evren son anda Özal'a gerçekten kızmıştı. Türkiye'de son on-onbeş yılda gerçekleştirilen ne kadar baraj, köprü ve büyük yatırım varsa, Özal propagandadan hızını alamamış, tümünü kendine mal etmişti. Konuşma önce buna tepkiydi.

İkincisi, Sunalp'ın da Mecliste seçim sonrasında gurupta yaptığı konuşmada belirttiği gibi, Evren son ana dek kendisine yardım etmeye çalışmıştı. Aldığı raporlar belli olduğu halde, vetolarda imzalar kendisinin olduğu halde, yine de Sunalp'ı yalnız bırakmak istememişti.

Üçüncü olarak, kendisinin sevdiği bazı arkadaşları kendisine Sunalp'ın desteklenmesi yolunda bir konuşma için telkinde bulunmuşlar, onları kırmak istememişti. Zaten son gün yapılacak bir konuşmayla seçim sonuçlarını tersine çeviremeyeceğini Evren Paşa da gayet iyi biliyordu.

Dördüncüsü, seçim sonuçlarını tersine çeviremeyeceğini öyle biliyordu ki, MGK'ya son verilen raporlarda, yani Ekim sonundaki raporlarda, Sunalp'ın yüzde 24 dolayında oy alacağı bildiriliyordu. Nitekim, sonradan yüzde 23.7 olarak sonuçlanacaktı seçimlerde aldığı oylar. Yüzde 24'lerde bulunan bir partinin, tek bir konuşmayla yüzde 45'e ulaşamayacağını kendisi de çok iyi biliyordu.

Beşincisi, uzun süre kendisine destek olmuş, araya çeşitli soğukluklar ya da mesafeler girmiş, ama Sunalp'a son anda bir moral şırınga vermek istemişti.

Bütün bunları bilmesine rağmen, hatta böyle bir konuşmayı yapıp yapmamak konusunda epeyce düşünmüş olmasına rağmen, yine de yaptı. Konuşma kentlerde ters etki yarattı. Yani, Özal'a belki de gitmeyecek olan oylar, Özal'a aktı. Köylerde ise, Özal bulunduğu noktada kaldı, pek fazla gerilemedi. Sunalp'a az da olsa, oy artışı yönünde bir katkı sağladı.

***

Seçim gecesi Millî Güvenlik Konseyi üyeleri seçim sonuçlarını topluca televizyondan birlikte izlediler Çankaya Köşkü'nde. Saat 24'e geldiğinde, durum aydınlanmıştı, herkes kendi evine çekildi.

Seçim gecesinde daha sonradan «askerler seçime müdahale ediyorlar, iktidarı Özal'a vermeyecekler» gibi sözler dolaştı. Hatta, o gece seçimi geçersiz sayacakları dedikoduları dolaştı. Bunların gerçekle en küçük bir ilgisi olmadığı daha sonra ortaya çıktı. Millî Güvenlik Konseyi hiçbir zaman böyle bir düşünceyi taşımadı. Nasıl taşısın

ki, işte belki çok fazla hoşnut kalmadıkları, ama yine de tercih ettikleri parti iktidara gelmişti.

Seçime doğru giderken bazı çelişkiler kuşkusuz doğabilirdi, ama bu çelişkilerden hareketle, asıl hedefi görmezlikten gelmek doğru değildi. 4 Kasım Konuşması bu çelişkilerden birini oluşturuyor olabilirdi, ama ondan önceki gelişmeler hep Özal'dan yana ağırlık taşıyor, Özal da tepkiyi karşı tarafta yaratıp, kendisine oy topluyordu.

Bunlar bir yana, seçime hangi gerekçeyle müdahale edecekti ki Konsey.. Tüm plânlar hazırlanmış, MGK seçim sonrasında TBMM Başkanlık Divanının oluşmasıyla birlikte «Cumhurbaşkanlığı Konseyi'ne» dönüşme kararını almıştı. Bu anayasal bir ilkeydi. Ordu üst kademesinde de bu plân çerçevesinde her türlü hazırlık bitirilmiş, 12 Eylül döneminin sona ermesi ile birlikte ordu üst hiyerarşisinin yeniden biçimlenmesi kesinleşmişti. Askerler kendi savundukları ve yaptıkları anayasayı mı ihlâl edeceklerdi?.. Hangi gerekçeyle ve neden?.

Seçim ve Sonrası

Özal seçim gecesi İstanbul'dan Ankara'ya kara yoluyla geldi. Yolda sürekli olarak sonuçları alıyor ve adım adım iktidara yürüyordu.

Gerçi, tedirginliğini üstünden atamamış, sürekli olarak Semra Hanım'la «neden böyle bir konuşmayı yaptı acaba Evren Paşa» diye konuşmaya girmişti. Ne var ki, kendisi de «askerlerin müdahale edeceğini, seçim sonuçlarını iptal edeceklerini» hiçbir zaman düşünmedi. Tedirginliği, seçim sonrasında Evren'le nasıl karşılaşacaklarına ve daha sonra da işlerin nasıl yürütüleceğine yönelikti. Çünkü, 1982 Anayasası Cumhurbaşkanına geniş yetkiler tanımıştı. Cumhurbaşkanı ve hükümet uyumlu bir biçimde çalışmalıydı, bunu sağlamak da özellikle kendisinin göreviydi. Yol boyunca bunları düşündü.

Seçim gecesinin ilk saatlerinde, yani oylamadan sonra MDP Genel Merkezi tıklım tıklımdı. Son günlerde herkeste görülen moral bozukluğu, son iki gün içinde 4 Kasım

konuşmasının etkisiyle biraz düzelmiş, yeniden umut yaratmıştı. Ama, bu umut çok fazla sürmedi.

Doğan Kasaroğlu'nun Boğaziçi Üniversitesi'nden mezun olan oğlu Murat Kasaroğlu MDP Genel Merkezinde bulunan bir bilgisayarın başına geçmiş, illerden gelen oyları hesaplamaya başlamıştı. Saat 21 dolayında babasını çağırdı, «baba» dedi, «kızma ama, eldeki sonuçlara göre siz en çok 72 milletvekili çıkarırsınız, Özal tek başına iktidar oluyor».

Biraz sonra TV'den de ilk sonuçlar açıklanmaya başlandı. MDP Genel Merkezinde saat 23 dolaylarında Sunalp, Musa Öğün, Doğan Kasaroğlu, Ertan Karasu, Fevzi Fırat ve Kâmran İnan kalmıştı. Sunalp'ın yüzü kıpkırmızıydı :

«Bana oyun oynadılar, beni aldatılar» diyor da başka bir şey demiyordu. «İl başkanlarının yasaklanması bana darbe oldu. Zincirbozan'a eskilerin gönderilmesi darbe oldu, hep bana karşı davrandılar» diyor ve kıpkırmızı bir yüzle odada dolaşıyordu.

⁂

Farabi Sokak'taki evinde Turgut Özal, Kaya Erdem, Hüsnü Doğan, Mustafa Taşar, Veysel Atasoy, Mehmet Keçeciler, Adnan Kahveci, Halil Şıvgın uzun süre kendi aralarında «ne yapılması» gerektiğini tartıştılar 7 Kasım günü, yani seçimden bir gün sonra.

Sonunda Semra Hanım, Özal'a dönerek «Turgut Bey, Çankaya'ya telefon et, randevu iste, bunda ne var, bundan daha tabiî ne olabilir» dedi.

20 dakika sonra Çankaya Özal'ı arıyordu. «Randevu talebinizi Sayın Cumhurbaşkanı yerinde gördüler, yarın sabah saat 10'da bekliyorlar sizi».

Evde bulunanlar sevinçten uçuyordu.

⁂

Çankaya'ya çıktığında, Özal, Cumhurbaşkanını kucaklayıp iki yanağından öpmeyi o anda kararlaştırdı. Çok heyecanlıydı. Tedirginliğini randevu verildiğinde sözde üzerinden atmıştı. Ama, Köşke çıkarken yeniden heyecanlanmıştı.

Evren ise, biraz donuk, biraz mesafeliydi. Özal, Ev-

ren'e doğru yürüdü ve bir anda kendisini kucakladı. Evren şaşırdı, ama bozmadı. Yalnız kaldıklarında Özal söze başladı :

— Sayın Cumhurbaşkanım, sizin emrinizdeyim. Elbette 12 Eylül doğrultusunda hizmet vereceğiz, sizin direktifleriniz bize daima rehber olacaktır. Bizim partimizi 12 Eylül yaratmıştır, memlekete hizmet etmekten başka da bir düşüncemiz yoktu, zaten olamaz da.

Cumhurbaşkanı, Özal'ı dinlerken soğukkanlılığını korudu :

— Dediklerinizi zaman açıklığa kavuşturacaktır.

***

Başbakan Turgut Özal, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'le hükümet listesi üzerine birkaç kez görüştü. İsimler üzerinde birkaç kez Evren'in görüşünü aldı. Önerdiği isimlere Evren'in tepkisini öğrendi. Sonunda gerçekten tek bir liste çıktı. Tek bir liste Çankaya'ya gitti ve onaylandı. Ancak, liste üzerinde zaten önceden anlaşmaya varılmıştı.

Meclis Başkanlığı konusunda ise, Özal, Cumhurbaşkanına «herhangi bir kişiye ilişkin öneriniz var mı» diye sorduğunda, tek sözcükle yanıt aldı: «Hayır».

Bunun üzerine Özal milletvekilleri arasında bir yoklama yaptı. Büyük bir çoğunluk Meclis Başkanının ANAP'ın içinden seçilmesini istiyordu. Bir ara kuruculardan bazıları «Ulusu olabilir mi» diye sorduklarında, Özal «Cumhurbaşkanının bir ısrarı yok» dedi.

Daha sonra da Çankaya Köşkü'ne kendi partisinden dört isim götürdü. Evren isimlere baktı, sadece «Necmettin Karaduman olabilir» dedi. Karaduman'ı Trabzon'dan tanıyordu. Orada birlikte görev yapmışlardı.

TBMM toplandı ve Necmettin Karaduman'ı yeni dönemin Meclis Başkanlığına seçti. Ona göre frak bulunamamış, boyu bosu Karaduman'a uygun biri düşünülmüş, akla eski Meclis Başkanlarından Ferruh Bozbeyli gelmiş, Karaduman o anda frakı olmadığından Bozbeyli'nin frakını giymiş ve yeni Meclis Başkanı Bozbeyli'nin frakıyla yemin ederek göreve başlamıştı.

***

120 Yılın sonrasında demokrasinin değerini sağcısı da, solcusu da artık daha iyi kavrayacaktı. Demokrasiye daha sıkı sarılacak, demokrasi olmadan nefes almanın ne kadar güç olduğunu içine iyice sindirecekti.

Yeni iktidardan da aynı olgunluğu, aynı anlayışı, aynı bilinci bekleyerek...

SONUÇ

İTTİFAKLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ

12 Eylül'ün çarpıcı bir yararı oldu. Tarihsel boyutlarda insanları ve kurumları çarpan yararını çok iyi kavramak gerek: Türkiye'de artık hiçbir sivil kurum «ordu ittifakına» dayanarak iktidar hevesine kapılamaz. Artık hiçbir sivil kurum «orduyu yanına alarak» iktidar hesaplarına giremez. Bundan önce olduğu gibi, hele de 1960'lı yıllarda iyice boy veren «asker, sivil, bürokrasi ittifakına» sarılarak iktidar hesaplarına girmek, 12 Eylül deneyinden sonra, Türkiye'de hiçbir sivil kurumun kabullenemeyeceği tarihsel bir boyut kazandırdı ülkeye.

Çünkü, 12 Eylül'le birlikte yılar yılı işlenen formüllerin artık geçerliğini yitirdiği görüldü, derin bir biçimde yaşandı. Bir zamanlar «CHP + ordu = iktidar» formülünü işleyenler, aradan bir süre geçtikten sonra, baktılar ki, kendilerinin ortaya attıkları bu formül dönüp dolaşmış, «AP + ordu = iktidar» denklemine dönüşmüş. Ama, 12 Eylül bu formülleri ortadan kaldırdı. Benzer doğrultuda denklem arayanların önüne kesin bir set çekildi. Üstelik, bu set çekiş sivil kanattan geldiği kadar, asker kanattan da geldi. 12 Eylül'ün hemen ardından ordunun en üst kademesine gelen komutanlar «ordu burada başlar, 12 Eylül'ü gerçekleştiren komutanlar artık politikacı oldular» diyerek bu ayrıma özen gösterdiler, ordunun politika dışında tutulmasına çalıştılar ve çalışıyorlar.

Bunda 12 Eylül'ün siyasal tarihimizin en geniş boyutlu, en kapsamlı, en derin ve en uzun dönemli askerî müdahale niteliklerini taşıması büyük rol oynadı. Böylesi-

ne kapsamlı bir müdahaleden sonra artık sivil kurumların ve askerlerin, bir daha her on yılda bir tekrarlanan eyleme girişmeleri, uzak bir olasılıktır. Çünkü, siviller böylesine bir ittifaktan yana değildirler artık. Demokrasi bilinci sanırız geride bıraktığımız yıllarda daha serpilmiş, daha netleşmiş, sivil kurumları birbirine daha yakınlaştırmıştır. Askerler ise, artık bir daha askerî müdahale düşüncesine yanaşmak istemediklerini sık sık dile getirmişlerdir. Halk demokrasiyi aramaktadır. Demokrasiye özlem duymaktadır.

İşte, bu noktada Doğru Yol Partisi'nin 5 Ağustos 1985 tarihli Merkez Yönetim ve Karar Organlarının ortak toplantılarında genel başkan Hüsamettin Cindoruk'un yaptığı konuşmaya kulak vermek gerekiyor:

«İhtilâl demokratik rejimin bir kurumu haline getirilmiştir. Demokrasinin ve ülkenin bunalımlı günlerinde, ihtilâl devreye giriyor. Sıkıyönetim gibi, seçim gibi, olağanüstü hal gibi bir siyasî kurum olarak ihtilâl uygulaması başlıyor. Bir çare diye kabul ediliyor. Bu uygulama, bir Kurucu Meclis, bir Anayasa, bir siyasî yasaklama ile yeni bir devlet düzeni kuruyor.

Millet bu düzen içinde biçim olarak yer alıyor. Öz'ü ise, ihtilâlin iradesi dokuyor. Millet iradesi tasdik ve tasvip işlerinde kullanılıyor.

İhtilâl plânları yıllarca önce hazırlanıp, icap ettiğinde kullanılmak üzere el altında tutuluyor. Kısacası, demokrasi yürürlüğe girse bile, ihtilâl kurumu gündemden çıkmıyor. Kazanılmış haklar ihtilâlle ortadan kalkıyor. İktidarlar seçimle gelip, ihtilâl ile gidiyor. İhtilâl ile iktidar kuruluyor.

Bu bir demokrasi düzeni değildir. Haklara ve anayasa kurumlarının sürekliliğine dayalı demokratik rejim, ihtilâl olgusuna son verilmedikçe, ülkemizde kurulamaz. Demokrasilerde iktidar ve muhalefeti seçme yetkisi kesintisiz milletindir. Millet, kendi idaresine ilişkin temsil ve görev kararlarını bizzat verir. Millet, kendi iç ve dış güvenliğini kollama görevini devredemez. Bir milletin ve dev-

letin tehlikeye düştüğü kararını millet adına ancak parlamentolar verebilir».

12 Eylül'ün en büyük yararı işte bu olmuştur. Halka bu bilinç aşılanmış, demokrasi kültürü üzerindeki tozlar silinmeye başlamıştır. Türkiye'nin dört bir yanında «demokrasi» bir kavram olmanın ötesinde, ülkenin doğal yönetim biçimi olarak halkın içine sinmeye dönüşmüştür.

Bu nedenle de sivil kurumlarla ordu ittifakına dayanarak iktidar olmak düşüncesine halkın karşı çıktığı, aydınların en çok bu konu üzerinde kafa yorduğu netleşmiştir. Her ne kadar, 12 Eylül dönemi boyunca aydınlar demokrasi konusunda oldukça kötü bir sınav vermişler de olsa, en azından bu yönde kafa yormaktan kendilerine alakoyamamışlardır. Her ne kadar, karşılarında düğmelerini iliklediğimiz, saygıyı özenle koruduğumuz büyük büyük hocalarımız, örneğin anayasa taslağı tartışması sırasında, tartışmanın serbest bırakıldığı bir zaman parçası içinde, anayasanın özgürlükleri ve temel hakları kısıtlamakta olduğuna ilişkin tek bir cümle söylemekten büyük bir dikkatle kaçınmışlarsa da, yine de ülke sorunları üzerinde düşünmeyi sürdürmüşlerdir. Tüm bu çekingenliklere, aydın olmanın sorumluluğundan kaçmalara, saklanmalara rağmen, ülkede bugün ortaya tartışmasız bir gerçek çıkmıştır :

Türkiye demokrasi ile yönetilmek istenmektedir. Türk Halkı kendine bir başka rejimin sunulmasını istememekte, demokrasiden vazgeçmek amacında olmadığını her fırsatta kanıtlamaktadır. Eksik olan, aydın desteğidir.

*
* *

Şöyle geriye dönüp bakıldığında yaşanan dönemin ne kadar çarpıcı olaylarla yoğunlaştığı asla gözden ırak tutulamaz. Örneğin, anayasanın halk oyuna sunulmasından önce yayınlanan 70 ve 71 Sayılı Millî Güvenlik Konseyi bildirileri herhalde o dönemin en önemli belgeleri arasında yer alır.

KARAR NO : 70

(5 Ağustos 1982 tarih 17772 sayılı Resmî Gazete)

1 — Sağlıklı ve işler bir demokratik devlet düzeninin tesisi amacıyla Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen 12 Eylül 1980 Harekâtı; aziz Türk halkının yurtsever desteği ve iradesi ile yeni bir aşamaya ulaşmış ve sağlanan huzur, güven ve millî birlik ortamı içinde Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunca hazırlanan yeni Anayasa Taslağı; Danışma Meclisi Genel Kurulunda görüşülmeye başlanmıştır.

Yeni Anayasa taslağının, ülkemizin ve milletimizin güven, huzur ve refah içinde gerçek demokrasinin teminatları altında yüceltilmesine imkân verecek şekilde geliştirilip, mükemmelleştirilmesi maksadiyle bir yandan tüm vatandaşlarımızın, basınımızın, belirli kurum ve kuruluşlarımızın en geniş ve serbest şekilde Anayasa tartışmalarına katılmalarını sağlamak, düşünce ve görüşlerinden faydalanabilmek, diğer yandan da teessüs etmiş kamu huzur ve düzenini devam ettirebilmek üzere 52 ve 65 sayılı Millî Güvenlik Konseyi kararları kaldırılmış ve aşağıdaki yeni düzenlemeler yapılmıştır.

a. Devam Eden Yasaklamalar

(1) 12 Eylül 1980 tarihinde mevcut olan tüm siyasî partiler 2533 sayılı Kanunla feshedildiğinden, yeni Anayasa'ya göre Siyasî Partiler Kanunu hazırlanıncaya kadar, siyasî parti çalışmaları niteliğindeki her türlü faaliyette bulunulması,

(2) Feshedilmiş siyasî partilerin mensupları arasın-

da veya bunlara atfen 12 Eylül 1980 öncesine dönük siyasî çekişmelerin devamı niteliğindeki sözlü ve yazılı beyanların yapılması,

(3) Sıkıyönetim uygulamasına ilişkin olarak Sıkıyönetim Komutanlarının koyduğu yasakların ve aldığı kararların herhangi bir şekilde tartışılması,

(4) Açılmış ve açılacak kamu dâvalarında verilecek mahkûmiyet ve beraat kararları kesinleşinceye kadar ilgilileri suçlayıcı veya savunucu herhangi bir yorum ve yayında bulunulması, mahkeme safahatının propaganda maksadiyle kitap veya broşür halinde basılıp yayınlanması, (sadece açık cereyan eden duruşma safhaları doğru olmak şartiyle gazete ve dergilerde yayınlanabilir.)

(5) Feshedilmiş siyasî partilerin 11 Eylül 1980 tarihindeki Genel Başkanı, Genel Başkan Yardımcısı veya Vekili, Genel Sekreteri, Genel Sekreter Yardımcıları ve Genel Yönetim Kurulu üyesi sıfatını haiz olan mensupları ile haklarındaki soruşturma veya kamu dâvası devam etmekte olan veya halen tutuklu bulunan veya hükümlü olan diğer mensuplarının, yeni Anayasa üzerindeki görüş dahil, Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasî ve hukukî durumu ile ilgili olarak sözlü veya yazılı beyanda bulunmaları, yasaktır.

b. Yukarıdaki yasaklara uyulmak şartiyle :

(1) Feshedilmiş siyasî partiler ve yürürlüktekl mevzuata göre siyasî faaliyette bulunmaları yasak olan kamu tüzel kişileri ve dernekler ile bir bağlantı kurmamak ve kişisel ilişkisini belirtmemek kaydiyle basın mensupları dahil tüm vatandaşlar, Anayasa taslağı üzerindeki kişisel düşünce ve önerilerini sözlü veya yazılı olarak açıklayabilirler.

(2) Yüksek yargı organları, Sayıştay, Yüksek Öğretim Kurulu ve Üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kurum ve kuruluşları, basın kuruluşları, faaliyetleri yasaklanmamış olan sendika federasyonları ve konfederasyonları ile bilimsel amaçlı dernek ve özel statülü kuru-

luşlar yeni Anayasa taslağı üzerindeki düşünce ve önerilerini ya doğrudan doğruya veyahut tertipleyecekleri akademik ve bilimsel nitelikteki toplantılar, seminer ve konferanslar yolu ile ve ancak bu kurum ve kuruluşların tüzel kişiliğine ait olmak kaydıyla sözlü veya yazılı olarak açıklayabilirler.

(3) Anayasa üzerinde görüş ve önerilerin yukarıdaki çerçeve içerisinde açıklanmasında münhasıran Anayasa taslağının geliştirilmesi maksadı içinde kalınacak, Anayasa'nın halk oylamasında, halkın vereceği reyin nasıl olması gerekeceği hususunda etki yapacak herhangi bir telkinde bulunulmayacak ve yasaların suç saydığı diğer haller dikkate alınacaktır.

2 — Bu karar ile konulan yasaklara uymayanlar hakkında, fiilleri başka bir suçu oluştursa dahi, ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 16 ncı maddesi uyarınca yasal işlem yapılacaktır.

Kenan EVREN
Orgeneral
Devlet Başkanı
Genelkurmay ve Millî
Güvenlik Konseyi Başkanı

KARAR NO : 71

(21 Ekim 1982 tarih 17845 sayılı Resmî Gazete)

1 — Danışma Meclisince hazırlanan yeni Anayasa Tasarısı: Danışma Meclisi Genel Kurulunda görüşülmeye başlandığı 4 Ağustos 1982 tarihinden bu yana, Ülkemizin ve Milletimizin güven, huzur ve refah içinde yücelmesine imkân verecek şekilde geliştirilip, mükemmelleştirilmesi maksadı ile vatandaşlarımız, basın, yüksek yargı organları ile üniversiteler, sendikalar, bunların üst kuruluşları ve dernekler tarafından çok geniş ölçüde serbest ve demokratik biçimde eleştirilmiştir. Bu kurum ve kuruluşlar ta-

rafından belirtilen görüş ve öneriler ile yapılan eleştiriler Millî Güvenlik Konseyi'nce sürekli olarak izlenmiş ve kendi çalışmalarında gözönünde bulundurulmuştur.

2 — Yeni Anayasa metni; Danışma Meclisi'nden sonra, Millî Güvenlik Konseyi'nde kesin şeklini alarak Resmî Gazete'de yayımlandığından, bundan sonra Anayasanın Yüce Milletimize devlet adına resmen tanıtılması görevi, 24 Ekim 1982 ile 5 Kasım 1982 tarihleri arasında Radyo-Televizyonda ve bazı illerimizi ziyaretleri sırasında Devlet Başkanının yapacağı konuşmalarla yerine getirilecektir. Bu durumda 70 Sayılı Millî Güvenlik Konseyi Kararın birinci maddesinin (b) fıkrasına aşağıdaki (4) ncü bendin Ilâvesi gerekli görülmüştür.

«(4) Parlamenter demokratik rejime sağlıklı ve güvenli bir biçimde süratle geçilmeyi sağlamak amacı ile düzenlenmiş olan Anayasanın geçici maddeleri ile Devlet Başkanının Radyo-Televizyonda ve yurt gezilerinde yapacakları Anayasayı tanıtma konuşmaları hiç bir surette eleştirilemez ve bunlara karşı yazılı veya sözlü herhangi bir beyanda bulunulamaz.

3 — Bu karar yayımı ile birlikte yürürlüğe girer».

***

16 Mayıs 1983 tarihinde siyasal partilerin yeniden kurulmasına izin verilmesiyle birlikte yoğunlaşan siyasal faaliyetlerin ana doğrultusunda, gerçekte tarihsel akımların, kökleri tarihe dayanan siyasal eğilimlerin dışına çıkılmadığı gözlendi. Tarih içinde yer alan, halkın farklı kesimlerinin benimsediği düşünce akımlarının dışına çıkmak zaten nasıl mümkün olabilirdi ki?..

Ancak, bu akımların varlığına rağmen, Evren Paşa'nın daha 12 Eylül'ün ilk günlerindeki kuşkusu ve yargısı doğrulandı: Ortaya suni partiler çıktı. Partilerin suni olduğu, kuruluşlarından iki yıl bile geçmeden yaptıkları kongrelerinde açıklık kazandı. Halkçı Parti'nin kongresinde Genel Başkan Necdet Calp elendi. Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı Turgut Sunalp da daha ilk kongrede «kurduğu partinin genel başkanlığını» yitirdi. Gerçi, Halkçı

Parti'de Calp'ın karşısına dişli bir aday çıkmış ve Aydın Güven Gürkan partisinin desteğini kazanarak genel başkan seçilmişti. Ama, MDP'de işler tam anlamıyla bir rastlantıya bırakılmıştı. MDP'de Sunalp'ın karşısına aday olarak kim çıksa kazanacaktı. Nitekim, sıradan bir isim Sunalp'ın karşısına çıkartılmış ve Ülkü Söylemezoğlu bir anda genel başkan koltuğunda kendini bulmuştu. Siyasal partilerin genel başkanları, hatta daha anlamlı bir deyimle «liderleri» gerek Türkiye'de, gerek dünyada öyle bir-iki yıllık deneylerden sonra değişmiyor kolay kolay. Liderlik kökleşiyor, kurumlaşıyor, partiyle lider özdeşleşiyor.

Oysa, gerek HP'de, gerekse MDP'de şöyle hafifçe esen bir rüzgâr iki genel başkanı da yerinden etmeye yetti. Üstelik, «kendi elleriyle kurdukları» partinin genel başkanlığını bir anda yitirdiler. Böyle bir olgunun varlığını, siyaset bilimcileri dünyadan pek örneklendiremiyorlar. Partiyi kuranların genel başkanlıktan bu ölçüde kolayca ve daha ilk raundda tasfiyeleri, onların «suni parti, suni genel başkan» niteliklerinden bir başka noktaya herhalde bağlanamaz.

Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal partisinin kongresini kazandı ve partisindeki liderliğini korudu. Bunun da nedeni, seçimleri o koşullar içinde kazanıp iktidara gelmesindendir. Yoksa, örneğin seçimleri yitiren eğer Özal olsaydı, o zaman herhalde aynı şey bu sefer onun başına gelecek ve partisinin genel başkanlığından uzaklaşmış olacaktı.

Cindoruk ile Gölhan'ın Zincirbozan'dan Konsey'e Dilekçeleri

Kurulan ve ancak onbir gün sonra kapatılan Büyük Türkiye Partisi'nin kurucularını daha sonra ilginç bir kader bekleyecekti. Kurucular arasında yer alan Hüsamettin Cindoruk ile Mehmet Gölhan, 2 Haziran 1983 günü önce Çanakkale Zincirbozan askerî tesislerinde «zorunlu ikamete mecbur» tutuldu.

Aradan bir yıl geçtikten sonra da Cindoruk ile Gölhan

bu kez Doğru Yol Partisi'nde görev üstlendi. 1985 Mayıs'ındaki kongrede Cindoruk parti genel başkanlığına, Gölhan onun yardımcılığına seçilerek «misyonlarını» sürdürdüler.

İşte, tam bu noktada Cindoruk ile Gölhan'ın Zincirbozan'dan Millî Güvenlik Konseyi'ne gönderdikleri «dilekçenin» içeriği anlam kazanıyor. İstanbul Sıkıyönetim Savcılığının «kovuşturmaya yer olmadığına» ilişkin kararı aynı zamanda Cindoruk ile Gölhan'ın dilekçelerini de kapsıyor. Bir başka deyimle, gerek Cindoruk, gerekse Gölhan Millî Güvenlik Konseyi'ne gönderdikleri bu ortak dilekçeden dolayı herhangi bir kovuşturmaya uğramadılar ve haklarında herhangi bir soruşturma açılmadı. Buna da İstanbul Sıkıyönetim Savcılığı karar verdi.

Biz, şimdi burada bu dilekçeyi aynen yayımlıyoruz :

Millî Güvenlik Konseyi
Sayın Başkanlığına,

24 Nisan 1983 günlü Resmî Gazete'de, Siyasî Partiler Kanunu, yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Kanunun 5. maddesi şöyle demektedir :

«Vatandaşlar siyasî parti kurma hakkına sahiptirler.

Siyasî partiler, Anayasa ve Kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar.»

Anayasanın 68. maddesi de bu esası getirmiştir.

Siyasî Partiler Kanunu yayınlanması ile Anayasanın 177. maddesi uyarınca 68-69. maddeleri de yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olmuştur.

Nitekim Sayın Millî Güvenlik Konseyi de aynı tarihli Resmî Gazete'de 76 sayılı kararını yayınladı. Bu kararın 1. maddesi çok açıktır :

«Siyasî Partiler Kanunu 24 Nisan 1983 günü Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu itibarla, siyasî parti faaliyetlerinde bulunmayı yasaklayan Millî Güvenlik Konseyi'nin 70 numaralı kararı yürürlükten kaldırılmıştır.

Bundan sonra, vatandaşlar kurulacak ve tercihlerine göre girecekleri siyasî partiler içinde siyasî faaliyette bulunma hakkına sahip olacaklar, seçme ve seçilme hakkını ise Seçim Kanununun yayınlanmasını müteakip yapılacak ilk Milletvekili Genel Seçim çalışmaları ile kullanmaya başlayacaklardır.

Bu karar ile Siyasî Partiler Kanunundaki yasaklara ek olarak Konsey'ce geçici bazı sınırlar getirilmiştir :

«Devlet korunması, milletin bölünmez bütünlüğünün devam ettirilmesi ve demokrasiye geçişin kesinleşmesi temel hedefine ulaşabilmemiz için;

a) Feshedilen siyasî parti eski mensuplarının, partilerini ve şahıslarını savunma amaçlı da olsa, 12 Eylül öncesi çekişmeyi ve çatışmayı yeniden canlandırıcı yazılı veya sözlü beyanda bulunmaları,

b) Yeni partilerin ve mensuplarının parti kuruluşunda ve seçim sırasında feshedilmiş siyasî partilere ve mensuplarına ilişkin suçlayıcı, methedici veya savunucu nitelikte yazılı veya sözlü beyanda bulunulması.»

Bunun dışında herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. 76 sayılı tebliğ, bu çeşit suç işleyeceklere de müeyyide getirmiş, Sıkıyönetim Yasasının 16. maddesi gereğince yasal işlem yapılacağı ön görülmüştür. Bu itibarla 24 Nisan 1983 tarihinde bir siyasî parti kurmak isteyen Türk vatandaşının uyacağı ve uygulayacağı hukukî çerçeve şu idi :

A) Anayasanın genel hükümlerindeki hak ve hürriyetler ile özel olarak 68 ve 69. maddeleri.

B) 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu.

C) Millî Güvenlik Konseyi'nin 76 sayılı kararı.

Bu hukuk kurallarını bilen ve uyan vatandaşlar için, siyasî parti kurma ve siyaset yapma hakkı Devletin ve Anayasanın teminatı altına alınmıştı.

Yönetim biçimi ayırtedilmeksizin bütün Devletler sözlerine güvenilen ve yaptığı yasalara uyan hukukî ve onurlu otorite kaynaklarıdır.

Devleti, Anayasa ve yasa bağlar. Devlet, anti-demokratik kural da koyabilir, yasa da çıkarabilir. Bu da bir hukuk durumudur. Ancak, devlet kendi yaptığı Anayasa, ka-

nun ve kararından cayamaz, bunları kaldırmadıkça veya değiştirmedikçe uygulamaktan vazgeçemez. Yasal kaynağı olmayan buyruk veremez.

Bu nedenle Devletler geriye işleyen yasa çıkaramazlar. Yasada açıkça işlendiği gün suç olmayan hiç bir fiilden ötürü kişileri suçlayamaz, yargılayamaz ve tutuklayamazlar.

Ayrıca, kişilere uymaları gerekli kuralları ve uymazlarsa uğrayacakları sonuçları yasalara açıkça yazarlar.

Herkes bilsin ve öğrensin diye Resmî Gazete ile de yayınlarlar. Resmî Gazete ile yayınlanmayan kanun ve kaide, mahkemeleri de, kişileri de bağlamaz.

Devlet, uluslararası bir kurumdur. Yasaları kendi sınırları içinde başka uyruklu kişileri de, başka devletleri de bağlar. Milletlerarası anlaşmalara taraf olur, taahhüt altına girer.

Devlet, bu derece ciddi ve saygıdeğer güvenilir bir organizasyondur.

Biz 25 Nisan 1983 günü, yüce ve sürekli böyle bir Türk Devletinin teminatı altında siyasî faaliyete başladık.

İnandık ki, biz yasalara uydukça ve hakkımızda görevli ve yetkili yargı organlarınca onanmış hüküm bulunmadıkça Anayasada yazılı hak ve görevlerimizi yerine getirebileceğiz, bir siyasî parti kurabileceğiz.

Üstelik, referandumdan geçen Anayasa ile vatandaşlarımıza sağlanan imtiyazlarımız vardı.

Anayasanın ön sözünde :

«Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir iş bölümü ve işbirliği olduğu ve ÜSTÜNLÜĞÜN ANCAK ANAYASA VE KANUNLARDA BULUNDUĞU yazılıdır. Bu ilke ile hukuk devleti ve yargının bağımsızlığı kesin ve açıkça müessese haline getirilmiştir. Bilindiği gibi Anayasanın 176. maddesi başlangıç bölümünün Anayasa metnine dahil olduğunu ifade etmektedir.

Anayasanın 177. maddesi ise yürürlük biçimini ve tarihlerini tespit etmiştir. Bu madde ile konulan genel ku-

ral, Anayasanın yayın tarihinde bütünü ile yürürlüğe girmesidir.

Bu maddenin a ve b fıkraları istisnaları tahdit etmiş ve saymıştır.

A fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin göreve başlayacağı tarihte yürürlüğe girecek bölümler yazılıdır.

Bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar Millî Güvenlik Konseyi bildiri, karar ve yasaları geçerlidir.

B fıkrasında ise siyasî partiler ve seçim kanununun yayınlanması ile Anayasanın ikinci kısmında yazılı siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler yürürlüğe girer denmektedir. Başka bir şart ve süre yoktur. Bu açık ifade karşısında 24 Nisan 1983 tarihinde Anayasanın 68 ve 69. maddelerinin yürürlüğe girdiği çekişmesizdir. Anayasanın 177. maddesine dayanılarak hazırlanan siyasî partiler yasası da özel hükümlerle bu alanı düzenlemiştir.

Anayasa üst kanundur. Bütün tarafları ve kurumları bağlar. Halk oylamasından geçtiği için, «Türk Milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya onun eli ile vaz olunduğu,» başlangıç bölümünde yazılmıştır.

Milletin vaz ettiği Anayasanın «Sözüne ve ruhuna saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere» emanet olunduğu da bu dibacede yazılıdır.

68 arkadaşımızın ortak kararı ile Anayasada yazılı ve teminat altına alınmış hakkımızı kullanarak 20 Mayıs 1983 tarihinde Büyük Türkiye Partisi'ni kurduk, gerekli belgeleri İçişleri Bakanlığına teslim ettik.

Bu parti tüzel kişilik kazanmıştı.

Kurucular kurulu, bizi Merkez Karar Organına üye seçti.

Bu nedenle parti kurucusu veya Merkez Karar Organı Üyesi sıfatlarımızdan doğacak cezaî ve hukukî sorumluluklar Anayasada, Siyasî Partiler Kanununda ve 76 sayılı bildiride yazılı idi.

Bu suçlamaları yapacak, denetleyecek ve yargılayacak organlar da bu mevzuat içinde açıkça yer almıştır.

Cumhuriyet Baş Savcısı, Savcılar, Anayasa Mahke-

24 ocak üzerinde sohbete başlandı. Demirel'in sözleri kimmesi, Sivil ve Askerî Mahkemeler bizi suçlayabilir, denet leyebilir, kovuşturabilirdi.

Millî Güvenlik Konseyi ise bizi şahsen veto edebilirdi. Yargılayamazdı. Konsey, Anayasanın geçici maddelerine göre ancak yürütme ve yasama yetkilerini kullanabilirdi.

Anayasanın ve yasaların kesinleşmiş yargı kararlarına bıraktığı konularda Millî Güvenlik Konseyi yetkisizdi.

Parti 11 gün sürdü. Programı ve tüzüğü Cumhuriyet Baş Savcılığının denetimine tevdi edilmişti.

Bizim yazılı ve sözlü bir icraî hareketimizden ötürü yargının bir kovuşturması söz konusu olmamıştır. 76 sayılı tebliğe aykırı veya siyasî partiler kanununu ihlâl eden hiç bir eylemimiz söz ve takibat konusu edilmemiştir.

31 Mayıs 1983 günü Millî Güvenlik Konseyi, hukukî kaynağını Anayasanın 177 ve geçici ikinci maddelerine dayandığı gerekçesi ile 79 sayılı kararını açıkladı. Aslında bu, temyiz yolu kapalı kesin bir ilâmıdır. Kararı önce radyoda duyduk.

Kararda;

1) Büyük Türkiye Partisi temelli kapatılmıştır.

Bu kararı, Anayasaya ve Siyasî Partiler Kanununa göre, Cumhuriyet Baş Savcılığının delillere dayalı iddianamesi üzerine Anayasa Mahkemesi verebilirdi. (Siyasî Partiler Kanunu Madde 98 - Anayasa 69)

Partinin savunması alınmadan verilmesi de mümkün değildir.

2) Büyük Türkiye Partisi'nin Kurucuları ile kapatılan siyasî partilerin il kademesi mensuplarının siyaset yapma ve seçilme hakları da geçici olarak kısıtlanmıştır.

Bu sonuç da ancak Anayasa Mahkemesince temelli kapatılan partiler hakkındaki kararının fer'î hükmüdür. (Madde 69)

Haklarında siyaset yasağı konulan vatandaşların tarifi ve sayımı Anayasanın geçici 4. maddesinde yazılıdır. Bu hükmün mefhumu muhalifi diğer vatandaşların parti kurma, seçme ve seçilme özgürlüklerinin teminatını teşkil eder.

Anayasa, Millî Güvenlik Konseyine Anayasada yazılı siyaset, seçme ve seçilme yasaklarını arttırma ve değiştirme yetkisi tanımamıştır.

Maddenin Anayasada yer alması, aksine bir karar almaktan Millî Güvenlik Konseyi'ni men etmiştir. O kadar ki, Millî Güvenlik Konseyi geçici 4. maddesindeki yasakları da değiştiremez, kaldıramaz. Bu maddede yazılı beş ve on yıllık süreler geçince veya Anayasanın 175. maddesinde yazılı olduğu üzere TBMM'nce mezkûr hükümler değiştirilirse bu yasaklar kalkabilir.

Anayasaya göre, bir yasağı kaldırmayan geçici bir organın yeni bir yasak koyamayacağı şüphesizdir.

Nitekim Anayasa ve siyasî partiler yasası Türk Vatandaşlarının siyaset ve seçilme haklarına bundan sonra getirilecek kısıtlamaları 69. maddesinde Anayasa Mahkemesinin kesin kararının sonucuna bağlamıştır.

Hak umumîdir. Yasak istisnadır ve müşkildir. Yasağın Anayasa Mahkemesi ilânına bağlanması hukuka ve Anayasanın özüne uygundur. Çünkü kişilerin hak ve görevleri Anayasanın ve yargının teminatı altına alınmıştır. Nitekim şahsımıza verilen siyaset yasağı cezası geçici olup TBMM Başkanlık Divanı kuruluncaya kadar konulmuştur. Bu yasak keyfîdir, Anayasaya aykırıdır.

Anayasanın 69. maddesinde temelli kapatılan partl mensuplarına temelli siyaset kısıtlaması getirilmekte, bu hususu Anayasaya Mahkemesinin kararının tabiî bir sonucu olarak müeyyideye bağlamaktadır. Usulî ve cezaîdir, kıyasen uygulanamaz. «Kaldı ki Anayasanın bu kuralını Devlet Başkanı, Antalya'da yaptığı konuşmada bu yorum çerçevesinde açıklamış ve taahhüt etmiştir.»

«Siyasî Partiler Kanununda Anayasanın bu kuralını aynen tekrar etmekle yetinmiştir.» Konsey, yargı yetkisi ile yasama kuvvetini ayırtedememiştir ve Anayasa Mahkemesinin görevlerini üstlenmiştir.

3) 79 sayılı kararda Büyük Türkiye Partisi'nin ilk ikl kurucusu ve organizatörü sıfatı ile bizler Çanakkale'de ikamete tâbi tutuldu yazılıdır. «Aslında bizler partlnln llk iki kurucusu değiliz.» Hiç bir yasada organizatör terimi

tarif görmemiştir. Diğer yandan emniyeti umumiye nezareti, Ceza Kanunumuzun 173/son ve 525. maddelerinde yer alan bir nevi hürriyeti tahdit eden cezadır.

Kanunsuz suç ve ceza olamayacağına göre fer'î mahiyette bulunan bu cezanın bir yasa maddesine istinaden ve hâkim tarafından ittihazı gerekir.

Filhakika, TCK.nun 173. maddesinde;

«Birinci babta yazılı cürümler için hükmolunacak ağır hapis cezalarına, tertip edilen ceza müddetinin üçte birinden az olmamak ve o müddeti geçmemek üzere tayin olunacak bir mıntıkada ikametle emniyeti umumiye nezareti altına alınmak cezası da ilâve olunur.» denilmektedir. Aynı kanunun 525. maddesinde ise;

«Bu babın birinci ve ikinci fasıllarında gösterilen cürümler için tayin olunan cezaların müddetlerine muadil bir müddet emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak cezası da ilâve olunur.» hükmü yer almıştır.

Bu cezayı infaz için :

aa) Bir ağır hapis veya hapis cezasının kesinleşmesi,

bb) Kesinleşmiş böyle bir ilâmda müddeti belirlenerek belli bir mıntıkada ikamete icbar hüküm fıkrasının yer alması,

cc) Bu ilâmın infaz makamları tarafından ilgili yönetmelik gereğince icrası gerekir. İnfaz makamı ise mahallî C. Savcılığıdır. Sıkıyönetimin kendi mahkemelerinin ilâmlarını dahi infaz görevi ve yetkisi yoktur.

31.5.1983 tarihinde hakkımızda verilmiş ve ikamete tabi fıkrasını taşıyan hiç bir mahkeme kararı yoktur. Kaldı ki, 79 sayılı kararın TCK'nunu tadil ederek yeni bir ceza nev'i ihdas ettiği düşünülse bile, bunun yasa biçiminde tedvini ve yayınlanması ve ancak 31 Mayıs'tan sonra işlenecek suçlara mahkemelerce tatbiki mümkündür.

31 Mayıs 1983 tarihinde, Türk Ceza Kanununda, Sıkıyönetim veya Siyasî Partiler Yasasında hiç bir makama hâkim kararı olmadan sürgün veya benzeri müeyyide tatbikine imkân tanıyan madde de mevcut değildir.

Üstelik, Siyasî Partiler Yasası kuruculuğu ve yöneticiliği sıfatlarından doğacak suçlarla diğer siyasî kişilerin

ihlâl edici fiillerini de tarif ve tahdit etmiştir.

79 sayılı kararda gösterilen gerekçelerin ve kararların Anayasa ve mevzu hukukta yeri yoktur. Şöyle ki :

a) Vatandaşların bir kısmını vicdan sahibi kabul ederek bu meçhul zevatın şahitliğine istinat edilerek suçlama yapılmıştır.

Vicdan sahibi olmayan veya olan tabirleri bir hukukî kararda objektif delil değeri taşımaz. Bilinmeyen kişilerin mutasaver kanaatlerine istinaden karar kurulamaz.

«Ülkemizde vatandaşları yeniden kamplara bölmek, aralarına yeniden nifak tohumu serpmek» iddiası ise mücerret olmakla beraber, mevzu hukukta yeri olmayan bir suç tarifidir.

Bu iddia, partilerin tümüne ve kurucularına yöneltilmiş bir suçlamadır. Bütün partiler fikir ayrılığının yasal temsilcileridir. Zira tarafımızdan yapılan iş, program ve tüzüğü yetkili organlara tevdi edilmiş yasal bir parti kurmaktan ibarettir. Bu parti, illegal bir cemiyet ve çete değildir. Ayrılıkçı bir kamp veya nifak merkezi sayılamaz.

Partiler, kuruluşlarından sonra yazılı ve sözlü faaliyetlerinden sorumludurlar. Kaldı ki, tüzel kişilik kazanan partinin iki kurucusunun hasri mesuliyeti olsa bile kapatmaya yetkili değildir. Kapatmayı gerektiren fiilleri ancak parti yetkili organları işleyebilir. Partinin aktif veya pasif bir davranışı gereklidir.

Konseyin kararı bu yönü ile de tezat ve terdit ifade etmektedir. Partinin kapatılmasını gerektiren fiil 68 üye arasında sadece iki üye tarafından işlenmiş ise yapılacak işlem Siyasî Partiler Kanununun 101. maddesinde yazılıdır. Bu maddeye göre Cumhuriyet Baş Savcısının, bizlerin partiden ihraçını istemesi, 30 gün içinde bu dileği yerine getirilmez ise Anayasa Mahkemesine kapatma dâvası açması gerekirdi.

Nitekim kararda, «Partinin bazı kurucularının tutum ve davranışları» nedeni ile kapatma kararı verildiği yazılıdır. O zaman, partinin diğer bazı kurucularının Konsey'e göre dahi zararlı bir faaliyetleri olmamıştır. Partiye de izafe edilen bir kusur mevcut değildir. Henüz yazılı ve sözlü

bir faaliyetleri olmamıştır, programda suç teşkil eden ve yasalara aykırı bir husus iddia olunmamıştır.

Kısacası iki kurucunun şahsî fiilleri nedeni ile siyasî hayatın vazgeçilmez bir kurumu kapatılmıştır. Konsey kurucuları değil partiyi veto etmiştir. Bu karar yok sayılmalıdır. Konsey'in parti veto hakkı yoktur.

Millî Güvenlik Konseyi, gerçek ve tüzel kişilerin hürriyetleri ve varlıkları ile ilgili yargı kararları veremez. 12 Eylül 1980'den beri bu hakkı hiç olmamıştır.

2324 sayılı Anayasa düzeni hakkındaki kanun sadece teşrî ve icraî yetkileri düzenlemektedir :

a) Aslında hiç bir kanun yapıcı organ bağımsız yargı organlarının görevini yüklenemez.

Bu husus, 15.9.1961 tarihli Yüksek Adalet Divanı kararında geniş gerekçe ile de içtihada bağlanmıştır.

Bu Divanın kararları Cumhuriyet Baş Savcılığınca halen geçerli sayıldığına ve Millî Güvenlik Konseyi'nce tayin edilen cezaların sonuçları 31 sayılı tebliğ ile yorumlandığına göre Cumhuriyet Hukukumuzun emsal bir Yüce Divan kararı telâkki edilmelidir.

Bu kararda, teşrii organın bir tahkikat encümeni eli ile de olsa veya bir soruşturma gereği yapılsa bile hiç bir yargı kararı alamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu emsal içtihatta bir siyasî partinin faaliyetlerinin kısmen olsa bile denetlenmesi veya şahitlerin dahi hürriyetlerinin tahdidinin veya bir arama kararının ancak ilgili hâkim kararı ile mümkün olduğu açıkça yazılıdır.

Teşrii organ bu zarureti duyarsa, kararı tabiî hâkimden istemelidir. Aksi hal Anayasayı tebdil, tağyir ve ilgadır.

Kaldı ki, 1924 Anayasasında siyasî partilere ilişkin hüküm yoktur. Ve siyasî partilerin vazgeçilmez olduğu o Anayasaya konmamıştır. 1924 Anayasasının kuvvetler birliğini ön gördüğü hususunda yapılan savunmalar ve doktrine rağmen Yüksek Adalet Divanı bu hükmü ihdas etmiştir.

1982 Anayasası ve Siyasî Partiler Kanunu bu içtihadı

ve geçmiş örnekleri de dikkate alarak bu konuda özel ve tanzim hükümler getirmiştir.

Siyasî Partiler Yasası'nın geçici 7. maddesi gereğince Millî Güvenlik Konseyi, Adalet Bakanlığı aracılığı ile bir partinin kapatılmasını Cumhuriyet Baş Savcılığından gerekçe göstererek isteyebilir.

Bu hakkın yazılı hukuka geçirilmesi, Konsey'in kanunun yürürlük tarihinden sonra parti kapatma yetkisinin bulunmadığını teyit içindir.

Yetki ve hakkın sınırı, Konsey'in varlığı sona erinceye kadar Cumhuriyet Baş Savcılığını kapatma isteği ile uyarmaktan ibarettir.

b) Millî Güvenlik Konseyi, 79 sayılı kararı ile referandum ve sonuçlarının bağlayıcılığından da caymıştır.

Ortada referandumla üst kanun vasfını kazanmış bir Anayasa vardır. Bu Anayasanın yürürlüğe girmiş hükümleri Millî Güvenlik Konseyi'ni bağlar.

12 Eylül 1980 tarihinde hareketi gerçekleştiren kuvvet, kaynağını başarısından alan bir hukuk sistemi kurmak amacı ile 1961 Anayasasının tümünü yürürlükten kaldırmamış, 1960'da olduğu gibi geçici Anayasa yapılmış, 2324 sayılı Anayasa düzeni hakkındaki kanunla 1961 Anayasasını değiştirmeye yetkili olduğunu ilân etmiştir. Daha sonra kendi Anayasasını hazırlamış, referanduma sunarak milletin onayını alarak yürürlüğe koymuştur.

7 Kasım 1982'de referandumla yürürlüğe giren Anayasa Millî Güvenlik Konsey'ini kesin biçimde ve öncelikle de bağlar. Referandum, milletin üstün iradesinin kesin ifadesidir.

Başlangıç bölümü ile bu husus ifade olunmuş ve müeyyideye bağlanmıştır. Anayasanın 11. maddesi yürürlüktedir. Konsey, meşruluğunu Anayasa ve referanduma istinat ettirmiştir. Referandum ile milletin üstün iradesi, kendi Anayasasını vaz ve ilân etmiştir denilir. Konsey, bu Anayasanın yürürlüğe girmiş hiç bir maddesini değiştiremez, ihlâl edemez, uygulamadan vazgeçemez. Aksine yürürlü-

ğü temin için kendisine verilen teşrii görevleri yapar. Siyasî partiler ve seçim kanunları Anayasanın yüklediği görevin sonucudur. Aksi düşünce referandumu sadece bir Cumhurbaşkanlığı tayini olayı haline getirir. Konsey, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan görevini nasıl elinden alamaz ise kapatma yargılama yetkisini ve görevini de üstlenemez.

Haklarında soruşturma komisyonu kurduğu eski bakanları Yüce Divan sıfatı ile yargılamak üzere Anayasa Mahkemesine sevk eden Millî Güvenlik Konseyi Anayasayı uygulamış, teşrii organ olduğunu ve yargı yetkisini kullanamayacağını kabul etmiştir.

Hadisemizde de yapacağı bundan ibarettir. Nasıl Danıştayı, Yargıtayı kapatamaz ise parti kapatmak, kurucularına veya bir kısım vatandaşlara siyasî yasaklar koymak, gözetim altına almak gibi yargı kararlarına gerek olan işlemlerde Konsey sadece müddei olabilir. Yargıçlık yapamaz. Anayasanın ve kamu hukukunun sistematiği de budur.

c) Nitekim, Konseyin bu kararı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe de girmemiştir. Eğer bu karar, bir yasama tasarrufu olarak muhalen kabul edilse bile mer'iyeti için neşri kanun icabıdır.

Neresinden bakılırsa bakılsın yasal dayanağı olmayan 79 sayılı tebliğ uygulanamaz.

İnfaz kabiliyeti olmayan, kamu kudretini sınırlayan Anayasaya açıkça aykırı bu kararın tatbik edildiği kişiler mağdurdur.

Hukuka aykırı bütün kararlar gibi bu tebliğin infazı ise kanunsuz bir mahiyet almıştır.

Çanakkale Sıkıyönetim Komutanlığı, 79 sayılı bildiride ikamete mecburiyet halini bir mevkûfiyet haline intikal ettirmiştir.

Zincirbozan'da askerî bir tesiste 2 Haziran 1983 tarihinden bu yana tutuklu bulunuyoruz. Bu hususu hafifletmek için nizamiye kapısına asılan bir yazı özü itibarı ile tutukluluk hadisesinin kesin delilidir. «Misafirler, Sıkıyönetim Komutanının nezaretinde eşsiz güvenceli ve toplu

olarak ikamet etmektedir. Bu ikamet bir tutukluluk veya adi bir nezaret altında bulundurmak hali değildir.»

Biz misafir değiliz. Misafir, kendi serbest arzu ve iradesi ile bir barınağa geçici olarak intikal eden kişidir. Biz ise yolumuzu çeviren güvenlik kuvvetlerinin gözetiminde ve rızamıza bakılmaksızın bu garnizona kapatıldık.

Misafir kelimesi ile hukukî durumda sıfat da değiştirilemez. Girdiği evden çıkmasına, dilediği ile konuşup görüşmesine engel olunan, bulunduğu yerden çıkmasın diye çevresi silâhlı askerlerle beklenen kişiye misafir demek kanunla apaçık alay etmektir. Hukukta mizah olmaz. Bu açıkça bizlerin bu garnizona silâh zoru ile kapatılması olayıdır. Bir baştan bir başa hürriyetlerimizin fiilen gasbıdır.

2.6.1983 tarihinden itibaren tutuklu kabul edilmemiz gereklidir. Ayrıca Türkiye'de hukuk devletinin tesis edildiği günlerde, bu konuların içinde bulunduğumuz şartlarda söylenmiş olmasının tarihî değeri büyüktür.

SONUÇ: Bu dilekçe, pişmanlık ve islâh olma duyguları içinde ve bir talebe konu olsun diye verilmiyor.

Talep, bir hukukî durumun düzeltilmesi, farkedilmeden yapılan bir haksızlık ve kanunsuzluğun kaldırılması için yapılır.

Yapılacak talep yetkili ve görevli organa yönelmelidir.

Bizim olayımızda hukuk yoktur. 79 sayılı karar metninde hakkımızda kanunsuz ve hukuka aykırı muamelenin fark edilerek yapıldığı açıkça yazılıdır. Yargı denetimi de kapalıdır.

Bu nedenle, bu yazıyı, yapılan işin referanduma, Anayasaya, milletin üstün iradesine ve yasaya rağmen yapıldığını bildiğimizi ve her türlü haklarımızın korunmasını yüce milletimize tevdi ettiğimizi ifade ve tarihe bir vesika teşkil etmek üzere sunuyoruz.

Demokrasiye inancımız, milletimize güvenimiz çoğalmıştır.

Sonuç ve çile önemli değildir.

Anayasa var mı, geçerli mi, referandum yapıldı mı

sorularının muhatabı mesuliyetini ve cevaplarını versin, bilsin istedik.

Saygılarımızla,

MEHMET GÖLHAN HÜSAMETTİN CİNDORUK»

***

12 Eylül'ün ilk bildirisinden 70 ve 71 sayılı bildirilere ve anayasanın tartışıldığı ortamın özelliklerine, partilerin kapatılmasından yeniden kurulmasına izin verilen günlere, Zincirbozan'dan 6 Kasım seçimlerine doğru giden yola bakıldığında, sağdaki gelişmelerin dcha yoğun ve ülkenin genelini etkilemesi açısından daha anlamlı olduğu ortaya çıkıyor.

Sadece olayların yönlendirilmesinde değil, her iki liderin farklı tutumları da, sağdaki ve soldaki gelişmelerin özelliklerine yansıyor. Bülent Ecevit ile Süleyman Demirel'in birbirinden çok ayrı iki yolu izledikleri açıkça görülüyor. Ecevit kendisini partisinden koparıp tek başına bir mücadele yöntemi izlerken, Demirel tam ters bir düşünceden hareketle, örgütü ve partisiyle birlikte ayakta kalmayı denedi ve bunu başardı. Zaman zaman «yalnız bırakıldığından» yakınan Ecevit, belki de yalnız bırakılmayı gerçekte kendisi istiyordu. Böylelikle, yeni bir çıkış yolu aramak, kendisine belki daha kolay geliyordu. Sadece kolay olduğundan değil, 12 Eylül öncesindeki parti içi karmaşadan, kavgadan, hiziplerden kendisi bıkmış ve aradan yıllar geçtiği halde, hâlâ o günleri unutamamıştı. CHP kadrolarını istemiyordu. Onları «gemi batarken kaptan köşkünü ele geçirmeye çalışmakla» suçluyor, CHP kadroları ise suçlandıkça liderden ayrılıyor ve bu mantık kendi kendini üreterek, liderle kadroların arasını kopma noktasına getiriyordu.

Demirel, Türk Siyasal Tarihi'ne elbette ki, çok çeşitli yönleri ile geçecek. 12 Eylül'den sonra bu niteliklerine mutlaka eklenecek olan, onun örgütçülüğü ve örgütüne olan inancı ve güvenidir.

***

6 Kasım 1983 seçimlerinden yaklaşık dörtbuçuk ay

sonra yapılan 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde ortaya ilginç bir tablo çıktı. 6 Kasım seçimlerine giremeyen partiler, 25 Mart'ta belediye seçimlerinde yarıştılar. Parlamentoda temsil edilmeyen partiler toplam oyların yüzde 44'ünü elde ettiler. Parlamentodaki üç parti ANAP, HP ve MDP ise oyların yüzde 56'sını alabildiler. Dolayısıyla, yerel seçimlerle birlikte beklenenden çok daha erken bir tarihte, «bu meclisin halkı temsil edip etmediği» tartışmaları doğdu.

Bu yöndeki tartışmaya her politik kesim, her politik kişi, her politik kurum kendi doğrultusunda katıldı.

1985 Yazı'na gelindiğinde bu tartışmalar iyice yoğunlaştı. Demokrasiye giden yolun kilometre taşlarını tek tek geride bırakarak, demokrasiye olan inancı hergün pekiştirerek...

YALÇIN DOĞAN

DAR SOKAKTA SİYASET

(1980-1983)

12 Eylül döneminin seçimlere uzanan bölümünde ne oldu da, göstergeler bir anda Turgut Özal lehine döndü?.. Askerî Yönetim ne oldu da Turgut Sunalp'ten vazgeçerek tercihini Turgut Özal'dan yana belirledi?..

1983 Eylül'ünde Ankara'ya gelen ABD Dışişleri Eski Bakanı Haig Frankfurt'ta Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin üyelerine şunları söylüyordu :

«Benim Ankara'ya gidiş nedenim seçimlerle ilgili. Son zamanlarda Özal'ın seçimlere sokulmayacağına, onun engelleneceğine ilişkin bize raporlar geliyor. Ben Cumhurbaşkanı Evren'e Amerikan Yönetiminin ricasını ilettim. Özal'ın seçimlere girmesinde bir engelleme olmaması gerektiğini, bunun demokrasi açısından şart olduğunu söyledim»...